

ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਗੱਡੀਆਂ, ਕਮਰਸ਼ੀਅਲ ਟਰੱਕ, ਲਾਈਫ ਅਤੇ ਘਰਾਂ ਦੀ ਇੰਸੂਰੈਂਸ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਤਜਰਬੇਕਾਰ ਬੌਬੀ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਚੰਗੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਲਈ ਅੱਜ ਹੀ ਕਾਲ ਕਰੋ

(ਸੈਲ): 718-757-7809

ਬੌਬੀ ਸਿੰਘ

ਫੋਨ (ਦਫਤਰ): 718-262-9700

ਪੰਜਾਬੀ ਭਰਾਵਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਹਰ ਪਲ ਹਾਜ਼ਰ

(ਫੈਕਸ): 516-439-5418

ਗੱਡੀਆਂ ਅਤੇ ਘਰਾਂ ਦੀ ਇੰਸੂਰੈਂਸ ਸਬੰਧੀ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰਕੇ ਪੈਸੇ ਦੀ ਬੱਚਤ ਕਰੋ।

120-20 101 Avenue S. Richmond Hill, NY 11419

WorldWide Travel, Inc

ਅੱਜ ਹੀ ਕਾਲ ਕਰੋ 24 ਘੰਟੇ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਸੇਵਾ

ਦਿੱਲੀ \$895 ਟੈਕਸ ਸਮੇਤ

734 838 9998

Fare shown above is for departure from Jan 15th, 2020 and subject to availability, other conditions apply. Please call for more details

Income Tax & Accounting Services

Business/Personal Taxes
Corporate Accounts Welcome
ਬਹੁਤ ਹੀ ਘੱਟ ਰੇਟ 'ਤੇ ਵਧੀਆ ਸਰਵਿਸ

Insurance Services
*Home *Auto *Business

Ph: 718-301-9083

114-11 101 Ave., Richmond Hill, NY 11419

Twenty First Year of Publication ਨਿਊ ਯਾਰਕ ਐਡੀਸ਼ਨ Price 50¢

ਸ਼ਿਕਾਗੋ, ਸੈਨ ਫਰਾਂਸਿਸਕੋ ਅਤੇ ਨਿਊ ਯਾਰਕ ਤੋਂ ਇਕੋ ਸਮੇਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹਫਤਾਵਾਰ

Email: punjabtimes1@gmail.com

www.punjabtimesusa.com

ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼

Punjab Times, Vol 21, Issue 13, March 28, 2020

20451 N. Plum Grove Rd., Palatine, IL 60074

Ph: 847-359-0746, Fax: 847-705-9388

ਕਰੋਨਾ ਨੇ ਮਹਾਮਾਰੀ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਿਆ

ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਵੀ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਧਣ ਲੱਗੀ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਚੀਨ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਕਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਨੇ ਪੂਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਹਾਹਾਕਾਰ ਮਚਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਤੱਕ ਇਹ ਰੋਗ ਸੰਸਾਰ ਦੇ 190 ਤੋਂ ਵੱਧ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਫੈਲ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਜਾਨਾਂ ਜਾ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ। ਇਕੱਲੇ ਯੂਰਪ ਵਿਚ 6 ਹਜ਼ਾਰ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਜਾਨ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਹੁਣ ਇਸ ਦਾ ਮੁੱਖ ਪ੍ਰਭਾਵ ਇਟਲੀ, ਸਪੇਨ ਅਤੇ ਜਰਮਨੀ ਵਿਚ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਹੁਣ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਉਪ-ਮਹਾਂਦੀਪ ਇਸ ਵਾਇਰਸ ਦੀ ਮਾਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਇਹ ਵਾਇਰਸ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ ਫੈਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪੂਰੇ ਮੁਲਕ ਦੀ 21 ਦਿਨਾਂ (14 ਅਪਰੈਲ ਤੱਕ) ਲਈ ਤਾਲਾਬੰਦੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਪੰਜਾਬ ਨੇ ਮੋਟੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਇਸ ਐਲਾਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਕਰਫਿਊ ਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਪੰਜਾਬ ਸਮੇਤ ਪੂਰੇ ਮੁਲਕ ਦੇ ਲੋਕ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਕੈਦ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੇਂਦਰ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚ ਕਰਕੇ ਖਦਸ਼ਾ ਜਤਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਸੂਬੇ ਨੂੰ ਇਸ ਜਾਨਲੇਵਾ ਵਾਇਰਸ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਮਾਰ ਪੈ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਪਿਛਲੇ ਇਕ-ਦੋ ਮਹੀਨਿਆਂ ਤੋਂ ਸੂਬੇ ਵਿਚ 80 ਹਜ਼ਾਰ ਦੇ ਨੇੜੇ ਲੋਕ ਹੋਰਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪੁੱਜੇ ਹਨ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸੰਪਰਕ ਵਿਚ ਨਾ ਆ ਕੇ ਲੁਕੇ ਹੋਏ ਹਨ।

ਇਹ ਲੋਕ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ

ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰਾ ਅੱਗੇ ਆਇਆ

ਕਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਕਾਰਨ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਬਿਪਤਾ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰਾ ਆਲਮੀ ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ ਮਦਦ ਲਈ ਅੱਗੇ ਆਇਆ ਹੈ। ਇੰਗਲੈਂਡ, ਕੈਨੇਡਾ ਸਮੇਤ ਕਈ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਡੱਕੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਖਾਣਾ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਦਾ ਜ਼ਿੰਮਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਵੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਵੱਲੋਂ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ ਲੋਕ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ। ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਗਿਆਨੀ ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕੌਮ ਦੇ ਨਾਮ ਸੰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕਰਕੇ ਬਿਪਤਾ ਮਾਰਿਆਂ ਦੀ ਮਦਦ ਲਈ ਅੱਗੇ ਆਉਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਪੀਤਤ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਆਪਣੀਆਂ ਸਰਾਵਾਂ ਵਰਤਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹਰ ਮਦਦ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਦਿੱਲੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਦਿੱਲੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਮਦਦ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਬਿਮਾਰੀ ਫੈਲਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕਰਫਿਊ ਲਾਉਣਾ ਪਿਆ, ਪਰ ਇਸ ਸਖਤੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜੋ ਹਾਲਾਤ ਬਣ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਹ ਮਹਾਮਾਰੀ ਤੋਂ ਵੀ ਡਰਾਉਣੇ ਹਨ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਬਿਮਾਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਧ ਰਹੀ ਹੈ; ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਇਸ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਸਹਿਮ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਡਰਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਡੱਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਖਾਣ-ਪੀਣ ਦਾ ਸਾਮਾਨ, ਦਵਾਈਆਂ ਅਤੇ ਜ਼ਰੂਰਤ ਦੀਆਂ ਵਸਤਾਂ ਦੀ ਵੱਡੀ ਕਿੱਲਤ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਰੋਜ਼ ਕਮਾਓ-ਰੋਜ਼ ਖਾਓ ਵਾਲੇ, ਛੋਟੇ ਦੁਕਾਨਦਾਰ, ਫੜ੍ਹੀਆਂ ਵਾਲੇ, ਰਿਕਸ਼ਿਆਂ-ਰੋਹਤੀਆਂ ਵਾਲੇ, ਮਜ਼ਦੂਰ ਤੇ ਕੱਚੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਇਸ ਆਰਥਿਕ ਮੱਦੀ ਦੀ ਮਾਰ ਹੇਠ ਦਬਣ ਵੱਲ ਵਧ ਰਹੇ ਹਨ। ਛੋਟੇ ਅਤੇ ਦਰਮਿਆਨੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਨੱਪ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਭ ਤੋਂ ਨਮੋਸ਼ੀ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਵੀ ਅਜਿਹੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਰਾਹਤ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਭੱਜ ਗਈ ਹੈ। ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨਰਿੰਦਰ ਮੋਦੀ ਵਲੋਂ 2 ਵਾਰ ਰਾਸ਼ਟਰ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਨ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਅਜਿਹੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਰਾਹਤ ਦਾ ਕੋਈ ਬੋਲ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲਿਆ। ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਹੋਟਲ, ਸ਼ਾਪਿੰਗ ਮਾਲਜ਼ ਅਤੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੇ ਹੋਰ ਕੇਂਦਰ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਅਤੇ ਕਈ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਨੌਕਰੀ ਤੋਂ ਜਵਾਬ ਮਿਲ ਗਿਆ ਹੈ।

(ਬਾਕੀ ਸਫਾ 6 ਉੱਤੇ)

ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ ਆਮਦ ਕਾਰਨ ਦਹਿਸ਼ਤ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਪੰਜਾਬ ਅੰਦਰ ਕਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਦਾ ਜ਼ਰੀਆ ਇਸ ਵੇਲੇ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਆਏ ਲੋਕ ਹੀ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ ਤੇ ਪਿਛਲੇ ਤਕਰੀਬਨ ਪੌਣੇ ਕੁ ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਲੋਕ ਪੰਜਾਬ ਆਏ ਦੱਸੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਹੁਣ ਤੱਕ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, ਮੁਹਾਲੀ ਤੇ ਬੰਗਾ ਖੇਤਰ 'ਚ ਸਾਹਮਣੇ ਆਏ ਕਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਦੇ ਪੀੜਤ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚੋਂ ਆਏ ਲੋਕ ਹੀ ਹਨ ਜਾਂ ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ ਹਨ ਜੋ ਵਿਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਆਏ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸੰਪਰਕ ਵਿਚ ਰਹੇ ਹਨ। ਪੰਚਾਇਤ ਵਿਭਾਗ ਨੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਸਰਪੰਚਾਂ ਨੂੰ ਆਨਲਾਈਨ ਤੇ ਵ੍ਹਟਸਐਪ ਉੱਤੇ ਹਦਾਇਤਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ 'ਤੇ ਨਜ਼ਰ ਰੱਖਣ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਤੁਰਤ ਸਿਹਤ

ਜਰਮਨੀ, ਸਵਿਟਜ਼ਰਲੈਂਡ, ਡੈਨਮਾਰਕ ਸਮੇਤ ਹੋਰ ਯੂਰਪੀ ਦੇਸ਼ਾਂ 'ਚੋਂ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਪਿਛਲੇ ਦੋ ਮਹੀਨਿਆਂ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡਾਂ (ਬਾਕੀ ਸਫਾ 6 ਉੱਤੇ)

ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਦਾ ਮਜ਼ਾਕ ਨਾ ਉਡਾਇਆ ਜਾਵੇ: ਜਥੇਦਾਰ

ਤਲਵੰਡੀ ਸਾਬੋ: ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਜਥੇਦਾਰ ਗਿਆਨੀ ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਆਪਣੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਕੋਲ ਭਾਰਤ ਆਏ ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਦਾ ਮਜ਼ਾਕ ਨਾ ਉਡਾਇਆ ਜਾਵੇ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਣਦਾ ਮਾਣ ਸਨਮਾਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਗਿਆਨੀ ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰਾ ਵਸਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕਈ ਅਜਿਹੇ ਮੁਲਕ ਹਨ, ਜਿਥੇ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰਾ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ 'ਚ ਰਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ ਕਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਕਾਰਨ ਵੱਡੀ ਆਫਤ ਆਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਮੁੱਚੇ ਵਿਸ਼ਵ ਵਿਚ ਵਸਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਹ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਰੱਖਣ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰਾ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਹਮਦਰਦੀ ਰੱਖਦਾ ਹੈ।

Tanya's Beauty Salon

*Threading/Waxing
*Facial (Men & Women)
*Anti-Aging Facial-Bleach
*Hair Cut-Color and Style

We Specialize in Bridal & Henna

85-03 Roosevelt Ave.,
Jackson Heights, NY 11373
Ph: 718-205-7832

ਅਨੁਭਵੀ ਕੁੱਕ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ

ਨਿਆਗਰਾ ਫਾਲਜ਼, ਨਿਊ ਯਾਰਕ ਵਿਚ ਇੰਡੀਅਨ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ ਲਈ ਅਨੁਭਵੀ ਕੁੱਕ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਜੋ ਕੁਕਿੰਗ ਅਤੇ ਤੰਦੂਰ ਦਾ ਕੰਮ ਜਾਣਦਾ ਹੋਵੇ

ਚੰਗੀ ਤਨਖਾਹ ਤੇ ਹੋਰ ਸਹੂਲਤਾਂ

ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ
ਫੋਨ: 716-297-2100

Ad Space Available

Please call
Ph: 847-359-0746

ਜਥੇਦਾਰ ਵਲੋਂ ਬਿਪਤਾ ਦੀ ਘੜੀ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਕੀ ਗੋਲਕ ਦੇ ਮੂੰਹ ਖੋਲ੍ਹਣ ਦੀ ਅਪੀਲ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ: ਸਮੁੱਚੇ ਵਿਸ਼ਵ ਵਿਚ ਫੈਲੀ ਕਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਮਹਾਮਾਰੀ ਦੌਰਾਨ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਦੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਜਥੇਦਾਰ ਗਿਆਨੀ ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੇ ਨਾਂ ਸੰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕਰਦਿਆਂ ਵਿਸ਼ਵ ਭਰ ਦੀਆਂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕਮੇਟੀਆਂ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਉਹ ਲੋੜਵੰਦ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਲਈ ਅੱਗੇ ਆਉਣ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਗੋਲਕ ਨੂੰ ਲੋੜਵੰਦ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਲਈ ਵਰਤਣ।

ਜਥੇਦਾਰ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਵਿਸ਼ਵ ਭਰ ਦੀਆਂ ਸਿੱਖ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਆਪੋ-ਆਪਣੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਲੋੜਵੰਦ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਲੰਗਰ ਲਾਉਣ, ਦਵਾਈਆਂ ਅਤੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਾਮਾਨ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ। ਲੋੜਵੰਦਾਂ ਦੀ ਹਰ ਸੰਭਵ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਵਿਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਨ ਗਏ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਹਰ ਸੰਭਵ ਸਹਾਇਤਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਘਰਾਂ ਦੀਆਂ ਸਰਾਵਾਂ ਲੋੜ ਪੈਣ ਉੱਤੇ ਵਾਇਰਸ ਪੀੜਤਾਂ ਨੂੰ ਨਿਗਰਾਨੀ ਹੇਠ ਇਕੱਠੇ ਵਾਸ ਵਿਚ ਰੱਖਣ ਲਈ ਵਰਤੀਆਂ ਜਾਣ ਅਤੇ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਤਿਆਰ ਰੱਖੀਆਂ ਜਾਣ।

ਜਥੇਦਾਰ ਨੇ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੱਤੇ ਕਿ ਧਾਰਮਿਕ ਸਮਾਗਮਾਂ ਨੂੰ

ਦੋ ਹਫ਼ਤਿਆਂ ਲਈ ਮੁਲਤਵੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਗੁਰੂ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਨਿਤ ਪ੍ਰਤੀ ਦੀ ਮਰਿਆਦਾ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ, ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਸਿਹਤ ਵਿਭਾਗ ਦੀਆਂ ਹਦਾਇਤਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਹਰੇਕ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਉਹ ਘਰ ਵਿਚ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰੇ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਸਰਬੱਤ ਦੇ ਭਲੇ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਕਰੇ। ਲੋਕ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਲਈ ਸਵੈ-ਅਲਹਿਦਗੀ ਦਾ ਪਾਲਣ ਕਰਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ ਕਿ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿਚ ਵਹਿਮ ਭਰਮ ਲਈ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਹਰ ਸਿੱਖ ਵਹਿਮ ਭਰਮ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹੁੰਦਿਆਂ

ਅਫਵਾਹਾਂ ਤੋਂ ਬਚੇ ਤੇ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਰੱਖੇ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਵੇਲੇ ਮਹਾਮਾਰੀ ਕਾਰਨ ਸਮੁੱਚੀ ਮਾਨਵ ਜਾਤੀ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਬਿਮਾਰੀ ਕੁਦਰਤੀ ਜਾਂ ਗੈਰ-ਕੁਦਰਤੀ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਕਰਕੇ ਕਈ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਲੋਕ ਮੌਤ ਦੇ ਮੂੰਹ ਜਾ ਪਏ ਹਨ। ਸਮੁੱਚੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਭੈ ਵਿਚ ਹੈ, ਅਜਿਹੇ ਸਮੇਂ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰਾ ਸਰਬੱਤ ਦੇ ਭਲੇ ਦੀ ਕਾਮਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਕਰੋਨਾ: ਪੰਜ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਦਿਲਸੀਰਤ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਨੇ ਦਿੱਤੀ ਨਾਗਰਿਕਤਾ

ਫਰੀਦਕੋਟ: ਫਰੀਦਕੋਟ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਪਿੰਡ ਜੀਵਨਵਾਲਾ ਦੀ ਇਕ ਔਰਤ ਆਪਣੀ ਪੰਜ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੀ ਧੀ ਨਾਲ ਇਥੋਂ ਕੈਨੇਡਾ ਵਾਪਸ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ ਤਾਂ ਦੁਬਈ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਮਾਵਾਂ-ਧੀਆਂ ਨੂੰ ਕੈਨੇਡਾ ਜਾਣ ਤੋਂ ਰੋਕ ਦਿੱਤਾ। ਦੁਬਈ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਤਰਕ ਸੀ ਕਿ ਮਾਂ ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਨਾਗਰਿਕ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਮਾਂ ਨੇ ਜਦੋਂ ਭਾਰਤ ਆਉਣ ਦੀ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਦੁਬਈ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਹ ਅਪੀਲ ਵੀ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਕਿਉਂਕਿ ਪੰਜ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੀ ਬੱਚੀ ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਨਾਗਰਿਕ ਸੀ। ਪੰਜ ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਲੰਮੀ ਜੱਦੋ-ਜਹਿਦ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰ ਭਗਵੰਤ ਮਾਨ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪੰਜ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੀ ਬੱਚੀ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੀ ਨਾਗਰਿਕਤਾ

ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਾਪਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਨੁਸਾਰ ਪਿੰਡ ਜੀਵਨ ਵਾਲਾ ਦੀ ਲੜਕੀ ਨਵਰੀਤ ਕੌਰ ਆਪਣੀ ਪੰਜ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਬੱਚੀ ਨਾਲ ਇਥੇ ਮਿਲਣ ਆਈ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਪੰਜ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਇਥੋਂ ਵਾਪਸ ਗਈ ਸੀ। ਕਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਕਾਰਨ ਕੈਨੇਡਾ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹੋਰ ਨਾਗਰਿਕ ਦੇ ਕੈਨੇਡਾ ਅੰਦਰ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਉੱਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਲਾਈ ਹੋਈ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਨਵਰੀਤ ਕੌਰ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਾਰਤ ਨੇ ਵੀ ਗੈਰ-ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਆਉਣ ਉੱਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਲਾਈ ਹੋਈ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਪੰਜ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਬੱਚੀ ਦਿਲਸੀਰਤ ਵੀ ਭਾਰਤ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦੀ ਸੀ।

Midway Business Broker

For All Your Commercial Real Estate Needs

We Help You To

- * Gas Station
- * Commercial
- * Liquor Store
- * Hotel/Motel
- * Miscellaneous Store

We will assist you to provide funding from \$25K to \$500K in 48 hrs.

List your business at: WWW.MBBBIZ.COM

Ajeet Singh: 847-529-9778

Nick Verma: 630-664-1435

Indianapolis, Indiana ਵਿਚ ਬਣਾਓ ਆਪਣੇ ਸੁਪਨਿਆਂ ਦਾ ਘਰ

One of the Fastest Growing City in America and Best School System...

Manjit Singh Nagra
Realtor/Broker

Cell: 317-750-1900

6979 Hillsdale Court
Indianapolis, Indiana 46250

- ਨਵੇਂ ਨਕੋਰ ਘਰਾਂ ਦੀ ਕੀਮਤ \$200,000 ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ
- 1500 ਵਰਗ ਗਜ ਤੋਂ 5000 ਵਰਗ ਗਜ ਦੇ ਘਰ
- 4-6 ਬੈਡ ਰੂਮ, 3-4 ਬਾਥ ਰੂਮ
- ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਲਈ ਬੜੇ ਵਧੀਆ ਸਕੂਲ, ਕਾਲਜ ਅਤੇ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ
- ਬਹੁਤ ਹੀ ਘੱਟ ਪ੍ਰਾਪਰਟੀ ਟੈਕਸ ਅਤੇ ਘਰਾਂ ਦੀ ਇੰਸੂਰੈਂਸ ਸਸਤੀ

ਅਸੀਂ ਘਰਾਂ ਅਤੇ ਬਿਜਨਸ ਲਈ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲੋਨ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਮਨਜ਼ੂਰੀ (Approval) ਉਸੇ ਦਿਨ

Gurdeep (Garry) Chhokar
Realtor/Broker

Cell: 317-500-1247

We do all type of Home and Commercial Loan. Same day loan approval...

ਯੂਨਾਈਟਿਡ ਸਿੱਖਸ ਅਤੇ ਵੈਲਫੇਅਰ ਕੌਂਸਲ ਨੇ ਕੀਤਾ 30 ਹਜ਼ਾਰ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਲੰਗਰ ਤਿਆਰ

ਨਿਊ ਯਾਰਕ (ਬਿਊਰੋ): ਯੂਨਾਈਟਿਡ ਸਿੱਖਸ ਅਤੇ ਵਰਲਡ ਸਿੱਖ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਦੀ ਵੈਲਫੇਅਰ ਕੌਂਸਲ ਨੇ ਨਿਊ ਯਾਰਕ ਸਿਟੀ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ 30 ਹਜ਼ਾਰ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਲੰਗਰ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦੀ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਈ ਹੈ।

ਖਾਸ ਹਦਾਇਤਾਂ ਦਾ ਵੀ ਖਿਆਲ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਖਾਣਾ ਡੱਬਿਆਂ ਵਿਚ ਬੰਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰੀ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਲੋਕਾਂ ਤੱਕ ਪੁੱਜਦਾ ਕਰਨਗੇ। ਵੈਲਫੇਅਰ ਕੌਂਸਲ ਅਨੁਸਾਰ ਜਿੱਥੇ ਬਹੁਤ

ਯੂਨਾਈਟਿਡ ਸਿੱਖਸ ਸੰਸਥਾ ਵਲੋਂ ਸਮੁੱਚੇ ਵਿਸ਼ਵ ਵਿਚ ਕੁਦਰਤੀ ਆਫ਼ਤਾਂ ਵਿਚ ਫਸੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨ ਲਈ ਮੋਹਰੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਕੋਰਨਾ ਵਾਇਰਸ ਦਾ ਖਤਰਾ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਹਰ ਦੇਸ਼ 'ਤੇ ਮੰਡਰਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹਾਲਾਤ ਇਹੋ

ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਨੁਸਾਰ ਕੋਰਨਾ ਵਾਇਰਸ ਕਰਕੇ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਹਾਲਾਤ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਦੇ ਚੱਲਦਿਆਂ ਨਿਊ ਯਾਰਕ ਸਿਟੀ ਦੇ ਮੇਅਰ ਬਿਲ ਡੀ. ਬਲਾਸਿਉ ਨੇ ਨਿਊ ਯਾਰਕ ਦੇ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਤੱਕ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਭੋਜਨ ਲਈ ਪਹੁੰਚ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਉਕਤ ਦੋਵੇਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਲੰਗਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਲਈ ਅੱਗੇ ਆਈਆਂ।

ਸਾਰੇ ਅਦਾਰੇ ਕਰੋਨਾ ਕਰਕੇ ਬੰਦ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਖਾਣਾ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਅਦਾਰੇ ਵੀ ਛੁੱਟੀ ਕਰ ਗਏ ਹਨ, ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚ ਨਿਊ ਯਾਰਕ ਦੇ ਮੇਅਰ ਵਲੋਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਲੰਗਰ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਕਰਨਾ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਲਈ ਮਾਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ।

ਜਿਹੇ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ ਕਿ ਮਦਦ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਵੀ ਇਸ ਦੀ ਲਪੇਟ ਵਿਚ ਆ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਓਟ ਆਸਰੇ ਨਾਲ ਯੂਨਾਈਟਿਡ ਸਿੱਖਸ ਦੇ ਸੇਵਾਦਾਰ ਮਾਨਵਤਾ ਦੀ ਭਲਾਈ ਲਈ ਆਪਣੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ।

ਵਰਲਡ ਸਿੱਖ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਦੀ ਵੈਲਫੇਅਰ ਕੌਂਸਲ ਅਨੁਸਾਰ ਸਿੱਖ ਸੈਂਟਰ ਆਫ ਨਿਊ ਯਾਰਕ, ਕੁਈਨਜ਼ ਵਿਲੇਜ ਵਿਖੇ ਕੋਈ 30 ਹਜ਼ਾਰ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਖਾਣਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਾਰਜ ਲਈ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਰਸੋਈ ਘਰ ਬਾਕਾਇਦਾ ਸੈਨੇਟਾਇਜ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਸਾਰੀ ਰਸਦ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਗੁਰੂਘਰ ਪਹੁੰਚਾਈ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਖਾਣਾ ਬਣਾਉਣ ਸਮੇਂ

ਇਸੇ ਦੌਰਾਨ ਯੂਨਾਈਟਿਡ ਸਿੱਖਸ ਦੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਹਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਕੋਰਨਾ ਵਾਇਰਸ ਖਿਲਾਫ ਜੰਗ ਲੜ ਰਹੇ ਮੈਡੀਕਲ ਸਟਾਫ, ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਵਾਲੰਟੀਅਰਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਇਹ ਲੰਗਰ ਵਰਤਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕੋਰਨਾ ਵਾਇਰਸ ਕਾਰਨ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਹਾਲਾਤ ਮੌਕੇ ਸਾਨੂੰ ਸਭ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਸਰੋਬਤ ਦੇ ਭਲੇ ਲਈ ਅਰਦਾਸ ਵੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਨਿਊ ਯਾਰਕ (ਬਿਊਰੋ): ਅਕਾਲੀ ਦਲ (ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ) ਦੀ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਕੋਆਰਡੀਨੇਸ਼ਨ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਭਰ ਵਿਚ ਕੋਵਿਡ-19 ਦੇ ਸੰਕਟ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰ ਰਹੀ ਸਮੁੱਚੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਨੂੰ ਇਸ ਜ਼ਹਿਰੀਲੇ ਵਾਇਰਸ ਤੋਂ ਨਿਜਾਤ ਦਿਵਾਉਣ ਲਈ 29 ਮਾਰਚ ਨੂੰ ਅਰਦਾਸ ਦਿਵਸ ਵਜੋਂ ਮਨਾਉਣ ਦੀ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਭਾਰਤੀ ਮੂਲ ਦੀ ਲੜਕੀ ਵਲੋਂ ਬੇਘਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ

ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ: ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ 15 ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਭਾਰਤੀ ਮੂਲ ਦੀ ਲੜਕੀ ਨੇ ਬੇਘਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ 150 ਕਿੱਟਾਂ ਵੰਡੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਇਸ ਕੰਮ ਦਾ ਦਾਇਰਾ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਇਕ ਅਕਾਊਂਟ ਵੀ ਬਣਾਇਆ ਹੈ।

ਸ. ਹਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ

ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ 29 ਮਾਰਚ, ਐਤਵਾਰ ਨੂੰ ਸਵੇਰੇ 10 ਵਜੇ ਨਿਊ ਯਾਰਕ ਸਮੇਂ ਮੁਤਾਬਕ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਅਰਦਾਸ ਦਿਵਸ ਮਨਾਉਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਅਕਾਲੀ ਦਲ (ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ) ਦੀਆਂ 18 ਮੁਲਕਾਂ ਦੀਆਂ ਯੂਨਿਟਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਬਣੀ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਕੋਆਰਡੀਨੇਸ਼ਨ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਲੰਬੇ ਐਤਵਾਰ ਬੁਟਾ ਸਿੰਘ ਖੜੋਦ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਹੇਠ ਹੋਈ ਟੈਲੀ ਕਾਨਫਰੰਸ ਵਿਚ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਸੁਖਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹੰਸਰਾ ਵਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਅਰਦਾਸ ਦਿਵਸ ਦੇ ਮਤੇ 'ਤੇ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦਿਆਂ ਸਰਵਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਇਹ

ਸੀ.ਐਨ.ਐਨ. ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਮੁਤਾਬਕ ਸ਼ੈਵੀ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹਮਜ਼ਮਾਤੀ ਟੈਸੋਰੇ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਆਨਰ ਸੁਸਾਇਟੀ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਸੈਨੀਟਾਈਜ਼ਰ, ਐਂਟੀ-ਬੈਕਟੀਰੀਅਲ ਸਾਬਣ, ਲੋਸ਼ਨ ਅਤੇ ਦੁਬਾਰਾ ਵਰਤੇ ਜਾ ਸਕਣ ਵਾਲੇ ਮਾਸਕ ਇਕੱਠੇ ਕੀਤੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਔਖੇ ਸਮੇਂ 'ਚ ਬੇਘਰੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ। ਸ਼ੈਵੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਕੋਲ ਇਸ ਸਮੇਂ ਸਾਫ ਅਤੇ ਕੀਟਾਣੂ-ਰਹਿਤ ਰਹਿਣ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੀਆਂ ਵਸਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ ਗਵਰਨਰ ਗੈਵਿਨ ਨਿਊਸੋਮ ਵਲੋਂ ਹਾਲ ਹੀ ਵਿਚ ਸੂਬੇ ਦੇ ਬੇਘਰੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਬਾਰੇ ਦਿੱਤੇ ਭਾਸ਼ਣ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਯੂ.ਐਸ. ਇੰਟਰ-ਏਜੰਸੀ ਕੌਂਸਲ ਮੁਤਾਬਕ ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ ਵਿਚ ਡੇਢ ਲੱਖ ਤੋਂ ਵੱਧ ਲੋਕ ਬੇਘਰੇ ਹਨ।

ਫੈਸਲਾ ਲਿਆ। ਸਮੁੱਚੇ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਪਰਿਵਾਰ ਇਸ ਅਰਦਾਸ ਦਿਵਸ ਵਿਚ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਹਿੱਸਾ ਲਵੇ। ਗੁਰੂ ਇਤਿਹਾਸ ਅਨੁਸਾਰ ਮਾਰਚ 1664 ਵਿਚ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਲੋਕ ਚੋਚਕ ਦੀ ਮਹਾਂਮਾਰੀ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋਏ ਸਨ, ਜਦੋਂ ਅੱਠਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਾਹਿਬ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਹੋਣ ਪਹੁੰਚੇ ਸਨ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਰਾਜਾ ਜੈ ਸਿੰਘ ਦੇ ਬੰਗਲੇ ਵਿਚ ਠਹਿਰੇ ਸਨ, ਜੋ ਹੁਣ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬੰਗਲਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਥੇ ਮੌਜੂਦ ਸਰੋਵਰ 'ਚੋਂ ਪੀੜਤ ਸੰਗਤ ਦੀ ਜਲ ਨਾਲ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਚੋਚਕ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਾਹਿਬ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਸਮਾ ਗਏ।

ਕਮੇਟੀ ਅਨੁਸਾਰ ਹੁਣ ਜਦੋਂ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫਤ ਵਿਚ ਆ ਚੁਕਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵੱਡੀ ਤਾਦਾ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖਤਾ ਵੱਖ ਵੱਖ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਮੌਤ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਆਓ ਸਮੁੱਚਾ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਸਮੂਹਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਾਹਿਬ ਵਲੋਂ ਬਖਸ਼ੇ ਸਿਧਾਂਤ

Matrimonials

ਲੜਕੇ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ	ਲੜਕੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ
<p>Wanted a suitable match in USA/CANADA for Jatt Sikh Grewal Canadian citizen girl, 34, 5'9", slim & fair. Convent educated, was Nurse in India & will do refresher course for RN license. Innocent divorcee. Ph. 1-587-438-1662, 91-9915881881, 775-813-0586</p>	<p>ਸੈਣੀ ਸਿੱਖ ਉਮਰ 34 ਸਾਲ, ਕੱਚ 5'-9", ਗੈਸ ਸਟੇਸ਼ਨ 'ਤੇ ਮੈਨੇਜਰ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰਦੇ, ਨਸ਼ਿਆਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਲੜਕੇ ਲਈ ਸੋਹਣੀ-ਸੁਨੱਖੀ ਅਮਰੀਕਨ ਸਿਟੀਜ਼ਨ ਜਾਂ ਗਰੀਨ ਕਾਰਡ ਹੋਲਡਰ ਪਰਿਵਾਰਕ ਲੜਕੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਤਲਾਕਸੂਦਾ 'ਤੇ ਵੀ ਵਿਚਾਰ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜਾਤ-ਪਾਤ ਦਾ ਬੰਧਨ ਨਹੀਂ। ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ, ਫੋਨ: 319-670-8892</p>
<p>ਜੱਟ ਸਿੱਖ ਅਮਰੀਕਨ ਸਿਟੀਜ਼ਨ, ਉਮਰ 26 ਸਾਲ, ਨਰਸਿੰਗ ਕਰ ਰਹੀ ਲੜਕੀ ਲਈ ਬਰਾਬਰ ਯੋਗਤਾ, ਡਿਗਰੀ ਹੋਲਡਰ, ਗੁਰ ਸਿੱਖ ਲੜਕੇ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਮਾਲਵੇ ਨੂੰ ਪਹਿਲ। ਲੜਕਾ ਇੰਡੀਆ, ਕੈਨੇਡਾ, ਇੰਗਲੈਂਡ ਜਾਂ ਆਸਟਰੇਲੀਆ ਕਿੱਤੋਂ ਵੀ ਹੋਵੇ। ਯੂ. ਐਸ. ਟਾਈਮ ਕਾਲ ਕਰੋ, ਫੋਨ: 1-216-385-4025, 1-216-937-9054 (ਵਾਟਸਐਪ), +91-98776-26005 (ਇੰਡੀਆ)</p>	<p>Well educated reputed Jatt-Sikh family seeks professionally qualified U.S. (PR or citizen) girl for their handsome only son, 27 yrs, 5'-10.5", M.S in Electrical Engineering, working as a Software Engineer in Michigan. Rural/urban property in Ludhiana & Mohali. Cont., Ph: 248-854-0003</p>

ਇਸਲਾਮਿਕ ਸਟੇਟ ਦੀ ਮਦਦ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਹੇਠ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਡਾਕਟਰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ

ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ: ਅਮਰੀਕਾ 'ਚ ਇਸਲਾਮਿਕ ਸਟੇਟ (ਆਈ.ਐਸ.ਆਈ.ਐਸ.) ਦੀ ਕਥਿਤ ਮਦਦ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਤਹਿਤ ਇਕ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਡਾਕਟਰ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਡਾਕਟਰ ਨੇ ਅਮਰੀਕਾ 'ਤੇ 'ਦਹਿਸ਼ਤੀ ਹਮਲਾ' ਕਰਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਜਤਾਈ ਸੀ। ਡਾਕਟਰ ਦੀ ਪਛਾਣ ਮੁਹੰਮਦ ਮਸੂਦ (28) ਵਜੋਂ ਦੱਸੀ ਗਈ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਜਨਵਰੀ ਤੇ ਮਾਰਚ ਦੌਰਾਨ ਇਸਲਾਮਿਕ ਸਟੇਟ ਆਫ ਇਰਾਕ ਤੇ ਅਲ-ਸ਼ਾਮ (ਆਈ.ਐਸ.ਆਈ.ਐਸ.) ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਵਫ਼ਾਦਾਰੀ ਜਤਾਉਂਦਿਆਂ ਸੀਰੀਆ ਜਾ ਕੇ ਦਹਿਸ਼ਤੀ ਜਥੇਬੰਦੀ ਲਈ ਜੰਗ ਲੜਨ ਦੀ ਖਾਹਿਸ਼ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਸੀ।

ਅਕਾਲੀ ਦਲ (ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ) ਦੀ ਕੋਆਰਡੀਨੇਸ਼ਨ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ 29 ਮਾਰਚ ਨੂੰ ਅਰਦਾਸ ਦਿਵਸ ਵਜੋਂ ਮਨਾਉਣ ਦੀ ਅਪੀਲ

ਫੈਸਲਾ ਲਿਆ। ਸਮੁੱਚੇ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਪਰਿਵਾਰ ਇਸ ਅਰਦਾਸ ਦਿਵਸ ਵਿਚ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਹਿੱਸਾ ਲਵੇ। ਗੁਰੂ ਇਤਿਹਾਸ ਅਨੁਸਾਰ ਮਾਰਚ 1664 ਵਿਚ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਲੋਕ ਚੋਚਕ ਦੀ ਮਹਾਂਮਾਰੀ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋਏ ਸਨ, ਜਦੋਂ ਅੱਠਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਾਹਿਬ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਹੋਣ ਪਹੁੰਚੇ ਸਨ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਰਾਜਾ ਜੈ ਸਿੰਘ ਦੇ ਬੰਗਲੇ ਵਿਚ ਠਹਿਰੇ ਸਨ, ਜੋ ਹੁਣ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬੰਗਲਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਥੇ ਮੌਜੂਦ ਸਰੋਵਰ 'ਚੋਂ ਪੀੜਤ ਸੰਗਤ ਦੀ ਜਲ ਨਾਲ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਚੋਚਕ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਾਹਿਬ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਸਮਾ ਗਏ।

ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਹੋ ਕੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਅਰਦਾਸ ਕਰੀਏ। ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਸਮਾਜ ਪ੍ਰਤੀ ਜਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਅਮਲ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣ ਦਾ ਸਥਾਨਕ ਹੋਲਥ ਅਥਾਰਟੀ ਦੀਆਂ ਹਦਾਇਤਾਂ 'ਤੇ ਅਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਬੇਲੋੜਾ ਘਰੋਂ ਬਾਹਰ ਨਾ ਜਾਇਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਕੱਠ ਬੰਦ ਕੀਤੇ ਜਾਣ। ਇਸ ਟੈਲੀ ਕਾਨਫਰੰਸ ਵਿਚ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਕਨਵੀਨਰ ਬੁਟਾ ਸਿੰਘ ਖੜੋਦ (ਅਮਰੀਕਾ), ਸੁਖਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹੰਸਰਾ (ਕੈਨੇਡਾ), ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਕੁਲਾਰ, ਰੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬਾਠ, ਮਨਵੀਰ ਸਿੰਘ ਮਾਂਟਰੀਅਲ, ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਮਿਨਹਾਸ, ਜੋਗਾ ਸਿੰਘ ਨਿਊ ਜਰਸੀ, ਮਨਦੀਪ ਸਿੰਘ ਐਡਮੰਟਨ, ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਐਡਮੰਟਨ, ਗੁਰਜੋਤ ਸਿੰਘ ਐਡਮੰਟਨ, ਮਲਕੀਤ ਸਿੰਘ ਢੇਸੀ ਐਡਮੰਟਨ, ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ, ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਕਲੇਰ ਸ਼ਿਕਾਗੋ, ਇੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨਿਊ ਜਰਸੀ, ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਐਡਮੰਟਨ ਅਤੇ ਜਸਪਾਲ ਸਿੰਘ ਬੈਂਸ ਇੰਗਲੈਂਡ ਤੇ ਪਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪਾਂਗਲੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ।

ਕਿਸੇ ਵੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਬਿਮਾਰੀ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਜੇ ਥੱਕ ਗਏ ਹੋ ਤਾਂ ਕਾਲ ਕਰੋ

ਫੋਨ (408) 687-1899

Gurdip Singh Sandhu
Homeopathic Practitioner/Consultant Since 1973
DHMS-Gold Medalist, BAMS, MDEh.- India

Well Experienced as:
Director, Principal, Professor and Chief Medical Officer in Medical Colleges and Hospitals of Punjab (India)
Practice Under State of California Act SB 577
EX Member: The California Homeopathic Society
National Center For Homeopathy- USA

Live on Jas TV
Saturday 9:30AM and Sunday 4PM (Pacific Time)

7021 Village Park Way, Dublin, CA 94568

Gurdip Singh Sandhu
Email: Homeomedicine@yahoo.com

Michigan Truck Driving School

6405 Middlebelt Road, Romulus, MI 48174

ਖੁਸ਼ਖਬਰੀ! ਖੁਸ਼ਖਬਰੀ!! ਖੁਸ਼ਖਬਰੀ!!!
ਹੁਣ 48 ਸਟੇਟਾਂ ਵਿਚ ਮਨਜ਼ੂਰਸੂਦਾ

*ਆਪਣੀ ਸਟੇਟ ਤੋਂ ਲਰਨਿੰਗ ਪਰਮਿਟ ਲੈ ਕੇ ਆਓ ਤੇ ਉਸੇ ਸਟੇਟ ਦਾ ਡਰਾਈਵਿੰਗ ਲਾਇਸੈਂਸ ਲਓ
*3-4 ਹਫ਼ਤਿਆਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰੋਫੈਸ਼ਨਲ ਟਰੱਕ ਡਰਾਈਵਰ ਬਣੋ

Raj Jamarai Cell:734-644-1010 Office:734-747-4298

ਕਰੋਨਾ ਦਾ ਸਹਿਮ: ਪੰਜਾਬ ਭਰ 'ਚ ਕਰਫਿਊ ਲਾਇਆ

ਕੈਪਟਨ ਵਲੋਂ ਕਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਖਿਲਾਫ ਜੰਗ ਵਿੱਢਣ ਦਾ ਸੱਦਾ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਕਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ (ਕੋਵਿਡ-19) ਦੇ ਖਤਰੇ ਨੂੰ ਦੇਖਦਿਆਂ ਸਮੁੱਚੇ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਕਰਫਿਊ ਲਗਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਕਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਦੀ ਮਹਾਮਾਰੀ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਘਰਾਂ ਅੰਦਰ ਹੀ ਰਹਿਣਾ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ 23 ਮਾਰਚ ਤੋਂ 31 ਮਾਰਚ ਤੱਕ (ਲਾਕਡਾਊਨ) ਸਮੁੱਚੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਸਤਾਂ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਨੂੰ ਛੋਟ ਦੇ ਕੇ ਬੰਦ ਕਰਨ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਜ਼ਰੂਰੀ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਮਾਸਕ ਅਤੇ ਸੈਨੇਟਾਈਜ਼ਰ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਕੋਵਿਡ-19 ਮਹਾਮਾਰੀ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਕੁਝ ਸੇਵਾਵਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਐਲਾਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕਰਿਆਨੇ ਦੀ ਸਪਲਾਈ, ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਸਪਲਾਈ, ਤਾਜ਼ੇ ਫਲਾਂ ਅਤੇ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਦੀ ਸਪਲਾਈ, ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ।

ਮੁੱਖ ਸਕੱਤਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਗੁਆਂਢੀਆਂ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰੱਖਣ ਅਤੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਣ ਲਈ 'ਇਕਾਤਵਾਸ' ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਦੇ ਬਾਹਰ ਸਟਿੱਕਰ ਚਿਪਕਾਇਆ ਜਾਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਲਾਜ਼ਮੀ ਕੁਆਰੰਟੀਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਏ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਿਹਤ ਟੀਮਾਂ ਨੂੰ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਆਪਣੀ ਸਿਹਤ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਵਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਲੋੜ ਪੈਣ ਉੱਤੇ ਕੁਆਰੰਟੀਨ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਭਿਆਨਕ ਕਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਵਿਰੁੱਧ ਜੰਗੀ ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ ਲੜਾਈ ਛੇੜਨ ਦਾ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਅੱਖੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਤਿਆਰ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਕੈਪਟਨ ਨੇ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਮਸ਼ਵਰਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਕਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਕਾਰਨ ਰੋਜ਼ੀ-ਰੋਟੀ ਤੋਂ ਮੁਥਾਜ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਗਰੀਬ ਤਬਕੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਗੋਦਾਮਾਂ ਅੰਦਰ ਪਿਆ ਅਨਾਜ ਵੰਡਣ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕੇਂਦਰੀ ਖੁਰਾਕ ਨਿਗਮ ਨੇ ਸੂਬੇ ਵਿਚੋਂ 20 ਮਿਲੀਅਨ ਟਨ ਅਨਾਜ ਚੁੱਕਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਅੱਖੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਲੋੜਵੰਦਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਲਈ ਅਨਾਜ ਵੰਡਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਉੱਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ ਹੋਰ ਗੰਭੀਰ ਅਤੇ ਸਖਤ ਕਦਮ ਚੁੱਕਣ ਦੀ ਲੋੜ ਉੱਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦਿਆਂ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਕਈ ਇਹਤਿਆਸੀ ਫੈਸਲੇ ਲਏ ਗਏ ਹਨ ਤੇ ਸੂਬੇ ਦੀ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਿੱਤੀ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਕਰੋਨਾਵਾਇਰਸ ਵਿਰੁੱਧ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਅੜਿੱਕਾ ਨਹੀਂ ਬਣਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸਿਹਤ ਜਾਂਚ, ਇਕਾਤ 'ਚ ਰੱਖਣ ਤੇ ਇਲਾਜ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ।

ਸਬੰਧਤ 2, ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ 2 ਅਤੇ ਮੁਹਾਲੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ 4 ਅਤੇ ਜਲੰਧਰ ਦੇ ਇਕ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਸਮੇਤ ਕੁੱਲ 25 ਜਣੇ ਇਸ ਸਮੇਂ ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਵਿਚ ਇਲਾਜ ਅਧੀਨ ਹਨ। ਸਿਹਤ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਖਤਰਨਾਕ ਵਾਇਰਸ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਧ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਮੂਹ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਨੂੰ ਹਦਾਇਤ ਕੀਤੀ ਕਿ ਪਾਬੰਦੀ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਨੂੰ ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਨੂੰ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਆਦਿ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਦੁੱਧ, ਭੋਜਨ, ਦਵਾਈਆਂ ਆਦਿ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਅਤੇ ਫਲਾਂ ਸਮੇਤ ਸਾਰੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਸਤਾਂ ਦੀ ਨਿਰੰਤਰ ਸਪਲਾਈ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ।

ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਸਤੂਆਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਸਤੂਆਂ ਐਕਟ 1955 ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਲਾਗੂ

ਸੁਖਬੀਰ ਬਾਦਲ ਵਲੋਂ ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਦੀ ਮਦਦ ਲਈ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਅਪੀਲ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸੁਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਨੇ ਕਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਕਾਰਨ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਫਸੇ ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ ਮਦਦ ਲਈ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨਰਿੰਦਰ ਮੋਦੀ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਬਾਦਲ ਨੇ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਭਾਰਤੀ ਮਿਸ਼ਨਾਂ ਅੰਦਰ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਕੈਨੇਡਾ, ਅਮਰੀਕਾ, ਇੰਗਲੈਂਡ, ਇਟਲੀ, ਸਪੇਨ, ਫਰਾਂਸ, ਜਰਮਨੀ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਲਈ ਹੈਲਪਲਾਈਨ ਨੰਬਰਾਂ ਵਾਲੇ ਸਪੈਸ਼ਲ ਸੈੱਲ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਆਖਿਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮਿਡਲ ਈਸਟ ਵਿਚ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਸਿੱਖ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੈਲ ਕਾਇਮ ਕੀਤੇ ਜਾਣ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਵੀ ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਦੀ ਘਰ ਵਾਪਸੀ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਸਿਹਤਮੰਦ ਤੇ ਸਾਵਧਾਨ ਰਹਿ ਕੇ ਕਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਦੇ ਟਾਕਰੇ ਦਾ ਸੱਦਾ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਦੀ ਲਪੇਟ ਵਿਚ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਧਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਸੂਬੇ ਦੇ ਸਿਹਤ ਵਿਭਾਗ ਵਲੋਂ ਇਹਤਿਆਸ ਵਜੋਂ ਕਈ ਸਖਤ ਕਦਮ ਚੁੱਕੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਸ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਮਾਹਿਰਾਂ ਵਲੋਂ ਵੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਾਗਰੂਕ ਕਰਨ ਅਤੇ ਅਫਵਾਹਾਂ ਤੋਂ ਬਚ ਕੇ ਇਸ ਬਿਮਾਰੀ ਦਾ ਟਾਕਰਾ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਸਲਾਹਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

ਮੈਡੀਕਲ ਕਾਲਜ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਪ੍ਰੋ. ਸ਼ਿਆਮ ਸੁੰਦਰ ਦੀਪਤੀ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਬਿਮਾਰੀ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜੀਵਨ ਸ਼ੈਲੀ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲੀ ਕਰਨ ਜਾਂ ਕੁਝ ਸਿਹਤਮੰਦ ਢੰਗ ਅਪਣਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਵਾਇਰਸ ਹਵਾ ਰਾਹੀਂ ਨਹੀਂ ਫੈਲਦਾ। ਖਾਂਸੀ ਜਾਂ ਛਿੱਕ ਦੀਆਂ ਬੂੰਦਾਂ ਨਾਲ ਜਰਮ ਬਾਹਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਮਾਸਕ ਦੀ ਲੋੜ ਲੱਛਣ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਹੈ, ਨਾ ਕਿ ਸਿਹਤਮੰਦ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਕਾਰਨ ਵਾਇਰਸ ਹੱਥ ਉੱਪਰ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਥੇ ਉਹ 6 ਤੋਂ 12

ਘੰਟੇ ਜਿਉਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਸ ਦੌਰਾਨ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਮਸ਼ੀਨ ਜਾਂ ਸਾਮਾਨ ਨੂੰ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੋਲ੍ਹਦੇ ਹੋ, ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਹੱਥ ਮਿਲਾਉਂਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਉਹ ਜਰਮ ਫੈਲਾ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹੋ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਜਰਮ ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਸਾਮਾਨ, ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਅਜਿਹੀ ਥਾਂ ਉੱਤੇ ਪਹੁੰਚੇ ਹੋਏ ਹੋਣ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੰਕ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਿਚ ਉਸ ਥਾਂ/ਸਾਮਾਨ ਨੂੰ ਛੂਹਣ ਮਗਰੋਂ, ਉਸ ਹੱਥ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨੱਕ, ਮੂੰਹ, ਅੱਖਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾ ਕੇ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਫੌਰਨ ਹੱਥਾਂ ਨੂੰ ਸਾਬਣ ਨਾਲ ਧੋਇਆ ਜਾਵੇ। ਸਮਝਣ ਅਤੇ ਸੁਚੇਤ ਹੋਣ ਦੀ ਸਾਧਾਰਨ ਜਿਹੀ ਵਿਧੀ ਹੈ, ਛਿੱਕਣ ਦੀ ਸਿਹਤਮੰਦ ਕਲਾ ਸਿੱਖਣਾ ਅਤੇ ਹੱਥਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ੱਕੀ ਥਾਂ ਦੇ ਛੋਹੇ ਜਾਣ ਮਗਰੋਂ ਸਾਬਣ ਨਾਲ ਧੋਣ ਨਾਲ ਬਿਮਾਰੀ ਦੇ ਫੈਲਾਅ ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਹੱਥ ਨਾ ਮਿਲਾਇਆ ਜਾਵੇ।

ਡਾ. ਕੇ.ਪੀ. ਸਿੰਘ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਘਰ ਵਿਚ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਵਸਤਾਂ

ਜਿਵੇਂ ਦੁੱਧ, ਪਨੀਰ, ਦਹੀਂ, ਲੱਸੀ, ਸਬਜ਼ੀਆਂ, ਫਲ, ਦਾਲਾਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਸਤਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਚੱਲ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ। ਇਸ ਲਈ ਲੋੜ ਡਰਨ ਦੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਇਹਤਿਆਸ ਵਰਤਣ ਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਵਧਾਨੀ ਹਰ ਪਾਸਿਉਂ ਵਰਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਇਰਸ ਤੋਂ ਪੀੜਤ ਵਿਅਕਤੀ ਜਰਮ ਨੂੰ ਜਿਸ ਜਗ੍ਹਾ ਉੱਤੇ ਵੀ ਛੱਡੇਗਾ, ਵਾਇਰਸ ਦੇ ਅੱਗੇ ਇਕ ਤੋਂ ਦੂਜੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਾਣ ਦਾ ਖਤਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਖਤਰਿਆਂ ਦਾ ਟਾਕਰਾ ਸਿਹਤਮੰਦ ਅਤੇ ਸਾਵਧਾਨ ਰਹਿ ਕੇ ਹੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਡਾ. ਦੀਪਤੀ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਭੀੜ-ਭੜੱਕੇ ਵਾਲੇ ਇਲਾਕੇ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਨ ਤੋਂ ਪਰਹੇਜ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਦੇਖਣ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਬਿਮਾਰੀ ਘਾਤਕ ਸਿੱਧ ਹੋਈ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ 50 ਫੀਸਦੀ ਅਜਿਹੇ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਬਿਮਾਰੀ, ਜਿਵੇਂ ਦਿਲ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀ, ਸ਼ੂਗਰ ਰੋਗ, ਦਮਾ ਜਾਂ ਸਾਹ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀ ਆਦਿ ਸੀ; ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਜੋ ਲੋਕ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਹ 70 ਸਾਲ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਉਮਰ ਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ ਖਾਸ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਅਜਿਹੇ ਲੋਕ ਇਕੱਠ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰਹਿਣ। ਆਹਾਰ ਵਿਗਿਆਨੀ ਡਾ. ਸ਼ਰੁਤੀ ਸ਼ਰਮਾ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਬਿਮਾਰੀ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਜ਼ਰੂਰਤ ਪੌਸ਼ਟਿਕ ਖਾਣਾ ਖਾਣ ਦੀ ਹੈ। ਘਰ ਵਿਚ ਆਮ ਬਣਿਆ ਭਰ-ਪੇਟ ਖਾਣਾ ਖਾਓ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਲੜਨ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਵਿਟਾਮਿਨ ਸੀ, ਬੀ ਅਤੇ ਡੀ ਲੋੜੀਂਦੀ ਮਾਤਰਾ ਵਿਚ ਜਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਟਾਮਿਨਾਂ-ਯੁਕਤ ਖਾਣਾ ਖਾਧਾ ਜਾਵੇ।

ਸੜਕ ਹਾਦਸਿਆਂ 'ਚ 10 ਫੀਸਦੀ ਕਮੀ ਆਈ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਲੋਕ ਸਭਾ ਵਿਚ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਮੰਤਰੀ ਨਿਤਿਨ ਗਡਕਰੀ ਨੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਾਲ ਦੌਰਾਨ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਸਖਤ ਆਵਾਜਾਈ ਨੇਮਾਂ ਕਾਰਨ ਦੇਸ਼ ਭਰ ਵਿਚ ਸੜਕ ਹਾਦਸਿਆਂ ਵਿਚ 10 ਫੀਸਦੀ ਕਮੀ ਆਈ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਦਿੱਲੀ, ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼, ਜੰਮੂ ਕਸ਼ਮੀਰ, ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਮਨੀਪੁਰ ਵਿਚ ਸੜਕ ਹਾਦਸਿਆਂ ਵਿਚ ਕਮੀ ਆਈ ਹੈ ਤੇ ਕੇਰਲਾ ਅਤੇ ਅਸਾਮ ਵਿਚ ਸੜਕ ਹਾਦਸਿਆਂ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਸੁਖਬੀਰ ਤੇ ਹਰਸਿਮਰਤ ਵਲੋਂ ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਨੂੰ ਫੰਡ ਦੇਣ ਦਾ ਐਲਾਨ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸੁਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰੀ ਮੰਤਰੀ ਹਰਸਿਮਰਤ ਕੌਰ ਬਾਦਲ ਨੇ ਸਾਰੇ ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਅਖਤਿਆਰੀ ਕੋਟੇ ਵਿਚੋਂ

ਕਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਵਿਰੁੱਧ ਲੜਾਈ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੀ ਮੈਡੀਕਲ ਸਾਜ਼ੋ-ਸਾਮਾਨ ਖਰੀਦਣ ਵਾਸਤੇ ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਨੂੰ ਫੰਡ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਲਕਿਆਂ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਅਤੇ ਬਠਿੰਡਾ ਦੇ ਸਾਰੇ ਹਸਪਤਾਲ ਇਸ ਮੰਤਵ ਲਈ ਫੰਡ ਹਾਸਲ ਕਰ ਸਕਣਗੇ।

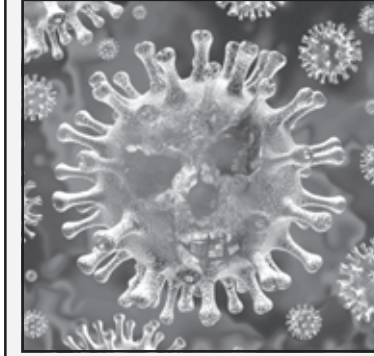
ਸੁਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਅਤੇ ਹਰਸਿਮਰਤ ਕੌਰ ਬਾਦਲ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਵਿਚ ਮੈਡੀਕਲ ਸਾਜ਼ੋ-ਸਾਮਾਨ ਅਤੇ ਟੈਸਟਿੰਗ ਕਿੱਟਾਂ ਦੀ ਕਮੀ ਦੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਆ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮੈਡੀਕਲ ਸਾਜ਼ੋ-ਸਾਮਾਨ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੇ ਫੰਡ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਖਤਿਆਰੀ ਕੋਟੇ ਵਿਚੋਂ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਬਾਕੀ ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਰਕਾਰੀ ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਲਈ ਫੰਡ ਜਾਰੀ ਕਰ ਕੇ ਇਸ ਮਹਾਮਾਰੀ ਖਿਲਾਫ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਣ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਰੇ ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਨੁਮਾਇੰਦਿਆਂ ਅਤੇ ਜਨਤਾ ਵੀ ਨੂੰ ਇਸ ਕਾਰਜ ਵਿਚ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਰਾਹਤ ਕਾਰਜ ਤੁਰਤ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਐਸ.ਜੀ.ਪੀ.ਸੀ. ਨੂੰ ਵੀ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਹ ਮਾਸਕ ਅਤੇ ਸੈਨੇਟਾਈਜ਼ਰ ਵੰਡ ਕੇ ਇਸ ਕਾਰਜ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਣ।

ਕਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਦੇ ਨੁਕਤੇ...

ਕਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਨਾਲ ਆਲਮੀ ਮਹਾਮਾਰੀ ਵਰਗੀ ਹਾਲਤ ਬਣ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਇਸ ਬਿਮਾਰੀ ਪ੍ਰਤੀ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਘੱਟ ਤੇ ਡਰ ਵੱਧ ਹੈ। ਡਰਨਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਮੱਸਿਆ ਦਾ ਹੱਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਡਰ ਨਾਲ ਸਗੋਂ ਆਦਮੀ ਆਪਣਾ ਮਾਨਸਿਕ ਸੰਤੁਲਨ ਵਿਗਾੜ ਬੈਠਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕਾਰਗਰ ਫੈਸਲੇ ਕਰਨ ਤੋਂ ਭਟਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਬਿਮਾਰੀ ਬਾਰੇ ਵਿਗਿਆਨਕ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ:
-ਬਿਮਾਰੀ ਖਾਂਸੀ/ਖੰਘ ਜਾਂ ਛਿੱਕ ਰਾਹੀਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਣ ਵਾਲੇ ਤਰਲ ਪਦਾਰਥ ਤੋਂ ਫੈਲਦੀ ਹੈ।
-ਇਸ ਤਰਲ ਪਦਾਰਥ ਵਿਚ ਵਾਇਰਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸਿੱਧਾ ਤੁਹਾਡੇ ਮੂੰਹ ਉੱਤੇ

(ਨੱਕ, ਅੱਖ, ਮੂੰਹ ਅੰਦਰ) ਪੈ ਕੇ ਫੈਲ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਕਣ, ਹੱਥਾਂ ਤੋਂ ਹੁੰਦਾ ਹੋਇਆ ਕਿਸੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਦੇ ਹੈਂਡਲ, ਸਵਿਚ-ਬਟਨ, ਪੌੜੀਆਂ ਦੀ ਰੇਲਿੰਗ ਉੱਤੇ ਲੱਗ ਕੇ, ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਰਾਹੀਂ ਵੀ ਫੈਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

-ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋ ਕੇ ਇਹ ਗਲੇ, ਸਾਹ ਨਾਲੀ ਤੋਂ ਹੁੰਦਾ ਫੇਫੜਿਆਂ ਤਕ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸੁੱਕੀ ਖਾਂਸੀ ਤੋਂ ਲੱਛਣ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਕੇ ਨਿਮੋਨੀਏ ਤੱਕ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

-ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਖਾਂਸੀ/ਜ਼ੁਕਾਮ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਰਨ ਹੈ, ਚਾਹੇ ਮੌਸਮ ਬਦਲਾਅ ਕਰਕੇ ਵੀ ਹੈ, ਉਹ ਸਾਵਧਾਨੀ ਵਰਤੇ।

-ਉਹ ਮਾਸਕ ਪਾ ਕੇ ਰੱਖੇ; ਰੁਮਾਲ, ਚੁੰਨੀ ਨਾਲ ਵੀ ਕੰਮ ਸਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਇਕੋ ਜਿਹੇ ਅਸਰਦਾਰ ਹਨ।
-ਜੇ ਇਕੋ ਦਮ ਖਾਂਸੀ/ਛਿੱਕ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੀ ਕੂਹਣੀ, ਗੁੱਟ ਵਾਲੇ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰੇ।
-ਜੇ ਆਦਤਨ ਹੱਥਾਂ ਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਸਾਮਾਨ, ਹੈਂਡਲ, ਬਟਨ, ਪੌੜੀਆਂ ਦੇ ਰੇਲਿੰਗ ਨੂੰ ਛੂਹਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੱਥਾਂ ਨੂੰ ਧੋਵੇ।
-ਹਾਲਤ ਗੰਭੀਰ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਹਸਪਤਾਲ ਪਹੁੰਚੋ।
-ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਗਰਮ ਤਰਲ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਸੇਵਨ ਵੀ ਰਾਹਤ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਸਿਹਤਮੰਦ ਹੋ ਤਾਂ:
-ਕਿਸੇ ਖਾਂਸੀ ਵਾਲੇ ਸ਼ਖਸ ਤੋਂ ਦੂਰੀ ਬਣਾ ਕੇ ਰੱਖੋ।
-ਇਕੱਠ ਵਿਚ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਚੋ। ਜੇ ਜਾਣਾ ਹੀ ਪਵੇ ਤਾਂ ਰੁਮਾਲ, ਮਾਸਕ, ਚੁੰਨੀ ਜਾਂ ਕੁਝ ਵੀ ਅਜਿਹੀ ਚੀਜ਼ ਨਾਲ ਨੱਕ-ਮੂੰਹ ਨੂੰ ਢਕੋ।
-ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਹੈਂਡਲ, ਬਟਨ ਜਾਂ ਰੇਲਿੰਗ ਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਨਾ ਪਵੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਨੱਕ-ਮੂੰਹ ਨਾ ਛੂਹੋ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਬਣ ਨਾਲ ਹੱਥ ਧੋਵੋ।
-ਪੌਸ਼ਟਿਕ ਖਾਣਾ ਭਰ-ਪੇਟ ਖਾਓ। ਰਸੋਈ ਵਿਚ ਇਸਤੇਮਾਲ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਰੋਜ਼ਮਰਾ ਵਸਤਾਂ ਹਲਦੀ, ਅਦਰਕ, ਲਸਣ, ਕਾਲੀ ਮਿਰਚ ਤੋਂ ਸਿਵਾ ਤੁਲਸੀ, ਸ਼ਹਿਦ, ਨਿੰਬੂ, ਫਲ ਆਦਿ ਵਾਇਰਸਾਂ ਅਤੇ ਬੈਕਟੀਰੀਆ ਨਾਲ ਲੜਨ ਦੀ ਤਾਕਤ ਵਧਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਕਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਨੇ ਘਰਾਂ 'ਚ ਬੰਦ ਕੀਤੇ ਲੋਕ, ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਮੌਤਾਂ

ਰੋਮ (ਇਟਲੀ): ਕਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਦੇ ਵਧਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਕਾਰਨ ਵਿਸ਼ਵ ਭਰ ਵਿਚ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਕੈਦ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿ ਗਏ

ਫੈਕਟਰੀਆਂ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਮਹਾਮਾਰੀ ਕਾਰਨ 35 ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ ਮੁਕੰਮਲ ਬੰਦ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ,

ਜਦਕਿ ਇਸ ਕਾਰਨ ਹੁਣ ਤੱਕ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਮੌਤਾਂ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਇਟਲੀ ਵਿਚ ਫਿਰ ਨਵੇਂ ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਰਿਕਾਰਡ ਗਿਣਤੀ ਦੌਰਾਨ

ਮਹਾਰਾਣੀ ਦੇ ਸਟਾਫ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਕਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ

ਲੰਡਨ: ਬਕਿੰਘਮ ਪੈਲੇਸ ਵਿਚ ਸ਼ਾਹੀ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਲੱਗੇ ਇਕ ਸਟਾਫ ਮੈਂਬਰ ਦਾ ਕਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਦਾ ਟੈਸਟ ਪਾਜ਼ੀਟਿਵ ਆਇਆ ਹੈ ਜਦਕਿ ਮਹਾਰਾਣੀ ਅਲਿਜ਼ਬੈੱਥ 2 ਅਜੇ ਵੀ ਆਪਣੀ ਲੰਡਨ ਸਥਿਤ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਰਹਿ ਰਹੀ ਹੈ। ਯੂਕੇ ਮੀਡੀਆ ਰਿਪੋਰਟਰਾਂ ਮੁਤਾਬਕ, ਅਜੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਟਾਫ ਮੈਂਬਰ ਮਹਾਰਾਣੀ ਦੇ ਕਿੰਨੀ ਕੁ ਕਰੀਬ ਸੀ ਪਰ ਇਸ ਮੈਂਬਰ ਦੇ ਸੰਪਰਕ ਵਿਚ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਹਰ ਸਟਾਫ ਮੈਂਬਰ ਨੇ ਏਕਾਂਤਵਾਸ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਆਮ ਜਨਜੀਵਨ, ਆਵਾਜਾਈ ਤੇ ਵਪਾਰ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਥੇ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਰਹੱਦਾਂ ਸੀਲ ਕਰਨ ਤੇ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਸਥਿਤੀਆਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਲਈ ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪਏ ਦੇ ਰਾਹਤ ਪੈਕੇਜਾਂ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਹੁਣ ਤੱਕ ਪੂਰੇ ਵਿਸ਼ਵ ਵਿਚ 3,50,000 ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੌਰਾਨ ਇਟਲੀ ਵਿਚ ਸਥਿਤੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਭਿਆਨਕ ਹੁੰਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਮੌਤਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 5 ਹਜ਼ਾਰ ਤੋਂ ਟੱਪ ਗਈ ਹੈ, ਜੋ ਹੁਣ ਤੱਕ ਕਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਕਾਰਨ ਵਿਸ਼ਵ ਭਰ ਵਿਚ ਹੋਈਆਂ ਮੌਤਾਂ ਦਾ ਤੀਜਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। ਬੰਗਲਾਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਇਥੇ ਪੁੱਜੇ 50 ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲਗਾਮ ਵਿਚ ਏਕਾਂਤਵਾਸ 'ਚ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੁਕੰਮਲ ਬੰਦ ਕਾਰਨ ਨਿਊ ਯਾਰਕ, ਸ਼ਿਕਾਗੋ ਅਤੇ ਲਾਸ ਏਂਜਲਸ ਦੇ ਵਸਨੀਕਾਂ ਨੂੰ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀਆਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਬਾਕੀ ਸੂਬਿਆਂ

ਸਿਹਤ ਮੰਤਰਾਲੇ ਵਲੋਂ ਦਿਸ਼ਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਸਿਹਤ ਮੰਤਰਾਲੇ ਨੇ ਕਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਦੇ ਵਧਦੇ ਕੇਸਾਂ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਤੇ ਮੈਡੀਕਲ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਲੋੜੀਂਦੇ ਵੈਂਟੀਲੇਟਰ ਤੇ ਆਕਸੀਜਨ ਮਾਸਕ ਖਰੀਦ ਕੇ ਰੱਖਣ ਸਮੇਤ ਕੁਝ ਹੋਰ ਹਦਾਇਤਾਂ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ। ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਅਦਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਭੀੜਾਂ ਘਟਾਉਣ, ਕੋਵਿਡ-19 ਪੀੜਤਾਂ ਨੂੰ ਮੁਫਤ ਇਲਾਜ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਉਣ ਤੇ ਗੈਰ-ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਰਜਰੀਆਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਪਾਉਣ ਦੀ ਹਦਾਇਤ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਐਡਵਾਈਜ਼ਰੀ ਵਿਚ 31 ਮਾਰਚ ਮਗਰੋਂ ਚੱਲ ਰਹੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਪ੍ਰੀਖਿਆਵਾਂ ਨਵੇਂ ਸਿਰੇ ਤੋਂ ਵਿਉਂਤਣ ਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਤੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨਾਲ ਨਿਯਮਤ ਸੰਪਰਕ ਰੱਖਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹੀ ਨਹੀਂ ਸਬੰਧਤ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਹੈਲਪ ਲਾਈਨ ਨੰਬਰ/ਈਮੇਲਾਂ ਨੋਟੀਫਾਈ ਕਰਨ ਲਈ ਆਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਲੋੜ ਪੈਣ ਉੱਤੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲੈ ਸਕਣ।

ਫਰਾਂਸ 'ਚ ਕਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਕਾਰਨ ਡਾਕਟਰ ਦੀ ਮੌਤ

ਪੈਰਿਸ: ਫਰਾਂਸ 'ਚ ਕਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਕਾਰਨ ਇਕ ਡਾਕਟਰ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਕਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਕਾਰਨ ਫਰਾਂਸ 'ਚ ਕਿਸੇ ਡਾਕਟਰ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋਣ ਦਾ ਇਹ ਪਹਿਲਾ ਮਾਮਲਾ ਹੈ। ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਮੇਅਰ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ 67 ਸਾਲਾ ਡਾਕਟਰ ਉਤਰੀ ਪੈਰਿਸ ਦੇ ਇਕ ਹਸਪਤਾਲ 'ਚ ਸੇਵਾਵਾਂ ਨਿਭਾਅ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸਿਹਤ ਮੰਤਰੀ ਓਲਿਵਰ ਵੋਰਨ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਕਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਕਾਰਨ ਫਰਾਂਸ ਦੇ ਕਿਸੇ ਹਸਪਤਾਲ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਡਾਕਟਰ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋਈ ਹੈ।

ਵਿਚ ਵੀ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਜਾਰੀ ਰਹਿਣਗੀਆਂ। ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਡੋਨਲਡ ਟਰੰਪ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਅਸੀਂ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਜਿੱਤ ਹਾਸਲ ਕਰਾਂਗੇ। ਬੇਸ਼ੱਕ ਵਿਸ਼ਵ ਆਗੂਆਂ ਵਲੋਂ ਇਸ ਮਹਾਮਾਰੀ ਨੂੰ ਹਰਾਉਣ ਲਈ ਅਹਿਦ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਪਰ ਕਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਕਾਰਨ ਮੌਤਾਂ ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਲਗਾਤਾਰ ਵਧਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਪੇਨ ਵਿਚ ਨਵੀਆਂ ਮੌਤਾਂ 'ਚ 35 ਫੀਸਦੀ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਫਰਾਂਸ ਵਿਚ ਮੌਤਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 600 ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਮਹਾਮਾਰੀ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਣ ਤੋਂ ਰੋਕਣ ਲਈ ਦੇ ਯਤਨਾਂ ਦੌਰਾਨ ਓਲੰਪਿਕ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ 'ਤੇ ਟੋਕੀਓ ਖੇਡਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਪਾਉਣ ਦਾ ਦਬਾਅ ਵਧਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਮਹਾਮਾਰੀ ਕਾਰਨ ਆਲਮੀ ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ ਸਟਾਕ ਬਜ਼ਾਰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਏ ਹਨ ਜਦਕਿ ਵਿਸ਼ਵ ਦੀ

ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਅਰਥਵਿਵਸਥਾ- ਅਮਰੀਕਾ ਵਲੋਂ ਵੱਡੇ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਪੈਕੇਜ ਐਲਾਨੇ ਜਾਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਹੈ, ਜੋ ਹੁਣ 1 ਅਰਬ ਡਾਲਰ ਨੂੰ ਵੀ ਪਾਰ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਕਰੋੜਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਘਰਾਂ ਅੰਦਰ ਹੀ ਰਹਿਣ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਉਪ-ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਮਾਈਕ ਪੇਂਸ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਤਨੀ ਦੇ ਕਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਦੇ ਟੈਸਟ ਨੈਗੇਟਿਵ ਆਏ ਹਨ। ਫਰਾਂਸ, ਇਟਲੀ, ਸਪੇਨ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਯੂਰਪੀ ਮੁਲਕਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਬਰਤਾਨੀਆ ਨੇ ਪੱਬਾਂ, ਰੈਸਟੋਰੈਂਟਾਂ ਤੇ ਬੀਏਟਰਾਂ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰਨ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਡਰ ਕਾਰਨ ਖਰੀਦਦਾਰੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਵਰਜਿਆ ਹੈ।

ਮੁਲਕ 'ਚ ਹੀ ਦਵਾਈਆਂ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਵੱਡੇ ਪੈਕੇਜ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਵੱਡੀ ਮਾਤਰਾ 'ਚ ਦਵਾਈਆਂ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਨੇ 14,000 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇ ਪੈਕੇਜ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਮੁਲਕ ਵਿਚ 'ਐਕਟਿਵ ਫਾਰਮਾਸਿਊਟੀਕਲ ਇਨਫ੍ਰਾਸਟ੍ਰਕਚਰ' (ਏ.ਪੀ.ਆਈ.) ਬਣਾਉਣ ਵਿਚ ਸਹਾਇਤਾ ਮਿਲਣ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਚੀਨ ਤੋਂ ਇਸ ਮੁੱਖ ਦਵਾਈ ਦੀ ਦਰਾਮਦ ਉੱਤੇ ਨਿਰਭਰਤਾ ਘਟਾਉਣ ਵਿਚ ਮਦਦ ਮਿਲੇਗੀ। ਵਿਸ਼ਵ ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ ਕੋਵਿਡ-19 ਫੈਲਣ ਦੇ ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਦਵਾਈਆਂ ਅਤੇ ਏਪੀਆਈ ਦੀ ਦਰਾਮਦਗੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੰਦ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਖਦਸ਼ਾ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਇਹ ਮਹਾਮਾਰੀ ਲੰਮਾ ਸਮਾਂ ਚੱਲਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਦਵਾਈਆਂ ਦੀ ਕਮੀ ਨਾ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਵੇ।

ਕੈਬਨਿਟ ਵਲੋਂ ਲਏ ਫੈਸਲੇ ਮੁਤਾਬਕ ਵੱਡੀ ਮਾਤਰਾ ਵਿਚ ਦਵਾਈਆਂ ਅਤੇ ਏਪੀਆਈ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਚਾਰ ਸਕੀਮਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਪਹਿਲੀ ਸਕੀਮ ਤਹਿਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ 1,000 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਬਜਟ ਰੱਖਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿਚ ਵੱਡੀ ਮਾਤਰਾ 'ਚ ਦਵਾਈਆਂ ਬਣ ਸਕਣਗੀਆਂ। ਸੂਬਾ ਸਰਕਾਰਾਂ ਅਜਿਹੇ ਪਾਰਕਾਂ ਲਈ 1000 ਏਕੜ ਜਗ੍ਹਾ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਉਣਗੀਆਂ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ, 6,940 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇ ਬਜਟ ਨਾਲ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ ਦਵਾਈਆਂ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਵੀ ਸਕੀਮ ਚਲਾਈ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਫਾਰਮਾ ਸੈਕਟਰ ਪੈਕੇਜ ਤਹਿਤ ਚਾਰ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿਚ ਮੈਡੀਕਲ ਡਿਵਾਈਸ ਪਾਰਕ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਵੀ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ

ਹੈ, ਜਿਸ ਅਧੀਨ ਹਰੇਕ ਸੂਬੇ ਨੂੰ 100 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਗਰਾਂਟ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਕੰਪਨੀਆਂ ਵਲੋਂ ਮੈਡੀਕਲ ਖੇਤਰ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸਾਮਾਨ ਬਣਾਉਣ ਲਈ 3,420 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਬਜਟ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਦੱਸਣਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਕੋਰਸ, ਰੇਡੀਓਲੋਜੀ, ਐਨੇਸਥੀਸੀਆ ਅਤੇ ਦਿਲ ਦੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਸਬੰਧੀ ਸਾਜੇ-ਸਾਮਾਨ ਦੀ ਦਰਾਮਦ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਹੀ ਦਵਾਈਆਂ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕੁੱਲ 53 ਏਪੀਆਈ 'ਜ਼ ਯੂਨਿਟਾਂ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਹੈ। ਇਕ ਅੰਦਾਜ਼ੇ ਮੁਤਾਬਕ ਮੁਲਕ ਵਿੱਚ ਹੀ ਦਵਾਈਆਂ ਬਣਾਉਣ ਨਾਲ ਜਿਥੇ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ ਦਰਾਮਦ ਘਟਾਉਣ 'ਚ ਮਦਦ ਮਿਲੇਗੀ, ਉਥੇ ਇਸ ਨਾਲ ਅੱਠ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ 46,000 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਨਿਵੇਸ਼ ਵੀ ਮਿਲੇਗਾ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ

ਕੇਂਦਰੀ ਕੈਬਨਿਟ ਨੇ ਇਲੈਕਟ੍ਰਾਨਿਕ ਕੰਪੋਨੈਂਟ 'ਜ਼, ਸੈਮੀਕੰਡਕਟਰ 'ਜ਼ ਅਤੇ ਮੋਬਾਈਲ ਉਤਪਾਦਨ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਅਹਿਮ ਫੈਸਲੇ ਲਏ ਹਨ। ਕੈਬਨਿਟ ਨੇ ਉਤਪਾਦਨ ਅਧਾਰਤ ਹੌਸਲਾ ਵਧਾਉ ਸਕੀਮ (ਪੀਐਲਆਈ) ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਇਲੈਕਟ੍ਰਾਨਿਕ ਅਤੇ ਆਈਟੀ ਲਈ ਕੇਂਦਰੀ ਮੰਤਰੀ ਰਵੀ ਸ਼ੰਕਰ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਕੇਂਦਰ ਨੇ ਇਸ ਸਕੀਮ ਲਈ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਵਾਸਤੇ 40,995 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਬਜਟ ਰੱਖਿਆ ਹੈ। ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨਰਿੰਦਰ ਮੋਦੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਕੇਂਦਰੀ ਕੈਬਨਿਟ ਨੇ ਆਯੂਸ਼ਮਾਨ ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਹਿੱਸੇ- ਆਯੂਸ਼ ਹੈਲਥ ਐਂਡ ਵੈਲਨੈੱਸ ਸੈਂਟਰ (ਐਚਡਬਲਿਊਸੀ 'ਜ਼) ਨੂੰ ਕੌਮੀ ਆਯੂਸ਼ ਮਿਸ਼ਨ (ਐਨ.ਏ.ਐਮ.) ਵਿਚ ਮਿਲਾਉਣ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

ਕਰੋਨਾ: ਚੀਨ ਬਾਕੀ ਮੁਲਕਾਂ ਨਾਲ ਵਧੇਰੇ ਸਹਿਯੋਗ ਲਈ ਤਿਆਰ

ਪੇਈਚਿੰਗ: ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸ਼ੀ ਜਿਨਪਿੰਗ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜਾਨਲੇਵਾ ਕਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਮਹਾਮਾਰੀ ਦੇ ਆਲਮੀ ਖਤਰੇ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਲਈ ਚੀਨ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਬਾਕੀ ਮੁਲਕਾਂ ਨਾਲ ਰਲ ਕੇ ਵਧੇਰੇ ਸਹਿਯੋਗ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੈ। ਸ਼ੀ ਨੇ ਰੂਸੀ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਵਲਾਦੀਮੀਰ ਪੂਤਿਨ ਨਾਲ ਫੋਨ ਉੱਤੇ ਗੱਲਬਾਤ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਚੀਨੀ ਆਗੂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਪੇਈਚਿੰਗ 'ਰੂਸ ਤੇ ਹੋਰਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਇਕਜੁੱਟ ਯਤਨ ਕਰਨ ਦਾ ਚਾਹਵਾਨ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਇਸ ਆਲਮੀ ਸਿਹਤ ਖਤਰੇ ਨੂੰ ਟਾਲਿਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਸ਼ੀ ਨੇ ਪੂਤਿਨ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਚੀਨ ਕੋਲ ਇਸ ਮਹਾਮਾਰੀ ਉੱਤੇ ਜਿੱਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਭਰੋਸਾ, ਸਮਰੱਥਾ ਤੇ ਹੋਰ ਸਰੋਤ ਮੌਜੂਦ ਹਨ। ਦੱਸਣਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਚੀਨ ਦੀ ਵਾਇਰਸ ਫੈਲਣ ਉੱਤੇ ਜਲਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨਾ ਕਰਨ ਅਤੇ ਲੋੜੀਂਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਜਨਤਕ ਨਾ ਕਰਨ ਲਈ ਨਿਖੇਧੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਬਿਮਾਰੀ ਬਾਰੇ ਜਲਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਾ ਦੇਣ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਲਾਉਂਦਿਆਂ ਅਮਰੀਕੀ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਡੋਨਲਡ ਟਰੰਪ ਨੇ ਵੀ

ਚੀਨ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਜਦਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਟਰੰਪ ਨੂੰ ਅਮਰੀਕਾ 'ਚ ਸੰਕਟ ਦਾ ਜਵਾਬ ਢੁਕਵੇਂ ਢੰਗ ਨਾਲ ਨਾ ਦੇਣ ਲਈ ਆਲੋਚਨਾ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਟਰੰਪ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਚੀਨ ਵਲੋਂ 'ਜਾਣਕਾਰੀਆਂ ਲੁਕਾਉਣ' ਦਾ ਮੁੱਲ ਤਾਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਚੀਨ ਨੇ ਦੋਸ਼ਾਂ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦਿੰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਅਮਰੀਕੀ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਡੋਨਲਡ ਟਰੰਪ ਸਾਰੇ 'ਸੰਕਟ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਚੀਨ ਸਿਰ ਮੜ੍ਹਨ' ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਚੀਨ ਦੇ ਵ੍ਹਾਨ 'ਚ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਵਾਇਰਸ ਉੱਤੇ ਦੋਵਾਂ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚਾਲੇ ਸ਼ਬਦੀ ਜੰਗ ਮਘੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਤਰਜਮਾਨ ਗੋਂਗ ਸ਼ੁਆਂਗ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਚੀਨ ਖੁਦ ਵਾਇਰਸ ਖਿਲਾਫ ਜੰਗ ਲੜ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਅਮਰੀਕਾ ਦਾ ਬਿਆਨ ਚੀਨੀ ਲੋਕਾਂ ਵਲੋਂ ਮਨੁੱਖਤਾ ਲਈ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦਾ ਨਿਰਾਦਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੂਰੇ ਸੰਕਟ ਦੌਰਾਨ ਚੀਨ ਨੇ ਅਮਰੀਕਾ ਨਾਲ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸਾਂਝੀ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਕਰੋਨਾ ਨੇ ਹਵਾਈ ਕੰਪਨੀਆਂ ਭੁੰਜੇ ਲਾਹੀਆਂ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਕਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਦੇ ਆਲਮੀ ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ ਪੈਰ ਪਸਾਰਨ ਮਗਰੋਂ ਜਿਥੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਹਵਾਈ ਕੰਪਨੀਆਂ ਵੱਡੇ ਘਾਟੇ ਦੇ ਰਾਹ ਤੁਰ ਪਈਆਂ ਹਨ, ਉਥੇ ਮਹਾਮਾਰੀ ਨੇ ਭਾਰਤ ਦੀਆਂ ਵਿਸਤਾਰਾ ਤੇ ਇੰਡੀਗੋ ਸਮੇਤ ਹੋਰ ਹਵਾਈ ਕੰਪਨੀਆਂ ਨੂੰ ਭੁੰਜੇ ਲਾਹ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇੰਡੀਗੋ ਨੇ ਸਟਾਫ ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਵਿਚ ਕਟੌਤੀ ਕਰਨ ਦੀ

ਤਿਆਰੀ ਖਿੱਚ ਲਈ ਹੈ, ਜੋ 5 ਤੋਂ 25 ਫੀਸਦ ਤੱਕ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਸੀਈਓ ਰੋਨੋਜਯ ਦੱਤਾ ਨੇ ਇਸ ਪੇਸ਼ਕਦਮੀ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ ਤਨਖਾਹ ਵਿਚੋਂ ਵੀ 25 ਫੀਸਦੀ ਦੀ ਕਟੌਤੀ ਕਰਨਗੇ। ਦੱਤਾ ਮੁਤਾਬਕ ਕਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਕਰਕੇ ਹਵਾਈ ਕੰਪਨੀਆਂ ਦੀ ਆਮਦਨੀ ਨੂੰ ਭਾਰੀ ਸੱਟ ਲੱਗੀ ਹੈ।

ਇਟਲੀ ਤੋਂ 263 ਭਾਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਵਤਨ ਲਿਆਂਦਾ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਕਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਇਟਲੀ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਰੋਮ ਤੋਂ ਏਅਰ ਇੰਡੀਆ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਉਡਾਣ ਰਾਹੀਂ 263 ਭਾਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਉੱਪਰ ਸਵੇਰੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੁਰੱਖਿਆ ਇੰਤਜ਼ਾਮਾਂ ਨਾਲ ਵਾਪਸ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਉਡਾਣ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਉੱਪਰ ਸਵੇਰੇ 9.15 ਵਜੇ ਉੱਤਰੀ। ਅੱਖੇ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਫਸੇ ਲੋਕਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸਨ, ਨੂੰ ਰੋਮ ਤੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਦਿੱਲੀ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ। ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਵਿਖੇ ਕਸਟਮ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਇਮੀਗ੍ਰੇਸ਼ਨ ਕਲੀਅਰੈਂਸ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤੇ ਤੇ ਕਰੋਨਾ ਦੇ ਬਚਾਅ ਦੇ ਸਾਰੇ ਉਪਾਅ ਵਰਤੇ ਗਏ। ਇਸ ਉਡਾਣ ਦੇ ਸਾਰੇ ਯਾਤਰੀਆਂ ਤੁਰਤ ਬਰਮਲ ਸਕ੍ਰੀਨਿੰਗ ਤੇ ਇਮੀਗ੍ਰੇਸ਼ਨ ਕਰਵਾਉਣ ਮਗਰੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਛਾਵਲਾ ਵਿਖੇ ਇੰਡੋ-ਤਿੱਬਤੀ ਬਾਰਡਰ ਪੁਲਿਸ ਵਲੋਂ ਬਣਾਏ ਗਏ ਇਕਾਂਤਵਾਸ ਸਹੂਲਤ ਵਾਲੇ ਮਾਨੇਸਰ ਤੋਂ ਦੂਰ ਬਣਾਏ ਕੇਂਦਰ ਵਿਚ ਸਖਤ ਨਿਗਰਾਨੀ ਹੇਠ ਲਿਜਾਇਆ ਗਿਆ। ਅੱਡੇ ਉੱਤੇ ਰਿਮੋਟ ਵੇਅ ਵਿਖੇ ਸਹਾਇਤਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਤੇ ਸਾਵਧਾਨੀਆਂ ਵਰਤਦੇ ਹੋਏ ਯਾਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸਾਂਭਣ ਲਈ 'ਸਟੈਂਡਰਡ ਓਪਰੇਟਿੰਗ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ' ਅਪਣਾਈ ਗਈ। ਇਟਲੀ ਤੋਂ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕੱਢ ਕੇ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਇਹ ਭਾਰਤੀਆਂ ਦਾ ਦੂਜਾ ਦਲ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ 200 ਤੋਂ ਵੱਧ ਭਾਰਤੀਆਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸਨ, ਨੂੰ ਇਟਲੀ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਮਿਲਾਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢਿਆ ਗਿਆ ਸੀ।

ਕਰੋਨਾ ਦੇ ਖੌਫ ਕਾਰਨ ਆਸਟਰੇਲੀਆ ਵਲੋਂ ਸਰਹੱਦ ਸੀਲ

ਮੈਲਬਰਨ: ਆਸਟਰੇਲੀਆ ਨੇ ਸਖਤ ਫੈਸਲਾ ਲੈਂਦਿਆਂ ਮੁਲਕ ਦੀਆਂ ਸਰਹੱਦਾਂ ਵਿਦੇਸ਼ੀਆਂ ਲਈ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ। ਸਿਰਫ ਆਸਟਰੇਲੀਆਈ ਨਾਗਰਿਕ ਜਾਂ ਸਥਾਈ ਨਾਗਰਿਕਤਾ ਦਾ ਦਰਜਾ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਹੀ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋ ਸਕਣਗੇ। ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਵੀਜ਼ਿਆਂ ਦੇ ਦਾਖਲੇ ਉੱਤੇ ਪੂਰਨ ਪਾਬੰਦੀ ਲਗਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਇਸ ਐਲਾਨ ਨੂੰ ਕਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਤੋਂ ਬਚਾਅ ਲਈ ਅਹਿਮ ਦੱਸਿਆ। ਇਸ ਬਿਮਾਰੀ ਦੇ ਅਸਰ ਕਾਰਨ ਮੁਲਕ ਦੀ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਏਅਰਲਾਈਨ ਨੇ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਉਡਾਣਾਂ ਰੋਕ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਕਰੀਬ 20 ਹਜ਼ਾਰ ਲੋਕ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਹੋਰ ਸਨਅਤਾਂ ਤੇ ਖੇਤਰਾਂ 'ਚ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਵਧ ਰਹੀ ਹੈ। ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਦੀਆਂ ਕਨਸੈਸ਼ਾਂ ਕਾਰਨ ਮੁਲਕ ਦੇ ਸਟੋਰਾਂ 'ਚੋਂ ਸਾਮਾਨ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਲਈ ਲੈ ਕੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਕਰਿਆਨਾ ਸੈਕਟਰ ਕਿੱਲਤ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕੁਝ ਦਵਾਈਆਂ ਦੀ ਖਰੀਦ ਮਾਤਰਾ ਨੂੰ ਵੀ ਘਟਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਕਰਨਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਛੋਟੇ ਵਪਾਰ ਬੰਦ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਥੇ ਨਾਲ ਕੰਮ ਅਤੇ ਫੀਸਾਂ ਆਦਿ ਦੀ ਚੁਣੌਤੀ ਵੱਡੀ ਬਣ ਕੇ ਉਭਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਪਾਸੇ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਵੀ ਰਾਹਤ ਦਾ ਕੋਈ ਐਲਾਨ ਫਿਲਹਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਚਾਰ ਸਾਲਾ ਬੱਚੀ ਨਾਲ ਜਬਰ ਜਨਾਹ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਹੇਠ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ

ਰਾਜਗੜ੍ਹ: ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਰਾਜਗੜ੍ਹ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਇਕ ਚਾਰ ਸਾਲਾ ਬੱਚੀ ਨਾਲ ਜਬਰ ਜਨਾਹ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਹੇਠ 18 ਸਾਲਾ ਲੜਕੇ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਘਰ ਦੇ ਬਾਹਰ ਖੇਡ ਰਹੀ ਬੱਚੀ ਨੂੰ ਮੁਲਜ਼ਮ ਬਹਾਨੇ ਨਾਲ ਲੈ ਗਿਆ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਬੱਚੀ ਦੇ ਮਾਪੇ ਘਰ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਮੁਲਜ਼ਮ ਖਿਲਾਫ ਪੋਕਸੋ ਐਕਟ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ ਲਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ।

Punjab Times

Established in 2000
21st Year in Publication

Published every Saturday
by **A B Publication Inc.**
20451 N Plum Grove Rd.
Palatine, IL 60074-2018
Ph:847-359-0746

Fax:847-705-9388

Email:punjabtimes1@gmail.com
www.punjabtimesusa.com

Editor:

Amolak Singh Jammu

Astt. Editors:

Jaspreet Kaur
Kuljeet Singh

Our Columnists

Gurbakhsh Singh Bhandal

Baljit Basi

Ashok Bhaura

Tarlochan Singh Dupalpur

Major Kular

California

Shiara Dhindsa

661-703-6664

New York

Iqbal S. Jabowalia

917-375-6395

Circulation

Harbhajan Singh

917-856-5229

Photographer

Kamaljit Singh Viridi

Ph. 847-502-2703

Distributed in:

California, Illinois, Indiana, Ohio,
Michigan, Wisconsin, Mississippi,
Iowa, Arkansas, Massachusetts,
Texas, Virginia, Nevada, Washington,
Oregon, Arizona, Georgia, Florida,
New York, New Jersey, Connecticut,
Oklahoma, Pennsylvania, Missouri,
Kentucky, Kansas.

ਡਾਕ ਰਾਹੀਂ ਪਰਚਾ ਮੰਗਵਾਉਣ ਲਈ

ਸਾਲਾਨਾ ਚੰਦਾ: 105 ਡਾਲਰ

ਪੰਜ ਸਾਲ ਲਈ: 475 ਡਾਲਰ

ਨੋਟ: ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਵਿਚ ਛਪੇ
ਲੇਖਾਂ ਵਿਚਲੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨਾਲ ਅਦਾਰਾ ਪੰਜਾਬ
ਟਾਈਮਜ਼ ਦਾ ਸਹਿਮਤ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ
ਹੈ। ਇਹ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਮਹਿਜ਼ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹਿੱਤ
ਛਾਪੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਹੀ ਜਾਂ ਗਲਤ
ਹੋਣ ਬਾਰੇ ਫੈਸਲਾ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਵਿਚ ਛਪੇ
ਇਸ਼ਤਿਹਾਰਾਂ ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਦਾਅਵਿਆਂ ਦੀ
ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਅਦਾਰਾ ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼
ਤਾਈਦ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ। ਪਾਠਕ ਕਿਸੇ ਵੀ
ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਦੇ ਦਾਅਵਿਆਂ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਆਪ
ਕਰ ਲੈਣ।

Disclaimer

The views expressed in the
articles published in the columns
of Punjab Times are that of
their writers, and it is not
implied that Punjab Times
endorses them.

Sameway Punjab Times
does not necessarily endorse
the claims made in the
advertisements published in
Punjab Times.

**All disputes subject to
Chicago jurisdiction.**

ਕਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ: ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਕੇਂਦਰ ਤੋਂ ਮੰਗੀ ਵਿੱਤੀ ਮਦਦ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਪੰਜਾਬ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ
ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਇਕ ਵਫਦ ਨੇ ਕੇਂਦਰੀ ਸਿਹਤ
ਮੰਤਰੀ ਡਾ. ਹਰਸ਼ਵਰਧਨ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤ
ਕੀਤੀ। ਵਫਦ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਮਨੀਸ਼ ਤਿਵਾੜੀ (ਸ੍ਰੀ
ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ), ਜਸਬੀਰ ਗਿੱਲ (ਖਡੂਰ
ਸਾਹਿਬ), ਗੁਰਜੀਤ ਔਜਲਾ (ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ),
ਡਾ.ਅਮਰ ਸਿੰਘ (ਫਤਿਹਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ) ਤੇ
ਭਗਵੰਤ ਮਾਨ (ਸੰਗਰੂਰ) ਨੇ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਕਿ
ਕੋਵਿਡ-19 ਦੇ ਟਾਕਰੇ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ
ਨੂੰ 150 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ।

ਵਫਦ ਨੇ ਕੇਂਦਰੀ ਸਿਹਤ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਸੂਬੇ
ਦੇ ਸਿਹਤ ਮੰਤਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਸਿੱਧੂ ਵਲੋਂ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲਿਖਿਆ ਪੱਤਰ ਵੀ ਵਿਖਾਇਆ। ਪੱਤਰ
ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਸਿੱਧੂ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ
ਪਰਵਾਸੀ ਭਾਰਤੀਆਂ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਦਾ ਹਵਾਲਾ
ਦਿੰਦਿਆਂ ਸੂਬੇ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਨੂੰ ਚਿੰਤਾਜਨਕ ਦੱਸਿਆ
ਹੈ।

ਸੂਬਾਈ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮਾਰਚ ਮਹੀਨੇ
ਦੌਰਾਨ ਹੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ 90 ਹਜ਼ਾਰ ਪਰਵਾਸੀ
ਭਾਰਤੀ ਆਏ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ
ਵਿਚ ਕੋਵਿਡ-19 ਦੇ ਲੱਛਣ ਪਾਏ ਗਏ ਹਨ।
ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਅੱਗੇ ਲਿਖਿਆ ਕਿ ਕਰੋਨਾਵਾਇਰਸ
ਦੇ ਟਾਕਰੇ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕਈ ਯੋਜਨਾਵਾਂ
ਘੜੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨੀ ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ
ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਘੱਟੋ ਘੱਟ 150 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ
ਦੇ ਵਧੀਕ ਫੰਡਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਇਕਾਂਤਵਾਸ ਲਈ ਵਰਤੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀਆਂ ਸਰਾਵਾਂ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ: ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਐਲਾਨ
ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਕਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਮਹਾਮਾਰੀ ਦੇ
ਚੱਲਦਿਆਂ ਲੋੜ ਪੈਣ ਉੱਤੇ ਪੀੜਤਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖ ਰੱਖਣ
ਲਈ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਅਤੇ ਸਿਹਤ ਵਿਭਾਗ ਨੂੰ ਸਹਿਯੋਗ
ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ
ਮੈਡੀਕਲ ਕਾਲਜ ਅਤੇ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿਖੇ ਲੋੜੀਂਦੇ
ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ। ਲੋੜ ਪੈਣ ਉੱਤੇ
ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ
ਵੱਖ ਰੱਖਣ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।

ਦੱਸਣਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਦੇ
ਜਥੇਦਾਰ ਗਿਆਨੀ ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਿੱਖ ਕੌਮ
ਦੇ ਨਾਂ ਸੰਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਦੇਸ਼-ਵਿਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਸਿੱਖ
ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਅਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕਮੇਟੀਆਂ ਨੂੰ
ਆਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਅੱਖੀ ਘੜੀ ਵਿਚ ਗੋਲਕ
ਨੂੰ ਲੋੜਵੰਦਾਂ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਵੇ। ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ
ਲੰਗਰ ਲਾਏ ਜਾਣ, ਦਵਾਈਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ
ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ
ਗੁਰੂ ਘਰਾਂ ਦੀਆਂ ਸਰਾਵਾਂ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਰੱਖਣ
ਵਾਸਤੇ ਆਖਿਆ ਸੀ।

ਜਥੇਦਾਰ ਵਲੋਂ ਕੀਤੀ ਅਪੀਲ ਪਿਛੋਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ
ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਨੇ
ਆਖਿਆ ਕਿ ਸਿੱਖ ਸੰਸਥਾ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੇਠਲੇ
ਹਸਪਤਾਲ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਮਰੀਜ਼ਾਂ
ਨੂੰ ਵੱਖ ਰੱਖਣ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਮੌਜੂਦਾ
ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਦੇਖਦਿਆਂ ਲੋੜਵੰਦਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਘਰ ਤੋਂ
ਲੰਗਰ ਵੀ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ
ਕਿਹਾ ਕਿ ਮਹਾਮਾਰੀ ਕਾਰਨ ਸਮੁੱਚੇ ਵਿਸ਼ਵ 'ਚ

ਚਿੰਤਾ ਦਾ ਮਾਹੌਲ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ 'ਚ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ
ਕਮੇਟੀ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਨੂੰ ਹਰ ਸੰਭਵ
ਸਹਿਯੋਗ ਦੇਵੇਗੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਿੱਖ ਸੰਸਥਾ
ਵਲੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਮੈਡੀਕਲ ਕਾਲਜ ਵਲਾ ਵਿਖੇ
ਪੀੜਤਾਂ ਨੂੰ ਰੱਖਣ ਲਈ ਵੱਖਰੇ ਵਾਰਡ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ
ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਹੁਣ ਨਾਲ ਹੀ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ
ਦੀਆਂ ਸਰਾਵਾਂ ਵੀ ਤਿਆਰ ਰੱਖਣ ਦੇ ਆਦੇਸ਼
ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਲੋੜਵੰਦਾਂ ਲਈ ਲੰਗਰ ਵੀ ਤਿਆਰ
ਰੱਖਣ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ
ਕਿ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਨਾਲ ਹਮਦਰਦੀ
ਰਖਦਿਆਂ ਲੋਕ ਸੇਵਾ ਲਈ ਵਚਨਬੱਧ ਹੈ।

ਇਸੇ ਦੌਰਾਨ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ
ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸਿੱਖ ਸੰਸਥਾ ਦੇ ਦਫਤਰ
31 ਮਾਰਚ ਤੱਕ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ
ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਵਿਭਾਗਾਂ ਦੇ ਕਾਰਜ ਘਰਾਂ ਤੋਂ ਕੀਤੇ
ਜਾਣਗੇ। ਮੁੱਖ ਸਕੱਤਰ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸਮੂਹ
ਬਰਾਂਚਾਂ ਦੇ ਇੰਚਾਰਜ ਆਪੋ-ਆਪਣੇ ਵਿਭਾਗ ਦੇ
ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਰਾਬਤ 'ਚ ਰਹਿਣਗੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ
ਕਿਹਾ ਕਿ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਵਲੋਂ ਜਿਥੇ ਵੀ ਲੰਗਰ ਆਦਿ
ਦੀ ਲੋੜ ਦੱਸੀ ਜਾਵੇਗੀ, ਉਸ ਦਾ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ
ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰੇਗੀ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ
ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ, ਸਰਾਵਾਂ ਤੇ ਦਫਤਰਾਂ
ਆਦਿ ਨੂੰ ਸੈਨੇਟਾਈਜ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਛਿੜਕਾਅ
ਕਰਵਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਨੇ
ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਕਰੋਨਾ ਤੋਂ ਬਚਣ
ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਹਦਾਇਤਾਂ ਅਤੇ ਸਿਹਤ
ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਪਾਲਣ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

ਕਰੋਨਾ ਨੇ ਮਹਾਮਾਰੀ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਿਆ

(ਸਫਾ ਇਕ ਦੀ ਬਾਕੀ)

ਸਿਹਤ ਮਾਹਰਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦਾ
ਮਾਤਾ ਸਿਹਤ ਢਾਂਚਾ ਇਸ ਮਹਾਮਾਰੀ ਅੱਗੇ ਇਕ
ਮਿੱਟ ਨਹੀਂ ਖੜ੍ਹ ਸਕਦਾ। ਇਸੇ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਨੇ
ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਇਸ ਬਿਮਾਰੀ
ਤੋਂ ਬਚਣ ਦਾ ਰਾਹ ਚੁਣਿਆ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿਚ,
ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਸਦਾ ਸੌ ਕਰੋੜ ਲੋਕਾਂ ਪਿੱਛੇ 25778
ਸਰਕਾਰੀ ਹਸਪਤਾਲ, 7.13 ਲੱਖ ਬੈਡ ਅਤੇ
ਸਿਰਫ 11.59 ਲੱਖ ਡਾਕਟਰ ਹਨ। ਵਿਸ਼ਵ ਸਿਹਤ
ਸੰਸਥਾ ਮੁਤਾਬਕ 1000 ਲੋਕਾਂ ਪਿੱਛੇ ਇਕ
ਡਾਕਟਰ ਹੋਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ ਜਦ ਕਿ ਭਾਰਤ ਵਿਚ
11082 ਲੋਕਾਂ ਹਿੱਸੇ ਇਕ ਡਾਕਟਰ ਆਉਂਦਾ
ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਇਸ ਮਹਾਮਾਰੀ ਨਾਲ
ਲੜਨ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਮੌਜੂਦਾ ਸਰਕਾਰ ਮਾੜੇ ਸਿਹਤ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਬਾਰੇ
ਆਖ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਮਹਾਮਾਰੀ ਹੈ, ਇਹ
ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਅੱਗੇ
ਕੋਈ ਵਾਹ ਨਹੀਂ। ਪਰ ਸਵਾਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪੂਰੀ
ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਹਰ ਸਾਲ 10 ਕਰੋੜ ਬੰਦੇ ਮਰਦੇ
ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ 1 ਕਰੋੜ 70 ਲੱਖ (ਹਰ ਰੋਜ਼
50000) ਬੰਦੇ ਫੂੜ ਦੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ
(ਇਨਫੇਕਸ਼ਨਾਂ) ਨਾਲ ਮਰਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ
ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਮੌਤਾਂ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ,
ਫਿਰ ਅਜਿਹੀਆਂ ਲਾਗ ਵਾਲੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦੇ
ਟਾਕਰੇ ਲਈ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਪ੍ਰਬੰਧ ਇੰਨੇ ਢਿੱਲੇ
ਕਿਉਂ ਹਨ। ਇਹ ਵੀ ਸਵਾਲ ਹੈ ਕਿ ਚੀਨ ਵਿਚ
ਇਹ ਮਹਾਮਾਰੀ ਨੇ ਦਸੰਬਰ ਵਿਚ ਪੈਰ ਪਸਾਰੇ
ਸਨ। ਉਸੇ ਸਮੇਂ ਚਿਤਾਵਨੀ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ
ਸੀ ਕਿ ਚੀਨ ਦੇ ਗੁਆਂਢੀ ਮੁਲਕਾਂ ਦਾ ਇਸ ਦੀ
ਜਦ ਵਿਚ ਆਉਣਾ ਤੈਅ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ
3 ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਗਏ।

ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਹਾਲਾਤ ਸਭ ਤੋਂ ਮਾੜੇ ਹਨ।
ਕਿਉਂਕਿ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਇਸ ਵਾਇਰਸ ਦੇ ਟੈਸਟ ਦਾ
ਕੋਈ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਹੀਂ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੇ
ਪੀ.ਜੀ.ਆਈ. ਉੱਤੇ ਹੀ ਨਿਰਭਰ ਹਨ। ਇਥੇ ਇਕ

ਦਿਨ ਵਿਚ ਸਿਰਫ ਹਜ਼ਾਰ ਟੈਸਟਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੈ
ਪਰ ਇਸ ਸਮੇਂ 500 ਦੇ ਕਰੀਬ ਹੀ ਹੋ ਰਹੇ
ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਸ਼ੱਕੀ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਵਿਚ
ਦੇਰੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਇਸ ਲਾਗ ਨੂੰ ਅੱਗੇ
ਤੋਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਫੂੜ-ਫੂੜ ਦੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦੇ ਫੈਲਾਓ
ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮਾਹਿਰਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ
ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਇਸ ਵਾਇਰਸ ਤੋਂ
ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਸਰਕਾਰੀ
ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਦਿੱਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਅੰਕੜਿਆਂ ਤੋਂ ਕਿਤੇ
ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਇਸ ਲਈ ਹੈ
ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਇਸ ਵਾਇਰਸ ਨੂੰ ਟੈਸਟ
ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਲੈਬਰਟਰੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਬਹੁਤ
ਘੱਟ ਹੈ। ਮਾਹਿਰਾਂ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਹੈ ਕਿ ਚੀਨ ਇਸ
ਬਿਮਾਰੀ 'ਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾਉਣ ਵਿਚ ਇਸ ਲਈ
ਕਾਮਯਾਬ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਨਾ

ਸਿਰਫ ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ ਖਰਚ ਕਰਕੇ ਮਰੀਜ਼ਾਂ
ਨੂੰ ਉਚਿਤ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸਗੋਂ ਇਹ ਵੀ
ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਕਿ ਸਮਾਜ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ
ਹਿੱਸੇ ਇਸ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਯੋਗਦਾਨ
ਪਾਉਣ।

ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਭਾਸ਼ਣ ਵਿਚ ਸੂਬਾ
ਸਰਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਆਰਥਿਕ
ਮਦਦ ਦੇਣ ਦਾ ਵਾਅਦਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜਦੋਂਕਿ
ਬਾਕੀ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਇਸ ਉੱਤੇ ਨਾ ਸਿਰਫ ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ
'ਤੇ ਖਰਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਸਗੋਂ ਇਹ ਵੀ
ਯਕੀਨੀ ਬਣਾ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਪੈਸਾ ਖਰਚ ਕੇ
ਹਸਪਤਾਲਾਂ, ਡਾਕਟਰਾਂ, ਨਰਸਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪੈਰਾ-
ਮੈਡੀਕਲ ਸਟਾਫ ਨੂੰ ਯੋਗ ਸਾਜ਼ੋ-ਸਾਮਾਨ ਅਤੇ
ਦਵਾਈਆਂ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਈਆਂ ਜਾ ਸਕਣ।
ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਇਸ ਢਿੱਲ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ
ਉੱਤੇ ਨਤੀਜੇ ਭੁਗਣੇ ਪੈ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ ਆਮਦ ਕਾਰਨ ਦਹਿਸ਼ਤ

(ਸਫਾ ਇਕ ਦੀ ਬਾਕੀ)

ਵਿਚ ਆਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਦੋਆਬੇ ਵਿਚ ਪਰਵਾਸੀ
ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ ਆਮਦ ਨਾਲ ਕਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ
ਦੀ ਦਹਿਸ਼ਤ ਵਧੀ ਹੈ। ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਨੁਸਾਰ
ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਆਏ 4800 ਤੋਂ ਵੱਧ ਪਰਵਾਸੀ
ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦਾ ਕੋਈ ਬਹੁ-ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗ ਰਿਹਾ।
ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਬਾਰੇ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ
ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਏਅਰਪੋਰਟ 'ਤੇ
ਸਕਰੀਨਿੰਗ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਵਾਈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ
ਕਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਫੈਲਣ ਦਾ ਮੁੱਖ ਕਾਰਨ
ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਹੀ ਦੱਸੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਬੰਗਾ ਲਾਗਲੇ ਪਿੰਡ ਪਠਲਾਵਾ ਦਾ ਮੌਤ ਦੇ
ਮੂੰਹ ਜਾ ਪਿਆ ਕਰੋਨਾ ਪੀੜਤ ਵੀ ਜਰਮਨ ਜਾ
ਕੇ ਇਟਲੀ ਰਾਹੀਂ 6 ਮਾਰਚ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਪਰਤਿਆ
ਸੀ ਤੇ ਇਸੇ ਖੇਤਰ ਦੇ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦਾ

ਗੜ੍ਹ ਸਮਝੇ ਜਾਂਦੇ ਵੱਡੇ ਪਿੰਡ ਮੋਰਾਂਵਾਲੀ ਦਾ ਕਰੋਨਾ
ਤੋਂ ਪੀੜਤ ਪੰਜ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦਾ ਪਰਿਵਾਰ ਵੀ ਇਟਲੀ
ਤੋਂ ਆਏ ਇਕ ਸਬੰਧੀ ਨਾਲ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਬਿਤਾਉਣ
ਕਾਰਨ ਹੀ ਵਾਇਰਸ ਦੇ ਕਲਾਵੇ ਵਿਚ ਆਇਆ।
ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿਹਤ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ
ਵਲੋਂ ਪਿਛਲੇ ਕਰੀਬ 2 ਹਫਤਿਆਂ ਤੋਂ ਮਿਲੀਆਂ
ਸੂਚੀਆਂ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਦਰਸਾਏ ਪਤੇ ਉਪਰ
ਜਾ ਕੇ ਜਾਂ ਦਿੱਤੇ ਫੋਨ ਨੰਬਰ ਉੱਤੇ ਗੱਲ ਕਰਕੇ
ਸੰਪਰਕ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਿਹਤ
ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ
ਲੋਕਾਂ ਬਾਰੇ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ
ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਪਰਤ ਗਏ ਹਨ ਤੇ ਜਿਹੜੇ
ਇਥੇ ਮਿਲਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਸਹਿਯੋਗ ਦੀ ਥਾਂ ਸੁਆਲ
ਵਧੇਰੇ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਜਾਂਚ 'ਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਲਈ
ਘੱਟ ਵੱਧ ਹੀ ਕੋਈ ਤਿਆਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਜਨਤਾ ਕਰਫਿਊ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾਉਣ ਵਾਲੇ ਪਰਵਾਸੀ ਲਾੜੇ ਖਿਲਾਫ ਕੇਸ

ਭਵਾਨੀਗੜ੍ਹ: ਨਿਊਜ਼ੀਲੈਂਡ ਤੋਂ ਆਏ ਇਥੋਂ
ਨੇੜਲੇ ਪਿੰਡ ਬੀਬੜੀ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨ ਪ੍ਰਭਜੋਤ ਸਿੰਘ
ਨੇ ਸਰਕਾਰੀ ਹਦਾਇਤਾਂ ਦੀਆਂ ਧੱਜੀਆਂ
ਉਡਾਉਂਦਿਆਂ ਜਨਤਾ ਕਰਫਿਊ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਵਿਆਹ
ਕਰਵਾ ਲਿਆ। ਇਸ ਦੀ ਭਿਣਕ ਪੈਣ ਉੱਤੇ
ਭਵਾਨੀਗੜ੍ਹ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਸਰਕਾਰੀ ਹੁਕਮਾਂ ਦੀ
ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਨ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਹੇਠ ਪ੍ਰਭਜੋਤ ਸਿੰਘ
ਖਿਲਾਫ ਕੇਸ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਬਾਣਾ ਮੁਖੀ ਰਮਨਦੀਪ ਸਿੰਘ
ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਪ੍ਰਭਜੋਤ ਸਿੰਘ ਵਾਸੀ ਬੀਬੜੀ
ਕੁਝ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਨਿਊਜ਼ੀਲੈਂਡ ਤੋਂ ਭਾਰਤ
ਆਇਆ ਸੀ। ਕਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ
ਸਿਹਤ ਵਿਭਾਗ ਭਵਾਨੀਗੜ੍ਹ ਦੀ ਟੀਮ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ
ਘਰ ਵਿਚ ਹੀ ਰਹਿਣ ਦੀਆਂ ਹਦਾਇਤਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ
ਸਨ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵਿਆਹ ਜਾਂ ਹੋਰ ਇਕੱਠ ਵਾਲੇ
ਕਿਸੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨਾ ਹੋਣ ਲਈ
ਆਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਪਰ ਉਹ ਸਰਕਾਰੀ
ਹਦਾਇਤਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦਿਆਂ ਜਨਤਾ
ਕਰਫਿਊ ਦੌਰਾਨ ਹੀ ਕੁਝ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਸਮੇਤ
ਵਿਆਹ ਕਰਵਾਉਣ ਚਲਾ ਗਿਆ।

ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮਿਲਦਿਆਂ ਹੀ
ਐਸ.ਡੀ.ਐਮ. ਭਵਾਨੀਗੜ੍ਹ ਅੰਕੁਰ ਮਹਿੰਦਰੂ ਨੇ
ਡੀ.ਐਸ.ਪੀ. ਭਵਾਨੀਗੜ੍ਹ ਗੋਬਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ
ਲਿਖਤੀ ਪੱਤਰ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਭਜੋਤ ਸਿੰਘ ਖਿਲਾਫ
ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਇਸ ਮਗਰੋਂ
ਪ੍ਰਭਜੋਤ ਸਿੰਘ ਖਿਲਾਫ ਬਾਣਾ ਭਵਾਨੀਗੜ੍ਹ ਵਿਚ
ਕੇਸ ਦਰਜ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਰਾਜ ਸਭਾ: ਜੰਮੂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਲਈ ਇਕ ਲੱਖ ਕਰੋੜ

ਰੁਪਏ ਦਾ ਬਜਟ ਪਾਸ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼
ਜੰਮੂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਲਈ ਰਾਜ ਸਭਾ ਨੇ ਇਕ ਲੱਖ
ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇ ਬਜਟ ਦਾ ਬਿੱਲ (ਵਿੱਤੀ ਵਰ੍ਹਾ
2020-21) ਪਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਪਾਸ ਹੋਣ
ਮਗਰੋਂ ਬਿੱਲ ਹੁਣ ਲੋਕ ਸਭਾ ਵਿਚ ਜਾਵੇਗਾ।
ਲੱਦਾਖ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਬਜਟ ਵੀ ਪਾਸ ਕਰ ਕੇ
ਲੋਕ ਸਭਾ ਨੂੰ ਮੋੜਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਬਿੱਲ ਦੇ ਘੱਟੋ ਦੀ ਬਹਿਸ ਮਗਰੋਂ ਜਬਾਨੀ
ਹੀ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਇਹ ਬਜਟ ਨਵੀਂ ਕਾਇਮ
ਯੂਟੀ ਵਿਚ ਵਿਕਾਸ ਕਾਰਜਾਂ ਲਈ ਖਰਚੇ
ਜਾਣਗੇ।

ਢੀਂਡਸਾ ਵਲੋਂ ਵੈਂਟੀਲੇਟਰ ਲਈ 30 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੇਣ ਦਾ ਐਲਾਨ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ
ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰ ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਢੀਂਡਸਾ ਨੇ
ਬਰਨਾਲਾ ਤੇ ਸੰਗਰੂਰ ਦੇ ਸਰਕਾਰੀ ਹਸਪਤਾਲਾਂ
'ਚ ਵੈਂਟੀਲੇਟਰ ਖਰੀਦਣ ਖਾਤਰ 15-15 ਲੱਖ
ਰੁਪਏ ਦੇਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰ ਵਜੋਂ
ਅਖਤਿਆਰੀ ਫੰਡ ਵਿਚੋਂ ਦੋਹਾਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਦੇ
ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ੀ ਦੇਣ ਲਈ ਸਬੰਧਤ ਡਿਪਟੀ
ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਆਖ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਦੌਰਾਨ
ਲਹਿਰਾਗਾਗਾ ਤੋਂ ਵਿਧਾਇਕ ਪਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ
ਢੀਂਡਸਾ ਨੇ ਆਪਣੀ ਤਨਖਾਹ ਅਤੇ ਭੱਤ ਮੁੱਖ
ਮੰਤਰੀ ਰਾਹਤ ਫੰਡ ਵਿੱਚ ਦੇਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ
ਹੈ।

ਇਸੇ ਦੌਰਾਨ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਹੀ
ਰਾਜ ਸਭਾ ਮੈਂਬਰ ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਭੁੰਦਤ ਨੇ
ਵੀ 50 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਮਾਨਸਾ ਦੇ ਡਿਪਟੀ
ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਲੋੜੀਂਦੀਆਂ ਸਿਹਤ
ਸਹੂਲਤਾਂ ਖਾਤਰ ਦੇਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਦਾ ਆਨਰੇਰੀ ਸਲਾਹਕਾਰ ਬੋਰਡ

(ਡਾ.) ਨਵਦੀਪ ਕੌਰ
ਬਲਵਿੰਦਰ (ਨਿੱਕੀ) ਕੌਰ ਸੇਖੋਂ
ਸਵਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ
ਅਮੋਲਕ ਸਿੰਘ ਗਾਖਲ
ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਗਰੇਵਾਲ
ਹਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਦਿਓਲ

ਡਾ. ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਬਸਰਾਨ
ਹਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਾਹੀ
ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਟਿਵਾਣਾ
ਜੈਦੇਵ ਸਿੰਘ ਭੱਠਲ
ਪਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵਾਲੀਆ
ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ (ਜੱਸੀ) ਗਿੱਲ

ਡਾ. ਹਰਗੁਰਮੁਖਪਾਲ ਸਿੰਘ
ਡਾ. ਤੇਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮੰਡੇਰ
ਜਗਦੀਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਕਲੇਰ
ਰਘਬੀਰ ਸਿੰਘ ਘੁੰਨ
ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਦਰਤ
ਡਾ. ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਗਰੇਵਾਲ

ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬੈਂਸ
ਮਨਦੀਪ ਸਿੰਘ ਭੂਰਾ
ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਸਿੰਘ ਮੁਲਤਾਨੀ
ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਪਰਿੰਗਫੀਲਡ
ਗੁਰਵੀਰ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ

ਨਿਰਭਯਾ ਜਬਰ ਜਨਾਹ ਤੇ ਕਤਲ ਕੇਸ ਦੇ ਚਾਰੇ ਦੋਸ਼ੀ ਫਾਹੇ ਟੰਗੇ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਨਿਰਭਯਾ ਸਮੂਹਿਕ ਜਬਰ ਜਨਾਹ ਅਤੇ ਹੱਤਿਆ ਮਾਮਲੇ ਦੇ ਚਾਰ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਫਾਂਸੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਦਿੱਲੀ ਦੀ 23 ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਮੁਟਿਆਰ ਨਾਲ 16 ਦਸੰਬਰ, 2012 ਦੀ ਰਾਤ ਚੱਲਦੀ ਖਾਲੀ ਬੱਸ ਵਿਚ ਸਮੂਹਿਕ ਜਬਰ ਜਨਾਹ ਕਰਨ ਮਗਰੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਮਰਨ ਲਈ ਸੜਕ ਕਿਨਾਰੇ ਸੁੱਟਣ ਦੇ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਫਾਹੇ ਟੰਗੇ ਜਾਣ ਨਾਲ ਭਾਰਤ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਇਸ ਹੌਲਨਾਕ ਜਬਰ-ਜਨਾਹ ਕਾਂਡ ਦਾ ਅਧਿਆਏ ਮੁੱਕ ਗਿਆ ਹੈ।

ਨਿਰਭਯਾ ਕੇਸ ਦੇ ਚਾਰ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਮੁਕੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ (32), ਪਵਨ ਗੁਪਤਾ (25), ਵਿਨੈ ਸਰਮਾ (26) ਅਤੇ ਅਕਸ਼ੈ ਕੁਮਾਰ ਸਿੰਘ (31) ਨੂੰ ਸਵੇਰੇ 5:30 ਵਜੇ ਫਾਹੇ ਟੰਗਿਆ ਗਿਆ। ਜੇਲ੍ਹ ਨਿਯਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਫਾਹੇ ਟੰਗੇ ਜਾਣ ਮਗਰੋਂ ਚਾਰੇ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਦੀਆਂ ਦੋਹਾਂ ਅੱਧੇ ਘੰਟੇ ਲਈ ਲਟਕਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ। ਤਿਹਾੜ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਚਾਰ ਜਣਿਆਂ ਨੂੰ ਇੱਕੱਠਿਆਂ ਫਾਂਸੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਗੁਪਤਾ ਅਤੇ ਅਕਸ਼ੈ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਫਾਂਸੀ ਦੇ ਤਖਤ 'ਤੇ ਭੇਜੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰਕ ਜੀਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਸਬੰਧੀ ਕੋਈ ਆਦੇਸ਼ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਫਾਂਸੀ ਲਾਏ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੇ ਕੋਈ ਵਿਰੋਧ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਦਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਨੈ ਸਰਮਾ ਨੇ ਰੋਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਆਪਣੀ ਧੀ ਨੂੰ ਸੱਤ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਲੰਬੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਲੜਾਈ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮਿਲੇ ਇਨਸਾਫ਼ ਕਾਰਨ ਰਾਹਤ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਰਹੇ ਨਿਰਭਯਾ ਦੇ ਮਾਪਿਆਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਭਾਰਤ ਦੀਆਂ ਧੀਆਂ ਲਈ ਲਗਾਤਾਰ ਲੜਦੇ ਰਹਿਣਗੇ। ਨਿਰਭਯਾ ਦੀ ਮਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਖੀਰ ਸਾਨੂੰ ਇਨਸਾਫ਼ ਮਿਲ ਗਿਆ। ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਲੜਾਈ ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਧੀਆਂ ਨੂੰ ਨਿਆਂ ਦਿਵਾਉਣ ਲਈ ਜਾਰੀ ਰੱਖਾਂਗੇ। ਇਨਸਾਫ਼ ਮਿਲਣ ਵਿਚ ਦੇਰੀ ਹੋਈ, ਪਰ ਮਿਲਿਆ ਜ਼ਰੂਰ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਫਾਹੇ ਟੰਗੇ ਜਾਣ ਮਗਰੋਂ ਮਹਿਲਾਵਾਂ

ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨਗੀਆਂ। ਜੇਲ੍ਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਮੁਤਾਬਕ ਫਾਂਸੀ ਉੱਤੇ ਲਟਕਾਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਚਾਰੇ ਦੋਸ਼ੀ ਬੇਚੈਨ ਦਿੱਤੇ। ਮੁਕੇਸ਼ ਅਤੇ ਵਿਨੈ ਨੇ ਤਾਂ ਰਾਤ ਦਾ ਖਾਣਾ ਖਾਧਾ ਅਤੇ ਅਕਸ਼ੈ ਅਤੇ ਪਵਨ ਨੇ ਕੁਝ ਵੀ ਖਾਣ ਤੋਂ ਮਨ੍ਹਾਂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਜੇਲ੍ਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਮੁਤਾਬਕ ਚਾਰੇ ਦੋਸ਼ੀ ਬੇਚੈਨੀ 'ਚ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਦੇ ਰਹੇ। ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਅਤੇ ਦਿੱਲੀ ਹਾਈ ਕੋਰਟ 'ਚ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਦੀਆਂ ਅਰਜ਼ੀਆਂ ਉੱਤੇ ਸੁਣਵਾਈ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ। ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੇ ਪਿਛਲੇ 15 ਘੰਟਿਆਂ 'ਚ 6 ਅਰਜ਼ੀਆਂ ਲਾਈਆਂ ਸਨ। ਦਿੱਲੀ ਹਾਈ ਕੋਰਟ 'ਚ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਵਲੋਂ ਲਾਈ ਪਟੀਸ਼ਨ 'ਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਕੀਲ ਨੇ ਕੋਰੋਨਾਵਾਇਰਸ ਕਾਰਨ 'ਲੋੜੀਂਦੇ ਕਾਰਜ਼ਾਤ' ਦੀ ਘਾਟ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਜਦ ਕਿ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ 'ਚ ਪਵਨ ਵਲੋਂ ਰਹਿਮ ਦੀ ਅਪੀਲ ਰੱਦ ਕਰਨ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਪਟੀਸ਼ਨ ਅਕਸ਼ੈ ਵਲੋਂ ਦੂਜੀ ਰਹਿਣ ਦੀ ਪਟੀਸ਼ਨ ਖਾਰਜ ਕਰਨ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਪਟੀਸ਼ਨ ਅਤੇ ਮੁਕੇਸ਼ ਵਲੋਂ

ਜਬਰ ਜਨਾਹ ਸਮੇਂ ਦਿੱਲੀ 'ਚ ਨਾ ਹੋਣ ਦੇ ਦਾਅਵੇ ਵਾਲੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਰਹਿਮ ਦੀ ਪਟੀਸ਼ਨ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦੇਣ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਹੀ ਸਵਾਲ ਉਠਾਉਂਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇ ਵੀ ਆਧਾਰ ਦੱਸੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਬਹਿਸ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਦਿੱਲੀ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਹੋਰ ਤਲਖ ਟਿੱਪਣੀ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੁਣ ਸਮਾਂ ਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਤੁਹਾਡੇ ਮੁਵੱਕਲ ਭਗਵਾਨ ਨਾਲ ਮਿਲਣਗੇ। ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੇ ਅੰਤਿਮ ਇੱਛਾ 'ਚ ਆਪਣੇ ਹੱਕ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਤਿਹਾੜ ਜੇਲ੍ਹ ਹਲਕਿਆਂ ਮੁਤਾਬਕ ਦੋਸ਼ੀ ਮੁਕੇਸ਼ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅੰਗਦਾਨ ਲਈ ਜੇਲ੍ਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਨੂੰ ਲਿਖਤੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਸੀ, ਜਦ ਕਿ ਵਿਨੈ ਵਲੋਂ ਆਪਣੀ ਬਣਾਈ ਪੇਟਿੰਗ ਜੇਲ੍ਹ ਨੂੰ ਸੌਂਪੀ ਗਈ। ਜੇਲ੍ਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਨੇ ਚਾਰੇ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਵਲੋਂ ਜੇਲ੍ਹ 'ਚ ਕਮਾਈ ਰਕਮ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੇ ਸਪੁਰਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਉਧਰ, ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਕਮਿਸ਼ਨ ਆਫ ਜਿਊਰਿਸਟਸ (ਆਈ.ਸੀ.ਜੇ.) ਨੇ ਨਿਰਭਯਾ ਕਾਂਡ

ਭਾਰਤ ਵਿਚ 2014-18 ਦੌਰਾਨ ਹੋਏ 1.75 ਲੱਖ ਬਲਾਤਕਾਰ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਕੇਂਦਰੀ ਏਜੰਸੀ ਐਨ.ਸੀ.ਆਰ.ਬੀ. ਦੇ ਅੰਕੜਿਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਦੇਸ਼ ਭਰ ਵਿਚ 2014-18 ਦੌਰਾਨ ਬਲਾਤਕਾਰ ਦੇ 1.75 ਲੱਖ ਮਾਮਲੇ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਸਾਲ 2016 ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ 38,947 ਮਾਮਲੇ ਦਰਜ ਹੋਏ। ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਦੌਰਾਨ ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ 25,259 ਮਾਮਲੇ ਦਰਜ ਹੋਏ, ਦੂਜੇ ਨੰਬਰ ਉੱਤੇ ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿਚ 19,406 ਅਤੇ ਤੀਜੇ ਨੰਬਰ ਉੱਤੇ ਰਾਜਸਥਾਨ ਵਿਚ 18,542 ਮਾਮਲੇ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਗਏ।

ਇਨਸਾਫ਼ ਦੀ ਜਿੱਤ ਹੋਈ: ਮੋਦੀ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨਰਿੰਦਰ ਮੋਦੀ ਨੇ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਦੀ ਫਾਂਸੀ ਨੂੰ 'ਇਨਸਾਫ਼ ਦੀ ਜਿੱਤ' ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਟਵਿੱਟਰ ਉੱਤੇ ਪਾਏ ਸੰਦੇਸ਼ 'ਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਮਾਣ ਸਨਮਾਨ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਏ ਰੱਖਣਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਇੱਕੱਠੇ ਮਿਲ ਕੇ ਅਜਿਹੇ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਕਰਨੀ ਹੋਵੇਗੀ ਜਿਥੇ ਔਰਤਾਂ ਦਾ ਸਸ਼ਕਤੀਕਰਨ ਕੇਂਦਰ 'ਚ ਹੋਵੇ, ਜਿਥੇ ਬਰਾਬਰੀ ਅਤੇ ਮੌਕੇ ਉੱਤੇ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ।

1947 ਤੋਂ ਹੁਣ ਤੱਕ 720 ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਹੋ ਚੁਕੀ ਹੈ ਫਾਂਸੀ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਨੈਸ਼ਨਲ ਲਾਅ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਲੋਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਨੁਸਾਰ ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਭਾਰਤ 'ਚ ਹੁਣ ਤੱਕ ਕੁੱਲ 720 ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਫਾਂਸੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ ਲਗਭਗ ਅੱਧੇ ਲੋਕ ਉਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਸਹੀ ਰਿਕਾਰਡ ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਨਿਰਭਯਾ ਦੇ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਲ 2015 ਵਿਚ ਯਕੂਬ ਮੈਨਨ ਨੂੰ ਫਾਂਸੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਨੁਸਾਰ ਉਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿਚ 354, ਹਰਿਆਣਾ 'ਚ 90, ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ 73, ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ 57, ਕਰਨਾਟਕ 36, ਪੱਛਮੀ ਬੰਗਾਲ 30, ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ 27, ਦਿੱਲੀ 24 ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ 10, ਰਾਜਸਥਾਨ 'ਚ 8, ਉੜੀਸਾ ਤੇ ਜੰਮੂ ਕਸ਼ਮੀਰ 'ਚ 5-5 ਅਤੇ ਗੋਆ 'ਚ ਇਕ ਨੂੰ ਫਾਂਸੀ ਦਿੱਤੀ।

ਦੇ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਫਾਂਸੀ ਲਾਏ ਜਾਣ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਫਾਹੇ ਟੰਗੇ ਜਾਣ ਨਾਲ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਹੋਈ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਨਾਲ ਮਹਿਲਾਵਾਂ ਲਈ ਨਿਆਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਨਹੀਂ ਵਧੀ ਹੈ। ਆਈ.ਸੀ.ਜੇ. ਨੇ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਉੱਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਲਾਏ ਜਾਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦਿਆਂ ਹਿੰਸਾ ਰੋਕਣ ਲਈ ਤੰਤਰ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਅਤੇ ਮਹਿਲਾਵਾਂ ਲਈ ਨਿਆਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਬਿਹਤਰ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਅਮਨੋਸਟੀ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ, ਇੰਡੀਆ ਨੇ ਵੀ ਫਾਂਸੀ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਫਾਂਸੀ ਲਾਏ ਜਾਣਾ ਕਦੇ ਵੀ ਮਹਿਲਾਵਾਂ ਖਿਲਾਫ ਹਿੰਸਾ ਦਾ ਹੱਲ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨਾ ਭਾਰਤ ਦੇ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਵਾਲੇ ਰਿਕਾਰਡ ਉੱਤੇ 'ਧੱਬਾ' ਹੈ।

ਵਿਰੋਧ ਦੌਰਾਨ ਗੋਗੋਈ ਨੇ ਰਾਜ ਸਭਾ ਮੈਂਬਰ ਵਜੋਂ ਸਹੁੰ ਚੁੱਕੀ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਭਾਰਤ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਚੀਫ ਜਸਟਿਸ ਰੰਜਨ ਗੋਗੋਈ ਨੇ ਸੰਸਦ ਵਿਚ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਨਾਅਰੇਬਾਜ਼ੀ ਅਤੇ ਵਾਕਆਉਟ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਰਾਜ ਸਭਾ ਦੇ ਨਾਮਜ਼ਦ ਮੈਂਬਰ ਵਜੋਂ ਹਲਫ ਲਿਆ।

ਇਹ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਹੈ ਜਦੋਂ ਸਦਨ ਵਿਚ ਸਹੁੰ ਚੁੱਕੇ ਜਾਣ ਦੌਰਾਨ ਨਾਅਰੇਬਾਜ਼ੀ ਅਤੇ ਵਾਕਆਉਟ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਵਰ੍ਹੇ ਨਵੰਬਰ ਵਿਚ ਭਾਰਤ ਦੇ ਚੀਫ ਜਸਟਿਸ ਵਜੋਂ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਹੋਏ 65 ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੇ ਗੋਗੋਈ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਂ ਦੀ ਸਹੁੰ ਚੁੱਕੀ। ਸਹੁੰ ਚੁੱਕਣ ਲਈ ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਂ ਬੋਲਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਕਾਂਗਰਸ ਅਤੇ ਖੱਬੀਆਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਨਾਅਰੇਬਾਜ਼ੀ ਕਰਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਸ਼ਰਮ ਕਰੋ' ਅਤੇ 'ਸੋਦੇਬਾਜ਼ੀ' ਜਿਹੇ ਨਾਅਰੇ ਲਾਏ। ਚੇਅਰਮੈਨ ਐੱਮ. ਵੈਂਕਈਆ ਨਾਇਡੂ ਨੇ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਨਾਅਰੇਬਾਜ਼ੀ ਰਿਕਾਰਡ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਜਾਵੇਗੀ। ਗੋਗੋਈ ਵਲੋਂ ਹਲਫ ਲਾਏ ਜਾਣ ਦੌਰਾਨ ਕਾਂਗਰਸ, ਖੱਬੀਆਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਹਿਯੋਗੀ ਧਿਰਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਨਾਅਰੇਬਾਜ਼ੀ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸਦਨ ਵਿਚੋਂ ਵਾਕਆਉਟ ਕਰ ਗਏ। ਨਾਇਡੂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਨਾਅਰੇਬਾਜ਼ੀ ਕਰਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੰਸਦ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ

ਲਈ ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਢੁਕਵਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਗੋਗੋਈ ਵਲੋਂ ਹਲਫ ਲਾਏ ਜਾਣ ਮਗਰੋਂ ਨਾਇਡੂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਸਹੀ ਤਰੀਕਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕੁਝ ਵੀ ਰਿਕਾਰਡ ਵਿਚ ਦਰਜ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਅਣਉਚਿਤ ਹੈ। ਸਹੁੰ ਚੁੱਕਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਗੋਗੋਈ ਨੇ ਆਸਨ ਕੋਲ ਜਾ ਕੇ ਨਾਇਡੂ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ। ਨਾਇਡੂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਸਦਨ ਦੇ ਬਾਹਰ ਇਸ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਹੈ। ਕਾਂਗਰਸ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਸੇਵਾ ਮੁਕਤੀ ਤੋਂ ਮਹਿਜ਼ ਚਾਰ ਮਹੀਨਿਆਂ ਬਾਅਦ ਗੋਗੋਈ ਦੀ ਰਾਜ ਸਭਾ

ਗੋਗੋਈ ਦੀ ਨਾਮਜ਼ਦਗੀ ਸ਼ੱਕੀ: ਕੈਪਟਨ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਭਾਰਤ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਚੀਫ ਜਸਟਿਸ ਰੰਜਨ ਗੋਗੋਈ ਦੀ ਰਾਜ ਸਭਾ ਮੈਂਬਰ ਵਜੋਂ ਨਾਮਜ਼ਦਗੀ ਨੂੰ ਗਲਤ ਅਤੇ ਸੰਦੇਹਜਨਕ ਦੱਸਦਿਆਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਗੋਗੋਈ ਕੇਂਦਰ ਦੀ ਮੌਜੂਦਾ ਸਰਕਾਰ ਲਈ ਲਾਭਦਾਇਕ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਗੋਗੋਈ ਦੀ ਨਾਮਜ਼ਦਗੀ 'ਤੇ ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਉੱਗਲ ਉਠਣੀ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਵਿਅਕਤੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਅਜਿਹੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਦਮ ਦੀ ਮੁਖਾਲਫਤ ਕਰੇਗਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸਮਝਣੀ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਉਹ ਸਿਆਸੀ ਲਾਭ ਲਈ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਵਰਤ ਸਕਦੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਗੋਗੋਈ ਦੀ ਨਾਮਜ਼ਦਗੀ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਲਈ ਨਾਮਜ਼ਦਗੀ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਭਰੋਸਾ ਉੱਠ ਜਾਵੇਗਾ।

ਆਰ.ਬੀ.ਆਈ. ਨੇ ਯੈੱਸ ਬੈਂਕ ਨੂੰ 60 ਹਜ਼ਾਰ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਿੱਤੇ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਨਕਦੀ ਸਬੰਧੀ ਮਸਲੇ ਦੇ ਹੱਲ ਲਈ ਭਾਰਤੀ ਰਿਜ਼ਰਵ ਬੈਂਕ (ਆਰ.ਬੀ.ਆਈ.) ਵਲੋਂ ਯੈੱਸ ਬੈਂਕ ਨੂੰ 60 ਹਜ਼ਾਰ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਬੈਂਕ ਆਪਣੇ ਜਮ੍ਹਾਂਕਰਤਾਵਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਫਰਜ਼ਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਕਰ ਸਕੇ। ਸੂਤਰਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਮਿਲੀ ਇਸ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਕਦਮ ਆਰ.ਬੀ.ਆਈ. ਗਵਰਨਰ ਸ਼ਾਂਤੀਕਾਂਤ ਦਾਸ ਵਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਭਰੋਸੇ ਮਗਰੋਂ ਚੁੱਕਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਦਾਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ, "ਮੈਂ ਦੱਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਯੈੱਸ ਬੈਂਕ ਕੋਲ ਲੋੜਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਫੀ ਨਕਦੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਲੋੜ ਪਈ ਤਾਂ ਆਰ.ਬੀ.ਆਈ. ਵਲੋਂ ਲੋੜੀਂਦਾ ਸਹਿਯੋਗ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।" ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਸੀ, "ਭਾਰਤ ਦੇ ਬੈਂਕਾਂ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਕਦੇ ਵੀ ਜਮ੍ਹਾਂਕਰਤਾਵਾਂ ਦਾ ਪੈਸਾ ਨਹੀਂ ਡੁੱਬਿਆ। ਮੇਰਾ

ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਕਾਂਗਰਸ ਸਰਕਾਰ ਡਿੱਗੀ, ਕਮਲ ਨਾਥ ਵਲੋਂ ਅਸਤੀਫਾ

ਭੋਪਾਲ: ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿਚ ਬਹੁਮਤ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਕਮਲ ਨਾਥ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅਹੁਦੇ ਤੋਂ ਅਸਤੀਫਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਉਹ ਤਕਰੀਬਨ 15 ਮਹੀਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਬਣੇ ਸਨ।

ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਵਲੋਂ ਕਮਲ ਨਾਥ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿਚ ਭਰੋਸੇ ਦਾ ਵੋਟ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ 22 ਵਿਧਾਇਕਾਂ ਵਲੋਂ ਅਪਣਾਈ ਬਾਗੀ ਸੁਰ ਕਾਰਨ ਸਿਖਰਲੀ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਹ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੱਤੇ ਸਨ। ਨਾਥ ਨੇ ਰਾਜ ਭਵਨ ਵਿਚ ਰਾਜਪਾਲ ਲਾਲਜੀ ਟੰਡਨ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਅਸਤੀਫਾ ਸੌਂਪਿਆ। ਅਸਤੀਫਾ ਪੱਤਰ ਵਿਚ ਨਾਥ ਨੇ ਲਿਖਿਆ, "ਆਪਣੇ 40

ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੇ ਸਿਆਸੀ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਮੈਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਦੀ ਸਿਆਸਤ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਪਰ ਪਿਛਲੇ ਦੋ ਹਫਤਿਆਂ ਵਿਚ ਜੋ ਕੁਝ ਵਾਪਰਿਆ, ਉਹ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਕੀਮਤਾਂ ਦੇ ਨਿਘਾਰ ਦਾ ਨਵਾਂ ਅਧਿਆਏ ਹੈ।"

ਆਪਣੇ ਪੱਤਰ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੂਬੇ ਦੇ ਨਵੇਂ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਵਧਾਈ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਵੀ ਸੂਬੇ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਵਿਚ ਯੋਗਦਾਨ ਦਿੰਦੇ ਰਹਿਣਗੇ। ਅਸਤੀਫਾ ਦੇਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਥ ਨੇ ਪ੍ਰੈੱਸ ਕਾਨਫਰੰਸ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਦੌਰਾਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅਸਤੀਫੇ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ। ਪ੍ਰੈੱਸ ਕਾਨਫਰੰਸ ਦੌਰਾਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਭਾਜਪਾ ਉੱਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਰਕਾਰ

ਖਿਲਾਫ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਰਚ ਕੇ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਦਾ ਕਤਲ ਕਰਨ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਲਾਏ ਅਤੇ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਆਗੂ ਜਯੋਤਿਰਦਿੱਤਿਆ ਸਿੰਘੀਆ ਨੂੰ ਸੂਬੇ ਦੇ ਮੌਜੂਦਾ ਸਿਆਸੀ ਸੰਕਟ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਠਹਿਰਾਇਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਸ਼ ਲਾਇਆ ਕਿ ਭਾਜਪਾ ਨੇ 22 ਕਾਂਗਰਸੀ ਵਿਧਾਇਕਾਂ ਨੂੰ ਬੰਗਲੂਰ ਵਿਚ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿਚ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਪੂਰੇ ਮੁਲਕ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਹੈ। ਭਾਜਪਾ ਨੇ ਮਹਾਰਾਜਾ (ਸਿੰਘੀਆ) ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਲੋਕਤੰਤਰ ਅਤੇ ਮੇਰੀ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਕਤਲ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਉਧਰ, ਭਾਜਪਾ ਆਗੂ ਜਯੋਤਿਰਦਿੱਤਿਆ ਸਿੰਘੀਆ ਨੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਕਮਲ ਨਾਥ ਵਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਅਸਤੀਫੇ ਨੂੰ ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਜਿੱਤ

ਬਾਗੀ ਵਿਧਾਇਕ ਭਾਜਪਾ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਤੋਂ ਅਸਤੀਫਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ 22 ਬਾਗੀ ਵਿਧਾਇਕ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ 'ਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਭਾਜਪਾ ਦੇ ਕੌਮੀ ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ ਕੈਲਾਸ਼ ਵਿਜੈਵਰਗੀਆ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਹ ਆਗੂ ਜਯੋਤਿਰਦਿੱਤਿਆ ਸਿੰਘੀਆ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਭਾਜਪਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੇਪੀ ਨੱਚਾ ਨੂੰ ਮਿਲੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਰੇ ਆਗੂਆਂ ਨੂੰ ਪਾਰਟੀ 'ਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ। ਭਾਜਪਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਆਗੂਆਂ ਨੂੰ ਪਾਰਟੀ ਵੱਲੋਂ ਸੂਬੇ ਦੀਆਂ ਜ਼ਿਮਨੀ ਚੋਣਾਂ 'ਚ ਉਤਾਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਨੱਚਾ ਦੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਉੱਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਵਿਜੈਵਰਗੀਆ ਵੀ ਹਾਜ਼ਰ ਸਨ।

ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰ, ਜਿਸ ਵਲੋਂ ਪਾਰਟੀ ਛੱਡੇ ਜਾਣ ਮਗਰੋਂ ਕਮਲ ਨਾਥ ਸਰਕਾਰ ਡਿੱਗ ਗਈ, ਨੇ ਟਵੀਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸਿਆਸਤ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਦਾ ਜ਼ਰੀਆ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਪਰ (ਕਮਲ ਨਾਥ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਾਲੀ) ਸਰਕਾਰ ਰਾਹ ਤੋਂ ਭਟਕ ਗਈ ਸੀ।

ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੇ ਭਲਾਈ ਸਕੀਮਾਂ ਤੋਂ ਮੂੰਹ ਫੇਰਿਆ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਲੋਕ ਭਲਾਈ ਸਕੀਮਾਂ ਦਾ ਲਾਗੂ ਲੋੜਵੰਦਾਂ ਨੂੰ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਦੇਣ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰਾਂ ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਸੰਜੀਦਾ ਹਨ, ਇਸ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਸ਼੍ਰੀ ਯੋਗੀ ਸਮਾਧਾਨ ਦੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੇ ਢੰਗ-ਤਰੀਕੇ ਤੋਂ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਯੋਜਨਾ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਵਿੱਤੀ ਸਾਲ (2019-20) ਦੌਰਾਨ 500 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਰੱਖੇ ਗਏ ਪਰ 10 ਫਰਵਰੀ 2020 ਤੱਕ ਸਿਰਫ 345 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਹੀ ਖਰਚ ਕੀਤੇ।

ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਸਕੀਮ ਗੈਰ ਰਸਮੀ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ 15 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਮਹੀਨੇ ਤੋਂ ਘੱਟ ਕਮਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਾਮਿਆਂ ਲਈ ਹੈ। ਮਿਡ ਡੇਅ ਮੀਲ ਕੁੱਕ, ਭੱਠਾ ਮਜ਼ਦੂਰ, ਕਬਾੜ

ਚੁਗਣ ਵਾਲੇ, ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਧੋਬੀ, ਰਿਕਸ਼ਾ ਚਾਲਕ, ਬੇਜ਼ਮੀਨੇ ਮਜ਼ਦੂਰ, ਇਮਾਰਤਸਾਜ਼ੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਲੱਖਾਂ ਕਾਮਿਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਸਕੀਮ ਦਾ ਲਾਭ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਫਾਇਦਾ ਵੀ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਵੀਹ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਸੱਠ ਸਾਲ ਦੇ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਹੈ। ਸੰਸਦੀ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਏਨੀ ਵੱਡੀ ਆਬਾਦੀ ਵਾਲੇ ਦੇਸ਼ ਲਈ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਪੰਜ ਸੌ ਕਰੋੜ ਦਾ ਬਜਟ ਵੀ ਪੂਰਾ ਨਾ ਖਰਚ ਕਰਨ ਉੱਤੇ ਸਵਾਲ ਖੜ੍ਹੇ ਕੀਤੇ ਹਨ।

ਸਕੀਮ ਦੇ ਤਹਿਤ 18 ਤੋਂ 40 ਸਾਲ ਤੱਕ ਦੀ ਉਮਰ ਵਾਲੇ ਮਜ਼ਦੂਰ ਜਾਂ ਕਾਮੇ ਇਸ ਸਕੀਮ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ 55 ਰੁਪਏ

ਤੋਂ 200 ਰੁਪਏ ਮਹੀਨਾ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਵਾਉਣੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਜਿੰਨਾ ਪੈਸਾ ਸਬੰਧਿਤ ਮਜ਼ਦੂਰ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਦਾ ਪੈਸਾ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਸਕੀਮ ਤਹਿਤ ਲਗਾਤਾਰ ਪੈਸਾ ਭਰਨ ਵਾਲੇ ਦੇ 60 ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਹੋ ਜਾਣ ਉੱਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਮਹੀਨਾ ਪੈਨਸ਼ਨ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਉਸ ਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੰਜਾਹ ਫੀਸਦੀ ਹਿੱਸਾ, ਭਾਵ ਪੰਦਰਾਂ ਸੌ ਰੁਪਏ ਉਸ ਦੇ ਵਿਵਾਹਿਤ ਸਾਥੀ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਰਹੇਗਾ। ਹੁਣ ਤੱਕ 43 ਲੱਖ 43 ਹਜ਼ਾਰ ਮਜ਼ਦੂਰ ਹੀ ਸਕੀਮ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਬਣੇ ਹਨ। ਉਸ ਵਕਤ ਦੇ ਵਿੱਤ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੀ ਦੇਖ ਰੇਖ ਕਰ ਰਹੇ ਮੰਤਰੀ ਪੀਯੂਸ਼ ਗੋਇਲ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਲਗਭਗ ਪੰਜਾਹ ਫੀਸਦ ਕੁੱਲ ਘਰੇਲੂ ਪੈਦਾਵਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ 42 ਕਰੋੜ ਗੈਰ ਸੰਗਠਿਤ ਖੇਤਰ ਦੇ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਤੋਂ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।

ਅਰਥ ਸ਼ਾਸਤਰੀਆਂ ਨੇ ਇਸ ਸਕੀਮ ਬਾਰੇ ਕਈ ਸਵਾਲ ਉਠਾਏ ਹਨ। ਜੇ ਕੋਈ 18 ਸਾਲ ਦਾ ਮਜ਼ਦੂਰ ਪੈਸਾ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਵਾਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ 42 ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ ਤਿੰਨ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਦੀ ਕੀ ਵੱਕਤ ਹੋਵੇਗੀ? ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ 40 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਾਲੇ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਨੂੰ 20 ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਲਾਭ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਕੀ ਉਹ ਮਿਲਣ ਵਾਲੀ ਪੈਨਸ਼ਨ ਨਾਲ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰ ਸਕੇਗਾ? ਇਹ ਸਵਾਲ ਉੱਠਦੇ ਹੋਏ ਹਰਿਆਣਾ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਤੇ ਵਿਧਵਾਵਾਂ ਨੂੰ 2250 ਰੁਪਏ ਮਹੀਨਾ ਪੈਨਸ਼ਨ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਥੋਂ ਦੇ ਮਜ਼ਦੂਰ ਇਸ ਨਵੀਂ ਯੋਜਨਾ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਕਿਉਂ ਬਣਨ?

ਵਿੱਤ ਮੰਤਰੀ ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਬਾਦਲ ਦੇ ਮਾਤਾ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ

ਲੰਬੀ: ਸਾਬਕਾ ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰ ਗੁਰਦਾਸ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਦੀ ਪਤਨੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿੱਤ ਮੰਤਰੀ ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਦੀ ਮਾਤਾ ਹਰਮਿੰਦਰ ਕੌਰ ਬਾਦਲ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਹ ਪਿਛਲੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਸਿਰ ਦੇ ਕੈਂਸਰ ਤੋਂ ਪੀੜਤ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਲਾਜ ਪੀ.ਜੀ.ਆਈ. ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ 'ਚ ਚੱਲਦਾ ਸੀ।

ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ 24 ਮਈ 2011 ਨੂੰ ਸਾਬਕਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਦੀ ਪਤਨੀ ਬੀਬੀ ਸੁਰਿੰਦਰ ਕੌਰ ਬਾਦਲ ਵੀ ਕੈਂਸਰ ਕਾਰਨ ਅਕਾਲ ਚਲਾਣਾ ਕਰ ਗਏ ਸਨ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਬਾਦਲ ਭਾਵੁਕ ਦਿਖਾਈ ਦਿੱਤੇ। ਸਿਆਸੀ ਮਤਭੇਦਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਸਾਬਕਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਛੋਟੇ ਭਰਾ ਨਾਲ ਦੁੱਖ ਵੰਡਿਆ। ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸੁਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਨੇ ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਚਾਚੀ ਦੀ ਮੌਤ ਦੇ ਦੁੱਖ ਨੂੰ ਵੰਡਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ।

ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਨੇ ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਅਤੇ ਪੋਤਰੇ ਅਰਜੁਨ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਨੂੰ ਗਲੇ ਨਾਲ ਲਾ ਕੇ ਢਾਲ ਦਿੱਤਾ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਸੁਖਬੀਰ ਤੇ ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਨੇ ਬੀਬੀ ਹਰਮਿੰਦਰ ਕੌਰ ਦੀ ਅਰਥੀ ਨੂੰ ਮੋਢਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਅਰਥੀ ਵਾਹਨ 'ਚ ਇਕੱਠੇ ਬੈਠ ਕੇ ਸ਼ਮਸ਼ਾਨਘਾਟ ਤੱਕ ਗਏ। ਸਸਕਾਰ ਦੌਰਾਨ ਸੁਖਬੀਰ ਬਾਦਲ, ਚਾਚਾ ਗੁਰਦਾਸ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਕੋਲ ਭਾਵੁਕ ਖੜ੍ਹੇ ਰਹੇ। ਸੈਂਕੜੇ ਸਿਆਸੀ, ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਅਤੇ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿਚ ਧਾਰਮਿਕ ਰਸਮਾਂ ਨਾਲ ਹਰਮਿੰਦਰ ਕੌਰ ਨੂੰ ਅੰਤਿਮ ਵਿਦਾਇਗੀ ਦਿੱਤੀ।

ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਦੀ ਮਾਤਾ ਦੇ ਸਸਕਾਰ ਮੌਕੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਗੈਰਹਾਜ਼ਰੀ ਰਤਕਦੀ ਰਹੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਦਫਤਰ ਵੱਲੋਂ ਫੇਸਬੁੱਕ 'ਤੇ ਹਰਮਿੰਦਰ ਕੌਰ ਦੀ ਮੌਤ ਉੱਤੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਵੱਲੋਂ ਸ਼ੋਕ ਸੰਦੇਸ਼ ਸਾਂਝਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

ਮੇਰੇ ਸਣੇ ਅੱਧਾ ਪੰਜਾਬ ਜਨਮ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਪੱਤਰ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ: ਕੈਪਟਨ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਨਾਗਰਿਕਤਾ ਸੋਧ ਕਾਨੂੰਨ, ਕੌਮੀ ਨਾਗਰਿਕਤਾ ਰਜਿਸਟਰ ਤੋਂ ਕੌਮੀ ਆਬਾਦੀ ਰਜਿਸਟਰ ਨੂੰ ਹਾਸੇਰੀਣਾ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਦੱਸਦਿਆਂ ਇਸ ਦੀ ਮੁਖਾਲਫਤ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਮੇਤ ਅੱਧਾ ਪੰਜਾਬ, ਭਾਰਤੀ ਹੋਣ ਦਾ ਸਬੂਤ ਦੇਣ ਲਈ ਜਨਮ ਪ੍ਰਮਾਣ ਪੱਤਰ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਬਹੁਤੇ ਲੋਕ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤੋਂ ਆਏ ਹਨ ਅਤੇ ਕੀ ਕੇਂਦਰ ਜਨਮ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਲੈਣ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਜਾਣ ਦੀ ਉਮੀਦ ਰੱਖਦਾ ਹੈ।

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, 'ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਵੀ ਜਨਮ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਮੇਰਾ ਜਨਮ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਨਹੀਂ ਸਨ ਹੁੰਦੀਆਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਮਰਦਮਸ਼ੁਮਾਰੀ ਦੀ ਨਵੀਂ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਤਹਿਤ ਉਹ ਵੀ 'ਸ਼ੱਕੀ ਪਾਤਰ' ਬਣ ਜਾਣਗੇ। ਕੈਪਟਨ ਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ

ਐਕਟਾਂ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਆਮ ਜਨਗਣਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਜੋ ਧਰਮ, ਜਾਤ ਅਤੇ ਨਸਲ ਉੱਤੇ ਅਧਾਰਿਤ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ।

ਭਾਜਪਾ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਾਲੀ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਅਤੇ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛੇ ਸਵਾਲ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਕੈਪਟਨ ਨੇ ਸਖਤ ਨੋਟਿਸ ਲੈਣਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਮੁਲਕ ਲਈ ਲੜਾਈ ਲੜਨ ਵਾਲੇ ਸਾਬਕਾ ਫੌਜੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਗੈਰ-ਭਾਰਤੀ ਐਲਾਨ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ 72 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਭਾਰਤ ਇਕ ਵਿਭਿੰਨ ਮੁਲਕ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਤੇ ਇਸ ਦੀ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਦੀ ਸੱਚੀ ਭਾਵਨਾ ਅਨੁਸਾਰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਧਰਮਾਂ, ਜਾਤਾਂ ਅਤੇ ਨਸਲਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਮਿਲ-ਜੁਲ ਕੇ ਰਹਿ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਚਾਨਕ ਉਹ ਮੁਲਕ ਦੀ ਇਸ ਵਿਲੱਖਣਤਾ ਨੂੰ ਮਿਟਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਬਾਦਲ 'ਚ ਬਣੇਗਾ ਏਮਜ਼ ਦਾ ਪੇਂਡੂ ਸਿਹਤ ਤੇ ਸਿਖਲਾਈ ਕੇਂਦਰ

ਲੰਬੀ: ਬਠਿੰਡਾ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਾਬਕਾ ਵੀ.ਆਈ.ਪੀ. ਖੇਤਰ ਲੰਬੀ ਦੀਆਂ ਪੇਂਡੂ ਸਫਾਂ ਵੀ ਵਧੀਆ ਸਿਹਤ ਸਹੂਲਤਾਂ ਨਾਲ ਲੈਸ ਹੋਣਗੀਆਂ। ਏਮਜ਼ ਬਠਿੰਡਾ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਆਫ ਹੈਲਥ ਸਾਇੰਸਿਜ਼ ਵਿਚਕਾਰ ਸਹਿਬੱਧ ਹੋਏ ਸਮਝੌਤੇ ਨਾਲ ਸਿਵਲ ਹਸਪਤਾਲ ਬਾਦਲ ਵਿਚ ਏਮਜ਼ ਪੱਧਰ ਦੀਆਂ ਸਿਹਤ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦਾ ਮੁੱਢ ਬੱਝਿਆ ਹੈ।

ਸਮਝੌਤੇ ਤਹਿਤ ਇਸ ਪੇਂਡੂ ਹਸਪਤਾਲ ਨੂੰ ਏਮਜ਼ ਦਾ ਪੇਂਡੂ ਸਿਹਤ ਅਤੇ ਸਿਖਲਾਈ ਕੇਂਦਰ ਐਲਾਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਏਮਜ਼ ਦੇ ਅੰਡਰ ਗ੍ਰੈਜੂਏਟ ਅਤੇ ਪੋਸਟ ਗ੍ਰੈਜੂਏਟ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਡਾਕਟਰੀ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਪਿੰਡ ਬਾਦਲ ਵਿਚ ਸਿਹਤ ਸਿਖਲਾਈ ਹਾਸਲ ਕਰਿਆ ਕਰਨਗੇ। ਫੂਡ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਿੰਗ ਮਾਮਲਿਆਂ ਬਾਰੇ ਕੇਂਦਰੀ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ 'ਤੇ ਇਸ ਸਮਝੌਤੇ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸਾਂਝੀ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਏਮਜ਼ ਬਠਿੰਡਾ ਤਹਿਤ ਪੇਂਡੂ ਸਿਹਤ ਅਤੇ ਸਿਖਲਾਈ ਕੇਂਦਰ ਬਾਦਲ 'ਚ ਬਣਨ ਸਦਕਾ ਜਿਥੇ ਪੇਂਡੂ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਬਿਹਤਰੀਨ ਸਹੂਲਤਾਂ ਘਰ ਨੇੜੇ ਹਾਸਲ ਹੋਣਗੀਆਂ, ਉਥੇ ਹੀ ਡਾਕਟਰੀ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਪੇਂਡੂ ਅਤੇ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਸਰੀਰਕ ਚਿਕਿਤਸਾ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨੀ ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ ਵਾਚਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲੇਗਾ। ਖੇਤਰ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਇਸ ਸਿਖਲਾਈ ਕੇਂਦਰ ਨੂੰ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਸਿਹਤ ਪੱਖੀ ਸੋਗਾਤ ਦੱਸਿਆ ਹੈ। ਸਿਵਲ ਹਸਪਤਾਲ ਬਾਦਲ ਦੇ ਐਸ.ਐਮ.ਓ. ਨੂੰ

ਇਸ ਪੇਂਡੂ ਸਿਹਤ ਅਤੇ ਸਿਖਲਾਈ ਕੇਂਦਰ ਦੇ ਕੋਆਰਡੀਨੇਟਰ ਵਜੋਂ ਦੇਖ-ਰੇਖ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸੌਂਪੀ ਗਈ ਹੈ।

ਸਾਬਕਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬਾਦਲ ਨੇ ਸਿਹਤ ਕੇਂਦਰ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਲਈ ਦੋਵਾਂ ਅਦਾਰਿਆਂ ਦੀ ਸ਼ਲਾਘਾ ਅਤੇ ਖੇਤਰ ਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਵਧਾਈ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਕੇਂਦਰੀ ਮੰਤਰੀ ਹਰਸਿਮਰਤ ਕੌਰ ਬਾਦਲ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਿਵਲ ਹਸਪਤਾਲ ਬਾਦਲ ਨੂੰ ਏਮਜ਼ ਦਾ ਪੇਂਡੂ ਸਿਹਤ ਤੇ ਸਿਖਲਾਈ ਕੇਂਦਰ ਐਲਾਨਿਆ ਜਾਣਾ ਹਰ ਘਰ ਤੱਕ ਬਿਹਤਰੀਨ ਸਿਹਤ ਸੇਵਾਵਾਂ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਦੀ ਵਚਨਬੱਧਤਾ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। ਅਗਾਂਹ ਵੀ ਸਿਹਤ ਸਹੂਲਤਾਂ ਵਲ ਉਚੇਚਾ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

90 ਫੀਸਦ ਨੂੰ ਆਧਾਰ ਕਾਰਡ ਮਿਲੇ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਰਾਜ ਸਭਾ ਵਿਚ ਇਲੈਕਟ੍ਰਾਨਿਕਸ ਅਤੇ ਆਈਟੀ ਬਾਰੇ ਕੇਂਦਰੀ ਰਾਜ ਮੰਤਰੀ ਸੰਜੇ ਧੋੜੇ ਨੇ ਲਿਖਤੀ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਬਾਇਓਮੀਟਰਿਕ ਸਨਾਖਤੀ ਆਧਾਰ ਕਾਰਡ ਦੇਸ਼ ਦੇ 90 ਫੀਸਦੀ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਯੂ. ਆਈ. ਡੀ. ਏ. ਆਈ. ਨੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਅਤੇ ਦਿਹਾਤੀ ਖੇਤਰ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਅਜੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਗਿਣਤੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਇਕੱਤਰ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਹੈ।

ਕੇਂਦਰੀ ਮੰਤਰੀ ਹਰਸਿਮਰਤ ਕੌਰ ਬਾਦਲ ਅਤੇ ਕੈਪਟਨ ਵਿਚਾਲੇ ਮੁੜ ਖੜਕੀ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੀ ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰੀ ਫੂਡ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਿੰਗ ਇੰਡਸਟਰੀਜ਼ ਮੰਤਰੀ ਹਰਸਿਮਰਤ ਕੌਰ ਬਾਦਲ ਨੇ ਲੁਧਿਆਣਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਲਾਡੋਵਾਲ 'ਚ ਸਥਾਪਤ ਹੋ ਰਹੇ ਮੈਗਾ ਫੂਡ ਪਾਰਕ ਸਬੰਧੀ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਉੱਤੇ ਸੰਜੀਦਾ ਨਾ ਹੋਣ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਲਾਏ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਸ ਫੂਡ ਪਾਰਕ ਨੂੰ ਜਲਦੀ ਮੁਕੰਮਲ ਕਰਨ ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਨਾ ਦਿਖਾਈ ਤਾਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸਬਸਿਡੀ ਦੀ ਤੀਜੀ ਅਤੇ ਚੌਥੀ ਕਿਸ਼ਤ ਜਾਰੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਕੇਂਦਰੀ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਦੋਸ਼ ਲਾਇਆ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਵਿਖਾਈ ਸੁਸਤੀ ਨੇ ਇਸ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਨੂੰ 2 ਸਾਲ ਲਈ ਪਛਾੜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਤੋਂ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕੇ ਹਨ।

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਲਿਖੀ ਤਾਜ਼ਾ ਚਿੱਠੀ ਵਿਚ ਬੀਬੀ ਬਾਦਲ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਵਾਸਤੇ ਰਾਖਵੀਂ ਰੱਖੀ 50 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਾਸ਼ੀ ਵਿਚੋਂ 35 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਪੰਜਾਬ ਐਗਰੋ ਇੰਡਸਟਰੀਜ਼ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ (ਪੀਏਆਈਸੀ) ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਮੈਗਾ ਫੂਡ ਪਾਰਕ 2018 ਵਿਚ ਮੁਕੰਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਸੀ,

ਪਰ ਕਾਂਗਰਸ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਮਾੜੀ ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ ਅਤੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੀ ਢਿੱਲੀ ਰਫਤਾਰ ਨੇ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਵਿਚ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ। ਫਲਸਰੂਪ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਮੁਕੰਮਲ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਏਜੰਸੀ ਪੀਏਆਈਸੀ ਇਸ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਵਾਰ ਵਾਰ ਖੁੰਝਦੀ ਗਈ।

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਵੱਲੋਂ ਫੂਡ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਿੰਗ ਇੰਡਸਟਰੀ ਮੰਤਰਾਲੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦੀ ਚੌਥੀ ਤੇ ਆਖਰੀ ਕਿਸ਼ਤ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀਤੀ ਬੇਨਤੀ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦਿੰਦਿਆਂ ਹਰਸਿਮਰਤ ਕੌਰ ਬਾਦਲ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦੀ ਮੌਜੂਦਾ ਸਥਿਤੀ ਬਾਰੇ ਸਹੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇ ਉਲਟ ਇਸ ਪਾਰਕ ਦੇ ਸਿਰਫ ਚਾਰ ਯੂਨਿਟ ਚਾਲੂ ਹੋਏ ਹਨ।

ਕੇਂਦਰੀ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦਾ ਫੂਡ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਿੰਗ ਇੰਡਸਟਰੀ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਵਧੀਕ ਸਕੱਤਰ ਵੱਲੋਂ ਵੀ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੌਰਾਨ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਕਿ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦੀਆਂ ਮੁੱਖ ਸਹੂਲਤਾਂ ਨੂੰ ਚਾਲੂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਬੀਬੀ ਬਾਦਲ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਵੀ ਰਿਪੋਰਟ ਆਈ ਹੈ ਕਿ ਬਿਜਲੀ ਦਾ ਕੁਨੈਕਸ਼ਨ ਅਤੇ

ਜਨਰੇਟਰ ਦੇਣ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਦੇਰੀ ਕਰਕੇ ਕੋਲਡ ਸਟੋਰੇਜ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਪਿਛਲੇ ਇਕ ਸਾਲ ਤੋਂ ਅਣਵਰਤੀ ਪਈ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਿਲੋਜ਼ ਮੁਕੰਮਲ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਅਤੇ ਪਿਛਲੇ ਕਈ ਮਹੀਨਿਆਂ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੀਏਆਈਸੀ ਦੇ ਦੱਸਣ ਮੁਤਾਬਕ ਕੋਲਡ ਸਟੋਰੇਜ ਦੀ ਪਰਖ ਕੀਤੀ ਜਾ

ਖਰੀਦਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵੀ ਅਜੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦੀਆਂ ਤਿਆਰ ਹੋ ਚੁੱਕੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਅਤੇ ਮੁਰੰਮਤ ਲਈ ਅਜੇ ਤਕ ਕੋਈ ਠੇਕੇਦਾਰ ਵੀ ਭਰਤੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਫੂਡ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਿੰਗ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਲਿਖੀ ਚਿੱਠੀ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਪਰੋਕਤ ਸਾਰੇ ਪੱਖਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖਦਿਆਂ ਪੀਏਆਈਸੀ ਨੂੰ ਚੌਥੀ ਅਤੇ ਆਖਰੀ 10 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਕਿਸ਼ਤ ਜਾਰੀ ਕਰਨਾ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਕੀਮ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਬੰਨ੍ਹੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸਾਫ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦੇ ਮੁਕੰਮਲ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਆਖਰੀ ਕਿਸ਼ਤ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇਗੀ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਏਜੰਸੀ ਦੇ 100 ਫੀਸਦੀ ਖਰਚਿਆਂ ਦਾ ਯੋਗਦਾਨ, ਕੁੱਲ ਪਲਾਟਾਂ ਦੇ 75 ਫੀਸਦੀ ਦੀ ਅਲਾਟਮੈਂਟ, ਅਲਾਟਿਡ ਯੂਨਿਟਾਂ ਵਿਚੋਂ ਘੱਟੋ ਘੱਟ 25 ਫੀਸਦੀ ਉੱਤੇ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਜੇ ਤਕ ਕੈਪਟਨ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਉਪਰੋਕਤ ਸ਼ਰਤਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਪੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਆਖਰੀ ਕਿਸ਼ਤ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੀ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਜੀ.ਐਸ.ਟੀ. ਬਕਾਇਆ ਨਾ ਮਿਲਣ ਕਾਰਨ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਵਿਤੀ ਸੰਕਟ ਵਧਿਆ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਜੀ.ਐਸ.ਟੀ. ਦਾ ਬਕਾਇਆ ਛੇਤੀ ਦੇਣ ਦਾ ਵਾਅਦਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਪੰਜਾਬ ਦਾ 4700 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਬਕਾਇਆ ਕੇਂਦਰ ਵੱਲ ਖੜ੍ਹਾ ਹੈ। ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਮੰਦੀ ਦਾ ਦੌਰ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਕੋਰੋਨਾਵਾਇਰਸ ਕਾਰਨ ਇਹ ਮੰਦੀ ਕੇਂਦਰ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਲਈ ਹੋਰ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀਆਂ ਖੜ੍ਹੀਆਂ ਕਰੇਗੀ।

ਪ੍ਰਾਪਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਨੁਸਾਰ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਦਸੰਬਰ ਮਹੀਨੇ ਜੀ.ਐਸ.ਟੀ. ਦਾ ਲਗਭਗ 2100 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਬਕਾਇਆ ਦੇਣਾ ਸੀ ਪਰ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਸਿਰਫ 1400 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਹੀ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਸੱਤ ਸੌ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਕੇਂਦਰ ਵੱਲ ਬਕਾਇਆ ਰਹਿ ਗਏ ਸੀ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਨਵਰੀ ਤੇ ਫਰਵਰੀ ਦਾ ਬਕਾਇਆ ਦੇਣਾ ਸੀ, ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਅਜੇ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੂਬਾ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਵੱਲ 4700 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਬਕਾਇਆ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਮਹੀਨਿਆਂ ਤੋਂ ਮੰਦੀ ਦਾ ਦੌਰ ਦਾ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਕੋਰੋਨਾਵਾਇਰਸ ਕਾਰਨ ਹਾਲਾਤ ਹੋਰ ਵਿਗੜਨ ਦਾ ਖਦਸ਼ਾ ਹੈ।

ਇਸ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲੋਂ ਪੈਸਾ ਮਿਲਣ ਵਿਚ ਹੋਰ ਦੇਰੀ ਹੋ

ਸਕਦੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦਾ ਬਜਟ ਸੈਸ਼ਨ ਪਿਛਲੇ ਮਹੀਨੇ ਹੀ ਹੋ ਕੇ ਹਟਿਆ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਲਈ ਨਵੇਂ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਲਈ ਪੈਸਾ ਅਲਾਟ ਕਰਨ ਵਿਚ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਲੱਗੇਗਾ। ਵਿਕਾਸ ਕਾਰਜ ਅਣਮਿਥੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਨਹੀਂ ਟਾਲੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਤੇ ਇਸ ਲਈ ਨਗਰ ਨਿਗਮਾਂ, ਮਿਊਂਸਪਲ ਕਮੇਟੀਆਂ, ਨਗਰ ਕੌਂਸਲਾਂ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਤੇ ਕਸਬਿਆਂ ਲਈ ਸੂਬਾ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ

ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਪੈਸਾ ਦੇਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਇਸ ਲਈ ਜਾਂ ਤਾਂ ਸੂਬਾ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਹੋਰ ਕਰਜ਼ਾ ਲੈਣਾ ਪਵੇਗਾ ਜਾਂ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਬਕਾਇਆ ਦੇਣ ਲਈ ਮੁੜ ਅਪੀਲ ਕਰਨੀ ਪਵੇਗੀ। ਦੱਸ ਦਈਏ ਕਿ ਇਸ ਸਮੇਂ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵੱਡੇ ਵਿਤੀ ਸੰਕਟ ਵਿਚ ਹੈ। ਵਿਤੀ ਸੰਕਟ ਕਾਰਨ ਚੋਣਾਂ ਸਮੇਂ ਕੀਤੇ ਵਾਅਦੇ ਪੂਰੇ ਕਰਨਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਜਾਪ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਦੱਸ ਦਈਏ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਆਰਥਿਕਤਾ ਨੂੰ ਲੀਹ ਉੱਤੇ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਕੈਪਟਨ ਸਰਕਾਰ ਫੈਲੂ ਹੀ ਸਾਬਤ ਹੋਈ ਹੈ। ਕਾਂਗਰਸ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਨਿੱਘਰੀ ਹੋਈ ਵਿਤੀ ਹਾਲਤ ਲਈ ਪਿਛਲੀ ਅਕਾਲੀ ਸਰਕਾਰ ਉੱਤੇ ਹੀ ਠੀਕਰਾ ਭੰਨ ਕੇ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਬੁੱਤਾ ਸਾਰਿਆ ਗਿਆ ਤੇ ਆਪ ਡੱਕਾ ਨਹੀਂ ਤੋੜਿਆ। ਵਿੱਤ ਮੰਤਰੀ ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਕਾਂਗਰਸ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਚਾਰ ਬਜਟ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਪਰ ਇਸ ਬਜਟ ਰਾਹੀਂ ਸੂਬੇ ਦੇ ਭਵਿੱਖ ਦੀ ਵਿੱਤੀ ਤਸਵੀਰ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਹਨੇਰੀ ਸੁਰੰਗ ਵੱਲ ਧੱਕਣ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਹੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ।

ਵਿੱਤੀ ਪੱਖ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਲੰਘੇ ਤਿੰਨ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਦੇਖੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕਰਜ਼ੇ ਲੈ ਕੇ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਤਨਖਾਹਾਂ

ਦੇਣ ਸਮੇਤ ਹੋਰ ਬੱਝਵੇਂ ਖਰਚਿਆਂ ਦਾ ਜੁਗਾੜ ਕਰਨਾ ਵੀ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਕੰਮ ਲੱਗਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਅਕਾਲੀ-ਭਾਜਪਾ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕਾਂਗਰਸ ਨੂੰ ਸੱਤਾ ਸੌਂਪੀ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਇਕ ਲੱਖ 82 ਹਜ਼ਾਰ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਕਰਜ਼ਾ ਸੀ। ਕੈਪਟਨ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਤਿੰਨ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਅਰਸੇ ਤਕਰੀਬਨ 66 ਹਜ਼ਾਰ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਕਰਜ਼ਾ ਲੈ ਕੇ ਡੰਗ ਟਪਾਈ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾਈ ਗਈ। ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ 31 ਮਾਰਚ 2021 ਤੱਕ 2 ਲੱਖ 48 ਹਜ਼ਾਰ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਕਰਜ਼ਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਜ਼ਾ ਚੜ੍ਹਾਉਣ ਵਿਚ ਕਾਂਗਰਸ ਸਰਕਾਰ ਅਕਾਲੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਪਿੱਛੇ ਨਹੀਂ ਰਹੀ। ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਆਮਦਨ ਵਧਾਉਣ ਵਿਚ ਕਾਮਯਾਬ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਬਜਟ ਵਿਚ ਜੋ ਆਸ ਮੁਤਾਬਕ ਅੰਕੜੇ

ਪੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਸਾਲਾਨਾ ਆਮਦਨ ਦੇ ਵਾਅਦੇ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਟੀਚੇ ਵੀ ਪੂਰੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕੇ। ਦੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਆਮਦਨ ਘਟਣ ਕਾਰਨ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਮਾਰ ਪੈ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਮਾਰ ਸ਼ਰਾਬ ਦੀ ਵਿੱਕਰੀ ਤੋਂ ਪਈ ਹੈ। ਵੱਡਾ ਸਵਾਲ ਉਠਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਇਹ ਆਮਦਨ ਕਿੱਧਰ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਆਮਦਨ ਵਧਾਉਣ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਵਿੱਤੀ ਪੱਖ ਤੋਂ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰਨ ਲਈ ਉਪਰਾਲੇ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ। ਪਾਵਰਕੌਮ ਨੂੰ ਸਾਲ 2016-17 ਦੇ ਸਬਸਿਡੀ ਦੇ 2500 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਬਕਾਇਆ ਰਾਸ਼ੀ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਹੁਣ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਿਆ ਤੇ ਪੈਸਾ ਨਾ ਦੇਣ ਕਾਰਨ ਪਾਵਰਕੌਮ ਦੀ ਵੀ ਬੱਤੀ ਗੁੱਲ ਹੋਣ ਦੇ ਕੰਢੇ ਪਹੁੰਚ ਗਈ ਹੈ।

ਦਿਨਕਰ ਗੁਪਤਾ ਵਲੋਂ ਹੁਣ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਕੱਟੜਪੰਥੀ ਬਣਾਉਣ ਬਾਰੇ ਬਿਆਨ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਡੀ.ਜੀ.ਪੀ. ਦਿਨਕਰ ਗੁਪਤਾ ਨੇ ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ ਰਾਹੀਂ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਕੱਟੜਪੰਥੀ ਬਣਾਉਣ ਦੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਵੱਡੀ ਚੁਣੌਤੀ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਪਰ ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ

ਸਫਲ ਹੋਏ ਅਤੇ 32 ਅਤਿਵਾਦੀ ਮੌਤੀਊਲਾਂ ਦਾ ਵੀ ਪਰਦਾਫਾਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਡੀ.ਜੀ.ਪੀ. ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਲੰਬੀ ਸਰਹੱਦ ਸਾਡੇ ਲਈ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਚੁਣੌਤੀ ਬਣੀ ਰਹੇਗੀ। ਸਾਬਕਾ ਚੀਫ ਇੰਟੀਗਰੇਟਡ ਡਿਫੈਂਸ ਸਟਾਫ ਅਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਕੋਰਪਸ ਕਮਾਂਡਰ ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਜਨਰਲ ਸਤੀਸ਼ ਦੁਆ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਰਾਜ ਪੁਲਿਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕਈ ਏਜੰਸੀਆਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਅਤਿਵਾਦ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਵਿਚ ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਨੂੰ ਠੱਲ੍ਹ ਪਾਉਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸਟੀਕ ਖੁਫੀਆ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸਮੇਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹਨ। ਏ.ਡੀ.ਜੀ.ਪੀ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਅਫੇਅਰਜ਼ ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ ਦਿਓ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਅੱਤਵਾਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਹਮੇਸ਼ਾ ਇਕ ਵੱਡੀ ਚੁਣੌਤੀ ਰਹੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕਈ ਠੋਸ ਕਦਮ ਚੁੱਕੇ ਹਨ।

ਨੇ ਇਸ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਮਿਸਾਲੀ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਦਕਿ ਸਰਹੱਦ ਪਾਰ ਅਤਿਵਾਦ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੌਕਸ ਵੀ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਰਹੱਦ ਪਾਰ ਅਤਿਵਾਦ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਉੱਤੇ ਗੱਲਬਾਤ ਦੌਰਾਨ ਡੀ.ਜੀ.ਪੀ. ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ 1980 ਤੋਂ 1993 ਦੇ ਅਤਿਵਾਦ ਪੜਾਅ ਦੌਰਾਨ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਕੇ ਕਤਲ ਹੋਏ ਅਤੇ ਅਤਿਵਾਦ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕਿਰਿਆਸ਼ੀਲ ਸੀ। ਤਕਰੀਬਨ 28000 ਲੋਕ ਆਪਣੀਆਂ ਜਾਨਾਂ ਗੁਆ ਬੈਠੇ ਪਰ ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਰਾਜ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਅਤੇ ਮਜ਼ਬੂਤ ਰਾਜਨੀਤਕ ਇੱਛਾ ਨਾਲ ਇਸ ਦਹਿਸ਼ਤ ਉੱਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾਇਆ ਸੀ। ਡੀ.ਜੀ.ਪੀ. ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਕ ਸਰਹੱਦੀ ਸੂਬਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਆਪਣੇ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ ਏਜੰਡੇ ਨਾਲ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਭੜਕਾਉਣ ਲਈ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਤਸਕਰੀ ਅਤੇ ਅਤਿਵਾਦ ਨੂੰ ਮੁੜ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਡਰੋਨਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਡੀ.ਜੀ.ਪੀ. ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਤਿ ਆਧੁਨਿਕ ਹਥਿਆਰ, ਹੱਥ ਗੋਲੇ ਅਤੇ ਨਸ਼ੀਲੇ ਪਦਾਰਥ ਡਰੋਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਭਾਰਤ ਭੇਜੇ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਉੱਚ ਪੱਧਰੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਅਤੇ ਖੁਫੀਆ ਸੂਚਨਾ ਦੇ ਨਾਲ, ਅਸੀਂ ਇਸ ਨਵੀਂ ਚੁਣੌਤੀ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰਨ 'ਚ ਕਾਫੀ

ਨਸ਼ੇ ਖਾਤਰ ਹੋਏ ਝਗੜੇ 'ਚ ਪਿਤਾ ਤੇ ਦਾਦੀ ਦਾ ਕਤਲ

ਅਜਨਾਲਾ: ਇਥੇ ਵਾਰਡ ਨੰਬਰ ਦੋ 'ਚ ਨਸ਼ੇ ਲਈ ਪੈਸੇ ਮੰਗਣ ਤੋਂ ਹੋਏ ਝਗੜੇ 'ਚ ਪੁੱਤਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਤੇ ਦਾਦੀ ਦਾ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਵਾਰਦਾਤ ਕਰ ਕੇ ਫਰਾਰ ਹੋਣ ਮੌਕੇ ਉਹ ਕਤਲ ਕੀਤੀ ਆਪਣੀ ਦਾਦੀ ਦੇ ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਪਾਈਆਂ ਵਾਲੀਆਂ, ਪਿਤਾ ਦੀ ਜੇਬ ਵਿਚ ਪਏ 6 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਅਤੇ ਐਕਟਿਵਾ ਲੈ ਕੇ ਭੱਜ ਗਿਆ।

ਵੇਰਵਿਆਂ ਮੁਤਾਬਕ ਰਮਨ ਕੁਮਾਰ ਪੁੱਤਰ ਮੋਤੀ ਲਾਲ ਨਸ਼ਾ ਖਾਣ ਤੇ ਵੇਚਣ ਦਾ ਆਦੀ ਹੈ। ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਹ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਕੈਦ ਕੱਟ ਕੇ ਆਇਆ ਹੈ। ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਵੀ ਮੁਲਜ਼ਮ ਕੋਲੋਂ ਇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਦਾ ਕਤਲ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਕੁਝ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਉਹ ਰਿਹਾਅ ਹੋ ਕੇ ਆਇਆ ਸੀ। ਰਮਨ ਕੁਮਾਰ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੇ

ਪਿਤਾ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਪਰ ਬੀਮਾਰ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਹੁਣ ਪਿਤਾ ਦੇ ਘਰ ਰਹਿਣ ਆਇਆ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਪਿਤਾ ਮੋਤੀ ਲਾਲ ਭੰਡਾਰੀ ਕੋਲੋਂ ਨਸ਼ਾ ਖਾਣ ਲਈ ਪੈਸਿਆਂ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨ ਉੱਤੇ ਝਗੜਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਨਸ਼ੇ ਦੀ ਹਾਲਤ 'ਚ ਉਸ ਨੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਰਵਾਇਤੀ ਹਥਿਆਰ ਨਾਲ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਸਾਹਮਣੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਉਸ ਦੀ ਦਾਦੀ ਸ਼ਕੁੰਤਲਾ ਰਾਣੀ ਨੇ ਜਦੋਂ ਪੁੱਤਰ ਰਮਨ ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਦਾਦੀ ਦਾ ਵੀ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਗੁਆਂਢੀ ਰਾਜੂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸੁਵਖਤੋਂ ਰਮਨ ਕੁਮਾਰ ਦੇ ਭਰਾ ਦੀਪਕ, ਜੋ ਕਿ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਸਮੇਤ ਵਿਦੇਸ਼ ਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਦਾ ਫੋਨ ਆਇਆ ਕਿ ਉਹ ਘਰ ਫੋਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ। ਜਦੋਂ ਰਾਜੂ ਮੋਤੀ ਲਾਲ ਦੇ ਘਰ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਥੇ ਦੋਵਾਂ ਦੀਆਂ ਲਾਸ਼ਾਂ ਪਈਆਂ ਸਨ।

ਗਾਇਕ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਮਾਨ ਖਿਲਾਫ ਕੇਸ

ਬਠਿੰਡਾ: ਗੋਨਿਆਣਾ ਮੰਡੀ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਗਾਇਕ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਮਾਨ ਨੂੰ ਹਥਿਆਰਾਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਗੀਤ ਗਾਉਣਾ ਮਹਿੰਗਾ ਪਿਆ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਵਕੀਲ ਐਚ.ਸੀ. ਅਰੋੜਾ ਨੇ ਗੋਨਿਆਣਾ ਨਜ਼ਦੀਕ ਪੈਦੇ ਬਾਣਾ ਨੇਹੀਆਂ ਵਾਲਾ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਮਾਨ ਖਿਲਾਫ ਕੇਸ ਦਰਜ ਕਰਵਾਉਣ ਦਾ ਦੌਰਾ ਲਗਾਏ ਹਨ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਮਾਨ ਵੱਲੋਂ ਹਿੰਸਾ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਗੀਤ 'ਮੈਂ ਤੇ ਮੇਰੀ ਰਫਲ ਦੋਨਾਲੀ ਕੰਬੀਨੇਸ਼ਨ ਚੋਟੀ ਦਾ' ਗਾਣਾ ਯੂ ਟਿਊਬ ਉੱਤੇ ਅੱਪਲੋਡ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਨੌਜਵਾਨ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਕੁਰਾਹੇ ਪਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਬਾਣਾ ਨੇਹੀਆਂ ਵਾਲਾ ਦੇ ਮੁਖੀ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਵਕੀਲ ਐਚ.ਸੀ. ਅਰੋੜਾ ਨੇ ਐਸ.ਪੀ ਬਠਿੰਡਾ ਨੂੰ ਆਨਲਾਈਨ ਸਿਕਾਇਤ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਉੱਤੇ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਦਿਆਂ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਕੇਸ ਦਰਜ ਕਰ ਕੇ ਤਫਤੀਸ਼ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

ਤਿੰਨ ਭਾਰਤੀ ਅਧਿਆਪਕ ਆਲਮੀ ਪੁਰਸਕਾਰ ਦੀ ਦੌੜ 'ਚ

ਲੰਡਨ: ਭਾਰਤ ਦੇ ਤਿੰਨ ਅਧਿਆਪਕ 10 ਲੱਖ ਡਾਲਰ ਦੇ ਵਰਕੇਅ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਆਲਮੀ ਅਧਿਆਪਕ ਪੁਰਸਕਾਰ 2020 ਦੀ ਦੌੜ 'ਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਮੋਹਰੀ 50 ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਰਾਜਸਥਾਨ ਦੇ ਸ਼ਿਕਸਾ ਨਿਕੇਤਨ ਬੇਅਰਫੁੱਟ ਕਾਲਜ ਦੇ ਸੁਵਾਜੀਤ ਪੇਅਨੇ, ਸੋਲਾਪੁਰ (ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ) ਦੇ ਪਰੀਤੋਵਾਤੀ

ਦੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ ਦੇ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਿਸਾਲੇ ਅਤੇ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਐਸ.ਆਰ.ਡੀ.ਏ.ਵੀ. ਪਬਲਿਕ ਸਕੂਲ ਦੀ ਵਿਨੀਤਾ ਗਰਗ ਦੀ ਚੋਣ 12 ਹਜ਼ਾਰ ਨਾਮਜ਼ਦਗੀਆਂ 'ਚੋਂ ਹੋਈ ਹੈ। ਕੁੱਲ 140 ਮੁਲਕਾਂ ਤੋਂ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀਆਂ ਅਰਜ਼ੀਆਂ ਮਿਲੀਆਂ ਸਨ। ਯੂਨੈਸਕੋ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ

ਪੁਰਸਕਾਰ ਦੀ ਦੌੜ 'ਚ ਸ਼ਾਮਲ 50 ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹੁਣ ਇਨਾਮ ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ 10 ਫਾਈਨਲਿਸਟਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਜੂਨ 'ਚ ਐਲਾਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। 2020 ਦੇ ਜੇਤੂ ਦਾ ਐਲਾਨ ਲੰਡਨ ਦੇ ਨੈਚਰਲ ਹਿਸਟਰੀ ਮਿਊਜ਼ੀਅਮ 'ਚ 12 ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਨਵਜੋਤ ਸਿੰਘੂ ਵਲੋਂ ਹੱਕਾਂ ਦੀ ਲੜਾਈ ਲਈ ਇਕਜੁਟਤਾ ਦਾ ਸੱਦਾ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ: ਕਾਂਗਰਸੀ ਆਗੂ ਨਵਜੋਤ ਸਿੰਘ ਸਿੰਘੂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਵੇਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੇ ਯੂ-ਟਿਊਬ ਚੈਨਲ 'ਜਿੱਤੋਗਾ ਪੰਜਾਬ' ਤੋਂ ਦੂਜੀ ਵੀਡੀਓ ਜਾਰੀ ਕਰਦਿਆਂ ਆਖਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲੜਾਈ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦੀ ਹੈ, ਨਾ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਨਾਲ ਹੈ। ਲਗਭਗ ਪੌਣੇ ਪੰਜ ਮਿੰਟ ਦੀ ਇਸ ਵੀਡੀਓ ਵਿਚ ਉਹ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਹੁੰਦਿਆਂ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਹੁਣ ਅੱਤ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਖਿਲਾਫ ਇਕਜੁੱਟ ਹੋ ਕੇ ਖੜ੍ਹਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਬਾਵਜੂਦ ਉਹ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਸਿਸਟਮ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਨਹੀਂ ਬਣੇ, ਸਗੋਂ ਇਸ ਖਿਲਾਫ ਲੜਾਈ ਲੜੀ ਹੈ। ਇਹ ਲੜਾਈ ਅੱਜ ਵੀ ਜਾਰੀ ਹੈ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਦ ਵੀ ਅਜਿਹੇ ਸਿਸਟਮ ਖਿਲਾਫ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋਣ ਦਾ ਅਹਿਦ ਲਿਆ ਤਾਂ ਫਿਰ

ਕਦੇ ਪਿੱਛੇ ਨਹੀਂ ਹਟੇ। ਕਾਂਗਰਸੀ ਆਗੂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਦ ਵੀ ਕਦੇ ਉਹ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਗਏ ਹਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਧਰਮ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਾਹਿਬ ਉਚਾ ਦਿਖਾਈ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣਾ ਧਰਮ ਰਾਸ਼ਟਰ ਸੇਵਾ ਨੂੰ ਬਣਾਇਆ ਹੈ, ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਹਿੱਤਾਂ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧਰਮ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਅਤੇ ਤਰੱਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੁੱਖ ਟੀਚਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਹੁੰਦਿਆਂ ਆਖਿਆ ਕਿ ਇਸ ਵੇਲੇ ਦੋ ਰਾਹ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਕ ਰਾਹ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਬਰਬਾਦੀ ਵੱਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਕਰਜ਼ੇ ਦੇ ਭਾਰ ਹੇਠ ਦੱਬੇ ਲੋਕ ਹਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਰਜ਼ਦਾਰ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਦੂਜਾ ਰਾਹ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ, ਤਰੱਕੀ ਅਤੇ ਆਤਮ ਨਿਰਭਰਤਾ ਵੱਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਕਜੁੱਟਤਾ ਦਾ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਦਾ ਰਾਹ ਚੁਣਨ ਲਈ

ਆਖਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਉੱਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਕਈ ਸੰਕਟ ਆਏ ਹਨ, ਪਰ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਇਕਜੁੱਟ ਹੋ ਕੇ ਦੂਰ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਨਵਜੋਤ ਸਿੰਘੂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਦ ਵੀ ਕੋਈ ਯੋਧਾ ਸੱਚ ਦੀ ਲੜਾਈ ਲੜਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਸਾਰੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਛੱਡ ਕੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਵੀ ਇਕ ਯੋਗੀ ਵਾਂਗ ਨਿੱਤਰੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਟੀਚਾ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਕਰਜ਼ਾ ਮੁਕਤ ਕਰਨਾ, ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਮੁੜ ਉਭਾਰਨਾ ਅਤੇ ਨੀਤੀਬੱਧ ਵੰਗ ਨਾਲ ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਰਾਹ ਉੱਤੇ ਲਿਆਉਣਾ ਹੈ। ਦੱਸਣਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਸਿੰਘੂ ਨੇ ਕੁਝ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਚੈਨਲ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਚੈਨਲ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਨਾਲ ਹੀ ਹੋਰ ਵੀ ਅਜਿਹੇ ਕਈ ਚੈਨਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਸ ਮਾਮਲੇ 'ਚ ਕਾਪੀਰਾਈਟ ਐਕਟ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੋਣ ਨਕਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਚੈਨਲਾਂ ਨੂੰ ਨੋਟਿਸ ਭੇਜੇ ਹਨ।

ਕਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਦਾ ਕਹਿਰ

ਸਭ ਤੋਂ ਸੂਖਮ ਕਿਸਮ ਦੇ ਇੱਕ ਨਿਰਜੀਵ ਜੀਵ ਕਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਨੇ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਵੱਖ ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਮੈਂ ਨਿਰਜੀਵ ਵੀ ਲਿਖ ਰਿਹਾ, ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਇਹ ਜੀਵ ਵਾਇਰਸ ਜਦ ਕਿਸੇ ਜੀਵ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗੁਣ ਨਿਰਜੀਵ ਵਸਤਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲਦੇ ਹਨ, ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਵੇ ਵੀ ਬਣਾਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸੇ ਰਵੇਦਾਰ ਪਦਾਰਥ ਤੋਂ ਫਿਰ ਇਹ ਜੀਵਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਗੁਣ ਵਿਖਾਉਣ ਲਗਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਜੀਵਾਂ ਅਤੇ ਨਿਰਜੀਵਾਂ ਦੀ ਲਕੀਰ 'ਤੇ ਕਰੋ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਇਸ 'ਤੇ ਬਹਿਸ ਚਲਦੀ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੀਵ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇ ਜਾਂ ਨਿਰਜੀਵ?

ਡਾ. ਬਲਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੇਠੇ
ਫੋਨ: 905-781-1197

ਇਹ ਇੱਕ ਸੈਲੀ ਜੀਵ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਮ ਖੁਰਦਬੀਨ ਨਾਲ ਵੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਤੋਂ ਵੀ ਛੋਟੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਇਲੈਕਟਰਾਨ ਖੁਰਦਬੀਨ ਨਾਲ ਵੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਰਹਿਣ, ਵਧਣ ਜਾਂ ਅਗਲੀ ਪੁਸ਼ਤ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਅਸਮਰਥ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਧਣ ਤੇ ਅਗਲੀ ਪੁਸ਼ਤ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਜੀਵ ਦੇ ਸੈੱਲ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲੈਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਹੀ ਇਸ ਨਿਰਜੀਵ ਦੀ ਲੋੜ ਇਸ ਨੂੰ ਪਰਜੀਵੀ (ਜੋ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਜੀਵ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹੋਵੇ) ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਲੋੜ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਇਹ ਕਿਸੇ ਜਿਉਂਦੇ ਸੈੱਲ ਵਿਚ ਪਰਵੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਅੰਦਰ ਵੀ ਕੀ ਜਾਣਾ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪੂਰਾ ਸੂਰਾ ਢਾਂਚਾ ਬੱਸ ਇੱਕ ਪ੍ਰੋਟੀਨ ਦੇ ਖੋਲ ਵਿਚ ਲਪੇਟੀ ਗੁਣ ਸੂਤਰ (ਡੀ. ਐਨ. ਏ. ਜਾਂ ਆਰ. ਐਨ. ਏ.) ਦੀ ਕੜੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸੈੱਲ ਵਿਚ ਜਾਣ ਸਮੇਂ ਪ੍ਰੋਟੀਨ ਬਾਹਰ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਣ ਸੂਤਰ ਦੀ ਕੜੀ ਸੈੱਲ ਵਿਚ ਵੱਛ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਜਾ ਕੇ ਇਹ ਜੀਵ ਦੇ ਉਸ ਸੈੱਲ ਦੇ ਡੀ. ਐਨ. ਏ. ਵਿਚ ਸਮੇਂ ਕੇ ਆਪਣਾ ਹੁਕਮ ਚਲਾਉਣ ਲਗਦੀ ਹੈ। ਸੈੱਲ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਛੱਡ ਕੇ ਸਿਰਫ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਰਗੇ ਹੋਰ ਵਾਇਰਸ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

ਸੈੱਲ ਦੀ ਇਹੀ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਬਿਮਾਰੀ ਬਣਦੀ ਹੈ, ਕੋਵਿਡ-19 (ਜੋ ਕਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਦੀ

ਬਿਮਾਰੀ ਨੂੰ ਨਾਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ) ਜਿਸ ਨਾਲ, 1. ਬੁਖਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, 2. ਸੁੱਕੀ ਖੰਘ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤੇ 3. ਸਾਹ ਚੜ੍ਹਨ ਲਗਦਾ ਹੈ।

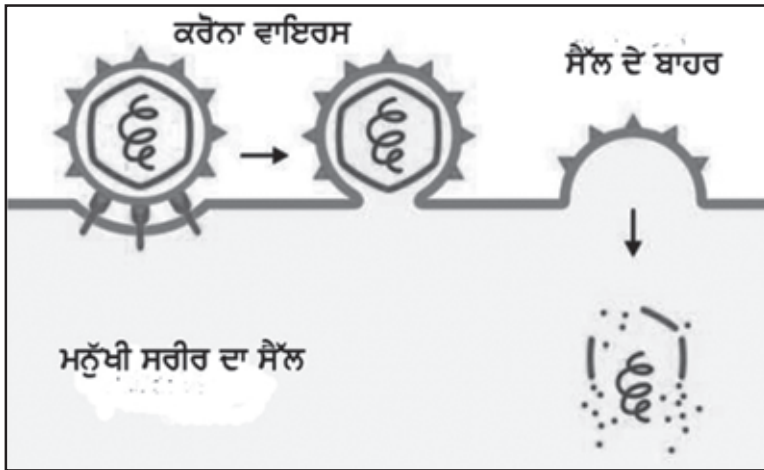
ਇਹ ਲੱਛਣ ਆਮ ਜੁਕਾਮ ਨਾਲੋਂ ਕੁਝ ਵੱਖਰੇ ਹਨ, ਜੁਕਾਮ ਨਾਲ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬੁਖਾਰ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹਦਾ, ਪਰ ਕਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਨਾਲ ਚੜ੍ਹਦਾ ਹੈ। ਜੁਕਾਮ ਨਾਲ ਨੱਕ ਵਿਚੋਂ ਪਾਣੀ ਵਗਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਛਿੱਕਾਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਜੋ ਇਸ ਬਿਮਾਰੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀਆਂ। ਜੁਕਾਮ ਨਾਲ ਹੋਈ ਖੰਘ ਵਿਚ ਬਲਗਮ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਕਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਦੀ ਖੰਘ ਸੁੱਕੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮਰੀਜ਼ ਠੀਕ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਸਾਹ ਦੀ ਤਕਲੀਫ਼ ਬਹੁਤ ਵਧ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖ ਵੱਖ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਆਕਸੀਜਨ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਵੱਡੀ ਉਮਰ ਦੇ ਬਿਮਾਰ ਜਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕੋਈ ਬਿਮਾਰੀ ਹੋਵੇ, ਕਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਨਾਲ ਦਮ ਤੋੜ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਗਿਣਤੀ ਪਹਿਲਾਂ ਆਏ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਾਇਰਸਾਂ ਨਾਲੋਂ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਹੈ, ਕੈਮਲ (ਉਠ) ਵਾਇਰਸ, ਜੋ ਸਾਉਦੀ ਅਰਬ ਵਿਚ 2012 ਵਿਚ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ, ਦੇ 3 ਬਿਮਾਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇੱਕ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ ਹੈ; ਸਾਰਸ ਜੋ 2003 ਵਿਚ ਚੀਨ ਵਿਚੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ, ਦੇ ਸੌ ਵਿਚੋਂ 9-10 ਮਰੀਜ਼ ਮਰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਕਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਦੇ 100 'ਚੋਂ 2-4 ਮਰੀਜ਼ ਮਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਇਹ ਲੇਖ ਲਿਖਣ ਵੇਲੇ ਤੱਕ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ 1,90,943 ਲੋਕ ਬਿਮਾਰ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ 80,889 ਰਾਜੀ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ 7,546 ਬਿਮਾਰੀ ਦੀ ਤਾਬ ਨਾ ਝਲਦਿਆਂ ਚੱਲ ਵਸੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਔਸਤ ਕਰੀਬ 2% ਬਣਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਵਾਇਰਸ ਨਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਲੋਂ ਕੁਲ ਮੌਤਾਂ ਵੱਧ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਮੁੱਖ ਕਾਰਨ ਇਸ ਵਾਇਰਸ ਦੇ ਕਣਾਂ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀ ਦੇ ਲੱਛਣ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਦੂਜੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਬਿਮਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਹੈ। ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਇਸ ਦੇ ਜ਼ਰਮ ਜਾਣ ਦੇ ਚਾਰ ਕੁ ਦਿਨ ਬਾਅਦ ਹੀ ਇਹ ਉਸ ਦੇ ਖੂਨ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਆਉਣ ਲਗਦੇ ਹਨ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਇਸ ਵਕਤ ਤੱਕ ਮਰੀਜ਼ ਵਿਚ ਬਿਮਾਰੀ ਦਾ ਕੋਈ ਲੱਛਣ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਉਹ ਬਿਲਕੁਲ ਤੰਦਰੁਸਤ ਲਗਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਦੂਜੇ ਲੋਕ ਜਾਂ ਉਹ ਆਪ ਵੀ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀ ਸਾਵਧਾਨੀ ਨਹੀਂ ਵਰਤਦਾ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਬਿਮਾਰੀ ਅਛੁੱਪਲੇ ਜਿਹੇ ਅੱਗੇ ਵੱਧ ਰਹੀ ਹੈ। ਜ਼ਰਮਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਜਾਣ ਤੋਂ ਕਰੀਬ

ਬਚਾਅ ਰੱਖੋ, ਜੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਖੰਘ ਆ ਰਹੀ ਹੈ ਤਾਂ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੇ ਮੂੰਹ ਅੱਗੇ ਟਿਸ਼ੂ ਪੇਪਰ ਰੱਖੋ, ਜਾਂ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਆਪਣੀ ਬਾਂਹ ਮੂੰਹ ਅੱਗੇ ਕਰ ਲਵੋ ਤਾਂ ਕਿ ਖੂਨ ਦੇ ਕਣ ਦੂਰ ਨਾ

ਇਸ ਚਿੱਤਰ ਵਿਚ ਕਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਦਾ ਆਰ. ਐਨ. ਏ. (ਗੁਣ ਸੂਤਰ) ਮਨੁੱਖੀ ਸੈੱਲ ਵਿਚ ਜਾਂਦਾ ਵਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ

5 ਦਿਨ ਪਿਛੋਂ ਇਸ ਬਿਮਾਰੀ ਦੇ ਲੱਛਣ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲ ਰਹੇ ਹਨ, ਪਰ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਲੱਛਣ 14-15 ਦਿਨ ਬਾਅਦ ਵੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣੇ ਹਨ। ਬੇਸ਼ੱਕ ਇਸ ਦੇ ਸੁੱਕੀ ਹਵਾ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਘੱਟ ਦੱਸੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਪਰ ਕਿਸੇ ਦੇ ਖੰਘਣ ਨਾਲ ਜੇ ਖੂਨ ਦੇ ਛਿੱਟੇ ਬਾਹਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚਲੇ ਜ਼ਰਮਾਂ ਦੇ ਦੂਜੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਨੱਕ, ਮੂੰਹ ਜਾਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚੋਂ ਅੰਦਰ ਜਾਣ ਨਾਲ ਉਹ ਵੀ ਬਿਮਾਰ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ।

ਸੋ ਇਸ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਣਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮੂੰਹ, ਨੱਕ ਜਾਂ ਅੱਖਾਂ ਤੱਕ ਜਾਣ ਤੋਂ ਰੋਕਿਆ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਲਈ,

1. ਭੀੜ ਭੜੱਕੇ ਵਾਲੀਆਂ ਥਾਂਵਾਂ 'ਤੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਗੁਰੇਜ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।
2. ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਸਾਬਣ-ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਦਿਨ ਵਿਚ ਕਈ ਵਾਰ ਧੋਵੋ। ਜੇ ਹੋ ਸਕੇ ਤਾਂ ਅਲਕੋਹਲ ਵਾਲਾ ਸੈਨੇਟਾਈਜ਼ਰ ਵੀ ਵਰਤੋ।
3. ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਸਮੇਂ ਉਸ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰਹੋ, ਹੱਥ ਆਦਿ ਨਾ ਮਿਲਾਓ।
4. ਜੇ ਕੋਈ ਖੰਘ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਤੋਂ

ਜਾਣ। 5. ਜੇ ਬੁਖਾਰ ਤੇ ਸੁੱਕੀ ਖੰਘ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਤਾਂ ਡਾਕਟਰ ਦੀ ਸਲਾਹ ਲਵੋ।

6. ਬਾਹਰ ਜਾ ਕੇ ਜੇ ਕਿਸੇ ਅਣਜਾਣੇ ਬੰਦੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਲਗਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੂੰਹ ਤੱਕ ਨਾ ਲਿਜਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਅਸੀਂ ਅਣਜਾਣੇ ਵਿਚ ਹੀ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਮੂੰਹ, ਨੱਕ, ਅੱਖਾਂ ਆਦਿ ਛੂੰਹਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਬਣ ਨਾਲ ਹੱਥ ਧੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

ਇਸ ਬਿਮਾਰੀ ਦਾ ਅਜੇ ਤੱਕ ਕੋਈ ਇਲਾਜ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਦੀ ਬਚਾਅ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨੇ ਹੀ ਕਾਬੂ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਐਵੇਂ ਕਿਸੇ ਦੇਸੀ ਇਲਾਜ ਦੇ ਚੱਕਰ ਵਿਚ ਨਾ ਪਓ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਚਾਅ ਦਾ ਟੀਕਾ ਬਣਨ ਵਿਚ ਵੀ ਹਾਲੀ ਕਰੀਬ 10-12 ਮਹੀਨੇ ਦਾ ਸਮਾਂ ਲੱਗੇਗਾ। ਸੋ ਅਜੇ ਤੱਕ ਕੋਈ ਵੈਕਸੀਨ ਇਸ ਤੋਂ ਬਚਣ ਦੀ ਨਹੀਂ। ਸਰਕਾਰਾਂ ਆਪਣੇ ਵਲੋਂ ਇਸ 'ਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾਉਣ ਲਈ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਚੀਨ ਕਾਫੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਕਾਮਯਾਬ ਵੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਇਹ

ਬਿਮਾਰੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ ਸੀ। ਇਸ ਵਿਚ ਵੀ ਸੱਚਾਈ ਹੈ ਕਿ ਬੇਸ਼ੱਕ ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਚੀਨ ਵਿਚ ਕਹਿਣ ਨੂੰ ਹੀ ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੈ, ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਉਹ ਆਪਣੇ ਕਾਨੂੰਨ ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੇ ਕਾਬਲ ਹੈ, ਉਸ ਲਈ ਆਰਥਕਤਾ ਪਿਛੋਂ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸਿਹਤ ਪਹਿਲਾਂ ਹੈ। ਇਲਾਜ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਵੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਕਿ ਕਿਸੇ ਕੋਲ ਬੀਮਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਚੀਨ ਹੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਇਸ ਬਿਮਾਰੀ ਦੇ ਇਲਾਜ ਲਈ 1000 ਬੈਡਾਂ ਵਾਲਾ ਹਸਪਤਾਲ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਬਣਾ ਲਿਆ। ਜੇ ਕੋਈ ਬਿਮਾਰ ਘਰੋਂ ਹਸਪਤਾਲ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ, ਉਸ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰੀ ਕਰਮਚਾਰੀ ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਵੀ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਇਲਾਜ ਲਈ ਕੋਨੋਡਾ ਵਿਚ ਵੀ ਸਹੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੈ, ਹਰ ਇੱਕ ਦੇ ਇਲਾਜ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਿਰ ਹੈ; ਪਰ ਅਮਰੀਕਾ, ਜੋ ਸਭ ਤੋਂ ਅਮੀਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਗਿਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਵਿਚ ਸ਼ਾਇਦ ਇਸ ਬਿਮਾਰੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਇਲਾਜ ਨਾ ਮਿਲ ਸਕੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਮੁਨਾਫੇ ਨਾਲ ਬੱਝਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਕਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਅਜੇ ਤੱਕ ਸਭ ਤੋਂ ਖਤਰਨਾਕ ਬਿਮਾਰੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲਗਦੀ, ਪਰ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਦਾ ਹਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਹੋਣ ਦਾ ਖਦਸ਼ਾ ਹੈ, ਸਮੇਤ ਅਮੀਰਾਂ ਦੇ, ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਦਾ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਡਰ ਕੁਝ ਵੱਧ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਮਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਗਰੀਬਾਂ ਅਤੇ ਗਰੀਬ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਹਰ ਸਾਲ ਭੁੱਖ ਨਾਲ ਜਾਂ ਭੁੱਖੇ ਰਹਿਣ ਕਰਕੇ ਹੋਈਆਂ ਅਲਾਮਤਾਂ ਨਾਲ ਜਾਂ ਰਹੀਆਂ 90 ਲੱਖ ਮੌਤਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਆਸ-ਪਾਸ ਵੀ ਪਹੁੰਚੇ, ਪਰ ਕਿਉਂਕਿ ਵਿਕਸਿਤ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਭੁੱਖ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਘੱਟ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੌਤਾਂ ਵੱਲ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਘੱਟ ਹੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਹਾਂਮਾਰੀਆਂ ਵੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀਆਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ 1347-1351 ਦਰਮਿਆਨ ਫੈਲੀ ਪਲੇਗ ਨੇ 20 ਕਰੋੜ ਜਾਨਾਂ ਲਈਆਂ ਤੇ 1520 ਦੀ ਮਾਤਾ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀ ਨੇ 5 ਕਰੋੜ 60 ਲੱਖ ਲੋਕ ਮਾਰੇ। ਉਸੇ ਸਾਲ ਸਪੇਨੀ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਇਹ ਬਿਮਾਰੀ ਮੈਕਸੀਕੋ ਵਿਚ ਆ ਗਈ ਅਤੇ 1736 ਤੋਂ 1738 ਅਤੇ 1837-38 ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਗੋਰੇ ਲੋਕਾਂ 'ਤੇ ਜਾਣ ਬੁੱਝ ਕੇ ਮਾਤਾ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀ ਤੋਂ ਪੀੜਤ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕੰਬਲ ਵੰਡਣ ਦਾ ਇਲਜ਼ਾਮ ਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕੋਨੋਡਾ-ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਮੁਲ ਨਿਵਾਸੀਆਂ ਦਾ ਤਾਂ ਇਸ ਬਿਮਾਰੀ ਨੇ ਕਈ ਥਾਂ ਖਾਤਮਾ ਹੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਕੋਵਿਡ-19 ਕਿਸੇ ਵੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਇੰਨਾ ਖਤਰਨਾਕ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।

ਕਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਕਾਰਨ ਵਧ ਰਿਹਾ ਆਰਥਕ ਮੰਦਵਾੜਾ

ਅੱਜ ਕਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਦੀ ਦਹਿਸ਼ਤ ਪੂਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਫੈਲ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਸਮੁੱਚੀ ਮਾਨਵਤਾ ਗੰਭੀਰ ਚਿੰਤਾ ਦੀ ਦਲਦਲ ਵਿਚ ਫਸਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਕ ਰਿਪੋਰਟ ਮੁਤਾਬਕ ਹੁਣ ਤੱਕ ਇਸ ਦੀ ਲਪੇਟ 'ਚ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਕਰੀਬ 156 ਦੇਸ਼ ਆ ਚੁਕੇ ਹਨ। ਕਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਤੋਂ ਪੀੜਤ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਵਧ ਰਹੀ ਹੈ।

ਮੁਹੰਮਦ ਅੱਬਾਸ ਪਾਲੀਵਾਲ
ਫੋਨ: 91-98552-59650

ਸਾਹਮਣੇ ਹਨ। ਅਮਰੀਕਾ ਇਸ ਨੂੰ ਚੀਨ ਦੇ ਵਹਾਨ ਤੋਂ ਫੈਲਣ ਵਾਲੀ ਮਹਾਂਮਾਰੀ ਆਖ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਇਕ ਰਿਪੋਰਟ ਅਨੁਸਾਰ ਚੀਨ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਅਮਰੀਕਾ 'ਤੇ ਦੋਸ਼ ਲਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਅਮਰੀਕੀ ਆਰਮੀ ਕਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਵਹਾਨ ਲੈ ਕੇ ਆਈ ਸੀ, ਇਸ ਪਿਛੋਂ ਇਹ ਪੂਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਫੈਲ ਗਿਆ।

ਚੀਨ ਦੇ ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਬੁਲਾਰੇ ਲਿਜ਼ਿਅਨ ਝਾਓ ਨੇ ਖਦਸ਼ਾ ਪ੍ਰਗਟਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਅਮਰੀਕੀ ਸੈਨਾ ਹੀ ਵਹਾਨ ਵਿਚ ਕਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਲੈ ਕੇ ਆਈ ਹੋਵੇ। ਦਲੀਲ ਵਿਚ ਝਾਓ ਨੇ ਇਹ ਹਵਾਲਾ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ

ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਸੀ. ਡੀ. ਸੀ. ਦੇ ਰਾਬਰਟ ਰੋਡਰੀਗੇਜ਼ ਨੇ ਹਾਊਸ ਆਫ ਰਿਪਬਲੀਕਨਜ਼ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇੰਡੋਨੇਸ਼ੀਆ ਵਿਖੇ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕੁਝ ਮੌਤਾਂ ਦੀ ਅਸਲ ਵਜ੍ਹਾ ਕਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਸੀ।

ਹੁਣ ਕਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਦੇ ਸਾਈਡ ਇਫੈਕਟ ਵੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਕਾਰਾਂ 'ਤੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਨਜ਼ਰ ਆਉਣ ਲੱਗੇ ਹਨ। ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸ਼ੇਅਰ ਬਾਜ਼ਾਰ ਨਿੱਤ ਨਵੀਆਂ ਗਿਰਾਵਟਾਂ ਵੱਲ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਭਾਰਤੀ ਅਰਥ-ਵਿਵਸਥਾ, ਜੋ ਪਿਛਲੇ ਕਾਫੀ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਮੰਦੀ ਨਾਲ ਜੂਝ ਰਹੀ ਹੈ, ਅਜਿਹੇ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਹੋਰ ਵੱਧ ਮੰਦਹਾਲੀ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੀ ਕਾਨਫਰੰਸ ਆਨ ਟਰੇਡਿੰਗ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਅਨੁਸਾਰ ਕਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਕਾਰਨ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਵਿਸ਼ਵ ਦੀਆਂ 15 ਵੱਡੀਆਂ ਅਰਥ-ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇੱਕ ਭਾਰਤ ਵੀ ਹੈ। ਇਕ ਅੰਦਾਜ਼ੇ ਮੁਤਾਬਕ ਭਾਰਤ ਦੀ ਅਰਥ-ਵਿਵਸਥਾ ਨੂੰ ਕਰੀਬ 34.8 ਕਰੋੜ ਡਾਲਰ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਕਰਨਾ ਪੈ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਉਧਰ ਯੂਰਪ ਦੇ ਆਰਥਕ ਸਹਿਯੋਗ ਤੇ ਵਿਕਾਸ ਸੰਗਠਨ (ਓ. ਈ. ਸੀ. ਡੀ.) ਨੇ 2020-21 ਲਈ ਭਾਰਤ ਦੀ ਆਰਥਕ ਵਿਕਾਸ ਦਰ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ 1.1 ਫੀਸਦੀ ਘਟਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਓ. ਈ. ਸੀ. ਡੀ. ਦਾ ਪਹਿਲਾਂ ਅਨੁਮਾਨ ਸੀ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੀ ਵਿਕਾਸ ਦਰ 6.2 ਫੀਸਦੀ ਰਹੇਗੀ, ਪਰ ਹੁਣ ਉਸ ਨੇ ਇਹ ਘਟਾ ਕੇ 5.1 ਫੀਸਦੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

ਇਸ ਸਮੇਂ ਕਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਦੇ ਡਰ ਦਾ ਮਾਹੌਲ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ 'ਤੇ ਇਸ ਕਦਰ ਹਾਵੀ ਹੈ

ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਦਵਾਈਆਂ, ਮਾਸਕ ਤੇ ਸੈਨੇਟਾਈਜ਼ਰ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ ਹਨ। ਮੈਡੀਕਲ ਸਟੋਰਾਂ 'ਤੇ ਦਵਾਈਆਂ ਦੀ ਕਮੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੇ ਕੈਮਿਸਟ ਦਵਾਈਆਂ, ਮਾਸਕ ਤੇ ਸੈਨੇਟਾਈਜ਼ਰ ਦੇ ਆਰਡਰ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ, ਪਰ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਮਾਲ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਰਿਹਾ।

ਇਕ ਰਿਪੋਰਟ 'ਚ ਇਹ ਵੀ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ ਆਨਲਾਈਨ ਬੋਕ ਕਾਰੋਬਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਕੰਪਨੀ ਟਰੇਡ ਇੰਡੀਆ ਡਾਟ ਕਾਮ ਮੁਤਾਬਕ ਪਿਛਲੇ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੌਰਾਨ ਮਾਸਕ ਤੇ ਸੈਨੇਟਾਈਜ਼ਰ ਦੀ ਮੰਗ ਵਿਚ 316 ਫੀਸਦੀ ਦਾ ਵਾਧਾ ਹੋ ਚੁਕਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੰਗ ਲਗਾਤਾਰ ਵਧ ਰਹੀ ਹੈ।

ਇਥੇ ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਜੈਨੇਰਿਕ ਦਵਾਈਆਂ ਦਾ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਸਪਲਾਇਰ ਹੈ। ਚੀਨ ਵਿਚ ਉਤਪਾਦਨ ਬੰਦ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਭਾਰਤ ਨੇ ਕੁਝ ਦਵਾਈਆਂ ਦੇ ਨਿਰਯਾਤ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਲਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੋ ਘਰੇਲੂ ਮੰਗ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਵੈਸੇ ਕਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਮਾਤਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸੈਰ-ਸਪਾਟਾ ਉਦਯੋਗ 'ਤੇ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਤ ਦੀ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਿਆਂ ਭਾਰਤ ਨੇ ਇਟਲੀ, ਇਰਾਨ, ਦੱਖਣੀ ਕੋਰੀਆ ਤੇ ਜਪਾਨ ਸਮੇਤ ਕਈ ਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਦਾਖਲੇ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਲਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਯਾਤਰੀਆਂ ਵਿਚ ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਕਮੀ ਆਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਫਲਸਰੂਪ ਦੇਸ਼ ਵਿਚਲੇ ਹੋਟਲਾਂ ਦੇ ਕਮਰਿਆਂ ਦੀ ਬੁਕਿੰਗ ਵਿਚ 20 ਤੋਂ 90 ਫੀਸਦੀ ਦੀ ਕਮੀ ਆ ਗਈ ਹੈ।

ਟਰੈਵਲਜ਼ ਐਂਡ ਟੂਰਿਜ਼ਮ ਕੌਂਸਲ ਨੇ ਵਿਸ਼ਵ ਦੇ ਸੈਰ-ਸਪਾਟਾ ਉਦਯੋਗ ਦੇ ਕਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਹੋਣ ਬਾਰੇ ਕੀਤੇ ਇਕ ਅਧਿਐਨ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਵਿਡ-19 ਨਾਲ ਸੈਰ-ਸਪਾਟਾ ਸਨਅਤ ਨੂੰ 22 ਅਰਬ ਡਾਲਰ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਵਾਬਾਜ਼ੀ ਉਦਯੋਗ ਨੂੰ ਵੀ 63 ਅਰਬ ਡਾਲਰ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸੈਰ-ਸਪਾਟਾ ਉਦਯੋਗ 'ਤੇ ਕਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਦਾ ਜੋ ਸਭ ਤੋਂ ਬੁਰਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਤੈਅ ਹੋਏ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਰੱਦ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਸੀ. ਏ. ਆਈ. ਟੀ. ਦੇ ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ ਪ੍ਰਵੀਨ ਖੰਡੇਲਵਾਲ ਨੇ ਮੀਡੀਆ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਬਿਆਨ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਪਾਰਕ ਸੰਗਠਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਦੇਸ਼ ਭਰ ਵਿਚ ਹੋਣ ਵਾਲੇ 10 ਹਜ਼ਾਰ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕਰੀਬ 4,000 ਉਡਾਣਾਂ ਰੱਦ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਟੂਰ ਐਂਡ ਟਰੈਵਲ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ 5 ਕਰੋੜ ਨੌਕਰੀਆਂ ਨੂੰ ਖਤਰਾ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸੈਰ-ਸਪਾਟਾ, ਹਵਾਬਾਜ਼ੀ ਤੇ ਹੋਟਲ ਸਨਅਤ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਬਾਕੀ ਸਨਅਤਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਕਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਕਾਰਨ ਮੁਸ਼ਕਿਲਾਂ ਦੇ ਦੌਰ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਆਟੋਮੋਬਾਇਲ ਸੈਕਟਰ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਪੌਣੇ ਚਾਰ ਕਰੋੜ ਲੋਕ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਮੰਦੀ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਸੀ। ਹੁਣ ਚੀਨ ਵਿਚ ਮੰਦੀ ਕਾਰਨ ਇਸ ਸੈਕਟਰ ਵਿਚ ਕਲਪੁਰਜ਼ਿਆਂ ਦੀ ਕਿੱਲਤ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਭਵਿੱਖ ਤੋਂ ਚਿੰਤਤ ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨਵੀਂ ਕਾਰ ਜਾਂ ਹੋਰ ਵਾਹਨ ਖਰੀਦਣ ਬਾਰੇ ਸੋਚਦਾ ਵੀ ਨਹੀਂ।

ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਸੂਬਿਆਂ ਨੇ ਵੀ ਇਹਤਿਆਸੀ ਕਦਮ ਚੁੱਕਦਿਆਂ ਸਕੂਲਾਂ, ਕਾਲਜਾਂ ਅਤੇ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਵਿਚ 31 ਮਾਰਚ ਤੱਕ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਛੁੱਟੀਆਂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਜਿਮ, ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ ਅਤੇ ਸਵਿਮਿੰਗ ਪੂਲ ਵੀ ਅਗਲੇ ਹੁਕਮਾਂ ਤੱਕ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ।

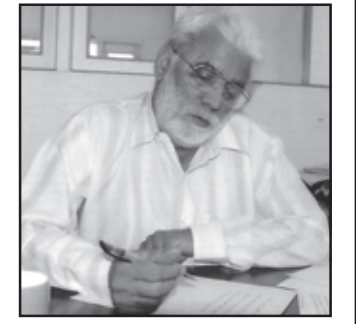
ਕਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਦੇ ਸੰਤਾਪ ਨੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨੁਕਸਾਨ ਜਵਾਹਰਾਤ ਤੇ ਜਿਉਲਰੀ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਅੰਦਾਜ਼ੇ ਮੁਤਾਬਕ ਇਸ ਸੈਕਟਰ ਵਿਚ ਕਰੀਬ ਸਵਾ ਅਰਬ ਡਾਲਰ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਣ ਦਾ ਖਦਸ਼ਾ ਹੈ। ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੇ ਤਰਾਸ਼ੇ ਹੀਰਿਆਂ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਖਰੀਦਦਾਰ ਚੀਨ ਅਤੇ ਹਾਂਗਕਾਂਗ ਹਨ। ਇਤਫਾਕਨ ਉਕਤ ਦੋਵਾਂ ਥਾਂਵਾਂ 'ਤੇ ਹੀ ਕਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਦੀ ਮਾਰ ਵੱਧ ਹੈ। ਇਹੋ ਵਜ੍ਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਕਤ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਪੁਰਾਣੇ ਭੇਜੇ ਮਾਲ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਿਹਾ ਤੇ ਨਾ ਕੋਈ ਨਵਾਂ ਆਰਡਰ ਮਿਲ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਪੋਲਟਰੀ ਉਦਯੋਗ ਨੂੰ ਵੀ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅਫਵਾਹਾਂ ਦੇ ਚਲਦਿਆਂ ਡਾਢੇ ਨੁਕਸਾਨ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹੋ ਵਜ੍ਹਾ ਹੈ ਕਿ ਚਿਕਨ ਤੇ ਆਂਡੇ ਖਾਣ ਨਾਲ ਕਰੋਨਾ ਹੋ ਜਾਣ ਦੀਆਂ ਅਫਵਾਹਾਂ ਨੇ ਸਮੁੱਚੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਪੋਲਟਰੀ ਉਦਯੋਗ ਦਾ ਦਮ ਕੱਢ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਕਈ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਜੋ ਮੁਰਗਾ 150 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ 170 ਰੁਪਏ ਕਿਲੋ ਵਿਕਦਾ ਸੀ, ਅੱਜ ਕੱਲ ਅੱਧੇ ਮੁੱਲ 'ਤੇ ਵਿਕਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਹਾਲਾਤ ਅਜੇ ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਚਿਰ ਬਣੇ ਰਹਿਣਗੇ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਵੀ ਕਹਿ ਸਕਣਾ ਫਿਲਹਾਲ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੈ।

ਕੋਵਿਡ-19: ਔਕੜਾਂ ਪਿਛੋਂ ਹੀ ਸਵਾਗਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜ਼ਿੰਦਗੀ

ਸਿਆਸਤ ਦਾ ਪਿੜ

ਜਤਿੰਦਰ ਪਨੂ
ਫੋਨ: 91-98140-68455

ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਲਾਜ, ਤੇ ਖਾਸ ਕਰ ਕੇ ਕੋਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ (ਕੋਵਿਡ-19) ਜਿਹੀ ਬੇਹੱਦ ਖਤਰਨਾਕ ਬਿਮਾਰੀ ਬਾਰੇ ਮੇਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮਸਾਂ ਓਨੀ ਕੁ ਮੰਨੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜਿੰਨੀ ਕਿਸੇ ਸਬਜ਼ੀ ਮੰਡੀ ਵਾਲੇ ਆੜ੍ਹਤੀਏ ਨੂੰ ਐਟਮ ਦੀ ਖੋਜ ਬਾਰੇ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਹ ਦਾਅਵਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਕਿ ਜੇ ਕੁਝ ਲਿਖਣ ਲੱਗਾ ਹਾਂ, ਉਹ ਡਾਕਟਰੀ ਨੁਕਤੇ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਦੀ ਗੱਲ ਵੀ ਸਾਬਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਲਿਖਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਿਮਾਰੀ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਉਹ ਹਾਲਾਤ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਾਰਨ ਇਹ ਬਿਮਾਰੀ ਇੱਕ ਸ਼ਹਿਰ ਤੋਂ ਉਠੀ ਅਤੇ ਸੰਸਾਰ ਭਰ ਵਿਚ ਸੱਥਰ ਵਿਛਾਉਣ ਦੇ ਪੱਧਰ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚ ਗਈ ਹੈ। ਇਹ ਚਿੰਤਾ ਸਾਨੂੰ ਸਭ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ।

ਸਾਂਝੀ ਚਿੰਤਾ ਦੇ ਇਸ ਮੁੱਦੇ ਬਾਰੇ ਜਿੰਨਾ ਅਸੀਂ ਘੋਖਣ ਦੇ ਯਤਨ ਕੀਤੇ, ਉਸ ਮੁਤਾਬਕ ਕੋਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਵਾਲੀ ਅਜੋਕੀ ਹਾਲਤ ਤੋਂ ਵੀਹ ਕੁ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ 'ਸਾਰਸ', ਸਵੀਅਰ ਅਕਿਊਟ ਰੈਸਪੀਰੇਟਰੀ ਸਿੰਡਰੋਮ (ਐਸ. ਏ. ਆਰ. ਐਸ.) ਦੀ ਦੁਹਾਈ ਮੱਚੀ ਸੀ। ਉਹ ਵੀ ਚੀਨ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਤੇ ਫਿਰ ਢਾਈ ਦਰਜਨ ਦੇ ਕਰੀਬ ਦੇਸ਼ਾਂ ਤੱਕ ਖਿੱਲਰ ਗਿਆ ਸੀ। ਨੌਂ ਸਾਲ ਪਿਛੋਂ ਇਹੋ ਸਾਉਦੀ ਅਰਬ ਵੱਲੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਮਿਡਲ ਈਸਟ ਰੈਸਪੀਰੇਟਰੀ ਸਿੰਡਰੋਮ (ਐਮ. ਏ. ਐ. ਐਸ.) ਦਾ ਨਾਂ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ, ਜੋ ਇੱਕੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਨ ਤੱਕ ਗਿਆ ਸੀ ਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਸਾਢੇ ਅੱਠ ਸੌ ਤੋਂ ਵੱਧ ਮੌਤਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਕੋਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਦਾ ਤਾਜ਼ਾ ਰੂਪ 'ਕੋਵਿਡ-19' ਵੀ ਉਸੇ ਦੀ ਅਗਲੀ ਕੜੀ ਦੱਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਚਾਲੀ ਕੁ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਏਡਜ਼ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਸੀ, ਪਰ ਉਹ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਬਾਹਲੀ ਚਰਚਾ ਵਿਚ ਅੱਠ ਕੁ ਸਾਲ ਪਿਛੋਂ ਆਈ ਸੀ। ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਉਹ ਬਿਮਾਰੀ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚੋਂ ਉੱਠੀ ਸੀ, ਪਰ ਅਮਰੀਕਾ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਤੋਂ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਦੀ

ਰਹੀ ਹੈ। ਸਮਾਂ ਪਾ ਕੇ ਇਸ ਰੋਗ ਦੇ ਮੁੱਢ ਬਾਰੇ ਖੋਜ ਬੰਦ ਹੋ ਗਈ ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਇਲਾਜ ਦੀ ਚਰਚਾ ਨੇ ਸਾਰਾ ਮੰਚ ਸਾਂਭ ਲਿਆ ਸੀ। ਅੱਜ ਵਾਲੇ ਹਾਲਾਤ ਨਾ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਮਸਾਂ ਸੱਤ-ਅੱਠ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਲੇ ਐਮ. ਏ. ਐ. ਐਸ. ਦਾ ਚੋੜਾ ਵੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਿਹਾ। ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਵਿਡ-19 ਦੀ ਚਰਚਾ ਵੀ ਇਸ ਨਾਲ ਮੌਤਾਂ ਹੋਣ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ ਤੇ ਅਗਲੀ ਕੋਈ ਆਫਤ ਉੱਠਣ ਤੱਕ ਬਹੁਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਬਿਮਾਰੀ ਦਾ ਚੋੜਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਾ।

ਅੱਜ ਦੀ ਘੜੀ ਜਦੋਂ ਇਸ ਰੋਗ ਨਾਲ ਮੌਤਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦਿਨੋ-ਦਿਨ ਵਧੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਲਿਖਤ ਲਿਖਣ ਤੱਕ ਇਹ ਗਿਣਤੀ ਗਿਆਰਾਂ ਹਜ਼ਾਰ ਟੱਪ ਚੁਕੀ ਹੈ, ਇਸ ਦੀ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨੇ ਹਰ ਕਿਸੇ ਦਾ ਧਿਆਨ ਖਿੱਚਿਆ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਪੱਧਰ ਦੀਆਂ ਦੋ ਜੰਗਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪਹਿਲੀ ਦਾ ਖਿਲਾਰਾ ਵੀਹ-ਬਾਈ ਦੋਸ਼ਾਂ ਤੱਕ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤੇ ਦੂਜੀ ਜੰਗ ਦਾ ਖਿਲਾਰਾ ਵੀ ਲਗਭਗ ਏਨੇ ਕੁ ਦੋਸ਼ਾਂ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਰਹਿ ਗਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਕੋਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਦੀ ਤਾਜ਼ਾ ਮਾਰ ਦਾ ਖਿਲਾਰਾ ਏਨਾ ਵਧਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਮਸਾਂ ਦੋ-ਚਾਰ ਦੇਸ਼ ਇਸ ਤੋਂ ਬਚੇ ਰਹਿ ਗਏ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਰੋਗ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਆਫਤ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਲਪੇਟ ਵਿਚ ਸਮੁੱਚਾ ਸੰਸਾਰ ਆਉਂਦਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਪੰਚਾਇਤ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਯੂ. ਐਨ. ਓ. ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਪੱਧਰ ਦੀ ਮਹਾਂਮਾਰੀ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਕਈ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਕਾਰਨ ਲਾਕ-ਡਾਊਨ ਦੇ ਹੁਕਮ ਜਾਰੀ ਕਰਨੇ ਪਏ ਹਨ, ਪਰ ਅਜੇ ਵੀ ਇਸ ਦੇ ਇਲਾਜ ਦੀ ਥਾਂ ਕੁਝ ਦੇਸ਼ ਹੋਰ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ।

ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੁਲਕਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕਾਂ ਦੀ ਚਰਚਾ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਬੋਰ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ, ਜੋ ਔਕੜ ਦੇ ਵਕਤ ਵੀ ਇੱਕ-ਦੂਜੇ 'ਤੇ ਦੋਸ਼ ਲਾਉਣ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਜਾਂ ਇਸ ਦੀ ਦਵਾਈ ਦੀ ਖੋਜ ਕੱਢਣ ਲਈ ਵੀ ਸਿਹਰਾ ਭਾਲਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੀ ਥਾਂ ਅਸੀਂ ਬਿਮਾਰੀ ਦੇ ਟਾਕਰੇ ਲਈ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਡਾਕਟਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਬਿਮਾਰੀ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕਾਰਨ

ਫੈਲਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਲਈ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੇ ਕੁਝ ਹਦਾਇਤਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ। ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਵੀ ਕੋਈ ਵਿਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਮੁੜਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਰਾਹ ਵਿਚ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿੰਨੇ ਅਤੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸੰਪਰਕ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਦੀ ਏਅਰਪੋਰਟ 'ਤੇ ਸਕਰੀਨਿੰਗ ਹੋਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਤੇ ਜੇ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਪੈਂਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਚੌਦਾਂ ਦਿਨ ਵੱਖਰੇ ਰੱਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਕਈ ਲੋਕ ਅਜੇ ਤੱਕ ਇਸ ਦਾ ਵੀ ਮਜ਼ਾਕ ਉਡਾਉਂਦੇ ਜਾਂ ਇਸ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦੇ ਵੇਖੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ 'ਤੇ ਪਿਛਲੇ ਹਫਤੇ ਬਾਹਰੋਂ ਕੁਝ ਪੰਜਾਬੀ ਆਏ ਤਾਂ ਮੁਢਲੀ ਸਕਰੀਨਿੰਗ ਪਿਛੋਂ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਦਿਨ ਵੱਖ ਰੱਖੇ ਜਾਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਉਹ ਇਸ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸਨ ਹੋ ਰਹੇ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਜਾਣਾ ਪਿਆ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਆਈਸੋਲੇਸ਼ਨ ਵਿਚ ਜਾਣ ਦੀ ਜ਼ਿਦ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ। ਮੀਡੀਆ ਦੇ ਇੱਕ ਹਿੱਸੇ ਨੇ ਇਹ ਖਬਰ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਬੜਾ ਅਣ-ਮਨੁੱਖੀ ਹੈ, ਜੋ ਵਿਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਆਏ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨਾਲ ਵੀ ਮਿਲਣ ਦਿੱਤੇ ਬਿਨਾਂ ਚੁੱਕ ਕੇ ਲੈ ਗਿਆ ਹੈ।

ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਕ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਇਸ ਨੂੰ ਪਰਿਵਾਰ ਨਾਲ ਮਿਲਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦੇ ਦਿੰਦੇ ਤਾਂ ਫਿਰ ਇਹ ਇਕੱਲਾ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਨੂੰ ਮਿਲ ਚੁੱਕੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਇਕਲਾਪੇ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਲਿਜਾਣੇ ਪੈ ਜਾਣੇ ਸਨ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਜਿਲਾ ਨਵਾਂ ਸ਼ਹਿਰ 'ਚ ਪਹਿਲੀ ਮੌਤ ਜਿਸ ਸੱਜਣ ਦੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਜੋ ਉਹ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੀ ਗੱਲ ਮੰਨ ਕੇ ਕੁਝ ਦਿਨ ਇਕਲਾਪੇ ਵਿਚ ਕੱਟ ਗਿਆ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਬਚ ਜਾਂਦਾ, ਪਰ ਉਸ ਦੀ ਮੌਤ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਹੋਰ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਵੀ ਚਿੰਤਾ ਦਾ ਸਬੱਬ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ। ਏਦਾਂ ਕਈ ਹੋਰ ਲੋਕ ਜਾਂਚ ਤੋਂ ਬਚ ਕੇ ਨਿਕਲ ਗਏ ਹਨ।

ਭਾਰਤੀ ਫਿਲਮਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਗਾਇਕਾ ਕਨਿਕਾ ਕਪੂਰ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਗਈ ਤਾਂ ਵਾਪਸੀ ਵੇਲੇ ਚੌਕਸੀ ਨੂੰ

ਝਕਾਨੀ ਦੇ ਕੇ ਲਖਨਊ ਆਪਣੇ ਘਰ ਪਹੁੰਚ ਗਈ। ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਉਹ ਉਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਲੋਕਪਾਲ ਦੇ ਘਰ ਹੋਈ ਪਾਰਟੀ ਵਿਚ ਗਾਉਣ ਤੇ ਨੱਚਣ ਲੱਗੀ ਰਹੀ, ਫਿਰ ਉਹ ਮੁੰਬਈ ਚਲੀ ਗਈ ਤੇ ਚਾਰ-ਪੰਜ ਪਾਰਟੀਆਂ ਹੋਣ ਪਿਛੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਦੀ ਲਾਗ ਹੈ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਲਖਨਊ ਅਤੇ ਮੁੰਬਈ ਵਿਚ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਪਾਰਟੀਆਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹਰ ਕੋਈ ਅੱਗੇ ਕਈ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਚੁਕਾ ਸੀ। ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਦਾ ਇੱਕ ਮੈਂਬਰ ਲੋਕ ਸਭਾ ਵਿਚ ਜਾਣ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਭਵਨ ਵਿਚ ਵੀ ਇੱਕ ਗਰੁੱਪ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਚੁਕਾ ਸੀ। ਇੱਕ ਗਾਇਕਾ ਦੀ ਨਾਲਾਇਕੀ ਕਾਰਨ ਕਈ ਲੋਕ ਮੁਸੀਬਤ ਵਿਚ ਫਸ ਗਏ ਸਨ। ਇਸ ਪਿਛੋਂ ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਕੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਇਕਲਾਪੇ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹੋਣਾ ਪੈਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸਨ।

ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਇਹ ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਪੜ੍ਹੇ-ਲਿਖੇ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਸਿਆਸੀ ਲੀਡਰ ਵੀ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਡਰੀ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਚੌਦਾਂ ਦਿਨ ਆਈਸੋਲੇਸ਼ਨ (ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਇਕੱਲੇ ਰਹਿਣਾ) ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਓਨੀ ਵੱਡੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਸਰੀਰਕ ਨਹੀਂ, ਜਿੰਨੀ ਮਾਨਸਿਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਲਈ ਅਜਿਹੇ ਲੋਕਾਂ ਵਾਸਤੇ ਇੱਕੋ ਮਿਸਾਲ ਕਾਫੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸਾਲ 1997 ਦੀ ਅਮਰੀਕੀ ਸੂਬੇ ਯੂਟਾ ਦੇ ਲੇਅਟਨ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਪਈ ਹੈ। ਸਕੀਇੰਗ ਕਰਦਿਆਂ ਉਥੇ ਕੋਰੋਨਾ ਹਾਰਟਲੀ ਨਾਂ ਦੀ ਕੁੜੀ ਅਚਾਨਕ ਬਰਫ ਵਿਚ ਏਦਾਂ ਦੇ ਥਾਂ ਜਾ ਫਸੀ, ਜਿੱਥੋਂ ਨਿਕਲਣ ਦਾ ਕੋਈ ਰਸਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਤੇ ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਰਾਤ ਪੈ ਗਈ। ਉਸ ਨੂੰ ਇੱਕੋ ਗੱਲ ਯਾਦ ਰਹੀ ਕਿ ਜਿੰਦਾ ਰਹਿਣਾ ਹੈ। ਇੱਕੋ ਚਾਕਲੇਟ ਜੋ ਉਸ ਕੋਲ ਬਚਿਆ ਸੀ, ਉਹ ਉਸ ਨੇ ਖਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਬਰਫ ਵਿਚਾਲੇ ਹਨੇਰੀ ਰਾਤ ਵਿਚ ਨੱਚਣ ਲੱਗ ਪਈ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਰਾਤ

ਨੱਚਦੀ ਰਹੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਪਾਰਾ ਜਮਾ ਸਕਣ ਵਾਲੀ ਬਰਫ ਦੇ ਢੇਰ ਉਸ ਦੀਆਂ ਨਾੜਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦੀ ਗਰਮੀ ਵੀ ਜਮਾ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾੜਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਆਪਣੀ ਹਰਕਤ ਤੋਂ ਕਸਰਤ ਨਾਲ ਗਰਮ ਰੱਖ ਸਕੀ ਤਾਂ ਰਾਤ ਤੇ ਮੌਤ-ਦੇਵਾਂ 'ਤੇ ਜਿੱਤ ਹਾਸਲ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਕੋਰੋਨਾ ਹਾਰਟਲੀ ਨੱਚਦੀ ਰਹੀ, ਨੱਚਦੀ ਰਹੀ ਤੇ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਸਵੇਰੇ ਉਸ ਨੂੰ ਲੱਭਦਾ ਹੈਲੀਕਾਪਟਰ ਨਜ਼ਰ ਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਹੈਲੀਕਾਪਟਰ ਦਿੱਸਣ ਪਿਛੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿੰਨੀ ਖੁਸ਼ੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਹੋਵੇਗੀ, ਇਸ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾਉਣਾ ਔਖਾ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਇਸ ਖੁਸ਼ੀ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਹਿੰਮਤ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੇ ਨਹੀਂ, ਕੋਰੋਨਾ ਨੇ ਖੁਦ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਉਹ ਸਾਰੀ ਰੱਤ ਨੱਚ ਕੇ ਮੌਤ ਨੂੰ ਹਰਾਉਣ ਵਿਚ ਸਫਲ ਰਹੀ।

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਵਕਤ ਕੋਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਕੁਝ ਦਿਨ ਬਾਕੀ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਵੱਖਰੇ ਰਹਿਣਾ ਪੈਣਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਿਰਫ ਇਕਲਾਪੇ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ ਹੈ, ਕੋਰੋਨਾ ਵਾਂਗ ਨੱਚਣਾ ਨਹੀਂ ਪੈਣਾ। ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਇਨਸਾਨ ਅੱਗੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਇਮਤਿਹਾਨ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਕੋਈ ਇਹ ਇਮਤਿਹਾਨ ਪਾਸ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਉਸੇ ਦਾ ਸਵਾਗਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। 'ਹਿੰਮਤੇ ਮਰਦਾਂ, ਮਦਦ-ਇ-ਖੁਦਾ' ਦਾ ਮੁਹਾਵਰਾ ਵੀ ਸ਼ਾਇਦ ਇਸੇ ਲਈ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ।

ਕੋਰੋਨਾ ਬਨਾਮ ਕਲਾ ਦੇ 'ਕਰਾਮਾਤੀ ਅੰਦਾਜ਼ੇ'

ਇਨ੍ਹੀ ਦਿਨੀਂ ਕੋਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਨੇ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਅਜੀਬੋ ਗਰੀਬ ਸਥਿਤੀ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਹਾਲੇ ਵਿਗਿਆਨ ਕੋਲ ਵੀ ਮਹਿਜ਼ ਕਿਆਸ ਅਰਾਈਆਂ ਹੀ ਹਨ। ਇਹ ਵਾਇਰਸ ਕਿਵੇਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ? ਕੀ ਇਹ ਬਾਕੀ ਵਾਇਰਸਾਂ ਨਾਲੋਂ ਸੱਚਮੁੱਚ ਵੱਧ ਘਾਤਕ ਹੈ? ਕੀ ਇਹ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਜਾਂ ਕੁਦਰਤ ਨੇ? ਇਸ ਸਥਿਤੀ ਬਾਰੇ ਅਜਿਹੇ ਬਹੁਤ ਸਵਾਲ ਹਨ ਤੇ ਇੱਕ ਕਿਆਸ ਅਰਾਈ ਕਲਾ ਦੇ ਪੱਖ ਤੋਂ ਵੀ ਹੈ।

ਕਲਾ ਦਾ ਆਪਣਾ ਸੱਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ

ਡਾ. ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਕੱਟੂ
ਫੋਨ: 91-70873-20578

ਵਿਗਿਆਨ ਦਾ ਆਪਣਾ। ਕਈ ਵਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਸੱਚਾਂ ਦਾ ਟਕਰਾਅ ਵੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸੁਮੇਲ ਵੀ। ਕਲਾ ਮਹਿਜ਼ ਮਨੋਰੰਜਨ ਦਾ ਸਾਧਨ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੱਜ ਮੰਨਿਆ ਤੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਨਾ ਕਲਾ ਕੋਈ ਮਹਿਜ਼ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੀ ਹੈ। ਕਲਾ ਤਾਂ ਉਹ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਤੂੰ ਕਾਲੀ ਸੱਚ ਸਮੋਇਆ ਹੋਵੇ। ਕਲਾ ਦੇ ਆਪਣੇ ਕਰਾਮਾਤੀ ਅੰਦਾਜ਼ੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਭਵਿੱਖ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਵੀ ਕਰਨਾ ਹੈ ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਵੀ।

ਇਨ੍ਹੀ ਦਿਨੀਂ ਡੀਨ ਕੂਨਟਜ਼ ਦੀ ਪੁਸਤਕ 'ਦ ਆਈਜ਼ ਆਫ ਡਾਰਕਨੈਸ' ਦੇ ਪੰਨੇ ਲਗਾਤਾਰ ਲੋਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਸਾਂਝੇ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਕੋਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਦੀ ਭਵਿੱਖਵਾਣੀ ਦਾ ਬਾਜ਼ਾਰ ਗਰਮ ਹੈ।

ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ 1981 ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋਈ ਤਾਂ ਇਸ ਵਿਚ ਜਿਸ ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਨਾਂ ਆਇਆ, ਉਹ ਹੈ, 'ਗੋਰਕੀ।' ਜਦੋਂ ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਦੂਜਾ ਐਡੀਸ਼ਨ 1989 ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਨਾਂ ਬਦਲ ਕੇ 'ਵਹਾਨ' ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ, ਜੋ ਚੀਨ ਵਿਚ ਹੈ।

ਨਾਵਲ ਦੇ ਸਾਂਝੇ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਪੰਨਿਆਂ ਵਿਚ ਡੋਬੇ ਨਾਂ ਦਾ ਪਾਤਰ ਇੱਕ ਚੀਨੀ ਵਿਗਿਆਨੀ

ਬਾਰੇ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ 'ਵਹਾਨ-400' ਨਾਮੀ ਜੀਵ-ਵਿਗਿਆਨਕ ਹਥਿਆਰ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ ਸੀ। ਨਾਵਲ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਅਨੁਸਾਰ ਇੱਕ ਚੀਨੀ ਵਿਗਿਆਨੀ ਨੇ ਇਹ ਅਹਿਮ ਅਤੇ ਖਤਰਨਾਕ ਨਵੇਂ ਜੀਵ-ਵਿਗਿਆਨਕ ਹਥਿਆਰ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਭੇਜਿਆ, ਜੋ ਵਹਾਨ ਸ਼ਹਿਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਆਰ. ਡੀ. ਐਨ. ਏ. ਲੈਬਾਂ 'ਚ ਵਿਕਸਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਵਾਇਰਸ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਮੌਤਾਂ ਹੋਣਗੀਆਂ ਤੇ ਇਹ ਵਾਰਸ ਕਰੀਬ ਚਾਰ ਘੰਟਿਆਂ ਵਿਚ ਹੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਹੋਵੇਗਾ ਮੌਤ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਲੈ ਜਾਵੇਗਾ।

ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਖਬਰ ਏਜੰਸੀ 'ਰਾਇਟਰਜ਼' ਨੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਘੋਖ ਪੜਤਾਲ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚਲੇ ਵਾਇਰਸ ਅਤੇ ਚੀਨ ਵਿਚ ਹੁਣ ਮਿਲੇ ਵਾਇਰਸ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਫਰਕ ਹੈ, ਖਾਸ ਕਰ ਇਹ ਕਿ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚਲੇ ਵਾਇਰਸ ਨਾਲ ਵਿਅਕਤੀ ਚਾਰ ਘੰਟਿਆਂ ਵਿਚ ਮਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਦ ਕਿ ਕੋਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਦੇ ਅਸਰ ਦੇ ਚੌਦਾਂ ਦਿਨ ਹਨ। ਸੋਚਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਹ ਕਿਉਂ ਆਸ ਰੱਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅੱਜ ਤੋਂ ਚਾਲੀ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਲਿਖੀ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਇੰਨੇ ਬਿਨ ਲਿਖੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਹ ਗੱਲ ਹੈਰਾਨੀਜਨਕ ਹੈ ਕਿ ਲੇਖਕ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਰੂਸ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਨਾਂ ਲਿਖਿਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਚੀਨ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਨਾਂ ਲਿਖਿਆ। 1980 ਦਾ ਦੌਰ ਉਹ ਦੌਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਰੂਸ ਵਿਚ ਮਾਰਕਸਵਾਦ ਦਾ ਕਾਫੀ 'ਬੋਲਬਾਲ' ਸੀ, ਜਦੋਂ ਕਿ 1989 ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਦੂਜਾ ਐਡੀਸ਼ਨ ਛਾਪਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਚੀਨ ਵਿਚ ਮਾਰਕਸਵਾਦ ਦੀ 'ਸਰਦਾਰੀ' ਵੱਧ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਦੋਵੇਂ ਸ਼ਹਿਰ ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਮੁਲਕਾਂ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਹਨ ਤੇ ਲੇਖਕ ਅਮਰੀਕਾ ਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਧਰੁਵੀਕਰਨ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦੀ ਬਹੁਤ ਲੋੜ ਹੈ।

ਸਿਆਣੇ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮਨੁੱਖੀ ਮਨ ਦੀ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਇਹ ਆ ਕਿ ਇਹ ਕਹਾਣੀਆਂ

ਰਾਹੀਂ ਇਸ ਵਿਸ਼ਵ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹੈ। ਪਿਛਲੀ ਸਦੀ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਵੱਡੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਚੱਲੀਆਂ। ਪਹਿਲੀ ਕਹਾਣੀ ਤਾਨਾਸ਼ਾਹੀ ਦੀ ਸੀ, ਜੋ ਵਿਸ਼ਵ ਯੁੱਧਾਂ ਨੇ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਦੂਜੀ ਕਹਾਣੀ ਸਮਾਜਵਾਦ ਦੀ ਸੀ, ਜੋ ਸੋਵੀਅਤ ਯੂਨੀਅਨ ਦੇ ਢਹਿ ਢੇਰੀ ਹੋਣ ਨਾਲ ਸਵਾਲੀਆ ਨਿਸ਼ਾਨ ਹੋਣ ਆ ਗਈ। ਤੀਜੀ ਕਹਾਣੀ ਉਦਾਰਵਾਦੀ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਰੀਬ ਕਰੀਬ ਆਪਣੇ ਅੰਤਲੇ ਸਾਹਾਂ 'ਤੇ ਹੈ।

ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀਆਂ ਸਾਹਿਤਕ ਰਚਨਾਵਾਂ ਜਾਂ ਕਲਾਤਮਕ ਰਚਨਾਵਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਹੀ ਘੁੰਮਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਪੱਖੋਂ ਦੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਨਾਵਲ, ਜਿਸ ਵਿਚ

ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ, ਉਹ ਵੀ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਪਰਛਾਵਾਂ ਜਾਂ ਹਿੱਸਾ ਹੈ, ਪਰ ਜੇ ਵੀ ਹੈ, ਇਸ ਨਾਵਲ ਨੇ ਇੱਕ ਵਾਰ ਬਹੁਤਿਆਂ ਨੂੰ ਸੋਚਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਜੇ ਇਸ ਧਰੁਵੀਕਰਨ ਜਾਂ ਤਿੰਨ ਕਹਾਣੀਆਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰਹਿ ਕੇ ਵੀ ਸੋਚਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇੱਕ ਗੱਲ ਤਾਂ ਪੱਕੀ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਰਵ ਸ਼ਕਤੀਮਾਨ ਐਲਾਨ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਬੜੇ ਘਾਤਕ ਹੋਣਗੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਮਨੁੱਖ ਹੁਣ ਖੁਦ ਨੂੰ ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ ਹਿੱਸਾ ਮੰਨਣ ਦੀ ਥਾਂ ਕੁਦਰਤ 'ਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾਉਣ ਦੀਆਂ ਨਾਕਾਮ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਕੋਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ: ਇਲਾਜ ਨਾਲੋਂ ਪਰਹੇਜ਼ ਚੰਗਾ !

ਦੁਨੀਆਂ ਕੋਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ (ਕੋਵਿਡ-19) ਨਾਂ ਦੀ ਮਹਾਂਮਾਰੀ ਨਾਲ ਜੂਝ ਰਹੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਚੀਨ ਦੇ ਵਹਾਨ ਸ਼ਹਿਰ ਤੋਂ ਹੋਈ। 22 ਮਾਰਚ 2020 ਤੱਕ ਦੇ ਤਾਜ਼ਾ ਅੰਕੜਿਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ 188 ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਕੋਰੋਨਾ

ਗੋਬਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਢੀਂਡਸਾ
bardwal.gobinder@gmail.com

ਵਾਇਰਸ ਪੈਰ ਪਸਾਰ ਚੁਕਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਰੀਬ 308,564 ਮਾਮਲੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਏ ਹਨ; 95,829 ਮਰੀਜ਼ ਠੀਕ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਤੇ 13,069 ਮੌਤਾਂ ਹੋ ਚੁਕੀਆਂ ਹਨ। ਕੋਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਨਾਲ ਮਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤੇ ਵਡੇਰੀ ਉਮਰ ਦੇ ਲੋਕ ਸਨ। ਕੋਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਚੀਨ ਵਿਚ ਆਏ ਹਨ ਅਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਮੌਤਾਂ 4,825 ਇਟਲੀ ਵਿਚ ਹੋਈਆਂ ਹਨ।

ਭਾਰਤ ਵਿਚ 332 ਕੇਸ ਸਾਹਮਣੇ ਆਏ ਹਨ ਤੇ 5 ਮੌਤਾਂ ਹੋ ਚੁਕੀਆਂ ਹਨ, ਜਦੋਂ ਕਿ 24 ਮਰੀਜ਼ ਠੀਕ ਹੋ ਚੁਕੇ ਹਨ। ਕੋਰੋਨਾ ਨਾਲ ਭਾਰਤ

'ਚ ਪਹਿਲੀ ਮੌਤ ਉਤਰੀ ਕਰਨਾਟਕ ਦੇ ਕਲਬੁਰਗੀ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ 76 ਸਾਲਾ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਹੋਈ, ਜੋ ਸਾਉਦੀ ਅਰਬ 'ਚੋਂ ਧਾਰਮਿਕ ਯਾਤਰਾ ਕਰਕੇ ਆਇਆ ਸੀ। ਤਾਜ਼ਾ ਅੰਕੜਿਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਕੁੱਲ 14 ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਜਿਸ 'ਚੋਂ ਇੱਕ ਮਰੀਜ਼ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਚੁਕੀ ਹੈ।

ਕੋਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਨੂੰ ਸਾਬਣ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹੱਥਾਂ ਦੀ ਸਫਾਈ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਅੱਖਾਂ, ਨੱਕ ਜਾਂ ਮੂੰਹ ਨੂੰ ਸਿੱਧਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਛੂਹਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਕੋਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਤੋਂ ਪੀੜਤ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਸੰਪਰਕ ਵਿਚ ਆਉਣ ਤੋਂ ਬਚਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਕੋਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਫੇਫੜਿਆਂ 'ਤੇ ਅਸਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਹੀ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬੁਖਾਰ, ਫਿਰ ਸੁੱਖੀ ਖੰਘ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਸਾਹ ਲੈਣ ਵਿਚ ਸਮੱਸਿਆ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਵਿਸ਼ਵ ਸਿਹਤ ਸੰਗਠਨ ਅਨੁਸਾਰ ਵਾਇਰਸ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਣ ਅਤੇ ਲੱਛਣ ਨਜ਼ਰ ਆਉਣ ਵਿਚ

ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਚੰਗੀਆਂ ਹਾਂ-ਪੱਖੀ ਸਿਰਜਨਾਤਮਕ ਘਟਨਾਵਾਂ ਜਾਂ ਵਰਤਾਰਿਆਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਅਜੀਬੋ ਗਰੀਬ ਰਾਹੇ ਚੱਲੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਹ ਰਾਹ ਉਸ ਚੱਕਰਵਿਊ ਜਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਸ 'ਚ ਜਾਣ ਦਾ ਰਾਹ ਤਾਂ ਪਤਾ ਹੈ, ਪਰ ਨਿਕਲਣ ਦਾ ਰਾਹ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ। ਮੈਂ ਆਪਣੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਤਰਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲ ਸਮਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹਾਂ,

ਕੁਦਰਤ ਕਾਦਰ ਸਾਜਿਸ਼ ਸੰਕਟ ਜੋ ਵੀ ਹੈ, ਮੈਂ ਮੁਨਕਰ ਨਹੀਂ, ਬੰਦਾ ਜਿਹੜਾ ਰੱਬ ਹੋਇਆ ਸੀ ਉਹਨੂੰ ਕਾਹਤੋਂ ਡਰ ਲਗਦਾ ਏ। ਬਾਹਰ ਬਾਜ਼ਾਰੀ ਘੁੰਮਦੇ ਘੁੰਮਦੇ ਰੁਲਣ ਦੀ ਆਦਤ ਪਾ ਬੈਠੋ, ਘਰ ਪਰਤਣ ਦੀ ਗੱਲ ਜਦ ਚੱਲੀ ਘਰ ਹੀ ਕਿਉਂ ਨੂੰ ਘਰ ਲਗਦਾ ਏ।

14 ਦਿਨਾਂ ਦਾ ਸਮਾਂ ਲੱਗ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਕੁਝ ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਮਾਂ 24 ਦਿਨਾਂ ਦਾ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਭਾਰਤੀ ਸਮਾਜ ਦਾ ਦੁਖਾਂਤ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਹੋਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਹਰ ਕੋਈ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਮੋਢੇ ਨਾਲ ਮੋਢਾ ਲਾਈ ਖੜ੍ਹਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਮੀਡੀਆ ਦਾ ਇੱਕ ਹਿੱਸਾ ਸਾਡੇ ਨਿਉਂਜ ਚੈਨਲ ਸਾਰਥਕ ਸੂਚਨਾ ਦੇਣ ਤੋਂ ਵੱਧ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਡਰਾਉਂਦੇ ਜਾਪ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਵਕਤੀ ਮਾਰ ਸਮੇਂ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਕੈਮਿਸਟ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮਜਬੂਰੀ ਦਾ ਲਾਹਾ ਲੈ ਕੇ ਮੁਨਾਫਾ ਕਮਾਉਣ ਅਤੇ ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਤੱਥਾਂ ਤੋਂ ਕਿਤੇ ਵੱਧ ਵੱਧ ਵੱਖਰੀਆਂ ਤੱਤਹੀਣ ਅਫਵਾਹਾਂ ਫੈਲਾਉਣ ਵਿਚ ਰੁੱਝਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਆਮ ਲੋਕ ਸਹਿਮੇ ਹੋਏ, ਬੰਬਲਭੂਸੇ ਵਿਚ ਹਨ ਕੀ ਕਰਨ ਤੇ ਕੀ ਨਾ ਕਰਨ? ਵਕਤ ਦੀ ਨਜ਼ਾਕਤ ਹੈ ਕਿ ਅਫਵਾਹਾਂ ਤੋਂ ਸੁਚੇਤ ਹੁੰਦਿਆਂ ਸਹਿਜ ਨਾਲ ਸਥਿਤੀ ਦੀ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨੂੰ ਸਮਝਦਿਆਂ ਪਰਹੇਜ਼ ਨੂੰ ਅਮਲੀ ਰੂਪ ਦਈਏ ਤਾਂ ਜੋ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਮਹਾਂਮਾਰੀ ਬਣ ਫੈਲੇ ਕੋਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਤੋਂ ਬਚਿਆ ਜਾ ਸਕੇ।

ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼

ਸਨਿਚਰਵਾਰ, 28 ਮਾਰਚ 2020

ਕਰੋਨਾ ਦਾ ਕਹਿਰ

ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਕਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਦਾ ਕਹਿਰ ਹੈ। 24 ਮਾਰਚ ਤਕ ਸਾਢੇ ਚਾਰ ਲੱਖ ਰੋਗੀ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਚੁਕੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਲੱਖ ਤੋਂ ਉਪਰ ਲੋਕ ਠੀਕ ਹੋ ਆਪਣੇ-ਆਪਣੇ ਘਰ ਪਹੁੰਚ ਚੁਕੇ ਹਨ, ਪਰ ਜਿੰਨੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਇਹ ਵਾਇਰਸ ਫੈਲ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਸ ਨਾਲ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਭੈਅ ਵਾਲਾ ਮਾਹੌਲ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਇਰਸ ਕਾਰਨ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਬਿਮਾਰੀ ਨਾਲ ਮੌਤਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਸੰਸਾਰ ਭਰ ਵਿਚ 19,000 ਦੇ ਕਰੀਬ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਵਕਤ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਮਾਰ ਇਟਲੀ ਵਿਚ ਪੈ ਰਹੀ ਹੈ। ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ 50 ਹਜ਼ਾਰ ਲੋਕ ਇਸ ਵਾਇਰਸ ਦੀ ਲਪੇਟ ਵਿਚ ਆ ਚੁਕੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਵ੍ਹਾਈਟ ਹਾਊਸ ਨੇ ਸਭ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਵਾਇਰਸ ਦੀ ਮਾਰ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖ ਕੇ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ 14 ਦਿਨਾਂ ਲਈ ਆਪਣੇ-ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਬੰਦ ਕਰ ਲੈ ਤਾਂ ਕਿ ਵਾਇਰਸ ਨੂੰ ਅਗਾਂਹ ਫੈਲਣ ਤੋਂ ਰੋਕਿਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਪੂਰੇ 21 ਦਿਨ 'ਲਾਕਡਾਊਨ' (ਮੁਕੰਮਲ ਬੰਦ) ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਇਸ ਵਾਇਰਸ ਤੋਂ ਪੀੜਤ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਵਧ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਗਿਣਤੀ ਪੰਜ ਸੌ ਤੋਂ ਉੱਤਰ ਚਲੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਹ ਵਾਇਰਸ ਮੁੱਖ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਾਹ ਉੱਤੇ ਮਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਮ ਕਰਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਦੇ ਲੱਛਣ ਵੀ ਸਾਹਮਣੇ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਡਾਕਟਰਾਂ ਨੇ ਕੁਝ ਸਾਂਝੇ ਲੱਛਣਾਂ ਵਿਚ ਬੁਖਾਰ, ਸੁੱਕੀ ਖੰਘ ਅਤੇ ਛਿੱਕਾਂ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਜ਼ਰੂਰ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਪਰ ਅਜਿਹੇ ਲੱਛਣ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਅਕਸਰ ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸ਼ਾਇਦ ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਸ਼ੱਕ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਅਜਿਹੇ ਲੱਛਣਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਮਰੀਜ਼ ਸਮਝ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਰ ਕੇ ਕਰੀਬ ਇਕ ਲੱਖ ਲੋਕ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਸ਼ੱਕੀ ਸਮਝਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਇਸ ਵਾਇਰਸ ਤੋਂ ਪੀੜਤ ਨਹੀਂ ਸਨ।

ਇਸ ਵਾਇਰਸ ਦੀ ਚਰਚਾ ਚੀਨ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵੁਹਾਨ ਤੋਂ ਹੋਈ ਸੀ, ਪਰ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਇਹ ਵਾਇਰਸ ਪੂਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਫੈਲ ਗਿਆ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਵਾਇਰਸ ਬਾਰੇ ਜਿੰਨੀ ਇਹਤਿਆਸ ਵਰਤਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ, ਵਰਤੀ ਨਹੀਂ ਗਈ। ਇਸੇ ਕਰ ਕੇ ਹੀ ਅਮਰੀਕੀ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਡੋਨਲਡ ਟਰੰਪ, ਇਸ ਵਾਇਰਸ ਬਾਰੇ ਆਪਣੇ ਕੁਝ ਬਿਆਨਾਂ ਕਾਰਨ ਮਜ਼ਾਕ ਦੇ ਪਾਤਰ ਵੀ ਬਣੇ ਹਨ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨਰਿੰਦਰ ਮੋਦੀ ਦੀ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਨਰਿੰਦਰ ਮੋਦੀ ਸਿਰਫ ਪੰਜ ਦਿਨਾਂ ਦੌਰਾਨ ਦੇ ਵਾਰ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਨਾਮ ਸੰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕਰ ਚੁਕੇ ਹਨ। ਪਹਿਲਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਕ ਦਿਨ ਲਈ 'ਜਨਤਾ ਕਰਫਿਊ' ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਪਰ ਹੁਣ 21 ਦਿਨਾਂ ਲਈ ਲਾਕਡਾਊਨ ਐਲਾਨਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਵਿਚਲਾ ਸਵਾਲ ਇਹੀ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਪਹਿਲਾਂ, ਜਨਵਰੀ-ਫਰਵਰੀ ਦੌਰਾਨ ਇਸ ਵਾਇਰਸ ਤੋਂ ਬਚਾਓ ਲਈ ਕੋਈ ਕਦਮ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਉਠਾਏ। ਇਸ ਵਾਇਰਸ ਤੋਂ ਪੀੜਤ ਸਾਰੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਮਰੀਜ਼ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ਾਂ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਭਾਰਤ ਅੰਦਰ ਦਾਖਲ ਹੋਏ ਹਨ; ਇਸੇ ਕਰ ਕੇ ਹੀ ਪੁੱਛਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਹਵਾਈ ਅੱਡਿਆਂ ਉੱਤੇ ਅਜਿਹੇ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਸ਼ਨਾਖਤ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ?

ਅਸਲ ਵਿਚ, ਜਿਸ ਵਕਤ ਇਹ ਵਾਇਰਸ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਮੁਲਕਾਂ ਅੰਦਰ ਫੈਲ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਉਸ ਵਕਤ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਕੌਮੀ ਨਾਗਰਿਕਤਾ ਕਾਨੂੰਨ ਲਾਗੂ ਕਰਵਾਉਣ ਅਤੇ ਇਸ ਖਿਲਾਫ ਹੋ ਰਹੇ ਧਰਨਿਆਂ ਨੂੰ ਬਦਨਾਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਜੁਟੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਮੋਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਸਾਰਾ ਜ਼ੋਰ ਇਸੇ ਪਾਸੇ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਹੀ ਦਿੱਲੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਆ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਭ ਮੰਤਰੀ ਤੇ ਸੱਤਾਧਾਰੀ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਕਰੀਬ 200 ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਡੇਰੇ ਲਾ ਲਏ ਅਤੇ ਚੋਣ ਪ੍ਰਚਾਰ ਵਿਚ ਜੁਟ ਗਏ। ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨਰਿੰਦਰ ਮੋਦੀ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰੀ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰੀ ਅਮਿਤ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਖੁਦ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਚੋਣ ਰੈਲੀਆਂ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕੀਤਾ। ਹੁਣ ਜਦੋਂ ਇਹ ਵਾਇਰਸ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਪੀੜਤ ਮਰੀਜ਼ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੂਰੇ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਫੈਲ ਗਏ ਹਨ ਤਾਂ ਸਖਤੀ-ਦਰ-ਸਖਤੀ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕੁਝ ਸਿਆਸੀ ਮਾਹਿਰ ਇਸ ਵਾਇਰਸ ਬਾਰੇ ਹੱਦੋਂ ਵੱਧ ਪ੍ਰਚਾਰ ਨੂੰ ਅਮਰੀਕਾ ਅਤੇ ਚੀਨ ਵਿਚਕਾਰ ਚੱਲ ਰਹੀ ਵਪਾਰ-ਜੰਗ ਨਾਲ ਵੀ ਜੋੜ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤਰਕ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਵਾਇਰਸ ਆਮ ਕਰ ਕੇ ਰੋਗਾਂ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਦੇ ਹੀ ਹਨ, ਪਰ ਇਸ ਵਾਰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਡਰਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਅਜੇ ਤਕ ਇਸ ਵਾਇਰਸ ਦੇ ਇਲਾਜ ਲਈ ਕੋਈ ਦਵਾਈ ਸਾਹਮਣੇ ਨਹੀਂ ਆਈ ਹੈ; ਸਿਰਫ ਬਚਾਅ ਉੱਤੇ ਹੀ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਂਜ ਵੀ ਇਹ ਵਾਇਰਸ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਹੀ ਵਧੇਰੇ ਅਸਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਅੰਦਰ ਰੋਗਾਂ ਨਾਲ ਲੜਨ ਦੀ ਤਾਕਤ ਘੱਟ ਹੈ। ਬਚਾਅ ਇਸ ਗੱਲ ਵਿਚ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਮਰੀਜ਼ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰਿਹਾ ਜਾਵੇ। ਹੁਣ ਭਾਰਤ ਵਰਗੇ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਵੱਡਾ ਮਸਲਾ ਇਹੀ ਹੈ ਕਿ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਸ਼ਨਾਖਤ ਕਿਵੇਂ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ? ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਮਸਲਾ ਉਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਗੰਭੀਰ ਹੈ। ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਪਰਵਾਸੀ ਸੂਬੇ ਅੰਦਰ ਪੁੱਜੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਕਰਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਪੈਸ਼ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਚੀਨ ਅਤੇ ਦੱਖਣੀ ਕੋਰੀਆ ਇਸ ਵਾਇਰਸ ਤੋਂ ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਹੀ ਮੁਕਤੀ ਪਾਉਣ ਵਿਚ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋਏ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ ਟੈਸਟ ਕਰਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਸ਼ਨਾਖਤ ਕਰ ਲਈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਲਿਆਂ ਰੱਖ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕਰ ਲਿਆ। ਹੁਣ ਵੀ ਇਸ ਵਾਇਰਸ ਦਾ ਇਲਾਜ ਬਚਾਅ ਵਿਚ ਹੀ ਹੈ। ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਸ਼ਨਾਖਤ ਲਈ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਟੈਸਟਾਂ ਦਾ ਤੁਰੰਤ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਅਤੇ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਲਿਆਂ ਕਰ ਕੇ ਹੋਰ ਵਾਇਰਸ ਫੈਲਣ ਤੋਂ ਰੋਕਣ। ਜਿੰਨੀ ਦੇਰ ਇਹ ਲੜੀ ਨਹੀਂ ਟੁੱਟਦੀ, ਇਸ ਵਾਇਰਸ ਉੱਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾਉਣਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਿਆਸਤ ਅਤੇ 'ਆਪ'

ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ 'ਆਪ' ਦੀ ਹਾਰ ਦੇ ਕਈ ਕਾਰਨ ਸਨ ਪਰ ਮੁੱਖ ਕਾਰਨ ਸੀ ਕੇਜਰੀਵਾਲ ਕੋਲ ਤਾਕਤਾਂ ਦਾ ਕੇਂਦਰੀਕਰਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਲੋਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਲਾਏ ਗੈਰ-ਪੰਜਾਬੀ ਆਗੂਆਂ ਦਾ ਆਪਹੁਦਰਾਪਣ, ਜਿਹੜੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮੁੱਠੀ ਵਿਚ ਸਮਝ ਰਹੇ ਸਨ... ਲੋਕ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਹਾਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਰਣਨੀਤੀ ਦੀ ਨਜ਼ਰਸਾਨੀ ਕਰਨੀ ਪਵੇਗੀ ਤਾਂ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਬਹਾਲ ਹੋ ਸਕੇ।

ਦਿੱਲੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀਆਂ ਹਾਲੀਆ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਆਮ ਆਦਮੀ ਪਾਰਟੀ (ਆਪ) ਦੀ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਜਿੱਤ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਵਾਸੀਆਂ, ਖਾਸ ਕਰ ਕੇ ਪਾਰਟੀ ਕੇਂਡਰ ਲਈ ਨਵੀਂ ਉਮੀਦ ਜਗਾਈ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਸ ਹੈ ਕਿ ਪਾਰਟੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀਆਂ 2022 ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਕਮਾਲ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਦਿੱਲੀ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਅਖੱਤੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਪਾਰਟੀ ਭਾਜਪਾ ਦੀ ਬੁਰੀ ਹਾਲਤ ਅਤੇ ਪੁਰਾਣੀ ਪਾਰਟੀ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਨਮੋਸ਼ੀ ਭਰੀ ਹਾਰ ਨੇ ਮੌਜੂਦਾ ਸਿਆਸਤ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਪਸਾਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਆਮ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੈ ਕਿ 'ਆਪ' ਦੀ ਜਿੱਤ ਨੇ ਫਿਰਕੂ ਨਫਰਤ ਭਰੇ ਸਮਾਜ, ਹਾਕਮ ਭਾਜਪਾ ਦੀ ਹੈਕਤਬਾਜ਼ੀ, ਉਸ ਵਲੋਂ ਸਿਆਸੀ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਖਿਲਾਫ ਤਾਕਤ ਦੀ ਅੰਨ੍ਹੀ ਵਰਤੋਂ ਅਤੇ ਕਿਵੇਂ ਵੀ ਚੋਣਾਂ ਜਿੱਤਣ ਦੀ ਨੀਤੀ ਤੋਂ

ਜਗਰੂਪ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ

ਸਮਾਜ ਦੇ ਵੱਡੇ ਹਿੱਸੇ ਨੇ ਰਾਹਤ ਦਿਵਾਈ ਹੈ। ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀ ਹਾਲਤ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ 'ਆਪ' ਦੀ ਜਿੱਤ ਨੇ ਪਾਰਟੀ ਮੁਖੀ ਅਰਵਿੰਦ ਕੇਜਰੀਵਾਲ ਨੂੰ ਭਾਰਤੀ ਸਿਆਸਤ ਦਾ ਨਵਾਂ ਅਵਤਾਰ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। 'ਆਪ' ਨੇ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਐਲਾਨਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਾਰੇ ਰਾਜਾਂ ਵਿਚ ਹਕੂਮਤ ਦਾ ਦਿੱਲੀ ਵਾਲਾ ਮਾਡਲ ਲਾਗੂ ਕਰੇਗੀ। ਕੇਜਰੀਵਾਲ ਵਲੋਂ 16 ਫਰਵਰੀ ਨੂੰ ਤੀਜੀ ਵਾਰ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਵਜੋਂ ਸਹੁੰ ਚੁੱਕਣ ਸਮੇਂ ਕਿਸੇ ਵਿਰੋਧੀ ਆਗੂ ਨੂੰ ਨਾ ਸੱਦਣਾ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਾਰਟੀ ਦੀਆਂ ਨਵੀਆਂ ਉਪਜੀਆਂ ਖਾਹਿਸ਼ਾਂ ਦਾ ਸਾਫ਼ ਸੰਕੇਤ ਹੈ।

ਗੌਰਤਲਬ ਹੈ ਕਿ 2012 ਵਿਚ ਹੋਇਆ 'ਆਪ' ਦਾ ਉਠਾਰ ਸਮਾਜ ਦੇ ਸਾਰੇ ਤਬਕਿਆਂ ਦੀ ਇਸ ਚਾਹਤ ਦਾ ਸਿੱਟਾ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਇਮਾਨਦਾਰ, ਪਾਰਦਰਸ਼ੀ ਤੇ ਲੋਕ-ਪੱਖੀ ਸਰਕਾਰ ਮਿਲੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 'ਆਪ' ਵਿਚ ਨਵੀਂ ਕਿਸਮ ਦੀ ਸਿਆਸਤ ਦੀ ਝਲਕ ਦਿਖਾਈ ਦਿੱਤੀ ਜਿਸ ਲਈ ਲੋਕ ਹਿੱਤ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੋਣੇ ਅਤੇ ਜੋ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸਿਆਸਤ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਮਾਇਨੇ ਦੇਵੇਗੀ। ਇਸ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਦਿੱਲੀ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੀਆਂ 2013 ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਦੌਰਾਨ 'ਆਪ' ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਪਾਰਟੀ ਵਜੋਂ ਉਭਰੀ ਅਤੇ ਇਸ ਨੇ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਨਾਲ ਮਹਿਜ਼ 49 ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਚਲਾਈ।

ਫਿਰ 2014 ਵਿਚ ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ 16ਵੀਆਂ ਆਮ ਚੋਣਾਂ ਹੋਈਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਾਰਟੀ ਵਿਚ ਜਾਰੀ ਉਥਲ-ਪੁਥਲ ਪੱਖੋਂ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਤਬਦੀਲੀ ਲਿਆਂਦੀ। ਮਤਭੇਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੁੱਦਿਆਂ 'ਤੇ ਸੀ ਕਿ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਕੇਜਰੀਵਾਲ ਦਿੱਲੀ 'ਤੇ ਹੀ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦਰਿਤ ਕਰਨ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਸਨ ਜਦੋਂਕਿ ਹੋਰ ਨਾਮੀ ਤੇ ਮੁੱਢਲੇ ਆਗੂ ਖਾਸਕਰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਂਤ ਭੂਸ਼ਣ, ਯੋਗੇਂਦਰ ਯਾਦਵ, ਆਨੰਦ ਕੁਮਾਰ ਤੇ ਐਡਮਿਰਲ ਰਾਮ ਦਾਸ ਆਦਿ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਮਿਲ ਰਹੇ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਹੁੰਗਾਰੇ ਕਾਰਨ ਦੇਸ਼ ਭਰ 'ਚ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸੀਟਾਂ ਤੋਂ ਚੋਣ ਲੜਨ ਦੇ ਹਾਮੀ ਸਨ। ਇਸੇ ਸਦਕਾ ਪੰਜਾਬ ਵਾਸੀਆਂ ਨੇ 'ਆਪ' ਨੂੰ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਹੁੰਗਾਰਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਪਾਰਟੀ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਕੁੱਲ 13 ਲੋਕ ਸਭਾ ਸੀਟਾਂ ਵਿਚੋਂ ਚਾਰ 'ਤੇ ਜੇਤੂ ਰਹੀ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ 117 ਵਿਚੋਂ 33 ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਹਲਕਿਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਜੇਤੂ ਲੀਡ ਹਾਸਲ ਹੋਈ ਤੇ ਹੋਰ ਕਰੀਬ ਦੋ ਦਰਜਨ ਹਲਕਿਆਂ ਵਿਚ ਪਾਰਟੀ ਦੂਜੇ ਨੰਬਰ 'ਤੇ ਰਹੀ।

'ਆਪ' ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ 25 ਫੀਸਦੀ ਵੋਟਾਂ ਹਾਸਲ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣੀ ਤਾਕਤ ਦਾ ਲੋਹਾ ਮਨਵਾਇਆ ਤੇ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਪਾਰਟੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਰਹੀ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਦੋਂ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚਾ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਪਾਰਟੀ ਵਲੋਂ ਉਠਾਏ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਕੇਂਦਰ, ਕਿਸਾਨ ਖੁਦਕੁਸ਼ੀਆਂ, ਅਸਮਾਨ ਛੂੰਹਦੀਆਂ ਰੇਤ-ਬਜਰੀ ਦੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ, ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ, ਗੁੰਡਾਗਰਦੀ, ਹਾਕਮ ਗੱਠਜੋੜ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਦਾ ਘਮੰਡ, ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਤੇ ਸ਼ਰਾਬ ਕਾਰੋਬਾਰ ਵਿਚਲੀ ਅਜਾਰੇਦਾਰੀ, ਅਮਨ-ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਮਾੜੀ ਹਾਲਤ ਆਦਿ ਦੇ ਮੁੱਦੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪਸੰਦ ਆਏ ਪਰ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਬਾਕੀ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਲੜੀਆਂ ਕਰੀਬ 460 ਸੀਟਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ 'ਤੇ ਵੀ ਜਿੱਤ ਨਾ ਮਿਲੀ ਤੇ ਬਹੁਤੇ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਮਾਨਤਾਂ ਜ਼ਬਤ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਸਾਫ਼ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਨੇ ਹੀ ਇਸ ਨਵੀਂ

ਉਭਰ ਰਹੀ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਕੌਮੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਮਾਨਤਾ ਦਿਵਾਈ ਤੇ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਚਾਰ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਲੋਕ ਸਭਾ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਾਏ।

ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਫਰਵਰੀ 2015 ਵਿਚ ਦਿੱਲੀ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੀਆਂ ਮੱਧਕਾਲੀ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ 'ਆਪ' ਨੇ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਜਿੱਤ ਦਰਜ ਕਰਦਿਆਂ 70 ਵਿਚੋਂ 67 ਸੀਟਾਂ ਜਿੱਤੀਆਂ ਤੇ ਭਾਜਪਾ ਪੱਲੇ ਸਿਰਫ 3 ਸੀਟਾਂ ਪਈਆਂ ਜਦੋਂਕਿ ਕੁਝ ਮਹੀਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਭਾਜਪਾ ਨੇ ਦਿੱਲੀ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸੱਤ ਲੋਕ ਸਭਾ ਸੀਟਾਂ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਜਿੱਤ ਨੇ ਕੇਜਰੀਵਾਲ ਨੂੰ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਇਕੋ-ਇਕ ਚੁਣੌਤੀ ਰਹਿਤ ਆਗੂ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਰਟੀ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਲਈ ਹਰ ਚੁਣੌਤੀ ਖਤਮ ਕਰ ਦੇਣ ਦੇ ਮਕਸਦ ਨਾਲ ਪ੍ਰਸ਼ਾਂਤ ਭੂਸ਼ਣ, ਯੋਗੇਂਦਰ ਯਾਦਵ, ਆਨੰਦ ਕੁਮਾਰ, ਐਡਮਿਰਲ ਰਾਮ ਦਾਸ ਵਰਗੇ ਮੁੱਢਲੇ ਆਗੂਆਂ ਨੂੰ ਦੁੱਧ ਵਿਚੋਂ ਮੱਖੀ ਵਾਂਗ ਕੱਢ ਕੇ ਬਾਹਰ ਮਾਰਿਆ ਜੋ 'ਆਪ' ਵਿਚ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਰਵਾਇਤੀ ਸਿਆਸਤ ਵਾਲਾ ਪਹਿਲਾ ਝਲਕਾਰਾ ਸੀ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਇਸੇ ਨੀਤੀ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਪਟਿਆਲਾ ਤੋਂ ਕਾਂਗਰਸੀ ਉਮੀਦਵਾਰ ਪਰਨੀਤ ਕੌਰ ਨੂੰ ਸਖਤ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਹਰਾ ਕੇ ਸੀਟ 'ਆਪ' ਦੀ ਝੋਲੀ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ ਡਾ. ਧਰਮਵੀਰ ਗਾਂਧੀ ਹੋਏ ਜੋ ਉਸ ਸਮੇਂ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਸੰਸਦੀ ਦਲ ਦੇ ਆਗੂ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੇਜਰੀਵਾਲ ਦੀਆਂ ਹਦਾਇਤਾਂ ਨਾ ਮੰਨਣ ਕਾਰਨ ਇਸ ਅਹੁਦੇ ਤੋਂ ਹਟਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਨੇ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਅਕਸ ਨੂੰ ਕਾਫੀ ਢਾਹ ਲਾਈ ਪਰ ਕੇਜਰੀਵਾਲ ਨੇ ਆਪਣਾ ਅਤੀਅਲ ਰਵੱਈਆ ਜਾਰੀ ਰੱਖਦਿਆਂ ਹੋਰ ਕਈ ਸਤਿਕਾਰਤ ਆਗੂਆਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਦਾ ਰਾਸ ਦਿਖਾਇਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਨਵੀਨਰ ਸੁੱਚਾ ਸਿੰਘ ਛੋਟੇਪੁਰ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਖਿਲਾਫ ਇਹ ਕਾਰਵਾਈ 2017 ਦੀਆਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਸਾਰਾ ਢਾਂਚਾ ਟੁੱਟਣਾ ਤੇ ਇਸ ਦਾ 'ਝਾੜੂ' ਖਿਲਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ। ਕੇਜਰੀਵਾਲ ਦੀਆਂ ਨੀਤੀਆਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿਧਾਇਕਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਛੇੜੀ ਹੀ ਨਾਰਾਜ਼ ਕਰ ਲਿਆ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ 'ਆਪ' ਤੋਂ ਨਿਰਾਸ਼-ਹਤਾਸ਼ ਹੁੰਦੇ ਗਏ।

ਇਸ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਸਾਨੂੰ 'ਆਪ' ਦੀ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਮਕਾਲੀ ਸਿਆਸਤ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸੰਗਕਤਾ ਦੇਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਜਿਥੇ 2014 ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 'ਆਪ' ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਵੱਡੀ ਪਰਖ 2017 ਦੀਆਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਪਾਰਟੀ ਆਪਣਾ ਵੋਟ ਆਧਾਰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਵਿਚ ਤਾਂ ਕਾਮਯਾਬ ਰਹੀ ਪਰ ਸੀਟਾਂ ਪੱਖੋਂ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਾਰ ਗਈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਦੇਸ਼-ਵਿਦੇਸ਼ ਵਿਚਲੇ ਹਮਾਇਤੀ ਬਹੁਤ ਨਿਰਾਸ਼ ਹੋਏ। ਕਿਆਸ ਲਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਵੀ 'ਆਪ' ਦਿੱਲੀ ਵਾਲਾ ਹੀ ਕਾਰਨਾਮਾ ਦੁਹਰਾਉਂਦੀ ਹੋਈ 100 ਤੋਂ ਵੱਧ ਸੀਟਾਂ ਜਿੱਤੇਗੀ ਅਤੇ ਇਹ ਵੀ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ 'ਆਪ' ਤੋਂ ਉਸ ਵਕਤ ਸੂਬੇ ਦੀਆਂ ਮੁੱਖ ਪਾਰਟੀਆਂ ਜਿਵੇਂ ਕਾਂਗਰਸ ਤੇ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਵਿਚ ਘਬਰਾਹਟ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਪਰ ਚੋਣਾਂ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਪਾਰਟੀ ਹਮਦਰਦੀ ਦੀ ਨਹੀਂ, ਸਾਰਿਆਂ ਲਈ ਹੈਰਾਨੀਜਨਕ ਸਨ ਕਿਉਂਕਿ 'ਆਪ' ਮਹਿਜ਼ 20 ਸੀਟਾਂ ਜਿੱਤ ਸਕੀ ਤੇ ਦੋ ਦਰਜਨ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸੀਟਾਂ 'ਤੇ ਇਸ ਦੀਆਂ ਜ਼ਮਾਨਤਾਂ ਜ਼ਬਤ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੋਣਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਨਵੀਂ ਕਿਸਮ ਦੀ ਸਿਆਸਤ ਦੇਣ ਪੱਖੋਂ ਆਪਣੀ ਸਾਖ ਵੀ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਆ ਲਈ।

ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ 'ਆਪ' ਦੀ ਹਾਰ ਦੇ ਕਈ ਕਾਰਨ ਸਨ ਪਰ ਮੁੱਖ ਕਾਰਨ ਸੀ ਕੇਜਰੀਵਾਲ ਕੋਲ ਤਾਕਤਾਂ ਦਾ ਭਾਰੀ ਕੇਂਦਰੀਕਰਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਲੋਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਲਾਏ ਗੈਰ-ਪੰਜਾਬੀ ਆਗੂਆਂ ਦਾ ਆਪਹੁਦਰਾਪਣ, ਜਿਹੜੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮੁੱਠੀ ਵਿਚ ਹੀ ਸਮਝ ਰਹੇ ਸਨ। ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਟਿਕਟਾਂ ਦੀ ਵੰਡ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਗਤਬਤ ਕੀਤੀ ਤੇ ਇਹ ਮਾਝੇ-ਦੋਆਬੇ ਦੀਆਂ 65 ਸੀਟਾਂ ਵਿਚੋਂ ਮਾਝੇ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਸੀਟ ਨਾ ਜਿੱਤ ਸਕੀ ਅਤੇ ਦੋਆਬੇ ਵਿਚੋਂ ਇਸ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਦੋ ਸੀਟਾਂ ਮਿਲੀਆਂ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸੰਸਦੀ ਹਲਕੇ ਲਈ ਟਿਕਟ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵਿਵਾਦਗ੍ਰਸਤ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਜਿਹੜਾ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੀ ਦਸ ਸਾਲਾ ਹਕੂਮਤ ਦੌਰਾਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਰਿਹਾ।

ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਉਮੀਦਵਾਰ ਕੇਂਦਰੀ ਆਗੂਆਂ ਦੀ ਮਿਹਰਬਾਨੀ ਨਾਲ ਰਾਤੋ-ਰਾਤ 'ਆਪ' ਦੀਆਂ ਟਿਕਟਾਂ ਲੈ ਗਏ, ਪਰ ਉਹ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਨਾ ਆਏ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ੍ਰੀ ਕੇਜਰੀਵਾਲ ਬਹੁਤ ਸ਼ਾਂਤਿਰ ਸਿਆਸਤਦਾਨ ਬਣ ਕੇ ਉਭਰੇ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਕਦੋਂ ਫੰਡ ਲੈਣ ਲਈ ਦਾਗੀ ਉਮੀਦਵਾਰ ਉਤਾਰਨੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਕੋ ਵੇਲੇ ਧੁਰ ਸੱਜੇਪੱਖੀਆਂ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਖੱਬੇਪੱਖੀਆਂ ਨਾਲ ਗੰਢ-ਤੁੱਪ ਵੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਅਕਸ ਲਈ ਭਾਰੀ ਪਈ। ਉਪਰੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀ ਮਨੀਸ਼ ਸਿਸੋਦੀਆ ਵਲੋਂ ਨਵਾਂਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਦਿੱਤੇ ਇਸ ਬਿਆਨ ਨੇ ਭੱਠਾ ਬਿਠਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਕੇਜਰੀਵਾਲ ਵੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਲਈ ਉਮੀਦਵਾਰ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਚੋਣਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਅੰਕੜਿਆਂ ਤੋਂ ਜ਼ਾਹਰ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਕਦੇ ਬਾਹਰਲੇ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨਹੀਂ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰ ਸਕਦੇ; ਹਾਂ, ਸਥਾਨਕ ਆਗੂ ਹਿੰਦੂ-ਸਿੱਖ ਕੋਈ ਵੀ ਚੱਲ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕਮਜ਼ੋਰ ਜਥੇਬੰਦਕ ਢਾਂਚਾ, ਸਿਆਸੀ ਤਜਰਬੇ ਦੀ ਘਾਟ, ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਦੀ ਗਲਤ ਚੋਣ, ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ ਦੀ ਦਿੱਲੀ ਆਧਾਰਿਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਆਦਿ ਕਾਰਨ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਜਿੱਤ ਦਾ ਰਾਹ ਔਖਾ ਹੋ ਗਿਆ।

ਇਸ ਹਾਰ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਸਬਕ ਨਹੀਂ ਸਿੱਖਿਆ ਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਅੰਦਰੂਨੀ ਉਥਲ-ਪੁਥਲ ਜਾਰੀ ਰਹੀ। ਸੁਖਪਾਲ ਸਿੰਘ ਖਹਿਰਾ ਨੂੰ 2019 ਦੀਆਂ ਲੋਕ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਤੋਂ ਐਨ ਪਹਿਲਾਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿਚ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਦੇ ਆਗੂ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਤੋਂ ਹਟਾਇਆ ਜਾਣਾ, ਐਚ.ਐਸ. ਫੁਲਕਾ ਦਾ ਅਸਤੀਫਾ, ਹੋਰ ਕਈਆਂ ਦੇ ਅਸਤੀਫੇ ਤੇ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਜਾਣਾ ਤੇ ਹਾਲੀਆ ਅਸੈਂਬਲੀ ਜਿਮਨੀ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਮਾੜੀ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਤੋਂ ਪਾਰਟੀ ਸਾਫ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਿਘਾਰ ਵਲ ਜਾਂਦੀ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ। 'ਆਪ' ਦਾ ਵਿਧਾਇਕ ਦਲ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਢੇਰਾੜ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕੇਜਰੀਵਾਲ ਵਲੋਂ ਸਾਬਕਾ ਮੰਤਰੀ ਬਿਕਰਮ ਸਿੰਘ ਮਜੀਠੀਆ ਤੋਂ ਮਾਣਹਾਨੀ ਦੇ ਕੇਸ ਵਿਚ ਮੁਆਫੀ ਮੰਗੇ ਜਾਣ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਜ਼ਬੂਤ ਆਗੂ ਹੋਣ ਦਾ ਵਹਿਮ ਵੀ ਲੋਕ ਮਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ। ਪਿਛਲੀਆਂ ਲੋਕ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਪਾਰਟੀ ਸੰਗਰੂਰ ਦੀ ਇਕ ਸੀਟ ਹੀ ਜਿੱਤ ਸਕੀ ਤੇ ਇਸ ਦਾ ਵੋਟ ਆਧਾਰ ਵੀ 2014 ਦੇ 25 ਫੀਸਦੀ ਤੋਂ ਘਟ ਕੇ 2019 ਵਿਚ ਮਹਿਜ਼ 7.4 ਫੀਸਦੀ ਰਹਿ ਗਿਆ।

ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚਲਾ ਇਹ ਸੰਕਟ ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਬਾਕੀ ਬਚੇ ਕਾਰਕੁਨਾਂ ਦਾ ਤਾਜ਼ਾ ਜੋਸ਼ ਇਕ ਵੱਡਾ ਸਵਾਲ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਜਥੇਬੰਦਕ ਮਜ਼ਬੂਤੀ, ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਦੀ ਕੁਆਲਿਟੀ, ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਏਜੰਡੇ ਵਿਚ ਇਖਲਾਕ ਤੇ ਦਿਆਨਤਦਾਰੀ ਵਰਗੇ ਮੁੱਦਿਆਂ ਸਬੰਧੀ ਹੈ। ਪਿਛਲੀਆਂ ਲੋਕ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਾਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਰਣਨੀਤੀ ਦੀ ਨਜ਼ਰਸਾਨੀ ਕਰਨੀ ਪਵੇਗੀ ਤਾਂ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਬਹਾਲ ਹੋ ਸਕੇ। ਪਰ ਇਹ ਬਹੁਤ ਔਖਾ ਕੰਮ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਦਾ ਆਗੂ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਹਾਲੀਆ ਦੰਗਿਆਂ ਤੇ ਹੋਰ ਅਹਿਮ ਮੁੱਦਿਆਂ ਉੱਤੇ ਧਾਰੀ ਚੁੱਪ ਕਾਰਨ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਗੁਆ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੰਗਿਆਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੂੰ 1984 ਦਾ ਕਤਲੇਆਮ ਚੇਤੇ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਕਨ੍ਹਈਆ ਕੁਮਾਰ ਖਿਲਾਫ ਦੇਸ਼ਧਰੋਹ ਦਾ ਕੇਸ ਚਲਾਉਣ ਦੀ ਦਿੱਲੀ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਦਿੱਤੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਤੋਂ ਕੁਝ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਲੋਂ ਕੇਂਦਰੀ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰੀ ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤ ਵੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੇ ਗਲੇ ਨਹੀਂ ਉਤਰੀ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕੇਜਰੀਵਾਲ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨਰਿੰਦਰ ਮੋਦੀ ਨਾਲ ਹਾਲੀਆ ਮੀਟਿੰਗ ਨੇ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਲੋਂ 'ਆਪ' ਦੀ ਦਿੱਲੀ ਜਿੱਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੋਹਰੇ ਢੰਗ-ਤਰੀਕੇ ਅਪਣਾਏ ਜਾਣ ਦੇ ਕਈ ਮੁੱਦੇ ਖੜ੍ਹੇ ਕੀਤੇ ਹਨ।

ਇਹ ਕੁਝ ਅਜਿਹੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਮੁੱਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਵਾਸੀ 'ਆਪ' ਦੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਤੋਂ ਜਵਾਬ ਮੰਗਣਗੇ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਪਾਰਟੀ ਸੁਪਰੀਮੇ ਦੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਾਜਬ ਠਹਿਰਾਉਣ ਵਿਚ ਕਾਮਯਾਬ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਹੀ ਲੱਖਾਂ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ।

ਠਾਹ-ਸੋਟਾ -ਚਾਚਾ ਬੇਲਿਹਾਜ਼

ਡਰ ਕੇ ਨਹੀਂ ਗੱਲ ਬਣਨੀ...

ਕਰਿਆ ਕਰੋਨਾ ਨੇ ਬੇਹਾਲ ਸੰਸਾਰ ਸਾਰਾ, ਹਰ ਪਾਸੇ ਹੀ ਭੈਅ ਨੂੰ ਛੱਡਿਆ ਈ। ਪਹਿਲਾਂ ਚੀਨ, ਫਿਰ ਇਟਲੀ ਤੇ ਹੁਣ ਹਰ ਪਾਸੇ, ਆਪਣੀ ਮਾਰ ਦਾ ਡੰਡਾ ਗੱਡਿਆ ਈ। ਪਤਾ ਲੱਗੇ ਨਾ ਕਿਹੜਾ ਮਰੀਜ਼ ਹੋਇਆ, ਸੁੱਤੇ ਪਿਆਂ ਨੂੰ ਇਉਂ ਹੀ ਦੱਬਿਆ ਈ। ਹਰ ਨਿਜ਼ਾਮ ਇਹਨੇ ਕਰ ਫੇਲ੍ਹ ਦਿੱਤਾ, ਪਤਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੁਝ ਵੀ ਨਾ ਲੱਗਿਆ ਈ। ਐਵੇਂ ਡਰੇ ਨਾ, ਡਰ ਕੇ ਨਹੀਂ ਗੱਲ ਬਣਨੀ, ਆਪਣੇ-ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਹਿ ਜਾਵੇ। ਵਰਤੋ ਚੌਕਸੀ, ਅੱਜ ਦੀ ਇਹ ਲੋੜ ਬਣ ਗਈ, ਖਾ-ਪੀ ਕੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਬਹਿ ਜਾਵੇ।

ਕਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਨੇ ਸਿਹਤ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦਾ ਭਾਂਡਾ ਭੰਨਿਆ

ਇਸ ਵਕਤ ਦੁਨੀਆਂ ਭਿਆਨਕ ਮਹਾਮਾਰੀ ਕਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ (ਕੋਵਿਡ-19) ਦੀ ਲਪੇਟ ਵਿਚ ਹੈ। ਕੁਲ ਆਲਮ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕਤਾ ਨੱਧ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਵਿਚ ਕਰੋਨਾ ਦੇ ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਤਾਦਾਦ ਪੌਣੇ ਚਾਰ ਲੱਖ ਤੋਂ ਉਪਰ ਅਤੇ ਮੌਤਾਂ ਦੀ ਤਾਦਾਦ ਸਾਢੇ ਸੌ ਲੱਖ ਹਜ਼ਾਰ ਤੋਂ ਉਪਰ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਇਟਲੀ ਵਿਚ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਮਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਤਾਦਾਦ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ। ਇਟਲੀ ਵਿਚ ਹੋਈਆਂ ਮੌਤਾਂ, ਕੁਲ ਆਲਮ ਦੇ ਜਾਨੀ ਨੁਕਸਾਨ ਦਾ 35 ਫੀਸਦੀ ਬਣਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਪੇਨ ਵਿਚ ਮੌਤਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ 30 ਫੀਸਦੀ ਇਜ਼ਾਫਾ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ ਹੈ। ਹੋਰ ਮੁਲਕ ਵੀ ਕਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਦੀ ਭਿਆਨਕਤਾ ਨਾਲ ਜੂਝ ਰਹੇ ਹਨ।

ਆਲਮੀ ਆਰਥਿਕਤਾ ਦੇ ਥੰਮ੍ਹ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ

ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ
ਫੋਨ: +91-94634-74342

ਅਰਥਚਾਰਿਆਂ ਉਪਰ ਇਸ ਸਥਿਤੀ ਦੇ ਮਾੜੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸਪਸ਼ਟ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਸ਼ੇਅਰ ਬਾਜ਼ਾਰ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਿਰਾਵਟ ਦੀ ਲਪੇਟ ਵਿਚ ਹਨ। ਜਰਮਨੀ ਦੀ ਆਰਥਿਕਤਾ 5 ਫੀਸਦੀ ਸੁੰਗੜ ਗਈ ਹੈ। ਬੇਕਾਰੀ, ਕਾਰੋਬਾਰਾਂ ਦੀ ਲਗਾਤਾਰ ਬੰਦੀ ਨਾਲ ਆਮ ਨਾਗਰਿਕ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਗੱਡੀ ਲੀਹੋਂ ਲੱਭ ਗਈ ਹੈ, ਉਪਰੋਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਸਤਾਂ ਦੀ ਬਲੈਕ, ਜਮ੍ਹਾਂਬੇਰੀ ਅਤੇ ਡਰ ਵਿਚੋਂ ਬੇਕ ਖਰੀਦਦਾਰੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਜੇਬਾਂ ਕੱਟ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਕਟ ਨਾਲ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੇ ਮੁਲਕਾਂ ਦੀ ਆਰਥਿਕਤਾ ਕਿੰਨੀ ਨੁਕਸਾਨੀ ਗਈ, ਇਸ ਦੀ ਅਸਲ ਹਾਲਤ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਣ ਲਈ ਅਜੇ ਵਕਤ ਲੱਗੇਗਾ। ਲੇਕਿਨ ਇਕ ਚੀਜ਼ ਜੱਗ-ਜਾਹਰ ਹੈ ਕਿ ਕਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ ਦਵਾਈ ਈਜ਼ਾਜ਼ ਕਰਕੇ ਮੁਨਾਫੇ ਕਮਾਉਣ ਦੀ ਕਾਰਪੋਰੇਟ ਹੋਂਦ ਜ਼ੋਰ 'ਤੇ ਹੈ। ਕੁਲ ਆਲਮ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਹੀ ਗੰਭੀਰ ਹਾਲਤ ਹਨ, ਸਿਰਫ ਚੀਨ ਅਤੇ ਦੱਖਣੀ ਕੋਰੀਆ ਵਲੋਂ ਇਸ ਮਹਾਮਾਰੀ ਉਪਰ ਕਾਬੂ ਪਾ ਲੈਣ ਦੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਹਨ ਜੋ ਵੱਡੇ ਪੈਮਾਨੇ 'ਤੇ ਜਾਂਚ ਇੰਤਜ਼ਾਮਾਂ ਜ਼ਰੀਏ ਸੰਭਵ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਇਸ ਮਹਾਮਾਰੀ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੁਲਕਾਂ ਨੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਦਮ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਮਹਾਮਾਰੀ ਨੂੰ ਹੋਰ ਫੈਲਣ ਤੋਂ ਰੋਕਣ ਲਈ ਸਪੇਨ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਮੁਲਕ ਦੇ ਤਮਾਮ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਦਾ ਰਾਸ਼ਟਰੀਕਰਨ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਸਿਹਤ ਸੇਵਾਵਾਂ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਉਣ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸਕ ਕਦਮ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ। ਅਵਾਮ ਨੂੰ ਰਾਹਤ ਦੇਣ ਲਈ ਹੋਰ ਵੱਡੇ ਆਰਥਿਕ ਪੈਕੇਜ ਵੀ ਐਲਾਨੇ ਗਏ ਹਨ। ਚੀਨ ਅਤੇ ਕੋਰੀਆ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਟਲੀ, ਅਮਰੀਕਾ, ਕੈਨੇਡਾ, ਇੰਗਲੈਂਡ ਆਦਿ ਮੁਲਕਾਂ ਦੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੇ ਵੀ ਇਸ ਮਹਾਮਾਰੀ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪੈਕੇਜ ਐਲਾਨੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸਿਹਤ ਸੇਵਾਵਾਂ ਅੰਦਰ ਲੋੜੀਂਦੇ ਸੁਧਾਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਕਾਰੋਬਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਕਾਮਿਆਂ ਲਈ ਆਰਥਿਕ ਸਹਾਇਤਾ, ਫਰੀ ਜਾਂਚ ਤੇ ਸਿਹਤ ਸੇਵਾਵਾਂ, ਪੜ੍ਹਾਈ ਦੀ ਫੀਸ ਮੁਆਫੀ, ਟੈਕਸਾਂ ਤੇ ਕਰਜ਼ਿਆਂ ਤੋਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਛੋਟ, ਕਈ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਸਤਾਂ ਦੀ ਘਰ-ਘਰ ਸਪਲਾਈ ਅਤੇ ਹੋਰ ਲੋਕ ਭਲਾਈ ਕਦਮ ਚੁੱਕਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ; ਲੇਕਿਨ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਆਰ.ਐਸ.ਐਸ. - ਭਾਜਪਾ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਭਵਨ ਦੇ ਮੁੜ ਵਿਕਾਸ ਲਈ 20,000 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਤਾਂ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਲੇਕਿਨ ਮਹਾਮਾਰੀ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਇਕ ਧੋਲਾ ਵੀ ਜਾਰੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਉਹ ਕਾਰਪੋਰੇਟ ਲੱਗੇਟੀਏ ਯਾਰਾਂ ਨੂੰ ਅਰਬਾਂ ਖਰਬਾਂ ਦੀਆਂ ਟੈਕਸ ਰਿਆਇਤਾਂ ਦੇਣ, ਬੈਂਕਾਂ, ਤੇਲ ਕੰਪਨੀਆਂ ਲੁਟਾਉਣ ਅਤੇ ਪਾਟਕ-ਪਾਉ ਸਿਆਸਤ ਤੋਂ ਇਕ ਕਦਮ ਵੀ ਅੱਗੇ ਜਾਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ। ਇਸ ਪੱਖੋਂ ਸਾਮਰਾਜੀ ਸਰਗਨਾ ਟਰੰਪ ਅਤੇ ਹੋਰ ਘੋਰ-ਸੱਜੇਪੱਖੀ ਨਿਜ਼ਾਮ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੋਲ-ਮਾਡਲ ਨਹੀਂ।

ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਇਸ ਵਕਤ ਇਹ ਮਹਾਮਾਰੀ ਦੂਜੇ ਪੜਾਅ ਵਿਚ ਹੈ। ਇਹ ਸਥਾਨਕ ਵਸੋਂ ਵਿਚ ਫੈਲਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਤੱਕ ਪੰਜ ਸੌ ਤੋਂ ਉਪਰ ਮਾਮਲੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਚੁੱਕੇ ਹਨ; ਜਦਕਿ ਅਜੇ ਟੈਸਟਾਂ ਦੀ ਪੂਰੀ ਵਿਵਸਥਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਫਿਰ ਵੀ ਜੋ ਮਾਮਲੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਹ

ਸ਼ਾਇਦ ਇਹੀ ਸੰਕੇਤ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ 'ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਟਰਾਂਸਮਿਸ਼ਨ' ਦਾ ਪੜਾਅ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦੂਰ ਨਹੀਂ।

ਇਸ ਵਕਤ 30 ਰਾਜਾਂ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਨੇ 548 ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿਚ ਮੁਕੰਮਲ ਲਾਕਡਾਊਨ ਲਾਗੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਸਿਰਫ ਤਿੰਨ ਰਾਜਾਂ ਦੇ 58 ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਅੰਸ਼ਕ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਲਈ ਬਾਹਰ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਜਦ ਭਾਰਤ ਦੇ 'ਮਾਸਟਰ ਸਟਰੋਕ' ਦੇ ਮਾਹਰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਅਵਾਮ ਨੂੰ ਮੁਖਾਤਿਬ ਹੋਣਾ ਸੀ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਹਿੱਸਿਆਂ ਨੂੰ ਉਮੀਦ ਜਾਰੀ ਕਿ ਹੰਗਾਮੀ ਹਾਲਤ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਲਈ ਕੋਈ ਖਾਸ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਹੈ; ਲੇਕਿਨ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੰਬੋਧਨ ਤਾਂ ਮਹਿਜ਼ ਅਵਾਮ ਲਈ 12 ਘੰਟੇ ਦਾ 'ਜਨਤਾ ਕਰਫਿਊ' ਲਾਉਣ, ਹੌਸਲਾ ਰੱਖਣ ਦੀ ਫੋਕੀ ਤਸੱਲੀ ਦੇਣ ਅਤੇ ਥਾਲੀਆਂ ਖੜਕਾਉਣ ਤੇ ਤਾੜੀਆਂ ਵਜਾਉਣ ਲਈ ਸੀ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਇਕ ਨਿੱਕੇ ਜਿਹੇ ਰਾਜ ਕੇਰਲ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਲਈ 20,000 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਪੈਕੇਜ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਕੇਜਰੀਵਾਲ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰਾਹਤ ਦੇ ਐਲਾਨ ਕੀਤੇ ਹਨ; ਲੇਕਿਨ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਸੰਬੋਧਨ ਵਿਚ ਫੋਕੇ ਭਾਸ਼ਨ ਤੋਂ ਸਿਵਾਏ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਵਿਚ ਅਵਾਮ ਲਈ ਨਸੀਹਤਾਂ ਸਨ ਅਤੇ ਇਹ ਅਸਿੱਧਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਵੀ ਕਿ ਸੰਕਟ ਦੇ ਹੋਰ ਵਧਣ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਿਚ ਨਾਗਰਿਕ ਉਸ ਦੀ ਵਜ਼ਾਰਤ ਤੋਂ ਉਮੀਦ ਨਾ ਰੱਖਣ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਲੱਗ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਬੇਮਿਸਾਲ ਸੰਕਟ ਨਾਲ ਜੂਝ ਰਹੇ ਸਿਹਤ ਕਾਮਿਆਂ ਦੀ ਹੌਸਲਾ-ਅਫਜ਼ਾਈ ਲਈ ਥਾਲੀਆਂ, ਟੱਲੀਆਂ ਵਜਾਉਣ ਦੀ ਅਪੀਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਵਿਚ ਗਲਤ ਕੀ ਹੈ? ਦਰਅਸਲ, ਇਹ ਇਸ ਲਫ਼ਾਫ਼ੇਬਾਜ਼ੀ ਦੀ ਆੜ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਸੰਕਟ ਦੇ ਵਕਤ ਸੰਵਿਧਾਨਕ

ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਦੱਸਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਸਿਹਤ ਵਿਵਸਥਾ ਇਸ ਸੰਕਟ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਦੇ ਨਾਕਾਬਿਲ ਹੈ ਅਤੇ ਮੁਲਕ ਦੀਆਂ 51 ਬੀ.ਆਰ.ਡੀ.ਐਲ. ਲੈਬਾਂ ਵਿਚੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਵਿਚ ਇਹ ਟੈਸਟ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਹੇ। ਸਾਰੇ ਸਰਕਾਰੀ ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਵਿਚ ਅਜੇ ਲੋੜੀਂਦੇ ਟੈਸਟਾਂ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਹਸਪਤਾਲ ਵੀ ਹਨ ਜਿਥੇ ਵੈਂਟੀਲੇਟਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਮੁੱਖ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਉਪਰ ਹੁਣ ਵੀ ਆਲਮ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਨੂੰ ਸਕਰੀਨਿੰਗ ਲਈ 12 ਘੰਟੇ ਲਈ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕਰਨੀ ਪੈ ਰਹੀ ਹੈ।

ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨੂੰ ਤਿਲਾਂਜਲੀ ਦੇਣ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਨਾਲਾਇਕੀ ਉਪਰ ਪਰਦਾ ਪਾਉਣ ਲਈ ਅਵਾਮ ਦਾ ਧਿਆਨ ਭਟਕਾਉਣ ਦੀ ਕਵਾਇਦ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਇਹ ਹੋਰ ਵੀ ਕਈ ਕੁਝ ਸੀ। ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਠੋਸ ਹਕੀਕਤ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਦੇਖਿਆਂ-ਪਰਖਿਆਂ ਇਹ ਹਕੀਕਤ ਸਾਫ ਸਮਝ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਹਰ ਕੋਈ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਸਾਡੇ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ, ਇਹ ਬਾਹਰੋਂ ਹੋਰ ਮੁਲਕਾਂ ਤੋਂ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਜ਼ਰੀਏ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ। ਸਵਾਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਚੀਨ ਅਤੇ ਯੂਰਪੀ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ ਮਹਾਮਾਰੀ ਦੀ ਵਿਆਪਕਤਾ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਵਾਹਦ ਦੇਸ਼ਭਗਤ ਹੋਣ ਦੀ ਦਾਅਵੇਦਾਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ ਕੀ ਇਹਤਿਹਾਤੀ ਕਦਮ ਚੁੱਕੇ, ਜੋ ਮੁਢਲੇ ਅਤੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਨ? ਬਾਹਰੋਂ ਆਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਸਕਰੀਨਿੰਗ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਲੱਗ ਕਰਕੇ 'ਇਕਾਂਤਵਾਸ' ਵਿਚ ਰੱਖਣਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਾਕੀ ਵਸੋਂ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਸਮੇਂ ਲਈ ਰੋਕਣਾ, ਸਿਹਤ ਸੇਵਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸਫਾਈ ਇੰਤਜ਼ਾਮਾਂ ਨੂੰ ਚੁਸਤ-ਦਰੁਸਤ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਦਮ ਚੁੱਕਣਾ, ਇਹ ਸਭ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਨ। ਅਜਿਹਾ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਜਦ ਹੋਰ ਮੁਲਕਾਂ ਤੋਂ ਨਿੱਤ ਦਿਨ ਸੈਂਕੜੇ ਮੌਤਾਂ ਦੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਆ

ਰਹੀਆਂ ਸਨ, ਉਸ ਦਰਮਿਆਨ ਭਗਵੇਂ ਟੋਲੇ 'ਗਊ ਮੂਤਰ ਪਾਰਟੀ' ਅਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਮੀਡੀਆ ਜ਼ਰੀਏ ਗਊ ਮੂਤਰ ਨੂੰ 'ਸਰਵ-ਰੋਗ ਔਸ਼ਧੀ' ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਚਾਰ ਰਹੇ ਸਨ।

ਮੌਦੀ ਵਜ਼ਾਰਤ ਅਤੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ ਇਸ ਗੁੰਮਰਾਹਕੁਨ ਪ੍ਰਚਾਰ ਪ੍ਰਤੀ ਅੱਖਾਂ ਮੀਟ ਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸ਼ਹਿ ਅਤੇ ਹੱਲਾਸ਼ੇਰੀ ਦੇ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਇਸੇ ਦੌਰਾਨ ਜੋ ਹੋਇਆ ਉਹ ਨਿਹਾਇਤ ਮੁਜਰਮਾਨਾ ਹੈ। ਸਿਰਫ ਸੱਤਾ ਦੇ ਗਲਿਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਵਾਲੇ ਸ਼ਖਸ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਬਾਹਰੋਂ ਆਉਣ ਵਾਲੇ

ਆਮ ਮੁਸਾਫਿਰ ਵੀ ਬਿਨਾਂ ਟੈਸਟਿੰਗ ਤੋਂ, ਬਿਨਾਂ ਨਜ਼ਰਸਾਨੀ ਤੋਂ ਪਬਲਿਕ ਵਿਚ ਵਿਚਰਨ ਲਈ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਛੱਡੇ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ। ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਐਨੀ ਹਾਹਾਕਾਰ ਮੱਚੀ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਬਾਹਰੋਂ ਆਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਜ਼ਰੀਏ ਕਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਦਾ ਫੈਲਣਾ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਮੁਜਰਮਾਨਾ ਕੌਤਾਹੀ ਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਨਾਲਾਇਕੀ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਖਮਿਆਜ਼ਾ ਹੁਣ ਅਵਾਮ ਨੂੰ ਭੁਗਤਣਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਹਾਲਾਤ ਕਿੰਨੇ ਖਤਰਨਾਕ ਬਣ ਚੁੱਕੇ ਹਨ, ਇਸ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਇਹ ਰਿਪੋਰਟ ਹੈ ਕਿ ਜਲੰਧਰ ਅਤੇ ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨਗਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿਚ ਵਿਦੇਸ਼ੀ 'ਚੋਂ ਆਏ ਕ੍ਰਮਵਾਰ 4885 ਅਤੇ 1500 ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਸਿਰਫ 950 ਅਤੇ 750 ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਤੱਕ ਹੀ ਪਹੁੰਚ ਕਰ ਸਕਿਆ ਹੈ; ਬਾਕੀ ਅਜੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹਨ। ਬੰਗਾ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਬੋਰੋਕ-ਟੋਕ ਘੁੰਮਦੇ ਇਕ ਪਰਵਾਸੀ ਭਾਰਤੀ ਨੇ ਨਾ ਸਿਰਫ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਗਵਾਈ ਸਗੋਂ ਉਸ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਨਾਲ ਅੱਧੀ ਦਰਜਨ ਗੁਆਂਢੀ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ, ਕੁਝ ਹਸਪਤਾਲਾਂ, ਵਿਦਿਅਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ, ਹੋਲਾ-ਮੁਹੱਲਾ ਦੇਖਣ ਗਏ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀਆਂ ਲਈ ਖਤਰਾ ਖੜਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ; ਜਦਕਿ ਸੰਕਟ ਦੀ ਪੇਸ਼ਬੰਦੀ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਨੂੰ ਹਵਾਈ ਅੱਡਿਆਂ ਉਪਰ ਹੀ ਸਕਰੀਨਿੰਗ ਲਈ ਅਲੱਗ ਕਰਕੇ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਦੋ ਹਫ਼ਤਿਆਂ ਲਈ ਨਜ਼ਰਸਾਨੀ ਹੇਠ ਰੱਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਗਾਇਕਾ ਕਨਿਕਾ ਕਪੂਰ ਅਤੇ ਮੁੱਕੇਬਾਜ਼ ਮੈਰੀਕਾਮ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਜ਼ਰਸਾਨੀ ਤੋਂ ਛੋਟ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਲੋਂ ਜਸ਼ਨ ਪਾਰਟੀਆਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ, ਯੋਗੀ ਅਦਿਤਿਆਨਾਥ ਸਮੇਤ ਸੱਤਾਧਾਰੀ ਧਿਰ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਉਘੇ ਆਗੂਆਂ ਨਾਲ ਮੇਲ-ਮਿਲਾਪ ਦੀਆਂ ਮਿਸਾਲਾਂ ਨੇ ਇਹਤਿਹਾਤੀ ਪੇਸ਼ਬੰਦੀਆਂ ਦੀ ਨਾਲਾਇਕੀ ਦੀ ਪੋਲ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਿੱਤ ਨਵੇਂ ਖੁਲਾਸੇ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ।

ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਦੱਸਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਸਿਹਤ ਵਿਵਸਥਾ ਇਸ ਸੰਕਟ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਦੇ ਨਾਕਾਬਿਲ ਹੈ ਅਤੇ ਮੁਲਕ ਦੀਆਂ 51 ਬੀ.ਆਰ.ਡੀ.ਐਲ. ਲੈਬਾਂ ਵਿਚੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਵਿਚ ਇਹ ਟੈਸਟ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਹੇ। ਸਾਰੇ ਸਰਕਾਰੀ ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਵਿਚ ਅਜੇ ਲੋੜੀਂਦੇ ਟੈਸਟਾਂ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਹਸਪਤਾਲ ਵੀ ਹਨ ਜਿਥੇ ਵੈਂਟੀਲੇਟਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਮੁੱਖ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਉਪਰ ਹੁਣ ਵੀ ਆਲਮ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਨੂੰ ਸਕਰੀਨਿੰਗ ਲਈ 12 ਘੰਟੇ ਲਈ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕਰਨੀ ਪੈ ਰਹੀ ਹੈ। ਮੁੱਖਈ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਉਪਰ ਸਕਰੀਨਿੰਗ ਦੇ ਨਾਂ ਹੇਠ ਕਾਗਜ਼ੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਖੁਦ ਮੁਸਾਫਰ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਪਰੋਂ ਅਚਾਨਕ ਲਾਕਡਾਊਨ ਅਤੇ ਰੇਲਾਂ, ਬੱਸਾਂ, ਹਵਾਈ ਸੇਵਾਵਾਂ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਖੋਫ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਦੇ 'ਜਨਤਾ

ਕਰਫਿਊ' ਨੂੰ ਹੁੰਗਾਰੇ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ, ਇਹ ਅਣਕਿਆਸਿਆ ਨਹੀਂ। ਰਾਸ਼ਟਰਵਾਦੀ ਲਾਈਲੰਗਤਾ ਦੇ ਮਾਹੌਲ ਵਿਚ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਖਰੀ ਉਮੀਦ ਹੋ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ। ਅਵਾਮ ਨੇ ਇਹ ਗਲਤ ਸਮਝ ਲਿਆ ਕਿ 12 ਘੰਟੇ ਦੇ ਕਰਫਿਊ ਨਾਲ ਕਰੋਨਾ ਦੀ ਫੂੜ-ਚੇਨ ਟੁੱਟ ਜਾਵੇਗੀ। ਠੀਕ ਇਸੇ ਦਿਨ ਮੁਲਕ ਦੇ 75 ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿਚ ਮੁਕੰਮਲ ਤਾਲਾਬੰਦੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਭੈਭੀਤ ਅਵਾਮ ਵਿਚ ਇਕ ਪਾਸੇ ਅਫਰਾ-ਤਫਰੀ ਮੱਚੀ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਸਾਫ-ਸਫਾਈ ਅਤੇ

ਇਹਤਿਹਾਤੀ ਸਾਫ-ਸਫਾਈ ਦੇ ਸਾਧਨ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾ ਲੋੜੀਂਦੀ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਹੈ। ਕੁਲ ਮਿਲਾ ਕੇ ਉਹ ਹਾਲਾਤ ਦੀ ਗੰਭੀਰਤਾ ਤੋਂ ਬੇਖਬਰ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਮਨੋਦਸ਼ਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਨਾਲਾਇਕੀ ਕਾਰਨ ਪੂਰਾ ਮੁਲਕ ਇਸ ਵਕਤ ਵੱਡੀ ਮਹਾਮਾਰੀ ਦੇ ਕੱਚੇ ਉਪਰ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਇਕ ਇਜ਼ਹਾਰ 'ਜਨਤਾ ਕਰਫਿਊ' ਦੌਰਾਨ ਹੋਇਆ। ਸਭਕਾਂ ਉਪਰ ਹਜ਼ੂਮਾਂ ਦਾ ਭੰਗੜੇ ਪਾ ਕੇ ਜਸ਼ਨ ਮਨਾਉਣਾ; ਗੱਡੀਆਂ ਭਰ ਭਰ ਕੇ ਕਾਫਲੇ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਮੌਦੀ ਹਮਾਇਤੀਆਂ ਦਾ 'ਜਨਤਾ ਕਰਫਿਊ' ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨਾ; ਹੱਥਾਂ ਦੀ ਸਫਾਈ ਰੱਖਣ ਅਤੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਵਿਭ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਦੀਆਂ ਨਸੀਹਤਾਂ ਦੀਆਂ ਧੱਜੀਆਂ ਉਡਾਉਣਾ ਅਤੇ ਉਚ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦਾ ਸੰਖ ਵਜਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਭਗਵੇਂ ਹਜ਼ੂਮਾਂ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਨਾ ਇਸ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਕਾਫੀ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਕਰਫਿਊ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਗੰਭੀਰ ਸੀ ਅਤੇ ਮੌਦੀ-ਭਗਤ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਮਹਾਮਾਰੀ ਪ੍ਰਤੀ ਕਿਹੋ ਜਿਹੀ ਸਹਿਰਦਤਾ ਹੈ।

ਇਕ ਫਾਜ਼ੀਵਾਦੀ ਸਿਆਸਤਦਾਨ ਨੇ ਮਹਾਮਾਰੀ ਨੂੰ ਜਸ਼ਨ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਵਿਹੂਣੇ ਹਜ਼ੂਮਾਂ ਨੇ ਖੁਦ ਨੂੰ ਤਮਾਸ਼ਾ ਬਣਾ ਲਿਆ। ਆਮ ਲੋਕਾਈ ਨੂੰ ਡੰਡੇ ਮਾਰ ਕੇ ਕਰਫਿਊ ਲਾਗੂ ਕਰਵਾਉਣ ਵਾਲੀ ਪੁਲਿਸ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਜ਼ੂਮਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਤਮਾਸ਼ਬੀਨ ਬਣੀ ਰਹੀ ਜੋ ਪੁਰਾਮਨ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਖਦੇਤਨ ਲਈ ਅਕਸਰ ਹੀ ਲਾਠੀ-ਗੋਲੀ ਦਾ ਬੇਦਰੋਗ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਮੌਦੀ ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਸ਼ਾਹੀਨ ਬਾਗ ਦੀਆਂ 'ਦੇਸ਼ਧੋਰੀ' ਵੀਰਾਂਗਣਾਂ ਦਾ ਜਜ਼ਬਾ ਦੇਖੋ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਉਪਰ ਆਪਣਾ ਸੰਕੇਤਕ ਵਿਰੋਧ ਵੀ ਨਵੇਂ ਰੂਪ ਵਿਚ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਇਕੱਠ ਖਿੱਡਾ ਕੇ ਅਵਾਮੀ ਕਰਫਿਊ ਦੀ ਸੱਚੇ ਮਾਇਨਿਆਂ ਵਿਚ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ; ਲੇਕਿਨ ਧਰਨੇ ਵਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ

ਪੁਲਿਸ ਤਾਕਤ ਨਾਲ ਖਾਲੀ ਕਰਵਾ ਲਈ ਗਈ।

ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਜੋ ਕੀਤਾ, ਇਹ ਅਸਲ ਵਿਚ ਹਜ਼ੂਮੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਨੂੰ ਉਕਸਾਉਣ ਦੀ ਸਿਆਸਤ ਸੀ। ਅਸਿੱਧੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਇਹ ਕਥਿਤ ਬਲਾਵਾਂ ਨੂੰ ਭਜਾਉਣ ਲਈ ਭਾਂਡੇ ਅਤੇ ਘੰਟੀਆਂ ਵਜਾਉਣ ਦੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦੀ ਆਸਥਾ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਵੀ ਸੀ। ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਇਸ ਨੂੰ 'ਸਿਹਤ ਕਾਮਿਆਂ ਦੀ ਹੌਸਲਾ-ਅਫਜ਼ਾਈ' ਸਮਝ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਹ ਗਲਤੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਿਹਤ ਕਾਮਿਆਂ ਦੀ ਅਸਲ ਹੌਸਲਾ-ਅਫਜ਼ਾਈ ਸਿਹਤ ਸੇਵਾਵਾਂ ਨੂੰ ਮਹਾਮਾਰੀ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਦੇ ਕਾਬਲ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਜੰਗੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਬੱਜਟ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾ ਕੇ ਅਤੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਸਿਹਤ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਹੰਗਾਮੀ ਰੂਪ 'ਚ ਵਧਾ ਕੇ, ਇਸ ਖਾਤਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲੋੜੀਂਦਾ ਸਾਜ਼ੋ-ਸਾਮਾਨ ਤੇ ਟੈਸਟਿੰਗ ਕਿਟਾਂ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਾ ਕੇ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਸੀ।

ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੜਖੜਾ ਰਹੀ ਸਰਕਾਰੀ ਸਿਹਤ ਵਿਵਸਥਾ ਤੋਂ ਬੌਝ ਘਟਾਉਣ ਲਈ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਉਪਰ ਕਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਦੇ ਮੁਫਤ ਟੈਸਟਿੰਗ ਦੀ ਸ਼ਰਤ ਲਗਾਈ ਜਾਂਦੀ। ਜਾਨਾਂ ਜ਼ੋਖਮ ਵਿਚ ਪਾ ਕੇ ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਨੂੰ ਸਾਫ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਫਾਈ ਕਾਮਿਆਂ ਦੇ ਹੌਸਲੇ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪੈਕੇਜ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਫਿਰ ਤਾਂ ਸਮਝ ਆਉਂਦਾ ਕਿ ਜਾਨਾਂ ਜ਼ੋਖਮ ਵਿਚ ਪਾ ਰਹੇ ਕਾਮਿਆਂ ਦਾ ਹੌਸਲਾ ਵਧਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜੋ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਇਹ ਤਾਂ ਸਗੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨਾਲ ਖਿੜਵਾੜ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕੋਝਾ ਮਜ਼ਾਕ ਵੀ। ਠੋਸ ਕਦਮਾਂ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿਚ ਥਾਲੀਆਂ, ਟੱਲੀਆਂ ਵਜਾਉਣ ਦੀ ਕਵਾਇਦ ਅੱਖੀਂ ਘੱਟਾ ਪਾਉਣ ਤੋਂ ਸਿਵਾਏ ਕੁਝ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਦਰਅਸਲ, ਸੱਤਾਧਾਰੀ ਧਿਰ ਦੇ ਸੱਦਿਆਂ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ 'ਰਾਸ਼ਟਰ ਵਿਰੋਧੀ' ਅਤੇ 'ਰਾਸ਼ਟਰ ਹਿਤੈਸ਼ੀ' ਦੀ ਪਾਲਾਬੰਦੀ ਦੀ ਸਿਆਸਤ ਦਾ ਜਾਰੀ ਰੂਪ ਹੈ ਜਿਸ ਅਨੁਸਾਰ ਸੱਤਾਧਾਰੀ ਧਿਰ ਲਈ ਅਜਿਹੇ ਸੱਦਿਆਂ/ਨਾਅਰਿਆਂ ਅਤੇ ਨੀਤੀਆਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਹਜ਼ੂਮਾਂ ਦੀ ਲਾਮਬੰਦੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਸੰਕਟ ਮੂੰਹ ਆਏ ਅਵਾਮ ਦੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਹੀਂ। ਨੋਟਬੰਦੀ, ਕਸ਼ਮੀਰ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦਰਜਾ ਖਤਮ ਕਰਨ ਅਤੇ ਬਾਬਰੀ ਮਸਜਿਦ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਉਪਰ ਹੀ ਰਾਮ ਮੰਦਰ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਜ਼ਿਦ-ਪੁਗਾਈ ਇਸ ਦੀਆਂ ਮਿਸਾਲਾਂ ਹਨ। ਇਸ ਸਿਆਸਤ ਅਨੁਸਾਰ 'ਜਨਤਾ ਕਰਫਿਊ' ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਹਜ਼ੂਮਾਂ ਦਾ ਸਭਕਾਂ 'ਤੇ ਬਾਘੀਆਂ ਪਾਉਣਾ ਦੇਸ਼ਭਗਤੀ ਹੈ ਜਦਕਿ ਸ਼ਾਹੀਨ ਬਾਗ ਮੋਰਚੇ ਦਾ ਜਾਰੀ ਰਹਿਣਾ ਮੁਲਕ ਲਈ ਖਤਰਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਫਿਰਕੂ ਹਜ਼ੂਮਾਂ ਨੂੰ ਲਾਮਬੰਦ ਕਰਨ ਅਤੇ ਮੁਜਰਿਮਾਂ ਕੋਲੋਂ ਬੰਬਾਂ, ਪਿਸਤੌਲਾਂ ਦੇ ਹਮਲੇ ਕਰਾਉਣ ਤੋਂ ਵੀ ਗੁਰੇਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ।

'ਜਨਤਾ ਕਰਫਿਊ', ਥਾਲੀਆਂ-ਟੱਲੀਆਂ-ਤਾੜੀਆਂ ਦੀ ਸਿਆਸਤ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਵਲੋਂ ਮਹਾਮਾਰੀ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ ਚੁੱਕੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਹਕੀਕੀ ਇਹਤਿਹਾਤੀ ਕਦਮਾਂ ਦਰਮਿਆਨ ਨਿਖੇੜਾ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਅੱਜ ਮਹਾਮਾਰੀ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ ਲਾਜ਼ਮੀ ਇਹਤਿਹਾਤੀ ਕਦਮਾਂ ਦੀ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਸੱਤਾਧਾਰੀ ਧਿਰ ਦੀ ਸਿਆਸਤ ਦੀ ਘਾਤਕ ਭੂਮਿਕਾ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਅਤੇ ਅਵਾਮ ਨੂੰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਜਾਗਰੂਕ ਕਰਨਾ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਜਨਤਾ ਕਰਫਿਊ: ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਤਾੜੀਆਂ ਵਜਾਈਆਂ ਤੇ ਥਾਲੀਆਂ ਖੜਕਾਈਆਂ

ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨਰਿੰਦਰ ਮੋਦੀ ਦੇ ਜਨਤਾ ਕਰਫਿਊ ਨੂੰ ਪੁਰਜ਼ੋਰ ਹੁੰਗਾਰਾ ਦਿੰਦਿਆਂ ਸ਼ਾਮ 5 ਵਜੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਦੀਆਂ ਖਿੜਕੀਆਂ ਅਤੇ ਬਾਲਕੋਨੀਆਂ ਵਿਚ ਖੜ੍ਹ ਕੇ 5 ਮਿੰਟਾਂ ਲਈ ਥਾਲੀਆਂ, ਤਾੜੀਆਂ, ਸੰਖ ਆਦਿ ਵਜਾ ਕੇ ਡਾਕਟਰਾਂ, ਮੈਡੀਕਲ ਸਟਾਫ, ਸਫਾਈ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ, ਪੁਲਿਸ ਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ। ਕਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਦੇ ਵਿਆਪਕ ਕਹਿਰ ਦੀ ਪੇਸ਼ਬੰਦੀ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਜਨਤਾ ਕਰਫਿਊ ਦੇ ਸੱਦੇ ਨੂੰ ਬੁਠਿੰਡਾ ਵਾਸੀਆਂ ਨੇ ਭਰਵਾਂ ਹੁੰਗਾਰਾ ਦਿੱਤਾ। ਪਹਿਲੀ ਦਫਾ ਬੁਠਿੰਡਾ ਦੇ ਰੇਲ ਜੰਕਸ਼ਨ 'ਤੇ ਖਾਮੋਸ਼ੀ ਦਾ ਸਾਇਆ ਰਿਹਾ। ਬਿਮਾਰ ਜਾਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕੰਮ-ਧੰਦੇ ਵਾਲੇ ਕੁਝ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਬਾਕੀ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਘਰ ਬੈਠਣ ਨੂੰ ਤਤਜੀਹ ਦਿੱਤੀ। ਨਵੇਂ ਆਦੇਸ਼ਾਂ ਮਗਰੋਂ ਦਿਹਾੜੀਦਾਰ ਕਾਮੇ ਫਿਕਰਮੰਦ ਵਿਖਾਈ ਦਿੱਤੇ।

ਕਰਫਿਊ 'ਚ ਵਾਧੇ ਦਾ ਐਲਾਨ ਦਿਹਾੜੀਦਾਰ ਕਾਮਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਦੇ ਚੁੱਲ੍ਹੇ ਬਲਦੇ ਰੱਖਣ ਲਈ ਚਿੰਤਤ ਕਰਨ ਲੱਗਾ ਹੈ। ਕੁਝ ਸੰਗਠਨਾਂ ਦੇ ਵਾਲੰਟੀਅਰਾਂ ਵਲੋਂ ਘਰ-ਘਰ ਜਾ ਕੇ ਕਰੋਨਾ ਤੋਂ ਬਚਾਅ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ ਦਿੰਦੇ ਪੈਂਫਲਿਟ ਤੇ ਹੋਰ ਪ੍ਰਚਾਰ ਸਮੱਗਰੀ ਵੰਡੀ ਗਈ। ਕੁਝ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਵਰਕਰਾਂ ਨੇ ਘਰਾਂ 'ਚ ਸੈਨੇਟਾਈਜ਼ਰ ਅਤੇ ਮਾਸਕ ਵੰਡੇ। ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਵਲੋਂ ਕਰੋਨਾ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਸਪੀਕਰਾਂ ਉੱਤੇ ਮੁਨਾਦੀ ਕਰ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸੁਚੇਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਸਤਿਕਾਰ ਕਮੇਟੀਆਂ ਤੇ ਨਾਨਕ ਨਾਮ-ਲੇਵਾ ਸੰਗਤ

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਨੇ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਦੀ 27ਵੀਂ ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਇਸ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਪਰਗਟ ਹੋਣ ਨੂੰ ਚਾਨਣ ਦਾ ਉਦੈ ਹੋਣਾ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਪਾਸਾਰ ਨਾਲ ਉਲਝਣ, ਅਨਿਸ਼ਚਿਤਤਾ, ਅਸਥਿਰਤਾ ਦੀ ਧੁੰਦ ਹਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਸਾਰਾ ਮਾਹੌਲ ਨਿੱਖਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ; ਇਹ ਗਿਆਨ ਦਾ ਚਾਨਣ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਭ ਕੁਝ ਸਾਫ ਦਿਸਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਸੂਰਜ ਦੇ ਨਿਕਲਣ ਨਾਲ ਤਾਰੇ ਅਲੱਪ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਰਾਤ ਦਾ ਹਨੇਰਾ ਦੂਰ ਹੋ ਕੇ ਸੱਜਰੀ ਸਵੇਰ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਸਜੀਵ ਕਰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਨਵਾਂ ਸੁਨੇਹਾ ਲੈ ਕੇ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।

ਡਾ. ਗੁਰਨਾਮ ਕੌਰ, ਪਟਿਆਲਾ

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਅੱਗੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਦੋਂ ਸ਼ੇਰ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਭਵਕ ਮਾਰਦਾ ਹੈ, ਦਹਾੜਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਭੱਜ ਜਾਂਦੇ ਹਿਰਨਾਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਦਾ ਹੌਂਸਲਾ ਨਹੀਂ ਬੱਝਦਾ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਿੱਖੇ ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਕਦਮ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਸਥਾਨ ਪੂਜਾ ਦਾ ਸਥਾਨ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਧਾਰਮਿਕ ਸਥਾਨ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਸਥਾਨ ਸਨ, ਉਹ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਨਾਮ 'ਤੇ ਜਾਣੇ ਜਾਣ ਲੱਗੇ ਹਨ। ਹਰ ਘਰ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਹੋਣ ਲੱਗਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਸਦਕਾ ਘਰ 'ਧਰਮਸਾਲ' ਅਰਥਾਤ ਧਰਮ-ਸਥਾਨ ਜਾਪਣ ਲੱਗ ਪਏ ਹਨ। ਇਥੇ ਇਹ ਗੱਲ ਖਾਸ ਨੋਟ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ ਕਿ ਘਰਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬਾਣੀ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਹੋਣ ਲੱਗਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ਇਹ ਵੀ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਦਾ ਮਕਸਦ ਆਮ ਲੋਕਾਈ ਨੂੰ ਸ਼ਬਦ, ਬਾਣੀ ਦੇ ਕੀਰਤਨ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ, ਲੋਕ-ਮਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਵਹਿਮ-ਭਰਮ, ਅਗਿਆਨ ਦੇ ਹਨੇਰੇ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਕੇ ਗਿਆਨ ਦੇ ਚਾਨਣ ਨਾਲ ਰੌਸ਼ਨ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਬਾਬੇ ਨੇ ਚਾਰੇ ਦਿਸ਼ਾਵਾਂ ਤਾਰ ਦਿਤੀਆਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦੇ ਨੌਂ ਖੰਡਾਂ ਵਿਚ ਸੱਚ ਦਾ ਮੇਲ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਲਿਜੁਗ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਜਿਸ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਧਰਮ ਵੱਲੋਂ ਖੰਭ ਲਾ ਕੇ ਉਡ ਜਾਣ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਪਰਗਟ ਹੋ ਕੇ ਗਿਆਨ ਦਾ ਚਾਨਣ ਫੈਲਾਇਆ।

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਨੇ ਉਦਾਸੀਆਂ ਪਿਛੋਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਵੱਲੋਂ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਆ ਕੇ ਸੰਸਾਰੀ ਕੱਪੜੇ ਪਹਿਨ ਕੇ ਕਿਰਤ ਦੀ ਕਾਰ ਕਰਦਿਆਂ ਲੋਕਾਈ ਨੂੰ ਕਿਰਤ ਕਰਨ, ਵੰਡ ਛਕਣ ਅਤੇ ਨਾਮ ਜਪਣ ਦੇ ਰਸਤੇ ਤੋਰਨ ਦੇ ਕਾਰਜ ਦਾ ਬਿਆਨ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਹੈ, “ਬਾਣੀ ਮੁਖਹੁ ਉਚਾਰੀਐ ਹੁਇ ਰੁਸਨਾਈ ਮਿਟੈ ਅੰਧਾਰਾ।” ਇਸ ਤੋਂ ਹੀ

ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਾਣੀ ਨੂੰ, ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਗਿਆਨ ਦਾ ਸੋਮਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਅਗਿਆਨ ਦਾ ਹਨੇਰਾ, ਵਹਿਮ-ਭਰਮਾਂ ਦੀ ਧੁੰਦ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚੋਂ, ਸੰਸਾਰ ਵਿਚੋਂ ਦੂਰ ਹੋਣੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਚਾਨਣ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਜੋ ਜੀਵਨ ਦਾ ਰਸਤਾ ਦਿਖਾਉਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਬਾਣੀ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮਨ ਅੰਦਰ ਰੱਬ ਦੀ ਮਿਹਰ ਸਦਕਾ ਆ ਕੇ ਵਸਦੀ ਹੈ, “ਗੁਰਬਾਣੀ ਇਸੁ ਜਗ ਮਹਿ ਚਾਨਣੁ ਕਰਮਿ ਵਸੈ ਮਨਿ ਆਏ॥”

ਇਸ ਚਾਨਣ ਬਖਸ਼ਣ ਵਾਲੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਅਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਸਿਧਾਂਤਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਕਸੁਰਤਾ ਰੱਖਣ ਵਾਲੀ ਸੂਫੀ ਸੰਤਾਂ ਤੇ ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਥਾਂ ਇਕੱਤਰ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਨੇ ‘ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ’ ਦਾ ਸਰੂਪ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤਾ। ਦਸਵੀਂ ਨਾਨਕ ਜੋਤਿ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਨੇ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਦਰਜ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਸਮਾਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬਾਕਾਇਦਾ ਪਰੰਪਰਾ ਅਨੁਸਾਰ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਰਵ ਸਮਿਆਂ ਵਾਸਤੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਦਰਜਾ ਦੇ ਕੇ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ ਦੇ ਲੜ ਲਾ ਦਿਤਾ। ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਨੇ ‘ਮੁੰਦਾਵਣੀ’ ਵਿਚ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਵਸਤਾਂ ਜਾਂ ਪਦਾਰਥ ਪਏ ਹਨ-ਸਤਿ, ਸੰਤੋਖ ਅਤੇ ਵੀਚਾਰ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮ ਵੀ ਪਿਆ ਹੈ। ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਸਤਾਂ ਨੂੰ ਚੱਖਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਤਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਅਜਿਹੀ ਵਸਤੂ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਤੱਜਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ, ਹਰ ਰੋਜ਼ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਵਸਾ ਕੇ ਰੱਖਣਾ ਹੈ। ਇਹ ਸੰਸਾਰ, ਜੋ ਅਗਿਆਨ ਦੇ ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਗੁੱਸਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ (ਸ਼ਬਦ) ਦੇ ਚਰਨ ਲੱਗ ਕੇ ਪਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਇਹ ਜੋ ਵੀ ਪਾਸਾਰਾ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਉਸ ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਹੀ ਪਰਗਟ ਰੂਪ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਸੰਤਾਂ, ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਲੱਗਿਆਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜੋ ਪੈਮਾਨਾ ਰੱਖਿਆ, ਉਹ ਸੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ, ਫਲਸਫੇ ਦੀ ਸਾਂਝ। ਸੰਤਾਂ ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਲੱਗਿਆਂ ਧਰਮ, ਜਾਤ-ਪਾਤ ਜਾਂ ਉਚ-ਨੀਚ ਜਿਹਾ ਕੋਈ ਪੈਮਾਨਾ ਨਹੀਂ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਸਾਂਝ ਦਾ ਪੈਮਾਨਾ ਸਭ ਦਾ ਉਸ ਇੱਕ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਜੋਤਿ ਤੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋਣਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ‘ਸਭ ਮਹਿ ਜੋਤਿ ਜੋਤਿ ਹੈ ਸੋਇ’ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਸਰਵ ਸਾਂਝੀ ਹੈ, ਇਸ ਉੱਤੇ ਕਿਸੇ ਦਾ ਵੀ ਕੋਈ ਏਕ-ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਉੱਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਿਵੇਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਗੁਰੂ ਸਭਨਾਂ ਦਾ ਸਾਂਝਾ ਹੈ। ਜੋ ਵੀ ਪ੍ਰਾਣੀ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਆਉਣਾ ਲੋਚਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਨੇ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਚਾਰ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਰੱਖੇ ਤਾਂ ਕਿ ਹਰ ਮਾਈ

ਭਾਈ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜਾਤ-ਮਜ਼ਹਬ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੋਵੇ, ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਵਿਤਕਰੇ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਆ ਸਕੇ। ਗੁਰੂ ਦਾ ਦੱਸਿਆ ਰਾਹ ਸਰਵ-ਅਲਿੰਗਨਕਾਰੀ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ‘ਜੋ ਜੀਆ ਆਵੇ ਸੋ ਰਾਜੀ ਜਾਵੇ’ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਅਨੁਸਾਰ ਹਰ ਕਿਸੇ ਲਈ ਗੁਰੂ ਦੀ ਗਲਵੱਕਤੀ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਹੈ।

ਦੂਜੀ ਗੱਲ ਜੋ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਯੋਗ ਹੈ, ਉਹ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਬਣਨਾ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਵਾਲੇ ਹੋਣਾ ਹੈ, ਨਾ ਕਿ ‘ਗੁਰੂ ਸਾਡਾ ਹੈ’ ਜਾਂ ‘ਗੁਰੂ ਮੇਰਾ ਹੀ ਹੈ’ ਨੂੰ ਰੱਟੇ ਲਾਉਣਾ। ਜਦੋਂ ਸਿੱਖ ਆਪੇ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਮਰਪਣ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਹੱਕ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਸਮਰਪਣ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ‘ਇਤੁ ਮਾਰਗਿ ਪੈਰੁ ਧਰੀਜੈ॥ ਸਿਰੁ ਦੀਜੈ ਕਾਣਿ ਨ ਕੀਜੈ॥’ ਪਰ ਜੋ ਕੁਝ ਮੌਜੂਦਾ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਹ ਬਹੁਤਾ ਗੁਰੂ ਆਸ਼ੇ ਦੇ, ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੇ ਉਲਟ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਾਗੀ ਹੋ ਕੇ ਅੰਦਰੋਂ ਹਉਮੈ ਦੂਰ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ, ਗੁਰੂ ਅਨੁਸਾਰੀ ਕਾਰਜ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਅਸੀਂ ਸਮਝ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ ਜਿਵੇਂ ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਦੀ ਸਾਰੀ ਸਮਝ ਹੁਣ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਆਪ-ਮੁਹਾਰੇ ਆ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਹੁਤਾ ਕੁਝ ਰਾਜਨੀਤੀ ਜਾਂ ਕਹਿ ਲਈਏ ਵੋਟਾਂ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ਤੇ ਚੌਧਰ ਲਈ ਵਾਪਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਾਫੀ ਕੁਝ ਬਾਣੀ ਤੋਂ ਅਣਜਾਣ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ, ਨਿਜੀ ਹਉਮੈ ਤੇ ਅਗਿਆਨ ਵਿਚੋਂ ਵਾਪਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਸਮਝ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲੱਗ ਰਹੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਿੱਖੀ ਜਾਂ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਕਿ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਪਹੁੰਚਾ ਰਹੇ ਹਾਂ? ਇਸੇ ਅਗਿਆਨ, ਹਉਮੈ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ ਸਿੱਖ ਸਮੂਹ ਦੇ ਵੱਡੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਅਲੱਗ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਨੇ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਪਰਗਟ ਹੋਣ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਹੈ,

ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮੁ ਕਲਿਜੁਗਿ ਅੰਦਰਿ ਇਕੁ ਦਿਖਾਇਆ। ਚਾਰੇ ਪੈਰ ਧਰਮ ਦੇ ਚਾਰਿ ਵਰਨਿ ਇਕੁ ਵਰਨੁ ਕਰਾਇਆ। ਰਾਣਾ ਰੰਕੁ ਬਰਾਬਰੀ ਪੈਰੀ ਪਾਵਣਾ ਜਗਿ ਵਰਤਾਇਆ। ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਧਾਰਮਿਕ ਹਉਮੈ ਅਧੀਨ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਨੂੰ ਵੱਖ ਵੱਖ ਵਰਨਾਂ, ਜਾਤਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲੇ ਵੀ ਪਿਛਲੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਸਾਹਮਣੇ ਆਏ ਹਨ ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਦਲਿਤ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਵਿਆਹ ਦੀ ਰਸਮ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਜੋ ਸਿੱਖ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਆਮ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਪਰੰਪਰਾ ਹੈ, ਘਰ ਵਿਚ ਪਾਠ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬੀੜ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਸਵਾਲ ਹੈ, ਕਿਉਂ? ਗੁਰੂ ਨੇ ਤਾਂ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਘਰ ਘਰ ਗਾਉਣ ਦਾ ਅਦੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਅਸੀਂ ਕਿਵੇਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦੇ ਠੇਕੇਦਾਰ ਬਣ ਗਏ ਕਿ ਕੌਣ ਆਪਣੇ ਘਰ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕੌਣ ਨਹੀਂ? ਹਾਂ! ਜੋ ਕੋਈ ਬਹੁਤ ਹੀ ਗਿਆਨਵਾਨ ਹੈ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸਰੂਪ

ਘਰ ਲੈ ਕੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਇਹ ਸਮਝਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ, ਮਾਣ-ਸਨਮਾਨ ਮਰਿਆਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਕਿਵੇਂ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਹਿੱਸੇ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਹਿਜਧਾਰੀ ਸਿੱਖ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਨੂੰ ਵੋਟ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਅਧੀਨ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਲਈ ਵੋਟ ਪਾਉਣ ਦੇ ਹੱਕ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਹਿਜਧਾਰੀ ਸਿੱਖਾਂ ਵੱਲੋਂ ਭੋਟ ਕੀਤੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਗੱਢੇ ਤਾਂ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹਨ, ਪਰ ਸਿੱਖ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣ ਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਹੱਕ ਨਹੀਂ?

ਹਰ ਕੋਈ ਆਪਣੇ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਦਲ, ਕਮੇਟੀਆਂ ਬਣਾ ਕੇ ਇਹ ਸਮਝਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਉਹ ਹੀ ਰਾਖੇ ਅਤੇ ਠੇਕੇਦਾਰ ਹਨ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਸਿਰਮੌਰ ਸੰਸਥਾ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਹੈ, ਜਿੱਥੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਆਪੂੰ ਸਿਰਜੀਆਂ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ, ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਅਗਵਾਈ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਚਰਚਾ ਵਿਚ ‘ਸਤਿਕਾਰ ਕਮੇਟੀਆਂ’ ਕਹੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸੰਸਥਾ ਹੈ। ਸਿੱਖੀ ਨਾਨਕ ਨਾਮ-ਲੇਵਾ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਅਦੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਪੂਰਨ ਗੁਰਸਿੱਖ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਕੀ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦਾ ਵਰਤਾਰਾ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬਾਣੀ ਨਾਲ ਜੋੜਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਧੱਕ ਕੇ ਬਾਣੀ ਤੋਂ ਦੂਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਸ਼ਾਇਦ ਸਾਡੇ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤਿਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿ ਸਿੱਖੀ ਹਿੰਦੂ ਸਾਬੋਂ ਕਿਤੇ ਵੱਧ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਾ ਸਿਰਫ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਹਨ, ਸਗੋਂ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਸਿੱਖੀ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਧੀ ਦਾ ਵਿਆਹ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਹੋਰ ਕੋਈ ਦਾਜ ਭਾਵੇਂ ਦੇ ਸਕਣ ਭਾਵੇਂ ਨਾ, ਪਰ ਉਹ ਧੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸਰੂਪ ਜ਼ਰੂਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਸਾਨੂੰ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾਉਣਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਸਤਿਕਾਰ ਕਮੇਟੀਆਂ ਕਹਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਇਹ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਕਿਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਵਿਚ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ? ਕੋਈ ਜ਼ਮਾਨਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਹਿੰਦੂ ਪਰਿਵਾਰ ਆਪਣੇ ਵੱਡੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਸਜਾਉਣ ਵਿਚ ਮਾਣ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਪਰ ਹੁਣ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਆਪ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਧੱਕ ਕੇ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਬਾਹਰੋਂ ਆ ਕੇ ਕਿਸੇ ਆਰ. ਐਸ. ਐਸ. ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਅਦਾਰੇ ਨੂੰ ਸਿੱਖੀ ਵਿਚ ਸੰਨ੍ਹ ਲਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਆਪ ਹੀ ਇਸ ਪਾਸੇ ਪੂਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ।

ਹੁਣੇ ਹੁਣੇ ਮੈਂ ਭਾਰਤ ਹੋ ਕੇ ਆਈ ਹਾਂ। ਮੇਰੀ ਵੱਡੀ ਭੈਣ ਸਮਰਾਲੇ ਨੇ ਤੇ ਪਿੰਡ ਮਹਿਦੂਦਾਂ ਵਿਆਹੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇੱਕ ਐਤਵਾਰ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਭਤੀਜੇ ਅਤੇ ਭਤੀਜੀ-ਬਹੁ ਨਾਲ ਉਥੇ ਮਿਲਣ ਗਈ। ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਸੀਂ ਪਿੰਡ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ

ਕੋਲੋਂ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਜਾਂਦੀ ਸਿੱਧੀ ਗਲੀ ਰਾਹੀਂ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ, ਪਰ ਉਸ ਦਿਨ ਅੱਗੋਂ ਰਸਤਾ ਬੰਦ ਸੀ ਅਤੇ ਪੁਛਣ 'ਤੇ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਸ਼ਾਮਿਆਨੇ ਲਾ ਕੇ ਮਹੰਤਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਵੱਲੋਂ ਰਮਾਇਣ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਇਸ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਦੀ ਹਾਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਮੁੰਡੇ ਪਟਿਆਲੇ ਵਿਚ ਵੀ ਬਿਜਲੀ ਦੇ ਸਮਾਨ ਅਤੇ ਫਿਟਿੰਗ ਵਗੈਰਾ ਦਾ ਬਿਜਨਸ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪਟਿਆਲੇ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਵਾਹ ਪੈਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਬਾਵਿਆਂ ਜਾਂ ਮਹੰਤਾਂ ਦੇ ਇਹ ਸਾਰੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾੜੀ-ਕੇਸਾਂ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਦਸਤਾਰਧਾਰੀ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਸਥਾ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਹੈ।

ਪਹਿਲਾਂ ਉਹ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ ਆਪਣੇ ਖਾਸ ਸਥਾਨ 'ਤੇ ਕਰਾਉਂਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸੀ, ਪਰ ਸਤਿਕਾਰ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਉਜਰ ਕਾਰਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਧਰਮਸਾਲਾ ਉਸਾਰੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਪਾਠ ਉਥੇ ਕਰਵਾ ਸਕਣ। ਉਹ ਸਤਿਕਾਰ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਕਿਸੇ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਗਏ ਅਤੇ ਧਰਮਸਾਲਾ ਦਿਖਾਈ, ਜਿੱਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਾਠ ਕਰਾਉਣਾ ਸੀ; ਪਰ ਉਸ ਭਲੇਮਾਣਸ ਨੇ ਬਜਾਇ ਇਸ ਦੇ ਕਿ ਉਹ ਇਹ ਦਸਦਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਾਠ ਕਰਾਉਣ ਵੇਲੇ ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਸਾਫ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿਤਾ ਕਿ ਉਹ ਪਾਠ ਨਹੀਂ ਕਰਾ ਸਕਦੇ। ਹਾਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਆਪਣੀ ਪਰੰਪਰਾ ਨੂੰ ਤੋੜਦਿਆਂ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਰਮਾਇਣ ਦਾ ਪਾਠ ਹੀ ਕਰਵਾ ਲਿਆ ਜਾਵੇ।

ਸਵਾਲ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਉਸ ‘ਸਿੱਖ’ ਨੇ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜਾਂ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ‘ਘਰਿ ਘਰਿ ਅੰਦਰਿ ਧਰਮਸਾਲਾ ਹੋਵੈ ਕੀਰਤਨੁ ਸਦਾ ਵਿਸੋਆ’ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਦੇ ਉਲਟ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ? ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੀਆਂ ਆਪੂੰ ਬਣੀਆਂ ਕਮੇਟੀਆਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਤੱਕ ਆਮ ਨਾਨਕ ਨਾਮ-ਲੇਵਾ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਲੀਲ ਨਾ ਹੋਣਾ ਪਵੇ ਅਤੇ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਨ-ਸੁਣਨ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਹਿਰੂਮ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

ਇੱਕ ਗੱਲ ਵੱਲ ਹੋਰ ਧਿਆਨ ਦੁਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ‘ਸਤਿਕਾਰ ਕਮੇਟੀ’ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਕਹਾਉਂਦੇ ਇਹ ਦੋ ਬੰਦੇ, ਜੋ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਆਸ-ਪਾਸ ਸਰਗਰਮ ਹਨ, ਵਿਚੋਂ ਇੱਕ ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘ ਦੇ ਬਾਣੇ ਵਿਚ ਬਰੀ-ਵੀਲਰ ਚਲਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਕਿਸੇ ਮੋੜ 'ਤੇ ‘ਸੁਖਨਿਧਾਨ’ ਰਗੜ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਗਿਲਾਸ ਭਰ ਭਰ ਸਵੇਰ ਤੋਂ ਹੀ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਘੇਰ ਘੇਰ ਕੇ ਪਿਲਾਉਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੀ ਇਸ ਵਿਚ ਕਿੰਨੀ ਕੁ ਸੱਚਾਈ ਹੈ, ਪਰ ਸੁਣਨ 'ਚ ਇਹੀ ਕੁਝ ਆਇਆ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ‘ਮਹਾਪੁਰਖਾਂ’ ਨੂੰ ਬਾਣੀ ਦੀ ਕਿੰਨੀ ਕੁ ਸਮਝ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦੀ ਉਹ ਕਿਹੋ ਜਿਹੀ ਸੇਵਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਇਸ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤ ਆਪ ਲਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਤਿੰਨ ਦੰਦੀ ਰਾਜਨੀਤੀ-ਦੰਡ, ਦੰਗੇ, ਦੰਗਈ

ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਨਫਰਤ ਨਾਲ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਦੇਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਿਆ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਵੱਡਾ ਹਿੱਸਾ ਬਰਬਾਦ ਹੋਇਆ। ਲੱਖਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਜਾਨਾਂ ਗਈਆਂ। ਉਹ ਸੀ, ‘ਰਾਸਟਰਵਾਦੀ ਜਰਮਨ ਨਾਜੀ ਪਾਰਟੀ’ ਦਾ ਹਿਟਲਰ, ਜੋ ਅੱਜ ਤੱਕ ਦੀ ਨਫਰਤ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਬਣਿਆ।

ਆਦਿ ਯੁੱਗ ਤੋਂ ਨਸਲਾਂ, ਕੌਮਾਂ, ਧਰਮਾਂ ਦੀ ਆਪਸੀ ਨਫਰਤ ਵਿਚ ਇੰਨੇ ਲੋਕ ਮਾਰੇ ਗਏ, ਜਿੰਨੇ ਲੋਕ ਸ਼ਾਇਦ ਦੋਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਆਪਸੀ ਸਿੱਧੀਆਂ ਜੰਗਾਂ ਵਿਚ ਮਾਰੇ ਗਏ ਹੋਣ!

ਭਾਰਤੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਵਿਚ ਅੱਜ ਹਿਟਲਰੀ ਸੋਚ ਦੇ ਅੰਸ਼ ਵਿਖਾਈ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਸੱਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਵੱਖ ਵੱਖ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਨਫਰਤੀ ਖੇਡਾਂ ਖੇਡੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਜੁਰਮ ਵਾਲੀ ਤੇ ਗੁੰਡਾਗਰਦ ਸਿਆਸਤ ਦਾ ਬੋਲ ਬਾਲਾ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਵਿਚਲੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸਾਮਰਾਜ ਦੇ ਖਤਮ ਹੋਣ ਪਿੱਛੋਂ ਆਪਣੇ ਪੈਰੀਂ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਕੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਹਾਣ ਦਾ ਹੋਣ ਨਾਲੋਂ ਧਰਮ ਦੀ ਵੰਡ ਦੇ ਆਧਾਰਤ ਸਿਆਸਤ ਕੇਂਦ੍ਰਿਤ ਹੋ ਗਈ। ਸੰਤਾਲੀ ਵਿਚ ਦੋ

ਦੋਸ਼ਾਂ ਦੀ ਨਫਰਤ ਹੀ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮੌਤ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਿਆ। ਇਹ ਸਹਿਜ ਲੱਗਦੀ ਵੰਡ ਵਿਚ ਦੋ ਕੌਮਾਂ ਨੇ ਵੰਡ ਸਾਜਿਸ਼ੀ ਕਹਿਰ ਹੰਚਾਇਆ। ਪਰਦੇ ਪਿੱਛੇ ਰਹਿ ਕੇ ਵੰਡ ਦੀ ਜਿੰਮੇਵਾਰੀ ਅੱਡ ਹੋਈ ਪਿਰ ਸਿਰ ਮੜ੍ਹਨ ਵਿਚ ਕਾਮਯਾਬੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਪਿਛਲੇ ਇਕ ਦਹਾਕੇ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਰਾਜਨੀਤੀ ਵਿਚ ਅਪਰਾਧੀ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਪੈਸਾ, ਡਰ ਭੈਅ ਨਾਲ ਚੁਣੇ ਜਾਣਾ ਹਿਟਲਰ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵੱਲ ਵਧਦਾ ਨਜ਼ਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਇਕ ਕੱਟੜ ਸੰਘ ਦੀ ਨਫਰਤੀ ਚਾਲਾਂ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫਤ ਵਿਚ ਆਇਆ ਭਾਰਤ ਦੁਨੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਟੁੱਟਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖੀ ਹੱਕਾਂ ਦੇ ਘਾਣ ਦੀਆਂ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਦੀਆਂ ਮਿਸਾਲਾਂ ਵਧ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਅੱਜ ਭਾਰਤ ਵਿਚਲੀ ਸਿਆਸਤ ਵਿਚ ਜੋ ਵੀ ਲੀਡਰ ਜਾਂ ਪਾਰਟੀ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ 'ਤੇ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਫਰਤ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਕੇਂਦਰੀ ਸਿਆਸਤ ਦੀ ਕੁਰਸੀ ਨੂੰ ਹੱਥ ਪਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੌਜਵਾਨੀ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਵਾਗਡੋਰ ਸੰਭਾਲਣੀ ਸੀ, ਉਹ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਦਾ ਮਾਰਿਆ ਹੱਥ ਵਿਚ ਮਾਰੂ ਹਥਿਆਰ ਅਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਨਫਰਤੀ ਕੋਰਤ

ਭਰੀ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਭਾਰਤੀ ਆਰਥਕਤਾ ਗੋਡਿਆਂ ਭਾਰ ਹੋ ਗਈ ਹੈ।

1984 ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਤਿੰਨ ਦਿਨਾਂ ਨਸਲਕੁਸ਼ੀ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਸਰਕਾਰੀ ਸਰਪ੍ਰਸਤੀ ਹੋਣ ਹੋਈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਹਰ ਥਾਂ ਕੋਰ ਕੋਰ ਕੇ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ। 2002 ਵਿਚ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀ ਵੀ ਤਿੰਨ ਦਿਨਾਂ ਨਸਲਕੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਚਿੱਟੇ ਦਿਨ ਸਿਆਸਤਦਾਨਾਂ ਦੀ ਸਮੂਲੀਅਤ ਵਿਖਾਈ ਦਿੱਤੀ। ਜੇ ਸਭ ਨੂੰ ਇਨਸਾਫ ਮਿਲੀਆਂ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਅੱਜ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਫਿਰ ਤਿੰਨ ਦਿਨਾਂ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਖਿਲਾਫ ਨਫਰਤੀ ਕਹਿਰ ਨਾ ਵਰਤਦਾ। ਇਹ ਕਿਹੜੀਆਂ ਤਾਕਤਾਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਖੁੱਲ੍ਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ? ਪੈਸਾ, ਰਾਡਾਂ, ਕੈਮੀਕਲ ਪਾਊਡਰ, ਟਾਇਰ, ਤੇਲ ਆਦਿ ਕਿਹੜੇ ਸਾਧਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ। ਹਰ ਵਾਰ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨਦੇਹੀ ਵੀ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਹੋਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਦੁਕਾਨਾਂ, ਮਕਾਨ, ਧਾਰਮਿਕ ਅਸਥਾਨਾਂ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸਾੜ ਫੂਕ ਕਰਕੇ ਦਹਿਸ਼ਤ ਪਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਹਰ ਵਾਰ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਨਾਹਰਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, “ਮਾਰੋ... ਸਰਦਾਰੋਂ ਕੋ, ਹਮਾਰੀ ਮਾ ਕੋ

ਮਾਰਾ ਹੈ।”, “ਦੇਸ਼ ਕੇ ਗੱਦਾਰੋਂ ਕੋ, ਗੋਲੀ ਮਾਰੋ ਸਾਲੋ ਕੋ।” ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੰਗੇ ਭੜਕਾਉਣਾ ਸੋਚੀ ਸਮਝੀ ਸਾਜਿਸ਼ ਹੈ।

ਮੀਡੀਏ ਦਾ ਵੱਡਾ ਹਿੱਸਾ ਦੰਗਿਆਂ ਦਾ ਰੂਪ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਹਰ ਵਾਰ ਇਕ ਵੱਡੀ ਧਿਰ ਦੀ ਇਕ ਪਾਸਤ ਸਮੂਲੀਅਤ ਦੀ ਗੱਲ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਜੋ ਵੀ ਜੁਰਮ ਕਰਨ, ਉਸ ਦੀ ਕੋਈ ਤਫਤੀਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਵਕੀਲ ਸਿਰਫ ਖਾਨਪੂਰਤੀ ਲਈ ਖੜ੍ਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਭਾਵੇਂ ਮੁਜਰਿਮਾਂ ‘ਤੇ ਉੱਗਲ ਵੀ ਰੱਖੇ। ਸਭ ‘ਤਮਾਸ਼ਾ-ਏ-ਨਿਆਂ’ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਜੁਰਮ ਦੇ ਦੰਡ ਦਾ ਭੈਅ ਨਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ ਜਾਂ ਸਗੋਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦਾ ਦੰਗਈਆਂ ਨਾਲ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋਣਾ ਮਨੁੱਖਤਾ ਵਿਰੋਧੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਕਈ ਲੀਡਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਨਫਰਤੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਕੇ ਜਾਨ ਤੋਂ ਹੱਥ ਧੋਣੇ ਪਏ। ਬੀਜਿਆ ਬੀਜ, ਵੱਢਣ ਵੇਲੇ ਉਹੀ ਫਲ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਨਸਾਫ ਲਈ ਇਕੱਠੇ ਹੋਣਾ ਦੇਸ਼ ਧ੍ਰੋਹੀ ਕਹਿ ਕੇ ਭੰਡਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਲੇਖਕਾਂ, ਅਦਾਕਾਰਾਂ, ਵਿਦਵਾਨਾਂ, ਚਿੰਤਕਾਂ, ਸਨਮਾਨਿਤ ਸੁਖਸੀਅਤਾਂ ਵਲੋਂ ਉਠਾਈ ਅਵਾਜ਼ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਪਾਰਟੀ ਜਾਂ ਮਜ਼ਹਬ ਹਮਾਇਤੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਦੰਡ ਦਾ ਨਾ ਤੈਅ ਹੋਣਾ ਦੰਗਿਆਂ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਹੀ ਦੰਗਈ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਨਾ ਹੋ ਕੇ, ਨਿਆਂ ਨੂੰ ਚਿੜਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਨਫਰਤ ਦੀ ਅੱਗ ਬਹੁਤ ਭਿਆਨਕ ਨਤੀਜੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਪਸ਼ੂਆਂ, ਜਾਨਵਰਾਂ ਤੇ ਪੰਛੀਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਨਫਰਤ ਦੇ ਤੱਤ ਮਿਲਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਇਨਸਾਨ ਵਿਧੀਬੰਦ ਤਰੀਕੇ ਵਰਤਦਾ ਹੈ। ਨਫਰਤ ਦੀ ਘਾਣੀ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਵਿਅਕਤੀ ਆਪਣੀ ਹੋਸ਼, ਸੁਧ-ਬੁਧ ਤੇ ਨਫੇ-ਨੁਕਸਾਨ ਤੋਂ ਹੀਣਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਨਫਰਤ ਕਿਸੇ ਇਕ ਵਿਅਕਤੀ, ਇਕ ਕੌਮ, ਇਕ ਦੇਸ਼ ਵਿਰੁਧ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਇਕ ਫੌਜੀ ਨੌਜਵਾਨ ਪਹਿਲੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਕੌਮ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਵਲੋਂ ਖੂਨ ਦਾ ਆਖਰੀ

ਦਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਘੁਮਣ
ਫੋਨ: +33630073111

ਕਤਰਾ ਵਹਾਉਣ ਤੱਕ ਲੜਿਆ, ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਭਾਰੀ ਦੁੱਖ ਹੋਇਆ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਕੌਮ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਹਾਰ ਹੋਈ ਹੈ। ਬਦਲਾ ਲੈਣ ਲਈ ਨਫਰਤ ਬਿਰਤੀ ਭਾਰੂ ਹੋ ਗਈ। ਆਪਣੇ ਆਗੂਆਂ ਦੀ ਮਾੜੀ ਨੀਤੀ ਦਾ ਗੁੱਸਾ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਉਭਾਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ। ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਦੱਸਣ ਵਿਚ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਉਹੀ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਸਹੀ ਦਿਸ਼ਾ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਨਸਲ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਵਿਚ ਨਫਰਤ ਨੂੰ ਉਭਾਰਿਆ। ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਹਿੰਦੋਵਾਰੀ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਵਿਚ ਮੁਖੀ ਬਣਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣੀ

ਜਿਸ ਦਿਨ ਸ਼ੇਖੂਪੁਰਾ ਸੜਿਆ

ਜਿਸ ਦਿਨ ਸ਼ੇਖੂਪੁਰਾ ਸੜਿਆ, ਉਸ ਦਿਨ 26 ਅਗਸਤ 1947 ਸੀ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਬਣਿਆਂ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਉਸ ਦਿਨ ਅਸੀਂ ਸ਼ੇਖੂਪੁਰੇ ਵਿਚ ਸੀ। ਇਹ ਦਿਨ ਕੋਈ ਖੁਦਾਈ ਕਹਿਰ ਵਾਂਗ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਇਆ। ਇਸ ਪਿੰਡੇ ਤਾਂ ਇਤਿਹਾਸਕ ਘਟਨਾ ਸੀ: ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਦੀ ਵੰਡ। ਸ਼ੇਖੂਪੁਰਾ ਅਠਾਰਵੀਂ ਸਦੀ ਦਾ ਲੋਕਤੀ ਦਾ ਉਸਰਿਆ ਲੰਡਨ ਜਾਂ ਮਾਸਕੋ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਗਲਤੀ ਨਾਲ ਜਾਂ ਸ਼ਰਾਰਤਨ ਇਕ ਤੀਲੀ ਡਿੰਗੀ ਤੇ ਸ਼ਹਿਰ ਭਸਮ ਹੋ ਗਿਆ। ਸ਼ੇਖੂਪੁਰਾ ਵਿਉਂਤ ਮੁਤਾਬਿਕ ਹੀ ਜਲਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਸ਼ੇਖੂਪੁਰਾ ਸੜਨ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਕੁਝ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਮਾਨਵਾਲੇ, ਤਹਿਸੀਲ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ, ਹਸਪਤਾਲ ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਡਾਕਟਰ ਵਜੋਂ ਤਾਇਨਾਤ ਸਨ। ਹਸਪਤਾਲ ਦੇ ਕੰਪਾਊਂਡਰ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਰਸੀਦ ਮੇਰਾ ਦੋਸਤ ਸੀ। ਕੋਈ ਅੱਠ ਸਾਲ ਦਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਸਾਲ ਛੋਟਾ। ਗੋਰਾ, ਗੋਲ-ਮਟੋਲ; ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਤੋਂ ਹੋਏ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀ ਅੰਸ਼। ਕੰਪਾਊਂਡ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਸੀ ਤੇ ਹਰ ਬੱਚੇ ਦੇ ਇਕ ਦੋ ਦੋਸਤ। ਰਸੀਦ ਮੇਰਾ ਵਾਹਦ ਦੋਸਤ ਸੀ। ਰਸੀਦ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਦਾ ਨਾਂ ਖਿਜਰ ਸੀ।

ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ

ਇਕ ਦਿਨ ਮੈਂ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਗਿਆ ਤੇ ਮਾਮੂਲ ਮੁਤਾਬਿਕ ਆਵਾਜ਼ ਦਿੱਤੀ, "ਖਿਜਰੀ!"

ਉਹ ਬਾਹਰ ਆਇਆ। ਕਿੰਨਾ ਚਿਰ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਖੇਡਦਾ ਰਿਹਾ ਤੇ ਫਿਰ ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਕਿਹਾ, "ਕਾਕੇ, ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਹੁਣ ਖਿਜਰੀ ਨਾ ਕਿਹਾ ਕਰ, ਹੁਣ ਮੇਰਾ ਨਾਂ ਰਸੀਦ ਹੈ।"

ਮੇਰੇ ਮੂੰਹ 'ਤੇ ਖਿਜਰੀ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ, "ਨਾਂ ਕਿਉਂ ਬਦਲਿਆ?"

ਉਸ ਕਿਹਾ, "ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂ। ਇਕ ਦਿਨ ਅੱਬਾ ਮੇਰੀ ਅੰਮੀ ਨੂੰ ਦੱਸ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਜੁੰਮੇ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਨਮਾਜ਼ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮਸੀਤੋਂ ਨਿਕਲਦੇ ਲੋਕ ਨਾਅਰੇ ਲਗਾ ਰਹੇ ਸਨ- 'ਖਿਜਰੀ ਬੱਚਾ ਹਾਏ ਹਾਏ, ਖਿਜਰੀ ਬੱਚਾ ਹਾਏ ਹਾਏ'। ਅੱਲਾ ਨੇ ਚੰਨ ਜਿਹਾ ਬੱਚਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਐਵੇਂ ਕਿਉਂ ਹਾਏ-ਹਾਏ ਕਰਾਈਏ? ਇਸ ਦਾ ਨਾਂ ਬਦਲ ਦੇਈਏ। ਅੱਬਾ ਮੈਨੂੰ ਮਸੀਤ ਲੈ ਗਏ। ਮੌਲਵੀ ਨੇ ਕੁਰਾਨ ਮਜੀਦ ਖੋਲ੍ਹਿਆ, ਕੁਝ ਪੜ੍ਹਿਆ ਤੇ ਕਿਹਾ, "ਬੱਚੇ ਦਾ ਨਾਮ ਰਸੀਦ ਰੱਖ ਲਵੋ।" ਮੌਲਵੀ ਤੇ ਅੱਬਾ ਨੇ 'ਹਮਦ-ਉਲਾ' ਕਿਹਾ ਅਤੇ ਮੈਂ ਖਿਜਰ ਤੋਂ ਰਸੀਦ ਹੋ ਗਿਆ।"

ਅਸੀਂ ਬਾਰਾਂ ਟਾਹਣੀ ਖੇਡਣ ਲੱਗੇ। ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਾ ਕਿ ਉਹ ਰੋਂਦੇ ਮਾਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਰੋਂਕਿਆ। ਉਸ ਕਿਹਾ, "ਇਸ ਖੇਡ ਵਿਚ ਰੋਂਦੇ ਵੱਜ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ।" ਗਲ ਵਧ ਗਈ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ, "ਖਿਜਰੀ ਬੱਚਾ ਹਾਏ-ਹਾਏ।" ਉਸ ਨੇ ਮੇਰਾ ਜੂਤਾ ਫੜ ਲਿਆ ਤੇ ਮੈਂ ਉਸ ਦੇ ਕੰਨ ਲੱਗੇ ਖਿੱਚਣ। ਕਿਸੇ ਨੇ ਆ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਛੁਡਾਇਆ ਤੇ ਅਸੀਂ ਗੁੱਸੇ-ਗੁੱਸੇ ਆਪੋ-ਆਪਣੇ ਘਰ ਚਲੇ ਗਏ।

ਦਰਅਸਲ, ਖਿਜਰ ਹਯਾਤ ਖਾਨ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਵਜ਼ੀਰ-ਆਲਾ ਸੀ, ਪਹਿਲੇ ਵਜ਼ੀਰ-ਆਲਾ ਸਿਕੰਦਰ ਹਯਾਤ ਖਾਨ ਦਾ ਭਤੀਜਾ। ਇਹ ਪਰਿਵਾਰ ਯੂਨੀਅਨਿਸਟ ਸੀ ਅਤੇ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਦੀ ਵੰਡ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਸੀ। ਮੁਸਲਿਮ ਲੀਗ ਖਿਜਰ ਹਯਾਤ ਨੂੰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਰਾਹ ਵਿਚ ਕਾਂਗਰਸ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਵੱਡਾ ਅੜਿੱਕਾ ਸਮਝਦੀ ਸੀ। ਪੰਜਾਬ ਭਰ ਦਾ ਮੌਲਾਣਾ ਖਿਜਰ ਹਯਾਤ ਦੇ ਪਿੰਡੇ ਪੈ ਗਿਆ ਅਤੇ ਆਖਰ ਉਸ ਨੂੰ ਆਲਾ ਵਜ਼ੀਰੀ ਛੱਡਣੀ ਪਈ। ਬਸ ਕੁਝ ਮਹੀਨੇ 'ਖਿਜਰੀ ਬੱਚਾ ਹਾਏ-ਹਾਏ' ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ। ਰਸੀਦ ਅਤੇ ਮੈਂ ਕਿੰਨੀ ਕੁ ਦੇਰ ਦੂਰ ਰਹਿ ਸਕਦੇ ਸੀ। 'ਲੜਾਈ-ਲੜਾਈ ਖਤਮ, ਹੱਡੀ ਹਜ਼ਮ' ਕਹਿੰਦਾ ਮੈਂ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਚਲਾ ਗਿਆ ਤੇ ਆਵਾਜ਼ ਦਿੱਤੀ, "ਖਿਜਰੀ, ਓ ਖਿਜਰੀ।" ਉਸ ਦੀ ਪਰਦੇਦਾਰ ਅੰਮੀ ਬਾਹਰ ਆਈ ਅਤੇ ਮੇਰੀ ਬਾਂਹ ਫੜ ਕੇ ਅੰਦਰ ਲੈ ਗਈ। ਮੂੰਹ ਸਿਰ ਪਲੋਸਿਆ, ਪਿੱਠ ਥਾਪਤੀ ਤੇ ਮੇਰੀ ਢਿੱਲੀ ਜੂਤੀ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਫਿਰ ਬਣਾਉਂਦਿਆਂ ਸੌ-ਸੌ ਦੁਆਵਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਾਡੀਆਂ ਠੋਡੀਆਂ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਦੀਆਂ ਬੁੱਕਾਂ ਵਿਚ ਘੁੱਟ ਕੇ ਕਿਹਾ, "ਤੁਹਾਨੂੰ ਤਾਂ ਅਜੇ ਖੇਡਣਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਆਇਆ, ਲੜਨਾ ਕਿਵੇਂ ਆ ਗਿਆ?"

ਲੜੇ ਅਸੀਂ ਕਦੇ ਸਾਂ, ਖਰੂਦ ਪਾਉਣਾ ਸੀ, ਪਾ ਲਿਆ ਸੀ।

ਰਸੀਦ ਤੇ ਮੈਂ ਕੁਝ ਦੇਰ ਖੇਡਦੇ ਰਹੇ। ਖੇਡਦਾ-ਖੇਡਦਾ ਉਹ ਰੁਕ ਗਿਆ ਅਤੇ ਬੜੇ ਰਾਜਦਾਰਾਨਾ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਉਸ ਕਿਹਾ, "ਕਾਕਾ, ਤੈਨੂੰ ਇਕ ਚੀਜ਼ ਦਿਖਾਉਣੀ ਏ।"

"ਉਹ ਕੀ?"

ਉਸ ਕਿਹਾ, "ਤਾਸ਼, ਪਰ ਉਹ ਤਾਸ਼ ਨਹੀਂ, ਤਸਵੀਰਾਂ ਨੇ।"

"ਤਸਵੀਰਾਂ?"

"ਹਾਂ, ਤਸਵੀਰਾਂ; ਗੰਦੀਆਂ। ਕਿਧਰੇ ਛੁਪ ਕੇ ਦੇਖਣੀਆਂ ਪੈਣੀਆਂ ਨੇ।"

"ਚੱਲ, ਉਸ ਵਾਤ ਦੇ ਉਹਲੇ। ਉਸ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹਾਂ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਕੰਧ ਹੈ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਓਧਰ ਕਿਸੇ ਨਹੀਂ ਆਉਣਾ।"

ਅਸੀਂ ਵਾਤ ਦੇ ਪਿੰਡੇ ਚਲੇ ਗਏ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਉੱਚੀ ਕੰਧ। ਸ਼ਾਮ ਦਾ ਵਕਤ ਸੀ, ਪਰ ਰੋਸ਼ਨੀ ਅਜੇ ਕਾਫੀ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਇਕ ਥਾਂ ਛੁਪ ਕੇ ਬੈਠ ਗਏ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜੇਬ ਵਿਚੋਂ ਤਾਸ਼ ਜਿਹੀ ਕੱਚੀ, ਇਕ ਤਸਵੀਰ ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਕੀਤੀ, ਇਕ ਹੋਰ ਤੇ ਫਿਰ ਇਕ-ਇਕ ਕਰਕੇ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਨਵੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਦਿਖਾਉਂਦਾ ਰਿਹਾ ਤੇ ਮੇਰੀਆਂ ਦੇਖੀਆਂ ਇਕੱਠੀਆਂ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ। ਅਜੀਬ ਤਸਵੀਰਾਂ ਸਨ। ਮੂੰਹ ਸਿਰ ਤੇ ਜਨਾਨਾ ਸਨ ਸੋਹਣੇ ਤੇ ਮਲੂਕ, ਪਰ ਜਿਸਮ! ਤਸਵੀਰਾਂ ਕੀ ਸਨ, ਕੁੜੀਆਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੇਹੁਰਮਤੀ ਕਰਦੇ ਲੋਕ। ਮੈਂ ਪੁੱਛਿਆ, "ਤੂੰ ਇਹ ਤਸਵੀਰਾਂ ਕਿੱਥੋਂ ਲਈਆਂ?" ਰਸੀਦ ਦੱਸਿਆ, "ਨਿਆਮਤੇ ਦੇ ਵੱਡੇ ਮੁੰਡੇ ਕੋਲੋਂ। ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਤਸਵੀਰਾਂ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਦੀਆਂ ਨੇ। ਇਹ ਕੁੜੀਆਂ ਹਿੰਦੂ-ਸਿੱਖ ਨੇ।"

"ਹਿੰਦੂ-ਸਿੱਖ?"

"ਹਾਂ, ਹਿੰਦੂ-ਸਿੱਖ। ਨਿਆਮਤੇ ਦਾ ਮੁੰਡਾ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਤੈਨੂੰ ਛੁਪਾ ਕੇ ਦਿਖਾ ਦਿਆਂ, ਪਰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ ਨਾ ਦਿਖਾਵਾਂ।" ਰਾਤ ਪੈਣ ਤਕ ਉਹ ਤਸਵੀਰਾਂ ਮੇਰੇ ਜਿਹਨ ਵਿਚ ਘੁੰਮਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ। ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਦਿਮਾਗ ਵਿਚੋਂ ਨਾ ਨਿਕਲਣ ਕਾਰਨ ਮੈਨੂੰ ਬੁਖਾਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਬਰਾਮਦੇ ਵਿਚ ਪਈ ਚਾਰਪਾਈ 'ਤੇ ਲੇਟਿਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਬਾਰੇ ਸੋਚ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜੋ ਇਹ ਜੁਲਮ ਸਹਿ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹ ਕੌਣ ਸਨ ਜੋ ਇਹ ਸਿਤਮ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਕੁਝ-ਕੁਝ ਸਮਝ ਆ ਵੀ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਪਿਤਾ ਜੀ ਘਰ ਆਏ। ਮੈਨੂੰ ਵਰਾਡੇ ਵਿਚ ਲੇਟਿਆਂ ਵੇਖ ਕੇ ਕਿਹਾ, "ਅੱਜ ਕਾਕਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਉਂ ਲੇਟਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ?" ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਜੇ ਕਿਸੇ ਦਾ ਨਾਂ ਲੈ ਕੇ ਸੰਬੋਧਿਤ ਨਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੋਏ ਤਾਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਕਿ ਗੱਲਬਾਤ ਪਤੀ ਪਤਨੀ ਵਿਚਕਾਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।

"ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਖੇਡ ਕੇ ਆਇਆ ਤਾਂ ਢਿੱਲਾ ਲੱਗਦਾ ਸੀ। ਆ ਕੇ ਲੰਮਾ ਪੈ ਗਿਆ।"

ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਮੱਥੇ 'ਤੇ ਹੱਥ ਰੱਖਿਆ, ਬੁਖਾਰ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ; ਪਰ ਮੈਂ ਕੰਬ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ, "ਬੁਖਾਰ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ, ਕੁਝ ਸਹਿਮਿਆ ਲੱਗਦਾ ਹੈ।" ਮੈਨੂੰ ਉਠਾ ਕੇ ਵੱਖੀ ਨਾਲ ਲਗਾਉਂਦਿਆਂ ਕਿਹਾ, "ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਘਬਰਾਇਆ ਹੋਇਆ ਕਿਉਂ ਹੈ?"

"ਤਸਵੀਰਾਂ।" ਮੈਂ ਕੰਬਦੀ ਜੀਭ ਨਾਲ ਕਿਹਾ।

"ਤਸਵੀਰਾਂ?"

"ਰਸੀਦ ਨੇ ਦਿਖਾਈਆਂ। ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਦੀਆਂ ਹਨ; ਹਿੰਦੂ-ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ।"

"ਹੂੰ!" ਇਕ ਕਾਲਾ ਪਰਛਾਵਾਂ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਤੋਂ ਗੁਜ਼ਰ ਗਿਆ। ਉਹ ਰਾਤ ਦੀ ਰੋਟੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਮੇਜ਼ ਦੇ ਇਕ ਕੋਨੇ 'ਤੇ ਬੈਠੇ ਸੋਚਾਂ ਵਿਚ ਗਲਤਾਨ ਸਨ। ਫਿਰ ਜਿਵੇਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਹੀ ਮੁਖਾਤਿਬ ਹੁੰਦਿਆਂ ਬੋਲੇ, "ਨਿਕਲਣਾ ਤਾਂ ਪੈਣਾ ਹੀ ਹੈ; ਜਿੰਨੀ ਜਲਦੀ ਹੋ ਸਕੇ!"

"ਪਰ ਕੋਈ ਵਸੀਲਾ ਵੀ ਤਾਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਕੱਲਿਆਂ ਤਾਂ ਰਾਹ ਵਿਚ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜਰਵਾਣਿਆਂ ਨੇ ਰੋਕ ਲੈਣਾ ਹੈ।" ਮਾਤਾ ਨੇ ਕਿਹਾ।

"ਨਿਕਲਿਆ ਤਾਂ ਉਦੋਂ ਹੀ ਜਾਣਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਇਹ ਮਾਨ ਸਰਦਾਰ ਨਿਕਲਣਗੇ। ਮੁਰੱਬਿਆਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹਨ, ਛੱਡ ਕੇ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ। ਸੋਚਦੇ ਹਨ ਅਮਨ-ਅਮਾਨ ਬਹਾਲ ਹੋ ਜਾਏ ਪਰ ਇੰਜ ਹੋਣਾ ਨਹੀਂ।" "ਹੋਣਾ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ? ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਇਕੱਠੇ ਰਹਿੰਦੇ ਆਏ ਹਾਂ। ਮੁਸਲਮਾਨ ਹਕੂਮਤ ਵੇਲੇ ਵੀ, ਸਿੱਖ ਅਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਰਾਜ ਸਮੇਂ ਵੀ। ਹੁਣ ਜੇ ਫਿਰ ਮੁਸਲਿਮ ਰਾਜ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ਤਾਂ ਕੀ ਹੋਇਆ! ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਹੀ ਜਾਣਗੇ।" ਇਹ ਸਾਡੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਭਰਾ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਸੀ। "ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਣਾ ਹੁਣ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੈ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਜੋ ਬਣਿਆ ਹੈ ਦੋ ਦੂਰ-ਦਰਾਜ਼ ਹਿੰਸਿਆਂ ਵਿਚ ਹੈ ਅਤੇ ਵਿਚਕਾਰ ਭਾਰਤ ਹੋਣਾ ਹੈ, ਹਿੰਦੂ ਅਕਸਰੀਅਤ ਦਾ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਮੁਲਕ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣਾ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੋਏਗਾ। ਇਸ ਨਵੇਂ ਬਣੇ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਵਪਾਰ ਤੇ ਕਾਰਖਾਨੇ ਸਭ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਹੱਥ ਹਨ, ਬੈਂਕ ਵੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੀ ਮਾਲਕੀ ਵੀ ਬਹੁਤੀ

ਹਿੰਦੂਆਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਹੈ। ਮੁਸਲਮਾਨ ਗਰੀਬ ਅਤੇ ਕਰਜ਼ਿਆਂ ਹੇਠ ਦੱਬਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਮੁਸਲਿਮ ਲੀਗੀ ਇਹ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਗਰ ਹਿੰਦੂਆਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢਿਆ ਨਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦਾ ਵਜੂਦ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਖਤਰੇ ਵਿਚ ਰਹੇਗਾ ਅਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਉਹੀ ਕੰਮੀ-ਕਮੀਣ।"

"ਇਹ ਮਾਰ-ਕੱਟ?" "ਉਸ ਵਕਤ ਤਕ ਬੰਦ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਜਦੋਂ ਤਕ ਅਸੀਂ ਲੋਕ ਮਾਰ ਮੁਕਾਏ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ ਜਾਂ ਭਾਰਤ ਵੱਲ ਧੱਕ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ।" "ਨਿਕਲਣ ਵਿਚ ਹੀ ਖੈਰ ਏ।" ਸਾਡੀ ਮਾਤਾ ਦੀ ਰਾਇ ਸੀ।

"ਕੋਈ ਸਬੋਬ ਵੀ ਤਾਂ ਬਣੇ। ਸੁਣਨ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ ਸੱਚਾ ਸੌਦਾ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿਚ ਨਾਲ ਲੱਗਦੇ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਹਿੰਦੂ-ਸਿੱਖ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਕਾਫਲਾ ਬਣਦਿਆਂ ਭਾਰਤ ਲਈ ਤੁਰ ਪੈਣਗੇ।"

"ਉਧਰ ਹੋ ਤੁਰੀਏ।" ਮਾਤਾ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਸੀ।

"ਰਾਹ ਵਿਚ ਨਹਿਰਾਂ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਪੁਲਾਂ 'ਤੇ ਲੀਗੀਆਂ ਦੀਆਂ ਧਾੜਾਂ ਹਨ। ਬੇਪਤੀਆਂ ਕਰ, ਲੁੱਟ-ਮਾਰ ਕਰ ਨਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਪਿੰਡ ਮਾਨ ਸਰਦਾਰਾਂ ਦਾ ਹੈ। ਅਸਲਾ ਬੇਅੰਤ

ਸ਼ੇਖੂਪੁਰਾ ਦਾ ਪੁਰਾਣਾ ਕਿਲ੍ਹਾ।

ਤੇ ਦਬਦਬਾ ਬਹੁਤ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਨਿਕਲਣ ਦਾ ਨਾਂ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦੇ। ਸਮਝਦੇ ਨਹੀਂ ਕਿ ਅਸਲਾ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਖੋਹ ਲੈਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਪਰ ਮੁਲਖੱਈਆ ਚੜ੍ਹਾ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਸਭ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਵੱਲ ਤੁਰ ਪੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕਾਫਲਾ ਉਥੋਂ ਹੀ ਬਣੇਗਾ।"

ਸੋਚਾਂ ਲੰਮੀਆਂ ਸਨ, ਪਰ ਹੱਲ ਕੋਈ ਨਿਕਲ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ। ਫਿਰ ਦੋ ਘਟਨਾਵਾਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਕਿ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਵਿਚ ਮਦਦਗਾਰ ਸਾਬਤ ਹੋਈਆਂ।

ਈਦ ਆ ਗਈ। ਹੁਕਮ ਤਾਂ ਇਹੀ ਹੈ ਕਿ ਮੁਸਲਮਾਨ ਸਭ ਗਿਲੇ-ਸਿਕਵੇ ਮਿਟਾ ਕੇ ਗਲੇ ਮਿਲਣ ਅਤੇ ਇਕ-ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਈਦ ਦੀ ਵਧਾਈ ਦੇਣ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਨਵੇਂ ਕੱਪੜੇ ਪਾ ਮਿਲਦੇ ਗਿਲਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਹੱਸਦੇ-ਖੇਡਦੇ ਬੜ੍ਹਕਾਂ ਮਾਰਨ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਫਿਰ ਸੇਲੇ, ਛਵੀਆਂ, ਕੁਹਾਤੀਆਂ ਨਿਕਲ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਈਦ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਵੀ ਇਹੀ ਹੋਇਆ। ਇਕ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਫੱਟੜ ਹੋਏ ਮਰਦਾਂ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਭੀੜ ਮਾਨਵਾਲੇ ਹਸਪਤਾਲ ਆ ਗਈ। ਕੁਝ ਜ਼ਖਮੀਆਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਨਾਜ਼ੁਕ ਸੀ। ਇਕ ਔਰਤ ਦੇ ਸਿਰ ਵਿਚ ਕੁਹਾਤੀ ਦੇ ਤਿੰਨ ਗਹਿਰੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਨ। ਇਕ ਆਦਮੀ ਦੀ ਬਾਂਹ ਤਕਰੀਬਨ ਲੱਥੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਇਕ ਬਜ਼ੁਰਗ ਦੀ ਬਾਂਹ ਵਿਚੋਂ ਬਰਫੀ ਆਰ-ਪਾਰ ਲੰਘ ਗਈ ਸੀ। ਇਹ ਕੇਸ ਕਿਸੇ ਵੱਡੇ ਹਸਪਤਾਲ ਦੇ ਸਨ, ਪਰ ਨੇੜੇ ਦਾ ਵੱਡਾ ਹਸਪਤਾਲ ਸ਼ੇਖੂਪੁਰੇ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਕੋਈ ਚਾਲੀ ਮੀਲ ਦੂਰ ਸੀ। ਆਵਾਜਾਈ ਦਾ ਸਾਧਨ ਸਿਰਫ ਗੱਡਾ ਸੀ। ਜੇ ਉਥੇ ਭੇਜੇ ਜਾਂਦੇ ਤਾਂ ਦੋ ਤਿੰਨ ਦੋ ਰਾਹ ਵਿਚ ਹੀ ਫੈਂਦੇ ਹੋ ਜਾਣ ਦਾ ਖਦਸ਼ਾ ਸੀ।

ਸੋ ਪਿਤਾ ਜੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ਖਮੀਆਂ ਦੀ ਮੱਲੂਮ ਪੱਟੀ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਵਿਚ ਜੁਟ ਗਏ। ਜ਼ਖਮ ਸਾਫ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਸੀਤੇ ਪਰੋਏ ਗਏ। ਫੱਟੀਆਂ ਲਗਾ ਕੇ ਟੁੱਟੀਆਂ ਹੱਡੀਆਂ ਬੰਨ੍ਹੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਕੁਝ ਹੋਸ਼ ਵਿਚ ਆ ਗਏ ਸਨ। ਕੁਝ ਦੇ ਹੋਸ਼ ਵਿਚ ਆਉਣ ਦੇ ਆਸਾਰ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਹੇ ਸਨ। ਹੱਥ ਸੁਕਰਾਨੇ ਵਿਚ ਉਠ ਵੀ ਰਹੇ ਸਨ।

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਬਣਿਆਂ ਅੱਠ ਦਿਨ ਹੋ ਗਏ

ਸਨ। ਤਾਰੀਖ 22 ਅਗਸਤ 1947 ਸੀ।

ਦੂਜੀ ਘਟਨਾ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਵਧੇਰੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸੀ। ਨਿਕਲਣ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਸੀ, ਪਰ ਵਸੀਲਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਬਣ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਕੋ ਆਸ ਸੀ ਕਿ ਕਾਫਲਾ ਜਦੋਂ ਬਣਿਆ, ਨਾਲ ਤੁਰ ਪਵਾਂਗੇ। ਇਸੇ ਸੋਚ ਵਿਚ ਸੀ ਕਿ ਮਾਨਵਾਲੇ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦੇ ਅਧਿਆਪਕ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ ਆ ਗਿਆ: "ਸਾਨੂੰ ਲਿਜਾਣ ਵਾਸਤੇ ਫੌਜੀ ਟਰੱਕ ਆਇਆ ਹੈ। ਡਾਕਟਰ ਸਾਹਿਬ, ਜੇ ਚੱਲਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਦੱਸੋ, ਅਸੀਂ ਟਰੱਕ ਤੁਹਾਡੇ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਹੋ ਕੇ ਲੈ ਜਾਵਾਂਗੇ।"

"ਆ ਜਾਓ।" ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਅਤੇ ਸਾਡੀ ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, "ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਾਮਾਨ ਅਤੇ ਛੁੱਟੀਆਂ ਬਿਤਾਉਣ ਲਈ ਕੱਪੜੇ ਵਗੈਰਾ ਸੰਭਾਲ ਲਵੋ। ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਨੂੰ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਫੌਜੀ ਟਰੱਕ ਆਇਆ ਹੈ। ਮੌਕਾ ਖੁੰਝਾਉਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ। ਨਿਕਲ ਚੱਲੀਏ।"

ਤਿਆਰੀ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸੀ। ਟਰੱਕ ਆਉਣ ਤਕ ਸਾਡਾ ਸਾਮਾਨ ਤਿਆਰ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਉਡੀਕਦੇ ਖੜ੍ਹੇ ਸਾਂ, ਪਰ ਦੋ ਅੜਿੱਕੇ ਪੈ ਗਏ। ਟਰੱਕ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਣ ਵਾਲੇ ਪਹਿਲੇ ਫੌਜੀ ਸਿੱਖ ਨਹੀਂ, ਬਲੋਚ ਸਨ। ਸਿੱਖ ਫੌਜੀਆਂ ਕੋਲੋਂ ਹਥਿਆਰ ਲੈ ਲਏ ਗਏ

ਸਨ ਅਤੇ ਟਰੱਕ ਬਲੋਚ ਦਸਤੇ ਦੀ ਹਿਫਾਜ਼ਤ ਵਿਚ ਸੀ। ਪਿਤਾ ਜੀ ਕੋਲ ਬੰਦੂਕ ਸੀ ਤੇ ਬਲੋਚ ਬੰਦੂਕ ਨੂੰ ਟਰੱਕ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਸਿੱਖ ਸੂਬੇਦਾਰ ਦੇ ਕਹਿਣ 'ਤੇ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਸਾਡੇ ਹਥਿਆਰ ਰੱਖੇ ਨੇ, ਇਹ ਵੀ ਰੱਖ ਲਵੋ; ਮੰਨ ਤਾਂ ਗਏ, ਪਰ ਰਹੇ ਔਖੇ-ਔਖੇ ਹੀ।

ਦੂਜੀ ਦਿੱਕਤ ਈਦ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਆਏ ਜ਼ਖਮੀਆਂ ਦੇ ਰਿਸਤੇਦਾਰਾਂ ਨੇ ਖੜ੍ਹੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੱਥ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਕਿਹਾ, "ਸਰਦਾਰ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੀਹਦੇ ਆਸਰੇ ਛੱਡ ਚੱਲੀਐ?" ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੇ ਪੈਰ ਫੜ ਲਏ। ਬੇਬਰਾ ਸਮਝਾਇਆ, ਪਰ ਉਹ ਪੈਰ ਨਾ ਛੱਡਣਾ। ਪਿਤਾ ਜੀ ਵਾਸਤੇ ਵੱਡੀ ਸਮੱਸਿਆ ਬਣ ਗਈ। ਜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਪਰਿਵਾਰ ਖਿੰਡਦਾ ਸੀ, ਇਕ ਵਾਰੀ ਵਿਛੜੇ ਫਿਰ ਮਿਲਦੇ ਜਾਂ ਨਾ ਕੋਈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਨਿਕਲਣ ਦਾ ਅਵਸਰ ਖੁੰਝਦਾ ਸੀ। ਜੇ ਜਾਂਦੇ ਤਾਂ ਜ਼ਖਮੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਦੋ ਤਿੰਨ ਨੇ ਫੌਤ ਹੋ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਫੌਜੀ ਕਾਹਲੇ ਕਹਿਣ, "ਨਿਕਲੋ ਜੋ ਚੱਲਣਾ!" ਆਖਰ ਫੈਸਲਾ ਰੁਕਣ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਹੋਇਆ। ਡਾਕਟਰੀ ਮਾਣ-ਮਰਯਾਦਾ ਨੇ ਪਹਿਲ ਲੈ ਲਈ। ਪਿਤਾ ਜੀ ਰੁਕ ਗਏ।

ਮਾਨਵਾਲੇ ਤੋਂ ਸ਼ੇਖੂਪੁਰੇ ਦੀ ਜੂਹ ਤਕ ਮੁਲਕ ਵੀਰਾਨ ਪਿਆ ਸੀ। ਸੜਕ ਨਾਲ ਲੱਗਦੇ ਪਿੰਡ ਵੀ ਸੁੰਨਸਾਨ! ਘਰ ਬੰਦ, ਸੜਕਾਂ ਖਾਲੀ, ਨਾ ਕੋਈ ਗੱਡਾ, ਨਾ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਮੱਝ ਗਾਂ। ਸਿਰਫ ਇਕ ਥਾਂ ਦੇ ਘੋੜਸਵਾਰ ਨਜ਼ਰ ਆਏ- ਗੋਲ ਪੱਗਾਂ, ਤੇੜ ਕਛਹਿਰੇ ਅਤੇ ਸੱਜੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਬਰਛੇ। ਟਰੱਕ ਰੁਕਵਾ, ਛਾਲਾਂ ਮਾਰ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਬਲੋਚ ਰਾਈਫਲਾਂ ਤਾਣ ਫਾਇਰ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਏ ਪਰ ਉਹ ਵੀ ਸ਼ਾਤਰ ਸਨ। ਤੇਜ਼ ਘੋੜੇ ਦੌੜਾ, ਇਕ ਮੋੜ ਮੁੜ ਕੇ ਤਿੱਤਰ ਹੋ ਗਏ।

ਸ਼ਾਇਦ ਉਹ ਭਾਰਤ ਆਉਂਦੇ ਕਿਸੇ ਕਾਫਲੇ ਦੇ ਮੁਹਾਫਿਜ਼ ਸਨ, ਇਕੱਲੇ-ਦੁਕੱਲੇ ਮਿਲੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਲਈ ਮੌਤ। ਉਹ ਸਿੱਖ ਘੋੜਸਵਾਰ ਸਨ, ਉਹ ਵੀ ਹਥਿਆਰਾਂ ਨਾਲ ਲੈਸ। ਸ਼ੇਖੂਪੁਰਾ ਸ਼ਹਿਰ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸ਼ੇਖੂਪੁਰਾ ਛਾਉਣੀ ਆਉਂਦੀ ਸੀ। ਬਲੋਚ ਟਰੱਕ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਯੂਨਿਟ ਦੇ ਕੰਪਾਊਂਡ ਵਿਚ ਲੈ ਗਏ। ਉਹ ਚਾਹ ਪਾਣੀ ਲਈ ਕੁਝ ਦੇਰ ਰੁਕਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਸਿੱਖ

ਸੂਬੇਦਾਰ ਅੱਗੇ ਲੰਮਾ ਸਫਰ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਜਲਦੀ ਤੋਂ ਜਲਦੀ ਨਿਕਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਬਲੋਚਾਂ ਦਾ ਕਰਨਲ ਵੀ ਇਹੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ; ਅਖੇ: "ਜੇ ਕਿਸੇ ਮਨਮਰਜ਼ੀ ਵਾਲੇ ਸਿਪਾਹੀ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਫਾਇਰ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਉਹ ਕੀ ਕਰ ਲਏਗਾ।" ਮਿੰਟ-ਮਿੰਟ ਕਰ ਕੇ ਵਕਤ ਗੁਜ਼ਰ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਉਥੇ ਰੁਕਿਆਂ ਨੂੰ ਇਕ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੋਰ ਆ ਬਣੀ। ਇਕ ਸਿੱਖ ਬੀਬੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਵੇਂ ਬਲੋਚਾਂ ਦੀ ਯੂਨਿਟ ਵਿਚ ਆ ਗਈ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਉਹੀ ਕਿਧਰੋਂ ਫੜ ਲਿਆਏ ਹੋਣ। ਸਾਦ-ਮੁਰਾਦੇ ਕੱਪੜੇ ਪਹਿਨੀ ਉਹ ਜਵਾਨੀ ਦੀ ਦਹਿਲੀਜ਼ ਦੇ ਆਰ-ਪਾਰ ਸੀ। ਉਸ ਨਾਲ ਚਾਰ ਪੰਜ ਸਾਲ ਦਾ ਲੜਕਾ ਸੀ।

ਇਧਰ ਉਧਰ ਹੱਥ ਜੋੜਦੀ, ਸਿੱਖ ਸੂਬੇਦਾਰ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਉਸ ਕੋਲ ਆ ਗਈ ਅਤੇ ਨਾਲ ਲੈ ਚੱਲਣ ਵਾਸਤੇ ਤਰਲੇ ਕੱਢਣ ਲੱਗੀ। ਬਲੋਚ ਅਫਸਰ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਇਸ ਨੂੰ ਲਿਜਾਣ ਵਾਸਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਜਾਜ਼ਤ ਲੈਣੀ ਪਵੇਗੀ ਅਤੇ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਇਥੇ ਹੈ ਕੋਈ ਨਹੀਂ।"

ਸਿੱਖ ਸੂਬੇਦਾਰ ਕਹੇ, "ਬੀਬੀ, ਮੈਨੂੰ ਤੈਨੂੰ ਲਿਜਾਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ, ਟਰੱਕ ਵਿਚ ਥਾਂ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਲਿਜਾ ਸਕਦਾ।"

ਅੱਜ ਦਹਾਕੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਟਰੱਕ ਪਿਛਲੇ ਫੱਟੇ ਵਿਚ ਪੈਰ ਰੱਖ ਕੇ ਚੜ੍ਹਨ ਲਈ ਬਣੇ ਚਕੋਰ ਮੇਰੇ ਵਿਚੋਂ ਦਿਸਦੀ ਡਰ ਅਤੇ ਫਿਕਰ ਨਾਲ ਤਰਲੇ ਕਰਦੀ ਉਸ ਬੀਬੀ ਦੀ ਮੂਰਤ ਸਾਵੀਂ ਦੀ ਸਾਵੀਂ ਅੱਖਾਂ ਸਾਹਵੇਂ ਕਾਇਮ ਹੈ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਇੰਨੇ ਸਾਲ ਬੀਤ ਗਏ ਹਨ, ਪਰ ਅਜੇ ਵੀ ਅੱਖਾਂ ਮੀਟ ਕੇ ਸੋਚੀਂ ਪੈਣ ਤੋਂ ਡਰਦਾ ਹਾਂ। ਡਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਤਸਵੀਰਾਂ ਕੀ ਉਸ ਵਕਤ ਵੀ ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਸਾਹਵੇਂ ਹੋਣਗੀਆਂ ਜਦੋਂ ਮੇਰਾ ਆਪਣਾ ਅੱਖਾਂ ਮੀਟਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਆ ਜਾਏਗਾ।

ਸ਼ੇਖੂਪੁਰਾ ਛਾਉਣੀ ਤੋਂ ਹੀ ਇਕ ਹੋਰ ਟਰੱਕ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਬਲੋਚ ਸਿਪਾਹੀ ਹੀ ਸਨ, ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਹੋ ਤੁਰਿਆ ਸੀ। ਸ਼ੇਖੂਪੁਰੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਲਾਹੌਰ ਵਾਲੀ ਸੜਕ ਪੈਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੁਝ ਮੀਲ ਚੱਲਣ 'ਤੇ ਦੋਵੇਂ ਟਰੱਕ ਰੁਕ ਗਏ। ਸਾਡੇ ਵਾਲੇ ਟਰੱਕ ਵਿਚੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬਲੋਚ ਉਤਰੇ, ਫਿਰ ਸਿੱਖ ਸਿਪਾਹੀ। ਬਲੋਚਾਂ ਨੇ ਦੂਜੇ ਟਰੱਕ ਵਿਚੋਂ ਰਾਈਫਲਾਂ ਅਤੇ ਇਕ ਸਟੇਨਗਨ ਕੱਢੀ। ਸਟੇਨਗਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖ ਸੂਬੇਦਾਰ ਨੂੰ ਫੜਾਈ ਅਤੇ ਰਾਈਫਲਾਂ ਬਾਕੀ ਫੌਜੀਆਂ ਨੂੰ। ਅਸਲੇ ਦੇ ਦੋ ਬਕਸੇ ਵੀ ਵਾਪਸ ਕੀਤੇ।

ਫੌਜੀਆਂ ਹੱਥ ਮਿਲਾਏ। ਖੁਦਾ ਹਾਫਿਜ਼ ਅਤੇ ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਹੋਈ। ਅਜੇ ਗੋਰੇ ਰਾਜ ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ ਸਾਂਝਾਂ ਕਾਇਮ ਸਨ। ਕਸ਼ਮੀਰ ਲਈ ਅਜੇ ਲੜਾਈ ਛਿੜੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਅਜੇ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਵਿਚ ਕੁੜੱਤਣ ਘੁਲੀ ਸੀ। ਹਥਿਆਰ ਵਾਪਸ ਮਿਲਣ 'ਤੇ ਸਿੱਖ ਫੌਜੀਆਂ ਦੇ ਚਿਹਰਿਆਂ 'ਤੇ ਰੌਣਕ ਆ ਗਈ। ਸੂਬੇਦਾਰ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਹੁਣ ਕੋਈ ਫਿਕਰ ਨਹੀਂ। ਮਰਾਂਗੇ ਤਾਂ ਲੜ ਕੇ ਮਰਾਂਗੇ।"

ਅਜੇ ਕੁਝ ਦੂਰ ਹੀ ਗਏ ਸਾਂ ਕਿ ਹਨੇਰਾ ਪੈ ਗਿਆ। ਟਰੱਕ ਦੀਆਂ ਬੱਤੀਆਂ ਔਨ ਕੀਤੀਆਂ, ਉਹ ਨਾ ਜਗੀਆਂ। ਡਰਾਈਵਰ ਨੇ ਠੀਕ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਵੀ ਕੀਤੀ, ਪਰ ਕਾਮਯਾਬੀ ਨਾ ਮਿਲੀ। ਜ਼ਿਆਦਾ ਛੇੜਛਾੜ ਕਰਨਾ ਮੁਨਾਸਿਬ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਖਤਰਾ ਇਹ ਵੀ ਸੀ ਕਿ ਰਾਤ ਦੇ ਸਫਰ ਵਿਚ ਓੜੜ ਪੈ ਗਏ ਤਾਂ ਬੜੀ ਵੱਡੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਪੈ ਜਾਣੀ ਸੀ। ਪੈਟਰੋਲ ਪੂਰਾ-ਪੂਰਾ ਸੀ- ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਅੱਪੜਨ ਜੋਗਾ। ਰਾਤ ਖੇੜਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਕੱਟਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਹੋਇਆ। ਟਰੱਕ ਦਰੱਖਤਾਂ ਓਹਲੇ ਖੜ੍ਹਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ, ਖੇੜ ਵਿਚ ਦਰੀਆਂ ਵਿਛਾ ਲਈਆਂ, ਸਵੇਰ ਦੀ ਪੱਕੀ ਰੋਟੀ ਵੱਡੀ ਅਤੇ ਘੁੱਟ-ਘੁੱਟ ਪਾਣੀ ਪੀਤਾ, ਪਰ ਅੱਖਾਂ ਅਜੇ ਪਿੰਡੇ ਵੱਲ ਦੇਖ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਜਿਸ ਤਰਫ ਸ਼ੇਖੂਪੁਰਾ ਸੜ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਹਨੇਰੇ ਆਕਾਸ਼ ਤਕ ਜਾਂਦਾ ਕਾਲਾ ਧੂੰਆਂ ਅਤੇ ਹੇਠਾਂ ਦੂਰ-ਦੂਰ ਤਕ ਫੈਲੇ ਅੱਗ ਦੇ ਭਾਂਬੜ। ਅਸੀਂ ਬੱਚੇ ਤਾਂ ਸੌ ਗਏ, ਪਰ ਫੌਜੀ ਅਤੇ ਵੱਡੇ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਜਾਗਦੇ ਰਹੇ। ਸਵੇਰੇ ਜਦੋਂ ਸਾਨੂੰ ਉਠਾਇਆ ਤਾਂ ਅਜੇ ਹਨੇਰਾ ਸੀ। ਸਿਰਫ ਸੜਕ ਚੌਗਿਰਦੇ ਨਾਲੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕਾਲੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਦਿਸ ਰਹੀ ਸੀ। ਰਾਹ ਕੁਲ ਚਾਲੀ ਪੰਜਤਾਲੀ ਮੀਲ ਦਾ ਸੀ। ਅਜੇ ਹਨੇਰਾ ਹੀ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਬਾਦਾਮੀ ਬਾਗ ਵਾਲਾ ਰਾਵੀ ਦਾ ਪੁਲ ਪਾਰ ਕਰਕੇ ਲਾਹੌਰ ਆ ਗਏ। ਸਾਨੂੰ ਸਭ ਨੂੰ ਸਿਰ ਨਿਵਾ ਕੇ ਬੈਠਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ। ਸਾਡੇ ਸਿਰ ਤਾਂ ਟਰੱਕ ਦੇ ਫਰਸ਼ ਨਾਲ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲੱਗਾ ਕਿ ਕਦੇ ਅਸੀਂ ਲਾਹੌਰ ਪਾਰ ਕਰ ਆਏ। ਟਰੱਕ ਤੇਜ਼ ਰਫਤਾਰ ਨਾਲ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਸਫਰ ਆਖਰੀ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਸੀ। ਇਕ ਪਲ ਲਈ ਟਰੱਕ ਫਿਰ ਰੁਕਿਆ- ਸ਼ਨਾਖਤ ਲਈ। ਅਸੀਂ ਵਾਹਗਾ ਬਾਰਡਰ 'ਤੇ ਸੀ। ਬਾਹਾਂ ਉਚੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਅਤੇ ਜੈਕਾਰਾ ਗੂੰਜਿਆ- ਬੋਲੇ ਸੋ ਨਿਹਾਲ, ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ।

ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਸਾਂ।

ਛਿਆਸੀ ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਸੰਧੂ

ਜਨਮ ਦਿਨ 'ਤੇ

22 ਮਾਰਚ 2020 ਨੂੰ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ 86 ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦਾ ਹੋ ਗਿਆ। 11 ਮਾਰਚ 20 ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਵਿਆਹ ਦੀ 54ਵੀਂ ਵਰ੍ਹੇਗੰਢ ਸੀ। ਮਾਰਚ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਇਹ ਦਿਨ ਸੰਧੂ ਜੋੜੇ ਲਈ ਯਾਦਗਾਰੀ ਹਨ। ਉਹਨੇ ਆਪਣੀ ਸਵੈਜੀਵਨੀ 'ਬਿਨ ਮਾਂਗੇ ਮੋਤੀ ਮਿਲੇ' ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ, "ਮੇਰਾ ਜਨਮ ਮੇਰੇ ਨਾਨਕੇ ਪਿੰਡ ਕੋਟਲਾ ਬਡਲਾ ਦਾ ਹੈ, 22 ਮਾਰਚ 1934 ਦਾ। ਨਾਨਕਿਆਂ ਨੇ ਮੇਰਾ ਨਾਂ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਰੱਖਿਆ, ਪਰ ਮੇਰੀ ਦਾਦੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਵਾਕ ਲੈਣ ਸਮੇਂ ਨਿਕਲੇ ਪਹਿਲੇ ਅੱਖਰ 'ਗ' ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਮੇਰਾ ਨਾਂ ਗੁਲਜ਼ਾਰਾ ਸਿੰਘ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ, ਜੋ ਮੇਰੇ ਐਮ. ਏ. ਤਕ ਦੇ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟਾਂ 'ਤੇ ਦਰਜ ਹੈ।"

ਪ੍ਰਿ. ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ

ਸੰਧੂ ਦਿਲਚਸਪ ਬੰਦਾ। ਲਓ ਸੁਣੋ ਉਹਦੀਆਂ ਕੁਝ ਦਿਲਚਸਪ ਗੱਲਾਂ। ਉਹਦਾ ਵਿਆਹ ਨੌਸ਼ਹਿਰੇ ਪੰਨਿਆਂ ਹੋਇਆ। ਉਥੇ ਲਾੜਾ ਬਣਿਆ ਉਹ ਕਾਹਲੀ ਵਿਚ ਇਕ ਸਿਗਰਟਾਂ ਪੀਣੇ ਦੋਸਤ ਦਾ ਕੋਟ ਪਾ ਬੈਠਾ। ਦੋਸਤ ਨੂੰ ਸਿਗਰਟ ਪੀਣ ਦੀ ਤਲਬ ਹੋਈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਅਨੰਦਾਂ 'ਤੇ ਬੈਠੇ ਲਾੜੇ ਦੀ ਜੇਬ ਵਿਚੋਂ ਸਿਗਰਟਾਂ ਦੀ ਡੱਬੀ ਆ ਕੱਢੀ। ਵੇਖਣ ਵਾਲੇ ਹੈਰਾਨ! ਏਨਾ ਸੁਕਰ ਰਿਹਾ ਕਿ ਅਨੰਦ ਕਾਰਜ ਵਿਚ ਵਿਘਨ ਨਹੀਂ ਪਿਆ। ਮੈਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਆਹ ਦੇ ਵੇਰਵਿਆਂ ਦਾ ਪਤਾ ਨਾ ਲੱਗਦਾ, ਜੋ ਸੰਧੂ ਜੋੜਾ ਮੁਕੱਦਮਪੁਰ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਰਾਤ ਨਾ ਕੱਟਦਾ। ਉਦਣ ਉਹ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਸੂਨੀ ਤੋਂ ਆਏ। ਰਾਹ 'ਚ ਬਹਿਰਾਮ ਦੇ ਅੱਡੇ 'ਤੇ ਬੂਟ ਪਾਲਿਸ਼ ਕਰਾਉਣ ਦੀ ਵਿਹਲ ਮਿਲ ਗਈ। ਆਉਦਿਆਂ ਸੌਣ ਦਾ ਢੱਕਾ ਲਾ ਕੇ ਸ਼ਾਮੀ ਚੌਕੀਆਂ ਦਾ ਮੇਲਾ ਵੇਖ ਲਿਆ। ਰਾਤੀ ਗੱਲਾਂ ਚਲਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ।

ਡਾ. ਸੁਰਜੀਤ ਕੌਰ ਪੰਨੂ, ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਅਫਸਰ ਸੀ। ਕੁੜੀ ਮਾਝੇ ਦੀ, ਮੁੰਡਾ ਦੁਆਬੇ ਦਾ। ਸੰਧੂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਾਵੇਂ ਹੋਣ ਲਈ ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ, ਪ੍ਰੋ. ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ, ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਹਮਦਰਦ, ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ, ਮੀਸ਼ਾ, ਸ਼ਿਵ ਕੁਮਾਰ ਤੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਮੋਹਤਬਰਾਂ ਨੂੰ ਜਾਨੀ ਬਣਨ ਦਾ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ। ਬੱਸ ਭਰ ਕੇ ਨੌਸ਼ਹਿਰੇ ਨੂੰ ਤੋਰ ਦਿੱਤਾ। ਆਪ ਕਾਰ ਵਿਚ ਜਲੰਧਰ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਹਮਦਰਦ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਪਹੁੰਚਣਾ ਸੀ। ਜਿਹੀ ਪਹਿਲਾਂ ਪਹੁੰਚ ਗਏ, ਲਾੜਾ ਲੇਟਾ। ਸੰਧੂ ਨੂੰ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ, ਉਹ ਬਾਹਰ ਪਿਪਲ ਹੇਠ ਸੁਤਰੰਜ ਖੇਡ ਰਿਹੈ। ਆਬਾਦੀ ਦੇ ਪਿਪਲਾਂ 'ਚੋਂ ਉਹ ਪਿਪਲ ਮਸਾਂ ਲੱਭਾ,

ਜਿਥੇ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਹਮਦਰਦ ਦੀ ਬਿਸਤ ਵਿਛੀ ਸੀ। ਗਿਆਨੀ ਸ਼ਾਦੀ ਸਿੰਘ ਵੀ ਹਾਜ਼ਰ ਸੀ। ਅੱਗੇ ਹੀ ਲੇਟ ਹੋਣ ਦੀ ਦੁਹਾਈ ਪਾ ਕੇ ਉਹ ਮਸੀਂ ਉਠਾਏ।

ਭੱਜ-ਭੱਜਾ ਕੇ ਨੌਸ਼ਹਿਰੇ ਪਹੁੰਚੇ। ਉਡੀਕ ਰਹੀ ਬਰਾਤ ਨੂੰ ਸੁਖ ਦਾ ਸਾਹ ਆਇਆ। ਤਦੇ ਬੱਕਰੀਆਂ ਨਾਲ ਲੱਦੇ ਟਰੱਕ 'ਚੋਂ ਤਾਜ਼ਾ ਖਿਜਾਬ ਲਾਈ ਸੇਖੋਂ ਉਤਰਿਆ। ਕਹਿੰਦਾ, ਹੋਰ ਕੋਈ ਸਵਾਰੀ ਨੂੰ ਸੀ ਮਿਲੀ। ਲਾੜਾ ਆਇਆ ਵੇਖ ਢੇਲੀ ਢੇਲ ਵਜਾਉਣ ਲੱਗਾ, ਜਾਨੀ ਭੰਗੜਾ ਪਾਉਣ ਲੱਗੇ। ਸੰਧੂ ਦਾ ਆਪਣਾ ਕੋਟ ਬੱਸ ਵਿਚ ਸੀ, ਜੋ ਦੂਰ ਖੜ੍ਹੀ ਸੀ। ਉਹਨੇ ਕੋਲ ਖੜ੍ਹੇ ਦੇਸ ਰਾਜ ਗੋਇਲ ਦਾ ਕੋਟ ਪਾ ਲਿਆ। ਕੋਟ ਵਿਚਲੇ ਮੁਨੀਸ਼ਨ ਨੇ ਫਿਰ ਜੋ ਰੰਗ ਵਿਖਾਉਣਾ ਸੀ, ਵਿਖਾ ਈ ਦਿੱਤਾ!

ਰਾਤ ਦੀ ਦਾਰੁ ਦਾ ਭੰਨਿਆ ਸ਼ਿਵ ਕੁਮਾਰ ਸਵੇਰੇ ਪੁੱਜਾ। ਕੁੜੀ ਵਾਲਿਆਂ ਸਮਝਿਆ ਮੁੰਡੇ ਵਾਲਿਆਂ ਕੋਈ ਗਾਉਣ ਵਾਲਾ ਲਿਆਂਦਾ। ਅਨੰਦ ਕਾਰਜ ਹੋਏ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੇ, ਪੜ੍ਹਾਓ ਇਹਤੋਂ ਸਿਹਰਾ। ਸ਼ਿਵ ਕੁਮਾਰ 'ਲੂਣ' ਵਿਚੋਂ 'ਧੀਆਂ ਦੇ ਦੁੱਖ ਬੁਰੇ' ਗਾਉਣ ਲੱਗਾ। ਅਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਲੋਹੜੇ ਦਾ ਸੋਜ਼। ਮਝੇਲਾਂ ਦੇ ਅਥਰੂ ਵਹਿ ਤੁਰੇ!

ਸੰਧੂ ਬੇਪਰਵਾਹ ਬੰਦਾ ਹੈ। ਮਸਤ-ਮੌਲਾ। ਨਾ ਚੜ੍ਹੀ ਦੀ, ਨਾ ਲੱਥੀ ਦੀ। ਮਿਲਣ ਵਰਤਣ 'ਚ ਦਰਿਆ ਦਿਲ। ਨਿੱਘਾ ਦੋਸਤ, ਕੁਲਾ ਲੇਖਕ, ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਬਲੀ, ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਜਿਉਂਦਾ। ਪੁਆਧ 'ਚ ਜੰਮਿਆ, ਮਾਲਵੇ 'ਚ ਸਕੂਲੀ ਪੜ੍ਹਾਈ, ਦੁਆਬੇ 'ਚ ਕਾਲਜੀ। ਦਿੱਲੀ, ਲੁਧਿਆਣੇ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਤੇ ਪਟਿਆਲੇ ਨੌਕਰੀ। ਮਾਝੇ ਦੀ ਡਾ. ਸੁਰਜੀਤ ਕੌਰ ਪੰਨੂ ਸੰਗ ਵਿਆਹੋ ਜਾਣ ਨਾਲ ਉਹਦੇ ਅੰਦਰ ਕਈ ਸਮੱਗਰੀਆਂ ਦਾ ਮਸੱਦ ਫਿਰਿਆ। ਦੇਗ ਤੋਗ ਫਤਿਹ!

ਨਿੱਘੇਚੀ ਆਲੋਚਕ ਗੁਰਬਚਨ ਫਿਲਹਾਲ, ਸੰਧੂ ਨੂੰ 'ਰਾਜਧਾਨੀ ਦਾ ਸਿਪਾਹ ਸਲਾਰ' ਦੱਸਦਿਆਂ ਲਿਖਦੇ, "ਉਦੋਂ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਦੀ ਉਮਰ ਵੀਹਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਘੱਟ ਸੀ। ਜੇ ਦਿੱਲੀ ਵੱਲ ਮੂੰਹ ਨਾ ਕਰਦਾ ਤਾਂ ਸਾਊਥਲ ਪੁੱਜ ਜਾਂਦਾ। ਹੋਰ ਜ਼ੋਰ ਲਾਉਂਦਾ ਤਾਂ ਵੈਨਕੂਵਰ ਜਾਂ ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ। 1953 'ਚ ਬੀ. ਏ. ਪਾਸ ਲਈ ਵਿਦੇਸ਼ ਜਾਣਾ ਅੱਜ ਵਾਂਗ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਤਾਂ ਸੀ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਕਿਤੇ ਉਹ ਭਾਰਤ ਦੀ ਥਾਂ ਅਮਰੀਕਾ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਪੁੱਜ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਦਿੱਲੀ ਸੁੰਨੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਤੇ ਸਾਹਿਤ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਖਾਈ ਨੂੰ ਕੌਣ ਭਰਦਾ? ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਲੋਕ ਉਸ ਨੂੰ 'ਮਿਸਟਰ ਸੈਂਡੀ' ਕਹਿੰਦੇ।" ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ 'ਨਵੇਂ ਯੁੱਗ ਦਾ ਜੱਟ' ਕਹਿ ਕੇ ਨਿਵਾਜਦਾ ਹੈ।

ਸੰਧੂ ਦੱਸਦੈ, "ਮੇਰਾ ਜੱਦੀ ਪਿੰਡ

ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਜਿਲੇ ਦੇ ਮਾਹਿਲਪੁਰ ਵਿਚ ਹੈ, ਸੂਨੀ। ਮੇਰੇ ਬਾਪੂ ਜੀ ਉਠ ਵਾਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਮੈਦਾਨ ਦੀ ਉਪਜ ਪਹਾੜਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਤੇ ਉਥੋਂ ਦੀ ਉਪਜ ਥੱਲੇ ਲੈ ਆਉਂਦੇ। ਕਦੀ ਭਾੜਾ, ਕਦੀ ਵਣਜ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਨਾਨਕੇ ਪਿੰਡ ਕੋਟਲਾ ਬਡਲਾ ਵਿਚ ਜੰਮਿਆ ਤੇ ਮੇਰੀ ਮੁੱਢਲੀ ਵਿਦਿਆ ਅੱਠਵੀਂ ਤਕ ਏ. ਐਸ. ਹਾਈ ਸਕੂਲ, ਖੰਨੇ ਵਿਚ ਹੋਈ। ਇਹ ਵਿਦਿਆ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਮਾਸੀ ਗੁਰਦੇਵ ਕੌਰ ਦੇ ਪਿੰਡ ਬਾਹੋਮਾਜਰੇ ਰਹਿ ਕੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਬਾਹੋਮਾਜਰਾ ਖੰਨੇ ਤੋਂ ਸਿਰਫ ਚਾਰ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਸੀ ਤੇ ਮੇਰੇ ਪਿੰਡ ਸੂਨੀ ਦੇ ਨੇੜਲਾ ਹਾਈ ਸਕੂਲ

ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ

ਮਾਹਿਲਪੁਰ ਸੂਨੀ ਤੋਂ ਦਸ-ਗਿਆਰਾਂ ਕਿਲੋਮੀਟਰ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਸਾਈਕਲ ਚਲਾਉਣ ਜੋਗਾ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਮਾਹਿਲਪੁਰ ਪੜ੍ਹਨ ਲੱਗਾ, ਜਿਥੋਂ ਬੀ. ਏ. ਪਾਸ ਕਰ ਕੇ ਕੰਮ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿਚ ਦਿੱਲੀ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਉਥੇ 28 ਸਾਲ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਕੀਤੀ। 1984 ਵਿਚ 'ਪੰਜਾਬੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ' ਦਾ ਸੰਪਾਦਕ ਆ ਲੱਗਾ। ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਉਥੇ ਰਿਹਾ। ਫੇਰ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਪੰਜਾਬ ਆਟਰਸ ਕੌਂਸਲ ਦਾ ਚੇਅਰਮੈਨ, ਦੋ ਸਾਲ ਪੰਜਾਬ ਰੈਡ ਕਰਾਸ ਦਾ ਸੈਕਟਰੀ ਤੇ ਚਾਰ ਸਾਲ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਚ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਤੇ ਜਨ-ਸੰਚਾਰ ਵਿਭਾਗ ਦਾ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਤੇ ਮੁਖੀ। ਫੇਰ ਤਿੰਨ ਕੁ ਸਾਲ 'ਦੇਸ਼ ਸੇਵਕ' ਦਾ ਸੰਪਾਦਕ।"

ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲੇ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਸੁੱਝੀ। ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਆਫ ਐਮੀਨੋਸ ਦੀ ਪਦਵੀ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਵਿਆਹ ਦੀ 50ਵੀਂ ਵਰ੍ਹੇ-ਗੰਢ ਤੋਂ ਦਸ ਕੁ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਆਜੀਵਨ ਫੈਲੋਸ਼ਿਪ

ਦਾ ਸ਼ਗਨ ਪਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਦੀ ਨਿਮਰਤਾ ਵੇਖੋ, "ਮੈਂ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਕੋਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਜੋ ਦੱਸਣ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ। ਮੇਰੇ ਮਾਪਿਆਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਸਬਰ ਸੰਤੋਖ ਸਿਖਾਉਂਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਢੇਰੀ ਨਹੀਂ ਢਾਉਣੀ। ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਸਫਲ ਹੋਣ ਦਾ ਇਕੋ ਇਕ ਤਰੀਕਾ ਕਿ ਢੇਰੀ ਢਾਏ ਬਿਨਾ ਲੱਗੇ ਰਹਿਣਾ।"

ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਪਚਾਸੀਆਂ ਤੋਂ ਟੱਪ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਇਹ ਨਹੀਂ ਪੁੱਛਦਾ ਕਿ ਮੈਂ ਨਵਾਂ ਕੀ ਲਿਖਿਆ? ਇਹੀਓ ਪੁੱਛਿਆ ਜਾਂਦੈ ਕਿ ਸਿਹਤ ਦਾ ਕੀ ਹਾਲ ਹੈ? ਪਹਿਲੀਆਂ ਵਿਚ ਮੈਂ ਇਸ ਦਾ ਉੱਤਰ 'ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ' ਦਿੰਦਾ ਸੀ। ਫਿਰ 'ਇਕ ਨੰਬਰ' ਕਹਿਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਉਸ ਪਿੱਛੋਂ 'ਹਾਲੀ ਤਕ ਠੀਕ ਹੈ।' ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਮੇਰਾ ਉੱਤਰ ਸਿਰਫ ਇਕ ਸ਼ਬਦ ਤਕ ਸੀਮਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, 'ਚਲਦੈ!' ਹੁਣ ਮੈਂ ਉਸ ਗੇਂਦ ਵਾਂਗ ਹਾਂ, ਜੋ ਰੁੜ੍ਹ ਤਾਂ ਰਹੀ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਰੁੜ੍ਹਨਾ ਰੁਕਣ ਵਾਲਾ ਹੈ।

ਰੌਅ ਮੈਂ ਹੀ ਰਖਸ਼ ਏ ਉਮਰ ਕਹਾਂ ਦੇਖੀਏ ਬਮੇਂ ਨਾ ਹਾਥ ਬਾਗ ਪਰ ਹੈ, ਨਾ ਪਾ ਹੀ ਰਕਾਬ ਮੇਂ।

ਮੈਂ ਵੀ ਵਿਆਹ 'ਚ ਬੀ ਦਾ ਲੇਖਾ ਪਾ ਬੈਠਾਂ। ਗੱਲ ਵਿਆਹ ਦੀ ਚੱਲੀ ਸੀ। ਵਿਆਹ ਉਹਦਾ ਦੇਰ ਨਾਲ ਹੋਇਆ, 33ਵੇਂ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ। ਡਾ. ਸੁਰਜੀਤ ਕੌਰ ਦਾ ਉਦੋਂ ਵੀ ਲੇਟ, 37ਵੇਂ ਸਾਲ ਵਿਚ। ਲਾੜਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੀ ਐਮ. ਏ. ਤੇ ਲਾੜੀ ਐਮ. ਬੀ. ਬੀ. ਐਸ। ਜੇ ਕੋਈ ਕਹਿੰਦਾ, 'ਵਿਆਹ ਬੜਾ ਲੇਟ ਕਰਾਇਆ' ਤਾਂ ਸਫਾਈ ਦਿੰਦੇ, 'ਬਲਵੰਤ ਗਾਰਗੀ ਨਾਲੋਂ ਤਾਂ ਫੇਰ ਵੀ ਪਹਿਲਾਂ ਕਰਾ ਲਿਆ!'

ਸੰਧੂ ਜੋੜੇ ਨੇ ਵਸੀਅਤ ਲਿਖ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੀਆਂ ਦੋਹਾਂ ਮੈਡੀਕਲ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਣ। ਸਾਡਾ ਮਰਨਾ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਮਨਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਦੇਹ ਦਾਨ ਦਾ ਕਾਰਡ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜੇਬ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੈ ਕਿ ਜਿਥੇ ਪ੍ਰਾਣ ਪੱਖੋਂ ਹੋਣ, ਉਥੋਂ ਦੀ ਨੇੜਲੀ ਡਾਕਟਰੀ ਸੰਸਥਾ ਨੂੰ ਸਬੂਤੀ ਦੇਹ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ। ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਿਹਾ ਹੋਇਆ ਕਿ ਰੋਣ ਕਰਲਾਉਣ ਦੀ ਥਾਂ ਖੁਸ਼ੀ ਮਨਾਈ ਜਾਵੇ।

ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਵੀ ਆਪਣੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਸੰਧੂ ਲਿਖਦਾ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਸੰਧੂ ਲਿਖਣੋਂ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਸੰਧੂ ਨੇ ਹੀ ਹਟਾਇਆ। ਅਖੇ ਦੇ ਸੰਧੂਆਂ ਦਾ ਭੁਲੇਖਾ ਪੈ ਜਿਆ ਕਰੁ। ਕਹਿੰਦਾ, "ਜੇ ਮੇਰਾ ਨਾਂ ਗੁਲਜ਼ਾਰਾ ਈ ਰਹਿੰਦਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਹੀ ਸੰਧੂ ਨਾ ਲਾਉਂਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਨਵੀਂ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨੇ ਕਿਸੇ ਦਾ ਨਾਂ ਗੁਲਜ਼ਾਰਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰੱਖਣਾ। ਸਰਵਣ ਵੀ ਕਿਸੇ ਨੇ ਨੂੰ

ਰੱਖਣਾ, ਸੇ ਤੂੰ ਹੀ ਲਾਹ ਦੇ।"

ਦਿੱਲੀ ਉਹਦੇ ਕੋਲ ਮੋਟਰ ਸਾਈਕਲ ਸੀ, ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਸਾਈਕਲ। ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਆਏ ਲੇਖਕਾਂ ਨੂੰ ਦਾਰੂ ਪਿਆਉਂਦਾ ਤੇ ਮੋਟਰ ਸਾਈਕਲ ਦੇ ਝੂਟੇ ਦਿੰਦਾ। ਮੈਂ ਅੱਡੇ ਬੁੜੇ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਦੇ ਡੀ. ਪੀ. ਈ. ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਬੈਂਸ ਤੋਂ ਪੈਸੇ ਫਤਦਾ। ਮੇਰਾ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਕੀ ਮੁਕਾਬਲਾ ਸੀ? ਸੰਧੂ ਸਰਦਾਰ! ਮੈਂ ਵੱਡੇ ਭਾਈ ਨੂੰ ਛੱਡਣ ਵਿਚ ਹੀ ਭਲਾ ਸਮਝਿਆ।

ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਬੈਂਸ ਕੋਲ ਸੰਧੂ ਵੀ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਰਿਹਾ। ਦੋਵੇਂ ਦੁਆਬੀਏ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਬੈਂਸ ਨੂੰ ਜਨੇਤ ਦਾ ਸੱਦਾ ਦੇਣ ਗਿਆ ਤਾਂ ਬੈਂਸ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ, "ਵਿਆਹ ਕੀਹਦੇ ਨਾਲ ਹੋ ਰਿਹੈ?"

ਸੰਧੂ ਨੇ ਹੱਥ ਕੇ ਦੱਸਿਆ, "ਮਾਝੇ ਤੋਂ ਪੰਨੂਆਂ ਦੀ ਧੀ ਐ।"

ਬੈਂਸ ਬੋਲਿਆ, "ਮਾਝੇ ਵਾਲੇ ਤਾਂ ਆਪਾਂ ਦੁਆਬੇ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕੁੱਟਣਗੇ।"

ਸੰਧੂ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਜੀਹਦੇ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਹੋ ਰਿਹਾ, ਉਹਦਾ ਭਰਾ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਘੋਟ ਬੰਦਾ। ਉਹ ਨੀ ਕੁੱਟਣ ਦਿੰਦਾ।"

ਗੁਰਬਚਨ 'ਗੁਰਾ' ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦਾ ਤਕੜਾ ਖਿਡਾਰੀ ਸੀ। ਲਾੜਾਈ ਭਿੜਾਈ ਨੂੰ ਕਾਇਮ। ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਬੈਂਸ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਦਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਜੇ ਗੁਰੇ ਦੀ ਭੈਣ ਐ ਤਾਂ ਉਹ ਹੋਰ ਵੀ ਕੁੱਟਣਗੇ।"

ਸੰਧੂ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ, "ਤਾਂ ਫੇਰ ਜਵਾਬ ਦੇ ਦੇਈਏ?"

ਬੈਂਸ ਕੁਝ ਪਲ ਚੁੱਪ ਰਿਹਾ। ਸੋਚ ਕੇ ਬੋਲਿਆ, "ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਘਰ ਆ ਕੇ ਕੁੱਟਣਗੇ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਢੁੱਕਣਾ ਈ ਪਊ, ਦੇਖੀ ਜਾਊ ਜਿਵੇਂ ਹੋਊ।"

11 ਮਾਰਚ 1966 ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਆਹ ਹੋਇਆ। 11 ਮਾਰਚ 1966 ਨੂੰ ਹੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੀ ਮੰਗ ਮੰਨੀ ਗਈ। ਮੰਗ ਮੰਨਣ ਪਿੱਛੇ 1965 ਦੀ ਇੰਡੋ-ਪਾਕਿ ਜੰਗ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਫੌਜੀਆਂ ਤੇ ਸਰਹੱਦ ਨੇੜੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਜੰਗ ਵਿਚ ਪਾਇਆ ਯੋਗਦਾਨ ਸੀ। ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਜੰਗ ਜਿੱਤ ਕੇ ਲਿਆ। ਸਰਹੱਦੀ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਜੰਗ ਦਾ ਉਜਾੜਾ ਵੇਖਦਿਆਂ ਲੇਖਕ ਸੰਧੂ ਤੋਂ ਡਾ. ਪੰਨੂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਹੋ ਗਏ। ਸੰਧੂ ਦੇ ਲਿਖਣ ਮੁਜ਼ਬ, "ਸੰਨ 1966 ਤੋਂ ਸੁਰਜੀਤ ਐਸ. ਕੇ. ਸੰਧੂ ਹੋ ਗਈ, ਮੇਰੀ ਜੀਵਨ ਸਾਥਣ। ਭਾਰਤ ਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਾਂਗ ਸਾਡੇ ਵਿਚਕਾਰ ਵੀ ਅਮਨ ਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੇ ਦੌਰ ਚਲਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਲਾੜਾਈ ਹੁੰਦਿਆਂ ਵੀ ਦੇਰ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੀ ਤੇ ਜੰਗ ਬੰਦੀ ਵੀ ਐਵੇਂ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।"

ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕ ਸਾਹਿਤ ਵਿਚ ਵਖ-ਵਖ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੇ ਖੱਟੇ-ਸਿੱਠੇ ਤਜਰਬਿਆਂ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਲੋਕ ਗੀਤ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਗੀਤਾਂ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਭਾਵੁਕ ਅਤੇ ਜਜ਼ਬਾਤੀ ਸੰਵਾਦ ਪਿਓ ਤੇ ਧੀ ਵਿਚਕਾਰ ਹੋਇਆ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਬੇਸ਼ੱਕ ਸਾਡਾ ਸਮਾਜ ਧੀਆਂ ਨੂੰ ਪਰਾਇਆ ਧਨ ਸਮਝਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਰ ਪਿਓ ਲਈ ਧੀਆਂ ਕਿਸੇ ਅਣਮੁੱਲੇ ਸਰਮਾਏ ਤੋਂ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ। ਲਾਡਾਂ ਨਾਲ ਪਾਲੀ ਧੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੱਥੀਂ ਤੌਰਨ ਦੀ ਅਸਹਿ ਪੀੜ ਸਹਿਣ ਵਾਲੇ ਪਿਓ ਨੂੰ ਲੋਕ ਗੀਤਾਂ ਵਿਚ ਧਰਮੀ ਬਾਬਲ

ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਸਵੈਚ

ਕਹਿ ਕੇ ਸੰਬੋਧਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਧੀ ਜਵਾਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਪਿਓ ਨੂੰ ਧੀ ਵਿਹਾਉਣ ਦਾ ਫਿਕਰ ਸਤਾਉਣ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਪਿਓ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਧੀ ਦਾ ਦਾਜ ਇਕੱਠਾ ਕਰਦਾ ਡਰ-ਡਰ ਕੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜਿਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਤੇ ਉਸ ਦੀ ਪਿਆਰੀ ਧੀ ਦੇ ਕਾਜ ਰਚਾਉਣ ਵਿਚ ਕੋਈ ਕਮੀ ਨਾ ਰਹਿ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਵਰਤਾਰੇ ਨੂੰ ਲੋਕ ਗੀਤਾਂ ਵਿਚ ਇੰਜ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ: ਬਾਬਲ ਕਿਉਂ ਡਰਿਆ, ਬਾਬਲ ਦੀ ਧੀ ਕੁਆਰੀ, ਬਾਬਲ ਧਰਮੀ ਤਾਂ ਡਰਿਆ ਪੁਰਾਤਨ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤੇ ਘਰ ਕੱਚੇ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਪੱਕੇ ਘਰ ਨੂੰ ਅਮੀਰੀ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਸੁਰਤ ਵਿਚ ਧੀ ਆਪਣੇ ਪਿਓ ਨੂੰ ਇਹੀ ਅਰਜ਼ਾਈ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸਦਾ ਵਿਆਹ ਕਿਸੇ ਪੱਕੇ ਘਰ ਵਿਚ ਹੀ ਕੀਤਾ

ਪੱਕਾ ਘਰ ਟੋਲੀਂ ਬਾਬਲਾ...

ਜਾਵੇ। ਹਰ ਪਿਓ ਦੀ ਵੀ ਇਹੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ ਧੀ ਲਈ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਯੋਗ ਵਰ ਲੱਭੇ, ਜੋ ਉਸ ਦੀ ਧੀ ਦੀਆਂ ਸਭ ਰੀਝਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰੇ। ਪਿਓ ਤੋਂ ਧੀ ਦੀ ਇਸ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਨੂੰ ਇੰਜ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ: ਪੱਕਾ ਘਰ ਟੋਲੀਂ ਬਾਬਲਾ, ਕਿਤੇ ਲਿੱਪਣੇ ਨਾ ਪੈਣ ਬਨੇਰੇ ਲੰਮੀ ਵੀਹੀ ਤੇ ਪੱਕਾ ਘਰ ਤੇਰਾ, ਤੂੰ ਹੁਕਮ ਚਲਾਈਂ ਬੱਚੀਏ

ਬੈਠ ਕਸੀਦਾ ਕੱਢ ਰਹੀ ਆਂ ਆਉਂਦੇ ਜਾਂਦੇ ਰਾਹੀ ਪੁੱਛਦੇ, ਤੂੰ ਕਿਉਂ ਬੀਬਾ ਰੋ ਰਹੀ ਆਂ ਬਾਬਲ ਮੇਰਾ ਸਾਹਾ ਸਦਾਇਆ, ਮੈਂ ਪਰਦੇਸ਼ ਹੋ ਰਹੀ ਆਂ

ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਹਿੱਕ ਤਾਣ ਕੇ ਤੁਰਨ ਵਾਲੇ ਬਾਬਲ ਨੂੰ ਧੀ ਦੇ ਵਿਆਹ ਮੌਕੇ ਨਿਵਾਣਾ ਵੀ ਪੈਦਾ ਹੈ। ਡੋਲੀ ਵਿਦਾ ਹੋਣ ਲੱਗਿਆਂ ਜਿਥੇ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਭਰ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਅਜਿਹੇ ਵਿਚ ਇਕ ਪਿਓ ਦੇ ਮਨ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਨੂੰ ਬਾਬੂਬੀ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਿਗਰ ਦੇ ਟੁਕੜੇ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਬੇਗਾਨੇ ਦੇ ਹੱਥ ਸੌਂਪਣ ਲਈ ਪਹਾੜ ਜਿੰਡਾ ਦਿਲ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਵਿਆਹ ਮੌਕੇ ਧੀ ਦੇ ਮਾਪਿਆਂ ਤੋਂ ਵਿਛੜਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ਬਹੁਤ ਪੀੜਦਾਇਕ ਅਤੇ ਭਾਵੁਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਅਹਿਸਾਸ ਨੂੰ ਲੋਕ ਗੀਤਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ:

ਨਿਵੇਂ ਪਹਾੜਾਂ ਦੇ ਪਰਬਤ, ਹੋਰ ਨਿਵਿਆਂ ਨਾ ਕੋਈ ਨਿਵਿਆਂ ਲਾਡੋ ਦਾ ਬਾਬਲ, ਜਿਹਨੇ ਧੀ ਵਿਆਹੀ ਤੂੰ ਕਿਉਂ ਰੋਇਆ ਬਾਬਲ ਜੀ, ਜੰਗ ਹੁੰਦਤੀ ਆਈ ਡੋਲੀ ਦੀ ਵਿਦਾਈ ਮੌਕੇ ਧੀ ਦਾ ਦਿਲ ਵੀ ਬਾਬਲ ਦਾ ਘਰ ਛੱਡ ਕੇ ਜਾਣ ਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਉਹ ਅੱਜ ਦੀ ਰਾਤ ਰੱਖਣ ਲਈ ਵਾਰ-

ਵਾਰ ਪਿਓ ਦੇ ਤਰਲੇ ਕੱਢਦੀ ਹੈ ਤੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਯਾਦ ਕਰਵਾਉਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਬਾਬਲ ਆਪਣੇ ਦਿਲ 'ਤੇ ਪੱਥਰ ਰੱਖ ਕੇ ਧੀ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ-ਖੁਸ਼ੀ ਸਹੁਰੇ ਘਰ ਜਾਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਦਾ ਹੈ:

ਤੇਰੇ ਬਾਗਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਵਿਚ ਵੇ, ਬਾਬਲ ਡੋਲਾ ਨਹੀਂ ਲੰਘਦਾ ਇਕ ਟਾਹਲੀ ਪੁਟਾ ਦੇਵਾਂ, ਧੀਏ ਘਰ ਜਾ ਆਪਣੇ ਤੇਰੇ ਮਹਿਲਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਵਿਚ ਵੇ, ਬਾਬਲ ਗੁੰਡੀਆਂ ਕੌਣ ਖੇਡੇ ਮੇਰੀਆਂ ਖੇਡਣ ਪੋਤਰੀਆਂ, ਧੀਏ ਘਰ ਜਾ ਆਪਣੇ ਧੀਆਂ ਨੂੰ ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੇਕੇ ਜਾਣ ਦਾ ਬਹੁਤ ਚਾਅ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਅਹਿਸਾਸ ਨੂੰ ਲੋਕ ਗੀਤ ਰਾਹੀਂ ਇੰਜ ਬਿਆਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ: ਹਰੀਏ ਹਰੀਏ ਡੋਕੇ ਨੀਂ ਫੁੱਲ ਦੇ ਦੇ ਅੱਜ ਮੈਂ ਜਾਣਾ ਪੇਕੇ ਨੀਂ, ਫੁੱਲ ਦੇ ਦੇ ਧੀਆਂ ਘਰ ਦੀਆਂ ਰਾਣੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਾਣੀਆਂ ਨਾਲ ਹੀ ਘਰ ਵਿਚ ਰੌਣਕਾਂ ਲੱਗੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਧੀਆਂ ਨੂੰ ਪਿਓ ਦੀ ਪੱਗ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਰੁਤਬਾ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ, ਸਗੋਂ ਧੀਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਧੀ ਹੀ ਬਾਬਲ ਦੇ ਦੁੱਖ ਸੁੱਖ ਦੀ ਅਸਲ ਭਾਗੀਦਾਰ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਪੁੱਤਰ ਤਾਂ ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿਚ ਮਸਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਧੀਆਂ ਮਰਦੇ ਦਮ ਤਕ ਆਪਣੇ ਬਾਬਲ ਦੀ ਸੁੱਖ ਲੋੜਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸਾਡਾ ਸਮਾਜ ਧੀਆਂ ਜੰਮਣ ਤੋਂ ਕਿਉਂ ਡਰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਅਸਲੀਅਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਧੀਆਂ ਦੀ ਦਾੜ ਤਾਂ ਕਰਮਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਨਸੀਬ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਔਰਤ ਚਿੱਤਰਕਾਰਾਂ ਦੀ ਸ਼ਾਂਤ ਚਿੱਤ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ

ਸਮਕਾਲੀ ਮਹਿਲਾ ਚਿੱਤਰਕਾਰਾਂ ਦੀ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਇਕਾਈ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਬਨਿੰਡਾ, ਜੈਪੁਰ, ਮਥੁਰਾ, ਗੋਆ ਤੇ ਹੈਦਰਾਬਾਦ ਤੱਕ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਜੋੜ ਰੱਖਿਆ ਹੈ। ਹੁਣੇ ਹੁਣੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੀ ਸਰਕਾਰੀ ਮਿਊਜ਼ੀਅਮ ਤੇ ਆਰਟ

ਕਰਦੇ ਹਨ; ਖਾਸ ਕਰ ਸ਼ਾਂਤ ਚਿੱਤ ਔਰਤ ਦੀ। ਇਸ ਟੋਲੀ ਦੀ ਸੰਸਥਾਪਕ ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਲਜ, ਡੇਰਾਬਸੀ (ਜਿਲਾ ਮੁਹਾਲੀ) ਦੀ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਸਾਧਨਾ ਸੰਗਰ ਹੈ, ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਸੰਸਥਾ ਦਾ ਨਾਂ 'ਅਸੀ' ਜਾਂ 'ਹਮ' ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ

ਜਗਦੰਬਾ ਮੰਦਿਰ, ਖਜਿਆਰ ਅਤੇ ਰਾਜਸਥਾਨ ਦੀ ਲਲਿਤ ਕਲਾ ਅਕਾਡਮੀ, ਜੈਪੁਰ ਨਾਲ ਵੀ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਹੈ।

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੇ ਚਿੱਤਰਾਂ ਵਿਚਲੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਤੇ ਸਾਰਥਕਤਾ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਰਹੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਮਹਿਲਾ ਸਸ਼ਕਤੀਕਰਨ ਤੇ ਔਰਤ ਉਦਮ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਖਿੱਚ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ 80 ਚਿੱਤਰਕਾਰਾਂ ਦੇ 80 ਤੋਂ ਵਧ ਚਿੱਤਰ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲੇ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਔਰਤ ਨੂੰ ਰਾਜੇ ਮਹਾਰਾਜਿਆਂ ਦੀ ਜਨਮਦਾਤੀ ਕਹਿ ਕੇ ਨਿਵਾਜਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਚਿੱਤਰ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਦੋਂ ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਖੱਟੇ ਮਿੱਠੇ ਅਨੁਭਵ ਕਲਾ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਦੇ ਹਨ, ਸਾਨੂੰ ਘੁੰਗੀਆਂ ਗਟਾਰਾਂ ਦੀ ਬੋਲੀ ਵੀ ਸਮਝ ਆਉਣ ਲਗਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹਵਾ ਨਾਲ ਝੁਲਦੇ ਬਿਰਖਾਂ ਦੇ ਬੋਲ ਵੀ। ਜੇ ਮੈਂ ਮੂੰਹੋਂ ਬੋਲਦੇ ਚਿੱਤਰਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦੇਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਨੁਮਾਇਸ਼ ਵਿਚ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੀ ਆਸਥਾ ਮਹਿਤਾ ਅਤੇ ਗੋਆ ਦੀ ਦਾਓਮੁਦੀ ਪ੍ਰਜਾਪਤੀ ਦਾ ਚਿੱਤਰ ਸਾਦੇ ਹਨ ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਵੀ।

ਮਿੱਤਰਾਂ ਦੀ ਮਹਿਫਲ: ਪਿਛਲੇ ਤੋਂ ਪਿਛਲੇ ਸ਼ੁਕਰਵਾਰ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੀ ਹੱਦ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਦੇ ਇੱਕ ਪਿੰਡ ਜਗਤਪੁਰਾ ਵਿਚ ਪੈਂਦੇ ਮਝੈਲ ਫਾਰਮ ਵਿਚ ਇਕੱਠੀ ਹੋਈ ਮਿੱਤਰ ਮਿਲਣੀ ਜੁੜਦੇ ਸਾਰ ਹੀ ਇਕ ਮਿੰਨੀ ਮੁਸ਼ਾਇਰੇ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਗਈ। ਇਹ ਫਾਰਮ ਸਵਰਗਵਾਸੀ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਮਝੈਲ ਦੀ ਇੱਕ ਬੇਟੀ ਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਖੁਦ ਮਾਝੇ ਦਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਬੇਟੀਆਂ ਨੇ ਸਾਰੇ ਦਾ ਸਾਰਾ ਪੰਜਾਬ ਮੱਲ ਰਖਿਆ ਹੈ। ਕੰਵਲਜੀਤ ਕੰਗ ਮਾਲਵੇ ਵਿਚ ਵਿਆਹੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਹਰਜੀਤ ਮਾਝੇ 'ਚ ਤੇ ਸੁਰਜੀਤ ਦੁਆਬੇ ਵਿਚ। ਸੁਰਜੀਤ ਖੁਦ ਕਵਿਤਾ ਲਿਖਦੀ ਹੋਣ ਕਾਰਨ, ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਤਿੰਨਾਂ ਭੈਣਾਂ ਨੇ ਮਿਲਣਾ ਹੋਵੇ, ਆਪਣੇ ਜਾਣੇ

ਪਛਾਣੇ ਕਵੀਆਂ ਨੂੰ ਸੱਦਾ ਦੇ ਛੱਡਦੀ ਹੈ।

ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਦਾ ਦੌਰ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਤਾਰਨ ਗੁਜਰਾਲ ਨੇ ਤਰੰਨਮ ਵਿਚ ਇਕ ਵਧੀਆ ਗੀਤ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਤੇ ਰੰਗਮੰਚ ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦਵਿੰਦਰ ਦਮਨ ਨੇ ਸਰੋਤਿਆਂ ਦੀ ਮੰਗ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰਕੇ ਥਾਲੀ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਪੁਰਾਣਾ ਗੀਤ ਗਾ ਕੇ ਸੁਣਾਇਆ। ਅਸ਼ੋਕ ਨਾਦਿਰ ਨਾਂ ਦਾ ਪੰਚਕੂਲਾ ਨਿਵਾਸੀ ਪੇਸ਼ੇ ਵਜੋਂ ਕਾਰਖਾਨੇਦਾਰ ਹੋਣ ਸਦਕਾ ਡੇਰਾਬਸੀ ਦੇ ਨੇੜੇ ਪਿੰਡ ਤੋਗਾਪੁਰ ਵਿਚ ਇਕ ਬਿਰਧ ਆਸ਼ਰਮ ਵੀ ਚਲਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਘਰੇਲੂ ਜਾਂ ਬਾਹਰੀ ਮਾਹੌਲ ਦੇ ਸਤਾਏ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਦੀ ਦੇਖ-ਭਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਸ਼ਾਇਰੀ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸ਼ਿਅਰਾਂ ਵਿਚ ਦਰਦ ਹੈ, ਖਤ ਪੇ ਅਸ਼ਕੋਂ ਕਾ ਨਿਸ਼ਾਂ ਦੇਖਾ ਹੈ ਏਕ ਏਕ ਲਫਜ਼ ਪਰੇਸ਼ਾਂ ਦੇਖਾ ਹੈ। ਖੁਦ ਕਾ ਵਜੂਦ ਦਫਨ ਹੋ ਗਿਆ ਨਾਦਿਰ ਅਪਨੀ ਤਬਾਹੀ ਕਾ ਸਾਮਾਨ ਦੇਖਾ ਹੈ। ਅਜੋਕੇ ਮਾਹੌਲ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਤ ਭੁੱਲਰ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਲੰਮੀ ਸੀ, ਪਰ ਸੁਰਜੀਤ ਬੈਂਸ ਦੇ ਦੋ ਸ਼ਿਅਰਾਂ ਨੂੰ ਖੂਬ ਦਾਦ ਮਿਲੀ, ਕੀ ਲੋਕ ਸਭਾ ਕੀ ਰਾਜ ਸਭਾ, ਲੀਡਰ ਤਾਂ ਘੁੰਮਦੀਆਂ ਤੋਪਾਂ ਨੇ। ਸਭ ਨਾਅਰੇ ਬੰਬ ਦੇ ਗੋਲੇ ਨੇ, ਕੀ ਕਰ ਲੈਣਾ ਏ ਲੋਕਾਂ ਨੇ? ਜਨਤਾ ਵੀ ਕਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਹੈ, ਲਭ ਲਭ ਕੇ ਲੀਡਰ ਚੰਬੜੇਗੀ, ਕਰ ਬੰਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਦਨਾਂ ਵਿਚ, ਇਹ ਸਿਰੀਆਂ ਫੜ ਫੜ ਰਗੜੇਗੀ। ਫੇਰ ਫੂਲਚੰਦ ਮਾਨਵ ਨੇ ਵੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਲਗਵਾਈ, ਲੋਗ ਵਹਾਂ ਪੇ ਚੁੱਪ ਕਿਉਂ ਹੈ

ਨਿੱਕ ਸੁੱਕ
ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ
Sandhugulzar@yahoo.com

ਸ਼ਹਿਰ ਕੇ ਹੁਆ ਕਿਆ ਹੈ! ਪੂਛਤੇ ਹੈਂ ਮੁੜ ਸੇ ਆਪ ਆਪ ਕੇ ਹੁਆ ਕਿਆ ਹੈ? ਲਾਲ ਲਾਲ ਆਖੋਂ ਕਾ ਆਪ ਨੇ ਯੇਹ ਕਿਆ ਦੇਖਾ, ਆਪ ਕਾਪਤੇ ਹੋ ਕਿਉਂ ਆਪ ਕੇ ਹੁਆ ਕਿਆ ਹੈ? ਇਸ ਮਹਿਫਲ ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਜਿਹੇ ਆਮ ਬੰਦੇ ਵੀ ਮਿਰਜ਼ਾ ਗਾਲਿਬ, ਫੈਜ਼ ਅਹਿਮਦ ਫੈਜ਼ ਤੇ ਸਾਹਿਰ ਲੁਧਿਆਣਵੀ ਦੇ ਸ਼ਿਅਰਾਂ ਨਾਲ ਹਾਜ਼ਰੀ ਲਵਾਉਂਦੇ ਰਹੇ।

ਅੰਤਿਕਾ: ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਗੱਲ
ਮਨ ਮੇਰਾ ਪੰਜਾਬ ਹੈ ਤਨ ਮੇਰਾ ਕਸ਼ਮੀਰ, ਦੋਨਾਂ ਦੇ ਦੁੱਖ ਆਪਣੇ ਦੋਵੇਂ ਲੀਰੋ ਲੀਰ।
(ਗੁਰਦਿਆਲ ਚੌਸ਼ਨ)

ਹੋ ਗਿਆ ਜ਼ਹਿਰ ਜੋ ਆਬ ਹਾਂ ਪੁੱਤਰਾ, ਪਛਾਣ ਮੈਂ ਪੰਜਾਬ ਹਾਂ।
(ਜਗਤਾਰ ਸਾਲਮ)

ਸਤਲੁਜ, ਬਿਆਸ ਤੇ ਜਿਹਲਮ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਗੱਲ। ਰਾਵੀ ਕਰੇ, ਹੁਣ ਕਿਹੜੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਗੱਲ! (ਐਸ. ਐਸ. ਮੀਸ਼ਾ)

ਗੈਲਰੀ ਵਿਚ ਇਸ ਨੇ ਸਮਕਾਲੀ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਦੇ ਚਿੱਤਰਾਂ ਦੀ ਛੇ ਰੋਜ਼ਾ ਨੁਮਾਇਸ਼ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਦੇ 550ਵੇਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪੁਰਬ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਕਰਦਿਆਂ ਅਜਿਹੇ ਚਿੱਤਰਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਜੋ ਮਨੁੱਖੀ ਮਨ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਤੇ ਮਹੱਤਵ ਉਜਾਗਰ

ਹੈ। ਹਮ-ਖਿਆਲ ਔਰਤ ਚਿੱਤਰਕਾਰਾਂ ਦੀ ਇਹ ਸੰਸਥਾ ਪਿਛਲੇ 18 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੇ ਬਾਲ ਭਵਨ, ਸੇਵਾ ਭਾਰਤੀ ਹਾਲ ਅਤੇ ਪਿੰਜੌਰ ਦੇ ਵਿਵੇਕਾਨੰਦ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਹੀ ਵਰਕਸ਼ਾਪਾਂ ਤੇ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀਆਂ ਨਹੀਂ ਲਾ ਰਹੀ, ਹਿਮਾਚਲ ਦੇ

ਤਨਹਾਈ ਦਾ ਆਲਮ: ਡਾ. ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਚੰਦ

ਚੇਤੇ ਕਰਦਿਆਂ

ਉਸ ਦਿਨ ਦੀ ਉਹ ਸ਼ਾਮ ਬਹੁਤ ਉਦਾਸ ਸੀ, ਜਦੋਂ 26 ਮਾਰਚ 1992 ਨੂੰ ਚਾਨਣੀਆਂ ਰਾਤਾਂ ਵਿਚ ਮਧੁਰ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵੰਡਣ ਵਾਲਾ ਚੰਦ ਬਣਿਆ ਰਿਹਾ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਚੰਦ ਗੂੜ੍ਹੇ ਬੱਦਲਾਂ ਦੀ ਲਪੇਟ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਉਸ ਸੋਗਮਈ ਰਾਤ ਨੂੰ ਕਾਲਖ ਵਿਚ ਡੁਬੋ ਗਿਆ। ਇਕ ਪ੍ਰਤਿਭਾਸ਼ਾਲੀ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ, ਅਨੁਭਵੀ ਕਵੀ, ਸਮਰੱਥ ਬੁਲਾਰਾ, ਅਨੁਭਵੀ ਸੰਪਾਦਕ, ਰੇਖਾ ਚਿੱਤਰ ਲੇਖਕ ਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸਮਾਲੋਚਕ ਡਾ. ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਚੰਦ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਹੀ ਸਾਹਿਤ ਪੜ੍ਹਨ, ਲਿਖਣ, ਪਰਖਣ

ਡਾ. ਪ੍ਰਿਤਪਾਲ ਸਿੰਘ ਮਹਿਰੋਕ
ਫੋਨ: 91-98885-10185

ਤੇ ਸੰਪਾਦਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਚੇਟਕ ਲੱਗ ਗਈ ਸੀ। 1943 ਵਿਚ ਜਨਮੇ ਡਾ. ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਚੰਦ ਨੇ 1959 ਵਿਚ ਦਸਵੀਂ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ 'ਵਣਜਾਰੇ' ਨਾਂ ਦੇ ਗੀਤ ਸੰਗ੍ਰਿਹ ਦਾ ਸੰਪਾਦਨ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਾਹਿਤਕ ਹਲਕਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਚੰਗਾ ਹੁੰਗਾਰਾ ਮਿਲਿਆ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਡਾ. ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਚੰਦ ਨੇ ਆਪਣਾ ਕਾਵਿ ਸਫਰ 1960 ਵਿਚ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲ ਉਸ ਨੇ ਕੁਝ ਗੀਤਾਂ ਤੇ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪੀਘ ਜਿਹਾ ਹੁਲਾਰਾ ਤੇ ਨਦੀ ਵਰਗੀ ਰਵਾਨੀ ਵੇਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਦਾ ਸੌਕ ਉਸ ਨੂੰ ਜਨੂੰਨ ਦੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਦੇਖ ਰੇਖ ਹੋਣ ਛਪਦੇ ਤ੍ਰੈਮਾਸਿਕ ਪਰਚੇ 'ਸੁਰਤਾਲ' ਨੇ ਆਪਣੇ ਵੇਲੇ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਪਰਚਿਆਂ ਵਿਚ ਚੰਗੀ ਥਾਂ ਬਣਾ ਲਈ ਸੀ। ਉਹ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀਆਂ ਮੁੱਖ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਲੇਖ ਲੜੀ ਜਾਂ ਕਾਲਮ ਲਿਖਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ। ਵਿਸ਼ਵ ਦੇ ਮਹਾਨ ਚਿੰਤਕਾਂ ਬਾਰੇ, ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਸਾਹਿਤਕਾਰਾਂ ਬਾਰੇ, ਸਾਹਿਤਕ ਮਸਲਿਆਂ ਆਦਿ ਬਾਰੇ ਉਹ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਲਿਖਣ ਦੇ ਆਹਰ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ। ਆਪਣੀ ਸਿਰਜਣਾਤਮਕ ਤੇ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਸਮਰੱਥਾ ਕਾਰਨ ਸਾਹਿਤਕ ਤੇ ਅਕਾਦਮਿਕ ਹਲਕਿਆਂ ਵਿਚ ਉਹ ਆਪਣੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼

ਪਛਾਣ ਰੱਖਦਾ ਸੀ। ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਕਵੀ-ਗਜ਼ਲ ਦਰਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਚੰਦ ਗਜ਼ਲ ਦੇ ਸ਼ੇਖ ਰੰਗਾਂ ਦੀ ਫਹਿਬਰ ਲਾਉਂਦਾ ਤੇ ਸਰੋਤਿਆਂ/ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਦੀ ਵਾਹ ਵਾਹ ਖੱਟਣ ਵਿਚ ਕਾਮਯਾਬ ਹੁੰਦਾ। ਡਾ. ਚੰਦ ਦੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਕਾਵਿ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਉਸ ਦੇ ਗਜ਼ਲ ਕਾਵਿ ਰਾਹੀਂ ਜਾਗਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਛੋਟੀ ਬਹਿਰ ਵਿਚ ਵੱਡੇ ਤੇ ਬਹੁ ਅਰਥਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਗਜ਼ਲਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਡਾ. ਚੰਦ ਨੇ 'ਮੇਰੇ ਗੁੰਮਨਾਮ ਦਿਨ' (1967), 'ਗੁਬੰਦ' (1972), 'ਇਕ ਸੂਰਜ ਮੇਰਾ ਵੀ' (1977), 'ਬਰਫ ਦੇ ਘਰ' (1979), 'ਰਾਤ ਸ਼ਹਿਰ ਤੇ ਰੇਤ' (1981) ਆਦਿ ਕਾਵਿ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬੀ ਕਾਵਿ ਸਾਹਿਤ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਭਰਪੂਰ ਹਾਜ਼ਰੀ ਲਵਾਈ। ਉਸ ਨੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਗਜ਼ਲਾਂ ਤੇ ਇਕੱਠੀ ਰਚਨਾਵਾਂ ਦੇ ਸੰਗ੍ਰਿਹ ਕ੍ਰਮਵਾਰ 'ਸੁਪਨੇਹਾਰ ਹਵਾਵਾਂ' ਤੇ 'ਧੁੰਪਾਂ ਛਾਂਵਾਂ' ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤੇ। ਪੰਜ ਕਵੀਆਂ ਦੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਦਾ ਸੰਗ੍ਰਿਹ 'ਉਦਾਸ ਖਿੜਕੀਆਂ ਤੇ ਸੂਰਜ', 'ਇਕ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਿਹ "ਨੰਗੇ ਰੁੱਖ ਬਦਲਦੇ ਮੌਸਮ" ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਗਜ਼ਲਗੋਆਂ ਦੀਆਂ ਮੁੱਖ ਗਜ਼ਲਾਂ ਦੇ ਸੰਗ੍ਰਿਹ 'ਗਜ਼ਲ ਉਸ ਨੇ ਛੋੜੀ' ਦਾ ਸੰਪਾਦਨ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੇ ਸੰਪਾਦਨ ਕਾਰਜ ਪ੍ਰਤੀ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨਿਭਾਈ। 'ਸੁਰਤਾਲ' ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਗਜ਼ਲ ਅੰਕ, ਸੁਰਜੀਤ ਰਾਮਪੁਰੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅੰਕ, ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅੰਕ ਅਤੇ ਸ. ਸ. ਮੀਸ਼ਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅੰਕ ਕੱਢ ਕੇ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸੰਪਾਦਨ ਕਲਾ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦਿੱਤਾ। ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ (ਸਹਿ ਲੇਖਕ ਡਾ. ਬਿਕਰਮ ਸਿੰਘ ਘੁੰਮਣ-1971), ਸਮੀਖਿਆ ਸ਼ਾਸਤਰ (1980) ਅਤੇ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਸੁਜਾਨ ਸਿੰਘ (1982) ਉਸ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਪੁਸਤਕਾਂ ਹਨ।

ਡਾ. ਚੰਦ ਦੀਆਂ ਗਜ਼ਲਾਂ ਅਜੋਕੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਬਹੁਪਰਤੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਸਰੋਕਾਰਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਵੈ ਕੇਂਦ੍ਰਿਤ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿ ਗਿਆ ਮਨੁੱਖ ਹੋਰਵੇ, ਉਦਾਸੀ, ਵਿਯੋਗ, ਦਰਦ,

ਘੁਟਨ, ਅਸੰਤੁਸ਼ਟੀ, ਅਜਬਨੀਅਤ, ਤਨਹਾਈ ਆਦਿ ਦੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਦੇ ਰੂਬਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਬਹੁਤੀਆਂ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਉਦਾਸੀ ਤੇ ਉਪਰਾਮਤਾ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜੀਵਨ ਜਾਚ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਸਮੇਂ ਦੇ ਫੇਰਬਦਲ ਨਾਲ ਆਦਮੀ ਦੀ ਹੋਂਦ ਸੁੰਗੜਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਗਜ਼ਲ ਵਿਚ ਉਦਾਸੀ ਦਾ ਰੰਗ ਵੱਧ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਨਿਰਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਸਗੋਂ ਉਮੀਦ ਦਾ ਪੱਲਾ ਫੜ੍ਹੀ ਰੱਖਦਾ ਹੈ,

ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ ਹੋ ਕੇ ਚੜ੍ਹਿਆ ਨਜ਼ਰਾਂ ਦੀ ਸੂਲੀ 'ਤੇ ਉਹ,

ਡਾ. ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਚੰਦ
ਜਾਗਦਿਆਂ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਜਿਹੜਾ ਸੁਪਨੇ ਭਾਲਣ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਸੁਖਮ ਆਤਮਕ ਦਰਦ ਪਛਾਣਨ ਵਾਲੇ ਕਵੀ ਦੀ ਹੈਸੀਅਤ ਵਿਚ ਡਾ. ਚੰਦ ਨੇ ਆਪਣੀ ਵੱਖਰੀ ਪਛਾਣ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਦਰਦ ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਾਇਰੀ ਦੀ ਮੁੱਖ ਸੁਰ ਬਣਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਤਨਹਾਈ ਦੇ ਦਰਦ ਨੂੰ ਹੰਢਾਇਆ, ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਸੂਲੀ ਚੜ੍ਹਦਿਆਂ ਵੇਖਿਆ, ਬੇਲਿਹਾਜ਼ੇ ਤੇ ਅੱਖੜਖੜ ਮੌਸਮਾਂ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤਾ ਦਰਦ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਕੀਤਾ। ਲੰਮੀ ਔੜ, ਸੋਕੇ, ਪੱਤਝੜ ਦੀ ਮਾਰ ਵੀ ਉਸ ਨੇ ਝੱਲੀ। ਜ਼ਮਾਨੇ ਦੀਆਂ ਬੇਦਰਦ, ਗਰਮ, ਗੈਰਮੁਆਫਕ

ਤੇ ਲੂਹ ਦੇਣ ਵਾਲੀਆਂ ਹਵਾਵਾਂ ਦਾ ਸੇਕ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਜਿਸਮ 'ਤੇ ਸਹਾਰਿਆ। ਪਲਕਾਂ 'ਚ ਅਟਕੇ ਅੱਥਰੂਆਂ ਨਾਲ ਉਹ ਸੰਵਾਦ ਰਚਾਉਂਦਾ ਰਿਹਾ। ਮੱਧਕਾਲ ਦੇ ਰਹੱਸਵਾਦੀ ਕਵੀਆਂ ਵਾਂਗ ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਨਾਸ਼ਵਾਨ ਹੋਣ ਦੀ ਗੱਲ ਬੜੀ ਕਲਾਤਮਕਤਾ ਨਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ,

ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਤਨ ਲੈ ਕੇ ਕਿਥੇ ਜਾਓਗੇ? ਇਥੇ ਹਰ ਇਕ ਬੂੰਦ ਕਰੋ ਮੈਂ ਸਾਗਰ ਹਾਂ।

ਡਾ. ਚੰਦ ਨੂੰ ਗਜ਼ਲ ਦੇ ਕਲਾਸਕੀ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਦਾ ਬੋਧ ਸੀ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਗਜ਼ਲਾਂ ਵਿਚ ਵਸਤੂ ਤੇ ਰੂਪ ਦੇ ਦੋਹਾਂ ਕਾਵਿ ਤੱਤਾਂ ਦਾ ਉਚਿਤ ਸੰਤੁਲਨ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਸ਼ਿਅਰਾਂ ਵਿਚਲੀ ਬੌਧਿਕਤਾ ਉਸ ਦੀ ਕਾਵਿਕਤਾ 'ਤੇ ਭਾਰੂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਗਜ਼ਲਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕਾਤਮਕ ਵਾਯੂ ਮੰਡਲ ਦਾ ਚਿੱਤਰਪਟ ਬੜਾ ਵਿਸ਼ਾਲ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਪੁਰਾਣੀ ਗਜ਼ਲ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਤੋੜ ਕੇ ਨਵੇਂ ਆਧਾਰ ਸਿਰਜਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ।

ਡਾ. ਚੰਦ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਅਧਿਆਪਨ ਕਾਰਜ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਰਿਹਾ। ਮੁਕਤਸਰ, ਫਰੀਦਕੋਟ, ਕਰਮਸਰ, ਲੁਧਿਆਣਾ, ਸਠਿਆਲਾ ਤੇ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਦੇ ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਦੀ ਆਪਣੀ ਕਲਾ ਦਾ ਜਾਦੂ ਬਿਖੇਰਿਆ। ਉਸ ਦੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਉਸ ਦਾ ਇਹ ਜਾਦੂ ਰਾਸ ਆ ਗਿਆ, ਉਹ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਜ਼ਰੂਰ ਕੁਝ ਬਣ ਗਏ। ਕੁਝ ਚਿਰ ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿਚ ਖੋਜ ਸਹਾਇਕ ਵਜੋਂ ਵੀ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਲਈ ਉਸ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੈਸ਼ਨਲ ਕਾਲਜ, ਨਕੋਦਰ 'ਚ ਬਤੌਰ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਵੀ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਯੋਗ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਤੋਂ ਪੀਐਚ.ਡੀ. ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ।

ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਲਜ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਵਿਖੇ ਮੈਨੂੰ ਡਾ. ਚੰਦ ਨਾਲ ਇਕੱਠਿਆਂ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ। ਪ੍ਰੋ. ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਵਿਰਦੀ, ਡਾ.

ਜਗਤਾਰ, ਪ੍ਰੋ. ਪਰਬਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਪ੍ਰੋ. ਦੀਦਾਰ ਸਿੰਘ ਦੀਦਾਰ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਵਿਚ ਇਸ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਸਨ। ਡਾ. ਚੰਦ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਵਿਚ ਉਸ ਕਾਲਜ ਦਾ ਸਾਹਿਤਕ ਮਾਹੌਲ ਹੋਰ ਵੱਧ ਮੌਲਿਆ। ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਲਈ ਡਾ. ਚੰਦ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਰਾਜਪਾਲ ਸਿਧਾਰਥ ਸ਼ੰਕਰ ਰੇਅ ਨਾਲ ਆਫੀਸਰ ਆਨ ਸਪੈਸ਼ਲ ਡਿਊਟੀ (ਅਨੁਵਾਦ) ਦੀ ਜਿੰਮੇਵਾਰੀ ਵੀ ਬਾਖੂਬੀ ਨਿਭਾਈ।

ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਹਾਂ-ਪੱਖੀ ਨਜ਼ਰੀਆ ਅਪਨਾਉਣ ਵਾਲਾ ਡਾ. ਚੰਦ ਅਕਸਰ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ, "ਵੇਖ ਪ੍ਰਿਤਪਾਲ, ਜੇ ਉਹ ਦਿਨ ਨਹੀਂ ਰਹੇ ਤਾਂ ਇਹ ਔਕੜ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਵੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਗੇ..." ਇਨਸਾਨ ਉਮੀਦ ਦਾ ਪੱਲਾ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦਾ, ਛੱਡਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਸਮੇਂ ਦਾ ਗੇੜ ਅਜਿਹਾ ਕਿ ਮਗਰਲੇ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਡਾ. ਚੰਦ ਬਿਮਾਰੀ ਕਾਰਨ ਬਹੁਤ ਚਿੰਤਤ ਰਹਿਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਸੀ। ਅਜਿਹਾ ਹੋਣਾ ਹਰ ਕਿਸੇ ਲਈ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਚਿਹਰੇ 'ਤੇ ਉਦਾਸੀ ਦੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਛਾਏ ਰਹਿੰਦੇ, ਫਿਰ ਵੀ ਉਹ ਦੋਸਤਾਂ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਮੁਸਕਰਾਉਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ। ਸਦੀਵੀ ਵਿਛੋੜੇ ਤੋਂ ਕੁਝ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਉਸ ਨੇ ਹੌਲੀ ਮੌਕੇ ਦੁਰਦਰਸ਼ਨ ਜਲੰਧਰ ਤੋਂ ਟੈਲੀਕਾਸਟ ਹੋਏ ਇਕ ਹਾਸ ਰਸ ਕਵੀ ਦਰਬਾਰ ਦਾ ਸੰਚਾਲਨ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਦੀ ਚਰਚਾ ਉਸ ਦੇ ਤੁਰ ਜਾਣ ਪਿੱਛੋਂ ਵੀ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ।

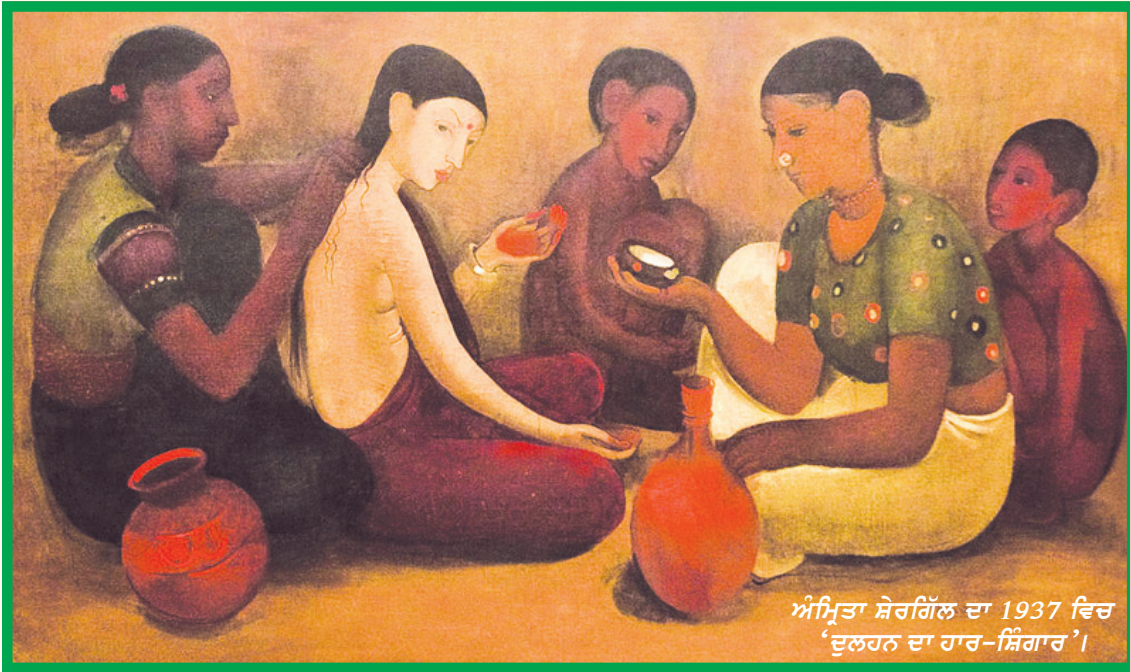
ਸਮੇਂ ਨੇ ਡਾ. ਚੰਦ ਨਾਲ ਬੇਵਫਾਈ ਕੀਤੀ ਤੇ ਚਾਨਣੀ ਵੰਡਣ ਵਾਲਾ ਚੰਦ ਖੁਦ ਬੱਦਲਾਂ ਦੇ ਉਹਲੇ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਹ ਪੁਰਖਲੂਸ ਤੇ ਸਪਸ਼ਟ ਵਿਅਕਤੀ ਸੀ। ਇਕ ਵਿਦਵਾਨ, ਲੇਖਕ ਤੇ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਵਜੋਂ ਡਾ. ਚੰਦ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਾਠਕਾਂ, ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ, ਦੋਸਤਾਂ ਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਕਾਂ ਦੀਆਂ ਸਿਮ੍ਰਤੀਆਂ ਵਿਚ ਵੱਸੇ ਰਹਿਣਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਬੋਲ ਅਜੇ ਵੀ ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਗੂੰਜਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ,

ਐਤਕੀਂ ਵਿਛੜੇ ਅਸੀਂ ਸ਼ਾਇਦ ਨਾ ਮਿਲ ਸਕੀਏ ਕਦੀ, ਦੁਰੀਆਂ ਦਾ ਫਾਸਲਾ ਸੈਆਂ ਯੁੱਗਾਂ ਤੀਕਰ ਦਿਸੇ।

ਇਕ ਹਉਕਾ ਜੋ ਮਿਰੇ ਸੀਨੇ 'ਚ ਦੱਬਿਆ ਰਹਿ ਗਿਆ, ਅੱਥਰੂ ਬਣ ਪਲਕ 'ਤੇ ਰੁਕਿਆ ਰਹੇਗਾ ਦੇਰ ਤਕ।

ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਦੀ ਆਖਰੀ ਨੁਮਾਇਸ਼

ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਸ਼ੇਰਗਿੱਲ ਦਾ 1937 ਵਿਚ 'ਦੁਲਹਨ ਦਾ ਹਾਰ-ਸਿੰਗਾਰ'।

ਇਕ ਉਦਾਸ, ਬਹੁਤ ਹੀ ਉਦਾਸ, ਘਟਨਾ ਇਸ ਨੁਮਾਇਸ਼ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਦੀਵਾਰ 'ਤੇ ਚਿੱਠੇ ਇਹ ਚਿੱਤਰ ਜਿਹੜੇ ਆਪਣੇ ਰੂਪ, ਰੰਗ ਤੇ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਨਾਲ ਚੁਫੇਰੇ ਅਕਹਿ ਸੁੰਦਰਤਾ ਬਖੇਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਚਿੱਤਰਾਂ ਦੀ ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਅੱਜ ਸਾਡੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਹ ਸਨਿਚਰਵਾਰ, 6 ਦਸੰਬਰ 1941, ਨੂੰ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਡੇਢ ਵਜੇ ਪੂਰੀ ਹੋ ਗਈ ਸੀ।

ਅਜੇ ਪਿਛਲੇ ਸਤੰਬਰ ਹੀ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਡਾ. ਵਿਕਟਰ ਈਗਨ ਨਾਲ ਲਾਹੌਰ ਆਈ ਸੀ ਸਾਡੇ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਲਈ। ਮਾਲ ਰੋਡ 'ਤੇ ਐਕਸਚੇਂਜ ਬਿਲਡਿੰਗ ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ ਫਲੈਟ ਲਿਆ ਸੀ। ਉਥੇ ਉਸ ਦੇ ਪਤੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਕਲੀਨਿਕ ਬਣਾ ਲਿਆ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣਾ ਘਰ ਤੇ ਸਟੁਡੀਓ। ਉਸ ਦੇ ਲਾਹੌਰ ਆਉਣ ਦੀ ਖਬਰ ਸਾਰੇ ਸਾਹਿਤਕ ਤੇ ਕਲਾਮਈ ਹਲਕਿਆਂ ਵਿਚ ਧੁੰਮ ਗਈ ਸੀ। ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਦਾਨਿਸ਼ਵਾਰ ਤੇ

ਕਲਾ ਪਰਿਕਰਮਾ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਸ਼ੇਰਗਿੱਲ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਸ਼ੇਰਗਿੱਲ ਦਾ ਸਵੈ-ਚਿੱਤਰ।

ਐਚ.ਐਲ. ਪਰਾਸ਼ਰ
ਪੰਜਾਬੀ ਰੂਪ: ਦਲੀਪ ਕੌਰ ਟਿਵਾਣਾ

ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਉਸ ਦਾ ਮੇਲ-ਮਿਲਾਪ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਕਲਾ ਤੇ ਸਾਹਿਤ ਜਗਤ ਦੇ ਸਾਰੇ ਮੰਨੇ-ਪ੍ਰਮਾਣੇ ਸੱਜਣ ਜਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲ ਚੁੱਕੇ ਸਨ ਜਾਂ ਮਿਲਣ ਬਾਰੇ ਸੋਚ ਰਹੇ ਸਨ। ਨਵੰਬਰ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਹੀ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਵੇਂ ਚਿੱਤਰਾਂ ਦੀ ਨੁਮਾਇਸ਼ ਲਾਉਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਮਕਸਦ ਲਈ ਉਹ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਘੁੰਮੀ-ਫਿਰੀ ਤੇ ਉਹ ਸਾਰੇ ਹਾਲ ਦੇਖੇ ਜਿਥੇ ਉਸ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਨੁਮਾਇਸ਼ ਲਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਅਜਾਇਬਘਰ ਨੁਮਾਇਸ਼ੀ ਹਾਲ, ਕਲਾ ਤੇ ਦਸਤਕਾਰੀ ਡਿਪੂ ਹਾਲ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਲਿਟਰੇਰੀ ਲੀਗ ਹਾਲ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ ਉਸ ਨੇ ਚੁਣਨਾ ਸੀ। ਅਖੀਰ ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਲਿਟਰੇਰੀ ਲੀਗ ਹਾਲ ਚੁਣ ਲਿਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਮਰਕਜ਼ੀ ਸੀ ਤੇ ਢੁਕਵਾਂ ਵੀ।

ਇਕ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ, ਉਸ ਨੇ ਸਾਰੀ ਨੁਮਾਇਸ਼ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਉਲੀਕ ਲਈ। ਹਰ ਰੋਜ਼ ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਲਿਟਰੇਰੀ ਲੀਗ ਹਾਲ ਜਾਂਦੀ; ਇਕ ਵਾਰ ਨਹੀਂ, ਕਈ ਕਈ ਵਾਰ; ਇਹ ਦੇਖਣ ਲਈ ਕਿ ਸਵੇਰੇ, ਬਾਅਦ ਦੁਪਹਿਰ, ਆਥਣੇ ਉਥੇ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਚਾਨਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਪੇਂਟਿੰਗ ਉਸ ਨੇ ਹਾਲ ਵਿਚ ਬਸ ਇਹ ਦੇਖਣ ਲਈ ਹੀ ਟੰਗ ਰੱਖੀ ਸੀ। ਉਹ ਇਸ ਨਿਰਣੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚੀ ਕਿ ਹਾਲ ਵਿਚ ਤੇਜ਼ ਰੌਸ਼ਨੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਪਰ ਹਰ ਬਲਬ ਉਤੇ ਸ਼ੇਡ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਬਲਬ ਦਿਸਣੇ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦੇ। ਉਸ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਚਿੱਤਰਾਂ ਦੇ ਕੈਟਾਲੋਗ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਕ ਬਰੋਸ਼ਰ ਕੱਢਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋਵੇਗੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਸ ਦੇ ਕੁਝ ਰੰਗੀਨ ਤੇ ਕੁਝ ਸਾਦੇ ਦੋਵੇਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਿੱਤਰਾਂ ਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਹੋਣ। ਉਸ ਨੇ ਤਾਂ ਨੁਮਾਇਸ਼ ਦੇ ਉਦਘਾਟਨ ਦੀ ਤਰੀਕ ਵੀ ਤੈਅ ਕਰ ਲਈ ਸੀ: 14 ਦਸੰਬਰ, ਤੇ ਸ਼ਿਮਲੇ ਤੋਂ 30 ਚਿੱਤਰ ਵੀ ਮੰਗਵਾ ਭੇਜੇ ਸਨ। ਉਸ ਦੇ ਚਿੱਤਰ ਨਵੰਬਰ ਦੇ ਤੀਜੇ ਹਫਤੇ

14 ਦਸੰਬਰ, ਉਸ ਦਿਨ ਜਿਹੜਾ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਨੁਮਾਇਸ਼ ਦੇ ਉਦਘਾਟਨ ਲਈ ਤੈਅ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਪੰਜਾਬ ਲਿਟਰੇਰੀ ਲੀਗ ਨੇ ਸੋਗ ਸਭਾ ਕੀਤੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਕਈ ਪੜਵੰਤੇ ਸੱਜਣਾਂ ਤੇ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਇਹ ਉਸ ਦੀ ਇੱਛਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਚਿੱਤਰਾਂ ਦੀ ਨੁਮਾਇਸ਼ ਹੋਵੇ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਇਸ ਇੱਛਾ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਹੀ ਉਸ ਦੇ ਪਤੀ ਡਾ. ਈਗਨ ਨੇ, ਬਾਵਜੂਦ ਇਸ ਦੇ ਕਿ ਉਹ ਬਹੁਤ ਗਮਜ਼ਦ ਸੀ, ਸਾਰੇ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕੀਤੇ। ਇਹ ਨੁਮਾਇਸ਼ ਡਾ. ਈਗਨ ਕਰਕੇ ਹੀ ਸੰਭਵ ਹੋ ਸਕੀ ਹੈ।

ਉਸ ਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਦਿਆਂ ਇਹ ਖਿਆਲ ਆਉਣਾ ਤਾਂ ਮਹਿਜ਼ ਕੁਦਰਤੀ ਹੈ ਕਿ ਕਾਸ਼! ਉਹ ਇਥੇ ਹੁੰਦੀ। ਜੇ ਉਹ ਇਥੇ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਕਿੰਨਾ ਫਰਕ ਪੈਣਾ ਸੀ! ਉਸ ਨੇ ਤਾਂ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਖਿਲਾਰ ਦੇਣੀਆਂ ਸਨ। ਤੇ ਉਹ ਆਪ ਵੀ ਕਿੰਨੀ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦੀ। ਕਿ ਲੋਕ ਆ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਸ ਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਦੇਖ ਰਹੇ ਹਨ, ਤਸਵੀਰਾਂ ਬਾਰੇ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ- ਦੇਖ-ਸੁਣ ਕੇ ਉਹ ਕਿਵੇਂ ਮੁਸਕੁਰਾਉਂਦੀ!

ਮਿੱਤਰਾਂ, ਕਲਾਕਾਰਾਂ, ਕਲਾ-ਪਾਰਖੂਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਕੇ ਉਹ ਕਿੰਨੀ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦੀ। ਇਹ ਵੀ ਕੁਦਰਤੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਬਾਰੇ ਸੋਚ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ, ਜਿਹੜੇ ਉਸ ਨੂੰ ਜਾਣਦੇ ਸਨ, ਉਹ ਖਿਆਲ ਆ ਜਾਵੇ ਜੋ ਲੀਅਰ ਨੂੰ ਕੋਰਡੇਲੀਆ ਦੀ ਮੌਤ 'ਤੇ ਆਇਆ ਸੀ:

ਕੋਈ ਕੁੱਤਾ, ਘੋੜਾ, ਚੂਹਾ ਤਾਂ ਜ਼ਿੰਦਾ ਰਹੇ ਤੇ ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਸਾਹ ਵੀ ਬਾਕੀ ਨਾ ਬਚੇ? ਉਹ ਨਹੀਂ ਰਹੀ, ਪਰ ਉਸ ਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਤਾਂ ਹਨ ਨਾ ਇਥੇ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਮਰ ਗਈ ਹੈ, ਸਦਾ ਜਿਉਂਦੀ ਰਹੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ! ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਦੀ ਰੂਹ ਚਮਕਦੀ ਹੈ, ਚਮਕਦੀ ਰਹੇਗੀ। ਜਿਵੇਂ ਕਲਾਕਾਰ ਅਬਦੁਰ ਰਹਿਮਾਨ ਚੁਗਤਾਈ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ: "ਮੈਂ ਮੰਨਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਮਰ ਗਈ ਹੈ। ਮੈਂ ਅਜੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ। ਉਹ ਜਿਉਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਜਿਉਂਦੀ ਰਹੇਗੀ।"

ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਸ਼ੇਰਗਿੱਲ ਦਾ 28 ਸਾਲ ਦੀ ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਚਲੇ ਜਾਣਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਕਵੀ ਕੀਟਸ ਦੀ ਯਾਦ ਦਿਵਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ 25 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਮਰ ਗਿਆ ਸੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਮਰ ਸਤਰਾਂ ਦੀ ਜਿਹੜੀਆਂ (ਪਰਸੀ ਬਾਈਸ) ਸ਼ੈਲੀ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਮੌਤ 'ਤੇ ਰੋ ਕੇ ਲਿਖੀਆਂ ਸਨ:

ਧੀਰਜ, ਧੀਰਜ!/ਉਹ ਮਰਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸੁੱਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ/ਉਹ ਜਾਗ ਪਿਆ ਹੈ ਜਿੰਦਗੀ ਦਾ ਸੁਪਨਾ ਦੇਖਦੇ-ਦੇਖਦੇ/ਇਹ ਤੇ ਅਸੀਂ ਹਾਂ ਜੋ/ਆਪਣੇ ਖਿਆਲਾਂ 'ਚ ਉਲਝੇ/ਐਵੇਂ ਸਾਇਆਂ ਨਾਲ ਟੱਕਰਾਂ ਮਾਰ ਰਹੇ ਹਾਂ/ਬੇਸੁਰਤ ਆਪਣੀ ਰੂਹ ਦੇ ਖੰਜਰ ਨਾਲ/ਹਰ ਨਾਚੀਜ਼ ਵਿੰਨ੍ਹ ਰਹੇ ਹਾਂ/ਅਸੀਂ ਹੀ ਹਾਂ/ਜੋ ਮੁਰਦਾਘਰ ਵਿਚ ਪਈਆਂ ਲਾਸ਼ਾਂ ਵਾਂਗ/ਸੜ ਰਹੇ ਹਾਂ/ਡਰ ਤੇ ਦੁੱਖ ਨਿੰਤ ਦਿਹਾੜੇ/ਸਾਨੂੰ ਨਿਗਲ ਰਹੇ ਨੇ/ਤੇ ਯਕ ਠੰਢੀਆਂ ਆਸਾਂ/ਕੀਤੀਆਂ ਵਾਂਗ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ/ਕੁਰਬਲ ਕੁਰਬਲ ਕਰ ਰਹੀਆਂ...।

ਆਖ ਤਸਵੀਰਾਂ ਬੋਲਦੀਆਂ

ਕਾਲਮ 'ਆਖ ਤਸਵੀਰਾਂ ਬੋਲਦੀਆਂ' ਨੇ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਅੰਦਰ ਬੈਠੇ ਸ਼ਾਇਰ ਨੂੰ ਖੂਬ ਹਲੂਣਿਆ ਹੈ। ਤਸਵੀਰ ਦੇਖ ਕੇ ਤੁਹਾਡੇ ਮਨ ਵਿਚ ਜੋ ਵਲਵਲੇ ਉਠਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਕਵਿਤਾ ਦੀਆਂ ਦੋ ਤੋਂ ਚਾਰ ਸਤਰਾਂ 'ਚ ਸਾਨੂੰ ਤਸਵੀਰ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਭੇਜੇ। ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਲਈ, ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ ਫੋਟੋ ਨਾਲ ਕਾਵਿ ਟੋਟਾ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਰ ਕੈਪਸ਼ਨ ਭੇਜਣ ਲਈ ਆਖਰੀ ਤਾਰੀਖ 4 ਅਪਰੈਲ 2020 ਹੈ। -ਸੰਪਾਦਕ

ਕੈਪਸ਼ਨ ਮੁਕਾਬਲਾ-423

ਪੁੱਤ ਆਇਆ ਪਰਦੇਸੋਂ ਮਾਂ ਤੋਂ ਚਾਅ ਨਾ ਚੁੱਕਿਆ ਜਾਵੇ।
ਲਹਿੰਦੀ ਲਹਿੰਦੀ ਤਵੇ ਤੋਂ ਰੋਟੀ, ਥਾਲੀ ਵਿਚ ਟਿਕਾਵੇ।
ਪੀਜ਼ੇ, ਬਰਗਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਨਜ਼ਾਰਾ ਕਿਥੋਂ ਅਜਿਹਾ ਆਵੇ!

ਕੈਪਸ਼ਨ ਮੁਕਾਬਲਾ-421

ਵਿਚ ਗਲੀਆਂ ਦੇ ਫਿਰਨ ਅਵਾਰਾ ਨਾਲ ਠੰਢ ਦੇ ਕੰਬੀ ਜਾਵਣ।
ਪੁਖਦੀ ਧੁਣੀ 'ਚੋਂ ਸੋਕ ਭਾਲਦੇ ਬੈਠ ਦੁਆਲੇ ਪਾਲਾ ਲਾਹਵਣ।
-ਜਗਮੀਤ ਸਿੰਘ ਪੰਧੋਰ

ਲੋਹੜੀ ਵਾਲੀ ਰਾਤ ਧੁਣੀ ਸੋਕ ਕੇ ਮਾਲਕ ਚਲੇ ਗਏ ਸੌਣ ਆਪਣੇ ਦਵਾਰੇ।
ਹੁਣ ਕੂਕਰ-ਮੰਡਲੀ ਨੇ ਲਾਈ ਮਹਿਫਿਲ ਠੰਡੀ ਯਖ ਰਾਤ ਨਿੱਘ 'ਚ ਗੁਜ਼ਾਰੇ।
ਮਮਤਾ ਕੁਣਬੇ ਦੀ ਰਾਖੀ ਲਈ ਚੁਕੰਨੀ ਹੋ ਚੁਫੇਰੇ ਝਾਤੀਆਂ ਮਾਰੇ।
-ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਤੂਰ
ਪਿੰਡ ਕੁਲਬੁਰਫਾ, ਪਟਿਆਲਾ।
ਫੋਨ: 91-98784-69639

ਕੁੱਤਿਆਂ ਨੇ ਹੈ ਫਰਜ਼ ਨਿਭਾਇਆ

ਮਿਲ ਬੈਠ ਇਹ ਮਤਾ ਪਕਾਇਆ।
ਮਿਲ ਕੇ ਕਰਾਂਗੇ ਰਾਖੀ 'ਰਾਖ' ਦੀ ਇਨਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸਬਕ ਸਿਖਾਇਆ।
-ਇੰਦਰਜੀਤ ਮੰਗਾ
ਪਿਟਸਬਰਗ, ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ।

ਬੈਠੇ ਰਾਖ ਦੀ ਢੇਰੀ ਦੁਆਲੇ, ਵੱਟੀ ਚੁੱਪ, ਦਰਵੇਸ਼ ਰਹੇ ਨੇ ਝੂਰ।
ਕਿੱਧਰੇ ਦੰਗੇ, ਕਿੱਧਰੇ ਅੱਗਾਂ, ਬੰਦਾ ਤਬਾਹੀ ਲਿਆਉ ਜ਼ਰੂਰ।
ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਛਾਇਆ ਸੰਨਾਟਾ, ਦੇਖਣ, ਆ ਜਾਏ ਨਾ ਮਗਰੂਰ।
-ਦਵਿੰਦਰ ਕੌਰ

ਯੋਜਨਾਬੱਧ ਜੋ ਮਾਰੇ ਗਏ ਇਨਸਾਨ ਕੱਟਤਪੰਥੀ ਹਿੰਦੂਤਵੀ ਸੈਨਾਵਾਂ ਰਾਹੀਂ।
ਤਰਤੋ ਨਹੀਂ, ਵਫਾਦਾਰ ਸੀ ਜੋ ਮਾਲਕਾਂ ਦੇ ਕੁੱਤੇ ਮਕਾਣ ਲੈ ਆ ਬੈਠੇ ਸਿਵਿਆਂ 'ਚ ਸੋਗ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਏ ਇਸ਼ਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਧਰਵਾਸਾ ਦਿੰਦੇ।
ਲੱਗੇ ਅਸਤ ਫਰੋਲਣ ਰਾਖ ਦੇ ਢੇਰ 'ਚੋਂ।
ਕੇਰ ਅੱਥਰੂ ਅੱਖਾਂ 'ਚੋਂ, ਕਰ ਕੰਨ ਨੀਵੇਂ ਸਿਵਿਆਂ 'ਚ ਹਾਜ਼ਰ ਨਾਜ਼ਰ ਹਨ ਜੋ ਇਹ ਕੁੱਤੇ ਰਾਤ ਨੂੰ ਵੈਣ ਪਾਉਣ ਲਈ ਰੋ ਰੋ ਸਭ ਰਲ ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰਦੇ।
-ਦਰਸ਼ਨਪਾਲ ਦੋਸਾਂਝ

ਮਿਨੀ ਕਹਾਣੀ

ਨਵਾਂ ਸਾਈਕਲ

“ਪੁੱਤ ਸੁਖਦੀਪ, ਤੈਨੂੰ ਨਵੇਂ ਸਾਈਕਲ ਦਾ ਚਾਅ ਨਹੀਂ। ਤੂੰ ਫਿਰ ਤੁਰ ਕੇ ਸਕੂਲ ਆ ਰਹੀ ਸੀ।” ਮੈਂ ਪੈਦਲ ਸਕੂਲ ਆਉਂਦੀ ਸੁਖਦੀਪ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ। ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਕੁਝ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਬੱਚੀਆਂ ਨੂੰ ਸਾਈਕਲ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਸੁਖਦੀਪ ਦੂਜੇ ਪਿੰਡੋਂ ਪੈਦਲ ਸਕੂਲ ਆਉਂਦੀ ਸੀ, ਮੈਂ ਉਚੇਚ ਕਰ ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਈਕਲ ਦਿਵਾਇਆ, ਪਰ ਇੱਕ ਦੋ ਦਿਨਾਂ ਪਿਛੋਂ ਹੀ ਉਹ ਫਿਰ ਪੈਦਲ ਆਉਣ ਲੱਗੀ ਸੀ।
“ਨਹੀਂ ਜੀ, ਸਾਡੇ ਘਰੇ ਤਾਂ ਸਭ ਨੂੰ ਬਹੁਤ

ਚਾਅ ਹੈ। ਮੰਮੀ-ਪਾਪਾ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੋਏ। ਮੰਮੀ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੀ ਸੀ, ਹੁਣ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵੀ ਆਟਾ ਨਹੀਂ ਮੁੱਕਿਆ ਕਰਨਾ।” ਸੁਖਦੀਪ ਨੇ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦਿਆਂ ਦੱਸਿਆ।

“ਆਟਾ! ਪੁੱਤ ਸਾਈਕਲ ਦਾ ਆਟੇ ਨਾਲ ਕੀ ਸਬੰਧ?” ਮੈਂ ਹੈਰਾਨ ਹੁੰਦਿਆਂ ਪੁਛਿਆ।
“ਜੀ ਮੇਰਾ ਪਾਪਾ ਸ਼ਹਿਰ ਦਿਹਾੜੀ ਕਰਨ ਬਸ 'ਤੇ ਜਾਂਦਾ। ਉਹ ਲੋਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਦਿਹਾੜੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ ਸੀ ਜਾਂ ਆਸੇ-ਪਾਸੇ ਕੰਮ ਹੋਣ 'ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਨਹੀਂ ਸਨ ਜਾਂਦੇ। ਦਿਹਾੜੀਆਂ ਮਰਨ ਕਰਕੇ ਕਈ ਵਾਰ ਘਰੇ ਆਟਾ ਮੁੱਕ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਤੇ ਸਾਨੂੰ ਭੁੱਖੇ ਰਹਿਣਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ। ਹੁਣ...” ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਬੱਚੀ ਚੁੱਪ ਕਰ ਗਈ।
ਢਿੱਡ ਦੀ ਭੁੱਖ ਅੱਗੇ ਵਾਟ ਤਾਂ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਮੁਸੀਬਤ ਸੀ।
-ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਮਰਾੜੂ

ਭਾਜਪਾਈ ਚੜ੍ਹਤ ਦੇ ਦੌਰ ਵਿਚ ਕਾਂਗਰਸ

ਸਿਆਸਤ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਸਮਾਂ ਗੁਜ਼ਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਤੀਸ ਮਾਰ ਖਾਂ ਪਟਖਣੀ ਖਾਂਦੇ ਹੋਏ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਕਮਲ ਨਾਥ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਪਤਨ ਇਸ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹੈ। ਕਮਲ ਨਾਥ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਕ ਹੋਰ ਤੀਸ ਮਾਰ ਖਾਂ ਦਿਗਵਿਜੈ ਸਿੰਘ ਵੀ ਚਾਰੇ ਖਾਨੇ ਚਿੱਤ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਵਾਂ ਕੋਲ ਤਜਰਬਾ ਵੀ ਸੀ ਅਤੇ ਸਾਧਨ ਵੀ, ਪਰ ਉਹ ਜਯੋਤਿਰਦਿਤਿਆ ਸਿੰਘੀਆ ਦੇ ਖੇਮੇ ਵਿਚ ਖੜ੍ਹੇ 22 ਵਿਧਾਇਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵੱਲ ਨਹੀਂ ਖਿੱਚ

ਨਾਜ਼ੁਕ ਹੁੰਦੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਭਵਿੱਖ 'ਤੇ ਪਏ ਆਖਰੀ ਪਰਦੇ ਨੂੰ ਹਟਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਕਾਂਗਰਸ 'ਤੇ ਨਿਗੂ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਸਿਆਸੀ ਮਾਹਿਰਾਂ ਅਤੇ ਖੁਦ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਅੰਦਰੂਨੀ ਖੇਤਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਲੱਗਣ ਲੱਗਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਜਯੋਤਿਰਦਿਤਿਆ ਸਿੰਘੀਆ ਕਾਂਗਰਸ ਤੋਂ ਭਾਜਪਾ ਵਿਚ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਫਿਰ ਸੋਨੀਆ ਗਾਂਧੀ, ਪ੍ਰਿਅੰਕਾ ਗਾਂਧੀ ਅਤੇ ਰਾਹੁਲ ਗਾਂਧੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਪੁਰਾਣੀ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਹਰ ਨੇਤਾ ਦਲ ਬਦਲ ਕਰਕੇ ਭਾਜਪਾ ਵਿਚ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਿੰਘੀਆ ਅਤੇ ਗਾਂਧੀ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਆਪਸੀ ਨੇਤਾ ਅਤੇ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਹਾਈ ਕਮਾਨ ਵਿਚ ਜਯੋਤਿਰਦਿਤਿਆ ਦੀ ਉਚੀ ਹਸਤੀ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭਾਜਪਾ ਵਿਚ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਆਖਰੀ ਕਾਂਗਰਸੀ ਨੇਤਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਸਰਬਉੱਚ ਮੰਚ ਕਾਂਗਰਸ ਕਾਰਜਕਾਰਨੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਸਨ, ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਚੋਣ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਰਹਿ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਉਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਚੋਣ ਮੁਹਿੰਮ ਦੇ ਸਮੇਂ ਉਹ ਪੱਛਮੀ ਉਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ 35 ਸੀਟਾਂ ਦੇ ਇੰਚਾਰਜ ਸਨ। ਪਾਰਟੀ ਅੰਦਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੈਰ-ਰਸਮੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਗਾਂਧੀ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਚੌਥੇ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਮੈਂਬਰ ਵਾਂਗ ਦੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਅਫਵਾਹਾਂ ਉਭਰ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇਕ ਆਗੂ ਕੇਰਲ ਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੇ ਬੁੱਧੀਜੀਵੀਆਂ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਹਿੰਦੂਤਵ ਵਿਰੋਧ ਲਈ ਜਾਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਦੂਜੇ ਨੇਤਾ ਪੱਛਮੀ ਬੰਗਾਲ ਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਉਚ ਅਹੁਦਿਆਂ 'ਤੇ ਬਿਠਾਏ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਲੋਂ ਭਾਜਪਾ ਦੇ ਨਾਲ ਸੋਢੇਬਾਜ਼ੀ ਕਰਨ ਦੀ ਸਨਾਖਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਸਥਾਨਕ ਅਤੇ ਸੂਬਾਈ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਭਾਜਪਾ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਈ ਕਾਹਲੇ ਅਜਿਹੇ ਨੇਤਾਵਾਂ ਦੀ ਭਰਮਾਰ ਹੈ।

ਹੁੰਦੀ ਚਲੀ ਗਈ। ਇਹ ਸਹੀ ਹੈ ਕਿ ਗਵਾਲੀਅਰ-ਚੰਬਲ ਵਿਭਾਗ ਦੀ ਕਾਂਗਰਸੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦੇ ਨੀਤੀਘਾਤੇ ਸਿੰਘੀਆ ਹੀ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੰਜ ਸਮਰਥਕਾਂ ਨੂੰ ਮੰਤਰੀ ਵੀ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਬਣਨ ਦੀ ਸੀ। ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨਾ ਬਣ ਸਕਣ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੂਬੇ ਦਾ ਪਾਰਟੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਰਾਜਸਥਾਨ ਦੀ ਤਰਜ 'ਤੇ (ਜਿਥੇ ਸਚਿਨ ਪਾਇਲਟ ਉਪ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਸੂਬਾਈ ਪ੍ਰਧਾਨ ਵੀ ਹਨ) ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਸਮਰਥਕ ਨੂੰ ਉਪ-ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਦਾ ਦਰਜਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਸਭ ਕਰਨਾ ਤਾਂ ਦੂਰ ਰਿਹਾ, ਸਿੰਘੀਆ ਦੀ ਰਾਜ ਸਭਾ ਪਾਉਣ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਵਿਚ ਵੀ ਕਮਲ ਨਾਥ ਅਤੇ ਦਿਗਵਿਜੈ ਸਿੰਘ ਦੀ ਜੋੜੀ ਨੇ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਰੁਕਾਵਟ ਪਾ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਉਹ ਚਾਹੁਣ ਤਾਂ ਕਾਂਗਰਸ ਉਮੀਦਵਾਰ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਨ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੂਜੀ ਤਰਜੀਹ ਵਾਲੇ ਵੋਟ ਹੀ ਮਿਲਣਗੇ; ਭਾਵ ਉਸ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚ ਸਿੰਘੀਆ ਦੀ ਚੋਣ ਫਸ ਸਕਦੀ

ਸੀ। ਸਿੰਘੀਆ ਨੂੰ ਉਮੀਦ ਸੀ ਕਿ ਰਾਹੁਲ ਗਾਂਧੀ ਅਤੇ ਗਾਂਧੀ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਬਾਕੀ ਮੈਂਬਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨਗੇ। ਪਰ ਅਜਿਹਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਧਰਮ-ਨਿਰਪੱਖ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵਾਲੇ ਸਿੰਘੀਆ ਨੂੰ ਆਖਰਕਾਰ ਭਾਜਪਾ ਦਾ ਪੱਲਾ ਫੜਨਾ ਪਿਆ।

ਇਸ ਸੂਰਤ ਵਿਚ ਪੁੱਛਣਾ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਮਲ ਨਾਥ-ਦਿਗਵਿਜੈ ਸਿੰਘ ਦੀ ਜੋੜੀ ਨੇ ਹਾਈ ਕਮਾਨ ਨੂੰ ਕੀ ਪੱਟੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਸੀ? ਕੀ ਕਿਸੇ ਕੌਮੀ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਹਾਈ ਕਮਾਨ ਅਜਿਹਾ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੂਬੇ ਦੀ ਸਿਆਸਤ ਵਿਚ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਗੁੱਟਬਾਜ਼ੀ ਦੀ ਗਤੀਸ਼ੀਲਤਾ ਦੀ ਕੋਈ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਾ ਹੋਵੇ? ਇਸ ਤੋਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਅੰਦਰੂਨੀ ਜਥੇਬੰਦਕ ਹਾਲਤ ਤਰੇਤ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਸੂਬਿਆਂ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਿਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਜੇ ਪਾਰਟੀ ਅੰਦਰ ਇਹ ਹਾਲਤ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਆਤਮਘਾਤੀ ਹਾਲਤ ਗਿਣਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਇਕ ਉਘੇ ਮਾਹਿਰ ਦੀ ਰਾਇ ਹੈ ਕਿ ਸਿੰਘੀਆ ਘਟਨਾਕ੍ਰਮ ਨਾਲ ਕਾਂਗਰਸ ਹਾਈ ਕਮਾਨ ਇਕ ਨਾਕਾਰਾਤਮਿਕ ਸਿੰਘੀਆ ਲੈ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸੇ ਕਾਰਨ ਹੀ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਕਿਸੇ ਨੌਜਵਾਨ ਆਗੂ ਵਲੋਂ ਅਗਵਾਈ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਡੀ.ਕੇ. ਸ਼ਿਵ ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਕਰਨਾਟਕ ਦਾ ਅਤੇ ਅਨਿਲ ਚੌਧਰੀ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਦਾ ਜਲਦੀ-ਜਲਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਐਲਾਨ ਕਰਨ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਗੱਲ ਵੀ ਕੁਝ ਅਜੀਬ ਹੀ ਲਗਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਰਾਹੁਲ ਗਾਂਧੀ ਇਸ ਭਰੋਸੇ ਨਾਲ ਪਾਰਟੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬਣੇ ਸਨ ਕਿ ਉਹ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਵਾਗਡੋਰ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਨਵੇਂ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਦਿੰਦੇ ਜਾਣਗੇ। ਜਾਹਰ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਿਆ। ਰਾਜਸਥਾਨ ਦੀ ਵਾਗਡੋਰ ਪਾਇਲਟ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਗਹਿਲੋਤ ਨੂੰ ਮਿਲੀ ਅਤੇ ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੀ ਸਿੰਘੀਆ ਦੀ ਬਜਾਏ ਕਮਲ ਨਾਥ ਨੂੰ ਮਿਲੀ। ਭਾਵ ਸੱਤਾ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਨਵੀਂ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਜਾਣਗਾ ਅਤੇ ਸੱਤਾ ਮਿਲਣ 'ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਕਮਾਨ ਪੁਰਾਣੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਜਾਏਗੀ। ਜਿਸ ਪਾਰਟੀ ਅੰਦਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਲਿਖਿਤ ਨਿਯਮ ਚਲਦਾ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਦੇ ਭਵਿੱਖ ਬਾਰੇ ਸਿਰਫ ਖਦਸ਼ੇ ਹੀ ਜਤਾਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਅਭੈ ਕੁਮਾਰ ਦੂਬੇ

ਸਕੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਧਾਇਕਾਂ ਨੇ ਦੁਬਾਰਾ ਚੋਣ ਲੜਨੀ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤੀ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਤੋਂ ਵੀ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਆਪਣੀ ਸਰਕਾਰ ਡਿੱਗ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਾਂਗਰਸ ਵਲੋਂ ਭਾਜਪਾ 'ਤੇ ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਜਪਾ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਤੋਂ ਹੀ ਕਮਲ ਨਾਥ ਸਰਕਾਰ ਡੇਗਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਸਫਲਤਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕੀ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਾਂਗਰਸ ਅੰਦਰ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਫੁੱਟ ਨਹੀਂ ਪੈ ਗਈ। ਕਮਲ ਨਾਥ ਨੇ ਭਾਜਪਾ ਨੂੰ ਤਾਂ ਸਫਲ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿੱਤਾ ਪਰ ਉਹ ਖੁਦ ਨੂੰ ਅਸਫਲ ਹੋਣ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਰੋਕ ਸਕੇ। ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਸਵੀਕਾਰ ਵੀ ਕਰ ਲਈ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਕ 'ਮਹਾਰਾਜੇ' ਅਤੇ 22 ਲੋਭੀ ਵਿਧਾਇਕਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਡੇਗ ਦਿੱਤੀ। ਜੇ ਲੋਕ ਇਸ ਘਟਨਾ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਦੇਖ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਹ ਗਲਤੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਭਵਿੱਖ 'ਤੇ ਗਹਿਰਾ ਅਤੇ ਵਿਆਪਕ ਰੂਪ ਨਾਲ ਪੈਣ ਵਾਲਾ ਹੈ।

ਸਿੰਘੀਆ ਦੇ ਕਾਂਗਰਸ ਛੱਡ ਕੇ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਵਿਚ ਜਾਣ ਦੀ ਘਟਨਾ ਨੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਨਾ, ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਲਗਾਤਾਰ

ਖੁਦ ਰਾਹੁਲ ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਮੰਨੀਏ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਜਾਣ ਲਈ ਸਿੰਘੀਆ ਨੂੰ ਕਦੇ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਈ ਅਤੇ ਰਾਹੁਲ ਦੇ ਹੀ ਮੁਤਾਬਿਕ, ਉਹ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਜੀਵਨ ਤੋਂ ਹੀ ਸੰਘ ਵਿਰੋਧੀ ਧਰਮ-ਨਿਰਪੱਖ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਸਮਰਥਕ ਸਨ। ਅਜੇ ਮਹੀਨਾ ਕੁ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਉਹ ਭਾਜਪਾ ਅਤੇ ਸੰਘ ਦੀ ਜਨਤਕ ਮੈਚਾਂ ਤੋਂ ਸਖਤ ਆਲੋਚਨਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਉਹੀ ਸੀ ਜੋ ਧਰਮ-ਨਿਰਪੱਖ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ; ਜਿਵੇਂ 'ਸੰਘ ਫਾਸ਼ਿਸਟ ਹੈ' ਅਤੇ 'ਮੋਦੀ ਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਲੋਕਤੰਤਰ ਲਈ ਖਤਰਾ ਹਨ'।

ਸਿੰਘੀਆ ਦੇ ਇਸ ਕਦਮ ਨਾਲ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਡੇ ਆਗੂਆਂ ਬਾਰੇ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਕੰਨ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਭਾਜਪਾ ਵਿਚ ਜਾਣ ਦੀ ਪੇਸ਼ਬੰਦੀ

ਕਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਦੇ ਅਸਰ

ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਚਾਰ-ਚੁਫੇਰੇ ਕਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਦੀ ਚਰਚਾ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਹੱਦ ਦਰਜੇ ਦਾ ਡਰ ਦਾ ਮਾਹੌਲ ਵੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਹੁਣ ਇਹ ਜਾਣਨਾ ਬੇਹੱਦ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਦਹਿਸ਼ਤ ਕਿਸੇ ਵਿਗਿਆਨਕ ਤੱਥ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੈ? ਇਸ ਸਮੱਸਿਆ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਘਟਨਾ-ਕ੍ਰਮ ਇੰਨੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਵਾਪਰਿਆ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਸ਼ਖਸ ਝੋਂਝੱਕਾ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਇੰਨੇ ਸਖਤ ਅਤੇ ਦੂਰ-ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਕਦਮ ਉਠਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਦ ਤੱਕ ਅਸੀਂ ਇਸ ਵਰਤਾਰੇ ਨੂੰ ਸਰਵ-ਪੱਖੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਮਝਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਹੀਂ

ਜੀਵਨ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨਾਲ ਹੀ ਧਰਤੀ ਉਪਰ ਵੱਡੇ ਜੀਵਨ ਲਈ ਆਸਾਰ ਪੈਦਾ ਹੋਏ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਬੈਕਟੀਰੀਆ ਅਤੇ ਵਾਇਰਸ ਵੱਡੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦਾ ਆਧਾਰ ਬਣੇ। ਅੱਜ ਉਹ ਧਰਤੀ ਦੇ ਹਰ ਕਣ ਵਿਚ ਵਸਦੇ ਹਨ- ਹਵਾ, ਪਾਣੀ, ਮਿੱਟੀ, ਭੋਜਨ-ਲਤੀ ਅਤੇ ਹਰ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ। ਉਹ ਵੱਡੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਸਿਰਫ ਜਨਮ-ਦਾਤੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਜਦ ਵੱਡਾ ਜੀਵਨ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਇਸ ਜੀਵਨ ਦਾ ਪਾਲਣ-ਪੋਸ਼ਣ ਕਰਨ ਦਾ ਵੀ ਆਧਾਰ ਬਣੇ ਅਤੇ ਅੱਜ ਵੀ ਹਨ। ਅੱਜ ਵੀ ਜਦ ਵੱਡਾ ਜੀਵਨ ਧਰਤੀ/ਮਾਂ ਦੀ ਕੁੱਖ ਵਿਚ ਜੰਮਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਬੈਕਟੀਰੀਆ ਤੇ ਵਾਇਰਸ ਉਸ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਅਤੇ ਫਿਰ ਪਾਲਣ-ਪੋਸ਼ਣ ਕਰਨ ਵਿਚ ਵੱਡਾ ਰੋਲ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਸਾਡੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਔਸਤਨ 1 ਕਰੋੜ ਕਰੋੜ ਸਾਡੇ ਸੈੱਲ ਹਨ; 10 ਕਰੋੜ ਕਰੋੜ ਬੈਕਟੀਰੀਆ ਹਨ ਜੋ ਸਾਡੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ 100 ਕਰੋੜ ਕਰੋੜ ਵਾਇਰਸ ਹਨ ਜੋ ਸਾਡੇ ਸੈੱਲਾਂ ਵਿਚ ਹਰ ਵਕਤ ਮੌਜੂਦ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰ ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਦਿੱਤੀ ਦਾਤ (ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਬਿਮਾਰ ਹੋਣ ਨਾਲ ਬਣੀ) ਜਿਸ ਨੂੰ ਵਿਗਿਆਨ ਇਮਿਊਨਿਟੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਪ੍ਰਚੰਡ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਮਾਰ ਵਿਚ ਆਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚੋਂ 80% ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਅਲਾਮਤਾਂ ਇੰਨੀਆਂ ਹਲਕੀਆਂ-ਫੁਲਕੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ (ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਇਮਿਊਨਿਟੀ ਮੌਜੂਦ ਸੀ ਪਰ ਉਹ ਪੂਰੀ ਪ੍ਰਚੰਡ ਨਹੀਂ ਸੀ) ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ

ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਮਿਊਨਿਟੀ ਬੇਹੱਦ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਉਹ ਹੋਰ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਵੀ ਪੀੜਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਅਮਰੀਕਾ ਦੀ ਉਦਾਹਰਣ ਲੈ ਕੇ ਇਸ ਤੱਥ ਨੂੰ ਹੋਰ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰੀਏ। ਅਮਰੀਕਾ ਦੀ ਆਬਾਦੀ 35 ਕਰੋੜ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ ਹਰ ਸਾਲ 3.5 ਤੋਂ 5 ਲੱਖ (10-15%) ਲੋਕ ਫਲੂ ਦੀਆਂ ਅਲਾਮਤਾਂ ਤੋਂ ਪੀੜਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ 3.5 ਲੱਖ

ਕਾਰੋਬਾਰ ਠੱਪ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਸਾਰੇ ਵਰਤਾਰੇ ਨਾਲ ਡਰ ਅਤੇ ਅਸੁਰੱਖਿਆ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਵਧੇਗੀ। ਇਹ ਵਿਗਿਆਨਕ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਡਰ ਅਤੇ ਅਸੁਰੱਖਿਆ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਜਿੱਥੇ ਸਰੀਰ ਦੀ ਲੜਨ ਸ਼ਕਤੀ (ਇਮਿਊਨਿਟੀ) ਦੀ ਵੈਰੀ ਹੈ, ਉਥੇ ਇਹ ਅਨੇਕਾਂ ਮਾਨਸਿਕ ਪ੍ਰਸ਼ਾਨੀਆਂ ਦਾ ਆਧਾਰ ਵੀ ਬਣਦੀ ਹੈ।

ਪੂਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਹਰ ਸਾਲ 10 ਕਰੋੜ ਬੰਦੇ ਮਰਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ 1 ਕਰੋੜ 70 ਲੱਖ (ਹਰ ਰੋਜ਼ 50000) ਬੰਦੇ ਫੂੜ ਦੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ (ਇਨਫੈਕਸ਼ਨਾਂ) ਨਾਲ ਮਰਦੇ ਹਨ। ਇਨਫੈਕਸ਼ਨਾਂ ਨਾਲ ਮਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਸਾਹ-ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀਆਂ ਇਨਫੈਕਸ਼ਨਾਂ (ਕਰੋਨਾ ਅਤੇ ਫਲੂ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਬਾਕੀ ਵਾਇਰਸਾਂ ਸਮੇਤ) ਦੀ ਵੱਡੀ ਭੂਮਿਕਾ ਹੁੰਦੀ ਹਨ। ਬਾਕੀ ਇਨਫੈਕਸ਼ਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਟੀਬੀ ਨਾਲ 15 ਲੱਖ, ਕਾਲੇ ਪੀਲੀਏ ਨਾਲ 14 ਲੱਖ ਅਤੇ ਡੇਂਗੂ ਨਾਲ 25 ਹਜ਼ਾਰ ਤੋਂ ਇੱਕ ਲੱਖ ਮੌਤ ਹਰ ਸਾਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦਾ ਵਰਤਾਰਾ ਅਮਰੀਕੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੇਠਲੇ ਉਤਰੀ ਅਮਰੀਕਾ, ਯੂਰਪ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਵਰਗੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤਾ ਭਾਰੂ ਹੈ। ਰੂਸ ਇਸ ਉਪਰ ਸ਼ਾਂਤ ਹੈ। ਲਾਤੀਨੀ ਅਮਰੀਕਾ ਅਤੇ ਅਫਰੀਕਾ ਵਿਚ ਵੀ ਇਹ ਰੌਲਾ-ਰੌਪਾ ਨਹੀਂ ਪੈ ਰਿਹਾ। ਚੀਨ ਵਿਚ ਵਾਹਨ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਬਾਕੀ ਸਭ ਆਮ ਵਾਂਗ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਖਾਣ-ਪੀਣ ਦੇ ਅਸੂਲਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹਨ-ਕੋਈ ਵੀ ਸਨਅਤੀ/ਰਿਫਾਈਡ/ਡੱਬਾ-ਬੰਦ ਭੋਜਨ ਨਾ ਖਾਣਾ, ਦਿਨ ਭਰ ਦੇ ਕੁੱਲ ਭੋਜਨ ਦਾ ਅੱਧਾ ਖਾਣਾ ਕੱਚਾ (ਮੌਸਮੀ ਫਲ, ਸਲਾਦ, ਚਟਨੀ ਤੇ ਜੂਸ) ਖਾਣਾ। ਬਿਮਾਰੀ ਹੋਣ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਿਚ 3 ਦਿਨ ਜੂਸ/ਨਾਰੀਅਲ ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਫਲ-ਸਲਾਦ ਦੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨਾ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੈ। ਸਰੀਰ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀ ਨਾਲ ਲੜਨ ਵਾਲੀ ਤਾਕਤ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ ਲਈ ਦਵਾ-ਪੌਦਿਆਂ ਵਿਚ ਤੁਲਸੀ, ਨਿੰਮ, ਗਿਲੋਆ, ਅਦਰਕ, ਮਸਾਲੇ, ਪੁਦੀਨਾ, ਹਲਦੀ, ਪਪੀਤਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਘਰੇਲੂ ਉਪਚਾਰ ਕਾਰਗਰ ਹਨ।

ਡਾ. ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਆਜ਼ਾਦ

ਕਰਾਂਗੇ, ਤਦ ਤੱਕ ਇਹ ਸਾਡੀ ਪਕੜ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਵੇਗਾ। ਉਮੀਦ ਹੈ ਕਿ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਮਸਲਾ ਸਮਝਣ ਲਈ ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਹੋਣਗੀਆਂ ਜੋ ਇਸ ਸਮੱਸਿਆ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਹਾਈ ਹੋਣਗੀਆਂ।

ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਦੀ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਕਰੋੜਾਂ ਗਲੈਕਸੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਗਲੈਕਸੀਆਂ ਉਰਜਾ ਦੇ ਭਰੇ ਅਥਾਹ ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਸਥਿਤ ਹਨ। ਉਰਜਾ ਦੇ ਭਰੇ ਇਸ ਅਥਾਹ ਆਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਵਿਗਿਆਨ ਨੇ 'ਕੁਆਂਟਮ-ਫੀਲਡ' ਦਾ ਨਾਮ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਵਿਗਿਆਨ ਨੇ ਹੁਣ ਇਹ ਮੰਨ ਲਿਆ ਹੈ ਇਹ ਕੁਆਂਟਮ-ਫੀਲਡ ਕੋਈ ਮੁਰਦਾ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਚੇਤੰਨ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਹੀ ਬਣਾਏ ਹੋਏ ਕਰੋੜਾਂ ਤਹਿਤ ਚੱਲਦਾ ਹੈ। ਸਾਡੀ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਸੁੰਦਰ ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਵਾਸ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਮਨੁੱਖ ਸਭ ਤੋਂ ਵਿਕਸਤ ਜੀਵ ਹੈ। ਇਸ ਧਰਤੀ ਤੇ ਮਨੁੱਖ ਤੱਕ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਹੋਣ ਲਈ ਕਰੋੜਾਂ ਸਾਲ ਲੱਗੇ। ਧਰਤੀ ਤੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਸੂਖਮ ਜੀਵਾਂ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ।

ਵਿਗਿਆਨ ਅਨੁਸਾਰ ਸੂਖਮ ਜੀਵ (ਬੈਕਟੀਰੀਆ, ਵਾਇਰਸ ਆਦਿ) ਕੋਈ ਬਾਹਰੀ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਪੂਰੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਆਧਾਰ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਅਜੇ ਵੱਡਾ ਜੀਵਨ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਇਆ, ਕਰੋੜਾਂ ਸਾਲਾਂ ਤੱਕ ਉਹ ਇਕੱਲੇ ਹੀ ਇਸ ਧਰਤੀ ਦੇ ਨਿਵਾਸੀ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਰੋੜਾਂ ਸਾਲਾਂ ਦੀ

ਅੰਕੜੇ ਕੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ: ਫਲੂ ਦੀਆਂ ਅਲਾਮਤਾਂ (ਜੁਕਾਮ, ਬੁਖਾਰ, ਹੱਡ-ਪੈਰ ਟੁੱਟਣਾ, ਠੰਢ/ਕਾਂਬਾ ਲੱਗਣਾ, ਟੱਟੀਆਂ/ਉਲਟੀਆਂ ਲੱਗਣਾ ਆਦਿ) ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ 100 ਦੇ ਲਗਭਗ ਵਾਇਰਸਾਂ (ਵਿਸ਼ਾਣੂ) ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਿਗਿਆਨ ਦੇ ਵਰਗੀਕਰਨ ਅਨੁਸਾਰ 8-10 ਗਰੁੱਪਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ ਹੈ; ਕਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਗਰੁੱਪ ਹੈ। ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਹਰ ਬਾਲਗ ਨੂੰ ਸਾਲ ਵਿਚ ਚਾਰ ਅਤੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਛੇ ਵਾਰ ਅਜਿਹੀਆਂ ਅਲਾਮਤਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਵਾਇਰਸ ਫੈਲਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕੁੱਲ ਆਬਾਦੀ ਦਾ ਸਿਰਫ 10-15% ਹਿੱਸਾ ਹੀ ਇਸ ਦੀ ਮਾਰ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ; ਬਾਕੀ 85-90% ਇਸ ਤੋਂ ਅਛੂਤਾ ਰਹਿੰਦਾ

ਡਾਕਟਰੀ ਮਦਦ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ। ਉਹ ਆਪਣਾ ਕੰਮ-ਕਾਰ ਵੀ ਆਮ ਵਾਂਗ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ 2-4 ਦਿਨ ਵਿਚ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਹੀ ਠੀਕ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਬਾਕੀ 20% ਨੂੰ ਇਹ ਅਲਾਮਤਾਂ ਕੁਝ ਵਧ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ (ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਮਿਊਨਿਟੀ ਕਮਜ਼ੋਰ ਸੀ)।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਬਹੁਤੇ 2-4 ਦਿਨ ਆਰਾਮ ਕਰਨ ਅਤੇ ਛੋਟੀ-ਮੋਟੀ ਡਾਕਟਰੀ ਮਦਦ ਉਪਰੰਤ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਹੀ ਠੀਕ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਮਾਰ ਵਿਚ ਆਏ ਸ਼ਖਸਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸਿਰਫ 1% ਹੀ ਹਸਪਤਾਲ ਪਹੁੰਚਦੇ ਹਨ (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਮਿਊਨਿਟੀ ਬਹੁਤ ਕਮਜ਼ੋਰ ਸੀ)। ਉਥੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਟੈਸਟ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ 2 ਤੋਂ 10% ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮਰਨ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਉਹ ਹੁੰਦੇ

(1%) ਗੰਭੀਰ ਅਲਾਮਤਾਂ ਵਾਲੇ ਹਸਪਤਾਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਮੌਜੂਦਾ 'ਕਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਮਹਾਮਾਰੀ' ਦੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਦੇ ਅੰਕੜੇ ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਦਰਸਾ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਟਲੀ ਵਿਚ ਮੌਤ ਦਰ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧ (9%) ਹੈ; ਚੀਨ ਵਿਚ ਉਸ ਤੋਂ ਘੱਟ (4%) ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਸਭ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਘੱਟ ਹੈ।

ਉਂਜ, ਇਸ ਬਿਮਾਰੀ ਕਾਰਨ ਵੱਡੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਿਲਾਂ ਆ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਵਿਚ ਲੱਗੇ ਲੋਕ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਰੋਜ਼ ਕਮਾਓ-ਰੋਜ਼ ਖਾਓ ਵਾਲੇ, ਛੋਟੇ ਦੁਕਾਨਦਾਰ, ਫੜੀਆਂ ਵਾਲੇ, ਰਿਕਸ਼ੀਆਂ-ਰੇਹਤੀਆਂ ਵਾਲੇ, ਮਜ਼ਦੂਰ ਤੇ ਕੱਚੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਇਸ ਆਰਥਿਕ ਮੰਦੀ ਦੀ ਮਾਰ ਹੇਠ ਦਬਣ ਵੱਲ ਵਧ ਰਹੇ ਹਨ। ਛੋਟੇ ਅਤੇ ਦਰਮਿਆਨੇ

ਪਾਣੀ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਲਈ ਸੰਜੀਦਾ ਯਤਨਾਂ ਦੀ ਲੋੜ

ਹਰ ਵਰ੍ਹੇ 22 ਮਾਰਚ ਨੂੰ ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਾਂਭਾਲ ਦਿਵਸ ਮਨਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਿਨ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਿੰਟ ਤੋਂ ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਏ, ਸੈਮੀਨਾਰਾਂ ਆਦਿ ਰਾਹੀਂ ਪਾਣੀ ਦੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਬਾਰੇ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਲਈ ਹਵਾ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਾਣੀ ਦੂਜੀ ਮੁਢਲੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ।

ਸਾਡੇ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਮਹੱਤਵ ਨੂੰ ਬਾਖ਼ੂਬੀ ਸਮਝਦੇ ਸਨ, ਇਸੇ ਲਈ ਉਹ ਸਾਰੇ ਕੁਦਰਤੀ ਸਰੋਤਾਂ ਨੂੰ ਪੂਜਦੇ ਅਤੇ ਸਤਿਕਾਰਦੇ ਸਨ। ਸਾਡੇ ਸਾਰੇ ਧਾਰਮਿਕ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ

ਡਾ. ਗੁਰਿੰਦਰ ਕੌਰ*
ਫੋਨ: 91-99156-82196

ਕੁਦਰਤੀ ਸਰੋਤਾਂ ਲਈ ਸਤਿਕਾਰਤ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਦੇ ਗਏ ਜਿਵੇਂ ਪਵਨ ਦੇਵਤਾ, ਅਗਨੀ ਦੇਵਤਾ, ਜਲ ਦੇਵਤਾ ਆਦਿ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੁਦਰਤੀ ਸਰੋਤਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ, ਪਿਤਾ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਸਮਾਨ ਦਰਜਾ ਦਿੱਤਾ, ਪਵਣੂ ਗੁਰੂ ਪਾਣੀ ਪਿਤਾ ਮਾਤਾ ਧਰਤੀ ਮਹਤਾ॥ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਹੱਤਵ ਦਾ ਪਤਾ ਸੀ, ਪਰ ਅਫਸੋਸ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਬਹੁਤੇ ਦੇਸ਼ ਆਰਥਕ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਅੰਨ੍ਹੀ ਦੌੜ ਵਿੱਚ ਪੈ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੁਦਰਤੀ ਸਰੋਤਾਂ ਦੀ ਸਾਂਭਾਲ ਕਰਨਾ ਹੀ ਭੁੱਲ ਗਏ ਹਨ।

1992 ਵਿੱਚ ਬ੍ਰਾਜ਼ੀਲ ਦੇ ਰੀਓ ਡੀ ਜਨੇਰੀਓ ਵਿੱਚ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਸਬੰਧੀ ਹੋਈ ਕਾਨਫਰੰਸ ਵਿੱਚ ਜ਼ਮੀਨ ਹੇਠਲੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਡਿਗਦੇ ਪੱਧਰ, ਦਰਿਆਵਾਂ ਅਤੇ ਝੀਲਾਂ ਦੇ ਸਰੋਤਾਂ ਬੱਲੇ ਘਟਦੇ ਖੇਤਰਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਦਿਆਂ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਾਂਭਾਲ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਜਾਗਰੂਕ ਕਰਨ ਲਈ ਹਰ ਸਾਲ 22 ਮਾਰਚ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਦਿਵਸ ਮਨਾਉਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਲੈ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਪਿੱਛੋਂ ਹਰ ਸਾਲ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਇਸ ਦਿਨ ਲਈ ਪਾਣੀ ਦੇ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਸ਼ੇ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਸਾਰਾ ਸਾਲ ਉਸ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਵਿੱਚ ਸਿਰਤੋੜ ਯਤਨ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

1993 ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਦਿਵਸ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ 'ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਲਈ ਪਾਣੀ' ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਪਿੱਛੋਂ ਹਰ ਸਾਲ ਇਹ ਵਿਸ਼ਾ ਬਦਲਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ (2019) ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ 'ਲੀਵਿੰਗ ਨੋ ਵਨ ਬਿਹਾਈਂਡ' ਸੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਕਿ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਅਜਿਹਾ ਨਾ ਰਹੇ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਪੀਣ ਲਈ ਸ਼ੁੱਧ ਪਾਣੀ ਨਾ ਮਿਲੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਕੁੱਲ ਆਬਾਦੀ ਦਾ ਵੱਡਾ ਹਿੱਸਾ ਸ਼ੁੱਧ ਪਾਣੀ ਦੀ ਨਿਆਮਤ ਤੋਂ ਵਾਂਝਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਾਲ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ 'ਮੌਸਮੀ ਤਬਦੀਲੀ ਅਤੇ ਪਾਣੀ'

ਹੈ, ਜੋ ਬਹੁਤ ਅਹਿਮ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੌਸਮ ਵਿੱਚ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਨਾਲ ਹਰ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਮੌਸਮੀ ਚੱਕਰ ਉੱਤੇ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਗਤਬਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। 2019 ਵਿੱਚ ਜਨਵਰੀ ਤੋਂ ਦਸੰਬਰ ਤੱਕ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਮੌਸਮ ਵਿੱਚ ਹਰ ਰੁੱਤ ਅਤੇ ਕਰੀਬ ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ ਆਮ ਮੌਸਮ ਨਾਲੋਂ ਕਾਫੀ ਤਬਦੀਲੀ ਆਂਕੀ ਗਈ ਸੀ।

ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਸਰਦੀ ਆਮ ਨਾਲੋਂ ਲੰਮੀ ਸੀ। ਬਸੰਤ ਦੀ ਰੁੱਤ ਸਿਰਫ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਸੀ, ਜਦਕਿ ਗਰਮੀ ਦੀ ਰੁੱਤ ਲੰਮੀ ਸੀ ਅਤੇ ਕਈ ਥਾਂ 'ਤੇ ਤਾਪਮਾਨ ਦੇ ਰਿਕਾਰਡ ਟੁੱਟ ਗਏ ਸਨ। ਤਾਪਮਾਨ ਦੇ ਵਾਧੇ ਨਾਲ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਕਈ ਥਾਂ ਸੋਕੇ ਦੇ ਹਾਲਤ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਏ। ਚੇਨਈ, ਦਿੱਲੀ, ਬੰਗਲੂਰੂ, ਸ਼ਿਮਲਾ ਆਦਿ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਘਾਟ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਬੁਰਾ ਹਾਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਮੌਸਮੀ ਤਬਦੀਲੀ ਕਾਰਨ ਮੌਨਸੂਨ ਮਿਥੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਇੱਕ ਹਫ਼ਤਾ ਦੇਰ ਨਾਲ ਆਈ ਅਤੇ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਸਮੇਂ ਤੋਂ 39 ਦਿਨ ਵਧ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਮੀਂਹ ਵਰਾਉਂਦੀ ਰਹੀ, ਜੋ 1961 ਤੋਂ 2010 ਤੱਕ ਦੀ ਔਸਤ ਨਾਲੋਂ ਕਰੀਬ 10% ਵੱਧ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਭਾਰਤ ਦੇ ਉਤਰ-ਪੂਰਬੀ ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਔਸਤ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਘੱਟ ਮੀਂਹ ਪਿਆ, ਜੋ ਕਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਮੀਂਹ ਖੇਤਰਾਂ ਵਜੋਂ ਜਾਣੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਮੌਨਸੂਨ ਅਤੇ ਮੀਂਹ ਪੈਣ ਦੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਦਲੇ ਵਰਤਾਰੇ ਦਾ ਸਬੰਧ ਮੌਸਮ ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਮੌਸਮੀ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

2014 ਵਿੱਚ ਆਈ. ਪੀ. ਸੀ. ਸੀ. ਦੀ ਇੱਕ ਰਿਪੋਰਟ, ਜੋ 70 ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ 1724 ਮੌਸਮ ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਨੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਵਿੱਚ ਖੁਲਾਸਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਗਰੀਨ ਹਾਊਸ ਗੈਸਾਂ ਦੀ ਨਿਕਾਸੀ ਵਿੱਚ ਛੇਤੀ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਕਟੌਤੀ ਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਤਾਂ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਦੱਖਣੀ ਅਮਰੀਕਾ, ਅਫਰੀਕਾ ਅਤੇ ਯੂਰਪ ਦੇ ਕੁਝ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਦੀ ਕਿੱਲਤ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਤਰੀ ਅਮਰੀਕਾ, ਅਫਰੀਕਾ, ਏਸ਼ੀਆ ਅਤੇ ਯੂਰਪ ਦੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਹਵਾ ਦੇ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਨਾਲ ਫੈਲਣ ਵਾਲੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦੀ ਭਾਰੀ ਮਾਰ ਝੱਲਣੀ ਪੈ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਰਿਪੋਰਟ ਅਨੁਸਾਰ ਭਾਰਤ, ਚੀਨ ਅਤੇ ਦੱਖਣੀ ਏਸ਼ੀਆ ਦੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਉੱਤੇ ਤਾਪਮਾਨ ਦੇ ਵਾਧੇ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧ ਮਾਰ ਪੈਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਕਿੱਲਤ ਅਤੇ ਖਾਧ-ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਕਮੀ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਕਮੀ ਹੋਣ ਨਾਲ ਕੌਮਾਂਤਰੀ, ਕੌਮੀ ਅਤੇ ਖੇਤਰੀ ਪੱਧਰਾਂ 'ਤੇ ਲੜਾਈਆਂ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਮੌਸਮੀ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਅਤੇ ਮੌਜੂਦਾ ਆਰਥਕ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਮਾਡਲ ਨਾਲ

ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਦੇਸ਼ ਪਾਣੀ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

2014 ਵਿੱਚ ਬੋਸਟਨ (ਅਮਰੀਕਾ) ਦੀ ਇੱਕ ਚੈਰੀਟੇਬਲ ਇਨਵਾਰਿਨਮੈਂਟਲ ਆਰਗੇਨਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ ਦੀ ਇੱਕ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ 20 ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਦਿੱਤੇ ਗਏ, ਜੋ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਕਿੱਲਤ ਦੀ ਮਾਰ ਸਹਿਣਗੇ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਂ ਦੱਖਣੀ ਅਫਰੀਕਾ ਦੇ ਕੇਪ ਟਾਊਨ ਦਾ ਸੀ, ਜਿੱਥੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਘਾਟ ਕਾਰਨ ਅਪਰੈਲ 2018 'ਚ ਜ਼ੀਰੋ ਡੇਅ ਆਉਂਦਾ ਆਉਂਦਾ ਬਚਿਆ। ਇਸ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ 20 ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 10 ਭਾਰਤ ਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕੇਪ ਟਾਊਨ ਪਿੱਛੋਂ ਦੂਜਾ

ਨੰਬਰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਬੰਗਲੂਰੂ ਦਾ ਸੀ।

ਹਰ ਸਾਲ ਗਰਮੀਆਂ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਦੇ ਕਈ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਦੀ ਕਿੱਲਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਾਲ 2019 ਵਿੱਚ ਚੇਨਈ ਸ਼ਹਿਰ ਨੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਘਾਟ ਦੀ ਭਾਰੀ ਮਾਰ ਸਹੀ ਸੀ। ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨੀ ਬਣਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਦੀ ਘਾਟ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਿਉਂ ਕਰਨਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ? ਇਸ ਦੇ ਦੋ ਹੀ ਕਾਰਨ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ-ਪਹਿਲਾ, ਕੀ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਦੇ ਸਰੋਤਾਂ ਦੀ ਕਮੀ ਹੈ? ਦੂਜਾ, ਕੀ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਸਮਝਦਾਰੀ ਨਾਲ ਵਰਤਣਾ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ? ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਕੁੱਲ ਆਬਾਦੀ ਦਾ ਕਰੀਬ 18% ਹਿੱਸਾ ਵੱਸਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਪੀਣਯੋਗ ਕੁੱਲ ਪਾਣੀ ਦਾ ਸਿਰਫ 4% ਹਿੱਸਾ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਹਰ ਰੋਜ਼ 49,481 ਬੱਚੇ ਜਨਮ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ 14,475 ਲੋਕ ਮਰਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਕਰੀਬ 35,000 ਪਾਣੀ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਨਵੇਂ ਵਿਅਕਤੀ ਵਧ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੀ ਆਬਾਦੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਵਧਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਵਧਦਾ ਸ਼ਹਿਰੀਕਰਨ, ਫਸਲੀ ਚੱਕਰ, ਜੰਗਲਾਂ ਦੀ ਅੰਧਾਧੁੰਦ ਕਟਾਈ, ਪਾਣੀ ਦੇ ਸਰੋਤਾਂ

ਵਿੱਚ ਉਦਯੋਗਾਂ ਤੇ ਸੀਵਰੇਜ਼ ਦਾ ਪਾਣੀ ਸੁੱਟਣਾ, ਆਰਥਕ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਦਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਵਹਾਅ ਖੇਤਰਾਂ 'ਤੇ ਉਸਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਦਰਿਆਵਾਂ ਤੇ ਡੈਮਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਬੰਨ ਬਣਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਾਣੀ-ਵਿਹੁਣੇ ਕਰਨਾ ਆਦਿ ਕਾਰਨ ਹਨ।

ਭਾਰਤ ਦੀ ਸ਼ਹਿਰੀ ਆਬਾਦੀ ਪਿਛਲੀ ਇੱਕ ਸਦੀ ਵਿੱਚ 2.5 ਕਰੋੜ (1901) ਤੋਂ ਵਧ ਕੇ 37 ਕਰੋੜ (2011) ਹੋ ਗਈ। ਸ਼ਹਿਰੀ ਆਬਾਦੀ ਪੇਂਡੂ ਆਬਾਦੀ ਨਾਲੋਂ ਘੱਟ ਲੋੜਾਂ ਅਤੇ ਉਦਯੋਗਾਂ ਲਈ ਵੱਧ ਪਾਣੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਦਾ ਕਣਕ ਤੇ ਝੋਨੇ ਅਤੇ

ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਤੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ਗੰਨੇ ਦੀ ਫਸਲ ਵੀ ਕਾਫੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਤਾਂ ਜ਼ਮੀਨ ਹੇਠਲੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਘਟਦੇ ਪੱਧਰ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹਨ। ਗਰੀਨ ਐਂਡ ਗਰੇਅ ਇਨਫਰਾਸਟ੍ਰਕਚਰ ਏਜੰਸੀ ਦੀ ਇੱਕ ਰਿਪੋਰਟ ਅਨੁਸਾਰ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਧਰਤੀ ਹੇਠਲਾ ਪਾਣੀ ਕੱਢਣ ਦੀ ਮਾਤਰਾ 23 ਫੀਸਦ ਹੈ, ਜੋ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਔਸਤ (22 ਫੀਸਦ) ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੈ।

ਜੰਗਲ ਧਰਤੀ ਹੇਠਲੇ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਰੀਚਾਰਜ ਕਰਨ ਅਤੇ ਮੀਂਹ ਦੇ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਸੋਖਣ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਦਰਿਆਵਾਂ, ਝੀਲਾਂ, ਝਰਨਿਆਂ ਅਤੇ ਚਸ਼ਮਿਆਂ ਵਿੱਚਲੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਵਹਾਅ ਨੂੰ ਨਿਰੰਤਰ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਵਿੱਚ ਵੀ ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਆਰਥਕ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਸੰਘਣੇ ਜੰਗਲਾਂ ਦਾ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਸਫਾਇਆ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜੋ ਬਹੁਤ ਚਿੰਤਾ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਜ਼ਮੀਨ ਹੇਠਲਾ ਪਾਣੀ ਵੀ ਲਗਾਤਾਰ ਘਟਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਹਾੜੀ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਝਰਨੇ ਅਤੇ ਚਸ਼ਮੇ ਖਤਮ ਹੁੰਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਹਰ ਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਹਰ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ 33% ਰਕਬੇ ਵਿੱਚ ਜੰਗਲ ਹੋਣੇ

ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ 2017 ਵਿੱਚ ਇਹ ਖੇਤਰ 21.67% ਸੀ, ਜੋ 2019 ਵਿੱਚ ਵਧ ਕੇ 24.56% ਹੋ ਗਿਆ, ਪਰ ਇਹ ਵਾਧਾ ਭੁਲੇਖਾ-ਪਾਉਂ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਵਿੱਚੋਂ 82% ਰਕਬਾ ਫਸਲਾਂ ਬੱਲੇ ਅਤੇ 4.4% ਨਾਰੀਅਲ, ਚਾਹ, ਕੌਫੀ ਆਦਿ ਵਪਾਰਕ ਫਸਲਾਂ ਬੱਲੇ ਵਧਿਆ ਸੀ। ਜੰਗਲ ਵੱਢਣ ਨਾਲ ਹਵਾ ਵਿੱਚ ਕਾਰਬਨ ਡਾਈਆਕਸਾਈਡ ਦਾ ਪੱਧਰ ਵੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਵਧਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਮੌਸਮੀ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਆਉਣ ਨਾਲ ਕੁਦਰਤੀ ਆਫ਼ਤਾਂ ਦੀ ਆਮਦ ਵੀ ਗਿਣਤੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਾਰ ਵੀ ਗਹਿਰਾਈ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅੱਤ ਦੀ ਗਰਮੀ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਹੋਣ ਨਾਲ ਪਹਾੜਾਂ ਤੋਂ ਬਰਫ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਪਿਘਲਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਹੜ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸੋਕੇ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਕੁਝ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਦੀ ਕਿੱਲਤ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

2020 ਦਾ ਮੌਸਮੀ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਦੀ ਚੋਣ ਸਮੇਂ ਨਾਲ ਢੁਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਉਪਰਾਲੇ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਬੁਰਜ਼ ਕਰਨ ਅਤੇ ਨਹਾਉਣ ਵੇਲੇ ਫਾਲਤੂ ਪਾਣੀ ਨਹੀਂ ਵਹਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਫਰਸ਼ਾਂ, ਕਾਰਾਂ ਆਦਿ ਨੂੰ ਧੋਣ ਦੀ ਥਾਂ ਬਾਲਟੀ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਲੈ ਕੇ ਸਾਫ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਹਰ ਘਰ ਵਿੱਚ ਮੀਂਹ ਦਾ ਪਾਣੀ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਥਾਨਕ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਨੂੰ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਮੀਂਹ ਦਾ ਪਾਣੀ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ ਧਰਤੀ ਹੇਠਲੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਪੱਧਰ ਨੂੰ ਰੀਚਾਰਜ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਥਾਨਕ ਅਤੇ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਗੰਦੇ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਸਾਫ ਕਰਨ ਦੇ ਪਲਾਨ ਲਾ ਕੇ ਉਸ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਖੇਤੀ, ਫੁੱਲ-ਬੂਟਿਆਂ ਨੂੰ ਸਿੰਜਣ, ਜਨਤਕ ਪਾਰਕਾਂ, ਉਸਾਰੀ ਆਦਿ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਵਰਤਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਜੰਗਲਾਂ ਦੇ ਰਕਬੇ ਵਿੱਚ ਅਸਲ ਵਾਧਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਘਣੇ ਜੰਗਲਾਂ ਨੂੰ ਵੱਢਣ ਉੱਤੇ ਸੰਜੀਦਗੀ ਨਾਲ ਰੋਕ ਲਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਦਰਿਆਵਾਂ ਵਿੱਚ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਪਾਣੀ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਝੀਲਾਂ-ਟੋਭਿਆਂ ਅਤੇ ਦਰਿਆਵਾਂ ਵਿੱਚ ਨਾ ਤਾਂ ਗੰਦਗੀ ਸੁੱਟਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖੇਤਰਾਂ ਉੱਤੇ ਕਬਜ਼ੇ ਕਰਕੇ ਉਸਾਰੀਆਂ ਕਰਨੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਫਸਲੀ ਚੱਕਰ ਵੀ ਸਥਾਨਕ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ ਗਰੀਨ ਹਾਊਸ ਗੈਸਾਂ ਦੀ ਨਿਕਾਸੀ ਘਟਾਉਣ ਦੇ ਉਪਰਾਲੇ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕਿ ਮੌਸਮੀ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਨਾਲ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕੁਦਰਤੀ ਆਫ਼ਤਾਂ ਦੀ ਮਾਰ ਤੋਂ ਬਚਿਆ ਜਾ ਸਕੇ ਅਤੇ ਸੋਕੇ ਆਦਿ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਕਿੱਲਤ ਜਿਹੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਤੋਂ ਨਿਜਾਤ ਪਾਈ ਜਾ ਸਕੇ।

***ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ, ਜਿਓਗਰਾਫੀ ਵਿਭਾਗ
ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ।**

ਹਾਈਡਰੋਜਨ ਅਤੇ ਆਕਸੀਜਨ ਤੋਂ ਮਿਲ ਕੇ ਬਣਿਆ ਹੈ, ਪਾਣੀ। ਧਰਤੀ ਦਾ ਤਿੰਨ ਚੌਥਾਈ ਹਿੱਸਾ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਢਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਪਰ 99% ਪਾਣੀ ਸਿੱਧਾ ਪੀਣ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਪੀਣ ਯੋਗ ਪਾਣੀ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਫੀਸਦੀ ਹੈ।

ਪਾਣੀ ਜੀਵਨ ਦਾ ਆਧਾਰ ਹੈ ਅਤੇ ਆਮ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮਨੁੱਖ ਭੋਜਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਰੀਬ

ਗੋਬਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਢੀਂਡਸਾ
bardwal.gobinder@gmail.com

20 ਦਿਨ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ 3-4 ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਜਿਉਣਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੈ। ਇੱਕ ਬਾਲਗ ਪੁਰਸ਼ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਵਜ਼ਨ ਦਾ 60% ਅਤੇ ਔਰਤ ਵਿੱਚ 55% ਪਾਣੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਵਜੰਮੇ ਬੱਚਿਆਂ ਵਿੱਚ ਬਾਲਗਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵੱਧ ਪਾਣੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਸਰੀਰ ਵਿੱਚ ਹਾਰਮੋਨ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਦਿਮਾਗ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸਰੀਰ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਖੁੱਕ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਪਾਚਨ ਕਿਰਿਆ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਸਰੀਰ ਦਾ ਤਾਪਮਾਨ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਤੈਅ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਰੀਰ ਦੇ ਸੈਲ ਪਾਣੀ ਦੇ ਪੱਧਰ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਵਧਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਸੈਲ ਤਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸਰੀਰ ਦੀ ਗੰਦਗੀ ਨੂੰ ਪਸੀਨੇ ਅਤੇ ਪੇਸ਼ਾਬ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਦੀ ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾ ਹੈ। ਹੱਡੀਆਂ ਦੇ ਜੋੜਾਂ ਵਿੱਚ ਚਿਕਨਾਹਟ ਅਤੇ ਚਮੜੀ ਨੂੰ ਨਮੀ ਵੀ

ਪਾਣੀ ਦਾ ਮਹੱਤਵ

ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਰੀਰ ਵਿੱਚ ਆਕਸੀਜਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਮਾਤਰਾ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਲਈ ਵੀ ਪਾਣੀ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਸਰੀਰ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਦੀ ਕਮੀ ਹੋਣ ਨਾਲ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੂੰਹ ਸੁੱਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪਿਆਸ ਲੱਗਣ ਲਗਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਡੀ-ਹਾਈਡ੍ਰੇਸ਼ਨ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ। ਇਸ ਪਿੱਛੋਂ ਪੇਸ਼ਾਬ ਦਾ ਰੰਗ ਗੂੜ੍ਹਾ ਪੀਲਾ ਹੋਣ ਲੱਗਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਵਿੱਚੋਂ ਬਦਬੂ ਵੱਧ ਆਉਣ ਲੱਗਦੀ ਹੈ। ਡਾਕਟਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਅਜਿਹਾ ਇਸ ਲਈ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਾਣੀ ਦੀ ਘਾਟ ਹੋਣ 'ਤੇ ਖੂਨ ਵਿੱਚ ਸੂਗਰ ਅਤੇ ਨਮਕ ਦਾ ਸੰਤੁਲਨ ਵਿਗੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕੁਝ ਘੰਟੇ ਪਿੱਛੋਂ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਬਕਾਵਟ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਣ ਲਗਦੀ ਹੈ। ਬੱਚੇ ਰੋਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਹੰਝੂ ਆਉਣੇ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਅਗਲੇ ਕੁਝ ਘੰਟਿਆਂ 'ਚ ਪੇਸ਼ਾਬ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਇੱਕਦਮ ਘੱਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਕੁਝ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਚੱਕਰ ਆਉਣ ਲਗਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅੱਖਾਂ ਬਕਾਵਟ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਰੀਰ ਮੂੰਹ ਵਿੱਚ ਖੁੱਕ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਵੱਧ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਬੁੱਲ੍ਹ ਸੁੱਕਣ ਲਗਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਦਰਦ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨੀਂਦ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਸਰੀਰ ਹਰ ਕੀਮਤ 'ਤੇ ਪਾਣੀ

ਬਚਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਲਗਦਾ ਹੈ।

ਸੂਗਰ ਦੇ ਮਰੀਜ਼, ਦਿਲ ਦੇ ਮਰੀਜ਼ ਅਤੇ ਡਾਇਰੀਆ ਦੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸਾਰੇ ਲੱਛਣ ਹੋਰ ਵੀ ਜਲਦੀ ਨਜ਼ਰ ਆ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਨਾਲ ਹੀ ਵਾਧੂ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਅਤੇ 38 ਡਿਗਰੀ ਤਾਪਮਾਨ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਵਿਗੜਦੀ ਹੈ। ਅਖੀਰ ਤੱਕ ਪੇਸ਼ਾਬ ਦਾ ਅੰਤਰਾਲ ਅੱਠ ਘੰਟੇ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਨਬਜ਼ ਦੀ ਰਫਤਾਰ ਵਧ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਚਮੜੀ 'ਤੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਕਮੀ ਸਾਫ ਨਜ਼ਰ ਆਉਣ ਲੱਗਦੀ ਹੈ। ਕੁਝ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦੌਰਾ ਪੈਣ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦਿਖਾਈ ਦੇਣਾ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਧੁੰਦਲਾ ਦਿਖਾਈ ਦੇਣ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਐਨੀ ਵੱਧ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋਣ 'ਚ ਵੀ ਦਿੱਕਤ ਹੋਣ ਲਗਦੀ ਹੈ। ਹੱਥ-ਪੈਰ ਠੰਢੇ ਹੋਣ ਲਗਦੇ ਹਨ। ਸਰੀਰ ਵਿੱਚ 10 ਫੀਸਦੀ ਪਾਣੀ ਦੀ ਕਮੀ ਹੋਣ 'ਤੇ ਮੌਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਸਬੰਧੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਾਗਰੂਕ ਕਰਨ ਦੇ ਮੰਤਵ ਨਾਲ ਹਰ ਸਾਲ 22 ਮਾਰਚ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵ ਜਲ ਦਿਵਸ ਮਨਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਨੀਲੇ ਰੰਗ ਦੀ ਪਾਣੀ ਦੀ ਬੂੰਦ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਵਿਸ਼ਵ ਜਲ ਦਿਵਸ ਦਾ ਮੁੱਖ

ਨਿਸ਼ਾਨ ਹੈ। ਸਾਲ 2020 ਦੇ ਵਿਸ਼ਵ ਜਲ ਦਿਵਸ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ, 'ਜਲ ਅਤੇ ਮੌਸਮ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲੀ' ਹੈ।

ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਜਲ ਦਿਵਸ ਨੂੰ ਸਾਲ 1992 ਵਿੱਚ ਬ੍ਰਾਜ਼ੀਲ ਦੇ ਰਿਓ ਡੀ ਜਨੇਰੀਓ ਵਿੱਚ ਵਾਤਾਵਰਣ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਤੇ ਹੋਈ ਕਾਨਫਰੰਸ ਵਿੱਚ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਸੰਮੇਲਨ ਦੀ ਅਨੁਸੂਚੀ 21 ਵਿੱਚ ਅਧਿਕਾਰਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਜੋੜਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਸਾਲ 1993 ਵਿੱਚ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੀ ਜਨਰਲ ਅਸੈਂਬਲੀ ਵਲੋਂ 22 ਮਾਰਚ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸਾਲਾਨਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਮਨਾਉਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਅਜਿਹੇ ਹਿੱਸੇ ਹਨ, ਜਿੱਥੇ ਲੋਕ ਸਾਫ ਅਤੇ ਸ਼ੁੱਧ ਪਾਣੀ ਲਈ ਤਰਸ ਰਹੇ ਹਨ। ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇ ਇੱਕ ਅਨੁਮਾਨ ਮੁਤਾਬਕ ਸਾਲ 2030 ਤੱਕ ਸਾਫ ਪਾਣੀ ਦੀ ਮੰਗ 40 ਫੀਸਦ ਤੱਕ ਵਧ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਵਿੱਚ ਜੇ ਪਾਣੀ ਲਈ ਸਹੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਇਸ ਦੇ ਭਿਆਨਕ ਸਿੱਟਿਆਂ ਨਾਲ ਦੋ-ਚਾਰ ਹੋਣਾ ਪੈ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਸਮੇਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਪਾਣੀ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਨੂੰ ਸਮਝਦਿਆਂ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਾਂਭਾਲ ਦੇ ਉਦਮ ਲੋਕਾਂ ਵਲੋਂ ਨਿੱਜੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਵੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਅਤੇ ਵਿਵਸਥਾ ਵੀ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਸਬੰਧੀ ਸੰਜੀਦਗੀ ਨੂੰ ਅਮਲੀ ਰੂਪ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਲੋੜਵੰਦਾਂ ਅਤੇ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਲਈ ਯੋਗ ਪਾਣੀ ਬਚਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ।

ਪੰਜਾਬ

ਜੀਣਾ ਹੋਇਆ ਮੁਹਾਲ ਨੇਤਾ ਰੱਖੇ ਨਾ ਖਿਆਲ, ਵੋਟਾਂ ਨਾ ਜਗਾਈਆਂ ਸੁੱਤੀਆਂ ਤਕਦੀਰਾਂ।

ਇੱਕ ਨਸੇ ਦੀ ਮਾਰ, ਉੱਤੇ ਕਰਜ਼ੇ ਦਾ ਭਾਰ, ਖੁਦਕੁਸ਼ੀ ਦੀਆਂ ਨਿੱਤ ਛਪਣ ਤਸਵੀਰਾਂ।

ਕਿਤੇ ਮਜ਼੍ਹਬਾਂ ਦਾ ਰੌਲਾ, ਪੁਜਾਰੀ ਬਣੇ ਭੋਲਾ, ਜਾਤ ਪਾਤ, ਉੱਚ ਨੀਚ ਨਾ ਤੋੜੇ ਤਦਬੀਰਾਂ।

ਰਿਸ਼ਵਤ ਬੈਠੀ ਮੱਲ, ਨਾ ਪਵੇ ਕਿਤੇ ਠੱਲ, ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਫੇਲ੍ਹ ਹੋਈਆਂ ਤਕਦੀਰਾਂ।

ਅੱਜ ਖੁਦ ਗਏ ਤੁੱਲ, ਚੰਦ ਕੌਡੀਆਂ ਦੇ ਮੁੱਲ, ਭੈੜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਅੱਜ ਸਾਡੀਆਂ ਤਸੀਰਾਂ।

ਖੁਦਗਰਜ਼ੀ ਦਾ ਦੌਰ, ਜਿਨ੍ਹੇ ਕੀਤਾ ਸਭ ਚੌੜ, ਉੱਤੇ ਚੰਦਰੀ ਮਹਿੰਗਾਈ ਘੱਤੀਆਂ ਵਹੀਰਾਂ।

ਰੱਬ ਦਾ ਨਾਮ ਭੁੱਲੇ, ਸਾਰੇ ਜਾਮ ਉੱਤੇ ਡੁੱਲੇ ਛਿੱਲੇ ਜਖਮ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੇ ਵਾਂਗ ਕਰੀਰਾਂ।

ਵੇਚ ਕੇ ਜ਼ਮੀਰਾਂ ਜਿਹੜੇ, ਲੈਂਦੇ ਨੇ ਜ਼ਹੀਰਾਂ, ਰੁਲ ਗਏ ਆਪ ਕੌਮਾਂ ਹੋਣ ਨਾ ਤਮੀਰਾਂ।

-ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਨੂਰਪੁਰੀ

ਕਰੋਨਾ ਦਾ ਇਕ ਪਹਿਲੂ ਇਹ ਵੀ

ਕਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਦੇ ਕਹਿਰ ਨੇ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਲਪੇਟ ਵਿਚ ਲੈ ਲਿਆ ਹੈ। ਹਰ ਦੇਸ਼ ਆਪਣੇ ਸਾਧਨਾਂ ਅਤੇ ਸਮਰੱਥਾ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਿਹਤਮੰਦ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਤਹਿਸਾਸ ਵਰਤਣ ਦੀਆਂ ਨਸੀਹਤਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਨੇ। ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਅਰਥ-ਵਿਵਸਥਾ ਡਾਢਾ ਡੋਲ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਇਕ ਪਿੰਡ ਬਣੀ ਦੁਨੀਆਂ ਫਿਰ ਆਪੋ-ਆਪਣੇ ਦਾਇਰਿਆਂ ਵਿਚ ਸਿਮਟ ਗਈ ਹੈ। ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਸਰਹੱਦਾਂ, ਹਵਾਈ ਉਡਾਣਾਂ ਤੇ ਆਵਾਜਾਈ ਬੰਦ ਹੋਣ ਨਾਲ ਲੋਕ ਆਪੋ-ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ 'ਚ ਰਹਿਣ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ। ਵਿਦਿਅਕ ਅਦਾਰੇ, ਖੇਡ ਮੈਦਾਨ, ਮਨੋਰੰਜਨ ਦੇ ਕੇਂਦਰ, ਵਪਾਰਕ ਅਦਾਰੇ ਜਾਂ ਹੋਟਲ/ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ ਬੰਦ ਹੋ ਗਏ ਨੇ ਤੇ ਸਿਮਟ ਗਈ ਏ ਮਨੁੱਖੀ ਭਟਕਣਾ।

ਕਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਦੇ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਕਿਆਸ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਸਮੁੱਚੀ ਦੁਨੀਆਂ ਹੀ ਰੁਕ ਜਾਵੇਗੀ, ਸਿਸਟਮ ਸਿੱਧੇ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਲੋਕ ਬਿਮਾਰ ਹੋ ਰਹੇ ਨੇ। ਕੁਝ ਇਕਾਂਤਵਾਸ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ। ਜ਼ਿਆਦਾ ਗੰਭੀਰ ਮਰੀਜ਼ ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਵਿਚ ਵੱਖਰੇ ਰੱਖੇ ਜਾ ਰਹੇ ਨੇ।

ਪਰ ਕਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਨੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਸਮਝਾ ਦਿਤਾ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਕਿੰਨਾ ਵੀ ਵੱਡਾ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਕੁਦਰਤੀ ਭਿਆਨਕਤਾ ਸਾਹਵੇਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਨਿਗੂਣਾ ਏ। ਇਸ ਕੁਦਰਤੀ ਮਹਾਂਮਾਰੀ ਨੇ ਐਟਮੀ ਤੇ ਬਾਇਓਲੋਜੀਕਲ ਯੁੱਧ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਵਿਚ ਰੁੱਝੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਇਹ ਦਰਸਾ ਦਿਤਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਹਥਿਆਰਾਂ ਨਾਲ ਲੜੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਭਵਿੱਖੀ ਜੰਗ ਦੌਰਾਨ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦਾ ਕੀ ਹਸਰ ਹੋਵੇਗਾ?

ਇਸ ਨਾਜ਼ਕ ਮੌਕੇ ਇਹ ਵੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਲੱਖਾਂ-ਕਰੋੜਾਂ ਕਮਾਉਣ ਵਾਲੇ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਫਿਲਮੀ ਕਲਾਕਾਰਾਂ, ਗਾਇਕਾਂ, ਖਿਡਾਰੀਆਂ, ਰਾਜਨੇਤਾਵਾਂ, ਦੌਲਤਮੰਦਾਂ ਅਤੇ ਵਪਾਰਕ ਘਰਾਣਿਆਂ 'ਤੇ ਕਾਬਜ਼ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਮਾਨਵਤਾ ਦਾ ਦਰਦ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਤਮਾ ਮਰ ਚੁਕੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਕਦੇ ਵੀ ਦੁਖੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦਾ ਦਰਦ ਵੰਡਾਉਣ ਵਿਚ ਪਹਿਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਉਹ ਸਿਰਫ ਨਿੱਜ ਤੀਕ ਸੀਮਤ। ਆਪਣੀਆਂ ਸਲਤਨਤਾਂ ਨੂੰ ਉਸਾਰਨ ਤੀਕ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੋਚ ਦੇ ਦਿਸ਼ਾਵੇਂ ਆਪਣੇ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੁਝ ਵੀ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਵੱਡੇ ਡੇਰੇਦਾਰ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਸਥਾਨਾਂ 'ਤੇ ਕਾਬਜ਼ ਲੋਕ ਵੀ ਚੜ੍ਹਾਵੇ ਦੇ ਖਜਾਨੇ ਵਿਚੋਂ ਵਖਤਾਂ ਮਾਰੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਲਈ ਕੁਝ ਵੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਖਚਰੀ ਖਾਮੋਸ਼ੀ ਧਾਰੀ ਬੈਠੇ ਨੇ।

ਕਰੋਨਾ ਦੇ ਕਹਿਰ ਕਾਰਨ ਸੜਕਾਂ ਸੁੰਨਸਾਨ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲੇਗਾ ਕੁਝ ਅਰਾਮ। ਹਵਾ ਦੇ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਕਾਰਨ ਅਸਮਾਨ ਕਦੇ ਵੀ ਨੀਲਾ ਦਿਖਾਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿੰਦਾ। ਹੁਣ ਪਲੀਤਪੁਣੇ ਦੇ ਘਟਣ ਨਾਲ ਅੰਬਰ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ ਜਗਦੇ ਤਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸੰਵਾਦ ਰਚਾਉਣ ਦੀ ਤਮੰਨਾ, ਮਨੁੱਖੀ ਮਨ ਵਿਚ ਜ਼ਰੂਰ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇਗੀ। ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸ਼ਾਇਦ ਪਤਾ ਲੱਗੇ ਕਿ ਅੰਬਰ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਨਿਹਾਰਨ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਅੰਤਰੀਵ ਵਿਚ ਵਸਾਉਣ ਤੋਂ ਕਿੰਨੇ ਦੂਰ ਚਲੇ ਗਏ ਸਾਂ?

ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਭੀੜ-ਭੜੱਕੇ ਤੇ ਸ਼ੋਰ-ਓ-ਗੁੱਲ 'ਚ ਗਵਾਚ ਗਏ ਚਿਤੀਆਂ ਦੇ ਚਹਿਕਣ, ਪਰਿਚਿਆਂ ਦੇ ਬੋਲ, ਪੱਤਿਆਂ ਦੇ ਸੰਗੀਤ ਤੇ ਹਵਾ ਦੀ ਰੁਮਕਣੀ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖ ਹੁਣ ਜ਼ਰੂਰ ਸੁਣਦਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਧੁਰਤਾ ਤੋਂ ਮਹਿਰੂਮ ਹੋਇਆ ਬੰਦਾ, ਖੁਦ ਤੋਂ ਹੀ ਬੇਮੁੱਖੀ ਦੀ ਜੂਨ ਹੰਢਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਸੁਣਦਾ ਹੋਵੇਗਾ ਮਨ 'ਚੋਂ ਉਠੀਆਂ ਭਾਵ-ਤਰੰਗਾਂ ਦਾ ਗੁਣਗੁਣ ਅਤੇ ਸਕੂਨ ਦਾ ਅਭਾਵ।

ਘਰ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਰੈਣ-ਬਸੇਰਾ ਸਮਝਣ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਘਰ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ, ਘਰ ਦੀਆਂ ਕੰਧਾਂ 'ਚ ਸਿਮਟੀ ਖਾਮੋਸ਼ੀ ਦੇ ਮੁਖਾਤਬ ਹੋਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਹ ਮਕਾਨ ਨੂੰ ਘਰ ਸਮਝ, ਇਸ ਦੇ ਨਿੱਘਤੇ ਅਹਿਸਾਸਾਂ ਨਾਲ ਲਬਰੇਜ਼ ਹੋਇਆ, ਸੁਖਨ ਨੂੰ ਮਾਣ ਕੇ ਸ਼ਰਧਾਕ ਹੁੰਦਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਹ ਬੀਤੇ ਵਕਤ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਕੋਸਦਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਜਦ ਉਹ ਖੁਦ ਤੋਂ ਹੀ ਬਹੁਤ ਦੂਰ ਜਾ ਚੁਕਾ ਸੀ। ਸ਼ਾਇਦ ਉਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਵੇ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਬੱਚੇ ਕਿਹੜੇ ਸਕੂਲ ਅਤੇ ਕਿਸ ਕਲਾਸ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਦੇ ਨੇ? ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਾਪਿਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਤੇ ਅਪਣਤ ਭਰੇ ਪਲਾਂ ਨੂੰ ਜਿਉਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਜ਼ਰੂਰ ਮਿਲੇਗਾ। ਦੁਨੀਆਂ

ਡਾ. ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਭੰਡਾਲ ਆਪਣੀ ਨਿਵੇਕਲੀ ਸ਼ੈਲੀ ਵਿਚ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਪਰਤਾਂ ਫਰੋਲਦੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਨਾਦ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਪਿਛਲੇ ਲੇਖ ਵਿਚ ਡਾ. ਭੰਡਾਲ ਨੇ ਪਲ ਛਿਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਸੀ, “ਪਲ ‘ਚ ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਕੁਤਾਹੀ ਮਨੁੱਖੀ ਬਰਬਾਦੀ ਦਾ ਕਾਰਨ ਵੀ ਹੁੰਦੀ ਅਤੇ ਕਈ ਵਾਰ ਮਨੁੱਖੀ ਸਦੀਵਤਾ ਦਾ ਹਾਸਲ ਵੀ ਬਣਦੀ।” ਕਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਨਾਲ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਹਾਲਾਤ 'ਤੇ ਟਿੱਪਣੀ ਕਰਦਿਆਂ ਹਥਲੇ ਲੇਖ ਵਿਚ ਡਾ. ਭੰਡਾਲ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, “ਕਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਨੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਇਹ ਸਮਝਾ ਦਿਤਾ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਕਿੰਨਾ ਵੀ ਵੱਡਾ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਕੁਦਰਤੀ ਭਿਆਨਕਤਾ ਸਾਹਵੇਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਨਿਗੂਣਾ ਏ।...ਇਸ ਮਹਾਂਮਾਰੀ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਦਰਸਾ ਦਿਤਾ ਕਿ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਵਪਾਰੀ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਮੁਨਾਫੇ ਤੀਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਹੁੰਦੇ।” ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਸੀਹਤ ਕੀਤੀ ਹੈ, “ਅਜਿਹੇ ਮੌਕਿਆਂ 'ਤੇ ਬਿਮਾਰੀ ਅਤੇ ਮੌਤ ਦਾ ਡਰ ਤਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਨੂੰ ਹਾਊਆ ਨਾ ਬਣਾਓ। ਇਕ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਕੁਝ ਦੂਰੀ ਤਾਂ ਬਣਾਓ, ਪਰ ਮਨ ਦੀ ਨੇੜਤਾ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵਧਾਓ।” ਡਾ. ਭੰਡਾਲ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ, “ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਹਮੇਸ਼ਾ ਜ਼ਿੰਦਾਬਾਦ ਸੀ, ਜ਼ਿੰਦਾਬਾਦ ਹੈ ਅਤੇ ਸਦਾ ਜ਼ਿੰਦਾਬਾਦ ਰਹੇਗੀ। ਲੋੜ ਅਜਿਹੇ ਮੌਕੇ ਹਨੇਰੇ ਵਿਚੋਂ ਰਿਸ਼ਮਾਂ ਭਾਲਣ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੰਨੀਂ ਫੜ ਕੇ ਰੌਸ਼ਨ ਰਾਹਾਂ ਵੰਨੀਂ ਕਦਮ ਵਧਾਉਣ ਦੀ ਹੈ।” -ਸੰਪਾਦਕ

ਦੀ ਭੱਜ-ਦੌੜ ਵਿਚ ਗਵਾਚ ਗਿਆ ਮਨੁੱਖ ਅਜਿਹੀ ਮਹਾਂਮਾਰੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਹੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਕਰੀਬ ਹੁੰਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਬਾਰੇ ਸੋਚਣ ਅਤੇ ਖੁਦ ਦਾ ਮੁਲਕਣ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਜੁ ਮਿਲਦਾ।

ਕਰੋਨਾ ਕਾਰਨ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਸੁੰਨ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਇਕਾਂਤਵਾਸ ਵਿਚ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਇਕੱਲ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਕੱਲ ਹੰਢਾਉਣਾ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਇਕਾਂਤ ਵਾਸ ਹਾਲਾਤ ਦੀ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਕਾਰਨ ਹੈ, ਬੰਦੇ ਦੀ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਨਹੀਂ। ਇਕਾਂਤ ਵਾਸ ਨੂੰ ਇਕਾਗਰਤਾ ਅਤੇ ਆਤਮਕ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਵਰਤ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਇਸ ਮੌਕੇ ਦੀ ਨਜ਼ਾਕਤ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਹਾਸਲ ਬਣਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਇਕਾਂਤ ਵਾਸ ਦੌਰਾਨ ਕਿਤਾਬਾਂ ਨਾਲ ਦੋਸਤੀ ਪਾਓ। ਸੋਹਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀਆਂ ਤਰਕੀਬਾਂ ਨੂੰ ਜੀਵਨ-ਜਾਚ ਬਣਾਓ। ਮਨ ਵਿਚ ਦੱਬੀਆਂ ਕਲਾਵਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਤੋਂ ਜਗਾਉਣ ਦਾ ਇਹ ਸੁੰਦਰ ਮੌਕਾ ਹੈ, ਜਦ ਮਨੁੱਖ ਕੋਲ ਸਮਾਂ ਹੀ ਸਮਾਂ ਹੈ। ਖੈਰ-ਸੁੱਖ ਪੁੱਛਣ ਦੇ

ਵਪਾਰਕ ਘਰਾਣਿਆਂ 'ਤੇ ਕਾਬਜ਼ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਮਾਨਵਤਾ ਦਾ ਦਰਦ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਤਮਾ ਮਰ ਚੁਕੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਕਦੇ ਵੀ ਦੁਖੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦਾ ਦਰਦ ਵੰਡਾਉਣ ਵਿਚ ਪਹਿਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਉਹ ਸਿਰਫ ਨਿੱਜ ਤੀਕ ਸੀਮਤ। ਆਪਣੀਆਂ ਸਲਤਨਤਾਂ ਨੂੰ ਉਸਾਰਨ ਤੀਕ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੋਚ ਦੇ ਦਿਸ਼ਾਵੇਂ ਆਪਣੇ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੁਝ ਵੀ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਵੱਡੇ ਡੇਰੇਦਾਰ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਸਥਾਨਾਂ 'ਤੇ ਕਾਬਜ਼ ਲੋਕ ਵੀ ਚੜ੍ਹਾਵੇ ਦੇ ਖਜਾਨੇ ਵਿਚੋਂ ਵਖਤਾਂ ਮਾਰੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਲਈ ਕੁਝ ਵੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਖਚਰੀ ਖਾਮੋਸ਼ੀ ਧਾਰੀ ਬੈਠੇ ਨੇ। ਕੀ ਕੋਠੀਆਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਕਦੇ ਝੁੱਗੀਆਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਅਜਿਹੇ ਵਖਤਾਂ 'ਚ ਸਾਰ ਲਈ ਹੈ? ਕੀ ਡੇਰਿਆਂ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੇ ਪੀੜਤ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਦਰ ਖੋਲ੍ਹੇ ਨੇ ਤਾਂ ਕਿ ਇਸ ਸਮੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਠਾਹਰ ਅਤੇ ਖਾਣ ਲਈ ਕੁਝ ਮਿਲ ਸਕੇ? ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਹੁਣ ਸੋਝੀ ਆ ਜਾਵੇਗੀ ਕਿ ਇਹ ਸਟਾਰ, ਗਾਇਕ, ਰਾਜਨੇਤਾ ਜਾਂ ਬਾਬੇ ਸਿਰਫ ਆਮ ਲੋਕਾਈ ਨੂੰ ਭਰਮਾ ਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਮਾਈ ਨੂੰ ਹੜਪਣ ਤੀਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਨੇ। ਉਹ ਭੋਲੇ ਭਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਨੂੰ ਵਰਗਲਾ ਕੇ ਨਿੱਜੀ ਮੁਫਾਦ ਦੀ ਹੀ ਪੂਰਤੀ ਕਰਦੇ ਨੇ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਵੱਲ ਮੁੜਿਆ ਏ। ਅੰਦਰ ਨੂੰ ਪਰਤਣਾ ਅਤੇ ਖੁਦ ਦੀ ਜਾਮਾ-ਤਲਾਸ਼ੀ ਕਰਨੀ ਬਹੁਤ ਅਹਿਮ ਹੁੰਦੀ। ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਇਕ ਨਵੇਂ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਜਨਮ ਹੁੰਦਾ, ਜੋ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਦਾ ਮੁਹਾਂਦਰਾ ਬਣਨ ਵੰਨੀ ਅਹੁਲਦਾ ਏ।

ਕਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਦਰਸਾ ਦਿਤਾ ਕਿ ਸ਼ੋਰ-ਓ-ਗੁੱਲ ਤੋਂ ਅੰਕਿਆਂ ਲਈ ਚੁੱਪ ਕਿੰਨੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸਮੁੱਚੀ ਕਾਇਨਾਤ ਨੂੰ ਨਿਹਾਰਨਾ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਅਸੀਮਤਾ ਵਿਚੋਂ ਆਪਣੀ ਔਕਾਤ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਤ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਅਹਿਮ ਹੁੰਦਾ। ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਕਿ ਪਰਿਵਾਰ ਕੀ ਏ? ਆਂਢ-ਗੁਆਂਢ ਵਿਚ ਕਿਹੜੇ ਲੋਕ ਵੱਸਦੇ ਨੇ? ਸਮਾਜਕ ਸਬੰਧਾਂ ਦੀ ਕੀ ਮਹੱਤਤਾ ਹੈ? ਗਵਾਂਢੀਆਂ ਨਾਲ ਬੋਲ-ਸਾਂਝ ਦੇ ਕੀ ਅਰਥ ਨੇ? ਚੌਗਿਰਦੇ ਵਿਚ ਕੀ ਵਾਪਰ ਰਿਹਾ ਏ? ਕੌਣ ਨੇ ਉਹ ਲੋਕ, ਜੋ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਦੂਰ ਸਨ? ਕੰਧ ਸਾਂਝੀ ਹੋਣ 'ਤੇ ਵੀ ਕਿਸੇ ਦੇ ਹੂੰਗਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸੁਣੀਂਦੀ? ਹੁਣ ਤਾਂ ਚਾਰ-ਚੁਫੇਰੇ ਵਿਚਲੀ ਸਾਹ-ਸੁਰੰਗੀ ਦਾ ਨਾਦ ਵੀ ਸੁਣਾਈ ਦਿੰਦਾ ਏ।

ਅਜਿਹੇ ਮੌਕਿਆਂ 'ਤੇ ਸੋਚ ਵਿਚਲੀ ਨਕਾਰਾਤਮਕਤਾ ਕਾਰਨ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਨੁਕਸਾਨ ਵੀ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਣਗੇ? ਮਨੁੱਖ ਕਿੰਨਾ ਅਕ੍ਰਿਤਯੁਠ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ ਅਰਥੀ ਮੋਢੇ 'ਤੇ ਚੁੱਕੀ, ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਜਿਉਣ ਦਾ ਗੁਰ ਸਿਖਾਉਣ ਦਾ ਢਕਵੰਜ ਕਰਦਾ ਏ। ਬਾਹਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਜੀਵਨ ਦੀ ਸਾਰਥਕਤਾ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਪਤਾ ਲੱਗੇਗਾ ਕਿ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਲਈ ਘਰ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਦੇ ਕੀ ਅਰਥ ਨੇ? ਜਿਹੜੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਮਕਸਦ ਲਈ ਨਾ ਵਰਤੋਂ। ਸਗੋਂ ਆਪਣੀ ਜੀਵਨ-ਸ਼ੈਲੀ ਵਿਚ ਬਦਲਾਓ ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ, ਘਰ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਮਾਪਿਆਂ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰੋ। ਬੱਚਿਆਂ ਨਾਲ ਖੇਡੋ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਵੇ ਕਿ ਕੋਈ ਤਾਂ ਆਪਣਾ ਹੈ, ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਨੂੰ ਸਮਝਦਿਆਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤੰਦਰੁਸਤੀ ਅਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਨਿੱਗਰਤਾ ਦੀ ਹਾਮੀ ਭਰਦਾ ਹੈ। ਆਪਣਿਆਂ ਨਾਲ ਦਿਲ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸਾਂਝੀਆਂ ਕਰਨ ਅਤੇ ਮਨ ਦੀਆਂ ਪਰਤਾਂ ਫਰੋਲਦਿਆਂ, ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਸੁਚਾਰੂ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਮੁੜ ਤੋਂ ਜਿਉਣਾ ਸਿੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਇਹ ਵੀ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ ਕਿ ਆਪੋ-ਆਪਣੇ ਘੁਰਨਿਆਂ ਵਿਚ ਕੈਦ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਰੋਸ਼ਨਦਾਨ ਅਤੇ ਖਿੜਕੀਆਂ ਖੋਲ੍ਹਣਾ ਸਿੱਖ ਲਿਆ ਹੈ। ਦੁਰਗੰਧ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਕੇ ਸੁਗੰਧ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਆਉਣ ਲਈ ਹਾਕਾਂ ਮਾਰਦੀ ਏ। ਉਹ ਖਿੜਕੀਆਂ ਤੇ ਬਾਲਕੋਨੀਆਂ 'ਤੇ ਖੜ ਕੇ, ਗਲੀ ਦੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਦੇ ਗੁਆਂਢੀਆਂ ਨੂੰ ਹਾਕਾਂ ਮਾਰਦੇ, ਉੱਚੀ ਉੱਚੀ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਨੇ। ਮਨਾਂ ਦੀਆਂ ਮੂਕ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਗੱਲਬਾਤ ਰਾਹੀਂ ਰੁਆਂਸੀ ਹਵਾ ਦੇ ਨਾਮ ਕਰਦੇ, ਪੌਣ ਨੂੰ ਜਿਉਣ ਦੀ ਆਸ ਨਾਲ ਭਰ ਰਹੇ ਨੇ। ਘਰਾਂ ਵਿਚ 'ਕੱਲੇ ਰਹਿ ਗਏ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਇਹ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਕੋਈ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗੁਆਂਢ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਲੋੜ ਪੈਣ 'ਤੇ ਹਾਕ ਤਾਂ ਮਾਰੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਏ।

ਇਸ ਮਹਾਂਮਾਰੀ ਨੇ ਦੁਨਿਆਵੀ ਦੌੜ ਵਿਚ ਹਫੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ ਹੈ। ਉਹ ਸਾਹ ਲੈ ਰਿਹਾ ਏ। ਸਵੈ-ਚਿੰਤਨ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰੇਗਾ ਕਿ ਕੀ ਸੀ ਖਾਸ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਮਾਉਣ ਲਈ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਗਵਾ ਰਿਹਾ ਸਾਂ? ਕੀ ਕਮਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਰੂਹ ਦੀ ਖੁਰਾਕ ਬਣਾ ਏ? ਫਿਕਰਾਂ ਮਾਰੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਖੁਦ ਦੀ ਫਿਕਰਮੰਦੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ, ਸਗੋਂ ਸਮਾਜ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਭਲਾਈ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਬੰਦਿਆਈ ਨੂੰ ਬੰਦਗੀ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਇਸ ਮਹਾਂਮਾਰੀ ਨੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਸੱਚ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜੋ ਸਾਡਾ ਸਭ ਦਾ ਸੱਚ ਹੈ। ਨਵੀਂ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ, ਸਮਾਜ, ਦੇਸ਼ ਤੇ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਅਤੇ ਸਮਝਣ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ, ਕੁਝ ਵੀ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਥਾਂ ਕੁਝ ਵੀ ਅਣਕਿਹਾ ਤੇ ਅਣਕਿਆਸਿਆ ਵਾਪਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਿਰਫ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਤੋਂ ਕਦੇ ਵੀ ਦੂਰ ਨਾ ਜਾਵੇ, ਸਗੋਂ ਖੁਦ ਦੇ ਕੋਲ ਰਹੇ ਤਾਂ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਨਾਲ ਬਾਖੂਬੀ ਨਿਪਟਿਆ ਜਾ ਸਕੇ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਹ ਵੀ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਲਈ ਕੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ? ਕਿੰਨੀਆਂ ਕੁ ਨੇ ਸਾਡੀਆਂ ਲੋੜਾਂ? ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਘਰ ਰਹਿਣ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦਾ ਏ? ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਮਨੁੱਖੀ ਹੋਂਦ ਲਈ? ਕਿੰਨੀਆਂ ਅਹਿਮ ਹਨ ਕੁਦਰਤੀ ਨਿਆਮਤਾਂ? ਕਿੰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਮਨੁੱਖ ਨਾਲ ਮਿਲਾਪ? ਕਿੰਨੀ ਮਹਾਨ ਹੈ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਕੁਦਰਤ ਨਾਲ ਸਾਂਝ? ਕਿੰਨੀਆਂ ਅਹਿਮ ਨੇ ਪਿਆਰ ਦੀਆਂ ਤੰਦਾਂ? ਕਿੰਨਾ ਫਿਕਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਆਪਣੀ ਸਿਹਤ ਤੇ ਜਾਨ ਦਾ? ਸਿਰਫ ਉਹ ਲੋਕ ਹੀ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਵਰਕਾ ਬਣਦੇ ਨੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਸਤਕ 'ਤੇ ਲੋਕ-ਭਲਾਈ ਦੀਆਂ ਰੇਖਾਵਾਂ ਦੀ ਕਲਾ-ਨਕਾਸ਼ੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਯਾਦ ਰੱਖਣਾ, ਸਰੀਰਕ ਬਿਮਾਰੀ ਬਹੁਤ ਜਲਦੀ ਠੀਕ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਮਾਨਸਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਦੇ ਬਿਮਾਰ ਨਾ ਹੋਣਾ ਸਗੋਂ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ ਕਿਉਂਕਿ ਮਨ ਦੀ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਤਾਮੀਰਦਾਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਸੋਚਣਾ ਇਹ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਬਦਲੇ ਹੋਏ ਜੀਵਨ-ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਖੁਦ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਢਾਲਣਾ ਹੈ? ਇਹ ਤੁਹਾਡੇ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਾਯੂਸ ਪਲਾਂ ਵਿਚੋਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਤਲਾਸ਼ਣਾ? ਉਦਾਸੀਨਤਾ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਕੇ ਮਨ ਦੇ ਹੁਲਾਸ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਹਾਸਲ ਕਿਵੇਂ ਬਣਾਉਣਾ? ਵਿਹੜੇ ਵਿਚਲੇ ਗਮਲਿਆਂ ਵਿਚ ਖਿੜੇ ਫੁੱਲਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰੋ। ਬਹਾਰ ਨੂੰ ਬੰਦਾਈ-ਬਰਕਤ ਬਣਾਓ। ਬੁਟਿਆਂ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਪਾਓ। ਤੁੱਲ ਭਿੱਜੇ ਘਾਹ 'ਤੇ ਟਹਿਲਣ ਦਾ ਲੁਭ ਉਠਾਓ। ਰਾਤ ਨੂੰ ਘਰ ਦੀ ਛੱਤ 'ਤੇ ਚੜ ਕੇ ਅਸਮਾਨ ਵਿਚ ਟਿਮਟਿਮਾਉਂਦੇ ਤਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਸੰਵਾਦ ਰਚਾਓ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਿਰਨਾਂ ਨੂੰ ਸੋਚ-

ਹਾਲਾਤ-ਏ-ਹਾਜ਼ਰਾ

ਡਾ. ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਭੰਡਾਲ
ਫੋਨ: 216-556-2080

ਜ਼ਮੀਂ ਵਿਚ ਉਗਾਓ, ਜੋ ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਰੌਸ਼ਨ ਮਾਰਗ ਬਣ ਸਕਣ। ਲੰਮੇ ਲੰਮੇ ਸਾਹ ਲਓ। ਆਉਂਦੇ-ਜਾਂਦੇ ਸਾਹਾਂ ਦੀ ਤਰਕ-ਸੰਗਤਾ ਨੂੰ ਜੀਵਨ-ਜੋਤ ਨਾਲ ਜੋੜੋ। ਰੂਹ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਖੋਲ੍ਹੋ। ਇਸ ਨੂੰ ਸੂਖਮ, ਸਹਿਭਾਵੀ ਅਤੇ ਸੁਖਨਮਈ ਪਲਾਂ ਦਾ ਟਿਕਾਣਾ ਬਣਾਓ। ਤੁਹਾਡੀ ਰੂਹ-ਰੰਗਰੇਜ਼ਤਾ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਰੂਹ ਦੀ ਅਮੀਰੀ ਅਤੇ ਇਲਹਾਮੀ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਨਜ਼ਰ ਆਵੇਗਾ।

ਅਜਿਹੇ ਮੌਕਿਆਂ 'ਤੇ ਬਿਮਾਰੀ ਅਤੇ ਮੌਤ ਦਾ ਡਰ ਤਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਨੂੰ ਹਾਊਆ ਨਾ ਬਣਾਓ। ਇਕ-ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਕੁਝ ਦੂਰੀ ਤਾਂ ਬਣਾਓ, ਪਰ ਮਨ ਦੀ ਨੇੜਤਾ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵਧਾਓ। ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਬੰਦ ਰਹੋ, ਪਰ ਸੁੰਗੜੋ ਨਾ, ਸਗੋਂ ਬਿਪਤਾ ਵਿਚ ਘਿਰੇ ਆਪਣਿਆਂ ਨਾਲ ਹੋਰ ਗੂੜ੍ਹਾ ਰਾਬਤਾ ਬਣਾਓ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੁਹਾਡੀ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਲੋੜ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿਚ ਪਿਆਰ ਨੂੰ ਮੌਲਣ ਦਿਓ ਅਤੇ ਘ੍ਰਿਣਾ, ਰੰਜਿਸ਼, ਨਫਰਤ ਜਾਂ ਮਨ-ਮੁਟਾਵ ਨੂੰ ਰੁਕਾਵਟ ਨਾ ਬਣਨ ਦਿਓ। ਕੋਈ ਵੀ ਬਿਪਤਾ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਸਦਾ ਲਈ ਟਾਲੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਏ। 'ਕੱਲੇ ਰਹੇ ਤਾਂ ਬਿਪਤਾ ਸਾਹਵੇਂ ਹਾਰ ਜਾਵੇਗੇ। ਸੋ ਲੋੜ ਹੈ, ਕਰੋਨਾ 'ਤੇ ਜਿੱਤ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਲਈ ਸਾਰੇ ਹੰਭਲਾ ਮਾਰੀਏ। ਹਾਰ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਤਹਿਜ਼ੀਬ ਵਿਚੋਂ ਸਦਾ ਲਈ ਮਿਟ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਸਦਾ ਜਿਉਂਦੀਆ ਨੇ ਉਹ ਕੌਮਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਹਿੰਮਤ, ਦਲੇਰੀ ਅਤੇ ਫਰਾਖਦਿਲੀ ਨਾਲ ਅਜਿਹੀਆਂ ਅਣਹੋਣੀਆਂ ਨੂੰ ਹਰਾਇਆ ਏ। ਕੋਈ ਵੀ ਮਹਾਂਮਾਰੀ, ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਇਮਤਿਹਾਨ ਹੁੰਦਾ, ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਹੌਸਲੇ ਤੋਂ ਕਦੇ ਵੀ ਵੱਡਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਸਿਰਫ ਮਨ ਵਿਚ ਇਸ ਨਾਲ ਲੜਨ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਹਰਾਉਣ ਦੀ ਸੋਚ ਹੀ ਹਾਵੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਹਮੇਸ਼ਾ ਜ਼ਿੰਦਾਬਾਦ ਸੀ, ਜ਼ਿੰਦਾਬਾਦ ਹੈ ਅਤੇ ਸਦਾ ਜ਼ਿੰਦਾਬਾਦ ਰਹੇਗੀ। ਲੋੜ ਅਜਿਹੇ ਮੌਕੇ ਹਨੇਰੇ ਵਿਚੋਂ ਰਿਸ਼ਮਾਂ ਭਾਲਣ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੰਨੀਂ ਫੜ ਕੇ ਰੌਸ਼ਨ ਰਾਹਾਂ ਵੰਨੀਂ ਕਦਮ ਵਧਾਉਣ ਦੀ ਹੈ। ਉਸਾਰੂ ਬਿਰਤੀ ਹੀ ਸਾਨੂੰ ਸਰੀਰਕ ਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਦੀ, ਵਿਨਾਸ਼ਕਾਰੀ ਹਾਲਾਤ ਨੂੰ ਹਰਾਉਣ ਵਿਚ ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਣ ਦੀ, ਹੁਣ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਵਾਰੀ ਹੈ। ਆਸ ਹੈ, ਮਨੁੱਖ ਕਦੇ ਵੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਨੂੰ ਨਿਰਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ।

ਕਿਹੋ ਜਿਹੇ ਦਿਨ

ਕਿਹੋ ਜਿਹੇ ਆਏ ਦਿਨ, ਦਹਿਸ਼ਤ ਵਿਚ ਲੰਘਾਏ ਦਿਨ। ਕਰੋਨਾ ਉਗ੍ਰ ਹਰ ਥਾਂ ਹਾਵੀ, ਅੰਦਰੀ ਤਾੜ ਬਿਠਾਏ ਦਿਨ। ਛੂਤ ਛਾਤ ਦਾ ਰੋਗ ਅਵੱਲਾ, ਝਟਪਟ ਲਾਗ ਫੈਲਾਏ ਦਿਨ। ਨਾ ਪੁੱਪੀ, ਨਾ ਜੱਫੀ ਪਾਉਣੀ, ਨਾ ਕੋ ਤਨ ਹੰਢਾਏ ਦਿਨ। ਅਜਨਬੀਆਂ ਤੋਂ ਦੂਰੀ ਰੱਖੋ, ਦੂਰੋਂ ਫਤਿਹ ਬੁਲਾਏ ਦਿਨ। ਜੀਵਨ ਗਤੀ ਰੁਕ ਗਈ ਥਾਏ, ਰੰਗ 'ਚ ਭੰਗ ਮਿਲਾਏ ਦਿਨ। ਗਲੀ ਬਾਜ਼ਾਰ ਸੁੰਨੇ ਹੋ ਗਏ, ਉਲੂ ਮਰਸੀਆ ਗਾਏ ਦਿਨ। ਵਿਦੇਸ਼ੀਆਂ ਤੋਂ ਕੰਨੀ ਖਿਸਕੋਂਦੇ, ਹੁਣ ਨਾ ਅੱਧ ਮਿਲਾਏ ਦਿਨ। ਬਚ ਜਾਓ ਜੇ ਬਚਿਆ ਜਾਂਦਾ, ਵਾਇਰਸ ਦਨਦਨਾਏ ਦਿਨ। ਸਬਰ ਸੰਕੋਚ ਜਾਬਤਾ ਰੱਖੋ, 'ਪੰਨੂ' ਗੁਰ ਸਮਝਾਏ ਦਿਨ।
-ਚਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਪੰਨੂ

ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਸਾਹਮਣੇ ਮੁੱਖ ਚੁਣੌਤੀਆਂ

ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਚੁਣੌਤੀ ਮੁਕਤ ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ; ਪਰ ਜਿਹੜੇ ਜਿਹੀਆਂ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਸੀ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਤੇ ਸਿਆਸਤ ਅੱਜ ਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਅੰਗਰੇਜ਼ ਹਕੂਮਤ ਦਾ ਸਿੱਖਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਨਜ਼ਰੀਆ ਬਹੁਤ ਸੋਚ ਸਮਝ ਕੇ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸਿਆਸੀ ਨਜ਼ਰੀਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਪਿਆਰ ਤੇ ਸਿਆਸਤ ਦੀਆਂ ਨਫਰਤੀ ਤੰਦੀਆਂ ਵਿਚਾਲੇ ਵੰਡਿਆ ਹੋਇਆ ਵੀ ਸੀ। ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਜੇ ਕਿਸੇ ਘਟਨਾਗਣਤੀ ਪ੍ਰਤੀ ਸਿਆਸੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਸਮੇਂ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਏਨੀ ਮਿਹਨਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਤਾਂ ਉਹ ਸਿਰਫ ਤੇ ਸਿਰਫ ਸਿੱਖ ਹੀ ਸਨ। ਅਜਿਹਾ ਸਿੱਖ ਸੁਭਾ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀਤੀ ਗਈ ਮਿਹਨਤ ਦਾ ਸਿੱਟਾ ਸੀ। ਇਸ ਮਿਹਨਤ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਸਿੱਖ ਸਾਹਿਤ ਇਹੀ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਨਾਬਰੀ ਨੂੰ ਇਤਿਹਾਸ ਰਾਹੀਂ ਸਮਝਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਤਾਂ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ ਸੀ, ਪਰ ਇਸੇ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਰਾਹੀਂ ਸਮਝਣ ਦੀ

ਪ੍ਰੋ. ਬਲਰਾਜ ਸਿੰਘ
ਫੋਨ: +91-93163-01328

ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਮੁਗਲ ਸਲਤਨਤ ਨੂੰ ਹਰਾ ਲਿਆ ਸੀ, ਉਹੀ ਸਿੱਖ ਰਾਜ ਭਾਗ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹੁੰਦਿਆਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਤੋਂ ਕਿਉਂ ਤੇ ਕਿਵੇਂ ਹਾਰ ਗਏ ਸਨ? ਇਸ ਬਾਰੇ ਨਿੱਠ ਕੇ ਸੋਚੇ ਤੇ ਸਮਝੇ ਜਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਤਾਂ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਪਾਸੇ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਅਜੇ ਹੋਣੀ ਹੈ। ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੀ ਤਾਕਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਿਉਂਤਬੰਦੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਵਿਚ ਸੀ, ਪਰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਤਾਕਤ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਪ੍ਰਤੀ ਅਤੱਟ ਸਰਧਾ ਵਿਚ ਸੀ। ਦੋਵੇਂ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਲਈ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸਿਆਸੀ ਜੁਲੇ ਹੇਠ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਤਾਂ ਨਵਾਬੀ ਦੇ ਕੇ ਮੁਗਲਾਂ ਨੇ ਵੀ ਕੀਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨੀ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਕੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਵੀ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਦੋਹਾਂ ਹੀ ਹਕੂਮਤੀ ਧਿਰਾਂ ਨੂੰ ਬਰਾਸਤਾ ਸਿੱਖ ਸੰਸਥਾਵਾਂ, ਬਾਣੀ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਦੀ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਈ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਹਵਾਲਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਹੱਦ ਤੱਕ ਸਫਲਤਾ ਹਾਸਲ ਕਰ ਲਈ ਸੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖ-ਨਾਬਰੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਵਿਚ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ ਹਕੂਮਤਾਂ ਨੂੰ ਮੁਸ਼ਕਿਲਾਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਦੀਆਂ ਵਧੀਕੀਆਂ ਵੀ ਹੁੰਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ, ਜੋ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਰਾਹ ਰੋਕਣ ਦੀ ਥਾਂ ਸਿੱਖ ਸੁਭਾ ਨੂੰ ਬਾਜ ਵਾਂਗ ਉਚਾ ਉਡਣ ਦਾ ਬਲ ਬਖਸ਼ਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ। ਇਹ ਗੱਲ ਸਿੱਖ ਮਿਸਲਾਂ ਦੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਵੀ ਸਮਝੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਰਾਜ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਵੀ।

ਸਿੱਖ ਰਾਜ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਲਾਭ ਇਹ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ ਕੌਮੀਅਤ ਦੇ ਜੋ ਬੀਜ ਗੁਰੂ ਚਿੰਤਨ ਰਾਹੀਂ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਬੀਜੇ ਗਏ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸੀ ਫਖਰ ਆਮ ਸਿੱਖ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਅਹਿਸਾਸੀ ਫਖਰ ਨੂੰ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਸੀਤਲ ਨੇ 'ਸਿੱਖ ਰਾਜ ਕਿਵੇਂ ਗਿਆ?' ਵਿਚ ਬੜੀ ਰੀਝ ਨਾਲ ਗੁੰਨਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਾਵਲਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਦੀਆਂ ਅਕਾਦਮਿਕ ਪਰਤਾਂ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ੀ ਸੁਰ ਵਿਚ ਸਾਂਝੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਪਰਤਾਂ ਕਾਲੋਨੀਅਲ ਚੇਤਨਾ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਨਹੀਂ ਸਨ ਬਣੀਆਂ। ਇਹ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਚਿੰਤਨ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਰਾਜ ਦਾ ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਕੋਈ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਜਿਹੋ ਜਿਹਾ ਕਾਲੋਨੀਅਲ ਹਕੂਮਤ ਰਾਹੀਂ ਈਸਾਈਅਤ ਨੂੰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਮੁਗਲ ਹਕੂਮਤ ਰਾਹੀਂ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ। ਕਾਰਨ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਸਿੱਖ ਸਿਆਸਤਦਾਨਾਂ ਨੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਜ ਭਾਗ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਮਿਹਨਤ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖ ਚੇਤਨਾ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਅਤੇ ਵਰਤਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਘਾਟ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਸਭਾ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ

ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਿੱਖ ਸਭਾਈ ਚੇਤਨਾ ਨੇ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵਿਧਾਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਵਰਤਿਆ ਸੀ। ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਚਲਾਈ ਗਈ ਟ੍ਰੈਕਟ ਸੁਸਾਇਟੀ, ਈਸਾਈਅਤ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਪਸਾਰ ਵਾਸਤੇ ਕਾਲੋਨੀਅਲ ਹਕੂਮਤ ਵੱਲੋਂ ਬਣਾਈ ਗਈ ਨੀਤੀ ਮੁਤਾਬਕ ਹੀ ਚਲਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਇਸ ਨਾਲ ਸਿੱਖ ਧਰਮ, ਸਿੱਖ ਸਭਿਆਚਾਰ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਅਧਿਆਤਮ ਨੂੰ ਆਮ ਪੰਜਾਬੀ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਸਿੱਖ ਸਭਾ ਲਹਿਰ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੁਧਾਰ ਲਹਿਰ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਹਿਰ ਦਾ ਹਾਸਲ 1925 ਦੇ ਐਕਟ ਰਾਹੀਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ। ਇਸ ਨਾਲ ਇਹ ਨੁਕਤਾ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਲਈ ਜਿਸ ਮਾਤਰਾ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਸਭਾਈ ਚੇਤਨਾ ਸਪਸ਼ਟ ਸੀ, ਉਸੇ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖ ਕੇ 1925 ਦਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਐਕਟ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਮੁਤਾਬਕ ਇਹ ਐਕਟ ਸਿੱਖਾਂ ਵੱਲੋਂ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਵਾਸਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਵਿਧਾਨ ਬਾਰੇ ਸਾਂਝੀ ਸਿੱਖ ਸਮਝ ਇਹੀ ਬਣੀ ਸੀ ਕਿ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ 'ਤੇ ਕਾਬਜ ਹੋ ਗਈ ਮਹੰਤਗਿਰੀ ਦੀ ਥਾਂ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਸਿੱਧੇ ਸਿੱਖ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵਿਚ ਇਹ ਐਕਟ ਮਦਦ ਕਰੇਗਾ। ਅਜਿਹਾ ਹੋ ਵੀ ਗਿਆ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੁੱਢ ਵਿਚ ਸੰਗਤੀ ਸੁਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵਾਨਤ ਸਿੱਖ ਹੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਬਣਦੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਸ ਨਾਲ ਹਕੂਮਤ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਦਖਲ ਲਗਭਗ ਖਤਮ ਹੋਇਆ ਲੱਗਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਾ ਜਥੇਬੰਦੀ ਵਜੋਂ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਣ ਲੱਗ ਪਈ ਸੀ।

ਦੇਸ਼ ਦੀ ਅਜ਼ਾਦੀ (1947) ਤੱਕ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਲਈ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਹੋ ਸਕਣ ਵਾਲੇ ਮੌਕੇ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਏ ਸਨ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਨਾਲ ਪੈਦਾ ਹੋ ਰਹੀ ਸਿਆਸਤ ਦੇ ਪੈਰੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਹਕੂਮਰਾਨਾਂ ਤੋਂ ਅਜ਼ਾਦੀ ਮਿਲਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਜਿਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਨੇੜੇ ਆਉਂਦਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਤਿਵੇਂ ਤਿਵੇਂ ਦੇਸ਼ ਵਿਚਲੇ ਘਟਨਾਗਣਤੀ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਫਿਕਰ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਸਿਆਸਤ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਣ ਲੱਗ ਪਈ ਸੀ। ਦੋ ਕੌਮਾਂ ਦੀ ਸਿਆਸਤ ਦਾ ਮੁੱਦਾ ਕੱਟੜ ਹਿੰਦੂ ਵੀਰ ਸਾਵਰਕਰ ਸੀ, ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਸਿਆਸੀ ਲਾਹਾ ਮੁਹੰਮਦ ਅਲੀ ਜਿਨਾਹ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਿਬਰਲ ਮੁਸਲਮਾਨ ਕਾਇਦੇ ਆਜ਼ਮ ਦੀ ਪਿੱਠ 'ਤੇ ਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਿਬਰਲ ਹਿੰਦੂ ਵੀਰ ਸਾਵਰਕਰ ਦੀ ਪਿੱਠ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਇਆ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਵਾਂ ਇਸਲਾਮਿਕ ਦੇਸ਼ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਬਣਿਆ, ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਾਰਤ ਹਿੰਦੂ ਦੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ ਬਣ ਸਕਿਆ। ਅਹਿਲ-ਏ-ਹਕੂਮਤ ਰਹਿਣ ਕਰਕੇ ਸੁਤੰਤਰ ਸਿੱਖ ਖਿੱਤੇ ਦੀ ਰੀਝ ਨੂੰ ਸਿਆਸੀ ਬੁਰ ਪੈਣ ਦੀ ਥਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਕੋਲ ਚੋਣ ਇਸਲਾਮਿਕ ਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਦੇਸ਼ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਇਕ ਨਾਲ ਜਾ ਸਕਣ ਦੀ ਹੀ ਬਚੀ ਸੀ। ਇਥੋਂ ਹੀ ਸਿੱਖ ਸਿਆਸਤ ਦਾ ਉਹ ਦੌਰ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ, ਜੋ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਲਈ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਦਾ ਸੋਮਾ ਹੁੰਦਾ ਗਿਆ।

ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀਆਂ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣਿਆਂ ਵੱਲੋਂ, ਬੇਗਾਨਿਆਂ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਸਿਆਸਤਦਾਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡ ਕੇ ਸੌਖਿਆਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਆਪਣਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਮੌਕਿਆਂ ਨੂੰ ਪੰਥਕ ਸਿਕੰਜੇ ਵਿਚ ਕੱਸਣ ਦੇ ਸੁਭਾ ਕਰਕੇ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਬੇਗਾਨਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀਆਂ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਵਿਚ 'ਹਮ ਹਿੰਦੂ ਨਹੀਂ' (ਭਾਈ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਨਾਭਾ) ਜਿਹੇ ਮਸਲੇ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਸਿੱਖ ਸਿਆਸਤਦਾਨਾਂ ਨੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਦੀ ਸਿਆਸਤ ਕਰਦਿਆਂ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਮਹਿਜ਼ ਵੋਟਰ ਹੋਣ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਨਹੀਂ ਭੁੱਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਹਕੂਮਤ ਦਾ ਨਹੀਂ, ਸਿੱਖ ਦਾਨਸਵਰੀ ਦਾ ਸੀ ਅਤੇ 1925 ਦੇ ਐਕਟ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਹੋ ਚੁਕੀ ਸੀ। ਇਸ 'ਚ ਰੁਕਾਵਟ ਉਹ ਲੋਕ ਸਨ, ਜੋ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ 'ਤੇ ਕਾਬਜ ਸਨ ਜਾਂ

ਕਬਜ਼ੇ ਦੀ ਸਿਆਸਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵਿਚ ਸੰਭਾਵਿਤ ਕੁਰੀਤੀਆਂ ਵਿਰੁਧ ਚੁਲਕ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਸੀ। ਇਸ 'ਤੇ ਪਹਿਰਾ ਦੇ ਕੇ ਹੀ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਤੋਂ ਬਚ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਅਰਥ ਸਿੱਖ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਇਹੀ ਰਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੀ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਮੁੱਖ ਚੁਣੌਤੀ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਰਹਿਣਾ ਵੀ ਹੈ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੀ ਸਿੱਖ ਸੁਰ ਵਿਚ ਚੁਲ ਸਦਾ ਹੀ ਸੰਗਤੀ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਰਹਿਣੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਵਿਅਕਤੀ ਜਾਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਸਿਆਸੀ ਦਖਲ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿਚ ਕੋਈ ਥਾਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਹਾਲਾਤ ਵੱਸ ਵਕਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਜਿਹੇ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਪੱਕੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵਜੋਂ ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਉਦਾਸੀਆਂ ਕੋਲ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਪਰਿਕਰਮਾ ਵਿਚ ਮੂਰਤੀਆਂ ਵੀ ਪਰਵੇਸ਼ ਕਰ ਗਈਆਂ ਸਨ, ਪਰ ਅਜਿਹੀ ਘੁਸਪੈਠ ਜਿਵੇਂ ਆਉਂਦੀ ਰਹੀ, ਉਦੋਂ ਜਾਂਦੀ ਵੀ ਰਹੀ। ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੀ ਆਮਦ ਨਾਲ ਇਹੀ ਮਹੰਤਗਿਰੀ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਰੁਧ ਸਿੱਖਾਂ ਵੱਲੋਂ ਚਲਾਈ ਗਈ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੁਧਾਰ ਲਹਿਰ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਹੀ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵਜੋਂ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਗਿਆ।

ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਵਿਧਾਨਕ ਢਾਂਚਾ 1925 ਦਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਐਕਟ ਹੈ। ਇਹ ਸੁਭਾ ਵਿਚ ਸਿਆਸੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸੰਗਤੀ ਸੁਰ ਵਿਚ ਸਮਝਣਾ ਤੇ ਰੱਖਣਾ ਸੌਖਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹੀ ਔਖ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਸਥਾਪਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਦੀ ਚੁਲ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੇ ਇਸ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੀ ਸਿੱਖ ਚੇਤਨਾ ਨੇ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਨੂੰ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦਾ ਸਿੱਖ ਪ੍ਰਬੰਧ ਰੱਖਣ ਦੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਵੀ ਹੁੰਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਅਤੇ ਹੁੰਦੀਆਂ ਰਹਿਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ।

1925 ਦੇ ਐਕਟ ਨੂੰ ਅਜੇ ਸੌ ਸਾਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋਏ, ਪਰ ਇਸ ਦੀ ਵਿਧਾਨਕਤਾ ਨਾਲ ਨਿਭਣ ਦੀਆਂ ਦੁਸ਼ਵਾਰੀਆਂ ਲਗਾਤਾਰ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਹਾਲਤ ਇਹ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਕਿ 1925 ਦੀ ਵਿਧਾਨਕਤਾ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਧਰਮ ਨਿਰਪੇਖ ਵਿਧਾਨਕਤਾ ਨਾਲ ਨਿਭਣ ਦੀਆਂ ਮਜ਼ਬੂਰੀਆਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋਣਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਜਿਹੀ ਪੰਥਕ ਸੰਸਥਾ ਦੇ ਸਿਆਸੀ ਅਪਹਰਣ ਦੀਆਂ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਇਹ ਸਥਿਤੀ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਆਪ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਪਰ ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਸ ਦੀ ਜਿੰਮੇਵਾਰੀ ਬਰਾਸਤਾ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਸਿੱਖ ਸਿਆਸਤਦਾਨਾਂ 'ਤੇ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਅੰਦਰੋਂ ਨਾ ਸੁਲਝਾਇਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੁਧਾਰ ਲਹਿਰ ਦੂਜੀ ਦੀ ਲੋੜ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਬਚਿਆ ਜਾ ਸਕੇਗਾ? ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਧਰਮ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਸੇਵਾ ਖਾਤਰ ਮਿਲਿਆ ਮੌਕਾ ਹੈ, ਪਰ ਸਿੱਖ ਸਿਆਸਤ ਮੁਤਾਬਕ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਸੇਵਾ ਵਾਸਤੇ ਮਿਲੀ ਸੱਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਸਿਆਸਤ ਵਿਚਾਲੇ ਤਣਾਅ ਰਹਿਣਾ ਕੁਦਰਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਸਾਹ ਮੁਹੰਮਦ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੋਲਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸੌਖਿਆਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ,

ਯਾਤ ਬੁਰਛਿਆ ਦੀ ਸਾਡੇ ਪੇਸ਼ ਆਈ ਕੋਈ ਅਕਲ ਦਾ ਕਰੇ ਇਲਾਜ ਯਾਰੇ। ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸਿੱਖ ਸਿਆਸਤ ਲਈ ਚੁਣੌਤੀ ਸੀ, ਪਰ ਇਸ ਵੇਲੇ ਸਿੱਖ ਸਿਆਸਤ ਵੱਲੋਂ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਵਿਚ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਘਿਰੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਹ ਹਾਲਤ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਲਗਾਤਾਰ ਸਿੱਖ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਲਈ ਬਣਦੀ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਖਮਿਆਜ਼ਾ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰਾ ਲਗਾਤਾਰ ਭੁਗਤਦਾ ਵੀ ਰਿਹਾ

ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਜਜ਼ਬਾਤੀ ਵਹਿਣ ਵਿਚ ਵਹਿਣ ਦੀਆਂ ਸਿਆਸੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਵੀ ਹੁੰਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਨਤੀਜੇ ਅਜਿਹੇ ਹੀ ਨਿਕਲਦੇ ਰਹੇ ਹਨ, ਅੱਜ ਹੋਵੇ ਸਰਕਾਰ ਤਾਂ ਮੁੱਲ ਪਾਵੇ ਜਿਹੜੀਆਂ ਖਾਲਸੇ ਨੇ ਤੇਗਾਂ ਮਾਰੀਆਂ ਨੇ। ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਇਹ ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਸੰਕੋਚ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਸਿੱਖ ਸਿਆਸਤਦਾਨਾਂ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਲਗਾਤਾਰ ਨੁਕਸਾਨ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਸਿੱਖ ਸਿਆਸਤਦਾਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ 'ਤੇ ਸਿਆਸੀ ਕਬਜ਼ੇ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰਾ ਇਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਬਲਦੀ ਦੇ ਬੁੱਥੇ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਨਜ਼ਰੀਏ ਤੋਂ ਧਰਮ ਅਤੇ ਸਿਆਸਤ ਨੂੰ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੀ ਪੂਰਕਤਾ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਚੱਲਣ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ 'ਮੀਰੀ ਪੀਰੀ' ਵਜੋਂ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੀਰੀ ਪੀਰੀ ਦੇ ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਸਿਆਸਤ ਲਈ ਵਰਤਣ ਦੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ, ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਦੀ ਸਿਧਾਂਤਕ ਉਸਾਰੀ ਦੇ ਯਤਨ ਨਹੀਂ ਹੋਏ। ਇਸ ਨਾਲ ਮੀਰੀ ਪੀਰੀ ਦਾ ਸਿੱਖ ਪ੍ਰਸੰਗ ਸਥਾਪਤ ਹੋਣ ਦੀ ਥਾਂ ਗੁਆਚਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹੀ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਲਈ ਚੁਣੌਤੀ ਵੀ ਬਣਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਸਭ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਗੱਠਜੋੜ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਫੇਲ੍ਹ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਲਗਾਤਾਰ ਤੁਰਿਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ ਜਿਵੇਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਸਿੱਖ ਸੰਸਥਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਧਰਮ ਨਿਰਪੇਖ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖ ਸਿਆਸਤ ਭਾਰਤੀ ਵਿਧਾਨ ਹੇਠ ਬਣੀ ਹੋਈ ਸਿਆਸੀ ਪਾਰਟੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਥਕ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਾਅਵੇ ਹਰ ਰੰਗ ਦੇ ਸਿੱਖ ਸਿਆਸਤਦਾਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਲਗਾਤਾਰ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਿੱਖ ਸਿਆਸਤ ਕਰਕੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਧਰਮ ਨਿਰਪੇਖ ਹੋਣ ਦੀ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਹੰਢਾਉਣੀ ਪੈ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖ ਸਿਆਸਤ ਨੂੰ ਪੰਥਕ ਹੋਣ ਦੀ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਨਾਲ ਨਿਭਣਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚ ਮਸਲਾ ਇਹ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਇਕੱਲੇ ਅਕਾਲੀਆਂ ਤੋਂ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਹਰ ਕਿਸਮ ਦੇ ਸਿੱਖ ਸਿਆਸਤਦਾਨਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾਏ ਜਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਤਾਂ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਦਾ ਏਜੰਡਾ ਸਿੱਖ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਸਿਆਸਤਦਾਨਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰਾਉਣ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਉਸਾਰਿਆ ਜਾਵੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਕੋਈ ਗੈਰ ਸਿੱਖ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਲੜ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ।

ਵੈਸੇ ਤਾਂ ਵਰਤਮਾਨ ਵਿਚ ਸਿਆਸਤ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਰੋਕਾਰਾਂ ਦਾ ਇਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਬੋਲਬਾਲਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਿਆਸਤ ਮੁਕਤ ਸਿੱਖ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਕਰਨਾ ਵੀ ਔਖਾ ਲੱਗਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਹੈ। ਸਿਆਸਤਦਾਨਾਂ ਨੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਵੋਟ ਬੈਂਕ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਗਵਾ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਅਜਿਹੇ ਸਿੱਖ ਪਲੈਟਫਾਰਮ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਪ੍ਰੋਐਕਟਿਵ ਏਜੰਡਾ ਇਹ ਹੋਵੇ ਕਿ ਸਿੱਖ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਸਿਆਸਤਦਾਨਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰਾ ਕੇ ਹੀ 'ਪੰਥ ਵੱਸੇ ਮੈਂ ਉਜੜਾਂ ਮਨ ਚਾਉ ਘਨੇਰਾ' ਵਾਲੀ ਪੰਥਕ ਪਹਿਲ ਤਾਜ਼ਗੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਚੰਡ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਵੇਖਿਆ ਤੇ ਸਮਝਿਆ ਇਹ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ:

1. ਇਸ ਵੇਲੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਪੰਥਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ ਸਿਆਸੀ ਸਪੇਸ ਨੌਕੇ ਨੌਕ ਭਰੀ ਪਈ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਧਾਰਮਿਕ ਸਪੇਸ ਖਾਲੀ ਪਈ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਸਿਆਸਤ ਕੇਂਦਰ ਵਿਚ ਆ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਧਰਮ, ਹਾਸ਼ੀਏ 'ਤੇ ਧੱਕਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਧਰਮ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰ ਵਿਚ ਲਿਆਏ ਬਿਨਾਂ ਸਿੱਖ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਿਆਸੀ ਅਪਹਰਣ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਬਚਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ।
2. ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਏਜੰਡਾ ਵਿਗੂਣੀ ਪਹੁੰਚ ਦੇ ਪੈਰੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਏਜੰਡੇ ਮੁਤਾਬਕ ਚੱਲ ਰਹੀ ਸਿੱਖ ਸਿਆਸਤ ਸਿੱਖ ਨਜ਼ਰੀਏ ਤੋਂ ਗੁਆ ਵੱਧ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਬਚਾ ਘੱਟ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਰੀਐਕਟਿਵ ਪਹੁੰਚ ਨੂੰ ਸਿਆਸਤ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਆ ਕੇ ਸਿੱਖ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਨੂੰ ਵਿਰਾਸਤੀ ਸੁਰ ਵਿਚ ਉਸਾਰੇ ਜਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨੂੰ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਏਜੰਡੇ ਵਜੋਂ ਉਸਾਰੇ ਜਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।
3. ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਅਪਹਰਣ ਉਨਾ ਬਾਹਰੋਂ ਨਹੀਂ

ਹੋਇਆ, ਜਿੰਨਾ ਅੰਦਰੋਂ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ 2% ਤੋਂ ਵੀ ਘੱਟ ਸਿੱਖ ਸਿਆਸਤਦਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਦਾ ਖਮਿਆਜ਼ਾ 98% ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਭੁਗਤਣਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਮੁਕਤੀ ਦੇ ਏਜੰਡੇ ਲਈ ਪਹਿਲਾ ਪੈਰ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਗੁਰੂ ਕੇ ਲਾਲ ਨੂੰ ਤਾਂ ਪੁੱਟਣਾ ਹੀ ਪੈਣਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਨੂੰ ਸਿਆਸਤ ਮੁਕਤ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਕਿਹਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

4. ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਲੋੜੀਂਦੇ ਏਜੰਡੇ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦੀ ਜਿੰਮੇਵਾਰੀ ਕੌਮ ਦੇ ਅਕਾਦਮੀਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਬੁੱਧੀਜੀਵੀਆਂ ਅਤੇ ਚੇਤਨ ਸਿੱਖ ਬਜ਼ਰਗੀ ਨੂੰ ਸਵੈ-ਇੱਛਤ ਗੁਰੂਕਿਆਂ ਵਾਂਗ ਆਪਣੀ ਵਿਹਲ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਲੇਖੇ ਲਾ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜਾਹਰ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਰਾਹੀਂ ਨਹੀਂ, ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਲਈ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
5. ਮੀਡੀਆ ਦੇ ਇਸ ਯੁੱਗ ਵਿਚ ਇਹ ਭੂਮਿਕਾ 'ਕਿਛੁ ਕਹੀਐ ਕਿਛੁ ਸੁਣੀਐ' ਦੀ ਸੁਰ ਵਿਚ ਸੰਵਾਦੀ ਮਾਹੌਲ ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ ਨਿਭਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਲੋੜਵੰਦ ਤੱਕ ਚੱਲ ਕੇ ਜਾਣ ਨਾਲ ਹੀ ਸੰਭਵ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀਆਂ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਦਾ ਕਾਰਨ 1925 ਦਾ ਐਕਟ ਓਨਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜਿੰਨਾ ਇਸ ਐਕਟ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸਿਆਸਤ ਹੈ। ਐਕਟ ਜਿਥੇ ਪੰਥਕ ਸੁਰ ਵਿਚ ਸੁਤੰਤਰ ਵਿਚਰਨ ਲਈ ਪਦਵੀ ਦੀ ਨੈਤਿਕਤਾ ਦਾ ਰਾਹ ਦਿੰਦਾ ਵੀ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਪਦਵੀ ਦੇ ਹੱਕ ਦੀ ਵਿਧਾਨਕਤਾ ਵਿਚ ਆਪ ਹੀ ਕੱਸ ਲਿਆ ਹੈ। ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਜੋ ਵੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਐਕਟ ਵਿਚ ਕਿਧਰੇ ਵਿਵਸਥਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਥਾਏ ਮੇਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਮਤਾ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਪਾਸ ਵੀ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਪਰ ਇਸ 'ਤੇ ਅਮਲ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਰਾਏ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਨੂੰ ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਤੱਕ ਲੈ ਕੇ ਜਾਣ ਦੀ ਸਿਆਸਤ ਆਪ ਹੀ ਕਰੀ ਜਾਵਾਂਗੇ ਤਾਂ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਸੀਆ ਤੇ ਸੁੰਨੀਆਂ ਵਾਂਗ ਵੰਡਣ ਦੀ ਸਿਆਸਤ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵਾਸਤੇ ਚੁਣੌਤੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਐਕਟ ਮੁਤਾਬਕ ਮਿਲੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਜੁਡੀਸ਼ਲ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗੇ ਤਾਂ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵਿਧਾਨ ਮੁਤਾਬਕ ਨਿਆਂ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕਾਂਗੇ।

ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੰਸਥਾ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਰਨ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰਾਂਗੇ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਫੈਸਲੇ ਆਪ ਕਰ ਸਕਣ ਦਾ ਹੱਕ ਗੁਆ ਲਵਾਂਗੇ। ਐਕਟ ਨੂੰ ਵਿਧਾਨਕਤਾ ਵਿਚ ਕੱਸਣ ਕਰਕੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਗੋਲਕ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ੇ ਦੀ ਸਿਆਸਤ ਲੱਗਣ ਲੱਗ ਪਈਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਸਿਆਸੀ ਚੋਣ ਨਿਸ਼ਾਨ 'ਤੇ ਚੋਣ ਲੜਨ ਤੋਂ ਗੁਰੇਜ਼ ਕਰਕੇ ਬਚਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਿਹਾ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕਦੇ ਨਿੱਠ ਕੇ ਸੋਚਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਗਿਆ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਇਹ ਮਸਲਾ ਪੈਦਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਵਿਚੋਂ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਹੀ ਗਾਇਬ ਹੁੰਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਦਾ ਭੈਅ ਉਸ ਨੂੰ ਹੈ, ਜੋ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਦੀ ਸਿਆਸਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕੀ ਇਹ ਦੱਸਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਵਿਦਿਅਕ ਯੋਜਨਾ ਕੀ ਹੈ, ਕਿਉਂ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਥੇ ਹੈ? ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਭਰਤੀ ਨਿਯਮਾਂ, ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਸ਼ਰਤਾਂ ਬਾਰੇ ਕੀ ਕੋਈ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਹੈ? ਜੇ ਹੈ ਤਾਂ ਲਾਗੂ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਿਹਾ?

ਅਜਿਹੇ ਮਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਸ. ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ (ਸੇਵਾ ਮੁਕਤ ਸਕੱਤਰ) ਅਤੇ ਹੁਣ ਸ. ਹਰਚਰਨ ਸਿੰਘ (ਸੇਵਾ ਮੁਕਤ ਚੀਫ ਸਕੱਤਰ) ਵੱਲੋਂ ਪੁਸਤਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਚੁਕੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਵੀ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਦਾ ਸਿਆਸੀ ਅਪਹਰਣ ਹੋ ਜਾਣ 'ਤੇ ਉਂਗਲਾਂ ਉਠਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਅਜਿਹੇ ਵਰਤਾਰੇ ਨੂੰ ਗੁਰ ਭਾਈਆਂ ਵੱਲੋਂ ਆਲੋਚਨਾ ਵਾਂਗ ਲਏ ਜਾਣ ਦੀ ਥਾਂ, ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਦੀ ਸਿਆਸਤ ਵਾਂਗ ਠੰਡੇ ਬਸਤੇ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਵਾਲ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਦੀ ਨੈਤਿਕਤਾ ਦੇ ਗੁਆਚਣ ਦਾ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਸਿੱਖ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਸੁਧਾਰ ਵੱਲ ਸੇਧਤ ਸੀ, ਪਰ ਇਸ ਨਾਲ ਸਿਆਸੀ ਸੁਰ ਵਿਚ ਨਿਪਟਦਿਆਂ ਅਵਾਜ਼ ਉਠਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਪੰਥ ਦੇ ਦੋਖੀਆਂ ਦੀ ਕਹਾਤੀ ਦੇ ਦਸਤੇ ਵਾਂਗ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਚੇਤਨਾ ਨਾਲ ਸੰਵਾਦ ਰਚਾਏ

(ਬਾਕੀ ਅਗਲੇ ਸਫੇ 'ਤੇ)

ਬਿਨਾ ਸਿਆਸੀ ਅਪਹਰਣ ਦੀਆਂ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਘਟਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਕੌਣ ਕਿਸ ਨੂੰ ਦੱਸੇ ਕਿ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵੀ ਸਰਕਾਰੀ ਅਦਾਰਿਆਂ ਵਾਂਗ ਸਿਆਸਤ ਅਤੇ ਅਫਸਰਸ਼ਾਹੀ ਦੇ ਨਾਪਾਕ ਗਠਜੋੜ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੁੰਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਧਰਮ ਰਾਹੀਂ ਨਹੀਂ, ਸਿਆਸਤ ਰਾਹੀਂ ਪਰਵੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਆਸਥਾ ਅਤੇ ਚੇਤਨਾ ਦੀ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਭੂਮਿਕਾ ਸਹਾਇਕ ਹੋਣ ਦੀ ਥਾਂ ਚੁਣੌਤੀ ਹੁੰਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਚੇਤੇ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਧਰਮ ਵਿਚ ਆਸਥਾ ਉਸ ਮਾਤਰਾ ਵਿਚ ਬਚੀ ਰਹਿ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਮਜ਼ਬੂਤ ਜੜ੍ਹ ਡਿੱਕੇ ਡੋਲੇ ਖਾਣ ਤੋਂ ਬਚਾ ਕੇ ਰੱਖਦੀ ਹੈ। ਜੜ੍ਹ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ 'ਕਠੂ ਜਿਉਣਾ ਉਭ ਚੜ੍ਹਤ ਹੈ' ਕਥਹੁ ਜਾਏ ਪਇਆਲੇ' ਜਿਹੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਆਤਮ ਖੁਆਰੀਆਂ ਵੱਲ ਧੱਕਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

ਅਜਿਹੀਆਂ ਦੁਸ਼ਵਾਰੀਆਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਇਸ ਵੇਲੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਸੁਜੱਗ ਲੋਕ ਹੀ ਆਪਣੀ ਚੇਤਨਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਚੱਡ ਰੱਖ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਅਕਾਦਮਿਕਤਾ ਨਾਲ ਸੁਜੱਗਤਾ ਨੂੰ ਜੋੜ ਕੇ ਵੇਖਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਵੇਲੇ ਸਿੱਖ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਸੰਸਥਾ ਮੁਖੀ ਅਤੇ ਅਫਸਰਸ਼ਾਹੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਪੱਖੋਂ ਕਾਫੀ ਪੁਖਤਾ ਹਨ। ਫਿਰ ਵੀ ਸਿਆਸਤ ਅੱਗੇ ਕਿਉਂ ਬੇਵੱਸ ਹਨ? ਇਸ ਬਾਰੇ ਜੇ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਪੁੱਛ ਲੈਣ ਦੀ ਹਲੀਮੀ ਤੋਂ ਕੰਮ ਲੈ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਿਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿ ਸਿੱਖ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿਚ ਅਕਾਲ ਨਾਲੋਂ ਸ਼ਕਲ ਨੂੰ ਅਤੇ ਕੰਮ ਨਾਲੋਂ ਚਾਪਲੂਸੀ ਨੂੰ ਵੱਧ ਮਾਨਤਾ ਦੇਣ ਕਰਕੇ ਭਰਤੀ ਵੇਲੇ ਸਿਆਸਤ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਸਮਕਾਲੀ ਸਿੱਖ ਸਰਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਧਰਮ ਬਨਾਮ ਸਿਆਸਤ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਲੋੜ ਅਜਿਹੇ ਸਦਾਲਾਂ ਦੇ ਜਵਾਬ ਲੱਭਣ ਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਸਿਆਸੀ ਗੁਲਾਮੀ ਤੋਂ ਕਿਵੇਂ ਬਚਾਇਆ ਜਾਵੇ?

ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਬਾਰੇ ਸੋਚਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੀ ਕੌਮ ਬਿਨਾ ਕਿਸੇ ਕਸੂਰ ਦੇ

ਸਜਾ ਭੁਗਤ ਰਹੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਵੱਲੋਂ ਬਖਸ਼ੀ ਪ੍ਰਭੂ ਸੰਤਾ ਸੰਪੰਨ ਦੀ ਦਾਅਵੇਦਾਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਕੇ ਕਹਾਉਣ ਵਾਲੇ ਗੁਲਾਮੀ ਦਰ ਗੁਲਾਮੀ ਦੇ ਚੱਕਰਵਿਊ ਵਿਚ ਫਸੇ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ-ਰੰਗਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕ, ਸੁਧਾਰਕ, ਸ਼ੁਰਧਾਵਾਨ, ਸਿਆਸੀ ਅਤੇ ਅਕਾਦਮੀਸ਼ਨ ਗੁਰੂ ਚਿੰਤਨ ਦੇ ਧੁਰੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਤੁਤੀ ਵਜਾਉਂਦੇ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਤਰਜੀਹਾਂ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨਦੇਹੀ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਸਭ ਸਿੱਖ ਪਰਤਾਂ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਸ ਲਈ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਿਆਸਤਦਾਨਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਭਰੋਸੇ ਵਿਚ ਲਏ ਬਿਨਾ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਵਜੋਂ ਲਏ ਜਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਸਿੱਖ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਿਆਸੀ ਸ਼ਿਕੰਜੇ ਵਿਚੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰਵਾਏ ਬਿਨਾ ਪੰਥਕ ਬੋਲਬਾਲੇ ਲਈ ਨਹੀਂ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਮੌਜੂਦਾ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੀ ਕਿ ਕੋਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੁੱਛੇ ਕਿ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵਿਚ ਕੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਉਂ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ? ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਪੁੱਛ ਤੇ ਦੱਸ ਸਕਦਾ ਕਿ ਤਖਤਾਂ ਦੀ ਜਥੇਦਾਰੀ ਸੰਸਥਾ ਕੀ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ? ਤਖਤ ਅਤੇ ਜਥੇਦਾਰੀ ਵਿਚਾਲੇ ਸਹਿਜ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਨਾ ਕੋਈ ਵਿਧੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਯੋਜਨਾ ਹੈ। ਇਹ ਜਿੰਨਾ ਛੇਤੀ ਸਮਝ ਲਈਏ ਚੰਗਾ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਸਿੱਖੀ, ਸਿਆਸਤ ਦੀ ਪੱਟੀ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਇਸ ਨਾਲ ਭਾਈਵਾਲਾਂ ਵਾਂਗ ਨਿਭ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਨਾਲ ਸਿਆਸੀ ਰੰਗ ਵਾਲੇ ਗਾਹਕ ਅਤੇ ਖਰੀਦਦਾਰ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਅਜਿਹੇ ਮੰਡੀਕਰਣ ਦੀ ਸਿੱਖ ਸਿਧਾਂਤ ਵਿਚ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਿਆਸਤ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਰਾਹੀਂ ਹੋ ਰਹੀ ਘੁਸਪੈਠ ਨਾਲ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਆ 'ਤੇ ਲੱਗਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਵਿਰਾਸਤ ਨੂੰ ਸਾਂਭਣ ਵੱਲ ਕਿਸੇ ਦਾ ਧਿਆਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਰਾਹੇ ਪੈਣ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿੱਖ ਆਪਣੀ ਉਪਭੋਗੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਦੇ ਵਹਿਣ ਵਿਚ ਵਹਿ ਕੇ

ਸਿਆਸੀ ਸੰਦ ਅਰਥਾਤ ਮਹਿਜ਼ ਵੋਟਰ ਬਣਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਸਿਆਸੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਸ਼ਰੀਕ ਬਣ ਕੇ ਨਹੀਂ ਰੋਕਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਦੂਜੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੁਧਾਰ ਲਹਿਰ ਚਲਾਉਣੀ ਪਵੇਗੀ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਅਰੰਭ ਆ ਰਹੀਆਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਚੋਣਾਂ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਇਹ ਤਾਂ ਸਭ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦਾ ਬਰਾਸ਼ਟਾ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਜਦੋਂ ਦਾ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਜਥੇਦਾਰੀ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ (ਸਿੱਧਾ ਜਾਂ ਅਸਿੱਧਾ) ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਹੀ ਸਾਡੀਆਂ ਤਿੰਨਾਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ (ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ, ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਅਤੇ ਅਕਾਲੀ ਦਲ) ਦੇ ਮੁਖੀਆਂ ਨੂੰ ਅਪਹਰਣ ਜਿਹੀ ਹੋਣੀ ਭੋਗਣੀ ਪੈ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਥਿਤੀ ਘੱਟ ਜਾਂ ਵੱਧ ਅਜਿਹੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜਥੇਦਾਰ ਤੋਂ ਡਰਦਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ, ਜਥੇਦਾਰ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਤੋਂ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਤੋਂ ਡਰਦਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਕੌਣ ਕਿਸ ਨੂੰ ਸਮਝਾਵੇ ਕਿ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਧਾਰਮਿਕ ਮੁੱਖ ਧਾਰਾ ਹੈ, ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਸਿਆਸੀ ਮੁੱਖ ਧਾਰਾ ਅਤੇ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਪੰਥਕ ਮੁੱਖ ਧਾਰਾ ਹੈ। ਤਿੰਨੇ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਸੁਤੰਤਰ ਵਿਚਰਦੀਆਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੀਆਂ ਪੂਰਕ ਹੋਣ ਲਈ ਪਾਬੰਦ ਹਨ। ਇਹ ਅੰਤਰ ਸਬੰਧਤਾ ਇਸ ਕਰਕੇ ਹੋਣ ਲਈ ਹੈ ਕਿ ਤਿੰਨਾਂ ਹੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਮੁਖੀਆਂ ਨੇ ਬਰਾਸ਼ਟਾ ਪਦਵੀ ਦਾ ਹੱਕ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੰਸਥਾ ਸਮਝ ਲਿਆ ਹੈ। ਇਸੇ ਨੂੰ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦਾ ਸਿਆਸੀ ਅਪਹਰਣ ਕਿਹਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਦਾ ਅਪਹਰਣ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਢਾਂਚੇ ਵਿਚ ਪਈਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਸਮਰਥਨ ਵਿਚ 1925 ਦੇ ਐਕਟ ਰਾਹੀਂ ਜਥੇਦਾਰੀ ਸੰਸਥਾ ਨੂੰ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਅਧੀਨ ਕਰ ਲੈਣ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਵਿਧਾਨਕਤਾ ਦੇ ਸ਼ਿਕੰਜੇ ਵਿਚ ਕੱਸੀਆਂ ਸਿੱਖ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਮੁਖੀਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਹੱਕ ਆਮ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਜਵਾਬਦੇਹ ਬੋਝਕ ਨਹੀਂ ਰਹੇ, ਪਰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਭੁੱਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ ਪਦਵੀਆਂ ਦੇ ਹੱਕ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਆਮ ਸਿੱਖ ਹੀ ਕਰਦਾ ਆਇਆ ਹੈ। ਆਮ ਸਿੱਖ ਜਦੋਂ ਟੋਹੜਾ-ਬਾਦਲ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਹਾਰਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸੇ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਮੌਜੂਦਾ ਸਿਆਸੀ ਘੜਮੌਸ ਵਿਚ ਭੁਗਤਣਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਵਿਧਾਨਕ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਜੇ ਧੱਕੜ ਬਹੁਮੰਜਰੀ ਨਾਲ ਆਮ ਬੰਦੇ ਦੀ ਮਨਜ਼ਾ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਭੁਗਤ ਜਾਣ ਤਾਂ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਆਮ ਬੰਦੇ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਨਹੀਂ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਇਸ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਜਿਹੇ ਜਿਹੀ ਹਾਲਤ ਭਾਜਪਾ ਦੀ ਸੀ. ਏ. ਏ. ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਭਾਰਤੀਆਂ ਵਿਚਾਲੇ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਉਹੋ ਜਿਹੀ ਹਾਲਤ ਪੰਥਕ ਹਲਕਿਆਂ ਵਿਚ ਸਿੱਖ

ਸਿਆਸਤਦਾਨਾਂ ਦੀ ਵੀ ਹੋਈ ਪਈ ਹੈ। ਆਮ ਸਿੱਖ ਜਿਸ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਹਜਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਉਸ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਜਿੱਤੇ ਵੀ ਹਾਰੇ ਹੋਇਆਂ ਜਿਹੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਜੋ ਮੌਕਾ ਆ ਰਹੀਆਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਆਮ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਆਮ ਮੌਕਿਆਂ ਵਾਂਗ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਇਸੇ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੁਧਾਰ ਲਹਿਰ ਦੂਜੀ ਦੀਆਂ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਵਾਂਗ ਵੇਖੇ ਜਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਸਮਝ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਆਮ ਸਿੱਖ ਦੇ ਸਿੱਕਿਆਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਕੇ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਵਿਚ ਘਿਰਦੀ ਜਾਏਗੀ, ਤਿਵੇਂ ਤਿਵੇਂ ਸਿੱਖ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦਾ ਸਿਆਸੀ ਅਪਹਰਣ ਹੋ ਸਕਣ ਦੀਆਂ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਵਧਦੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਇਸ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਮਰਹੂਮ ਜਥੇਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਟੋਹੜਾ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਨੂੰ ਸ਼ੇਰ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਕਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਚੇਤਾ ਕਰਾਉਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਇਥੇ ਚੰਗੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਤਾਂ ਪੰਥ ਦੇ ਖਾਤੇ ਵਿਚ ਪੈ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਗਲਤੀ ਨਾਲ ਜਾਂ ਅਣਜਾਣੇ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਗਲਤੀ ਵੀ ਸਭ ਨੂੰ ਭੁਗਤਣੀ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦਰਦ ਤੋਂ ਇਸ ਵੇਲੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਮਹਿਰੂਮ ਲੱਗਣ ਲੱਗ ਪਈ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹੀ ਦਰਪੇਸ਼ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਹੁੰਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਸਿਆਸਤ ਨੂੰ ਧਰਮ ਦੇ ਸਾਰੇ ਰਸਤੇ ਰੋਕਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਰੁਕਾਵਟ ਭਰਤੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਤੱਕ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਸਰ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਪਦਵੀਆਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਪਦਵੀਆਂ ਦੀ ਨੈਤਿਕਤਾ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਫੇਲ੍ਹ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਜੇ ਕੁਝ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ, ਉਸੇ ਨੂੰ ਨੌਕਰੀ ਜਾਂ ਪੰਥਕ ਜਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸਮਝਣ ਦੀ ਵਧੀਕ ਹੋਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਏਨੀ ਕੁ ਗੱਲ ਵੱਲ ਵੀ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਕਿ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੀਆਂ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵਿਧਾਨ ਮੁਤਾਬਕ ਚੱਲਣ ਦੀਆਂ ਮਜ਼ਬੂਤੀਆਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਪੰਥਕ ਰਾਹ ਰੋਕਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਬਚੀ ਖੁਚੀ ਪੰਥਕਤਾ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨੂੰ ਕਚਹਿਰੀਆਂ ਤੱਕ ਲੈ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਅਜੀਬ ਕਿਸਮ ਦੀ ਸਿਆਸੀ ਘੜਮੌਸ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਇਸ ਨੂੰ ਅਗਿਆਨ ਅਤੇ ਅਨਪੜ੍ਹਤਾ ਦੇ ਖਾਤੇ ਵਿਚ ਰੱਖਣ ਦੀ ਸਿਆਸਤ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ ਸੀ। ਨਤੀਜਨ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮਸਲੇ ਅਤੇ ਮੁੱਦੇ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਦੀ ਆਸ ਵਿਚ ਸੁਲਝਣ ਦੀ ਥਾਂ ਦਿਨੋ ਦਿਨ ਉਲਝਦੇ ਹੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਗਲ ਪਏ ਢੇਲ ਵਾਂਗ ਨਿਭਾਈਆਂ ਜਾਣ ਲੱਗ ਪਈਆਂ ਹਨ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਕੋਲੋਂ ਪੰਥਕ

ਬੋਲਬਾਲੇ ਦੇ ਮਾਧਿਅਮ ਤਲਾਸ਼ਣ ਦੀ ਆਸ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਪਰ ਹੋ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ। ਕਾਰਨ ਇਹ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਹਿਯੋਗ ਦੇਣ ਦੀ ਥਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰਾਹ ਰੋਕ ਕੇ ਆਪਾਧਾਪੀ ਵੱਲ ਧੱਕਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਗੁਰਮਤਿ ਨੂੰ ਆਮ ਜਗਿਆਸੂ ਤੱਕ ਲੈ ਕੇ ਜਾਣ ਦੀਆਂ ਵਿਧੀਆਂ ਦਾ ਰਾਹ ਰੋਕਣ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਸਭ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਤੁਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਆਪਣਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਭਜਾਉਣ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਨਿਕਲ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਇਸ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਹਰੇਕ ਸਿੱਖ ਸਿਆਸਤਦਾਨ ਸਿੱਖ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵਿਰੋਧੀ ਸਿਆਸਤਦਾਨ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਵਰਤਣਾ ਚਾਹ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਹੀ ਸਿਆਸੀ ਤਾਣੇ ਬਾਣੇ ਵਿਚ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਉਲਝਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹੀ ਸੰਸਥਾ ਮੁਖੀਆਂ ਵਾਸਤੇ ਆਤਮ ਆਤੰਕਣ ਜਿਹਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਪਦਵੀ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਪਦਵੀ ਦੀ ਨੈਤਿਕਤਾ ਵਿਚਾਲੇ ਸੰਤੁਲਨ ਰੱਖ ਸਕਣ ਦੀ ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਲ ਨਿਭਣਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੁੰਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਜੇ ਵੀ ਸਿੱਖ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਪਿੱਛੋਂ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਭਰੋਸਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਧਰਮ ਅਤੇ ਸਿਆਸਤ ਦਾ ਨਾਪਾਕ ਗੱਠਜੋੜ ਇਸੇ ਵਿਚ ਰੁਕਾਵਟ ਬਣਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਜੇ ਅੰਦਰੋਂ ਸੰਵਾਦ ਨਾ ਰਚਾਇਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਆ ਰਹੀਆਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਚੋਣਾਂ ਵੀ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਂਗ ਧਰਮ ਅਤੇ ਸਿਆਸਤ ਦੇ ਨਾਪਾਕ ਗੱਠਜੋੜ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ।

ਇਸ ਵੇਲੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਿਆਸਤ ਇਕਜੁੱਟਤਾ ਵਿਖਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਧਰਮ ਵਾਲੇ ਵੰਡੇ ਹੋਏ ਲੱਗ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਮਸਲੇ 'ਤੇ ਲਗਾਤਾਰ ਸੰਵਾਦ ਰਚਾ ਕੇ ਕਿਸੇ ਨਤੀਜੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਲੱਗਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਿੱਖ ਵਿਚਾਲੇ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਪਲੈਟਫਾਰਮ ਸਿਰਫ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਿੰਗ ਅਤੇ ਪਲੈਨਿੰਗ ਲਈ ਜਥੇਦਾਰ ਦੀ ਨਿਜੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਮੌਕਾ ਨਹੀਂ ਸੰਭਾਲੋਗੇ ਤਾਂ ਉਹੀ ਖਤਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋਵਾਂਗੇ, ਜਿਸ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਨੂੰ ਭੁਗਤਣੀ ਪੈ ਸਕਦੀ ਹੈ,

ਯੋਰ ਖਮੋਸ਼ੀ ਕਹਾਂ ਤੱਕ
ਲੱਜਤ-ਏ-ਫਰਿਆਦ ਪੈਦਾ ਕਰ,
ਜਮੀਂ ਪਰ ਤੂ ਹੋ ਔਰ
ਤੇਰੀ ਫਰਿਆਦ ਆਸਮਾਨੋਂ ਮੇਂ,
ਨਾ ਸਮਝੋਗੇ ਤੇ ਮਿਟ ਜਾਉਗੇ
ਐ ਹਿੰਦੁਸਤਾਂ ਵਾਲੇ,
ਤੁਮਹਾਰੀ ਦਾਸਤਾਂ ਤੱਕ
ਨ ਹੋਗੀ ਦਾਸਤਾਨੋਂ ਮੇਂ।

ਗਾਵਤ ਗਾਵਤ ਪਰਮ ਗਤਿ ਪਾਈ

ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫॥
ਦੀਨੋ ਨਾਮੁ ਕੀਓ ਪਵਿਤੁ॥
ਹਰਿ ਧਨੁ ਰਾਸਿ ਨਿਰਾਸ ਇਹ ਬਿਤੁ॥
ਕਾਟੀ ਬੰਧਿ ਹਰਿ ਸੇਵਾ ਲਾਏ॥
ਹਰਿ ਹਰਿ ਭਗਤਿ ਰਾਮ ਗੁਣ ਗਾਏ॥
ਬਾਜੇ ਅਨਹਦ ਬਾਜਾ॥
ਰਸਕਿ ਰਸਕਿ ਗੁਣ ਗਾਵਹਿ ਹਰਿ ਜਨ
ਅਪਨੈ ਗੁਰਦੇਵਿ ਨਿਵਾਜਾ॥ ਰਹਾਉ॥
ਆਇ ਬਨਿਓ ਪੂਰਬਲਾ ਭਾਗੁ॥
ਜਨਮ ਜਨਮ ਕਾ ਸੋਇਆ ਜਾਗੁ॥
ਗਈ ਗਿਲਾਨਿ ਸਾਧ ਕੈ ਸੰਗਿ॥
ਮਨੁ ਤਨੁ ਰਾਤੋ ਹਰਿ ਕੈ ਰੰਗਿ॥
ਰਾਖੇ ਰਾਖਨਹਾਰ ਦਇਆਲ॥
ਨਾ ਕਿਛੁ ਸੇਵਾ ਨਾ ਕਿਛੁ ਘਾਲ॥
ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਪੁਭਿ ਕੀਨੀ ਦਇਆ॥
ਬੁਛਤ ਦੁਖ ਮਹਿ ਕਾਢਿ ਲਇਆ॥
ਸੁਣਿ ਸੁਣਿ ਉਪਜਿਓ ਮਨ ਮਹਿ ਚਾਉ॥
ਆਠ ਪਹਿਰ ਹਰਿ ਕੇ ਗੁਣ ਗਾਉ॥
ਗਾਵਤ ਗਾਵਤ ਪਰਮ ਗਤਿ ਪਾਈ॥
ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਨਾਨਕ ਲਿਵ ਲਾਈ॥

ਗੁਰ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਰਹਾਉ ਦੀ ਪੰਕਤੀ ਵਿਚ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਹੇ ਭਾਈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਉਤੇ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਗੁਰਦੇਵ ਨੇ ਮਿਹਰ ਕਰ ਦਿਤੀ, ਉਹ ਸੇਵਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਅਨੰਦ ਨਾਲ ਹਰੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਅੰਦਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖਿੜਾਉ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇਕ ਰਸ ਵਾਜੇ ਵੱਜ ਰਹੇ ਹੋਣ। ਆਉ ਭਾਈ ਅਸੀਂ ਵੀ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮੱਤ ਲੈ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਜੁੜੀਏ।

ਗੁਰਦੇਵ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਹੇ ਭਾਈ ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨੇ ਮਿਹਰਬਾਨ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਦੇ ਦਿਤਾ, ਉਸ ਦਾ ਜੀਵਨ ਪਵਿੱਤਰ ਬਣਾ ਦਿਤਾ। ਹੇ ਭਾਈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨੇ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਸਰਮਾਇਆ ਬਖਸ਼ਿਆ, ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਇਸ ਨਾਮ ਧਨ ਨੂੰ ਪਾ ਕੇ ਦੁਨਿਆਵੀ ਧਨ ਵਲੋਂ ਉਪਰਾਮ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨੇ ਜਿਸ ਦੇ ਜੀਵਨ ਰਾਹ ਵਿਚੋਂ ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਦੀ ਰੁਕਾਵਟ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿਤੀ ਅਤੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਭਗਤੀ ਵਿਚ ਜੋੜ

ਦਿਤਾ, ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਸਦਾ ਹੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਹੇ ਭਾਈ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਹੋਰਨਾਂ ਵਾਸਤੇ ਬਣੀ ਨਫਰਤ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ

ਗੁਰਬਾਣੀ ਗਿਆਨ

ਅਤੇ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਮਨ ਤੇ ਤਨ ਉਸ ਮਾਲਕ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੰਗਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹੇ ਭਾਈ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦੀ ਬਰਕਤ ਨਾਲ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਦੀ ਨੀਂਦ ਵਿਚ ਪਿਛਲੇ ਕਈ ਜਨਮਾਂ ਦਾ ਸੁੱਤਾ ਪਿਆ ਮਨ ਜਾਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਸਦਕਾ ਹੀ ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਪਹਿਲੇ ਜਨਮ ਦਾ ਕੀਤਾ ਚੰਗਾ ਨੇਕ ਕਰਮ ਵੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਦਾ ਸਬੱਬ ਆ ਬਣਦਾ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਹੇ ਭਾਈ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਉਤੇ ਉਸ ਦਇਆਵਾਨ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਕਿਰਪਾ ਕੀਤੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਦੁੱਖਾਂ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਡੁਬਦੇ ਨੂੰ ਬਾਹੋਂ ਫੜ ਕੇ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਲਿਆ ਤੇ ਬਚਾ ਲਿਆ। ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਕੋਈ ਸੇਵਾ ਨਹੀਂ ਦੇਖੀ, ਕੋਈ ਉਸ ਦੀ ਮਿਹਨਤ ਨਹੀਂ ਵੇਖੀ। ਬਸ ਦਇਆਵਾਨ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਦੁੱਖਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਵਾਲੇ ਮਾਲਕ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬਚਾ ਲਿਆ।

ਗੁਰਦੇਵ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਹੇ ਭਾਈ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸਿਫਤ ਸਾਲਾਹ ਮੁਤ ਮੁਤ ਸੁਣ ਕੇ ਮਨ ਵਿਚ ਚਾਉ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ, ਉਹ ਵਡਭਾਗਾ ਮਨੁੱਖ ਅੱਠੇ ਪਹਿਰ ਹਰ ਵੇਲੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਹੇ ਭਾਈ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦਿਆਂ ਉਸ ਨੇ ਸਭ ਤੋਂ ਉਚੀ ਆਤਮਕ ਅਵਸਥਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਈ। 'ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਨਾਨਕ ਲਿਵ ਲਾਈ॥' ਨਾਨਕ ਆਖਦਾ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਉਸ ਨੇ ਪ੍ਰਭੂ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਲਿਵ ਭਾਵ ਸੁਰਤਿ ਜੋੜ ਲਈ।

-ਬੀਬੀ ਸੁਰਜੀਤ ਕੌਰ ਸੈਕਰਾਮੈਂਟੋ

ਬਾਬੇ ਕੀਤਾ ਸਟਿੰਗ ਆਪਰੇਸ਼ਨ

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ 550ਵਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਿਹਾੜਾ ਜਿਸ ਦੂਮ ਧੜਕੇ ਨਾਲ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਮਨਾਇਆ, ਉਸ ਦੀ ਗੂੰਜ ਸੱਚ ਖੰਡ ਵਿਖੇ ਵਿਸ਼ਰਾਮ ਕਰ ਰਹੇ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਤੱਕ ਵੀ ਅੱਪੜੀ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਬਹੁਤੀਆਂ ਸਿਫਤਾਂ ਅਤੇ ਹੱਦੋਂ ਵੱਧ ਸੋਹਲੇ ਗਾਉਣੇ ਅਕਾਉ ਲੱਗੇ, ਪਰ ਜਦ ਇੱਕ ਸਮਾਗਮ ਵਿਖੇ ਇੱਕ ਵਿਦਵਾਨ ਲੇਖਕ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿੰਦਿਆਂ

ਹਰਜੀਤ ਦਿਓਲ, ਬਰੈਂਪਟਨ
ਫੋਨ: 905-676-9242

ਸੁਣਿਆ, ਪਈ ਜੇ ਅੱਜ ਬਾਬਾ ਜੀ ਹੋਣ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦੇ ਸਿੱਖ ਹੋਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰੀ ਹੋ ਜਾਣ, ਤਾਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦਾ ਮੱਥਾ ਠਣਕਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੋਚਿਆ, ਪਈ ਮੈਂ ਤਾਂ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਦੁਨੀਆਂ 'ਚ ਬਿਹਤਰੀਨ ਕਿਰਦਾਰ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਹੋਣ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਕਰਕੇ ਆਇਆ ਸਾਂ ਤੇ ਅੱਜ ਇਹ ਲੇਖਕ ਵਿਦਵਾਨ ਕੀ ਪਿਆ ਆਂਹਦਾ? 'ਚਲੇ ਅੱਜ ਸਟਿੰਗ ਆਪਰੇਸ਼ਨ ਕੀਤਾ ਜਾਏ ਅਤੇ ਸੱਚਾਈ ਦਾ ਪਤਾ ਲਾਇਆ ਜਾਏ' ਸੋਚ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵੱਲ ਚੱਲ ਪਾਏ।

'ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ 'ਚ ਮੇਰੇ ਸਿੱਖ ਵੱਡੀਆਂ ਮੱਲਾਂ ਪਏ ਮਾਰਦੇ ਨੇ' ਸੋਚ ਕੇ ਬਾਬੇ ਨੇ ਇੱਕ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਆਣ ਕਦਮ ਰੱਖਿਆ ਤੇ ਇੱਕ ਧਰਮ ਸਥਾਨ ਦਾ ਜਾਇਜ਼ਾ ਲੈਣ ਪਹੁੰਚੇ। ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਮਾਰ ਕਿ ਇਸ ਗੁਰੂਘਰ ਵਿਚ ਅੱਜ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਹੋਣੀ ਸੀ ਤੇ ਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਧੜਿਆਂ ਵਿਚ ਠਣੀ ਪਈ ਸੀ। ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਬਾਬੇ

ਨੂੰ ਗੁਰੂਘਰ ਸੇਵਾ ਲਈ ਹੁੰਦੀਆਂ ਧੜੇਬੰਦਕ ਚੋਣਾਂ ਬੜੀਆਂ ਅਜੀਬ ਲੱਗੀਆਂ, ਪਰ ਬਾਬੇ ਨੇ ਉਥੇ ਜੋ ਤਮਾਸ਼ਾ ਵੇਖਿਆ, ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ 'ਤੇ ਯਕੀਨ ਨਾ ਆਇਆ। ਦੋਵੇਂ ਧਿਰਾਂ ਇੱਕ ਦੂਜੇ 'ਤੇ ਵਾਹਵਾ ਚਿੱਕੜ ਉਛਾਲਣ ਪਿੱਛੋਂ ਹੱਥੋਪਾਈ 'ਤੇ ਉਤਰ ਆਈਆਂ। ਘਸੁੰਨ ਮੁੱਕੀ ਅਤੇ ਪੱਗੋਲੋਥੀ ਵਿਚੋਂ 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ' ਕਰਦਾ ਬਾਬਾ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਚ ਕੇ ਬਾਹਰ ਆਇਆ ਤਾਂ ਆਪ ਮੁਹਾਰੇ ਮੂੰਹੋਂ ਨਿਕਲਿਆ, 'ਨਹੀਂ ਇਹ ਮੇਰੇ ਸਿੱਖ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ।'

ਸੁਣਿਆ ਸੀ, ਪਈ ਅਜਿਹੀਆਂ ਕਰਤੂਤਾਂ ਪਿੱਛੇ ਆਰ. ਐਸ. ਐਸ. ਦਾ ਹੱਥ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਸੋ ਅੱਗੇ ਚਾਲੇ ਪਾਏ। ਰੱਬ ਦੀ ਕਰਨੀ ਕਿ ਅੱਗੇ ਇੱਕ ਥਾਂ ਬੇਸ਼ਕੀਮਤੀ ਰੁਮਾਲੇ ਗਾਰਬੇਜ 'ਚ ਸੁੱਟੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ ਤਾਂ ਬਾਬੇ ਨੂੰ ਫਿਰ ਝਟਕਾ ਲੱਗਾ। ਬਾਬੇ ਤੋਂ ਰਿਹਾ ਨਾ ਗਿਆ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, ਗੁਰਮੁੱਖੇ, ਇਹ ਕੀ ਕਰਦੇ ਹੋ? ਧਨ ਦੀ ਬਰਬਾਦੀ ਕਰਦੇ ਹੋ! ਜਿਸ ਨਾਲ ਕਈ ਗਰੀਬਾਂ ਦਾ ਭਲਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥ ਨੂੰ ਮਹਿੰਗੇ ਰੁਮਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਢਕਣਾ ਤਾਂ ਸਰਾਸਰ ਪਖੰਡ ਹੈ।

ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਨੇ ਬਾਬੇ ਵੱਲ ਕੋੜੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਵੇਖਦਿਆਂ ਕਿਹਾ, 'ਜਨਾਬ ਤੁਸਾਂ ਕਿਸ ਖੇਤ ਦੀ ਮੂਲੀ ਹੋ? ਇੱਥੇ ਇੱਥੇ ਹੀ ਚਲਦਾ ਹੈ, ਅੱਗੇ ਵਧੋ।' ਬਾਬੇ ਤੋਂ ਕਹਿ ਹੋ ਗਿਆ, 'ਮੈਂ ਧਾਡਾ ਪਿਆਰਾ ਸਤਿਕਾਰਤ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ।' ਬਸ ਫੇਰ ਕੀ ਸੀ! ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਇਹ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਬਾਬੇ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇਹ ਸਾਧੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਦਾ ਸਾਂਗ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪਹਿਲਾਂ ਸਿਰਸੇ ਵਾਲੇ ਸਾਧ ਨੇ ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਿਆ, ਹੁਣ ਇਹ

ਸਾਡੇ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਦਾ ਨਾਟਕ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸਿੱਖੀ ਨੂੰ ਢਾਹ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਫੜੋ ਇਸ ਨੂੰ, ਬਚ ਕੇ ਨਾ ਜਾਵੇ।

ਬਾਬੇ ਨੂੰ ਹੱਥਾਂ ਪੈਰਾਂ ਦੀ ਪੈ ਗਈ। ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇੱਥੋਂ ਵੀ ਬਚ ਬਚਾ ਕੇ ਬਾਬੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵਤਨ ਗੁਰੂਆਂ ਪੀਰਾਂ ਦੀ ਧਰਤੀ ਪੰਜਾਬ ਵੱਲ ਚਾਲੇ ਪਾਏ। ਘੋਰ ਨਿਰਾਸ਼ਾ ਦੀ ਹੱਦ ਨਾ ਰਹੀ, ਜਦੋਂ ਬਾਬੇ ਨੇ ਇੱਥੋਂ ਦਾ ਭੈੜਾ ਹਾਲ ਅੱਖੀਂ ਦੇਖਿਆ। ਇੱਕ ਧਰਮ ਸਥਾਨ ਅੰਦਰ ਨਾਨਕਸ਼ਾਹੀ ਕੈਲੰਡਰ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਕਿਰਪਾਨਾਂ ਚੱਲ ਪਈਆਂ। ਆਪਣੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਹੁੰਦੇ ਪਖੰਡ ਦੇਖ ਕੇ ਬਾਬਾ ਅੰਤਾਂ ਦਾ ਦੁਖੀ ਹੋਇਆ। ਫਿਰ ਬਾਬੇ ਨੇ ਸੱਚਾਈ ਜਾਣਨ ਲਈ ਇੱਕ ਆਮ ਗਰੀਬ ਆਦਮੀ ਦਾ ਭੇਸ ਧਾਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਕਈ ਸਰਕਾਰੀ ਦਫਤਰਾਂ ਦੇ ਗੇੜੇ ਲਾਏ, ਜਿੱਥੇ ਸਿੱਖੀ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਅਫਸਰ ਤਾਇਨਾਤ ਸਨ। ਗਰੀਬ ਦੀ ਕਿੱਤੇ ਵੀ ਸੁਣਵਾਈ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਰਿਸ਼ਵਤ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਕੋਈ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦਾ।

ਇਸੇ ਦੌਰਾਨ ਬਾਬੇ ਨੇ ਇੱਕ ਗੁਰੂਘਰ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥੀ ਵੱਲੋਂ ਇੱਕ ਔਰਤ ਦੇ ਬਲਾਤਕਾਰ ਦੀ ਖਬਰ ਸੁਣੀ ਤਾਂ ਬਾਬੇ ਦਾ ਸਬਰ ਜੁਆਬ ਦੇ ਗਿਆ ਤੇ ਉਸ ਸੱਚ ਖੰਡ ਵਾਪਸੀ ਹੀ ਬਿਹਤਰ ਸਮਝੀ। ਕਦੇ ਉਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਅੱਗੇ ਫਰਿਆਦ ਕੀਤੀ ਸੀ, 'ਏਤੀ ਮਾਰ ਪਈ ਕੁਰਲਾਣੇ ਤੈਂ ਕੀ ਦਰਦ ਨਾ ਆਇਆ॥' ਹੁਣ ਬਾਬਾ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਅੱਗੇ ਫਰਿਆਦ ਕਰਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ, 'ਏਤਾ ਕੁਫਰ ਤੁਲੇਂਦਾ ਇੱਥੇ ਤੈਂ ਕੇ ਫਿਕਰ ਨਾ ਪਾਇਆ।'

ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ

(28 ਸਤੰਬਰ 1907-23 ਮਾਰਚ 1931)

ਕੁਰਬਾਨੀ ਛੋਟੀ ਜਾਂ ਵੱਡੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਇਸ ਦੇ ਇਰਾਦੇ, ਮਕਸਦ ਅਤੇ ਅਕੀਦਤ ਵਿਚ ਫਰਕ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕੁਰਬਾਨੀ ਪੱਖੋਂ ਸਾਰੇ ਲਾਹੌਰ ਸਾਜਿਸ਼ ਕੇਸ ਅਹਿਮ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਾਨਾਂ ਵਾਰੀਆਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦਰਜਾਬੰਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ; ਪਰ ਪਹਿਲਾ ਅਤੇ ਛੇਵਾਂ ਲਾਹੌਰ ਸਾਜਿਸ਼ ਕੇਸ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੋਏ। ਪਹਿਲਾ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਰਾਭਾ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਕੇ। ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਲਹਿਰ ਵਿਚ ਗਾਠੀ ਫਰਜ਼ ਨਿਭਾਇਆ। ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਅਦੁਤੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਉਂ ਹੈ:

ਸਾਇਮਨ ਕਮਿਸ਼ਨ: ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਸਰਕਾਰ ਨੇ 1927 ਵਿਚ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਦੇ ਸਿਆਸੀ ਸੁਧਾਰਾਂ ਦਾ ਜਾਇਜ਼ਾ ਲੈਣ ਅਤੇ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦੇਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਬਾਰੇ ਸਾਇਮਨ ਕਮਿਸ਼ਨ ਬਣਾਇਆ, ਜਿਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰ ਗੋਰੇ ਸਨ, ਇਕ ਵੀ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਦੀ ਸਮਾਜਕ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਕਿਸਮਤ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕਮਿਸ਼ਨ ਵਿਚ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨੀਆਂ ਦਾ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ। ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਬੰਬਈ ਉਤਰਦਿਆਂ ਸਾਰ

ਡਾ. ਗੁਰੂਮੇਲ ਸਿੰਘ ਸਿੱਧੂ

‘ਸਾਇਮਨ ਕਮਿਸ਼ਨ ਗੋ ਬੈਕ’ ਦੇ ਨਾਅਰੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ। 30 ਅਕਤੂਬਰ 1928 ਨੂੰ ਕਮਿਸ਼ਨ ਲਾਹੌਰ ਪੁੱਜਾ ਤਾਂ ਲਾਲਾ ਲਾਜਪਤ ਰਾਏ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਲੈਜਿਸਲੇਟਿਵ ਅਸੈਂਬਲੀ ‘ਚ ਇਸ ਦੇ ਬਾਈਕਾਟ ਦਾ ਮਤਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਮਤੇ ਨੂੰ ਰੱਦ ਦੀ ਟੋਕਰੀ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ। ਰੋਹ ਵਿਚ ਲੋਕ ਸਭਕਾਂ ‘ਤੇ ਉਤਰ ਆਏ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਲਾਲਾ ਜੀ ਨੇ ਕੀਤੀ। ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਵਿਚ ਰੱਖਣ ਲਈ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਲਾਠੀਆਂ ਵਰਤੀਆਂ। ਲਾਲਾ ਜੀ ਦੀ ਛਾਤੀ ਅਤੇ ਸਿਰ ਵਿਚ ਕੁਝ ਲਾਠੀਆਂ ਵੱਜੀਆਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੰਭੀਰ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਹਸਪਤਾਲ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਗਿਆ, ਪਰ ਬਚਾਇਆ ਨਾ ਜਾ ਸਕਿਆ।

ਲਾਲਾ ਜੀ ਦਾ ਬਦਲਾ ਲੈਣ ਲਈ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਰਾਜਗੁਰੂ ਨੇ ਪੁਲਿਸ ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਜੇਮਜ਼ ਸਕੌਟ ਨੂੰ ਮਾਰਨਾ ਚਾਹਿਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਲਾਠੀ ਚਾਰਜ ਦਾ ਹੁਕਮ ਉਸ ਨੇ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਭੁਲੇਖੇ ‘ਚ ਸਹਾਇਕ ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਜੌਹਨ ਸਾਂਡਰਸ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ। ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਗੋਲੀ ਮਾਰਨੀ ਸੀ, ਪਰ ਰਾਜਗੁਰੂ ਨੇ ਬਾਜ਼ੀ ਮਾਰ ਲਈ। ਕਤਲ ਕਰਨ ਪਿੱਛੋਂ ਸਾਰੇ ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀ ਬਚ ਕੇ ਨਿਕਲ ਗਏ। ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਸੋਸ਼ਲਿਸਟ ਰਿਪਬਲਿਕ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ (ਐਚ.ਐਸ.ਆਰ.ਏ.) ਨੇ ਕੰਪਾਂ ‘ਤੇ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਲਾਏ ਅਤੇ ਪੈਂਫਲਿਟ ਵੰਡੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ‘ਤੇ ਲਿਖਿਆ,

“Today the world has seen that the people of India are not lifeless; their blood has not become cold. They can lay down their lives for the country’s honour. We are sorry to have killed a man. But this man was a part of (a) cruel, despicable and unjust system and killing him was a necessity. This Government is the most oppressive government in the world.”

ਮਾਰਨ ਤੋਂ ਦੋ ਦਿਨ ਬਾਅਦ ਸੁਖਦੇਵ ਨੇ ਦੁਰਗਾ ਭਾਬੀ (ਭਗਵਤੀ ਚਰਨ ਵੇਹਰਾ ਦੀ ਧਰਮ ਪਤਨੀ) ਨੂੰ ਮਦਦ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਉਹ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਪਤੀ ਬਣਾ ਕੇ ਗੱਡੀ ਰਾਹੀਂ ਕਲਕੱਤੇ ਲੈ ਗਈ। ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬੇਪਛਾਣ ਕਰਨ ਲਈ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦਾੜ੍ਹੀ-ਮੁੱਛ ਮੁੰਨਵਾ ਦਿੱਤੇ। ਦੁਰਗਾ ਭਾਬੀ ਇਕ ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀ ਔਰਤ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਗਦਰੀਆਂ ਦਾ ਡੱਟ ਕੇ ਸਾਥ ਦਿੱਤਾ।

ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਲਈ ਮਸਲਾ ਇਹ ਬਣ ਗਿਆ ਕਿ ਰੂਹਪੋਸ਼ ਰਹਿ ਕੇ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਦੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਵਿਚ ਖੁੱਲ੍ਹ ਕੇ ਹਿੱਸਾ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦੇ; ਨਾਲੇ ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਚਿਰ ਲੁਕ-ਛਿਪ ਕੇ ਰਹਿ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਉਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਫੜੇ ਜਾਣ ਪਿੱਛੋਂ ਬਹੁਤ ਚਿਰ ਜਿਉਣ ਦੀ ਮੋਹਲਤ ਨਹੀਂ ਮਿਲਣੀ। ਉਹ ਵਾਪਸ ਲਾਹੌਰ ਆ ਗਿਆ ਤੇ ਕੋਈ ਚਕਾਚੌਂਧੀ ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀ ਕਾਰਾ ਕਰਨ ਦੀ ਸੋਚੀ, ਜਿਸ ਨਾਲ

ਸਰਕਾਰ ਵਿਚ ਤਹਿਲਕਾ ਮਚ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਜਨਤਾ ਜਾਗ ਪਵੇ।

ਰਬ ਸਬੱਬੀ ਇਕ ਜ਼ਰੀਆ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਜਨਤਾ ਵਿਰੋਧੀ ਦੋ ਬਿੱਲਾਂ (ਐਕਟਾਂ)- ‘ਪਬਲਿਕ ਸੇਫਟੀ ਬਿੱਲ’ ਅਤੇ ‘ਟ੍ਰੇਡ ਡਿਸਪਿਊਟ ਬਿੱਲ’ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿਚ ਬਦਲਣ ਲਈ ਜਨਰਲ ਅਸੈਂਬਲੀ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ। ‘ਪਬਲਿਕ ਸੇਫਟੀ ਬਿੱਲ’, ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਮੁਲਕਾਂ ਦੀਆਂ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀਆਂ ਵਲੋਂ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਦੀ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਲਹਿਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕਰਨ ‘ਤੇ ਰੋਕ ਲਾਉਣਾ ਸੀ। ‘ਟ੍ਰੇਡ ਡਿਸਪਿਊਟ ਬਿੱਲ’ ਕਾਮਿਆਂ ਅਤੇ ਟ੍ਰੇਡ ਯੂਨੀਅਨਾਂ ਵਲੋਂ ਹੜਤਾਲ ਕਰਨ ‘ਤੇ ਜੁਰਮਾਨਾ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਜੇਲ੍ਹ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣਾ ਸੀ। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਬਿੱਲ ਜਨਤਾ ਵਿਰੋਧੀ ਸਨ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿਚ ਬਦਲਣ ਲਈ ਜਨਰਲ ਅਸੈਂਬਲੀ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਹਮਖਿਆਲੀ ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀਆਂ ਦੀ ਸੰਸਥਾ ਐਚ. ਐਸ. ਆਰ. ਏ. ਨੇ ਮੀਟਿੰਗ ਸੱਦ ਕੇ ਫੈਸਲਾ ਲਿਆ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਿੱਲਾਂ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਨ ਲਈ ਅਸੈਂਬਲੀ ਵਿਚ ਫੋਕੇ ਬੰਬ ਸੁੱਟੇ ਜਾਣ। ਮਕਸਦ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨਾ ਜਾਂ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਉਣਾ ਨਹੀਂ, ਬੋਲੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਚਿਤਾਵਨੀ ਦੇਣਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਚਾਹੁੰਦਿਆਂ ਵੀ ਇਸ ਕਾਰਵਾਈ ਲਈ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਨੰਬਰ ਨਾ ਲੱਗਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ‘ਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸਾਂਡਰਸ ਦੇ ਕਤਲ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਸੀ। ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਗੁਰੂਤਾ ਮਿੱਤਰ ਸੁਖਦੇਵ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਜਦ ਉਸ ਨੇ ਸੁਣਿਆ ਕਿ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਬੰਬ ਸੁੱਟਣ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਨਹੀਂ ਲੈ ਰਿਹਾ ਤਾਂ ਉਹ ਬੜਾ ਨਾਰਾਜ਼ ਹੋਇਆ। ਉਹ ਜਾਣਦਾ ਸੀ ਕਿ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ ਸੱਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਹੀ ਬੰਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਤਾਹਨਾ ਮਾਰਿਆ, ‘ਕਿਉਂ? ਮਰਨ ਤੋਂ ਡਰ ਗਿਆ!’ ਸੰਸਥਾ ਨੇ ਮੁੜ ਮੀਟਿੰਗ ਬੁਲਾਈ ਤੇ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬੰਬ ਸੁੱਟਣ ਲਈ ਚੁਣ ਲਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਸ਼ਰਤ ਰੱਖੀ ਕਿ ਕਾਰਾ ਕਰਨ ਪਿੱਛੋਂ ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀ ਨੌਠਣਗੇ ਨਹੀਂ, ਥਾਂ ‘ਤੇ ਹੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਦੇਣਗੇ। ਬੀ. ਕੇ. ਦੱਤ ਨੂੰ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਾਲ ਜਾਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ।

ਅਸੈਂਬਲੀ ਵਿਚ ਬੰਬ ਸੁੱਟਣਾ: ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੇ 8 ਅਪਰੈਲ 1929 ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਕੇਂਦਰੀ ਅਸੈਂਬਲੀ ਵਿਚ ਬੰਬ ਸੁੱਟਿਆ। ਨਾਲ ਹੀ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰਾਂ ਦਾ ਬੱਬਾ ਵਗਾਰ ਮਾਰਿਆ, ਜਿਸ ‘ਤੇ ਲਿਖਿਆ ਸੀ, To Make the Deaf Hear (ਬੋਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸੁਣਾਉਣ ਲਈ); ‘ਇਨਕਲਾਬ ਜ਼ਿੰਦਾਬਾਦ’ ਅਤੇ ‘ਸਾਮਰਾਜ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਹੋ’ ਦੇ ਨਾਅਰੇ ਲਾਏ। ਜਿਵੇਂ ਤੈਅ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਬੰਬ ਸੁੱਟਣ ਦਾ ਮਕਸਦ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਜਾਨੇ ਮਾਰਨ ਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਬੋਲੇ ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਬਿਗਲ ਵਜਾਉਣਾ ਸੀ।

ਅਸੈਂਬਲੀ ਵਿਚ ਹਾਹਾਕਾਰ ਮੱਚ ਗਈ, ਲੋਕ ਮੇਜ਼ਾਂ ਹੇਠ ਲੁਕ ਗਏ। ਕੁਝ ਬੰਦੇ ਸ਼ਾਂਤ ਰਹੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਪੰਡਿਤ ਮੋਤੀ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ, ਮਦਨ ਮੋਹਨ ਮਾਲਵੀਆ ਅਤੇ ਮੁਹੰਮਦ ਅਲੀ ਜਿਨਾਹ ਸ਼ਾਮਿਲ ਸਨ। ਛੋਟੀਆਂ-ਮੋਟੀਆਂ ਖਰੋਚਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੋਈ ਵੀ ਜ਼ਖਮੀ ਨਾ ਹੋਇਆ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਮਰਿਆ। ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਦੱਤ ਬਚ ਕੇ ਨਿਕਲ ਸਕਦੇ ਸਨ, ਪਰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਦੇਣ ਲਈ ਖੜ੍ਹੇ ਰਹੇ ਤੇ ‘ਇਨਕਲਾਬ ਜ਼ਿੰਦਾਬਾਦ’ ਦੇ ਨਾਅਰੇ ਲਾਉਂਦੇ ਰਹੇ।

ਪੁਲਿਸ ਲਾਗੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਡਰਦੀ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਕੋਲ ਪਿਸਤੌਲ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਪਿਸਤੌਲ ਭੁੰਜੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰ ਲਿਆ। ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਨਾ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮੁਕੱਦਮੇ ਸਮੇਂ ਇਹ ਪਿਸਤੌਲ ਗਵਾਹੀ ਦੇ ਤੌਰ ‘ਤੇ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਅਸੈਂਬਲੀ ਵਿਚ ਬੰਬ ਸੁੱਟਣ ਪਿੱਛੋਂ ਅਖਬਾਰਾਂ ਨੂੰ ਜੋ ਦੱਸਣਾ ਸੀ, ਸਭ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਤੈਅ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਸੇ ਦਿਨ ਸ਼ਾਮ ਦੇ ਪਰਚੇ ਵਿਚ ‘ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਟਾਈਮਜ਼’ ਨੇ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਬੀ. ਕੇ. ਦੱਤ ਦੀਆਂ ਫੋਟੋਆਂ ਸਮੇਤ, ਅਗਾਊਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਬਿਆਨ ਛਾਪਿਆ।

“It takes a loud voice to make a deaf hear. With these immortal words uttered on an occasion by

Valliant, a French anarchist martyr, do we strongly justify this action of ours?”

Without repeating the humiliating history of the past ten years of the working of the reforms and without mentioning the insults hurled down on the head of the Indian nation through this House, the so called Indian Parliament, we see that this time again, while the people expecting some more crumbs of reforms from the Simon Commission, are even quarelling over the distribution of the expected bones, the Govt. is thrusting upon us new repressive measures like those of the Public Safety and Trade Dispute Bills, while reserving the Press Sediton Bill for the next Session. The indiscriminate arrests of labour leades working in the open field clearly indicate whither the wind blows.

We are sorry to admit that we who attach so great a sanctity to human life, we who dream of a glorious future when man will be enjoying perfect peace and full liberty, have been forced to shed human blood, But the sacrifices of the individuals at the altar of the great revolution that will bring freedom to all rendering the exploitation of man by man impossible, is inevitable. Long Live Revolution.” (Hidustan Times, April 8, 1929).

ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਦੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਲਹਿਰ ਵਿਚ ਇਹ ਵਾਕਿਆ ਅਹਿਮ ਮੌਤ ਸੀ। ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਲਹਿਰ ਪ੍ਰਚੰਡ ਹੋ ਗਈ ਤੇ ‘ਇਨਕਲਾਬ ਜ਼ਿੰਦਾਬਾਦ’ ਦਾ ਨਾਅਰਾ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਚਿੰਨ ਬਣ ਗਿਆ।

ਮੁਕੱਦਮਾ: ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸਾਥੀਆਂ ਦਾ ਲਾਹੌਰ ਸਾਜਿਸ਼ ਕੇਸ, ਮੂਲ ਰੂਪ ‘ਚ ਦੋ ਮੁੱਖ ਘਟਨਾਵਾਂ-ਸਾਂਡਰਸ ਦੇ ਕਤਲ ਅਤੇ ਅਸੈਂਬਲੀ ਵਿਚ ਬੰਬ ਸੁੱਟਣ ‘ਤੇ ਆਧਾਰਤ ਸੀ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੇਸ ਨੂੰ ਪੁਖਤਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕਈ ਹੋਰ ਘਟਨਾਵਾਂ ਵੀ ਨਾਲ ਜੋੜ ਦਿੱਤੀਆਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਲਕੱਤਾ, ਸਹਾਰਨਪੁਰ, ਆਗਰਾ ਅਤੇ ਲਾਹੌਰ ਵਿਚ ਬੰਬ ਬਣਾਉਣੇ; ਬਿਹਾਰ ਤੇ ਉੜੀਸਾ ਵਿਚ ਡਾਕੇ ਮਾਰਨੇ; ਪੰਜਾਬ ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੈਂਕ, ਲਾਹੌਰ ਨੂੰ ਲੁੱਟਣਾ ਅਤੇ ਕੋਕਰੀ ਟਰੇਨ ਡਾਕਾ ਆਦਿ। ਸਾਂਡਰਸ ਦੇ ਕਤਲ ਪਿੱਛੋਂ ਕੰਪਾਂ ‘ਤੇ ਲਾਏ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰਾਂ ਅਤੇ ਅਸੈਂਬਲੀ ਵਿਚ ਸੁੱਟੇ ਪਰਚਿਆਂ ਦੀ ਇਬਾਰਤ ਅਤੇ ਸੈਲੀ ਤੋਂ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾ ਲਿਆ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਵਾਰਦਾਤਾਂ ‘ਚ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਮੋਹਰੀ ਹੱਥ ਸੀ। ਫਲਸਰੂਪ, ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ 15 ਹੋਰ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਤਾਜ਼ੀ-ਰਾਤ-ਏ-ਹਿੰਦ ਧਾਰਾ 307 ਅਧੀਨ ਮੁਜਰਿਮ ਠਹਿਰਾ ਕੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ। ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ 7 ਮਈ 1929 ਨੂੰ ਜੱਜ ਪੀ. ਬੀ. ਪੂਲ ਦੀ ਕਚਹਿਰੀ ਵਿਚ ਕੇਂਦਰੀ ਜੇਲ੍ਹ, ਲਾਹੌਰ ‘ਚ ਰੱਖੀ ਗਈ। ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਸੁਣਵਾਈ ਇਸ ਲਈ ਰੱਖੀ ਗਈ ਕਿ ਬਾਹਰਲੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਕੋਈ ਕਿਤੇ ਭੱਜ ਨਾ ਜਾਣ। ਸਰਕਾਰੀ ਵਕੀਲ ਸੂਰਿਯਾ ਨਾਰਾਇਣ ਸੀ ਅਤੇ ਮੁੱਖ ਗਵਾਹ ਸਾਰਜੇਂਟ ਟੈਰੀ ਸੀ। ਟੈਰੀ ਨੇ ਗਵਾਹੀ ਦਿੰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਸਮੇਂ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਕੋਲੋਂ ਜੋ ਪਿਸਤੌਲ ਫੜਿਆ ਗਿਆ, ਉਹੀ ਸਾਂਡਰਸ ਦੇ ਕਤਲ ਵਿਚ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਸੀ।

ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਉਸ ਨੂੰ ਜਿਉਂਦਾ ਨਹੀਂ ਦੇਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ। ਉਸ ਨੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਲੰਬੇ ਤੋਂ ਲੰਬਾ ਕਰਨ ਦੀ ਵਿਉਂਤ ਬਣਾਈ ਤਾਕਿ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਅਖੌਤੀ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਅਤੇ ਨਿਆਂ ਦੀ ਖਿਲੀ ਉਡਾਈ ਜਾ ਸਕੇ।

(ਚਿਤਰ-1) ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਫੋਟੋ

ਇਸ ਮਕਸਦ ਲਈ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸੁਖਦੇਵ ਅਤੇ ਬਿਜੇ ਕੁਮਾਰ ਸਿਨਹਾ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਆਪਣਾ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਬਣਾ ਲਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਵ ਇਨਕਲਾਬ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਲਈ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਮਾਹੌਲ ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ ਜਨਤਾ ਦੀ ਸੋਚ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲੀ ਲਿਆਉਣਾ ਸੀ। ਇਸ ਖਾਤਰ ਕਚਹਿਰੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦਾ ਅਖਾੜਾ ਬਣਾ ਲਿਆ। ਰਾਜਨੀਤਕ ਚਾਲ ਨੂੰ ਸਫਲ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਅਣਮਿਥੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਭੁੱਖ ਹੜਤਾਲ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ (ਕਮਲੇਸ਼ ਮੋਹਨ, 2008)। ਭੁੱਖ-ਹੜਤਾਲ ਦੇ ਕਈ ਕਾਰਨ ਸਨ:

1. ਜੇਲ੍ਹ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦਾ ਅਣਮਨੁੱਖੀ ਤੇ ਵਹਿਸ਼ੀ ਵਤੀਰਾ।
2. ਬੇਸੁਆਦਾ ਅਤੇ ਕਿਰਕਿਰਾ ਖਾਣਾ।
3. ਬੈਰਕਾਂ ‘ਚ ਸਫਾਈ ਦਾ ਘਟੀਆ ਪ੍ਰਬੰਧ।
4. ਅੰਡੇਮਾਨ ਭੇਜੇ ਕੈਦੀਆਂ ਨਾਲ ਪਰਲੇ ਦਰਜੇ ਦਾ ਘਟੀਆ ਵਿਹਾਰ ਤੇ ਵਰਤਾਓ।
5. ਕੈਦੀਆਂ ਨੂੰ ਸਿਆਸੀ ਕੈਦੀਆਂ ਦਾ ਦਰਜਾ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ।

ਉਕਤ ਮੰਗਾਂ ਮੰਨਵਾਉਣ ਲਈ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੇ 17 ਜੂਨ 1929 ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਜਨਰਲ ਵਲ ਦਰਖਾਸਤ ਭੇਜੀ। ਇਸ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਕਿ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਅਸੈਂਬਲੀ ਹਾਲ ਵਿਚ ਬੰਬ ਸੁੱਟਣ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਉਮਰ ਕੈਦ ਹੋਈ ਸੀ। ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਸਿਆਸੀ ਕੈਦੀ ਦਾ ਦਰਜਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਵਧੀਆ ਖਾਣਾ ਮੁਹੱਈਆ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਮੁਕਾਬਲੇ ‘ਤੇ ਮਿੰਟਗੁਮਰੀ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਇਕ ਆਮ ਕੈਦੀ ਜਿਹਾ ਸਲੂਕ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਮਾੜਾ ਖਾਣਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ 15 ਜੂਨ 1929 ਤੋਂ ਭੁੱਖ ਹੜਤਾਲ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਛੇ ਪੌਂਡ ਭਾਰ ਘਟ ਗਿਆ ਹੈ। ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਕਿ ਇਕ ਸਿਆਸੀ ਕੈਦੀ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਣ,

1. ਖੁਰਾਕ ਵਿਚ ਦੁੱਧ, ਘਿਓ ਤੇ ਦਾਲ-ਚੌਲ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ।
  2. ਕੋਈ ਤਸੀਹਾ ਨਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਅਣਸੁਖਾਵਾਂ ਵਿਹਾਰ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।
  3. ਨਹਾਉਣ ਲਈ ਸਾਬਣ ਤੇ ਤੇਲ ਅਤੇ ਹਜਾਮਤ ਲਈ ਉਸਤਰਾ ਤੇ ਕਰੀਮ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ।
  4. ਸਾਫ-ਸੁਥਰੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਅਤੇ ਵਕਤ ਸਿਰ ਧੋਣਾ ਹੋਇਆ ਬਿਸਤਰਾ ਹੋਵੇ।
  5. ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਾਹਿਤ ਮੁਹੱਈਆ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਜਿਵੇਂ ਇਤਿਹਾਸ, ਸਿਆਸੀ ਵਿਗਿਆਨ, ਕਵਿਤਾ ਤੇ ਨਾਵਲ ਆਦਿ।
  6. ਬਾਹਰ ਦੇ ਵਾਕਿਆਤ ਜਾਣਨ ਲਈ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਅਖਬਾਰਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਣ।
- ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਜਨਰਲ ਨੇ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮੀਆਂਵਾਲੀ ਜੇਲ੍ਹ ਤੋਂ ਲਾਹੌਰ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ। ਉਥੇ ਉਸ ਦੇ ਸਾਥੀ ਬੀ. ਕੇ. ਦੱਤ

ਨੇ ਭੁੱਖ ਹੜਤਾਲ ਰੱਖੀ ਹੋਈ ਸੀ ਅਤੇ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਵਾਲੀਆਂ ਮੰਗਾਂ ਲਈ ਅਰਜ਼ੀ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਹ ਭਲੀਭਾਂਤ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਸਿਆਸੀ ਕੈਦੀ ਸਨ, ਪਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕੰਨਾਂ ‘ਤੇ ਜੂ ਨਾ ਸਰਕੀ। ਬਾਹਰ ਜਨਤਾ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭੁੱਖ ਹੜਤਾਲ ਦੀ ਖਬਰ ਜੰਗਲ ਦੀ ਅੱਗ ਵਾਂਗ ਫੈਲ ਗਈ। ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ‘ਨੌਜਵਾਨ ਭਾਰਤ ਸਭਾ’ ਅਤੇ ‘ਇੰਡੀਅਨ ਨੈਸ਼ਨਲ ਕਾਂਗਰਸ’ ਵਿਚਾਲੇ ਗੱਠਜੋੜ ਹੋ ਗਿਆ। ਦੋਹਾਂ ਦੀ ਸਾਂਝੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ 21 ਜੁਲਾਈ 1929 ਨੂੰ ਲਾਹੌਰ ਵਿਚ ਇਕੱਤਰਤਾ ਹੋਈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਕਰੀਬ 10,000 ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਇਨਕਲਾਬ ਜ਼ਿੰਦਾਬਾਦ ਦੇ ਨਾਅਰੇ ਗੂੰਜੇ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕੰਨ ਹੋ ਗਏ ਕਿ ਭੁੱਖ ਹੜਤਾਲ ਦਾ ਅਸਰ ਸਾਰੇ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਵਿਚ ਫੈਲ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਜਤਿੰਦਰ ਨਾਥ ਦਾਸ ਦਾ ਮਰਨ ਵਰਤ: 10 ਜੁਲਾਈ 1929 ਨੂੰ ਲਾਹੌਰ ਸਾਜਿਸ਼ ਕੇਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕੈਦੀ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਿਲੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਜਤਿੰਦਰ ਨਾਥ ਦਾਸ (ਜੇ. ਐਨ. ਦਾਸ) ਵੀ ਸੀ। ਦੱਤ ਭੁੱਖ ਹੜਤਾਲ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਲਈ ਹੜਤਾਲ ਕਾਇਰਤਾ ਸੀ। ਸਾਥੀਆਂ ਦੇ ਹੌਸਲੇ ਨੂੰ ਭਾਂਪਦਿਆਂ ਦਾਸ ਨੇ ਵੀ ਭੁੱਖ ਹੜਤਾਲ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ, ਪਰ ਸ਼ਰਤ ਰੱਖੀ ਕਿ ‘ਜਦੋਂ ਤਕ ਮੰਗਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ, ਉਹ ਸਮਝੌਤਾ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ ਭਾਵੇਂ ਜਾਨ ਚਲੀ ਜਾਏ।’ ਇਹ ਇਰਾਦਾ ਧਾਰ ਕੇ ਦਾਸ ਨੇ 13 ਜੁਲਾਈ 1929 ਨੂੰ ਭੁੱਖ-ਹੜਤਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਪਿੱਛੋਂ ਜੱਦੋਜਹਿਦ ਨੇ ਮਾਰੂ ਰੁਖ ਧਾਰ ਲਿਆ।

ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕੰਬਣੀ ਛਿੱਤੀ ਤੇ ਕੋਈ ਉਪਰਾਲਾ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਸੋਚਿਆ। ਮੰਗਾਂ ਮੰਨਣ ਦੀ ਥਾਂ ਕੈਦੀਆਂ ਨੂੰ ਧਿੱਗੋਜੋਰੀ ਖਾਣਾ ਖਵਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ। ਖੁਰਾਕ ਵਿਚ ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਤੱਤ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਭੁੱਖ ਹੋਰ ਚਮਕਦੀ ਸੀ। ਘੜਿਆਂ ‘ਚ ਪਾਣੀ ਦੀ ਥਾਂ ਦੁੱਧ ਭਰ ਦਿੱਤਾ। ਗੁੱਸੇ ‘ਚ ਆਏ ਪੰਡਿਤ ਕਿਸ਼ੋਰੀ ਲਾਲ ਤੇ ਏ. ਕੇ. ਘੋਸ਼ ਨੇ ਭਾਂਡੇ ਤੌੜ ਦਿੱਤੇ। ਦਾਸ ਦੀ ਹਾਲਤ ਦਿਨੋ ਦਿਨ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੁੰਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ, ਉਸ ਨੇ ਕੋਈ ਦਵਾਈ ਲੈਣ ਤੋਂ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਡਾ. ਗੋਪੀ ਚੰਦ ਭਾਰਗਵ ਨੇ ਕੈਦੀਆਂ ਨੂੰ ਭੁੱਖ ਹੜਤਾਲ ਤੋੜਨ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਆ। ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇ ਭੁੱਖ ਹੜਤਾਲ ਨਹੀਂ ਵੀ ਤੋੜਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਦਵਾਈ ਤਾਂ ਲੈ ਲੈਣ। ਦੱਤ ਨੇ ਕੋਰੀ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦਿਤੀ। ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਬਿਆਨਾਂ ਤੋਂ ਲਗਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਝੁਕਣ ਵਾਲੀ ਨਹੀਂ।

21 ਅਗਸਤ 1929 ਨੂੰ ਗੋਪੀ ਚੰਦ ਭਾਰਗਵ, ਪ੍ਰਸ਼ੋਤਮ ਦਾਸ ਟੰਡਨ ਅਤੇ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਜੇ. ਐਨ. ਦਾਸ ਨਾਲ ਫੇਰ ਮੁਲਾਕਾਤ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਨੇ ਭਾਰਗਵ ਤੋਂ ਦਵਾਈ ਲੈਣਾ ਮੰਨ ਲਿਆ, ਪਰ ਖਾਣਾ ਖਾਣ ਤੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਦਵਾਈ ਲੈਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਉਸ ਦੀ ਹਾਲਤ

(ਬਾਕੀ ਅਗਲੇ ਸਫੇ ‘ਤੇ)

ਵਿਗੜਦੀ ਗਈ। ਜਨਤਾ ਵਿਚ ਰੋਹ ਦੀ ਲਹਿਰ ਦੌੜ ਰਹੀ ਸੀ। ਅਖੀਰ ਸਰਕਾਰ ਝੁੱਕ ਗਈ ਤੇ 2 ਸਤੰਬਰ 1929 ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕੈਦੀਆਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਦਾ ਜਾਇਜ਼ਾ ਲੈਣ ਲਈ ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਕਰਨਲ ਐਚ. ਏ. ਬਾਰਕਰ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਹੇਠ 11 ਮੈਂਬਰੀ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਈ। ਉਦੋਂ ਤਕ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਭੁੱਖ ਹੜਤਾਲ ਦੇ 81 ਦਿਨ ਅਤੇ ਬਾਕੀਆਂ ਦੇ 55 ਦਿਨ ਪੁੱਗ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਸਭ ਨੇ ਭੁੱਖ ਹੜਤਾਲ ਤੋੜ ਦਿੱਤੀ, ਪਰ ਦਾਸ ਮੌਤ ਨਾਲ ਜੂਝ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਹਾਲਤ ਦੇਖ ਕੇ 4 ਸਤੰਬਰ 1929 ਨੂੰ ਭਗਤ ਸਿੰਘ, ਦੱਤ ਅਤੇ ਤਿੰਨ ਹੋਰ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਹੜਤਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਸਰਤ ਰੱਖੀ ਕਿ ਦਾਸ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਸ਼ਰਤ ਤੁਰੰਤ ਰਿਹਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਬੀ. ਕੇ. ਦੱਤ ਨੂੰ ਦੋਸ਼-ਮੁਕਤ ਕੈਦੀਆਂ ਨਾਲ ਮਿਲਣ-ਜੁਲਣ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਦਾਸ ਨੂੰ ਰਿਹਾ ਕਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਜ਼ਮਾਨਤ 'ਤੇ ਛੱਡਣ ਦਾ ਸੁਝਾ ਦਿੱਤਾ, ਜੋ ਦਾਸ ਨੇ ਨਾ-ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਤੇ ਦੂਜੀ ਸਰਤ ਨਾ-ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਨਾਮੀ ਕੌਮੀ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਕਰੂਰ ਤੇ ਕਠੋਰ ਨੀਤੀ ਦੀ ਖੁੱਲ੍ਹ ਕੇ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਕੀਤੀ।

ਦਾਸ 13 ਸਤੰਬਰ 1929 ਨੂੰ ਦੁਪਹਿਰ ਪਿਛੋਂ ਦੁਨੀਆਂ 'ਚੋਂ ਰੁਖਸਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸ ਦੀ ਮੌਤ ਨੇ ਨੌਜਵਾਨ ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀਆਂ ਵਿਚ ਤਹਿਲਕਾ ਮਚਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਕਈ ਇਕੱਠ ਤੇ ਸਮਾਗਮ ਹੋਏ। 25 ਸਤੰਬਰ ਨੂੰ ਲਾਹੌਰ ਵਿਚ ਮੁਕੰਮਲ ਹੜਤਾਲ ਹੋਈ। ਲਾਹੌਰ ਦੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਯੂਨੀਅਨ ਦਾ ਇਕੱਠ ਹੋਇਆ, ਜਿਸ 'ਚ 300 ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ। ਇਸ ਵਿਚ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਬੰਗਾਲੀਆਂ ਦੀ ਸੀ। ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਜਜ਼ਬਾਤੀ ਸਾਂਝ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਈ। ਮੰਦੇ ਭਾਗੀ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹਫਤਾਵਾਰ ਪਰਚੇ 'ਯੋਗ ਇੰਡੀਆ' 'ਚ ਦਾਸ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦਾ ਕੋਈ ਨੋਟਿਸ ਨਾ ਲਿਆ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਇਹ ਪਰਚਾ ਸਿਆਸੀ ਘਟਨਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਟਿੱਪਣੀ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰਦਾ ਸੀ। 'ਇੰਡੀਅਨ ਨੈਸ਼ਨਲ ਕਾਂਗਰਸ' ਨੇ ਦਾਸ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਦੀ ਮੂੰਹ-ਪੋਚਵੀਂ ਤਾਰੀਫ਼ ਕੀਤੀ। ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਐਚ. ਡਬਲਊ. ਐਮਰਸਨ ਨੇ ਦਾਸ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਅਤੇ ਹੌਸਲੇ ਦੀ ਤਾਰੀਫ਼ ਕਰਕੇ ਗੋਗਲੂਆਂ ਤੋਂ ਮਿੱਟੀ ਝਾੜ ਦਿੱਤੀ।

ਮੁਕੱਦਮੇ ਨੂੰ ਲਮਕਾਉਣਾ: ਸਮੇਂ ਦੀ ਨਜ਼ਾਕਤ ਨੂੰ ਪਛਾਣਦਿਆਂ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸਰਕਾਰੀ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨੀ ਲੀਡਰਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਭੁੱਖ ਹੜਤਾਲ ਤੋੜਨ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਆ। ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਇਹ ਗੱਲ ਮੰਨ ਕੇ ਨਵੇਂ ਸਿਰੇ ਤੋਂ ਜੱਦੋਜਹਿਦ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਲਈ ਇਹ ਸੁਨਹਿਰੀ ਮੌਕਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ 4 ਅਕਤੂਬਰ 1929 ਨੂੰ ਹੜਤਾਲ ਤੋੜ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਨਵੀਂ ਰਣਨੀਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਬਣਾਇਆ, ਜਿਸ ਹੇਠ ਮੁਕੱਦਮਾ ਜਿੰਨਾ ਹੋ ਸਕੇ, ਲਟਕਾਉਣ ਦੀ ਵਿਉਂਤ ਬਣਾਈ,

1. ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੇ 20 ਜਨਵਰੀ 1930 ਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਬੰਦ ਹੋਰ ਸਾਥੀਆਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਤਾਰ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਕੈਦੀਆਂ ਨਾਲ ਬੇਰੁਖੀ ਤੇ ਧੱਖਾਧੜੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਜ਼ ਆਵੇ ਅਤੇ ਸਿਆਸੀ ਕੈਦੀਆਂ ਦੀਆਂ ਮੰਗਾਂ ਵਲ ਗੌਰ ਕਰਕੇ ਫੈਸਲਾ ਸੁਣਾਵੇ।
  2. 28 ਜਨਵਰੀ 1930 ਨੂੰ ਇਕ ਹੋਰ ਪਟੀਸ਼ਨ 'ਚ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਹੂਲਤਾਂ ਨਾ ਦੇਣ ਕਰਕੇ ਕੈਦੀਆਂ ਵਿਚ ਬੇਚੈਨੀ ਵੱਧ ਗਈ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੰਗਾਂ ਨੂੰ ਛੇਤੀ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।
  3. ਸਰਕਾਰ ਬਦਲਾਖੋਰੀ ਸਲੂਕ ਤੋਂ ਬਾਜ਼ ਆਵੇ ਤੇ ਕੈਦੀਆਂ ਨੂੰ ਡੰਡਾ-ਬੋਝੀਆਂ ਪਾਉਣਾ ਬੰਦ ਕਰੇ।
  - 10 ਅਗਸਤ 1929 ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੈਦੀਆਂ ਦਾ ਜੁਰਮ ਦੀ ਤਾਸੀਰ ਅਤੇ ਜੁਰਮ ਦੇ ਸਮਾਜਕ ਪੱਧਰ ਅਨੁਸਾਰ ਵਰਗੀਕਰਨ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ। ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਦੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਖਾਤਰ ਲੜ ਰਹੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਸਾਡਾ ਇਰਾਦਾ, ਮਨੋਰਥ ਤੇ ਉਦੇਸ਼ ਇਕੋ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਸਾਡਾ ਵਰਗੀਕਰਨ ਕਰਨਾ ਬੰਦ ਕਰੇ। 19 ਫਰਵਰੀ 1930 ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੈਦੀਆਂ ਦੀਆਂ ਮੰਗਾਂ ਮਨ ਲਈਆਂ ਤੇ ਸਿਆਸੀ ਕੈਦੀਆਂ ਵਾਲਾ ਰੁਤਬਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਭੁੱਖ ਹੜਤਾਲ ਬੰਦ ਹੋ ਗਈ।
- ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀਆਂ ਦੀ ਅਸਲ ਲੜਾਈ ਤਾਂ ਅਜੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਵਿਚ ਰੋੜਾ ਅਟਕਾਉਣ ਲਈ ਕਈ ਹੋਰ ਮੰਗਾਂ ਮੰਗੀਆਂ, ਜਿਵੇਂ,
1. ਜੇ ਕੈਦੀ ਭੁੱਖ ਹੜਤਾਲ ਕਾਰਨ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

2. ਹੱਥਕੜੀਆਂ ਜਾਂ ਪੈਰਾਂ ਵਿਚ ਬੋਝੀਆਂ ਪਾ ਕੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਲਈ ਨਾ ਲਿਜਾਇਆ ਜਾਵੇ।
3. ਅਚਾਨਕ ਕਿਸੇ ਕੈਦੀ ਦਾ ਦੂਜੀ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਤਬਾਦਲਾ ਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ।
4. ਆਪਣੇ ਕੇਸ ਦੀ ਪੈਰਵੀ ਕਰਨ ਲਈ ਕੈਦੀਆਂ ਨੂੰ ਦੋਸਤਾਂ-ਮਿੱਤਰਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲਣ ਤੋਂ ਨਾ ਰੋਕਿਆ ਜਾਵੇ।
5. ਘੱਟ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਜਾਂ ਅਨਪੜ੍ਹ ਕੈਦੀਆਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਅਖਬਾਰ ਮੁਹੱਈਆ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੈਦੀਆਂ ਨੂੰ ਮੁਕੱਦਮਾ ਲੜਨ ਲਈ ਵਕੀਲ ਦੇਣ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਕੀਤੀ। ਕੁਝ ਨੇ ਇਹ ਮਦਦ ਲੈਣ ਲਈ ਜਕੋ-ਤੱਕਾ ਕੀਤਾ, ਪਰ ਭਗਤ ਸਿੰਘ, ਸੁਖਦੇਵ, ਜੈਦੇਵ, ਸ਼ਿਵ ਵਰਮਾ, ਕੰਵਲ ਨਾਥ ਤਿਵਾੜੀ, ਐਸ. ਐਨ. ਪਾਂਡੇ ਨੇ ਵਕੀਲ ਲੈਣ ਤੋਂ ਸਾਫ਼ ਜਵਾਬ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਜੇ. ਐਨ. ਸਾਨਿਯਾਲ, ਗਯਾ ਪ੍ਰਸਾਦ, ਬੀ. ਕੇ. ਦੱਤ, ਮਹਾਂਬੀਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਕੁੰਦਨ ਲਾਲ ਨੇ ਤਾਂ ਗੱਲ ਅੱਗੇ ਕਰਨ ਤੋਂ ਹੀ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਕਿਸ਼ੋਰੀ ਲਾਲ, ਦੇਸ ਰਾਜ, ਪ੍ਰੇਮ ਦੱਤ ਵਰਮਾ ਤੇ ਏ. ਕੇ. ਘੋਸ਼ ਨੇ ਵਕੀਲ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰ ਅਧੀਨ ਰੱਖ ਲਿਆ (ਕਮਲੇਸ਼ ਮੋਹਨ, 2008)।

ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਨੂੰ ਲੰਮਾ ਕਰਨ ਦਾ ਇਕ ਹੋਰ ਤਰੀਕਾ ਕੱਢਿਆ। ਉਹ ਸੀ, ਜੱਜਾਂ ਨੂੰ ਕਾਰਵਾਈ ਪੂਰੀ ਨਾ ਕਰਨ ਦੇਣਾ। 21 ਅਕਤੂਬਰ 1929 ਨੂੰ ਜੱਜ ਆਰ. ਐਸ. ਸ਼੍ਰੀਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਮ ਦੱਤ ਵਰਮਾ ਨੇ ਵਾਅਦਾ ਮੁਆਫ਼ ਗਵਾਹ ਜੈ ਗੋਪਾਲ ਨੂੰ ਛਿੱਤਰ ਕੱਢ ਮਾਰਿਆ। ਜੱਜ ਨੇ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਕੈਦੀਆਂ ਨੂੰ ਹੱਥਕੜੀ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਕਚਹਿਰੀ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਜੇਲ੍ਹ ਅਧਿਕਾਰੀ ਜਦ ਕੜੀਆਂ ਪਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਤਾਂ ਕੈਦੀ ਗਾਲੇਚ ਕਰਦੇ। 29 ਜਨਵਰੀ 1930 ਨੂੰ ਜੱਜ ਨੇ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਵਕੀਲ ਦੁਨੀ ਚੰਦ ਨੂੰ ਵਕੀਲਾਂ ਦੇ ਮੇਜ 'ਤੇ ਬੈਠਣ ਤੋਂ ਰੋਕ ਦਿੱਤਾ। ਰੋਸ ਵਜੋਂ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਅਦਾਲਤ 'ਚੋਂ ਬਾਹਰ ਆ ਗਿਆ। ਦੂਜੇ ਕੈਦੀਆਂ ਦੇ ਵਕੀਲ ਵੀ ਕਚਹਿਰੀ ਛੱਡ ਕੇ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਆਏ ਤੇ ਅਦਾਲਤੀ ਕਾਰਵਾਈ ਮੁਲਤਵੀ ਹੋ ਗਈ।

ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਲਾਹੌਰ ਸਾਜਿਸ਼ ਕੇਸ ਨਿਪਟਾਉਣਾ ਔਖਾ ਦਿਸਿਆ ਤਾਂ ਲਾਰਡ ਇਰਵਿਨ ਨੇ ਸਪੈਸ਼ਲ ਆਰਡੀਨੈਂਸ ਜਾਰੀ ਕਰਕੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਤਿੰਨ ਜੱਜਾਂ-ਜੌਹਨ ਕੋਲਡਸਟਰੀਮ, ਆਗਾ ਹੈਦਰ ਅਤੇ ਜੀ. ਸੀ. ਹਿਲਟਨ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਦਿੱਤਾ। ਕੈਦੀਆਂ ਵਲੋਂ ਜਾਣ ਬੁੱਝ ਕੇ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਪਾਉਣ ਨਾਲ ਸਿੱਝਣ ਲਈ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਨੂੰ ਖਾਸ ਹੱਕ ਦੇ ਦਿੱਤੇ, ਜਿਵੇਂ,

1. ਬੁਲਾਉਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਜੇ ਦੋਸ਼ੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਹੋਣ ਲਈ ਅੜਚਣ ਪਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਗੈਰਹਾਜ਼ਰੀ 'ਚ ਕੇਸ ਸੁਣਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।
  2. ਕੇਸ ਸੁਣਨ ਵੇਲੇ ਕਿਸੇ ਦੋਸ਼ੀ ਦੇ ਵਕੀਲ ਅਤੇ ਗਵਾਹ ਦਾ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ।
  3. ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਜੋ ਵਾਜਬ ਸਮਝੇ, ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ।
  4. ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਵਲੋਂ ਦਿੱਤੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਕੋਈ ਚੁਣੌਤੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ।
- ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਾਰਵਾਈ 5 ਮਈ 1930 ਨੂੰ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਪੱਖਪਾਤੀ ਕਾਰਵਾਈ ਵਿਰੁਧ ਕਟਹਿਰੇ ਵਿਚ ਖੜ੍ਹੇ ਇਨਕਲਾਬੀਆਂ ਨੇ ਰੱਜ ਕੇ ਰੋਲਾ ਪਾਇਆ। 12 ਮਈ 1930 ਨੂੰ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਾਥੀ ਜਦ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦੇ ਗਏ ਤਾਂ ਰਾਮ ਪ੍ਰਸਾਦ ਬਿਸਮਲ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਮੁਖੜਾ,
- ਸਰਫਰੋਸ਼ੀ ਕੀ ਤਮੰਨਾ
ਅਬ ਹਮਾਰੇ ਦਿਲ ਮੇਂ ਹੈ।
ਦੇਖਨਾ ਹੈ ਜ਼ੋਰ ਕਿਤਨਾ
ਬਾਜ਼-ਏ-ਕਾਤਿਲ ਮੇਂ ਹੈ।
- ਗਾਉਂਦੇ ਅਤੇ 'ਇਨਕਲਾਬ ਜ਼ਿੰਦਾਬਾਦ' ਤੇ 'ਸਾਮਰਾਜ ਮੁਰਦਾਬਾਦ' ਦੇ ਨਾਅਰੇ ਲਾਉਂਦੇ ਰਹੇ। ਜੱਜ ਕੋਲਡਸਟਰੀਮ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ। ਬਾਹਰ ਕੱਢਦਿਆਂ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਕੁੱਟਮਾਰ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਜੱਜ ਆਗਾ ਹੈਦਰ ਨੇ ਇਸ ਵਤੀਰੇ ਪ੍ਰਤੀ ਅਸਹਿਮਤੀ ਦਿਖਾਈ। ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ 'ਚ ਇਕ ਮੌਤ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਹ ਨਵੇਂ ਸਿਰਿਉਂ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ। ਜੱਜ ਜੀ. ਸੀ. ਹਿਲਟਨ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਹੇਠ ਕਾਰਵਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ। ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਤੋਂ ਪੰਜ ਮਹੀਨੇ ਪਿਛੋਂ 7 ਅਕਤੂਬਰ 1930 ਨੂੰ ਫੈਸਲਾ ਸੁਣਾਇਆ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਭਗਤ ਸਿੰਘ, ਸੁਖਦੇਵ ਅਤੇ ਰਾਜਗੁਰੂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ-ਏ-ਮੌਤ ਸੁਣਾਈ ਗਈ। ਤਿੰਨਾਂ ਨੂੰ ਮੌਤ ਦੇ ਵੱਖੋ ਵੱਖ ਹੁਕਮ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਹੁਕਮ 'ਚ ਉਸ ਦਾ ਅਤਾ ਪਤਾ ਲਿਖ ਕੇ ਤੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਧਾਰਾਵਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇ ਕੇ ਸੈਂਟਰਲ ਜੇਲ੍ਹ ਲਾਹੌਰ

ਦੇ ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਨੂੰ ਆਦੇਸ਼ ਦਿਤਾ ਗਿਆ, This is to authorise and require you, said the Superintendent, to carry the said sentence into execution by causing the said Bhagat Singh to be hanged by the neck until he be dead at Lahore on the 27th: day of October, 1930, and to return the warrant to the High Court with an endorsement clarifying that the sentence has been executed.

ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਪਿਛੋਂ: ਲਾਲਾ ਦੁਨੀ ਚੰਦ ਤੇ ਡਾ. ਗੋਪੀ ਚੰਦ ਭਾਰਗੋ ਨੇ ਸਜ਼ਾ ਵਿਰੁਧ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਪ੍ਰਿਵੀ ਕੌਂਸਲ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਲਈ 'ਡਿਫੈਂਸ ਕਮੇਟੀ' ਬਣਾਈ। ਅਪੀਲ ਲਈ ਪੰਡਿਤ ਮੋਤੀ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਣ ਨਾਥ ਮਹਿਤਾ ਨੇ ਭਗਤ ਸਿੰਘ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਪਾਇਆ। ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਅਪੀਲ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਠੰਡੇ ਦਿਮਾਗ ਨਾਲ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਸੰਸਥਾ ਐਚ. ਐਸ. ਆਰ. ਏ. ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਵਿਰੁਧ ਪ੍ਰਾਪਗੰਡਾ ਕਰਨ ਲਈ ਹੋਰ ਸਮਾਂ ਮਿਲ ਜਾਏਗਾ, ਇਸ ਲਈ ਹਾਂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਅਪੀਲ 'ਚ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਜਿਸ ਆਰਡੀਨੈਂਸ ਹੇਠ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਉਹ ਗੈਰਕਾਨੂੰਨੀ ਸੀ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਉਤਰ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਕਿ ਵਾਇਸਰਾਏ ਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਪੂਰੇ ਹੱਕ ਸਨ, ਫਲਸਰੂਪ, 10 ਫਰਵਰੀ 1931 ਨੂੰ ਜੱਜ ਵਿਸਕਾਉਟ ਡਿਊਨੇਡਿਨ, ਜੋ ਅਪੀਲ ਸੁਣਨ ਵਾਲੀ ਕੋਰਟ ਦੇ ਲੈਂਡ ਸਨ, ਨੇ ਅਪੀਲ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤੀ (ਨੌਯੀਅਰ, 2000)।

14 ਫਰਵਰੀ 1931 ਨੂੰ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮਦਨ ਮੋਹਨ ਮਾਲਵੀਆ ਨੇ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਲਾਹ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਹੀ ਰਹਿਮ ਦੀ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ, ਉਹ ਵੀ ਵਾਇਸਰਾਏ ਨੇ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਭਗਵਤੀ ਚਰਨ ਵੇਹਰਾ ਨੇ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹ 'ਚੋਂ ਕੱਢਣ ਲਈ ਕੰਪ ਤੋੜਨ ਲਈ ਬੰਬ ਬਣਾਇਆ, ਪਰ ਬੰਬ ਦੇ ਫਟਣ ਨਾਲ ਉਸ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ। (ਆਰਕਾਈਵਜ਼, 28 ਅਕਤੂਬਰ 2011)

ਇਸ ਕੇਸ ਬਾਰੇ ਬਰਤਾਨੀਆ ਦੀ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ ਦਿੱਤਾ, The history of this case, of which we do not come across any example in relation to the political cases, reflects the symptoms of callousness and cruelty which is the outcome of bloated desire of the imperialist government of Britain so that fear can be instilled in the hearts of the repressed people. (Rana, 2005).

ਫਾਂਸੀ (24 ਮਾਰਚ 1931): ਭਗਤ ਸਿੰਘ, ਰਾਜਗੁਰੂ ਅਤੇ ਸੁਖਦੇਵ ਨੂੰ 24 ਮਾਰਚ 1931 ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਫਾਂਸੀ ਦੇਣ ਦੇ ਹੁਕਮ ਹੋਏ, ਪਰ ਫਾਂਸੀ ਦਾ ਸਮਾਂ 11 ਘੰਟੇ ਅੱਗੇ ਪਾ ਕੇ ਤਿੰਨਾਂ ਨੂੰ ਸੋਮਵਾਰ 23 ਮਾਰਚ 1931 ਨੂੰ ਫਾਂਸੀ ਚਾੜ੍ਹ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਜੇਲ੍ਹ ਦੇ ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਵਲੋਂ ਲਿਖਿਆ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਫਾਂਸੀ ਦਾ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ,

I hereby certify that the sentence of death passed on Bhagat Singh has been duly executed, and that the said Bhagat Singh was accordingly hanged by neck till he was dead, at Lahore C. Jail on Monday the 23rd day of March, 1931 at 4 p.m. that the body remained suspended for a full hour, and was not taken down until life was ascertained by a medical officer to be extinct; and that no accident, error or other misadventure occurred.

ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸਾਥੀਆਂ ਦੀ ਫਾਂਸੀ ਦਾ ਅਖਬਾਰ ਅਤੇ ਕਾਨਫਰੰਸਾਂ ਵਿਚ ਹਿਰਦੇਵਦਕ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ ਹੋਇਆ। 25 ਮਾਰਚ 1931 ਦੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ ਵਿਚ ਸੁਰਖੀ ਛਪੀ, "Bhagat Singh, Rajguru and Sukhdev Executed: No "Last Interview with Relatives. Shouts Emerge from Jail. Dead Bodies Secretly Disposed off, Removed to Distant Place."

ਫਾਂਸੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਦੀ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਕਰਾਚੀ ਵਿਚ ਇਜਲਾਸ ਸੀ। ਭੜਕੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੇ ਗਾਂਧੀ ਨੂੰ ਕਾਲੀਆਂ ਝੰਡੀਆਂ ਦਿਖਾਈਆਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਨੇ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਫਾਂਸੀ ਰੁਕਵਾਉਣ ਲਈ ਆਨਾ-ਕਾਨੀ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਅਖਬਾਰ 'ਨਿਊ ਯਾਰਕ ਟਾਈਮਜ਼' ਨੇ ਲਿਖਿਆ,

A reign of terror in the city of Cawnpore in the United Provinces and an attack on Mahatma Gandhi by a youth outside Karachi was among the answers of the Indian extremists today to the hanging of Bhagat Singh and two fellow-assassins.

ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅਖਬਾਰ 'ਯੋਗ ਇੰਡੀਆ' ਦੇ 29 ਮਾਰਚ 1931 ਦੇ ਅੰਕ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ, Bhagat Singh and his two associates have been hanged. The Congress made many attempts to save their lives and the Government entertained many hopes of it, but all has been in a vain.

"Bhagat Singh did not wish to live. He refused to apologize, or even file an appeal. Bhagat Singh was not a devotee of non-violence, but he did not subscribe to the religion of violence. He took to violence due to helplessness and to defend his homeland. In his last letter, Bhagat Singh wrote, 'I have been arrested while waging a war. For me there can be no gallows. Put me into the mouth of cannon and blow me off.' These heroes had conquered the fear of death. Let us bow to them a thousand times for their heroism.

But we should not imitate their act. In our land of millions of destitute and crippled people, if we take to the practice of seeking justice through murder, there will be a terrifying situation. Our poor people will become victims of our atrocities. By making a dharna of violence, we shall be reaping the fruit of our own actions.

Hence, though we praise the

courage of these brave men, we should never countenance their activities. Our dharma is to swallow our anger, abide by the discipline of non-violence and carry out our duty."

ਅੰਤਿਕਾ: ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਹੱਥ ਮਾਸ ਦਾ ਸਿਰਫ ਇਕ ਪੁਤਲਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਉਹ ਤਾਂ ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀ ਸੋਚ ਦਾ ਮੁਜੱਸਮਾ ਸੀ, ਸਿਰਨਾਵਾਂ ਸੀ। ਬੰਦਾ ਨਾਸ਼ਵਾਨ ਹੈ, ਸੋਚ ਅਵਿਨਾਸ਼ੀ, ਤੁਕਾਲੀ ਅਤੇ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡੀ ਹੈ। ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਕੌਲਾਜ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਦਰਸ਼ਨੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਦਾ ਦੀਦਾਰ ਇਕ ਤਸਵੀਰ (ਚਿਤਰ-1) 'ਚੋਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਚਿਹਰੇ ਦੀ ਤਰਜਮਾਨੀ ਤਿੰਨ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਬਿਆਨ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ-ਇਰਾਦਾ, ਅਕੀਦਾ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ।

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਵਰਗੇ ਸੂਰਮੇ ਦੇਸ਼ ਭਗਤਾਂ ਨੇ ਜਨਮ ਲਿਆ ਹੋਵੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਗੁਲਾਮੀ ਦੇ ਸਾਏ ਦਾ ਤਾਰ ਤਾਰ ਹੋ ਕੇ ਛੱਟ ਜਾਣਾ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਹੈ। ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਨੂੰ ਛੱਡਣਾ ਉਸ ਵੇਲੇ ਹੀ ਤੈਅ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਮੈਂਬਲੀ ਵਿਚ ਫੋਕਾ ਬੰਬ ਚਲਾਇਆ ਸੀ। ਬਾਕੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਫਿਲਾਸਫੀ ਦੀ ਸ-ਉਪਜ (By Product) ਸਨ। ਸ਼ਹੀਦ-ਦੇ-ਆਜ਼ਮ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸੁਖਸੀਅਤ ਅਤੇ ਅਹਿਮੀਅਤ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਅਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿਚ ਛਪੇ ਢੇਰ ਸਾਰੇ ਸਾਹਿਤ, ਅਨੇਕ ਫਿਲਮਾਂ ਤੇ ਡਾਕੂਮੈਂਟਰੀਆਂ ਤੋਂ ਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪੈਗੰਬਰਾਂ ਅਤੇ ਗੁਰੂਆਂ ਦੀਆਂ ਧਰਮ ਖਾਤਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਦਾ ਕੋਈ ਸਾਨੀ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਦੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਖਾਤਰ ਕੁਰਬਾਨ ਹੋਣ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚ ਸਰਦਾਰ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਦਰਜਾ ਸਿਰਮੋਰ ਹੈ।

1. Hidustan Times, April 8, 1929).
2. ਕਮਲੇਸ਼ ਮੋਹਨ, 2008, ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੀ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਅੰਦੋਲਨ ਨੂੰ ਦੇਣ (ਲੋਕਗੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ)।
3. Kuldeep Nayar. 2000. The Martyr Bhagat Singh: Experiments in Revolution. Diamond Pocket Books, Ptd, New Delhi.
4. Bhagwant Singh, Rana. 2005. Bhagat Singh. Diamond Pocket Books Ptd, New Delhi.
5. "Bhagat Singh: A Perennial Saga Of Inspiration". Pragoti. 27 September 2008. Archived from
6. Tribune, March 25, 1931.

ਸੁਣੋ ਸ਼ਹੀਦੋ

ਰਾਜ ਗੁਰੂ, ਸੁਖਦੇਵ, ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਵੇਖੋ ਭਾਰਤ ਦੇਸ਼ ਮਹਾਨ ਜਿਸ ਲਈ ਤੁਸੀਂ ਫਾਂਸੀਆਂ ਚੁੰਮੀਆਂ ਹੱਸ ਹੱਸ ਹੋਏ ਕੁਰਬਾਨ ਤਾਬੀਰ ਦੇ ਤੁਹਾਡੇ ਖਾਬਾਂ ਦੀ ਅੱਜ ਹੋ ਰਹੀ ਕਿਵੇਂ ਵੀਰਾਨ ਰਹਿਬਰ ਇਸ ਮੁਲਕ ਦੇ ਬਣ ਗਏ ਚੋਰ, ਲੁਟੇਰੇ ਤੇ ਬੇਈਮਾਨ ਰਿਸ਼ਵਤਖੋਰੀ, ਲਾਲਚ, ਖੁਦਗਰਜ਼ੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਏ ਈਮਾਨ ਝੂਠੇ ਵਾਅਦੇ, ਫੋਕੇ ਲਾਰੇ ਕਸਮਾਂ ਖਾ ਜਨਤਾ ਤਾਈਂ ਭਰਮਾਣ। ਗਰੀਬੀ ਦੇ ਨਾਲ ਘੁਲ ਰਹੀ ਜਨਤਾ ਪਈ ਔਖੇ ਦਿਨ ਟਪਾਵੇ ਬੇਕਾਰ, ਵਿਹਲੜ ਭਵਿਖ ਮੁਲਕ ਦਾ ਦਰ ਦਰ ਠੱਕਰਾਂ ਖਾਵੇ ਜੁਰਮਾਂ ਦੀ ਔਗ, ਨਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਘੁਣ ਜਵਾਨੀ ਨਿਘਲਦਾ ਜਾਵੇ ਪਰ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤ ਧਰਮ ਦੇ ਨਾਵੇਂ ਜਨਤਾ 'ਚ ਵੰਡੀਆਂ ਪਾਵੇ। ਮਨ ਕਾਲੇ, ਤਨ ਚੋਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲੱਥ ਪੱਥ ਵਿਚ ਗੁਨਾਹ ਆਪਣੀ ਗੱਦੀ, ਕੁਰਸੀ ਦੀ ਖਾਤਰ ਹਰ ਹਰਬਾ ਅਜ਼ਮਾਵਣ ਧਰਮਾਂ ਵਿਚ ਨਫਰਤ ਦਾ ਜ਼ਹਿਰ ਗੱਲ ਗੱਲ 'ਤੇ ਫੈਲਾਵਣ ਕਤਲੇ-ਗਾਰਦ, ਅਗਜ਼ਨੀ ਦੀਆਂ ਵਾਰਦਾਤਾਂ ਭਤਕਾਵਣ ਕਾਤਲ, ਧਾੜਵੀ ਅਤੇ ਜ਼ਬਰਜ਼ਨਾਹੀ ਪਏ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਦਨਦਨਾਵਣ। ਮਾਂਵਾਂ ਭੈਣਾਂ, ਧੀਆਂ ਦੀਆਂ ਇੱਜਤਾਂ ਰੋਲਣ, ਕਰਨ ਵੀਰਾਨ ਕੋਟ-ਕਚਹਿਰੀਆਂ, ਰਾਖੇ, ਮੁਨਸਿਫ ਸਭ ਦੇ ਸਭ ਬੇਈਮਾਨ ਬੇ-ਵੱਸ, ਬੇ-ਕਸ ਫਰਿਆਦ ਆਪਣੀ ਜਾ ਕੀਹਦੇ ਅੱਗੇ ਸੁਣਾਉਣ ਵਾੜ ਹੀ ਜੇ ਖੇਤ ਨੂੰ ਖਾਣ ਲੱਗ ਪਏ ਆਵੇ ਗਾ ਕੌਣ ਬਚਾਉਣ? ਜਿਹੜੇ ਚਮਨ ਦੇ ਮਾਲੀ ਬਣ ਤੁਸੀਂ ਖੂਨ ਆਪਣਾ ਪਾਇਆ ਅੱਜ ਉਸ ਮਹਿਕਦੇ ਚਮਨ 'ਚ ਡੇਰਾ ਉਲੂ, ਗਿਰਝਾਂ ਲਾਇਆ ਕਹਿੰਦੇ ਇਕ ਹੀ ਉਲੂ ਕਾਫੀ ਹੁੰਦਾ ਚਮਨ ਤਬਾਹੀ ਲਈ ਜੇ ਟਾਹਣੀ ਟਾਹਣੀ ਹੀ ਉਲੂ ਹੋਵੇ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਗਵਾਹੀ ਦੀ ਅੰਜਮ ਇਸ ਰੰਗਲੇ ਗੁਲਸ਼ਨ ਦਾ ਰੋ ਬਾਦੇ ਸਬਾ ਸੁਣਾਏ ਫੁੱਲ, ਕਲੀਆਂ, ਸ਼ਬਨਮ, ਬੁਲਬੁਲਾਂ ਹਰ ਕੋਈ ਹੰਝੂ ਵਹਾਏ। ਕਿਸੇ ਦੇ ਮਹਿਕਦੇ ਸਾਹਵਾਂ 'ਚੋਂ ਵੀ ਖੁਸ਼ਬੂ ਨਾ ਕੋਈ ਆਏ ਸੋਚ ਤੁਹਾਡੀ ਵਿਚ ਡੁੱਧੇ ਪਾਣੀਆਂ ਲੁਟੇਰਿਆਂ ਨੇ ਦਬਾਈ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤ, ਝੂਠੇ ਧਰਮੀ ਇਹ ਬੈਠੇ ਬਣੇ ਕਸਾਈ।

-ਚੰਨ
ਫੋਨ: 908-788-8427

(ਲੜੀ ਜੋੜਨ ਲਈ ਪਿਛਲਾ ਅੰਕ ਦੇਖੋ)

ਖੋਸਟ ਸ਼ਹਿਰ ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਬਾਰਡਰ 'ਤੇ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸ਼ਹਿਰ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਉਦੋਂ ਖਬਰਾਂ 'ਚ ਆਇਆ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਉਸਮਾ ਬਿਨ-ਲਾਦਿਨ ਬਾਰੇ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਇਥੇ ਆ ਕੇ ਆਪਣਾ ਅੱਡਾ ਬਣਾਇਆ। ਪਿਛੋਂ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਕੰਧਾਰ ਨੇੜੇ ਚਲਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਇਸ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਹੋਰ ਅਤਿਵਾਦੀ ਗਰੁਪਾਂ ਨੇ ਵੀ ਅੱਡੇ ਬਣਾ ਲਏ। ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਗਰੁਪ ਇਥੇ ਹਕਾਨੀ ਗਰੁਪ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਉਸਮਾ ਬਿਨ-ਲਾਦਿਨ ਤੋਰਾ ਬੋਰਾ ਪਹਾੜੀਆਂ 'ਚੋਂ ਭੱਜ ਨਿਕਲਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਹਕਾਨੀ ਗਰੁਪ ਦੇ ਮੁਖੀ ਜਲਾਲੂਦੀਨ ਹਕਾਨੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇਸੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚਲੇ ਆਪਣੇ ਘਰ 'ਚ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਰੱਖਿਆ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਲਾਦਿਨ ਲਈ ਅੱਗੇ ਜਾਣ ਦਾ ਰਸਤਾ ਸਾਫ ਨਾ ਹੋ ਗਿਆ।

ਰੂਸ-ਅਫਗਾਨ ਜੰਗ ਵੇਲੇ ਇਥੇ ਰੂਸ ਦਾ ਮੁੱਖ ਅੱਡਾ ਬਣਿਆ ਰਿਹਾ। ਫਿਰ ਇਸ ਦੀ ਲੋੜ ਉਦੋਂ ਪਈ, ਜਦੋਂ 9/11 ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਅਮਰੀਕੀ ਫੌਰਸਾਂ ਨੇ ਇਥੇ ਆ ਅੱਡੇ ਲਾਏ। ਇਸ ਦੀ ਮੁਰੰਮਤ ਕਰਕੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੱਡਾ ਬਣਾ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਇਥੇ ਜਹਾਜ ਉਡਦੇ, ਉਤਰਦੇ ਸਨ। ਹੈਲੀਕਾਪਟਰ ਹਰ ਵਕਤ ਗੇੜੇ ਕੱਢਦੇ ਰਹਿੰਦੇ। ਅਸਲ 'ਚ ਸੈਂਟੇਲਾਈਟ ਜਾਂ

ਹਰਮਹਿੰਦਰ ਚਹਿਲ
ਫੋਨ: 703-362-3239
chahals57@yahoo.com

ਡਰੋਨਾਂ ਨਾਲ ਜੋ ਵੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਇਕੱਠੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ, ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਖੋਸਟ ਅੱਡੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਦੀ। ਫਿਰ ਇਥੋਂ ਅੱਗੇ ਸੀ। ਆਈ. ਏ. ਹੈਡਕੁਆਰਟਰ ਜਾਂਦੀ। ਇਥੇ ਹਰ ਅਮਰੀਕੀ ਮਹਿਕਮੇ ਦੇ ਆਪਣੇ ਦਫਤਰ ਸਨ। ਹੈ ਤਾਂ ਭਾਵੇਂ ਸਾਰੇ ਲੋਕੜ ਦੇ ਖੱਬੇ ਜਿਹੇ ਹੀ ਸਨ, ਪਰ ਸਹੂਲਤਾਂ ਸਭ ਸਨ। ਐਫ. ਡੀ. ਆਈ. ਦਾ ਆਪਣਾ ਸਟਾਫ ਬਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਐਨ. ਐਸ. ਏ. ਵਾਲੇ ਵੱਖ ਬਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਅਤੇ ਮੁਖੀ ਏਜੰਸੀ ਸੀ. ਆਈ. ਏ. ਦਾ ਆਪਣਾ ਦਫਤਰ ਸੀ। ਫੌਜ ਵਾਲੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਆਪਣਾ ਅੱਡਾ ਜਮਾਈ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਇਸ ਸਭ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਬਾਰਡਰ ਪਾਰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਸਭ ਅਤਿਵਾਦੀ ਗਰੁਪ ਕਾਰਵਾਈਆਂ 'ਚ ਰੁੱਝੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਡਰੋਨਾਂ ਦੀ ਮਾਰ ਹੇਠ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਜਾਂ ਹੋਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਇਕੱਠੀ ਕਰਨ ਲਈ ਖੋਸਟ ਅੱਡਾ ਬੜਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ।

ਇਸ ਵੇਲੇ ਇਥੇ ਸੀ. ਆਈ. ਏ. ਦੀ ਮੁੱਖ ਪੋਸਟ ਚਾਲੀ ਕੁ ਸਾਲਾ ਔਰਤ ਜੈਨੀਫਰ ਮੈਥਿਊ ਦੇ ਹੱਥ ਸੀ। ਉਹ ਨਵੀਂ ਹੀ ਆਈ ਸੀ। ਕੁਝ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਉਹ ਇਥੇ ਪਹੁੰਚੀ ਸੀ। ਜੈਨੀਫਰ ਦੀ ਫੀਲਡ ਦੀ ਇਹ ਪਹਿਲੀ ਪੋਸਟਿੰਗ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਹ ਸੀ. ਆਈ. ਏ. ਹੈਡਕੁਆਰਟਰ 'ਚ ਹੀ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਹ ਕਾਊਂਟਰ ਟੈਰਿਜ਼ਮ ਗਰੁਪ (ਅਤਿਵਾਦ ਵਿਰੋਧੀ ਗਰੁਪ) ਦੀ ਮੁਖੀ ਸੀ। ਬੜੇ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਉਹ ਅਲ-ਕਾਇਦਾ ਬਾਰੇ ਸਾਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਚਲਾਉਂਦੀ ਰਹੀ ਸੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਜਦੋਂ ਅਲ-ਕਾਇਦਾ ਦੀ ਗੱਲ ਆਉਂਦੀ ਤਾਂ ਇਸ ਮਾਮਲੇ 'ਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮਝ ਜੋ ਕੋਈ ਰੱਖਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਹ ਜੈਨੀਫਰ ਹੀ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਹੈਡਕੁਆਰਟਰ 'ਚ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਹੀ ਚੰਗਾ ਲੱਗਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਨੌਕਰੀ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਇਕ ਸਾਲ ਦਾ ਫੀਲਡ ਤਜਰਬਾ ਹਾਸਲ ਕਰੇ। ਇਸੇ ਲਈ ਉਹ ਇਥੇ ਆਈ ਸੀ। ਉਸ ਬਾਰੇ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਫਾਈਲ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਹੀ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾ ਲੈਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਅਲ-ਕਾਇਦਾ ਲੀਡਰ ਦੇ ਦਿਮਾਗ 'ਚ ਚੱਲ ਕੀ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਉਹ ਫੀਲਡ 'ਚ ਬੜੀਆਂ ਉਮੀਦਾਂ ਲੈ ਕੇ ਆਈ ਸੀ।

ਇਥਰ ਜੈਨੀਫਰ ਖੋਸਟ ਪਹੁੰਚੀ, ਤੇ ਉਧਰ ਕਈ ਮਹੀਨਿਆਂ ਤੋਂ ਚੁੱਪ ਹੋਇਆ ਹਮਾਮ ਬਲਾਵੀ ਬੋਲ ਉਠਿਆ। ਬਿਨ ਜ਼ਈਦ ਉਡੀਕ ਉਡੀਕ ਬੱਕ ਗਿਆ, ਪਰ ਹੁਣ ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਬਲਾਵੀ ਦੀ ਈਮੇਲ ਮਿਲੀ ਤਾਂ ਸ਼ੁਰੂ 'ਚ ਹੀ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ ਦੋਸਤ ਮੈਂ ਚੁੱਪ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਵਕਤ ਦੀ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਸੀ, ਪਰ ਜੋ ਤੋਹਫਾ ਤੈਨੂੰ ਹੁਣ ਭੇਜ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਇਹ ਤੇਰੇ ਸਾਰੇ ਸ਼ਿਕਵੇਂ ਦੂਰ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ। ਉਸ ਨੇ ਜਿਉਂ ਹੀ ਅੱਗੇ ਈਮੇਲ ਵਿਚੋਂ ਵੀਡੀਓ ਕਲਿੱਪ ਖੋਲ੍ਹੀ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਹੈਰਾਨ ਹੋਇਆ। ਇਹ ਅੱਧੇ ਕੁ ਮਿੰਟ ਦੀ ਰਫ ਜਿਹੀ ਵੀਡੀਓ ਸੀ,

ਟ੍ਰਿੱਪਲ ਏਜੰਟ ਹਮਾਮ ਬਲਾਵੀ-3

ਦਹਿਸ਼ਤ ਦਾ ਖੁੰਘਾਰ ਮੱਕੜ ਜਾਲ

ਦਹਿਸ਼ਤਪਸੰਦੀ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੁਲਕ ਆਪਣੀ ਲਪੇਟ ਵਿਚ ਲਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਕੌੜਾ ਸੱਚ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਮਸਲੇ ਦਾ ਸਿੱਧਾ ਜਾਂ ਅਸਿੱਧਾ ਸਬੰਧ ਅਮਰੀਕਾ ਨਾਲ ਜੁੜਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। 'ਆਫੀਆ ਸਿਦੀਕੀ ਦਾ ਜਹਾਦ' ਵਰਗਾ ਇਤਿਹਾਸਕ ਨਾਵਲ ਲਿਖਣ ਵਾਲੇ ਉਮਦਾ ਲਿਖਾਰੀ ਹਰਮਹਿੰਦਰ ਚਹਿਲ ਨੇ ਇਸ ਲੇਖ ਵਿਚ ਇਕ ਅਜਿਹੇ ਸ਼ਖਸ, ਹਮਾਮ ਬਲਾਵੀ ਦਾ ਜੀਵਨ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਸਾਂਝਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਲੜੀਆਂ ਦਹਿਸ਼ਤ ਦੀਆਂ ਖੁੰਘਾਰ ਕੜੀਆਂ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਲਿਖਤ ਤੋਂ ਇਹ ਕਨਸੇਅ ਵੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਕਿ ਦਹਿਸ਼ਤਪਸੰਦੀ ਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀਆਂ ਕਿੱਨੀਆਂ ਅਣਫੋਲੀਆਂ ਪਰਤਾਂ ਹਨ, ਜੋ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕਦੀ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਲੰਮੇ ਲੇਖ ਦੀ ਤੀਜੀ ਅਤੇ ਆਖਰੀ ਕੜੀ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਹੈ। -ਸੰਪਦਕ

ਪਰ ਜੋ ਬੰਦਾ ਇਸ ਵੀਡੀਓ 'ਚ ਬਲਾਵੀ ਦੇ ਨਾਲ ਬੈਠਾ ਸੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਬਿਨ ਜ਼ਈਦ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਹੱਦ ਨਾ ਰਹੀ। ਉਸ ਨੇ ਤੁਰੰਤ ਆਪਣੇ ਸੀ. ਆਈ. ਏ. ਵਾਲੇ ਦੋਸਤ ਡੈਰਨ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕੀਤੀ। ਫਿਰ ਇਹ ਵੀਡੀਓ ਕਲਿੱਪ ਸੀ. ਆਈ. ਏ. ਦੇ ਕਾਊਂਟਰ ਟੈਰਿਜ਼ਮ ਗਰੁਪ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਇਹ ਗਰੁਪ ਵੀ ਬਲਾਵੀ ਨਾਲ ਬੈਠੇ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਭਰ ਗਿਆ। ਫੋਟੋ ਵਿਚਲੇ ਇਸ ਅਲ-ਕਾਇਦਾ ਅਤਿਵਾਦੀ ਦਾ ਨਾਂ ਸੀ, ਅਤੀਆ ਅਦਬ ਅਲ-ਰਹਿਮਾਨ।

ਰਹਿਮਾਨ ਨੂੰ ਉਸਮਾ ਬਿਨ-ਲਾਦਿਨ ਦੇ ਬਹੁਤ ਨੇੜੇ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਅਦਬ ਅਲ-ਰਹਿਮਾਨ ਅਫਰੀਕਨ ਅੰਬੈਸੀਆਂ 'ਚ ਹਮਲੇ ਕਰਵਾ ਕੇ ਦੋ ਸੌ ਤੋਂ ਵੱਧ ਬੰਦੇ ਮਾਰਨ ਦਾ ਮੁੱਖ ਦੋਸ਼ੀ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਉਸ ਦਾ ਹੋਰ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਹਮਲਿਆਂ 'ਚ ਨਾਂ ਆਉਂਦਾ ਸੀ। ਲਾਦਿਨ ਦੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਨੇੜਲਾ ਇਹ ਬੰਦਾ ਪਿਛਲੇ 7-8 ਸਾਲ ਤੋਂ ਕਿਧਰੇ ਵੀ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਇਆ, ਪਰ ਹੁਣ ਡਾ. ਹਮਾਮ ਬਲਾਵੀ ਨੇ ਉਸ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਕਮਾਲ ਹੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਬਲਾਵੀ ਦੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਿਨਾ ਕਿਸੇ ਟਰੇਨਿੰਗ ਦੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਭੇਜਣ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਸਨ, ਉਹ ਸਭ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਏ। ਉਹ ਬਲਾਵੀ ਦੇ ਕੰਮ ਤੋਂ ਬੜੇ ਖੁਸ਼ ਸਨ।

ਦੋ ਹਫਤੇ ਪਿੱਛੋਂ ਹੀ ਬਿਨ ਜ਼ਈਦ ਨੂੰ ਇਕ ਹੋਰ ਈਮੇਲ ਆਈ। ਬਲਾਵੀ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਈਮੇਲ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਤੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਬਲਾਵੀ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕੁਝ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਅਲ-ਕਾਇਦਾ ਵਾਲੇ ਕਿਸੇ ਘਰ 'ਚ ਲੈ ਕੇ ਗਏ, ਜਿੱਥੇ ਅੱਗੇ ਬੈਠੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਉਹ ਅੱਖਾਂ ਝਮਕਣੀਆਂ ਭੁੱਲ ਗਿਆ। ਉਹ ਅਈਮਨ ਅਲ ਜਵਾਹਰੀ ਸੀ। ਜਵਾਹਰੀ ਡਾਇਬਿਟੀਜ਼ ਤੋਂ ਪੀੜਤ ਸੀ, ਹਰ ਕਿਸੇ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਦਾ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਹੁਣ ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਇਕ ਡਾਕਟਰ ਜਹਾਦੀ ਬਣ ਕੇ ਆਇਆ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਭੇਜਿਆ। ਬਲਾਵੀ ਦੇ ਲਿਖਣ ਮੁਤਾਬਕ ਉਸ ਨੇ ਸ਼ਹਿਰੋਂ ਦਵਾਈਆਂ ਮੰਗਵਾ ਕੇ ਜਵਾਹਰੀ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕੀਤਾ। ਅਗਾਂਹ ਉਸ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਹੁਣ ਬਹੁਤ ਚਾਂਸ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਹਫਤੇ, ਦੋ ਹਫਤਿਆਂ ਤੋਂ ਜਵਾਹਰੀ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਰਿਹਾ ਕਰੇਗਾ। ਬਿਨ ਜ਼ਈਦ ਨੇ ਵੀ ਬਲਾਵੀ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਈਮੇਲ ਭੇਜ ਕੇ ਵਧਾਈ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਉਸ ਦਾ ਅਮਰੀਕਨਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਸਿਰ ਉਚਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਹੁਣ ਅੱਗੇ ਦੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਹੋਣ ਲੱਗੀਆਂ। ਇਹ ਤਾਂ ਕਾਊਂਟਰ ਟੈਰਿਜ਼ਮ ਵਾਲੇ ਵੀ ਮੰਨ ਗਏ ਸਨ ਕਿ ਹਮਾਮ ਬਲਾਵੀ ਅਲ-ਕਾਇਦਾ ਦੇ ਉਪਰਲੇ ਅਤਿਵਾਦੀਆਂ ਤੱਕ ਜਾ ਪਹੁੰਚਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਅੱਗੇ ਦੇ ਕੰਮ ਬਾਰੇ

ਉਹ ਸ਼ਸ਼ੋਪੰਜ ਵਿਚ ਸਨ। ਅਮਰੀਕਨਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਜੋ ਹਮਾਮ ਬਲਾਵੀ ਨੂੰ ਢੰਗ ਦੀ ਟਰੇਨਿੰਗ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਹੋਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਅਤਿਵਾਦੀਆਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਬਿਨ ਜ਼ਈਦ ਵੀ ਇਸ ਬਾਰੇ ਸਹਿਮਤ ਸੀ। ਸੋ, ਇਸ ਮਸਲੇ 'ਤੇ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਬਲਾਵੀ ਨੂੰ ਕਿਥੇ ਮਿਲਿਆ ਜਾਵੇ? ਉਸ ਸੀ. ਆਈ. ਏ. ਦੀ ਕਾਊਂਟਰ

ਬੈਤੁੱਲਾ ਮਸੂਦ ਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤਾਹਿਰੀਕੇ-ਤਾਲਿਬਾਨ ਦਾ ਮੁਖੀ ਬਣਿਆ ਹਕੀਮਉਲਾ ਮਸੂਦ

ਟੈਰਿਜ਼ਮ ਟੀਮ ਇਸ ਸਭ ਦੇ ਹੱਕ 'ਚ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਜੋ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਇੰਨਾ ਜਲਦੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਸਭ ਗਿਣਿਆ-ਮਿਠਿਆ ਹੋਵੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਲੰਬਾ ਤਜਰਬਾ ਦੱਸਦਾ ਸੀ ਕਿ ਟਾਪ ਟਾਰਗੇਟ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣ ਤੱਕ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਸਾਲ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਥੇ ਕੁਝ ਹੀ ਮਹੀਨਿਆਂ 'ਚ ਕੋਈ ਏਜੰਟ ਅਤਿਵਾਦੀ ਜਥੇਬੰਦੀ ਦੇ ਮੁਖੀ ਤੱਕ ਜਾ ਪਹੁੰਚਿਆ; ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਜਾਰਡਨ ਦੀ ਮੁਖਾਬਰਤ ਦਾ ਸਾਰਾ ਕਰੈਡਿਟ ਲੈਣਾ ਆਦਿ ਮੱਲੋ-ਮੱਲੀ ਕਾਹਲੀ ਕਰਵਾ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਉਧਰ, ਬੈਤੁੱਲਾ ਮਸੂਦ ਦੀ ਮੌਤ ਪਿੱਛੋਂ ਤਾਹਿਰੀਕੇ-ਤਾਲਿਬਾਨ ਦੇ ਮੁਖੀ ਬਣੇ ਹਕੀਮਉਲਾ ਮਸੂਦ ਨੇ ਬਲਾਵੀ ਨੂੰ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਉਹ ਲੜਾਕਿਆਂ ਦੀ ਟਰੇਨਿੰਗ ਜ਼ਰੂਰ ਲਵੇ। ਬਲਾਵੀ ਨੇ ਇਹ ਟਰੇਨਿੰਗ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਉਸ ਦਾ ਸਰੀਰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਜਿਹਾ ਸੀ। ਕਿਸੇ ਪੱਖੋਂ ਵੀ ਉਹ ਲੜਾਕਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲੱਗਦਾ। ਦੋ ਹਫਤੇ ਟਰੇਨਿੰਗ ਚੱਲੀ, ਪਰ ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਬਲਾਵੀ ਨੂੰ ਏ. ਕੇ. ਸੰਤਾਲੀ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਲਾਉਣ ਦਾ ਵੀ ਪੂਰਾ ਵੱਲ ਨਾ ਆਇਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਬੁਰਾ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਟਰੇਨਿੰਗ ਦੌਰਾਨ ਉਸ ਦਾ ਮੋਟਰਸਾਈਕਲ ਰੋਤੇ

'ਚ ਤਿਲਕ ਗਿਆ। ਉਸ ਦੇ ਮੂੰਹ 'ਤੇ ਸੱਟ ਲੱਗੀ, ਨਾਲ ਹੀ ਖੱਬੀ ਲੱਤ ਟੁੱਟ ਗਈ। ਉਸ ਨੇ ਕੁਝ ਦਿਨ ਆਰਾਮ ਕੀਤਾ ਤੇ ਆਪ ਹੀ ਲੱਤ 'ਤੇ ਪਲੱਸਤਰ ਲਾ ਲਿਆ। ਛੋਟੀ ਹੱਡੀ ਟੁੱਟ ਗਈ ਸੀ, ਜੋ ਛੋਟੀ ਹੀ ਠੀਕ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਈ, ਪਰ ਹੁਣ ਉਹ ਖਰੌੜੀਆਂ 'ਤੇ ਤੁਰਦਾ ਸੀ। ਨਾਲ ਦੇ ਲੜਾਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਹਰ ਸਮੇਂ ਮਖੌਲ ਕਰਦੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਅੰਦਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਪ੍ਰਤੀ ਘ੍ਰਿਣਾ ਭਰ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਦੇ ਵੀ ਕਾਬਲ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਉਸ ਇਲਾਕੇ 'ਚ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਡਰੋਨਾਂ ਨਾਲ ਲੜਾਕੇ ਮਾਰੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਸ ਦਾ ਨੇੜਲਾ ਬੈਤੁੱਲਾ ਮਸੂਦ ਵੀ ਮਾਰਿਆ ਜਾ ਚੁਕਾ ਸੀ। ਉਹ ਰਾਤਾਂ ਨੂੰ ਪਿਆ ਸੋਚਦਾ ਕਿ ਇਹ ਵੀ ਲੋਕ ਹੀ ਹਨ, ਜੋ ਧਰਮ ਲਈ ਜਾਨਾਂ ਵਾਰ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਪਰਿਵਾਰ ਵੀ ਛੱਡ ਕੇ ਆਇਆ ਹੈ ਤੇ ਕਰ ਵੀ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ। ਇਕ ਗੱਲ ਤਾਂ ਹੁਣ ਤੱਕ ਸਾਫ ਹੋ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਲੜਾਕਿਆਂ ਦੀਆਂ ਨਿਤ ਦਿਨ ਦੀਆਂ ਸ਼ਹਾਦਤਾਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਅਮਰੀਕਾ ਜਾਂ ਜਾਰਡਨ, ਸਭ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਉਸ ਅੰਦਰ ਜਹਾਦੀ ਪੈਦਾ ਹੋ ਚੁਕਾ ਸੀ। ਉਹ ਸੋਚਦਾ ਸੀ ਕਿ ਕੁਝ ਵੀ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਉਹ ਇਥੇ ਰਹਿ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜਹਾਦੀਆਂ ਦਾ ਦਵਾਈ-ਦਾਰੂ ਕਰਦਿਆਂ ਜਹਾਦ 'ਚ ਹਿੱਸਾ ਤਾਂ ਪਾ ਹੀ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਉਸ ਨੂੰ ਪੈਸੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਦੁਨੀਆਵੀ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਲੋਭ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਿਹਾ, ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਇਥੇ ਇਕ ਗਰੁਪ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜੋ ਉਸ ਦੇ ਆਉਣ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸੋਚਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜਾਰਡਨ ਦੇ ਇਸ ਡਾ. ਹਮਾਮ ਬਲਾਵੀ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਇਹ ਸਨ, ਅਲ-ਕਾਇਦਾ ਵਾਲੇ।

ਇਕ ਦਿਨ ਅਲ-ਕਾਇਦਾ ਲੜਾਕਿਆਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲਿਆ ਤੇ ਰਾਤ ਦੇ ਹਨੇਰੇ 'ਚ ਅਲ-ਕਾਇਦਾ ਦੇ ਤਿੰਨ ਨੰਬਰ ਦੇ ਲੀਡਰ ਜੋ ਫੀਲਡ ਕਮਾਂਡਰ ਵੀ ਸੀ, ਅਬਦੁਲ ਸਈਦ ਅਲ-ਲਿਬੀ ਕੋਲ ਲੈ ਗਏ। ਅਲ-ਲਿਬੀ ਕਿਸੇ ਅਤਿਅੰਤ ਲੁਕਵੀਂ ਅਤੇ ਅੰਡਰਗਰਾਊਂਡ ਜਗ੍ਹਾ 'ਤੇ ਰਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਬਾਕੀ ਸਭ ਨੂੰ ਮੌਤ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਬਲਾਵੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਹੀ ਠਹਿਰਾ ਲਿਆ। ਅਲ-ਲਿਬੀ, ਆਤਮਘਾਤੀ ਬੰਬ ਬਣਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦਾ ਮਾਹਰ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਦੋ-ਚਾਰ ਦਿਨ ਬਲਾਵੀ ਨਾਲ ਬੜਾ ਚੰਗਾ ਵਿਹਾਰ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੀ ਅਮਰੀਕਨ ਡਰੋਨ ਨੇ ਕਿਸੇ ਘਰ 'ਤੇ ਮਿਜ਼ਾਇਲ ਸੁੱਟ ਕੇ 15 ਅਤਿਵਾਦੀ ਇਕੱਠੇ ਹੀ ਮਾਰ ਮੁਕਾਏ। ਫਿਰ ਇਥੇ ਅਲ-ਲਿਬੀ ਅਤੇ ਬਲਾਵੀ ਕੋਲ ਜਵਾਹਰੀ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਨੇੜਲਾ ਸਾਥੀ ਸ਼ੇਖ ਸਈਦ ਅਲ-ਮਿਸਰੀ, ਬਲਾਵੀ ਨੂੰ ਆਣ ਮਿਲਿਆ। ਤਿੰਨਾਂ ਵਿਚਾਲੇ ਲੰਮੀ ਚੌੜੀ ਗੱਲਬਾਤ ਹੋਈ, ਜਿਸ ਦਾ ਸਾਰ ਅੰਸ਼ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਜਾਰਡਨ ਅਤੇ ਅਮਰੀਕਾ

ਮਿਲ ਕੇ ਕਿਵੇਂ ਸਾਡੇ ਜਹਾਦੀਆਂ ਦਾ ਘਾਣ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਵੱਡਾ ਕਦਮ ਚੁੱਕਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਬਲਾਵੀ ਸਹਿਮਤ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਹੁਣ ਤੱਕ ਉਹ ਤਨੋ-ਮਨੋ ਜਹਾਦੀਆਂ ਨਾਲ ਰਲ ਚੁਕਾ ਸੀ।

ਉਧਰ, ਬਲਾਵੀ ਨੂੰ ਟਰੇਨਿੰਗ ਦੇਣ ਲਈ ਸੀ. ਆਈ. ਏ. ਅਤੇ ਮੁਖਾਬਰਤ ਆਪਣੀ ਸਕੀਮ ਤਿਆਰ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਨਾ ਕਿਵੇਂ ਖੋਸਟ ਅੱਡੇ 'ਚ ਲਿਆ ਕੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਉਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਅਤਿ ਆਧੁਨਿਕ ਹਥਿਆਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਸੀ. ਆਈ. ਏ. ਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਸੀ ਕਿ ਹੁਣ ਜਵਾਹਰੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘੇਰੇ 'ਚ ਆ ਚੁਕਾ ਹੈ। ਬਲਾਵੀ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਟਰੇਨਿੰਗ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਟਾਪ ਦੇ ਅਲ-ਕਾਇਦਾ ਅਤਿਵਾਦੀਆਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠੇ ਹੀ ਖਤਮ ਕਰਵਾ ਦੇਵੇਗਾ। ਬਲਾਵੀ ਨੇ ਮੁਲਾਕਾਤ ਲਈ 'ਹਾਂ' ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਉਸ ਦੀ 'ਹਾਂ' ਪਿੱਛੋਂ ਹੀ ਬਿਨ ਜ਼ਈਦ ਤੇ ਡੈਰਨ ਖੋਸਟ ਪਹੁੰਚ ਚੁਕੇ ਸਨ ਅਤੇ ਬਲਾਵੀ ਦੇ ਅਗਲੇ ਸੁਨੇਹੇ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ।

ਪਰ ਅਲ-ਕਾਇਦਾ ਵਾਲੇ ਕਿਵੇਂ ਨਾ ਕਿਵੇਂ ਬਿਨ ਜ਼ਈਦ ਨੂੰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਬੁਲਾ ਕੇ ਅਗਵਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਕਿ ਉਹ ਦੁਨੀਆਂ ਸਾਹਮਣੇ ਜਾਰਡਨ ਦੀ ਮੁਖਾਬਰਤ ਤੋਂ ਬਦਲਾ ਲੈ ਸਕਣ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਲਾਵੀ ਤੋਂ ਈਮੇਲ ਭਿਜਵਾਈ ਕਿ ਬਿਨ ਜ਼ਈਦ ਉਸ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ਾਵਰ ਆ ਕੇ ਮਿਲੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਲਈ ਲੱਤ ਟੁੱਟੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸਫਰ ਕਰਨਾ ਔਖਾ ਹੈ, ਪਰ ਸੀ. ਆਈ. ਏ. ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਸ਼ੁਰੂ 'ਚ ਹੀ ਨਕਾਰ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਪਿੱਛੋਂ ਬਲਾਵੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਨੇੜਲੇ ਸ਼ਹਿਰ ਮੀਰਾਨ ਸ਼ਾਹ ਬੁਲਾਇਆ। ਸੀ. ਆਈ. ਏ. ਨੇ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਜੁਆਬ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਅਸਲ 'ਚ ਸੀ. ਆਈ. ਏ. ਸਮਝਦੀ ਸੀ ਕਿ ਮੁਖਬਰਤ ਦਾ ਅਫਸਰ ਬਿਨ ਜ਼ਈਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕੀਮਤ 'ਤੇ ਖੋਸਟ ਅੱਡੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਜਾਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੇ। ਇਸ ਪਿੱਛੋਂ ਬਲਾਵੀ ਨੇ ਈਮੇਲ ਭੇਜੀ, ਜਿਸ 'ਚ ਉਸ ਨੇ ਬਿਨ ਜ਼ਈਦ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਦਾ ਜੋਖਮ ਮੈਂ ਹੀ ਕਿਉਂ ਉਠਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ? ਉਧਰੋਂ ਮੇਰੀ ਲੱਤ ਟੁੱਟੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਮੇਰੇ ਲਈ ਤੁਰਨਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੈ। ਸੀ. ਆਈ. ਏ. ਦੀ ਕਾਊਂਟਰ ਟੈਰਿਜ਼ਮ ਟੀਮ ਨੇ ਇਸ ਦਾ ਤੁਰੰਤ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢ ਲਿਆ ਕਿ ਬਲਾਵੀ ਭਾਵੁਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਿਨ ਜ਼ਈਦ ਦਾ ਦਿਲ ਜਿੱਤਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਖਤ ਹੁਕਮ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਜੇ ਮੀਟਿੰਗ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਖੋਸਟ ਏਅਰਬੇਸ 'ਚ ਹੀ ਹੋਵੇਗੀ; ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿਉ; ਪਰ ਹੁਣ ਤੱਕ ਸੱਭੇ ਧਿਰਾਂ ਇੰਨਾ ਅੱਗੇ ਵਧ ਚੁਕੀਆਂ ਸਨ ਕਿ ਪਿੱਛੇ ਮੁੜਨਾ ਔਖਾ ਲੱਗਦਾ ਸੀ। ਹਰ ਕੋਈ ਆਪਣੇ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੀ। ਜਦੋਂ ਬਿਨ ਜ਼ਈਦ ਨੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਤਾਂ ਅਲ-ਕਾਇਦਾ ਦੀਆਂ ਸਭ ਸਕੀਮਾਂ ਖਤਮ ਹੋ ਗਈਆਂ।

ਇਧਰੋਂ ਬਿਨ ਜ਼ਈਦ ਨੇ ਈਮੇਲ ਭੇਜੀ, ਜਿਸ 'ਚ ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਦੇਖ ਭਾਈ ਹਮਾਮ ਬਲਾਵੀ! ਤੂੰ ਇੰਨੇ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਅਤਿਵਾਦੀਆਂ ਨੂੰ ਫੜਾਉਣ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਨੇੜੇ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਹੈ। ਤੇਰਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਤੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੈ। ਤੇਰੀ ਇੰਨੀ ਲੰਮੀ ਸਿਹਨਤ ਦਾ ਫਲ ਮਿਲਣ ਹੀ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਤੂੰ ਇਹ ਕੰਮ ਕਰਵਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪੈਸੇ ਲੈ ਕੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹਿੱਸੇ 'ਚ ਜਾ ਕੇ ਆਰਾਮ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਤੀਤ ਕਰੀ। ਇਸ ਪਿੱਛੋਂ ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਬੁਲਾਏਗਾ। ਤੇਰੇ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਵਿਚਾਲੇ ਅੱਲ੍ਹਾ ਗਵਾਹ ਹੈ। ਜੇ ਮੈਂ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ, ਪਰ ਤੈਨੂੰ ਟਰੇਨਿੰਗ ਲੈਣ ਅਤੇ ਹੋਰ ਢੰਗ ਤਰੀਕਿਆਂ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਲਈ ਮਿਲਣਾ ਜ਼ਰੂਰ ਪਵੇਗਾ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਮਿਲਣ ਵਾਸਤੇ ਨਵੀਂ ਥਾਂ ਲੱਭੀ ਹੈ। ਤੂੰ ਬਾਰਡਰ ਲੰਘ ਕੇ ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਆ ਜਾ। ਬਾਰਡਰ ਤੋਂ ਘੰਟੇ ਕੁ ਦੇ ਰਸਤੇ ਬਾਅਦ ਖੋਸਟ ਏਅਰਫੋਰਸ ਬੇਸ ਹੈ, ਤੂੰ ਉਥੇ ਆ ਜਾ। ਤੂੰ ਬਾਰਡਰ ਪਾਰ ਕਰੇਗਾ ਤਾਂ ਇਧਰ ਸਾਡਾ ਡਰਾਈਵਰ ਤੈਨੂੰ ਉਡੀਕ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਹ ਤੈਨੂੰ ਆਪਣੀ ਕਾਰ 'ਚ ਬਿਠਾ ਕੇ ਬੇਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆ ਜਾਵੇਗਾ।

ਜੁਆਬ 'ਚ ਬਲਾਵੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਡਰ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਕਤ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰ ਲਵੋਗੇ ਤੇ ਫਿਰ ਉਮਰ ਭਰ ਜੇਲ੍ਹ 'ਚ ਸੜਨਾ ਪਵੇਗਾ। ਉਤਰ ਦਿੰਦਿਆਂ ਬਿਨ ਜ਼ਈਦ ਨੇ ਸਹੁੰਆਂ ਖਾਂਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਸ ਨਾਲ ਦੋਸਤਾਂ ਜਿਹਾ ਵਿਹਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀ ਤਕਲੀਫ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਫਿਰ ਬਲਾਵੀ ਨੇ ਅਲ-ਮਿਸਰੀ ਅਤੇ ਅਲ-

ਖੋਸਟ ਵਿਚ ਅਮਰੀਕੀ ਖੁਫੀਆ ਏਜੰਸੀ ਦਾ ਟਿਕਾਣਾ ਜਿਥੇ ਹਮਾਮ ਬਲਾਵੀ ਨੇ ਆਤਮਘਾਤੀ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ।

(ਬਾਕੀ ਅਗਲੇ ਸਫੇ 'ਤੇ)

ਲਿਬੀ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਸੀ ਕਿ ਤੂੰ ਇਕ ਵਾਰ ਗਿਆ ਤਾਂ ਤੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਆਉਣ ਦੇਣਾ।

“ਹੁਣ ਫਿਰ ਕੀ ਕਰੀਏ?” ਬਲਾਵੀ ਨੇ ਫਿਕਰ ‘ਚ ਪੁੱਛਿਆ। ਗੱਲ ਸੁਣਦਿਆਂ ਮਿਸਰੀ ਬੋਲਿਆ, “ਆਪਾਂ ਕੌਣ ਹੁੰਨੇ ਆਂ ਕੁਝ ਕਰਨ ਵਾਲੇ। ਅੱਲ੍ਹਾ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਰਾਹ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।”

“ਉਹ ਕਿਵੇਂ? ਕਿਹੜਾ ਰਾਹ?”

“ਆਤਮਘਾਤੀ ਬੰਬ ਬਣ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਫ਼ਰਾਂ

ਤੋਂ ਬਦਲਾ ਲੈਣ ਦਾ। ਬਲਾਵੀ ਆਪਣੇ ਜਹਾਦੀ ਕਿੱਨਾ ਕੁ ਚਿਰ ਮਰਦੇ ਰਹਿਣਗੇ? ਹਰ ਰੋਜ਼ ਉਹ ਆਪਣੇ ਦਰਜਨਾਂ ਲੜਾਕਿਆਂ ਨੂੰ ਡਰੋਨਾਂ ਨਾਲ ਮਾਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਆਪਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਜੁਆਬ ਦੇਣ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਇਕੋ ਜੁਆਬ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੋਸ਼ ਉਡਾ ਦੇਣੇ ਨੇ।” ਇੰਨਾ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਅਲ-ਮਿਸਰੀ ਉਠ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਅਲ-ਕਾਇਦਾ ਦੀ ਮੁਕਾਮੀ ਸ਼ਰਾ ਇਕੱਠੀ ਕਰ ਲਈ। ਸ਼ਰਾ ਨੇ ਫਤਵਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਹਮਾਮ ਬਲਾਵੀ ਆਤਮਘਾਤੀ ਬੰਬ ਬਣ ਕੇ ਅਮਰੀਕਨਾਂ ਦੇ ਘਰ, ਭਾਵ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੇਸ ‘ਚ ਜਾ ਕੇ ਹਮਲਾ ਕਰੇਗਾ।

ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਬਲਾਵੀ ਤੋਂ ਬਿਨ ਜ਼ਈਦ ਨੂੰ ਈਮੇਲ ਭਿਜਵਾਈ ਗਈ ਕਿ ਠੀਕ ਹੈ, ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਖੋਸਟ ਏਅਰਬੇਸ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਈਮੇਲ ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਖੋਸਟ ਵਾਲਿਆਂ ਲਈ ਸਾਰਾ ਮਾਹੌਲ ਖੁਸ਼ਗਵਾਰ ਬਣ ਗਿਆ। ਬਿਨ ਜ਼ਈਦ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਬਲਾਵੀ ਨਾਲ ਵਾਅਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨਾਲ ਦੋਸਤਾਂ ਜਿਹਾ ਵਿਹਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਕੋਈ ਉਸ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ, ਕੋਈ ਉਸ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ੀ ਨਹੀਂ ਲਵੇਗਾ, ਸਗੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਣ ਸਤਿਕਾਰ ਦੇਣ ਦੀ ਕੋਈ ਕਸਰ ਨਹੀਂ ਛੱਡੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਸੀ. ਆਈ. ਏ. ਚੀਫ ਜੈਨੀਫਰ ਮੈਥਿਊ ਨੇ ਰਿਹਰਸਲ ਕਰਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਪਹਿਲਾਂ ਸੀ. ਆਈ. ਏ. ਦਫਤਰ ਨੇ ਗੋਲਕਾਰ ਸੜਕ ਕਿਨਾਰੇ ਥਾਂ ਚੁਣੀ ਗਈ, ਜਿਥੇ ਹਮਾਮ ਬਲਾਵੀ ਦੀ ਕਾਰ ਨੇ ਆ ਕੇ ਰੁਕਣਾ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਸੁਆਗਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਇਥੇ ਸੀ. ਆਈ. ਏ. ਸਟਾਫ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਕੁਝ ਅਫਸਰ ਐਫ. ਬੀ. ਆਈ. ਏ. ਸਨ। ਕੁਝ ਉਚ ਕੋਟੀ ਦੇ ਸੀਲ ਮੈਂਬਰ ਸਨ। ਕੁਝ ਮੈਂਬਰ ਉਹ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਾਬ ਸੀ. ਆਈ. ਏ. ਉਚ ਕੋਟੀ ਦੇ ਅਫਸਰਾਂ ਦੀ ਸਿਕਿਉਰਿਟੀ ਸੀ। ਰਿਹਰਸਲ ਦੌਰਾਨ ਹੀ ਆਪਸੀ ਗੱਲਬਾਤ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ। ਸੀ. ਆਈ. ਏ. ਦੀ ਸਿਕਿਉਰਿਟੀ ਵਾਲੇ ਕੋਈ ਗੱਲਾਂ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਦੂਜਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਹਮਾਮ ਬਲਾਵੀ ਆਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ੀ ਲਈ ਜਾਵੇ।

ਜੈਨੀਫਰ ਮੈਥਿਊ ਇਸ ਲਈ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਨੇ ਬਿਨ ਜ਼ਈਦ ਨਾਲ ਵਾਅਦਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਹਮਾਮ ਬਲਾਵੀ ਨੂੰ ਬਾਇੰਜਤ ਅੰਦਰ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਤਲਾਸ਼ੀ ਨਹੀਂ ਲਈ ਜਾਵੇਗੀ।

ਉਸ ਨੂੰ ਇੰਜਤ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਕਾਫ਼ੀ ਦੇਰ ਗੱਲਬਾਤ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ। ਅੰਤ ਸੀ. ਆਈ. ਏ. ਚੀਫ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬੋਸ ਨੂੰ ਫੋਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸਮੱਸਿਆ ਦੱਸੀ ਕਿ ਇਹ ਕੇਸ ਜਾਰਡਨ ਦੀ ਏਜੰਸੀ ਮੁਖਾਬਰਤ ਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਏਜੰਟ ਨਾਲ ਕੋਈ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਆਖਰ ਉਪਰੋਂ ਹੁਕਮ ਆ ਗਿਆ ਕਿ ਜੈਨੀਫਰ ਮੈਥਿਊ ਜੋ ਕਹਿ ਰਹੀ ਹੈ, ਉਸ ਮੁਤਾਬਕ ਚੱਲਿਆ ਜਾਵੇ। ਸਭ ਬੇਵਸ ਹੋ ਗਏ। ਜੈਨੀਫਰ ਨੇ ਦਰਜਨ ਤੋਂ

ਆਤਮਘਾਤੀ ਹਮਲੇ ਵੇਲੇ ਹਮਾਮ ਬਲਾਵੀ।

ਵੱਧ ਬੰਦੇ, ਔਰਤਾਂ ਤਿਆਰ ਕਰ ਲਏ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਮਾਮ ਬਲਾਵੀ ਦਾ ਸਵਾਗਤ ਕਰਨਾ ਸੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਇੰਜਤ ਦੇਣੀ ਸੀ। ਇਸ ਪਿਛੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਲਾਵੀ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਮੀਟਿੰਗ ਰੂਮ ‘ਚ ਲੈ ਜਾਣਾ ਸੀ, ਉਥੇ ਹੁੰਦੇ ਵਰਤੇ ਏਜੰਟ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਲਾਵੀ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਦੀ ਟਰੇਨਿੰਗ ਦੇਣੀ ਸੀ।

ਜਦੋਂ ਫੈਸਲਾ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਹਮਾਮ ਬਲਾਵੀ ਆਤਮਘਾਤੀ ਬੰਬ ਬਣ ਕੇ ਖੋਸਟ ਅੰਦਰ ਜਾਵੇਗਾ ਤਾਂ ਬਲਾਵੀ ਦਾ ਸਰੀਰ ਕੰਬਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਉਹ ਜਹਾਦ ਤਾਂ ਲੜਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਅਖੀਰ ‘ਚ ਉਹ ਭਾਵੇਂ ਅਮਰੀਕਨਾਂ ਅਤੇ ਜਾਰਡਨ ਦੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖਿਲਾਫ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਆਤਮਘਾਤ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਤਾਂ ਕਦੇ ਸੋਚਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਰਾਤ ਭਰ ਨੀਂਦ ਨਾ ਆਈ। ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਬੱਚੀਆਂ ਯਾਦ ਆਈਆਂ, ਪਰਿਵਾਰ ਯਾਦ ਆਇਆ, ਦੋਸਤ ਯਾਦ ਆਏ। ਉਹ ਸੋਚਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਉਹ ਇਹ ਕੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ! ਪਰ ਹੁਣ ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਹੋ ਚੁਕੀ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਅਲ-ਕਾਇਦਾ ਨੇ ਆਪਣੀ ਗ੍ਰਿਫਤ ਵਿਚ ਲੈ ਲਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਨਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਅਲ-ਕਾਇਦਾ ਉਸ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਹੀ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਵਾਸਤੇ ਤਿਆਰ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ।

ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਖੇਲੂ ਕਿ ਉਹ ਆਇਆ ਤਾਂ ਅਲ-ਕਾਇਦਾ ਦੇ ਉਚ ਕੋਟੀ ਦੇ ਅਭਿਵਾਦੀਆਂ ‘ਚ ਘੁਸਪੈਠ ਕਰਨ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫਤਾ ਕੇ ਅਮਰੀਕਨਾਂ ਤੋਂ ਪੈਸੇ ਲੈ ਕੇ ਦੁਨੀਆਂ ‘ਚ ਕਿਧਰੇ

ਜਾ ਕੇ ਆਰਾਮ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਤੀਤ ਕਰਨ ਸੀ, ਪਰ ਇਥੇ ਆ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਮਨ ਬਦਲਣ ਲੱਗਾ। ਉਹ ਅਲ-ਕਾਇਦਾ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਹੋਣ ਦੀ ਥਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ‘ਚ ਹੋ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਗੱਲ ਇਥੇ ਆ ਪਹੁੰਚੀ ਕਿ ਉਹ ਅਲ-ਕਾਇਦਾ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਆਤਮਘਾਤੀ ਬੰਬ ਬਣ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਗੱਲ ਕਿਤੇ ਦੀ ਕਿਤੇ ਚਲੀ ਗਈ ਸੀ। ਆਖਰ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਧਰਵਾਸ ਦੇਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਹ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਲੜ ਉਹ ਨਹੀਂ

ਸਕਦਾ, ਬੰਦੂਕ ਉਹ ਨਹੀਂ ਚਲਾ ਸਕਦਾ। ਹੋਰ ਉਹ ਕੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ! ਆਖਰ ਉਹ ਆਤਮਘਾਤੀ ਬੰਬ ਬਣਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਉਹ ਨੇੜਲੇ ਪਿੰਡ ਦੱਤਾ ਖੇਲੂ ਪਹੁੰਚਿਆ। ਉਤਰੀ ਵਜ਼ੀਰਿਸਤਾਨ ਦੇ ਪਿੰਡ ਦੱਤਾ ਖੇਲੂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਦਰਜੀ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਕੰਮ ਸੀ, ਆਤਮਘਾਤੀ ਬੈਲਟ ਬਣਾਉਣਾ। ਹਰ ਰੋਜ਼ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਲਾਈਨਾਂ ਲੱਗੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ। ਬਲਾਵੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਸਮਾਨ ਉਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖਿਆ ਤਾਂ ਦਰਜੀ ਹੈਰਾਨ ਹੋਇਆ। ਅੱਜ ਤੱਕ ਉਸ ਤੋਂ ਇੰਨੀ ਸਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਬੈਲਟ ਬਣਾਉਣ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਇਆ। ਬਲਾਵੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਤਾਕਤਵਰ, ਸੀ. ਫੋਰ. ਐਕਸਪਲੋਸਿਵ ਡਿਵਾਈਸਜ਼ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ ਸੀ।

ਖੋਰ! ਦਰਜੀ ਨੇ ਬੜੇ ਗੁਰ ਨਾਲ ਉਸ ਦੀ ਬੈਲਟ ਬਣਾਈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਬੈਲਟ ਦਾ ਭਾਰ ਕਰੀਬ ਤੀਹ ਕਿਲੋ ਸੀ। ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਬਲਾਵੀ ਦੀ ਟੁੱਟੀ ਹੋਈ ਲੱਤ ਵੀ ਅਜੇ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਈ। ਖਰੌਤੀਆਂ ‘ਤੇ ਤੁਰਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਦਰਦ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਉਪਰੋਂ ਤੀਹ ਕਿਲੋ ਭਾਰ ਗਲ ‘ਚ ਲਟਕਿਆ ਹੋਇਆ। ਉਹ ਘਰ ਪਹੁੰਚਿਆ। ਰਾਤ ਵੇਲੇ ਅਲ-ਕਾਇਦਾ ਨੇ ਕੈਮਰੇ ਫਿੱਟ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬੈਲਟ ਪਹਿਨਾ ਕੇ ਵੀਡੀਊ ਬਣਾਈਆਂ। ਵੀਡੀਊ ਵਿਚ ਉਹ ਅਮਰੀਕਨਾਂ ਅਤੇ ਜਾਰਡਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਬੁਰਾ ਭਲਾ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਹ ਪ੍ਰਾਪਗੰਡਾ ਵੀਡੀਊ ਬਣਾਈਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ, ਜੋ ਐਕਸ਼ਨ ਪਿਛੋਂ ਜਾਰੀ ਕਰਨੀਆਂ ਸਨ।

ਉਸੇ ਸ਼ਾਮ ਬਲਾਵੀ ਨੇ ਬਿਨ ਜ਼ਈਦ ਨੂੰ ਸੁਨੇਹਾ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਹ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਉਸ ਕੋਲ ਖੋਸਟ ਪਹੁੰਚ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਹਮਾਮ ਬਲਾਵੀ ਨੇ ਆਖਰੀ ਨਮਾਜ਼ ਅਦਾ ਕੀਤੀ। ਫਿਰ ਬੈਲਟ ਪਹਿਨ ਲਈ। ਉਤੋਂ ਦੀ ਮੋਟੀ ਕਮੀਜ਼ ਪਾ ਲਈ। ਫਿਰ ਉਤੇ ਮੋਟਾ ਕੰਬਲ ਲੈ ਲਿਆ। ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਲੋਕ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੰਬਲਾਂ ਦੀ ਬੁੱਕਲ ਆਮ ਹੀ ਮਾਰਦੇ ਸਨ। ਕੰਬਲ ਦੀ ਬੁੱਕਲ ਮਾਰੀ ਹਮਾਮ ਬਲਾਵੀ ਖਰੌਤੀਆਂ ਦੇ ਸਹਾਰੇ ਬਾਹਰ ਆਇਆ। ਟੈਕਸੀ ਲੈ ਕੇ ਬਾਰਡਰ ਵਲ ਚੱਲ ਪਿਆ। ਬਾਅਦ ਦੁਪਹਿਰ ਉਸ ਨੂੰ ਟੈਕਸੀ ਨੇ ਦੂਰ ਹੀ ਉਤਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਔਖਾ ਹੁੰਦਾ ਤੁਰਦਾ ਉਹ ਬਾਰਡਰ ਤਕ ਪਹੁੰਚਿਆ। ਅੱਖੋਂ ਸੌਖੇ ਬਾਰਡਰ ਪਾਰ ਕੀਤਾ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ‘ਚ ਦਾਖਲ ਹੋ ਗਿਆ। ਦੂਰੋਂ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਲੈਣ ਆਏ

ਅਫਗਾਨ ਡਰਾਈਵਰ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਲਿਆ ਤੇ ਹੱਥ ਹਿਲਾਇਆ। ਨੇੜੇ ਆ ਕੇ ਨਾਂ ਲਿਆ ਤਾਂ ਕਾਰ ਵਾਲੇ ਨੇ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਾਰ ‘ਚ ਬਿਠਾ ਲਿਆ। ਰਸਤੇ ‘ਚ ਕਾਰ ਬਦਲੀ ਤੇ ਅੱਗੇ ਚੱਲ ਪਏ। ਫਿਰ ਬਲਾਵੀ ਨੇ ਡਰਾਈਵਰ ਤੋਂ ਫੋਨ ਲੈ ਕੇ ਬਿਨ ਜ਼ਈਦ ਨੂੰ ਫੋਨ ਮਿਲਾਇਆ। ਗੱਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ ਤਾਂ ਬਿਨ ਜ਼ਈਦ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਬਲਾਵੀ ਨੇ ਤੇ ਹੀ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਹੈ। ਬਲਾਵੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਉਸ ਦਾ ਵਾਅਦਾ ਯਾਦ ਕਰਵਾਇਆ ਕਿ ਉਹ ਦੋਸਤ ਵਾਂਗ ਵਿਹਾਰ ਕਰੇਗਾ। ਬਿਨ ਜ਼ਈਦ ਨੇ ਭਰੋਸਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਹ ਬੇਫਿਕਰ ਰਹੇ।

ਕਾਰ ਆਖਰ ਮੁੱਖ ਗੇਟ ‘ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਈ। ਸਿਕਿਉਰਿਟੀ ਅਫਸਰ ਡਰਾਈਵਰ ਦੇ ਨੇੜੇ ਆਇਆ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪਛਾਣਦਿਆਂ ਅੱਗੇ ਲੰਘਾ ਦਿੱਤਾ। ਫਿਰ ਅਗਲੇ ਚੈੱਕ ਪੁਆਇੰਟ ‘ਤੇ ਵੀ ਇਥੋਂ ਹੀ ਕਾਰ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਲੰਘਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਤੱਕ ਹਮਾਮ ਬਲਾਵੀ ਦਾ ਮਨ ਕਦੇ ਕਿਧਰੇ ਘੁੰਮਦਾ ਸੀ, ਕਦੇ ਕਿਧਰੇ। ਇਸ ਚੈੱਕ ਪੁਆਇੰਟ ‘ਤੇ ਆ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਦੂਰ ਖੜ੍ਹੇ ਬਾਰਾਂ-ਤੋਰਾਂ ਜਣੇ ਦਿਖਾਈ ਦਿੱਤੇ। ਬਲਾਵੀ ਸਮਝ ਗਿਆ ਕਿ ਉਹ, ਉਸ ਨੂੰ ਹੀ ਉਡੀਕ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਿਉ-ਜਿਉ ਕਾਰ ਨੇੜੇ ਹੁੰਦੀ ਗਈ, ਬਲਾਵੀ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਘੇਰੇ ‘ਚ ਖੜ੍ਹੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ‘ਤੇ ਜੰਮ ਗਈ। ਕਾਰ ਮਿਥੀ ਥਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਪਹੁੰਚ ਗਈ। ਸੀ. ਆਈ. ਏ. ਦੇ ਸਿਕਿਉਰਿਟੀ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਭਾਵੇਂ ਹੁਕਮ ਸੀ ਕਿ ਕੋਈ ਚੈਕਿੰਗ ਵਗੈਰਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ, ਫਿਰ ਵੀ ਉਹ ਪੂਰੀ ਮੁਸਤੈਦੀ ਨਾਲ ਡਿਊਟੀ ਦਿੰਦੇ ਟਾਰਗੇਟ, ਭਾਵ ਬਲਾਵੀ ‘ਤੇ ਨਜ਼ਰ ਗੱਡੀ ਖੜੋਤੇ ਸਨ। ਉਸ ਭਾਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰਾਈਫਲਾਂ ਦੀਆਂ ਨਾਲੀਆਂ ਹੇਠਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਉਗਲਾਂ ਰਾਈਫਲਾਂ ਦੇ ਘੋੜਿਆਂ ‘ਤੇ ਸਨ।

ਕਾਰ ‘ਚ ਬੈਠੇ ਬਲਾਵੀ ਨੇ ਦੂਜੇ ਸਿਰੇ ‘ਤੇ ਖੜ੍ਹੇ ਬਿਨ ਜ਼ਈਦ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਲਿਆ। ਬਿਨ ਜ਼ਈਦ ਨੇ ਹੱਥ ਹਿਲਾਇਆ, ਪਰ ਬਲਾਵੀ ਨੇ ਕੋਈ ਜੁਆਬ ਨਾ ਦਿੱਤਾ। ਇੰਨੇ ਨੂੰ ਕਾਰ ਮਿੱਥੀ ਥਾਂ ‘ਤੇ ਜਾ ਰੁਕੀ। ਚਾਰ ਸਿਕਿਉਰਿਟੀ ਅਫਸਰ ਰਾਈਫਲਾਂ ਦੀਆਂ ਨਾਲੀਆਂ ਹੇਠਾਂ ਕਰੀ ਕਾਰ ਦੇ ਨੇੜੇ ਆ ਗਏ। ਇਕ ਜਣਾ ਸੱਜੇ ਹੱਥ ‘ਤੇ ਚਿੱਟਾ ਦਸਤਾਨਾ ਚੜ੍ਹਾਈ ਨੇੜੇ ਆਇਆ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਤਾਕੀ ਖੋਲ੍ਹਦਿਆਂ ਹੱਥ ਅਗਾਂਹ ਵਧਾਇਆ ਤਾਂ ਕਿ ਬਲਾਵੀ ਦੀ ਬਾਹਰ ਆਉਣ ‘ਚ ਮਦਦ ਕਰੇ। ਇਹ ਕੁਝ ਦੇਖਦਿਆਂ ਬਲਾਵੀ ਥਾਂ ‘ਤੇ ਹੀ ਜੰਮ ਗਿਆ, ਪਰ ਅਗਲੇ ਹੀ ਪਲ ਉਸ ਨੂੰ ਫੁਰਨਾ ਫੁਰਿਆ ਤੇ ਉਹ ਦਸਤਾਨੇ ਵਾਲਾ ਹੱਥ ਫੜਨ ਦੀ ਥਾਂ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਵੱਲ ਪਿਸਰ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਤਾਕੀ ਖੋਲ੍ਹੀ। ਪਹਿਲਾਂ ਪਲੱਸਤਰ ਵਾਲੀ ਲੱਤ ਬਾਹਰ ਕੱਢੀ। ਫਿਰ ਖਰੌਤੀਆਂ ਬਾਹਰ ਰੱਖੀਆਂ। ਉਸ ਪਿੱਛੋਂ ਉਸ ਨੇ ਸਹੀ ਲੱਤ ਬਾਹਰ ਕੱਢੀ। ਫਿਰ ਸਹੀ ਲੱਤ ‘ਤੇ ਭਾਰ ਪਾਉਂਦਿਆਂ ਉਹ ਕਾਰ ‘ਚੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਉਤੋਂ ਕੰਬਲ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਖੱਬੇ ਹੱਥ ਨਾਲ ਖਰੌਤੀ ਅੱਗੇ ਪਿਛੇ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਪਰ ਉਸ ਦਾ ਸੱਜਾ ਹੱਥ ਕੰਬਲ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸੀ।

ਸਿਕਿਉਰਿਟੀ ਅਫਸਰ ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਹੀ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਸਨ, ਜਦੋਂ ਉਹ ਦੂਜੀ ਤਾਕੀ ਰਾਹੀਂ ਬਾਹਰ

ਨਿਕਲਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਖਰੌਤੀਆਂ ਸੰਭਾਲਦਾ ਅਗਾਂਹ ਨੂੰ ਤੁਰਿਆ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਸ ਦਾ ਸੱਜਾ ਹੱਥ ਕੰਬਲ ਅੰਦਰ ਕੋਈ ਹਰਕਤ ਕਰਨ ਲੱਗਾ। ਅਸਲ ‘ਚ ਉਸ ਦਾ ਸੱਜਾ ਹੱਥ, ਕੰਬਲ ਅੰਦਰ ਬੰਬ ਦੇ ਬਟਨ ਵੱਲ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮਾਹੌਲ ਬੜਾ ਹੀ ਘੁਟਣ ਭਰਿਆ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਉਸ ਦਾ ਸੱਜਾ ਹੱਥ ਕੰਬਲ ‘ਚ ਹਿਲਦਾ ਦੇਖਿਆ ਤਾਂ ਸਿਕਿਉਰਿਟੀ ਅਫਸਰ ਨੇ ਅੱਗੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, “ਸਟਾਪ, ਥਾਂ ‘ਤੇ ਹੀ ਰੁਕ ਜਾਗ।” ਪਰ ਉਹ ਉਥੋਂ ਹੀ ਅੱਗੇ ਨੂੰ ਤੁਰਦਾ ਗਿਆ। ਫਿਰ ਉਸ ਦਾ ਰਾਹ ਅਗਿੱਥੇ ਬੰਦ ਕਰਦਿਆਂ ਅਫਸਰਾਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਘੇਰੇ ‘ਚ ਲੈਂਦਿਆਂ ਰੁਕ ਜਾਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦੁਹਰਾਇਆ। ਉਦੋਂ ਨੂੰ ਹਮਾਮ ਬਲਾਵੀ ਦਾ ਹੱਥ ਕੰਬਲ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਹੀ ਥਾਂ ‘ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਅਵਾਜ਼ ਆਉਣ ਲੱਗ ਪਈ, “ਲਾ ਇਲਾਹਾ, ਇਲਾ ਅੱਲਾ...ਲਾ ਇਲਾਹਾ ਇਲਾ ਅੱਲਾ...” ਉਹ ਵਾਰ ਵਾਰ ਇਹੀ ਅਲਫਾਜ਼ ਬੋਲ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਅਫਸਰਾਂ ਨੇ ਉਸ ਦਾ ਰਾਹ ਤਾਂ ਰੋਕ ਹੀ ਲਿਆ ਸੀ, ਫਿਰ ਉਸ ਨੂੰ ਹੱਥ ਉਤਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ।

ਹਮਾਮ ਬਲਾਵੀ ਵਲੋਂ ਬੋਲੇ ਜਾ ਰਹੇ ਅਲਫਾਜ਼ ਤੋਂ ਬਿਨ ਜ਼ਈਦ ਸਮਝ ਗਿਆ ਕਿ ਹੁਣ ਕੀ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਅਗਾਂਹ ਵਧ ਰਹੇ ਆਪਣੇ ਦੋਸਤ ਨੂੰ ਪਿਛਾਂਹ ਖਿੱਚਿਆ, ਪਰ ਉਦੋਂ ਨੂੰ ਇੰਨਾ ਵੱਡਾ ਧਮਾਕਾ ਹੋਇਆ ਕਿ ਅੱਧੇ ਮੀਲ ਤੱਕ ਦੀਆਂ ਬਿਲਡਿੰਗਾਂ ਕੰਬ ਗਈਆਂ। ਬੰਬ ਇੰਨਾ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਸੀ ਕਿ ਕਾਰ ਨੂੰ ਵਿਚਕਾਰੋਂ ਚੀਰ ਕੇ ਮਿਜ਼ਾਇਲ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਚਾਰ ਜਣਿਆਂ ਨੂੰ ਕਾਰ ਵਿਚਕਾਰੋਂ ਚੀਰ ਗਈ। ਬੰਬ ਫਟਣ ‘ਤੇ ਚਾਰ ਹਜ਼ਾਰ ਡਿਗਰੀ ਹੀਟ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਅਤੇ ਕਾਰ ਦੇ ਟੁਕੜੇ ਪੰਦਰਾਂ ਹਜ਼ਾਰ ਫੁੱਟ ਪ੍ਰਤੀ ਸੈਕੰਡ ਦੀ ਸਪੀਡ ਨਾਲ ਹਵਾ ‘ਚ ਉਡੇ। ਹਮਾਮ ਬਲਾਵੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਸੀ. ਆਈ. ਏ. ਦੇ ਸੱਤ ਅਫਸਰ ਮਾਰੇ ਗਏ। ਬਾਕੀ ਦੇ ਸਭ ਗੰਭੀਰ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋ ਗਏ। ਸੀ. ਆਈ. ਏ. ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਲਿਓਨ ਪੈਨੋਟਾ ਨੇ ਪ੍ਰੈਜ਼ੀਡੈਂਟ ਬਰਾਕ ਓਬਾਮਾ ਨੂੰ ਫੋਨ ਕੀਤਾ, “ਸਰ ਬਹੁਤ ਬੁਰੀ ਖਬਰ ਹੈ। ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਦੇ ਖੋਸਟ ਏਅਰਬੇਸ ‘ਤੇ ਆਤਮਘਾਤੀ ਹਮਲਾ ਹੋਇਆ।”

“ਫਿਰ?” ਓਬਾਮਾ ਨੇ ਫਿਕਰ ‘ਚ ਪੁੱਛਿਆ। “ਸਰ, ਇਸ ਹਮਲੇ ‘ਚ ਸੱਤ ਸੀ. ਆਈ. ਏ. ਅਫਸਰ, ਇਕ ਜੋਰਡਨੀਅਨ ਏਜੰਸੀ ਤੋਂ ਅਤੇ ਇਕ ਸਾਡਾ ਲੋਕਲ ਡਰਾਈਵਰ ਮਿਲਾ ਕੇ ਕੁੱਲ ਨੌਂ ਬੰਦੇ ਮਾਰੇ ਗਏ।”

ਕੁਝ ਦੇਰ ਓਬਾਮਾ ਕੁਝ ਨਾ ਬੋਲਿਆ। ਫਿਰ ਗੁੱਸੇ ‘ਚ ਉਸ ਦੇ ਬੋਲ ਫੁਟੇ, “ਗਤਬਤ ਕਿਵੇਂ ਹੋਈ? ਕਿਵੇਂ ਐਡਾ ਵੱਡਾ ਹਾਦਸਾ ਵਾਪਰ ਗਿਆ?”

“ਸਰ! ਸਾਡਾ ਹੀ ਏਜੰਟ ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਡਬਲ ਏਜੰਟ ਬਣਾਇਆ ਸੀ, ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਕਰਾਸ ਕਰਕੇ ਟ੍ਰਿੱਪਲ ਏਜੰਟ ਬਣ ਗਿਆ, ਧੋਖਾ ਦੇ ਗਿਆ।” ਇੰਨਾ ਕਹਿ ਕੇ ਪੈਨੋਟਾ ਚੁੱਪ ਹੋ ਗਿਆ। ਦੂਜੇ ਪਾਸਿਉਂ ਫੋਨ ਕੱਟ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਲਿਓਨ ਪੈਨੋਟਾ ਨੇ ਵੀ ਉਦਾਸੇ ਜਿਹੇ ਮਨ ਨਾਲ ਫੋਨ ਬੰਦ ਕਰਦਿਆਂ ਜੇਬ ‘ਚ ਪਾ ਲਿਆ। ਉਸ ਦਿਨ ਕੈਲੰਡਰ ‘ਤੇ 30 ਦਸੰਬਰ 2009 ਦਰਜ ਸੀ।

(ਸਮਾਪਤ)

ਕੇਸ਼ੀ ਇਸ਼ਨਾਨ

ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਅਤਿਵਾਦ ਜ਼ੋਰਾਂ ਸ਼ੋਰਾਂ ‘ਤੇ ਸੀ ਅਤੇ ਮੈਂ ਪਾਸਪੋਰਟ ਬਣਵਾ ਕੇ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਣ ਦੀਆਂ ਤਿਆਰੀਆਂ ਵਿਚ। ਪਾਸਪੋਰਟ ਦੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਤੋਂ ਵਾਪਸ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਬੱਸ ਵਿਚ ਦੌਰ ਵਾਲਾ ਕੁੱਛਾ ਸਿੰਘ ਖਾਲਸਾ ਮਿਲ ਪਿਆ, ਜਿਸ ਦੀ ਸਾਡੇ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਨਾਲ ਚੰਗੀ ਮੋਹ ਮੁਹੱਬਤ ਸੀ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਬਹੁਤ ਮਾੜੇ ਸਨ, ਸਿਆਲੂ ਦਿਨਾਂ

ਅਮਰ ਮੀਨੀਆਂ (ਗਲਾਸਗੋ)
ਫੋਨ: 0044-7868370984

ਵਿਚ ਹਨੇਰਾ ਵੀ ਜਲਦੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ। ਖਾਲਸੇ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਆਸਰਾ ਜਿਹਾ ਹੋਇਆ। ਚਲੇ ਸਿਆਣਾ ਬੰਦਾ ਨਾਲ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਐਵੇਂ ਪੁਲਿਸ ਵਾਲੇ ਨੌਜੁਆਨਾਂ ਨੂੰ ਘੇਰ ਕੇ ਸੌ ਸੌ ਸੁਆਲ ਪੁੱਛਦੇ। ਜੇ ਤਸੱਲੀ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਜਾਣ ਦਿੰਦੇ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਪਤਾ ਹੀ ਨਾ ਲਗਦਾ ਕਿ ਬੰਦਾ ਕਿੱਥੋਂ ਫੜਿਆ ਤੇ ਕਿੱਥੇ ਰੱਖਿਆ, ਮਰ ਗਿਆ ਜਾਂ ਜਿਉਂਦਾ ਹੈ। ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਵੀ ਨੱਕ ‘ਚ ਦਮ ਆਇਆ ਪਿਆ ਸੀ। ਲੁਧਿਆਣਾ ਜਿਲੇ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਕਤਲੇਆਮ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਕੰਟਰੋਲ ਕਰਨ ਲਈ ਜਗਰਾਓਂ ਤੇ ਖੰਨਾ-ਦੇ ਪੁਲਿਸ ਜਿਲੇ ਨਵੇਂ ਬਣਾਉਣੇ ਪਏ ਸਨ।

ਅਜੇ ਦੋ-ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਮੁੱਲਾਪੁਰ ਨੇੜੇ ਟਰੇਨ ਰੋਕ ਕੇ ਸੱਤਰ ਦੇ ਕਰੀਬ

ਗਰੀਬ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਨੂੰ ਸੋਹੀਆਂ ਰੇਲ ਕਾਂਡ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਗਰੀਬ ਮਜ਼ਦੂਰ ਲੁਧਿਆਣੇ ਹੋਜਰੀਆਂ ਵਿਚ 7-7, 8-8 ਸੌ ਰੁਪਏ ‘ਤੇ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਕਰਦੇ ਸਨ ਤੇ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਇਸੇ ਟਰੇਨ ਰਾਹੀਂ ਵਾਪਸ ਆਉਂਦੇ ਸਨ। ਇਕੱਲੇ ਜਗਰਾਓਂ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ 29 ਮ੍ਰਿਤਕ ਸਨ। ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਸਕਾਰ ਵੇਲੇ ਸ਼ਮਸ਼ਾਨਘਾਟਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਾਲਣ ਮੁੱਕ ਗਿਆ ਸੀ।

ਲੁਧਿਆਣੇ ਤੱਕ ਕੁੱਛਾ ਸਿੰਘ ਵੀ ਮਾੜੇ ਹਾਲਾਤ ਬਾਰੇ ਹੀ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਾ ਆਇਆ, ਨਾਲੇ ਸਮਝਾਉਂਦਾ ਵੀ ਰਿਹਾ, “ਬੇਟਾ ਬਚ ਕੇ ਰਹੀਂ, ਐਵੇਂ ਕਿਸੇ ਪਿੱਛੇ ਲੱਗ ਕੇ ਮਾੜਾ ਰਾਹ ਨਾ ਫੜ ਲਈ। ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਪੰਜਾਬ ਨਾਲ ਵਧੀਕੀਆਂ ਮੁੱਢੋਂ ਹੀ ਕੀਤੀਆਂ ਨੇ, ਪਰ ਆਹ ਬੇਦੋਸ਼ੀਆਂ ਦਾ ਖੂਨ ਵਹਾਉਣਾ ਵੀ ਕੋਈ ਧਰਮ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਤਾਂ ਗੁਰੂਆਂ ਦੀਆਂ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਉਲਟ ਆ। ਜੇ ਗਰੀਬ ਮਾਰੇ ਗਏ ਹਨ, ‘ਕੱਲੇ ਕੱਲੇ ਕਮਾਊ ਜੀਅ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਕਿਵੇਂ ਪਲਣਗੇ? ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੀ ਜਾਣੇ, ਇਹ ਲੋਕ ਕਿਹੜੇ ਰੱਬ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਹਨ, ਬੇਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ?”

ਲੁਧਿਆਣੇ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਜਗਰਾਓਂ ਵਾਲੀ ਬੱਸ ਬੈਠ ਗਏ, ਪਰ ਚੌਕੀਮਾਨ ਦੇ ਅੰਡੇ ਤੋਂ ਬੋੜ੍ਹਾ ਅੱਗੇ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਬੱਸ ਡੱਕ ਲਈ ਤੇ ਵਾਪਸ ਲੁਧਿਆਣੇ ਮੁੜਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਜਾਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਜਗਰਾਓਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਕੋਈ ਵਾਰਦਾਤ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਡਰਾਈਵਰ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ “ਅਸੀਂ ਅੱਗੇ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੇ, ਵਾਪਸ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਜੇ ਕੋਈ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਠਾਹਰ ‘ਤੇ ਰੁਕਣਾ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਦੱਸ ਦਿਉ, ਉਤਾਰ ਦਿਆਂਗੇ।”

ਕੁਝ ਕੁ ਸਵਾਰੀਆਂ ਤਾਂ ਉਥੇ ਹੀ ਉਤਰ ਗਈਆਂ। ਇਕ ਥਾਂ ਖਾਲਸੇ ਨੇ ਬੱਸ ਰੁਕਵਾ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਉਤਾਰ ਲਿਆ ਤੇ ਖੇਤਾਂ ਵਿਚ ਬਣੇ ਇਕ ਘਰ ਵੱਲ ਨੂੰ ਲੈ ਤੁਰਿਆ। ਕੁੱਛਾ ਖੜਕਾਇਆ ਤਾਂ ਦੋ-ਤਿੰਨ ਕੁੱਤਿਆਂ ਨੇ ਅੰਦਰੋਂ ਹੀ ਸਾਡਾ ਸਵਾਗਤ ਕੀਤਾ। ਘਰ ਦੇ ਮਾਲਕ ਦੇ ਬੂਹਾ ਖੋਲ੍ਹਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਖਾਲਸੇ ਨੇ ਆਪਣੀ ਤਸਦੀਕ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਉਹ ਕਿਸੇ ਬਾਬੇ ਦੇ ਭਗਤ ਸਨ ਤੇ ਖਾਲਸਾ ਉਸ ਬਾਬੇ ਨਾਲ ਪੰਜ-ਸੱਤ ਸਾਲ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਸਦਕਾ ਉਸ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਨਾਲ ਜਾਣ ਪਛਾਣ ਹੋ ਗਈ ਸੀ।

ਸਾਨੂੰ ਘਰ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਪਾਸੇ ਇਕ ਬੈਠਕ

ਵਿਚ ਦੋ ਮੰਜੇ ਡਾਹ ਦਿੱਤੇ। ਰੋਟੀ ਪਾਣੀ ਖੁਆਇਆ ਤੇ ਰਾਤ ਨੂੰ ਸੌਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਘਰ ਦਾ ਮਾਲਕ ਦੁੱਧ ਦਾ ਜੰਗ ਤੇ ਤਿੰਨ ਗਲਾਸ ਲੈ ਆਇਆ, ਜੋ ਅਸੀਂ ਗੱਲਬਾਤ ਦੌਰਾਨ ਤਿੰਨਾਂ ਨੇ ਪੀਤਾ। ਵਾਪਸ ਜਾਣ ਵੇਲੇ ਉਸ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਖਾਸ ਹਦਾਇਤ ਕੀਤੀ, “ਖਾਲਸਾ ਜੀ, ਰਾਤ ਵੇਲੇ ਜੇ ਪਿਸ਼ਾਬ ਵਗੈਰਾ ਕਰਨਾ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ ਵੱਲ ਨਾ ਜਾਇਓ। ਓਧਰ ਸਾਡੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਬਣੀ ਹੋਈ ਆ। ਬਹੁਤ ਸ਼ਕਤੀ ਆਲੀ ਥਾਂ ਏ। ਬਹੁਤ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਭੈ ਜਲ ਵਿਖਾਇਆ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਨੇ। ਅਜੇ ਪਿਛਲੇ ਮਹੀਨੇ ਹੀ ਮੇਰੀ ਭੂਆ ਦਾ ਪੁੱਤ ਆ ਗਿਆ ਸ਼ਰਾਬ ਨਾਲ ਟੁੰਨ ਹੋਇਆ। ਰਾਤ ਨੂੰ ਓਧਰ ਪਿਸ਼ਾਬ ਕਰ ਆਇਆ ਤੇ ਰਾਤ ਨੂੰ ਤਿੰਨ-ਚਾਰ ਵਾਰ ਮੰਜੇ ਤੋਂ ਡਿੱਗਿਆ। ਡਿੱਗਿਆ ਕਾਹਦਾ ਜੀ, ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਨੇ ਪਲਟਾਅ ਪਲਟਾਅ ਮਾਰਿਆ।”

ਖਾਲਸੇ ਨੇ ਤਾਂ ਸੱਤ ਬਚਨ ਆਖ ਕੇ ਬੂਹਾ ਭੇਤ ਲਿਆ, ਪਰ ਮੈਂ ਅੰਦਰੋਂ ਅੰਦਰ ਡਰ ਗਿਆ। ਘੰਟੇ ਕੁ ਪਿਛੋਂ ਖਾਲਸਾ ਕਹਿੰਦਾ, ਚਲ ਪੁੱਤਰਾ ਫੁਰਲਾ ਫੁਰਲਾ ਮਾਰ ਆਈਏ। ਕੰਬਲੀ ਦੀ ਬੁੱਕਲ ਮਾਰ ਕੇ ਮੈਂ ਵੀ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਤੁਰ ਪਿਆ। ਉਹ ਤਾਂ ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀ ਮਟੀ ਵੱਲ ਨੂੰ ਸਿੱਧਾ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਇਸ਼ਾਰੇ ਨਾਲ ਉਧਰ ਜਾਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਸੀ। ਚੰਨ ਚਾਨਣੀ ਰਾਤ ਸੀ ਤੇ ਦਰਖਤਾਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਕੁ ਫੁੱਟ ਉਚੀ ਮਟੀ ਦੀ ਚਿੱਟੀ ਕਲੀ ਚਮਕ ਰਹੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਡਰ ਨਾਲ ਕੰਬ ਰਿਹਾ ਸਾਂ, ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿ ਮੈਂ ਪਿਸ਼ਾਬ ਕੀਤਾ

ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਮੇਰੇ ਵੇਖਦੇ ਵੇਖਦੇ ਖਾਲਸੇ ਨੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦਾ ਕੇਸ਼ੀ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਆਖਿਆ, “ਬਾਬਾ ਤੂੰ ਇਹ ਕੀ ਕੀਤਾ? ਨਾਲੇ ਅਗਲਾ ਦੱਸ ਕੇ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਬਹੁਤ ਸ਼ਕਤੀ ਵਾਲੀ ਮਟੀ ਆ।”

ਹੱਸ ਕੇ ਕਹਿੰਦਾ, “ਕੋਈ ਸ਼ਕਤੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੀ ਹੈਗੀ। ਐਵੇਂ ਲੋਕ ਅੰਧ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਵਿਚ ਫਸੇ ਹੋਏ ਆ। ਮੰਜੇ ਤੋਂ ਸ਼ਰਾਬੀ ਬੰਦੇ ਡਿੱਗਦੇ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਆ, ਉਹਦੀ ਵੱਧ ਪੀਤੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਨਾਲੇ ਵੇਖ, ਕਿਵੇਂ ਢਾਈ-ਤਿੰਨ ਮਰਲੇ ਥਾਂ ਕਾਠ ਮਾਰਿਆ ਪਿਆ। ਜੇ ਇਹਨੂੰ ਸਾਫ ਕਰਕੇ ਕੋਈ ਸਬਜੀ ਭਾਜੀ ਬੀਜ ਲੈਣ ਤਾਂ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਮੌਜ ਕਰਨ; ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਭੋਲੇ-ਭਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਾਧ ਆਪਣੇ ਮੱਕੜ ਜਾਲ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਣ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ। ਤੂੰ ਵੀ ਐਵੇਂ ਡਰੀ ਨਾ ਜਾਈਂ, ਜੇ ਲੱਤ ਭੰਨਣੀ ਹੋਈ, ਮੇਰੀ ਭੰਨਣਗੇ ਸ਼ਹੀਦ। ਮੈਂ ਕੀਰਤਨ ਸੋਹਲੇ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਦਾਂ ਤੇ ਤੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਅਰਾਮ ਨਾਲ ਸੌ।”

ਮੈਨੂੰ ਅਰਾਮ ਕਿੱਥੇ? ਉਹਨੇ ਤਾਂ ਦਸ ਕੁ ਮਿੰਟਾਂ ਪਿਛੋਂ ਸੀਟੀ ਘਰਾਤਾ ਚਾਲੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਨੀਂਦ ਨੇ ਤੰਗ ਕੀਤਾ। ਜਦੋਂ ਵੀ ਅੱਖ ਲੱਗਦੀ ਤਾਂ ਕੋਈ ਡਰਾਉਣਾ ਸੁਪਨਾ ਪੋਹ-ਮਾਘ ਦੀ ਠੰਡ ਵਿਚ ਵੀ ਮੁੜਕੇ ਮੁੜਕੀ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਤੇ ਅੱਖ ਖੁੱਲ੍ਹ ਜਾਂਦੀ। ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਮੇਰੇ ਡਰਾਉਣੇ ਸੁਪਨਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਕੁੱਛਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘੁਰਾੜੇ ਨਿਰੰਤਰ ਚੱਲਦੇ ਰਹੇ।

ਇੱਕ ਬਾਤ ਕਰਤਾਰੋ ਪਾਵੇ

ਲੋਕ ਧਾਰਾ

ਕਿਸੇ ਸਬੂਲ ਜਾਂ ਅਸਬੂਲ ਵਸਤੂ ਦੇ ਸਮੁੱਚੇ ਆਕਾਰ, ਕਿਰਦਾਰ, ਵਿਹਾਰ ਅਤੇ ਸੁਭਾਅ ਨੂੰ ਸਰਲ ਤੇ ਸਾਧੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਉਲੀਕੇ ਸ਼ਬਦ ਚਿੱਤਰ ਨੂੰ ਬੁਝਾਰਤ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਬੁਝਾਰਤ ਵਿਚ ਵਸਤੂ ਦਾ ਨਾਂ ਲੁਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਲੁਪਤ ਵਸਤੂ ਨੂੰ ਬੁੱਝਣਾ ਹੀ ਬੁੱਝਣ ਵਾਲੇ ਦੀ ਬੁੱਝੀ ਦੀ ਕਸੋਟੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਨੂੰ ਬੁੱਝਣ ਵਾਲੀਆਂ ਬਾਤਾਂ, ਬਤੌਲੀ, ਬੁਝਕਾ, ਮੁਦਾਵਣੀ ਤੇ ਪਹੇਲੀ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਖੇਤੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸੂਬਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕ ਸਾਹਿਤ ਅਸਲ ਵਿਚ ਕਿਸਾਨੀ ਲੋਕ ਸਾਹਿਤ ਹੀ ਹੈ। ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਲੋਕ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਅਨਿੱਖੜਵਾਂ ਅੰਗ ਹਨ। ਪੁਰਾਤਨ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਹੀ ਕਿਸਾਨ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿਚ ਆਥਣ ਸਮੇਂ ਰੋਟੀ-ਟੁੱਕ ਦੇ ਆਹਰ ਪਿਛੋਂ ਬਾਤਾਂ ਪਾਉਣ ਅਤੇ ਬਾਤਾਂ ਬੁੱਝਣ ਦੀ ਪਰੰਪਰਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਸਦਕਾ ਪਰਿਵਾਰਕ ਮੈਂਬਰ ਕਿਸਾਨੀ ਜੀਵਨ ਤੇ ਖੇਤੀ ਦੇ ਮੁਢਲੇ ਕਿੱਤੇ ਨਾਲ ਜੁੜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਜਦੋਂ ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਪਾਉਣ ਦਾ ਅਖਾਤਾ ਜੰਮਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿਸਾਨ ਦਾ ਪਰਿਵਾਰ ਸਮੁੱਚੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਜੁੜ ਕੇ ਬੈਠ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਫਸਲਾਂ, ਪਸ਼ੂਆਂ ਅਤੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੇ ਸੰਦਾਂ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਕਰਕੇ ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਦਿਨੇ ਕਪਾਹ ਚੁਗ ਕੇ ਥੱਕੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸੁਆਣੀਆਂ ਰਾਤੀਂ

ਸੁਖਦੇਵ ਮਾਦਪੁਰੀ
ਫੋਨ: 91-94630-34472

ਇਸ ਬਾਰੇ ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਪਾ ਕੇ ਆਪਣਾ ਥਕੇਵਾਂ ਲਾਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ,

ਮਾਂ ਜੰਮੀ ਪਹਿਲਾਂ, ਬਾਪੂ ਜੰਮਿਆ ਪਿੱਛੋਂ ਬਾਪੂ ਨੇ ਅੱਖ ਮਟਕਾਈ, ਵਿਚੋਂ ਦਾਦੀ ਨਿਕਲ ਆਈ।
ਇਹ ਬੁਝਾਰਤ ਸੁਣ ਕੇ ਚਾਚੇ ਬੰਨੇ ਹਾਸਾ ਛਣਕ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਸੁਝਵਾਨ ਸਰੋਤਾ ਹੀ ਵੱਡੇਵਾਂ ਬੀਜਣ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਕਪਾਹ ਖਿਤਨ ਤੀਕ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਦੱਸ ਕੇ ਉਤਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਬੁਝਾਰਤ ਅੱਗੇ ਤੁਰਦੀ ਹੈ,

ਬੀਜੇ ਰੋੜ, ਜੰਮੇ ਝਾੜ,
ਲੱਗੇ ਨਿੰਬੂ, ਖਿੱਤੇ ਅਨਾਰ।
ਅਤੇ
ਚਿੱਟੀ ਭੋਂ ਤਿਲਾਂ ਦੇ ਬੰਨੇ
ਬੁਝਣੀ ਐ ਬੁੱਝ! ਨਹੀਂ ਲੈ ਜਾਊ ਖੰਨੇ।
ਕਪਾਹ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਸੁਣ ਕੇ ਕਿਸੇ ਚੋਗੀ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਅੱਗੇ ਖਿੜੀ ਹੋਈ ਕਪਾਹ ਦੇ ਖੇਤ ਦਾ ਨਜ਼ਾਰਾ ਅਤੇ ਚੁਗੇ ਜਾਣ ਪਿੱਛੋਂ ਖੇਤ ਦੀ ਤਰਸਯੋਗ ਹਾਲਤ ਆ ਲਟਕਦੀ ਹੈ,
ਆੜ ਭਮਾੜ ਮੇਰੀ ਮਾਸੀ ਵਸਦੀ
ਜਦ ਮੈਂ ਜਾਵਾਂ ਖਿੜ-ਖਿੜ ਹੱਸਦੀ
ਜਦ ਮੈਂ ਆਵਾਂ ਰੋ-ਰੋ ਮਰਦੀ।
ਅਤੇ
ਹੱਸਣਾ ਛੱਡੋ ਸਹੇਲੀਓ ਛੱਡ ਜਾਣਾ ਸੰਸਾਰ,
ਜੇ ਹੱਸਿਆ ਸੇ ਲੱਟਿਆ ਸਣੇ ਸਾਰੇ ਘਰ ਬਾਰ।

ਜਦੋਂ ਕਪਾਹ ਦੇ ਟੀਡੇ ਖਿਤਨ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰਨ ਲੱਗਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕਪਾਹ ਦੇ ਖੇਤ ਵਿਚ ਉਗੇ ਖਰਬੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਦਾ ਫਿਕਰ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ,

ਮੂੰਹ ਮੀਟ, ਮੂੰਹ ਮੀਟ ਸੱਜਣਾ
ਤੈਨੂੰ ਲੈਣ ਆਉਣਾ, ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਛੱਡਣਾ।
ਅਤੇ
ਮੂੰਹ ਮੀਚ ਸਹੁਰੇ ਦਿਆ ਅਣਜਾਣਾ
ਆਉਣਗੇ, ਤੈਨੂੰ ਲੈ ਜਾਣਗੇ
ਛੱਡ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ।
ਜਿੱਥੇ ਕਪਾਹ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਕਪਾਹ ਦੇ ਜਨਮ ਦਾਤੇ ਵੱਡੇਵੇਂ ਦੀ ਦੁਰਦਸਾ ਹਾਸਾ ਉਪਜਾਉਣ ਵਿਚ ਕੋਈ ਕਸਰ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦੀ,
ਤਰਖਾਣੀਂ ਲੁਹਾਰੀਂ ਸੰਦ ਮਿਲੇ,
ਮਿਲੇ ਜੰਫੀਆਂ ਪਾ ਕੇ।
ਖੋਹ ਦਾਹੜੀ, ਪੱਟ ਮੁੱਛਾਂ,
ਛੱਡ ਨੰਗ ਬਣਾ ਕੇ।
ਕਿਸੇ ਬੁੱਝਣ ਵਾਲੇ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਅੱਗੇ ਮੱਕੀ ਦੇ ਲਹਿਰਾਉਂਦੇ ਖੇਤਾਂ ਦਾ ਨਜ਼ਾਰਾ ਵਿਖਾਈ ਦੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਛੱਲੀ ਬਾਰੇ ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਪਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ,

ਹਰੀ ਸੀ ਮਨ ਭਰੀ ਸੀ
ਲਾਲ ਮੋਤੀਆਂ ਜੜੀ ਸੀ,
ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਖੇਤ ਵਿਚ

ਦੁਸ਼ਾਲਾ ਲਈ ਖੜੀ ਸੀ।
ਅਤੇ
ਸਾਡੇ ਘਰ ਇੱਕ ਬੱਚੀ ਆਈ
ਨਵੀਂ ਗੁੱਤ ਕਰਾ ਕੇ,
ਰੱਬ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਟੀ ਦਿੱਤੀ
ਨੋ ਸੋ ਬੀੜਾ ਲਾ ਕੇ।
ਮੱਕੀ ਦਾ ਨਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕਣਕ ਦਾ ਦਾਣਾ ਯਾਦ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, 'ਇੱਕ ਕੁੜੀ ਦੇ ਢਿਡ 'ਚ ਤੇੜ।'
ਛੋਲਿਆਂ ਦੇ ਬੂਟੇ ਨੂੰ ਭਲਾ ਕੌਣ ਭੁੱਲ ਸਕਦਾ ਹੈ,

ਅੰਬ ਦੀ ਜੜੂ ਵਿਚ ਨਿੰਬੂ ਜੰਮਿਆ
ਪੱਤੇ ਪੱਤ ਖਟਿਆਈ,
ਬਹੁ ਆਈ ਤੇ ਸਹੁਰਾ ਜੰਮਿਆ
ਪੱਤੇ ਦੇਣ ਵਧਾਈ।
ਅਤੇ
ਮੁਢ ਫਲਾਈ ਦਾ, ਫੁੱਲ ਗੁਲਾਬ ਦਾ
ਫਲ ਬਦਾਮ ਦਾ।

ਹੋਰ,
ਐਨੀ ਕੁ ਪਿੰਦੀ, ਪਿਦ-ਪਿਦ ਕਰਦੀ
ਨਾ ਹਗੇ ਨਾ ਮੂੜੇ, ਕਿੱਲ੍ਹ-ਕਿੱਲ੍ਹ ਮਰਦੀ।
ਗੰਨਿਆਂ ਦੀ ਸ਼ੈਕੀਨ ਆਪਣੀ ਮਨ ਪਸੰਦ ਬਾਰੇ ਬੁਝਾਰਤ ਪਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ,
ਇੱਕ ਬਾਤ ਕਰਤਾਰੋ ਪਾਵੇ
ਸੁਣ ਵੇ ਭਾਈ ਹਕੀਮਾ,
ਲੱਕੜੀਆਂ 'ਚੋਂ ਪਾਣੀ ਕੱਢਾਂ
ਚੁੱਕ ਬਣਾਵਾਂ ਢੀਮਾਂ।
ਅਤੇ
ਲੰਮ ਸਲੰਮਾ ਆਦਮੀ,
ਉਹਦੇ ਗਿੱਟੇ ਦਾਹੜੀ।
ਮਿੱਠੇ ਗੰਨੇ ਦਾ ਨਾਂ ਕੌੜੀ ਮਿਰਚ ਨੂੰ ਵੀ
ਲੋਕ ਅਖਾਤੇ ਵਿਚ ਲਿਆ ਖੜਾ ਕਰਦਾ ਹੈ,
ਹਰੀ ਹਰੀ, ਲਾਲ ਲਾਲ
ਮੀਆਂ ਕਰੇ ਹਾਲ-ਹਾਲ।
ਜਾਂ
ਹਰੀ ਡੰਡੀ ਸੁਰਖ ਬਾਣਾ
ਵਖੜ ਪਿਆ ਚੂਰਨ ਖਾਣਾ।
ਅਤੇ
ਲਾਲ ਸੂਹੀ ਪੋਟਲੀ
ਮੈਂ ਵੇਖ-ਵੇਖ ਖੁਸ਼ ਹੋਈ,
ਹੱਥ ਲੱਗਾ ਤੇ ਪਿੱਟਣ ਲੱਗੀ
ਨੀ ਅੰਮਾ ਮੈਂ ਮੋਈ।
ਬਤਾਊਂ ਵੀ ਤਾਂ ਮਿਰਚਾਂ ਦੇ ਸਾਬੀ ਹੀ ਹਨ,
ਕਾਲਾ ਸੀ ਕਲੱਤਰ ਸੀ
ਮੈਂ ਵੇਖ-ਵੇਖ ਖੁਸ਼ ਹੋਈ,
ਹੱਥ ਲੱਗਾ ਤੇ ਪਿੱਟਣ ਲੱਗੀ
ਨੀ ਅੰਮਾ ਮੈਂ ਮੋਈ।

ਕਾਲਾ ਸੀ ਕਲੱਤਰ ਸੀ
ਕਾਲੇ ਪਿਉ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਸੀ,
ਆਡੋਂ ਪਾਣੀ ਪੀਂਦਾ ਸੀ
ਬਰੂਟੀ ਛਾਂਵੇਂ ਬਹਿੰਦਾ ਸੀ।
ਅਤੇ
ਸ਼ਾਮ ਵਰਣ ਮੁਖ ਬੰਸਰੀ
ਕੰਜ ਗਲੀ ਬਨ ਮਾਂਹਿ,
ਸਿਰ ਤੇ ਛਤਰ ਹੈ ਸੋਹੰਵਦਾ
ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮੁਰਾਰੀ ਨਾਂਹਿ।
ਅਤੇ
ਬਾਹਰੋਂ ਆਏ ਦੇ ਮਲੰਗ
ਹਰੀਆਂ ਟੋਪੀਆਂ, ਨੀਲੇ ਰੰਗ।
ਪਿਆਜ਼ ਬਾਰੇ ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਨ,
ਬਾਤ ਦੀ ਬਤੋਈ
ਚਿੱਕੜ ਵਿਚ ਗਿੱਦੜ ਖੁੱਬਾ ਪੂਛ ਨੰਗ ਰਹੀ।
ਪਿਆਜ਼ ਦੇ ਛਿਲਕੇ ਵੀ ਤਾਂ ਬਾਤ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਬੁੱਝਣ ਵਾਲੇ ਦੀ ਕਮੀਜ਼ ਸਮਾਨ ਹਨ,
'ਇੱਕ ਆਦਮੀ ਦੇ ਸੱਠ ਝੰਗੇ।'
ਅਤੇ
ਇੱਕ ਮੇਰਾ ਭਾਈ ਗੱਟੂ,
ਧੋਣ ਮਰੋੜ, ਝਾਟਾ ਪੱਟੂ।
ਅਜਵੈਣ ਨੂੰ ਪਿਆਜ਼ ਦੇ ਕਿਆਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਵੱਟਾਂ 'ਤੇ ਬੀਜਣ ਦਾ ਰਿਵਾਜ ਹੈ। ਪਿਆਜ਼ ਬਾਰੇ ਬੁਝਾਰਤ ਸੁਣ ਅਜਵੈਣ ਦਾ ਝੱਟ ਖਿਆਲ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ,
ਹਰੀ ਡੰਡੀ ਸਬਜ਼ ਦਾਣਾ
ਭੀੜ ਪਈ ਮੰਗ ਖਾਣਾ।
ਅਤੇ
ਹਰੀ ਡੰਡੀ ਸਬਜ਼ ਦਾਣਾ

ਦੁਖ ਪਵੇ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਖਾਣਾ।
ਗਾਜਰਾਂ, ਮੂਲੀਆਂ ਬਾਰੇ ਵੀ ਬਾਤਾਂ ਪਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ,
ਵੇਖੋ ਯਾਰੇ ਰੰਨ ਦੀ ਅੜੀ
ਸਿਰ ਮੁਨਾ ਕੇ ਚੌਕੇ ਚੜ੍ਹੀ।
ਅਤੇ
ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਛੜੀ
ਘੱਗਰੀ ਬੰਨ ਜ਼ਮੀਨ 'ਚ ਵੜੀ।
ਹੋਰ
ਕੁੱਕੜੀ ਚਿੱਟੀ, ਪੂਛ ਹਿਲਾਵੇ
ਦਮੜੀ-ਦਮੜੀ ਨੂੰ ਮਿਲ ਜਾਵੇ।
ਅਤੇ
ਮਾਂ ਜੰਮੀ ਝਾਟਾ ਖਿਲਾਰ,
ਧੀ ਹੋਈ ਮੁਟਿਆਰ,
ਐਸੇ ਦੋਹੜੇ ਜਮ ਪਏ
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਨੀ ਦਿੱਤੀ ਮਾਰ।
ਖਰਬੂਜਿਆਂ ਦੇ ਸ਼ੈਕੀਨ ਨੂੰ ਉਹ ਬੰਦਾ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਖਰਬੂਜਿਆਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਾ ਹੋਵੇ,
ਗੋਲ ਮੋਲ ਝੱਕਰੀ, ਉਤੇ ਪੀਲਾ ਰੰਗ।
ਜਿਹੜਾ ਮੇਰੀ ਬਾਤ ਨਾ ਬੁੱਝੂ
ਉਹਦਾ ਪਿਓ ਨੰਗ।
ਅਤੇ
ਸਬਜ਼ ਕਟੋਰੀ, ਮਿੱਠਾ ਭੱਤ
ਲਵੇ ਸਹੇਲੀਓ, ਕਰੋ ਹੱਥ।
ਕਈ ਹਦਵਾਣਿਆਂ (ਤਰਬੂਜਾਂ) ਨੂੰ ਵੱਧ ਪਸੰਦ ਕਰਦੇ ਹਨ,
ਮਾਂ ਲੀਰਾਂ ਕਚੀਰਾਂ, ਪੁਤ ਘੋਨ ਮੋਨ।
ਅਤੇ
ਹਰੀ-ਹਰੀ ਵੇਲ, ਕਪਾਹ ਦੀਆਂ ਫਲੀਆਂ,
ਘਿਉ ਦੇ ਘੁਟ, ਮਿਸ਼ਰੀ ਦੀਆਂ ਡਲੀਆਂ।
ਚਿਬੜਾਂ ਦੀ ਵੇਲ ਦਾ ਵੀ ਕਿਸੇ ਨੇ ਕਿੰਨਾ ਸੋਹਣਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ,
ਬਹੁ ਆਈ ਆਪੋ, ਚਾਰ ਲਿਆਈ ਕਾਕੇ।
ਇੱਕ ਗੋਦੀ, ਇੱਕ ਮੋਢੇ,
ਇੱਕ ਬਾਤ ਕੰਨੀ ਝਾਕੇ
ਇੱਕ ਬਾਪੂ-ਬਾਪੂ ਆਖੇ।
ਕੱਦੂਆਂ ਦੀ ਵੇਲ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਵੇਖੋ,
ਖੇਤ ਵਿਚ ਇੱਕ ਬੀਬੀ ਖੜੀ,
ਚਾਰ ਉਸ ਦੇ ਕਾਕੇ
ਇੱਕ ਮੋਢੇ ਇੱਕ ਢਾਕੇ,
ਇੱਕ ਰਸਤੇ ਵੱਲ ਨੂੰ ਝਾਕੇ
ਇੱਕ ਬਾਪੂ-ਬਾਪੂ ਆਖੇ।
ਮੂੰਗਫਲੀ ਦੀ ਗੰਠੀ ਦੀ ਗਿਰੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਗੁਲਾਬੋਂ ਜੱਟੀ ਦਾ ਭੁਲੇਖਾ ਪਾ ਜਾਂਦੀ ਹੈ,
ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਹੱਟੀ
ਵਿਚ ਬੈਠੀ ਗੁਲਾਬੋਂ ਜੱਟੀ।
ਅਤੇ
ਇੱਕ ਕੋਲੀ ਵਿਚ ਮਾਂ ਪਿਓ ਜੰਮੇ।
ਅਤੇ
ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਡੱਬੀ ਵਿਚ ਮਾਂ ਤੇ ਪਿਓ ਸੁੱਤੇ।
ਸੁਣ ਦੇ ਪੱਕ ਚੁੱਕੇ ਖੇਤ ਦੇ ਕੋਲ ਮੱਝਾਂ ਚਾਰਦਾ ਪਾਲੀ ਹਵਾ ਦੇ ਬੁੱਲੇ ਨਾਲ ਇੱਕ ਅਨੋਖਾ ਜਿਹਾ ਰਾਗ ਸੁਣਦਾ ਹੈ। ਸੁਣ ਕੇ ਬੀਆਂ ਦੇ ਗੁੱਛੇ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਝੱਟ ਬੁਝਾਰਤ ਸੁੱਝ ਜਾਂਦੀ ਹੈ,
ਆਡੋਂ ਸੀ ਜਦ ਬੋਲਦੇ ਸੀ,
ਬੱਚੇ ਬੋਲਣੋਂ ਰਹਿ ਗਏ।
ਮੁਰਖਾਂ ਨੇ ਕੀ ਬੁਝਣੀ,
ਚੱਤਰ ਬੁਝਣੋਂ ਰਹਿ ਗਏ।
ਅਤੇ
ਬਾਤ ਪਾਵਾਂ ਬਤੋਲੀ ਪਾਵਾਂ
ਜਲ ਵਿਚ ਬੈਠੀ ਨੂਵੇ,
ਲੱਕੜੀਆਂ ਟੁਕ ਵੇਰੀ ਕੀਤੀ
ਚਮੜਾ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਕਾਵੇ।
ਹੋਰ
ਇੱਕ ਬਾਤ ਕਰਤਾਰੋ ਪਾਈਏ
ਬੈਠੀ ਜਲ ਵਿਚ ਨੂਵੇ,
ਹੱਡੀਆਂ ਉਹਦੀਆਂ ਬਲਣ ਮਸ਼ਾਲਾਂ
ਚੰਮ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਕ ਜਾਵੇ।
ਖੁੱਬਾਂ ਵੀ ਕਿਸੇ ਪਾਰਖੂ ਦੀ ਨਿਗਾਹ ਚੜ੍ਹ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ,
ਧਰਤ ਫੁੱਟੀ ਇੱਕ ਗੰਦਲ
ਰੋਡ ਮਰੋਡੀ ਜਾਣ,
ਜਾਂ ਤਾਂ ਬੁੱਝੇ ਸੁਖੜ ਸਿਆਣਾ
ਜਾਂ ਬੁੱਝੇ ਵਿਦਵਾਨ।
ਪਿੱਡੋਂ ਦੂਰ ਢੱਕੀ ਵਿਚ ਕੇਸੂ ਦੇ ਫੁੱਲ ਖਿੜਦੇ ਹਨ। ਖਿੜੇ ਸੂਹੇ-ਸੂਹੇ ਫੁੱਲ ਮੱਝਾਂ ਚਾਰਦੇ ਪਾਲੀ

ਨੂੰ ਚੰਗੇ ਚੰਗੇ ਲੱਗਦੇ ਹਨ। ਸਿਵਾਏ ਉਸ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਮਾਣਦਾ ਨਹੀਂ। ਢੱਕੀ ਵਿਚ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਹੁਤੇ ਲੋਕੀਂ ਡਰਦੇ ਹਨ। ਪਿੰਡ ਦਾ ਹਕੀਮ ਕਦੇ-ਕਦੇ ਪਾਲੀ ਪਾਸੋਂ ਕਿਸੇ ਦਵਾਈ ਵਿਚ ਪਾਉਣ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੰਗਵਾਉਂਦਾ ਹੈ,
ਉਚੀ ਟਾਹਲੀ ਤੋਤਾ ਬੈਠਾ
ਗਰਦਨ ਉਹਦੀ ਕਾਲੀ,
ਆ ਕੇ ਬੁੱਝੂ ਪੰਡਿਤ ਪਾਧਾ
ਜਾਂ ਬੁੱਝੂ ਕੋਈ ਪਾਲੀ।
ਬਾਹਰ ਪਾਲੀਆਂ ਨੂੰ ਕਈ ਵਾਰੀ ਪੀਲੂਆਂ ਨਾਲ ਹੀ ਭੁੱਖ ਮਿਟਾਉਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ,
ਰਤੇ ਮੇਦਾਨ ਵਿਚ ਸ਼ੀਹ ਡਿੱਠਾ
ਹੱਡੀਆਂ ਕੋੜੀਆਂ ਮਾਸ ਮਿੱਠਾ।
ਕਿਸੇ ਭੱਤੇ ਵਾਲੀ ਦੇ ਮਲੂਕ ਜਿਹੇ ਪੈਰਾਂ ਵਿਚ ਭੱਖੜੇ ਦੇ ਕੰਡੇ ਚੁੱਭ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਚੋਭ ਦੀ ਚੀਸ ਨਾਲ ਭੱਖੜੇ ਬਾਰੇ ਬੁਝਾਰਤ ਵੀ ਸਿਰਜੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ,
ਗੱਭਰੂ ਜੁਆਨ ਮੁੰਡਾ ਕੋਤਕੀ
ਜਾਂ
ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ ਬਹਿਤਕਾ, ਸਿੰਗਾਂ ਤੋਂ ਨਾਰਾ,
ਜੇ ਮਾਰੇ ਤਾਂ ਕਰ ਦੇਵੇ ਕਾਰਾ।
ਖੇਤਾਂ ਵਿਚ ਖੜੀ ਕਾਗੀ ਤੇ ਬੱਬੜ ਵੀ ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਬਣ ਗਈ ਹੈ,
ਵਿੰਗ ਤੜਿੰਗੀ ਲੱਕੜੀ ਉਤੇ ਬੈਠਾ ਕਾਜੀ,
ਭੇਡਾਂ ਦਾ ਸਿਰ ਮੁੰਨਦਾ ਮੀਢਾ ਹੋ ਗਿਆ ਰਾਜੀ।
ਜਾਂ
ਰਤੇ ਮੇਦਾਨ ਵਿਚ
ਬੁੜ੍ਹੀ ਸਿਰ ਖੰਡਾਈ ਬੈਠੀ ਏ।
ਅੱਕ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਵੀ ਤਾਂ ਪ੍ਰਸੰਸਾਯੋਗ ਹੈ,
ਅੱਥ ਅੱਬਾਲੇ ਦੇ, ਫੁੱਲ ਪਟਿਆਲੇ ਦੇ
ਰੁੰ ਜਗਰਾਵਾਂ ਦੀ, ਜੜ ਇੱਕੋ।
ਜੇ ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਪਾਉਣ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਅਫੀਮੀ ਪੋਸਤੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪੋਸਤ ਬਾਰੇ ਹੀ ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਸੁਝਦੀਆਂ ਹਨ। ਡੋਡਿਆਂ ਬਾਰੇ ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਸੁਣੋ,
ਹਰਾ ਪੱਤ, ਪੀਲਾ ਪੱਤ
ਉਤੇ ਬੈਠਾ ਘੁੱਕਰ ਜੱਟ।
ਜਾਂ
ਉਹ ਕਬੂਤਰ ਕੈਸਾ
ਜੀਹਦੀ ਚੁੰਝ ਉਤੇ ਪੈਸਾ।
ਹੱਥ ਕੁ ਟਾਂਡਾ, ਬਿਨ ਘੁਮਾਰ ਘੜਿਆ ਭਾਂਡਾ
ਐਸੀ ਘੜਨੀ ਕੋਈ ਨਾ ਘੜੇ
ਮਰਦ ਦੇ ਪੇਟ ਇਸਤਰੀ ਪੜੇ।
ਇਸੇ ਇਸਤਰੀ ਰੂਪੀ ਅਫੀਮ ਖਾਤਰ ਤਾਂ ਸਭ ਕੁਝ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੈ,
ਪੰਜ ਕੋਹ ਪੱਟੜੀ, ਪੰਜਾਹ ਕੋਹ ਠਾਣਾ
ਹੀਰ ਨਹੀਂ ਛੱਡਣੀ, ਕੈਦ ਹੋ ਜਾਣਾ।
ਸ਼ਾਇਦ ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਹੀ ਪੋਸਤੀਆਂ ਨੂੰ ਕਮਲੇ ਸੱਦਦੇ ਹਨ,
ਲੱਕੜੀ 'ਤੇ ਟੋਪੀ ਤੇ ਟੋਪੀ ਵਿਚ ਚਾਵਲ
ਚਾਵਲ ਖਾਂਦੇ ਰਮਲੇ ਤੇ ਟੋਪੀ ਖਾਂਦੇ ਕਮਲੇ।
ਕਰੀਰਾਂ ਅਤੇ ਬੇਰੀਆਂ ਦੇ ਦਰੱਖਤਾਂ ਬਾਰੇ ਵੀ ਪਾਲੀ ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਸਿਰਜ ਲੈਂਦੇ ਹਨ,
ਹਰਾ ਫੁੱਲ ਮੁੱਖ ਕੇਸਰੀ ਬਿਨਾ ਪੱਤਾਂ ਦੇ ਛਾਂ,
ਰਾਜਾ ਪੁੱਛੇ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਕੀ ਬ੍ਰਿਛ ਦਾ ਨਾਂ।
ਅਤੇ
ਜੜੂ ਹਰੀ ਫੁੱਲ ਕੇਸਰੀ
ਬਿਨ ਪੱਤਾਂ ਦੇ ਛਾਂ,
ਜਾਂਦਾ ਰਾਗੀ ਸੌ ਗਿਆ
ਤੱਕ ਕੇ ਗੁੜ੍ਹੀ ਛਾਂ।
ਬੇਰੀਆਂ ਨੂੰ ਬੂਰ ਪੈਣ ਸਮੇਂ ਮੋਤੀਆਂ ਦਾ ਭੁਲੇਖਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਹਵਾ ਦਾ ਬੁੱਲਾ ਮੋਤੀ ਝਾੜ ਦਿੰਦਾ ਹੈ,
ਬਾਤ ਪਾਵਾਂ ਬਤੋਲੀ ਪਾਵਾਂ
ਬਾਤ ਨੂੰ ਲਾਵਾਂ ਮੋਤੀ,
ਸਾਰੇ ਮੋਤੀ ਝੜੂ ਗਏ
ਸਾਖ ਰਹੀ ਖੜੀ ਖੜੋਤੀ।
ਬੇਰੀਆਂ ਨੂੰ ਲਾਲ ਸੂਹੇ ਬੋਰ ਲੱਗਣ 'ਤੇ ਸਾਰਾ ਜਹਾਨ ਇੰਟਾਂ ਪੱਥਰ ਲੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੇਸ਼ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ,
ਹਰੀ ਸੀ ਮਨ ਭਰੀ ਸੀ
ਬਾਵਾ ਜੀ ਦੇ ਖੇਤ ਵਿਚ
ਦੁਸ਼ਾਲਾ ਲਈ ਖੜੀ ਸੀ।
ਜਦ ਤੋਂ ਪਹਿਨਿਆ ਸੂਹਾ ਬਾਣਾ
ਜਗ ਨੂੰ ਛੱਡਦਾ ਬੱਚੇ ਖਾਣਾ।
ਬੋਰ ਤੋੜਨ ਲੱਗਿਆਂ ਕੰਡੇ ਵੀ ਤਾਂ ਚੁਭ ਜਾਂਦੇ ਹਨ,

ਲਾਲ ਨੂੰ ਮੈਂ ਹੱਥ ਪਾਇਆ
ਝਿੰਗ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੰਦੀ ਵੱਢੀ।
ਬੇਰੀਆਂ ਉਤੇ ਪਸਰੀ ਅਮਰ ਵੇਲ ਨੂੰ ਤੱਕ ਕੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕਲਕੱਤੇ ਦੀ ਯਾਦ ਤਾਜ਼ਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ,
ਇੱਕ ਦਰੱਖਤ ਕਲਕੱਤੇ
ਨਾ ਉਹਨੂੰ ਜੜੂ, ਨਾ ਪੱਤੇ।
ਅਤੇ
ਇੱਕ ਬਾਤ ਮੇਰੇ ਗਿਆਨ ਵਿਚ
ਧਰਤੀ ਨ ਅਸਮਾਨ ਵਿਚ
ਹੈਗੀ ਜਗ ਜਹਾਨ ਵਿਚ।
ਫਲਾਂ ਦੇ ਰੁੱਖਾਂ ਵਿਚੋਂ ਅੰਬਾਂ ਬਾਰੇ ਕਈ ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹਨ,
ਅਸਮਾਨੋਂ ਡਿੱਗਿਆ ਬੱਕਰਾ
ਉਹਦੇ ਮੂੰਹ 'ਚੋਂ ਨਿਕਲੀ ਲਾਲ,
ਛਿੱਡ ਪਾੜ ਕੇ ਦੇਖਿਆ
ਉਹਦੀ ਛਾਤੀ ਉਤੇ ਵਾਲ।
ਜਾਂ
ਪਿਉ ਪੁੱਤਰ ਦਾ ਇਕੋ ਨਾਮ
ਪੁੱਤਰ ਪੁੱਜਾ ਸ਼ਹਿਰ ਗਰਾਮ।
ਉਸ ਪੁੱਤਰ ਨੇ ਜਾਈ ਬੇਟੀ
ਬੇਟੀ ਜਲ ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਲੇਟੀ।
ਉਸ ਬੇਟੀ ਨੇ ਜਾਇਆ ਬਾਪ
ਵੇਖੋ ਕੁਲਯੁਗ ਦਾ ਪਰਤਾਪ।
ਜਾਂ
ਅਸਮਾਨੋਂ ਡਿੱਗਾ ਬੱਕਰਾ
ਉਹਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਝੱਗ।
ਜਾਂ
ਅੱਧ ਅਸਮਾਨੀਂ ਬੱਕਰਾ
ਉਹਦੀ ਚੋ-ਚੋ ਪੈਂਦੀ ਰੱਤ,
ਅੰਦਰ ਉਹਦੀ ਖਲੜੀ
ਬਾਹਰ ਉਹਦੀ ਜੱਤ।
ਅਤੇ
ਅਸਮਾਨੋਂ ਡਿੱਗਾ ਸ਼ੇਰ ਦਾ ਬੱਚਾ
ਮੂੰਹ ਲਾਲ, ਕਲੇਜਾ ਕੱਚਾ।
ਅਤੇ
ਕੱਲਰ ਪਿਆ ਪਟਾਕਾ ਸੁਣ ਗਏ ਦੇ ਜਣੇ
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੁਣਿਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਚੁੱਕਿਆ ਨਾ
ਚੁੱਕ ਲੈ ਗਏ ਦੇ ਹੋਰ ਜਣੇ।
ਉਨ੍ਹਾਂ ਖਾਧਾ ਨਾ, ਖਾ ਗਏ ਦੇ ਹੋਰ ਜਣੇ।
ਕੋਲੇ ਬਾਰੇ ਇੱਕ ਬੁਝਾਰਤ ਇੰਜ ਹੈ,
ਪੱਤੇ ਤੇ ਕੜਾਹ, ਨਹੀਂ ਖਾਣਾ ਤਾਂ ਫੜਾ।
ਅਤੇ
ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ ਸਿਪਾਹੀ
ਉਹਦੀ ਖਿੱਚ ਕੇ ਤੰਬੀ ਲਾਹੀ
ਤੈਨੂੰ ਸਰਮ ਨਾ ਆਈ।
ਕੋਈ ਅਨਾਰ ਦੇ ਦਾਣਿਆਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦੇ ਮੋਤੀ ਜਿਹੇ ਦੰਦਾਂ ਨਾਲ ਤੁਲਨਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, 'ਮੂੰਹ ਬੰਦ ਢਿੱਡ ਵਿਚ ਦੰਦ।' ਜਾਂ 'ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਕੋਠੜੀ, ਮਖਾਣਿਆਂ ਨਾਲ ਭਰੀ।'
ਬਦਾਮਾਂ ਅਤੇ ਨਾਰੀਅਲ ਨੂੰ ਵੀ ਅੱਖੋਂ ਓਹਲੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ,
ਹੇਠਾਂ ਕਾਠ, ਉਤੇ ਕਾਠ
ਗੱਭੇ ਬੈਠਾ ਜਗਨ ਨਾਥ।
ਅਤੇ
ਦਰੱਖਤ ਦੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਰਹਿੰਦਾ
ਪਰ ਉਹ ਪੰਛੀ ਨਹੀਂ।
ਤਿੰਨ ਓਸ ਦੇ ਅੱਖਾਂ ਪਰ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨਹੀਂ।
ਦੁੱਧ ਦੇਵੇ ਪਰ ਗਾਂ ਨਹੀਂ
ਜਟਾਂ ਵੀ ਹਨ ਪਰ ਸਾਧ ਨਹੀਂ।
ਪਾਣੀ ਦਾ ਭਰਿਆ ਪਰ ਘੜਾ ਨਹੀਂ।
ਜਾਂ
ਕਟੋਰੇ 'ਤੇ ਕਟੋਰਾ, ਬੇਟਾ ਬਾਪ ਤੋਂ ਗੋਰਾ।
ਜਿੱਥੇ ਕੁਦਰਤ ਨੇ ਸੰਗਤਰੇ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਕਰਨ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਕਮਾਲ ਵਿਖਾਇਆ ਹੈ, ਉਥੇ ਕਿਸੇ ਪੇਂਡੂ ਮਨ ਨੇ ਵੀ ਸੰਗਤਰੇ ਬਾਰੇ ਬੁਝਾਰਤ ਰਚਣ ਵਿਚ ਕੋਈ ਕਸਰ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣ ਦਿੱਤੀ,
ਇੱਕ ਖੂਹ ਵਿਚ ਨੌ ਦੱਸ ਪਰੀਆਂ
ਜਦੋਂ ਤੱਕੇ ਸਿਰ ਜੋੜੀ ਖੜੀਆਂ,
ਜਦੋਂ ਖੋਹਲਿਆ ਖੂਹ ਦਾ ਪਾਟ
ਦਿਲ ਕਰਦੈ ਸਭ ਕਰ 'ਜਾਂ ਚਾਟ।
ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਪਾਉਣ ਸਮੇਂ ਪਸ਼ੂਆਂ ਤੇ ਜੀਵ ਜੰਤੂਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
ਸਨਅਤੀ ਵਿਕਾਸ ਸਦਕਾ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦਾ ਮਸ਼ੀਨੀਕਰਨ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਬਾਤਾਂ ਪਾਉਣ ਦੀ ਪਰੰਪਰਾ ਵੀ ਖਤਮ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਸਦਕਾ ਸਾਡੇ ਬੱਚੇ, ਨੌਜਵਾਨ ਪੀੜ੍ਹੀ ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਦੀ ਮੁਲਵਾਨ ਵਿਰਾਸਤ ਤੋਂ ਮਹਿਰੂਮ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ।

ਲਾਲ ਨੂੰ ਮੈਂ ਹੱਥ ਪਾਇਆ
ਝਿੰਗ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੰਦੀ ਵੱਢੀ।
ਬੇਰੀਆਂ ਉਤੇ ਪਸਰੀ ਅਮਰ ਵੇਲ ਨੂੰ ਤੱਕ ਕੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕਲਕੱਤੇ ਦੀ ਯਾਦ ਤਾਜ਼ਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ,
ਇੱਕ ਦਰੱਖਤ ਕਲਕੱਤੇ
ਨਾ ਉਹਨੂੰ ਜੜੂ, ਨਾ ਪੱਤੇ।
ਅਤੇ
ਇੱਕ ਬਾਤ ਮੇਰੇ ਗਿਆਨ ਵਿਚ
ਧਰਤੀ ਨ ਅਸਮਾਨ ਵਿਚ
ਹੈਗੀ ਜਗ ਜਹਾਨ ਵਿਚ।
ਫਲਾਂ ਦੇ ਰੁੱਖਾਂ ਵਿਚੋਂ ਅੰਬਾਂ ਬਾਰੇ ਕਈ ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹਨ,
ਅਸਮਾਨੋਂ ਡਿੱਗਿਆ ਬੱਕਰਾ
ਉਹਦੇ ਮੂੰਹ 'ਚੋਂ ਨਿਕਲੀ ਲਾਲ,
ਛਿੱਡ ਪਾੜ ਕੇ ਦੇਖਿਆ
ਉਹਦੀ ਛਾਤੀ ਉਤੇ ਵਾਲ।
ਜਾਂ
ਪਿਉ ਪੁੱਤਰ ਦਾ ਇਕੋ ਨਾਮ
ਪੁੱਤਰ ਪੁੱਜਾ ਸ਼ਹਿਰ ਗਰਾਮ।
ਉਸ ਪੁੱਤਰ ਨੇ ਜਾਈ ਬੇਟੀ
ਬੇਟੀ ਜਲ ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਲੇਟੀ।
ਉਸ ਬੇਟੀ ਨੇ ਜਾਇਆ ਬਾਪ
ਵੇਖੋ ਕੁਲਯੁਗ ਦਾ ਪਰਤਾਪ।
ਜਾਂ
ਅਸਮਾਨੋਂ ਡਿੱਗਾ ਬੱਕਰਾ
ਉਹਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਝੱਗ।
ਜਾਂ
ਅੱਧ ਅਸਮਾਨੀਂ ਬੱਕਰਾ
ਉਹਦੀ ਚੋ-ਚੋ ਪੈਂਦੀ ਰੱਤ,
ਅੰਦਰ ਉਹਦੀ ਖਲੜੀ
ਬਾਹਰ ਉਹਦੀ ਜੱਤ।
ਅਤੇ
ਅਸਮਾਨੋਂ ਡਿੱਗਾ ਸ਼ੇਰ ਦਾ ਬੱਚਾ
ਮੂੰਹ ਲਾਲ, ਕਲੇਜਾ ਕੱਚਾ।
ਅਤੇ
ਕੱਲਰ ਪਿਆ ਪਟਾਕਾ ਸੁਣ ਗਏ ਦੇ ਜਣੇ
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੁਣਿਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਚੁੱਕਿਆ ਨਾ
ਚੁੱਕ ਲੈ ਗਏ ਦੇ ਹੋਰ ਜਣੇ।
ਉਨ੍ਹਾਂ ਖਾਧਾ ਨਾ, ਖਾ ਗਏ ਦੇ ਹੋਰ ਜਣੇ।
ਕੋਲੇ ਬਾਰੇ ਇੱਕ ਬੁਝਾਰਤ ਇੰਜ ਹੈ,
ਪੱਤੇ ਤੇ ਕੜਾਹ, ਨਹੀਂ ਖਾਣਾ ਤਾਂ ਫੜਾ।
ਅਤੇ
ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ ਸਿਪਾਹੀ
ਉਹਦੀ ਖਿੱਚ ਕੇ ਤੰਬੀ ਲਾਹੀ
ਤੈਨੂੰ ਸਰਮ ਨਾ ਆਈ।
ਕੋਈ ਅਨਾਰ ਦੇ ਦਾਣਿਆਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦੇ ਮੋਤੀ ਜਿਹੇ ਦੰਦਾਂ ਨਾਲ ਤੁਲਨਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, 'ਮੂੰਹ ਬੰਦ ਢਿੱਡ ਵਿਚ ਦੰਦ।' ਜਾਂ 'ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਕੋਠੜੀ, ਮਖਾਣਿਆਂ ਨਾਲ ਭਰੀ।'
ਬਦਾਮਾਂ ਅਤੇ ਨਾਰੀਅਲ ਨੂੰ ਵੀ ਅੱਖੋਂ ਓਹਲੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ,
ਹੇਠਾਂ ਕਾਠ, ਉਤੇ ਕਾਠ
ਗੱਭੇ ਬੈਠਾ ਜਗਨ ਨਾਥ।
ਅਤੇ
ਦਰੱਖਤ ਦੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਰਹਿੰਦਾ
ਪਰ ਉਹ ਪੰਛੀ ਨਹੀਂ।
ਤਿੰਨ ਓਸ ਦੇ ਅੱਖਾਂ ਪਰ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨਹੀਂ।
ਦੁੱਧ ਦੇਵੇ ਪਰ ਗਾਂ ਨਹੀਂ
ਜਟਾਂ ਵੀ ਹਨ ਪਰ ਸਾਧ ਨਹੀਂ।
ਪਾਣੀ ਦਾ ਭਰਿਆ ਪਰ ਘੜਾ ਨਹੀਂ।
ਜਾਂ
ਕਟੋਰੇ 'ਤੇ ਕਟੋਰਾ, ਬੇਟਾ ਬਾਪ ਤੋਂ ਗੋਰਾ।
ਜਿੱਥੇ ਕੁਦਰਤ ਨੇ ਸੰਗਤਰੇ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਕਰਨ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਕਮਾਲ ਵਿਖਾਇਆ ਹੈ, ਉਥੇ ਕਿਸੇ ਪੇਂਡੂ ਮਨ ਨੇ ਵੀ ਸੰਗਤਰੇ ਬਾਰੇ ਬੁਝਾਰਤ ਰਚਣ ਵਿਚ ਕੋਈ ਕਸਰ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣ ਦਿੱਤੀ,
ਇੱਕ ਖੂਹ ਵਿਚ ਨੌ ਦੱਸ ਪਰੀਆਂ
ਜਦੋਂ ਤੱਕੇ ਸਿਰ ਜੋੜੀ ਖੜੀਆਂ,
ਜਦੋਂ ਖੋਹਲਿਆ ਖੂਹ ਦਾ ਪਾਟ
ਦਿਲ ਕਰਦੈ ਸਭ ਕਰ 'ਜਾਂ ਚਾਟ।
ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਪਾਉਣ ਸਮੇਂ ਪਸ਼ੂਆਂ ਤੇ ਜੀਵ ਜੰਤੂਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
ਸਨਅਤੀ ਵਿਕਾਸ ਸਦਕਾ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦਾ ਮਸ਼ੀਨੀਕਰਨ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਬਾਤਾਂ ਪਾਉਣ ਦੀ ਪਰੰਪਰਾ ਵੀ ਖਤਮ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਸਦਕਾ ਸਾਡੇ ਬੱਚੇ, ਨੌਜਵਾਨ ਪੀੜ੍ਹੀ ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਦੀ ਮੁਲਵਾਨ ਵਿਰਾਸਤ ਤੋਂ ਮਹਿਰੂਮ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ।

ਕਿਰਦਾਰ ਮੇਂ ਮੇਰੇ ਭਲੇ ਹੀ
ਅਦਾਕਾਰੀਆਂ ਨਹੀਂ ਹੈਂ।
ਖੁੱਦਾਰੀ ਹੈ, ਗੁਰੂਰ ਹੈ
ਪਰ ਮੱਕਾਰੀਆਂ ਨਹੀਂ ਹੈਂ।

ਭਰਮ-ਭੁਲੇਖੇ ਪਾ ਕੇ ਜਿਉਣਾ ਕਦੇ ਵੀ
ਮੇਰੇ ਵੱਸ ਦਾ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਭਰਮ
ਦੁਰਬਲ ਸਮਝ ਹੈ। ਕੋਈ ਕਹੇ ਕਿ ਮੈਂ (ਸੋਮਾ
ਸਬਲੋਕ) ਪੁੱਤਰ ਹਾਂ ਅਤੇ ਮੈਂ ਇਹੋ ਮੰਨ ਕੇ
ਚੱਲਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਵਾਕਈ ਪੁੱਤਰ ਹਾਂ ਤਾਂ ਇਹ ਮੇਰੇ
ਪੱਖ ਤੋਂ ਗਲਤ ਸੋਚ ਰੱਖਣਾ ਹੈ। ਸੱਚ ਇਹ ਹੈ ਕਿ
ਮੈਂ ਇਨਸਾਨ ਹਾਂ, ਭਿੰਨ-ਭਿੰਨ ਇਨਸਾਨੀ
ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਜਿਉਂਦੀ ਹਾਂ, ਇਨ੍ਹਾਂ
ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦਾ ਆਪੋ-ਆਪਣਾ ਵਜੂਦ ਹੈ, ਸਥਿਤੀ
ਹੈ, ਮੰਗ ਹੈ, ਸਰੋਕਾਰ ਹੈ ਅਤੇ ਮੇਰਾ ਇਨ੍ਹਾਂ
ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੇ ਨਿਭਾ 'ਤੇ ਪੂਰਾ ਉਤਰਨ ਦਾ ਯਤਨ
ਹੈ। ਮੈਂ ਕਿੰਨਾ ਖਰਾ ਉਤਰਦੀ ਹਾਂ, ਇਹ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ
ਦੇ ਮਾਣ-ਸਨਮਾਨ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਧੀ
ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਰਿਸ਼ਤੇ ਦਾ ਕਿੰਨਾ ਕੁ
ਮਾਣ-ਸਨਮਾਨ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ?
ਮੈਂ ਬਚਪਨ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਮਨੁੱਖੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ

ਖਾਮੋਸ਼ ਬਗ਼ਾਵਤ

**ਸੋਮਾ ਸਬਲੋਕ ਦੀ ਇਸ ਲਿਖਤ ਵਿਚ ਔਰਤ ਦਾ ਉਹ ਦਰਦ
ਸਮਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਵਾਰ ਜ਼ੁਬਾਨ ਹੀ ਨਹੀਂ
ਮਿਲਦੀ। ਇਸ ਲਿਖਤ ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕੁਝ ਅਜਿਹੇ ਅਨੁਭਵ
ਸਾਂਝੇ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪਿਛਾਂਹ ਛੱਡ ਕੇ ਉਹ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀਆਂ
ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਅੱਖਾਂ ਪਾ ਕੇ ਦੇਖਣ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋ ਸਕੀ। ਇਹ ਅਸਲ ਵਿਚ
ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਗਹਿਗੱਚ ਲੜਾਈ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਹੈ। -ਸੰਪਾਦਕ**

ਸੋਮਾ ਸਬਲੋਕ
ਫੋਨ: +91-98146-93992

ਅਤੇ ਕਿੰਨਾ ਅਨੰਦਮਈ ਢੰਗ ਨਾਲ ਮਾਣ ਸਕੀ?
ਬਚਪਨ ਦੇ ਮੁਢਲੇ ਅਨੁਭਵ ਹੀ ਜੀਵਨਸੈਲੀ
ਮਿਥ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਮਨੁੱਖੀ ਬਿਰਤੀ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ
ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਪਹਿਲੇ 14 ਕੁ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਤੱਕ ਦੀ
ਉਮਰ ਦੇ ਅਨੁਭਵਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
ਜਿਸ ਤੱਥ ਅਨੁਸਾਰ ਬੌਧਿਕ ਬੇਸੁਰਤੀ ਦੇ ਮੁਢਲੇ
4-5 ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਦਾ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ
ਨਹੀਂ, ਹਾਂ! ਐਨਾ ਕੁ ਯਾਦ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਦਾਦਾ ਜੀ
ਘਨੂੜੀ ਚੁੱਕ ਕੇ ਦੁਕਾਨ 'ਤੇ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਸਨ; ਜਾਂ
ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਬੇਜੀ ਦੇ ਦੱਸਣ ਅਨੁਸਾਰ, ਉਹ
ਮੈਨੂੰ ਕੁੱਛ ਚੁੱਕ ਕੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਲਿਜਾਇਆ
ਕਰਦੇ ਸਨ...ਮੇਰੇ ਕੱਪੜੇ ਧੋ ਕੇ ਛੱਡ 'ਤੇ ਸੁੱਕਣੇ
ਨਹੀਂ ਸਨ ਪਾਏ ਜਾਂਦੇ, ਵਗੈਰਾ ਵਗੈਰਾ।

ਹਰ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਦਾ
ਟੋਪੋਗ੍ਰਾਫੀਕਲ ਮਾਡਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਚੇਤਨਾ
ਦੇ ਤਿੰਨ ਪੱਧਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ-ਚੇਤਨ, ਉਪਚੇਤਨ ਅਤੇ
ਅਵਚੇਤਨ। ਚੇਤਨ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਹਾਲਤਾਂ
ਜਾਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਸਿਰਫ ਤਕਾਲੀ ਵਿਚਾਰ ਹੀ
ਰੱਖਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨੂੰ
ਹੀ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਕਿਸੇ ਅਵਸਥਾ ਜਾਂ
ਜਵਾਨੀ ਦੇ ਮੁਢਲੇ ਪੜਾਅ ਵਿਚ ਮੇਰੀ ਚੇਤਨ
ਅਵਸਥਾ ਬਹੁਤਾ ਕਰਕੇ ਨਾਂਹ-ਪੱਖੀ ਧਾਰਨਾ ਹੀ
ਬਣਾ ਸਕੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਪਿਤਰੀ ਸੱਤਾ ਦੀ ਤਾਨਾਸ਼ਾਹੀ
ਨਾਲ ਅੰਤਾਂ ਦਾ ਵਾਸਤਾ ਪਿਆ। ਮੈਟ੍ਰਿਕ ਪਾਸ
ਕਰਨ ਪਿਛੋਂ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦਾ ਫਰਮਾਨ 'ਅੱਗੇ ਨਹੀਂ
ਪੜ੍ਹਨਾ', ਨੇ ਮੇਰਾ ਦਿਮਾਗ ਘੁਮਾ ਦਿੱਤਾ, ਅੱਖਾਂ
ਮੁਹਰੇ ਹਨੇਰਾ ਲਿਆ ਦਿੱਤਾ...ਡੌਰ-ਡੌਰ ਹੋਈ
ਸੱਚਾ ਕਿ ਹੁਣ ਕਰਾਂਗੀ ਕੀ? 'ਚੁੱਲ੍ਹਾ-ਚੌਕਾ
ਸਾਂਭ...ਮਾਂ ਨਾਲ ਘਰ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਿਆ
ਕਰ...ਤੇਥੋਂ ਛੋਟੀਆਂ ਹੋਰ ਵੀ ਨੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੀ
ਦੇਖਣਾ ਏ।'

ਸੱਚੀ, ਮੈਂ ਅੰਦਰ ਤੱਕ ਹਿੱਲ ਗਈ, ਪਰ
ਮੈਂ ਮਾਂ ਵਾਲੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਿਉਣਾ
ਚਾਹੁੰਦੀ, ਇਕ ਅਜਿਹੀ ਹਾਲਤ, ਜਿਸ 'ਚ ਕੁੜੀ
ਦੀ ਆਪਣੀ ਕੋਈ ਖਾਹਿਸ਼ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਆਪਣੇ
ਭਵਿੱਖ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਯੋਜਨਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਣਾ ਸਕਦੀ,
ਆਪਣੀ ਰੁਚੀ ਅਨੁਸਾਰ ਜਿਉਣ ਦਾ ਕੋਈ ਢੰਗ
ਹੀ ਨਹੀਂ ਲੱਭ ਸਕਦੀ! ਸੋਚਦੀ, ਕਿਵੇਂ ਕੁੜੀਆਂ
ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਚਲ ਸੰਪਤੀ ਸਮਝਦੇ ਨੇ, ਇਹ
ਪਿਤਰੀ ਸੱਤਾ ਦੇ ਗੁਲਾਮ ਲੋਕ... ਆਪਣਾ ਅਖੌਤੀ
ਪੁੰਨ ਕਮਾਉਣ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਾਨ ਵਿਚ ਦੇਣ
ਲਈ ਹੀ ਪਾਲਦੇ ਨੇ ਇਹ; ਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਦਾਨ
ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਲੋਕ ਉਸ ਨੂੰ ਦਾਨ, ਮਤਲਬ
ਮੁਫਤ ਦੀ ਵਸਤੂ ਸਮਝ ਕੇ ਉਸ ਨਾਲ ਮਨ
ਆਇਆ ਵਿਹਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ
ਦੀ ਵਸਤੂ ਬਣਨਾ ਗਵਾਰਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਮੈਂ ਸਾਲਮ
ਸਬੂਤ ਇਨਸਾਨ ਵਾਂਗ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਨਾ
ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਘਰਦਿਆਂ
ਦੀ ਇਹ ਗੱਲ ਬੜੀ ਬੇਤੁਕੀ ਲੱਗੀ ਕਿ 'ਤੇਨੂੰ ਲੋਹ-
ਲੋਹ ਕੇ ਲਿਆ ਏ...ਬੜੇ ਚਾਵਾਂ ਨਾਲ ਪਾਲਿਆ
ਏ।' ਆਪਣੀ ਸੁਰਤ 'ਚ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਚਾਅ
ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਏ! ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਕੁੜੀ ਦਾ ਪੜ੍ਹਨਾ-
ਲਿਖਣਾ ਕਿਸੇ ਕਲੰਕ ਤੋਂ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਕਈ ਦਿਨ ਦੁਖੀ ਰਹਿਣ ਪਿਛੋਂ ਦ੍ਰਿੜ ਨਿਸ਼ਚਾ
ਕੀਤਾ ਕਿ ਪੜ੍ਹਨਾ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ, ਚਾਹੇ ਜੋ ਮਰਜ਼ੀ
ਹੋਵੇ। ਕਿੰਨੀ ਕੁ ਸਖਤੀ ਕਰਨਗੇ? ਜਿਉਂਦਾ ਤਾਂ
ਰੱਖਣਗੇ ਹੀ! ਮੇਰੀ ਸਕੂਲ ਸਮੇਂ ਦੀ ਇਕ ਸਹੇਲੀ
ਨੇ ਉਸ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਦਾਖਲਾ ਲੈ ਲਿਆ ਸੀ।

ਉਹ ਕਦੇ-ਕਦੇ ਸਾਡੇ ਘਰ ਆ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਉਸ
ਦਾ ਇਸ ਸਮੇਂ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਘਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਪਸੰਦ
ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਹ ਸੋਚਦੇ ਸਨ ਕਿ ਉਹ ਮੇਰੇ ਨਾਲ
ਬਾਹਰਲੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰੇਗੀ ਅਤੇ ਮੈਂ ਵਿਗੜ
ਜਾਵਾਂਗੀ।

ਖੈਰ, ਮੇਰੀ ਉਸ ਸਹੇਲੀ ਨੇ ਮੇਰੀ ਮਦਦ
ਕਰਨ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਦਿਵਾਇਆ। ਹੋਇਆ ਇਉਂ
ਕਿ ਸਾਡੇ ਘਰ ਦੀ ਪਿਛਾੜੇ ਵਾਲੀ ਚਾਰ-ਦੀਵਾਰੀ
ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਪੁਰਾਣੇ ਵੇਲੇ
ਕੰਧਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ। ਮੈਂ ਉਸ ਦੇ ਇਕ ਸਿਰਿਓਂ
ਮੇਰੀ ਕੱਚ ਲਈ ਅਤੇ ਇਉਂ ਉਸ ਬਾਣੀ ਨੋਟਸ
ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੀ। ਪੜ੍ਹਾਈ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣ ਦੇ ਇਸ
ਵਰਤਾਰੇ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਝੰਜੋੜਿਆ। ਕਈ
ਵਾਰ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਆਪ ਅਪਰਾਧੀ ਜਿਹਾ
ਲੱਗਿਆ ਕਰੇ, ਪਰ ਦੂਜੇ ਪਲ ਹੀ ਮੈਂ ਸੋਚਿਆ
ਕਰਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਕੋਈ ਗੈਰ-ਇਖਲਾਕੀ ਕੰਮ ਨਹੀਂ
ਕਰ ਰਹੀ। ਪੜ੍ਹਾਈ ਕਰਨਾ ਮੇਰਾ ਹੱਕ ਹੈ ਅਤੇ
ਇਹ ਹੱਕ ਮੈਨੂੰ ਖੋਹਣਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜੇ ਉਪਚੇਤਨ
ਅਵਸਥਾ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਾਂ ਤਾਂ ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ
ਮੈਂ ਚੇਤਨ ਅਵਸਥਾ ਦੀਆਂ ਦੁਸ਼ਵਾਰੀਆਂ ਯਾਦ
ਕਰਦਿਆਂ ਬਿਤਾਇਆ, ਜਿਹਨ ਵਿਚ ਸਿਰ ਚੁੱਕਦੇ
ਰਹਿੰਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਕਿ ਪਿਤਰੀ ਸੱਤਾ ਦੀ ਦੋਗਲੀ
ਨੀਤੀ ਮਾਦਾ ਬੱਚੇ ਲਈ ਕਿਉਂ ਹੈ? ਕਿਉਂ ਉਸ
ਦੇ ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਕਦਮਾਂ ਵਾਸਤੇ ਜ਼ਿੰਜੀਰਾਂ ਤਿਆਰ
ਕਰਦਾ ਹੈ ਇਹ ਸਮਾਜ? ਕਿਉਂ ਇਸ ਦਾ ਸੁਭਾਅ,
ਇਸ ਦਾ ਵਰਤਾਰਾ ਹਾਥੀ ਦੇ ਦੰਦਾਂ ਜਿਹਾ ਹੈ, ਜੋ
ਖਾਣ ਦੇ ਹੋਰ ਅਤੇ ਦਿਖਾਉਣ ਦੇ ਹੋਰ ਨੇ? ਇਨ੍ਹਾਂ
ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਹੋਰ ਸਵਾਲਾਂ ਦੇ ਜਵਾਬ ਆਪਣੀ
ਅਗਲੇਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਵਿਹਾਰਕਤਾ ਵਿਚ ਕਿਵੇਂ
ਦੇਣੇ ਨੇ? ਅਵਚੇਤਨ ਮਨ ਦੀਆਂ ਗੰਢਾਂ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ
ਖੋਲਣਾ ਹੈ?...ਇਹ ਸਭ ਸੋਚਦੀ ਰਹਿੰਦੀ।

ਦਬੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਯਾਦਾਂ ਕਦੇ ਵੀ ਪੂਰਨ
ਰੂਪ ਵਿਚ ਲੋਪ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ, ਬਹੁਤੀ ਵਾਰ ਇਹ
ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਦੇ ਪੱਧਰ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਰਹਿ ਕੇ ਵੀ ਕੰਮ
ਕਰਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਕਦੇ ਵੀ ਭੋਗੀਆਂ
ਹੋਈਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਸਮਕਾਲੀ ਸਥਿਤੀਆਂ ਦੇ ਤੁਲ
ਹੋਈਆਂ ਦਿਸਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਮਨ ਸਹਿਜੇ ਹੀ
ਸਵੈਮਾਣ 'ਤੇ ਸੱਟ ਵੱਜੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ।
ਸਵੈਮਾਣ ਇਹ ਕਿ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਪੜ੍ਹਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ,
ਉਸ ਵਕਤ ਕਿਸੇ ਵੀ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਨੇ ਆਪ ਤਾਂ
ਸਾਥ ਕੀ ਦੇਣਾ ਸੀ, ਸਗੋਂ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੀ ਨਾਂਹ ਦੇ
ਨਾਲ ਨਾਂਹ ਦੀ ਗਰਦਾਨ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਸਨ,
ਪਰ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਐਮ. ਏ. ਕਰ ਲਈ ਤਾਂ ਉਹੀ
ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, 'ਚੰਗਾ ਹੋਇਆ, ਚਾਰ ਜਮਾਤਾਂ ਪੜ੍ਹ
ਗਈ ਏ, ਪਿਉ ਨੀ ਬਾਗ ਬਣਸੀ, ਪਿਉ ਨਾ ਭਾਰ
ਵੰਡੇਸੀ।' ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਘੂਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ
ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੇਰੇ 'ਤੇ ਹੱਥੋਂ ਨਿਕਲੀ ਕੁੜੀ ਦਾ
ਠੱਪਾ ਲਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਮੇਰੀ ਪਰਵਾਹ ਨਾ ਕਰਨ
ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਕੋਈ ਪਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਸੀ।
ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਮਾਨਸਿਕ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰਕ
ਵਿਕਰਿਤੀਆਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਮੈਂ ਅਡੌਲ ਰਹੀ,
ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਨੂੰ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਰੁੜ੍ਹ ਪਾਤਰ ਵਜੋਂ
ਵਿਚਰਨਾ ਸੁਖਾਇਆ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਹੀ ਚੌਕਾ-
ਬਰਤਨ, ਬੱਚੇ ਪਾਲਣੇ-ਵਿਆਹੁਣੇ, ਖਾਣਾ-
ਪੀਣਾ-ਸੌਣਾ, ਦੇਸੀ ਸੱਥਾਂ ਵਿਚ ਬਹਿਣਾ, ਸਿਉਣਾ
ਪਿਰੋਣਾ...ਤੇ ਬਸ! ਹੋ ਗਿਆ ਜੀਵਨ ਫਤਿਹ।
ਸਾਕ-ਸਕੀਰੀਆਂ ਪਾਲਣਾ ਵੀ ਮੇਰੇ ਵਸ ਦਾ ਰੋਗ
ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਕਦੇ ਵਿਗੋ-
ਟੇਢੇ ਮੂੰਹਾਂ ਅਤੇ ਕਿਰਦਾਰਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਐਨੀ
ਪਰਵਾਹ ਰਹੀ ਹੈ।

ਕਈ ਵਾਰ ਸੋਚਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਪਿੱਤਰੀ
ਸੱਤਾ ਮਾਦਾ ਇਨਸਾਨ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਕਰਨ ਦੀ
ਬੁੱਕਾਂ ਨਾਲ ਵੜੇ ਪਕਾਉਣ ਦੀ ਢੀਨਤਾ ਕਿਉਂ
ਕਰਦੀ ਹੈ? ਕਿਉਂ ਇਹ ਸੱਤਾ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਆਪ
ਹੀ ਸਿਹਰਾ ਬੰਨ੍ਹਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹੋ ਕੁੜੀਆਂ ਨੂੰ
ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਸਿਖਾਉਂਦੀ ਹੈ? ਤੇ ਉਹ ਵੀ ਆਪਣੇ
ਰਾਹੀਂ ਬਣਾਏ ਕੱਚ-ਘਰਤ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਮੁਤਾਬਕ?
ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਜਿਹੇ ਮਾਪਦੰਡ ਨਰ ਲਈ ਨਹੀਂ ਹਨ।

ਕੁੜੀਆਂ ਸਿਰ ਢਕ ਕੇ ਰੱਖਣ, ਕੁੜੀਆਂ ਝੱਲਿਆਂ
ਵਾਲੇ ਕੱਪੜੇ ਪਹਿਨਣ, ਕੁੜੀਆਂ ਇਹ-ਉਹ ਨਾ
ਖਾਣ, ਨਰ ਪਾਤਰ ਦੇ ਅੰਨ ਮੁਕਾਉਣ ਪਿਛੋਂ ਖਾਣ,
ਕੁੜੀਆਂ ਘਰੋਂ ਬਾਹਰ ਨਾ ਨਿਕਲਣ ਤਾਂ ਜੋ ਮੂੰਡੇ
ਕੋਈ ਖਰਾਬੀ ਨਾ ਕਰ ਦੇਣ। ਇਸ ਸੱਤਾ ਦੀ ਅਜਿਹੀ
ਸੋੜੀ ਸੋਚ ਹੰਢਾਉਂਦੀ ਹੀ ਮੈਂ ਵੱਡੀ ਹੋਈ। ਸੋਚਦੀ
ਸਾਂ ਅਤੇ ਹੁਣ ਵੀ ਸੋਚਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਆਪੋ
ਬਾਪੇ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਵਿਚ ਰੱਖ ਕੇ ਪਿਤਰੀ ਸੱਤਾ
ਆਪਣੀ ਇੱਜਤ ਰੁਲਣੋਂ ਬਚਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ
ਇਹ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਸੋਚਦੀ ਕਿ ਕੁੜੀਆਂ ਲਈ ਅਜਿਹੇ
ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਆੜ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੂੰਡੇ ਬਹੁਤੀ
ਵਾਰ ਖਰਮਸਤ ਹੋ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇੱਜਤ ਤਾਰ-
ਤਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ? ਮੁੰਡਿਆਂ ਦੇ ਗਲਤ ਕੰਮਾਂ
ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇੱਜਤ ਨਹੀਂ ਰੁਲਦੀ? ਗੈਰ-
ਸਮਾਜੀ ਜਾਂ ਗੈਰ-ਇਖਲਾਕੀ ਕੰਮ ਕਰਕੇ ਕੀ
ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇੱਜਤ ਨੂੰ ਚਾਰ ਚੰਨ ਲਾਉਂਦੇ
ਹਨ? ਕੁੜੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖੰਡਿਤ

ਉਘੇ ਲਿਖਾਰੀ ਗੁਰਬਚਨ ਭੁੱਲਰ ਨਾਲ ਸੋਮਾ ਸਬਲੋਕ।

ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਕਿਉਂ? ਸ਼ਾਇਦ ਅਜਿਹਾ ਇਸ ਸੱਤਾ
ਦੇ ਅੰਦਰੂਨੀ ਭੈਅ ਕਾਰਨ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ
ਹੈ ਕਿ ਜੀਵ ਵਿਗਿਆਨ ਅਨੁਸਾਰ ਨਰ ਨਾਲੋਂ ਮਾਦਾ
ਵੱਧ ਤਾਕਤਵਰ ਹੈ ਅਤੇ ਉਚੇ ਮਨੋਬਲ ਦੀ ਮਾਲਕ
ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਮਨੋਬਲ ਨੂੰ ਨਿਸਤੇਜ ਕਰਨ ਲਈ
ਸੌ ਵਾਰ ਆਪਣੇ ਹੱਕ ਦਾ ਝੂਠ ਬੋਲ ਕੇ ਇਸ ਨੂੰ
ਸੱਚ ਗਰਦਾਨਿਆ ਹੈ। ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ ਦੱਸਦਾ ਹੈ
ਕਿ ਇਕ ਇਨਸਾਨ ਦਾ ਦੂਜੇ ਇਨਸਾਨ 'ਤੇ
ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰਦਿਆਂ ਉਸ ਨੂੰ ਇਖਲਾਕ ਦੀ ਪਛਾਣ
ਕਰਵਾ ਦੇਣ ਨਾਲ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਖੁਦ-ਬਖੁਦ
ਸਥਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਜਾਚੇ, ਪਿਤਰੀ ਸੱਤਾ
ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਹੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਦੀ ਡੂੰਘਾਈ ਦਾ
ਇਲਮ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਵਿਰੋਧੀ ਲਿੰਗ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ
ਨੂੰ ਕੀ ਸਮਝੇਗੀ!

ਮੈਂ ਬਚਪਨ ਦੇ ਦੋ ਵਾਕਿਆ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਭੁੱਲ
ਸਕਦੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਸੋਚ ਕੇ ਅੱਜ ਵੀ ਪਿਤਰੀ
ਸੱਤਾ ਦੀ ਹਉਮੈ ਅਤੇ ਇਸ ਸੱਤਾ ਦੇ ਸ਼ਿਕਾਰ
ਮਾਪਿਆਂ ਦੀ ਮਮਤਾ ਨੂੰ ਸਿਰੇ ਤੋਂ ਨਕਾਰਦੀ ਹਾਂ।
ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਰੋਟੀ ਖੁਆ ਦੇਣੀ ਮਮਤਾ ਨਹੀਂ,
ਸਗੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅਕਾਂਖਿਆਵਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ
ਰੱਖਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੰਪੂਰਨ ਮਨੁੱਖ ਬਣਾਉਣਾ
ਸੁਚੱਜੀ ਮਮਤਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੱਖ ਤੋਂ ਇਸੇ
ਅਹਿਸਾਸ ਦੀ ਘਾਟ ਮੈਨੂੰ ਰੜਕਦੀ ਰਹੀ ਹੈ।
ਅਜਿਹੀ ਮਮਤਾ ਮੇਰੇ ਮੇਚ ਦੀ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਰਹੀ।
ਗੱਲ ਇਉਂ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਹਾਥੀ
ਦੰਦ ਦੇ ਬਣੇ ਦੋ ਕੜੇ ਦੇ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਪਿਤਾ ਜੀ
ਨੇ ਉਹ ਕੜੇ ਮੇਰੀਆਂ ਬਾਹਵਾਂ ਵਿਚ ਪਾਏ ਦੇਖੇ
ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਾਹਵਾਂ ਵਿਚ ਪਾਏ ਹੋਇਆਂ ਨੂੰ ਹੀ
ਮੁੱਕੇ ਮਾਰ ਕੇ ਭੰਨ ਦਿੱਤਾ। ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਨਾਲ
ਟੋਟੇ ਮੇਰੀ ਬਾਹ ਵਿਚ ਚੁਭ ਗਏ ਤੇ ਖੂਨ ਵਗਣ
ਲੱਗ ਗਿਆ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸਹਿਮ ਦੇ ਅੱਥਰੂ ਵੀ
ਅੱਖਾਂ ਵਿਚੋਂ ਵਗ ਤੁਰੇ।
ਦੂਜਾ, ਮੈਂ ਜਾਲੀ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਤੇ ਧਾਗੇ ਨਾਲ
ਕਢਾਈ ਕਰਕੇ ਕਮੀਜ਼ ਬਣਾਈ ਸੀ। ਇਹ ਕਢਾਈ

ਲਹਿਰੀਏ ਦਾ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਸੀ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਕੱਪੜਾ
ਕਾਫੀ ਮੋਟਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਜਦੋਂ
ਉਹ ਕਮੀਜ਼ ਦੇਖੀ ਤਾਂ ਲੀਰੋ-ਲੀਰ ਕਰ ਦਿੱਤੀ।
ਕੋਈ ਵੀ ਸੁਹਿਰਦ ਮਨ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾ
ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਵਕਤ ਮੇਰੀ ਹਾਲਤ ਕੀ ਹੋਈ
ਹੋਵੇਗੀ!

ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋ ਵਾਕਿਆਂ ਪਿਛੋਂ ਮੇਰਾ ਇਹ ਵਿਚਾਰ
ਪੱਕਾ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਧਾਰਮਿਕਤਾ, ਨਾਥਾਂ
ਦੇ ਡੇਰੇਦਾਰਾਂ ਅੱਗੇ ਧੂਫ-ਅਗਰਬੱਤੀਆਂ ਬਾਲਣਾ,
ਸਿਰ 'ਤੇ ਰੁਮਾਲ ਰੱਖ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਫੋਟੋਆਂ
ਅੱਗੇ ਬਹਿਣਾ ਤੇ ਬੁਝਬੁਝ ਕਰਨਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ
ਜਨਸੰਘ ਦੀ ਸਿਆਸਤ ਅੰਦਰ ਰੁਤਬਾ ਹੋਣਾ
ਸ਼ਾਇਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹੋ ਇਲਮ ਦਿੰਦਾ ਸੀ। ਇਹੋ
ਕਾਰਨ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਘਰ ਵਿਚ ਹੁੰਦੇ ਧਾਰਮਿਕ
ਕਰਮ-ਕਾਂਡਾਂ ਵਿਚ ਕਦੇ ਹਿੱਸਾ ਨਹੀਂ ਲਿਆ। ਮੈਂ
ਹਾਲਾਤ ਨਾਲ ਸਮਝੌਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਮੈਨੂੰ
ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦ ਗਲਤ ਨਹੀਂ ਲੱਗੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ
ਸੋਚਦੀ ਸਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਕੋਈ ਚੋਰੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੀ,
ਕੋਈ ਅਫਲਾਤੂਨੀ ਨਹੀਂ ਪੁਗਾ ਰਹੀ, ਕੋਈ ਅਵਾਰਾ
ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੀ; ਪੜ੍ਹਨਾ ਹੀ ਤਾਂ
ਚਾਹੁੰਦੀ ਹਾਂ, ਅੱਗੇ, ਹੋਰ ਅੱਗੇ। ਇਹ ਉਹੀ
ਪੜ੍ਹਾਅ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਤਰਤੀਬ ਅਨੁਸਾਰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ
ਜਿਉਣ ਦਾ ਤਹੱਈਆ ਕੀਤਾ।

ਉਨ੍ਹੀਂ ਦਿਨੀਂ ਡਾ. ਸੁਰੇਂਦਰ ਅਜਨਾਤ (ਹੁਣ
ਮੇਰੇ ਹਮਸਫਰ) ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਸਾਡੇ ਘਰ
ਆਉਂਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਉਸ ਵਕਤ ਉਹ ਵੀ ਕਿਸੇ
ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦਿਆਂ ਖੁਦ ਵੀ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ
ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੜ੍ਹ ਰਹੇ ਸਨ। ਸਾਲਾਨਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਦੇਣ
ਜਾਣ ਲਈ ਵੀ ਮੈਂ ਇਹ ਝੂਠ ਬੋਲ ਕੇ ਜਾਂਦੀ ਕਿ
ਨਾਨੀ ਦੇ ਘਰ ਚੱਲੀ ਹਾਂ, ਜਾਂ ਕਦੇ ਕਹਿੰਦੀ ਕਿ
ਮਾਸੀ ਦੇ ਘਰ ਚੱਲੀ ਹਾਂ। ਫਟਾਫਟ ਕਾਲਜ ਨੂੰ

ਆਪਣੀ ਸਹੇਲੀ ਨਾਲ ਵਗ ਜਾਣਾ ਤੇ ਡੇਢ-ਦੋ
ਘੰਟੇ ਵਿਚ ਹੀ ਸਾਰਾ ਪੇਪਰ ਮੁਕਾ ਕੇ ਕਾਹਲੀ-
ਕਾਹਲੀ ਘਰ ਮੁੜ ਆਉਣਾ। ਖੈਰ! ਚੰਗੇ ਨੰਬਰ
ਲੈ ਕੇ ਮੈਂ ਪਾਸ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਪਤਾ
ਨਹੀਂ ਕਿਉਂ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਗਿਆਰਵੀਂ
ਪਾਸ ਕਰ ਲਈ ਏ। ਉਹ ਅਜਨਾਤ ਜੀ ਨੂੰ ਕਹਿਣ
ਲੱਗੇ ਕਿ ਇਹ ਕੁੜੀ ਸਾਡਾ ਕਹਿਣਾ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੀ,
ਸਾਡੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਕੁੜੀਆਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਦਾ ਕੋਈ
ਰਿਵਾਜ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਹਟਦੀ ਨਹੀਂ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨੋਂ,
ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਕੁਝ ਦੱਸ ਦਿਆ ਕਰੋ।

ਇਉਂ ਡਾ. ਅਜਨਾਤ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰਕ ਸਾਂਝ
ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ। ਇਹ ਉਹ ਪੜ੍ਹਾਅ ਸੀ, ਜਦੋਂ
ਤਰਤੀਬ ਅਨੁਸਾਰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜਿਉਣ ਦਾ ਤਹੱਈਆ
ਕੀਤਾ। ਡਾ. ਅਜਨਾਤ ਦੀ ਆਪਣੇ ਸਾਹਮਣੇ
ਮੌਜੂਦਗੀ ਨੂੰ ਅਗਲੇਰੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਸਾਰ ਅਤੇ
ਸਾਥ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਵੀ ਅਰੰਭਿਆ। ਇਸ
ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਮੈਂ ਬੇਜੀ ਹੁਰਾਂ ਦੀ ਸੁਹਿਰਦ ਸਿੱਤਰਤਾ
ਅਤੇ ਅਗਵਾਈ ਦਾ ਅਨੰਦ ਮਾਣਿਆ, ਕਿਉਂਕਿ
ਉਹ ਡਾ. ਅਜਨਾਤ ਨੂੰ ਬੜੇ ਸਾਧੂ ਸ਼ਖਸ ਦਾ ਦਰਜਾ
ਦਿੰਦੇ ਸਨ, ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੌਤਰੀ ਵਾਸਤੇ ਸਹੀ
ਸਾਥੀ ਸੀ। ਬੇਜੀ ਦੇ ਪਿਆਰ ਦਾ ਨਿੱਘ ਮੈਨੂੰ ਅੱਜ
ਵੀ ਭਾਵੁਕ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਡਾ. ਅਜਨਾਤ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ
ਕਲਮਬੱਧ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦਿੱਤੀ। ਇਉਂ ਮੈਂ
ਹਿੰਦੀ ਵਿਚ ਕਹਾਣੀਆਂ ਲਿਖਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ
ਕੀਤੀਆਂ, ਜੋ 'ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਵੀਰ ਪ੍ਰਤਾਪ' ਵਿਚ
ਛਪਦੀਆਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਨਾਸਤਿਕਤਾ
ਦੀ ਛਾਪ ਹੁੰਦੀ। ਸ਼ਾਇਦ ਹੀ ਮੈਂ ਕਦੇ ਮੰਦਿਰ-
ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਗਈ ਹੋਵਾਂ ਜਾਂ ਵਰਤ ਆਦਿ ਰੱਖੇ
ਹੋਣ। ਇਸੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਮੈਂ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਕਿ
ਪਿਤਾ ਜੀ ਦਾ ਵਿਹਾਰ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਤੀ ਕੁਝ ਬਦਲ
ਗਿਆ ਸੀ, ਓਨੀ ਕੁਝਿੱਤਣ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਹੀ। ਮੇਰੀ
ਪੜ੍ਹਾਈ ਵਾਲੀ ਜ਼ਿੰਦ ਅੱਗੇ ਉਹ ਵੈਲੇ ਪੈ ਗਏ
ਲਗਦੇ ਸਨ। ਗੱਲਾਂ-ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਬੇਜੀ ਮੈਨੂੰ ਕਈ

ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਿਹਾਰਕ ਉਚ-ਨੀਚ ਤੋਂ ਆਗਾਹ ਕਰਦੇ
ਰਹਿੰਦੇ।

ਸੰਨ 1974 ਵਿਚ ਮੈਂ ਬੀ. ਏ. ਭਾਗ-2 ਦੇ
ਪੇਪਰਾਂ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਵਿਚ ਰੁਝੀ ਹੋਈ ਸਾਂ। ਇਸੇ
ਸਾਲ ਡਾ. ਅਜਨਾਤ ਨੇ ਡਾ. ਕਾਵੂਰ ਨੂੰ ਮਿਲਣ
ਪਿਛੋਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਇੰਡੀਅਨ ਰੈਸਨਲਿਸਟ
ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਦੀ ਬ੍ਰਾਂਚ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਇਸ
ਸਭਾ ਦਾ ਮੁੱਖ ਦਫਤਰ ਮਦਰਾਸ (ਚੇਨਈ) ਵਿਚ
ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਮਾਸਿਕ
ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ 'ਫਰੀ ਥੋਟ' ਨਿਕਲਦੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਇਹ
ਪੜ੍ਹਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ ਵਿਚਲੇ ਵਿਚਾਰ
ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਤੁਲਨਾ ਕਰਦੀ ਸਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨਾਲ,
ਜੋ ਮੈਂ ਪਿਤਾ ਜੀ ਵਲੋਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ 'ਬੱਚ
ਆਫ ਥੋਟਸ' (ਲੇਖਕ ਆਰ. ਐਸ. ਐਸ. ਆਗੂ
ਐਮ.ਐਸ. ਗੋਲਵਲਕਰ), 'ਏਕਤਮ ਮਾਨਵਵਾਦ'
ਆਦਿ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਮਰ ਦੇ ਹਿਸਾਬ
ਨਾਲ ਮੈਂ ਜਿੰਨਾ ਕੁ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝ ਸਕੀ ਸਾਂ।

ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਪਿਛੋਂ ਡਾ. ਅਜਨਾਤ ਨੇ ਪੰਜਾਬ
ਵਿਚ 'ਏਬੀਸਟ ਸੁਸਾਇਟੀ' ਦੀ ਬ੍ਰਾਂਚ ਸਥਾਪਤ
ਕੀਤੀ। ਮੈਂ ਵੀ ਇਸ ਨਾਲ ਜੁੜ ਗਈ ਅਤੇ ਇਸ
ਦੀ ਅਹੁਦੇਦਾਰ ਵੀ ਬਣੀ। ਨਾਰਵੇ ਦੇ ਫਿਲਾਸਫੀ
ਦੇ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਫਿੰਗਰ ਹਿਓਰਤ ਨੇ ਆਪਣੀ ਖੋਜ
ਪੁਸਤਕ 'ਏਬੀਇਜ਼ਮ ਇਨ ਇੰਡੀਆ' (ਭਾਰਤ
ਵਿਚ ਨਾਸਤਕਵਾਦ) ਵਿਚ ਮੇਰੀਆਂ ਉਸ ਵੇਲੇ
ਦੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੁਸਾਇਟੀਆਂ ਦੇ
ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਦਰਜ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ।
ਇੰਜ ਅਸੀਂ ਇਸ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦੀ ਵਿਗਿਆਨਕਤਾ,
ਮਨੁੱਖਤਾ ਲਈ ਹਿਤਕਾਰਤਾ ਆਦਿ ਨੂੰ ਪਹਿਲ
ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਇਸੇ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ 'ਤੇ ਹੁਣ
ਤੱਕ ਪਹਿਰਾ ਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ
ਅਧੀਨ ਰਚੇ ਸਾਹਿਤ ਕਾਰਨ ਕੋਰਟ ਕੇਸ ਵੀ ਭੁਗਤੇ
ਹਨ ਤੇ ਜਿੱਤ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਮੇਰੀ ਅਤੇ ਡਾ. ਅਜਨਾਤ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਸ਼ਬਦੀ
ਇਕਾਰਾਨਮੇ ਦੇ ਬਿਨਾ 'ਤੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੀਆਂ
ਸਮੂਹ ਰਾਜਸੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਅਤੇ ਸਮਾਜਕ
ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਦੇ ਲੀਡਰਾਂ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿਚ ਬਿਨਾ
ਕਿਸੇ ਧਾਰਮਿਕ ਰਸਮ ਅਤੇ ਦਾਜ-ਦਹੇਜ ਦੇ
ਹੋਈ। ਸਾਡੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਇਹ ਆਪਣੀ ਤਰ੍ਹਾਂ
ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਕਾਰਜ ਸੀ। ਵਿਆਹੁਤਾ ਜੀਵਨ ਦੌਰਾਨ
ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਾਕ ਨਿਭਾਉਂਦਿਆਂ, ਦੋਸਤੀ
ਗੜ੍ਹਦਿਆਂ ਪਿਆਰ ਪਾਉਂਦਿਆਂ ਸਰਕਾਰੀ ਨੌਕਰੀ
ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਅਥਾਹ ਡੂੰਘਾਈਆਂ 'ਚ
ਤੈਰਦਿਆਂ ਆਪਣੇ ਹਥਲੇ ਸਾਧਨਾਂ ਅਤੇ ਵਿੱਤ
ਅਨੁਸਾਰ ਟੀਸੀ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚੀ ਹਾਂ। ਦਿਸ਼ਾ ਭਰਮ ਤੋਂ
ਮੁਕਤ ਰਹੀ ਹਾਂ। ਹੱਥ ਭੰਨਵੀਂ ਮਿਹਨਤ ਦਾ ਪੱਲਾ
ਨਹੀਂ ਛੱਡਿਆ। ਡਾ. ਅਜਨਾਤ ਦੀ ਬੌਧਿਕ ਉਚਾਈ
ਦਾ ਬਹੁਤ ਨਿੱਘ ਮਾਣਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੀ
ਕਰਨੀ ਤੇ ਕਥਨੀ ਦਾ ਘੇਰਾ ਵਿਸ਼ਾਲ ਕਰਨ ਹਿਤ
ਲਾਭ ਵੀ ਲਿਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪੈਰ-ਪੈਰ 'ਤੇ
ਕਈ ਵਾਰ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਅਤੇ ਕਈ ਵਾਰ ਆਪਣੀ
ਅਹਿਮੀਅਤ ਦੇ ਰੌਅ ਵਿਚ ਮੇਰਾ ਮਾਰਗ ਦਰਸ਼ਨ
ਕਰਨਾ ਮੇਰੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਅਸਲ ਵਲ ਪ੍ਰੇਰਿਆ ਹੀ
ਨਹੀਂ, ਉਸ ਲਈ ਮੌਕੇ ਵੀ ਉਪਲਬਧ ਕਰਵਾਏ
ਹਨ। ਮੇਰੇ ਹਰ ਚੰਗੇ-ਮੰਦੇ ਵਿਹਾਰ ਪ੍ਰਤੀ ਉਨ੍ਹਾਂ
ਦੀ ਸੰਜੀਦਗੀ ਕਈ ਵਾਰ ਮੈਨੂੰ ਇਮਾਨਦਾਰ
ਪਛਾਣਵੇ ਦੇ ਆਲਮ ਵਿਚ ਵਿਚਰਨ ਲਈ ਮਜਬੂਰ
ਕਰਦੀ ਹੈ। ਸਾਹਿਤਕ ਪਿੜਾਂ 'ਚ ਵਿਚਰਦੀ ਹਾਂ,
ਪਰ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਪਿੜ ਦੀ ਝੰਡਾਬਰਦਾਰ ਬਣ ਕੇ
ਨਹੀਂ। ਪੰਜਾਬੀ ਜ਼ੁਬਾਨ ਦੀ ਪਹਿਰੇਦਾਰੀ ਵਿਸ਼ਾਲ
ਪਲੈਟਫਾਰਮ 'ਤੇ ਕਰਨ ਦੀ ਹਾਮੀ ਹਾਂ।

ਆਪਣੇ ਸੀਮਤ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਚਾਦਰ 'ਚ ਪੈਰ
ਪਸਾਰਦਿਆਂ ਹੁਣ ਤੱਕ 31 ਕਿਰਤਾਂ ਨਾਲ ਸਾਹਿਤ
ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ
ਵਿਚ 3 ਕਾਵਿ ਸੰਗ੍ਰਿਹ, 2 ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਿਹ, 5
ਵਾਰਤਕ ਦੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ, 14 ਅਨੁਵਾਦ ਦੀਆਂ
ਕਿਤਾਬਾਂ ਅਤੇ 7 ਬਾਲ ਸਾਹਿਤ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ
ਕਿਤਾਬਾਂ ਹਨ। ਲੋਕ ਕਈ ਗੁਰਦਾਸ ਰਾਮ ਆਲਮ
ਦੇ ਸਮੁੱਚੇ ਕਾਵਿ ਦਾ ਅਨੁਵਾਦ ਅਤੇ ਸੰਪਾਦਨ
ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ
'ਚ ਸਹਾਇਕ ਸਟੇਟ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਡਾਇਰੈਕਟਰ
(ਪੈਡਾਗੋਜ਼ੀ) ਸਰਵ ਸਿੱਖਿਆ ਅਭਿਆਨ, ਪੰਜਾਬ
ਦੇ ਅਹੁਦੇ 'ਤੇ ਡੈਪੂਟੇਸ਼ਨ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕੰਮ
ਕਰਦਿਆਂ ਕੋਈ 49 ਮਾਡਿਊਲਾਂ (ਸਮੇਤ ਦੋ-
ਭਾਸ਼ੀ ਡਿਕਸ਼ਨਰੀ) ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ/ਸੰਪਾਦਨਾ
ਕੀਤੀ। ਕੋਈ 21 ਵਾਰ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ
ਦੀ ਕੌਮੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਕੀਤੀ। ਆਪਣੇ
ਪਿਤਰੀ ਅਹੁਦੇ-ਲੈਕਚਰਰ ਪੰਜਾਬੀ ਤੋਂ ਸਾਲ
2016 ਵਿਚ ਰਿਟਾਇਰ ਹੋਈ ਹਾਂ। ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਤੌਰ
'ਤੇ ਸਭ ਨੂੰ ਬਣਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਦੇਣਾ ਆਪਣਾ
ਇਖਲਾਕੀ ਫਰਜ਼ ਸਮਝਦੀ ਹਾਂ। ਕਈਆਂ ਦੀ ਮੇਰੇ
ਪ੍ਰਤੀ ਨਾਕਾਰ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਮੇਰੇ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ
ਰੂਪ ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਅੱਗੇ ਵਧਣ ਦਾ ਸਬਬ ਬਣੀ ਹੈ।

ਰਾਜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਚਿੱਠੀ

ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਇੱਕ ਤੋਂ ਦੂਜੇ ਥਾਂ ਸਨੇਹਾ ਪਹੁੰਚਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਚਿੱਠੀਆਂ ਮੁੱਖ ਸਾਧਨ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ। ਹੱਥੀਂ ਲਿਖ ਕੇ ਕਿਸੇ ਦੇ ਹੱਥ ਦੇ ਕੇ ਭੇਜੀ ਚਿੱਠੀ ਨੂੰ ਰੁੱਕਾ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਇੰਜ ਕਿਸੇ ਸਾਕ ਸਬੰਧੀ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ-ਗਮੀ ਦੀ ਖਬਰ ਭੇਜਣ ਲਈ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਬੰਦੇ ਦੇ ਹੱਥ, ਲਿਖ ਕੇ ਸੁਨੇਹਾ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ; ਉਹ ਸ਼ਖਸ ਆਪ ਜਾ ਕੇ ਦੂਰ ਦੁਰਾਡੇ ਪਿੰਡ ਉਹ ਰੁੱਕਾ ਪਹੁੰਚਦਾ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਫਿਰ ਡਾਕ ਪ੍ਰਬੰਧ ਆ ਗਿਆ ਤੇ ਸੁਨੇਹੇ ਚਿੱਠੀਆਂ 'ਚ ਡਾਕ ਰਾਹੀਂ ਭੇਜੇ ਜਾਣ ਲੱਗੇ। ਡਾਕੀਆ ਘਰ ਘਰ ਡਾਕ ਵੰਡਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸੁੱਖ ਸੁਨੇਹੇ ਦੀ ਤਾਕ 'ਚ ਬੈਠੇ ਘਰ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਡਾਕੀਏ ਦੇ ਆਉਣ ਦੀ ਬੇਸਬਰੀ ਨਾਲ ਉਡੀਕ ਰਹਿੰਦੀ।

ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਤਰੱਕੀ ਹੋਈ, ਡਾਕ ਦੀ ਥਾਂ ਸੁਨੇਹੇ ਭੇਜਣ ਦਾ ਿਸਲਿਸਲਾ ਟੈਲੀਫੋਨਾਂ 'ਤੇ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ

ਕਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਸਰੋਤਾ
ਫੋਨ: 604-589-5919

ਚਿੱਠੀਆਂ ਲਿਖਣ ਲਿਖਾਉਣ ਦਾ ਰੁਝਾਨ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਣ ਕਿਨਾਰੇ ਜਾ ਪੁੱਜਾ। ਟੈਲੀਫੋਨਾਂ ਦੇ ਪਸਾਰ ਨੇ ਜਲਦ ਸੁਨੇਹੇ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਦਾ ਆਮ ਪਸਾਰਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਚਿੱਠੀਆਂ 'ਚ ਜੋ ਗੱਲਾਂ ਘੋਟ ਘੋਟ, ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਲਿਖੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਟੈਲੀਫੋਨਾਂ ਨੇ ਝੱਟਪਟੀ ਨਾਲ ਬੰਨ ਦਿੱਤੀ। ਦਿਨਾਂ ਬੱਧੀ ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ ਦੀ ਲੋੜ ਹੀ ਨਾ ਰਹੀ, ਜੀਅ ਕੀਤਾ ਜਿਹਨੂੰ ਮਰਜੀ ਫੋਨ ਕਰਕੇ ਗੱਲ ਕਰ ਲਓ; ਚੰਗੀ ਮਾੜੀ ਖਬਰ ਸਾਂਝੀ ਕਰ ਲਓ ਜਾਂ ਜਦੋਂ ਫੋਨ ਦੀ ਘੰਟੀ ਵੱਜੀ ਤਾਂ ਰਿਸ਼ੀਵਰ ਚੁੱਕ ਕੇ ਗੱਲ ਸੁਣ ਲਓ।

ਸਮੇਂ ਦੀ ਰਫਤਾਰ ਨੇ ਚਿੱਠੀਆਂ ਅਲੋਪ ਹੋਣ ਕਿਨਾਰੇ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਟੈਲੀਫੋਨਾਂ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਟੈਕਸਟ ਮੈਸੇਜ ਤੇ ਈ-ਮੇਲਾਂ ਨੇ ਲੈ ਲਈ। ਜਦੋਂ ਮਰਜੀ ਜਿੱਥੇ ਮਰਜੀ ਬੈਠੇ ਟੈਕਸਟ ਮੈਸੇਜ ਭੇਜ ਦਿਓ ਜਾਂ ਈ-ਮੇਲ ਕਰ ਦਿਓ, ਅਗਲਾ ਆਪੇ ਸੁਨੇਹਾ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਜੁਆਬ ਦੇ ਦੇਵੇਗਾ।

ਨਵੀਂ ਤੋਂ ਨਵੀਂ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦੀਆਂ ਕਾਵਾਂ ਨੇ ਸੁਨੇਹੇ ਪਹੁੰਚਦੇ ਕਰਨ ਦਾ ਅੱਜ ਤੌਰ ਤਰੀਕਾ ਹੀ ਬਦਲ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਸ਼ਾਂਤ ਅਤੇ ਸਹਿਜ ਦਾ ਮਾਹੌਲ ਕਾਹਲ 'ਚ ਬਦਲ ਗਿਆ ਹੈ। ਹਰ ਗੱਲ ਤੱਤ ਭੜੱਤ ਹੋਣ ਲੱਗੀ ਹੈ। ਨਾ ਤੁਰ ਕੇ ਦੇਣ ਆਏ ਸੁਨੇਹੇ ਦੇ ਰੁੱਕੇ ਦੀ ਆਸ, ਨਾ ਡਾਕੀਏ ਦੀ ਚਿੱਠੀ ਦੀ ਆਸ ਤੇ ਨਾ ਫੋਨ ਦੀ ਘੰਟੀ ਵੱਜਣ ਦੀ ਝਾਕ; ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਹੁਣ ਟੈਕਸਟ ਸੁਨੇਹਿਆਂ ਅਤੇ ਈ-ਮੇਲਾਂ 'ਤੇ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹੋਈ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਪਰ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤੇ ਸੁਨੇਹਾ ਭੇਜਣ ਦੇ ਪੁਰਾਤਨ ਸਾਧਨ ਉੱਕਾ ਹੀ ਖਤਮ ਹੋ ਗਏ ਹਨ।

ਬੇਰ! ਆਪਾਂ ਗੱਲ ਰਾਜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਚਿੱਠੀ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਮੁੜ ਉਧਰ ਹੀ ਆਉਂਦੇ ਹਾਂ। ਪਿਛਲੇ ਸਮਿਆਂ 'ਚ, ਖਾਸ ਕਰ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਹਰ ਕੋਈ ਪੜ੍ਹਿਆ ਲਿਖਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦਾ ਤੇ ਇੰਜ ਹਰ ਕੋਈ ਚਿੱਠੀ ਆਪ ਲਿਖਣ ਤੇ ਪੜ੍ਹਨ ਦੇ

ਸਮਰੱਥ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦਾ। ਚਿੱਠੀ ਲਿਖਾਉਣ ਲਈ ਕਿਸੇ ਪੜ੍ਹੇ-ਲਿਖੇ ਆਂਢੀ ਗੁਆਂਢੀ ਦਾ ਓਟ ਆਸਰਾ ਲੈਣਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ, ਜੋ ਤੁਹਾਡੇ ਮਨ ਦੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸੁਨੇਹਿਆਂ ਨੂੰ ਚਿੱਠੀ 'ਚ ਘਰੋੜ ਘਰੋੜ ਕੇ ਲਿਖ ਸਕੇ; ਇੰਜ ਹੀ ਆਈ ਚਿੱਠੀ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਲਈ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਹੀ ਜਾਣਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ।

ਪਿਛਲੀ ਸਦੀ ਦੇ ਪੰਜਾਹਵਿਆਂ 'ਚ ਦੂਜਾ ਵਿਸ਼ਵ ਯੁੱਧ ਖਤਮ ਹੋਣ ਪਿੱਛੋਂ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿਚ ਕਾਰਖਾਨੇ ਧੜਾ ਧੜ ਚੱਲਣ ਲੱਗੇ। ਕਾਮਿਆਂ ਦੀ ਬੁੜ੍ਹ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਦੁਆਬੇ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚੋਂ ਨੌਜਵਾਨ ਗੱਭਰੂ ਇੰਗਲੈਂਡ ਨੂੰ ਵਹੀਰਾਂ ਘੱਤ ਤੁਰ ਪਏ। ਸੁਨੇਹੇ ਉਦੋਂ ਚਿੱਠੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਪਹੁੰਚਦੇ ਸਨ, ਡਾਕ ਪ੍ਰਬੰਧ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਸੀ; ਇੰਗਲੈਂਡ ਤੋਂ ਪੰਜਾ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਚਿੱਠੀ ਪਿੰਡ ਦੇ ਸਿਰਨਾਂਵੇਂ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਚਿੱਠੀ ਭਾਰਤ ਦੇ ਇੱਕ ਸਿਰੇ ਤੋਂ ਦੂਜੇ ਸਿਰੇ ਤੱਕ ਤੀਜੇ ਦਿਨ ਪਹੁੰਚਦੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਸੀ।

ਇੰਗਲੈਂਡ ਪਹੁੰਚੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸੁਰਮੇ ਧੜਾ ਧੜ ਫੌਂਡਰੀਆਂ 'ਚ ਕੰਮ ਕਰਕੇ ਪਿੱਛੋਂ ਆਪਣੇ ਸਾਂਝੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਮਨੀ ਆਰਡਰ ਭੇਜਣ ਲੱਗੇ; ਨਾਲ ਹੀ ਇੰਗਲੈਂਡ ਤੋਂ ਵਲੈਤ ਦੀ ਰਾਣੀ ਦੀ ਫੋਟੋ ਵਾਲੀਆਂ ਨੀਲੀਆਂ ਚਿੱਠੀਆਂ ਨੇ ਡਾਕੀਆਂ ਦੇ ਝੋਲੇ ਨੌਕੋਂ ਨੌਕ ਭਰਨ ਲਾ ਦਿੱਤੇ। ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੀਆਂ ਫੌਂਡਰੀਆਂ 'ਚ ਕੱਲਮ 'ਕੱਲੇ ਲੋਹਾ ਢਾਲਦੇ ਤੇ ਸਖਤ ਮੁਸ਼ੱਕਤ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਢਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਪਿੱਛੇ ਬੈਠੇ ਘਰ ਦੇ, ਹੋਰ ਤਾਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਪਰ ਰਾਜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀਆਂ ਚਿੱਠੀਆਂ ਲਿਖ ਲਿਖਾ ਕੇ ਪਾਉਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਹੋਰ ਕੋਈ ਵੱਧ ਉਤਸ਼ਾਹਤ ਗੱਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦੀ। ਚਿੱਠੀਆਂ 'ਚ ਗੱਲਾਂ ਆਮ ਲਿਖੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ ਕਿ ਕਾਕਾ ਸਾਡਾ ਫਿਕਰ ਨਾ ਕਰੀਂ, ਸਭ ਠੀਕ ਠਾਕ ਹੈ, ਆਪਣਾ ਖਿਆਲ ਰੱਖੀਂ, ਕੰਮ ਸਿਆਨ ਨਾਲ ਕਰੀਂ; ਪਰ ਨਾਲ ਹੀ ਅਗਲੀ ਸਤਰ 'ਚ ਇਹ ਲਿਖ ਦੇਣਾ ਕਿ ਆਪਣੀ ਬੂਰੀ ਝੋਟੀ ਤੋਕੜ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਹੁਣ ਲਵੇਰਾ ਕੋਈ ਹੈ ਨਹੀਂ, ਗੁਆਂਢੀਆਂ ਦੀ ਸੀਬੋ ਕੇ ਘਰੋਂ ਲੱਸੀ ਲਿਆ ਕੇ ਪਤਲੀ ਕਰ ਸਵੇਰ ਦੇ ਸ਼ਾਹਵੇਲੇ ਦਾ ਸਾਰ ਲਈਦਾ ਹੈ। ਹੋਰ ਤੂੰ ਸਾਡਾ ਫਿਕਰ ਨਾ ਕਰੀਂ, ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਸੱਟ ਫੇਟ ਤੋਂ ਬਚੀਂ, ਸੁਣਿਆ ਕੰਮ ਸਖਤ ਹਨ, ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿਚ। ਤੇਰਾ ਭੋਜਿਆ ਪੰਜ ਸੌ ਰੁਪਏ ਦਾ ਮਨੀ ਆਰਡਰ ਮਿਲ ਗਿਆ ਸੀ, ਪੈਸੇ ਥਾਉਂ ਥਾਈਂ ਲੱਗ ਗਏ ਹਨ। ਕੱਪੜੇ ਵਾਲੇ ਦਮੋਦਰ ਦਾ ਉਧਾਰ ਵੀ ਮੋੜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਚੂਨੀ ਦੀ ਹੱਟੀ ਤੋਂ ਉਧਾਰ ਆਏ ਪਿਛਲੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੇ ਸੌਦੇ ਦੇ ਪੈਸੇ ਵੀ ਸਾਰੇ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਹਨ, ਹੁਣ ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਪੈਸਾ ਆਪਣੇ ਵਲ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ। ਅੱਗੋਂ ਤੋਂ ਜਿਹੜੀ ਘਰ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਚਾਹ ਪੱਤੀ, ਲੂਣ, ਖੰਡ, ਸਾਬਣ ਸੋਢਾ ਆਦਿ ਹੋਰ ਲੋੜ ਮੁਤਾਬਕ ਲਿਆਵਾਂਗੇ; ਚੂਨੀ ਕਹਿਦਾ ਸੀ ਪਈ ਤੁਸੀਂ ਫਿਕਰ ਨਾ ਕਰਿਓ ਮੈਂ ਪੈਸਾ ਪੈਸਾ ਲਿਖੀ ਜਾਉਂ, ਭਾਵੇਂ ਛੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠੇ ਹੀ ਦੇ ਦਿਓ। ਕਾਕਾ ਇਹ ਵੀ ਬੜੀ ਮੰਨ ਐ ਉਹ ਉਧਾਰ ਦੇਣ ਲੱਗਾ ਹੁੰਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਤੂੰ ਸਾਡਾ ਫਿਕਰ ਨਾ ਕਰੀਂ, ਅਸੀਂ ਔਖੇ ਸੌਖੇ ਸਾਰੀ ਜਾਵਾਂਗੇ। ਹਾਂ ਇੱਕ ਗੱਲ ਹੋਰ ਦੱਸ ਦਿਆਂ ਕਿ ਆਪਣਾ ਬੱਗਾ ਬੋਲਦ ਲੱਗਾ ਕੇ ਤੁਰਦਾ, ਲਗਦਾ ਉਸ ਦਾ ਚੂਲਾ ਉਤਰ ਗਿਆ। ਬਾਜੀਗਰ

ਈਸ਼ਰ ਰੋਜ਼ ਆਉਦਾ, ਤੱਤੇ ਪਾਣੀ 'ਚ ਲੂਣ ਫਟਕੜੀ ਤੇ ਤੇਲ ਪਾ ਕੇ ਟਕੋਰ ਕਰ ਜਾਂਦਾ। ਰੱਬ ਬੇਰ ਕਰੇ ਰਾਮ ਆ ਜਾਏ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਨਵਾਂ ਬੋਲਦ ਨਾ ਲੈਣਾ ਪੈ ਜਾਏ। ਇਹ ਵੀ ਹੋਰ ਖਰਚਾ ਆ ਜਾਣਾ; ਮੁਹਰੇ ਕਣਕ ਬੀਜਣ ਵਾਲੀ ਐ, ਬੋਲਦ ਬਿਨਾ ਤਾਂ ਸਰਨਾ ਹੀ ਨਹੀਂ! ਹਾਂ ਹੋਰ ਸਭ ਠੀਕ ਹੈ, ਸਾਡਾ ਫਿਕਰ ਨਾ ਕਰੀਂ, ਅਸੀਂ ਔਖੇ ਸੌਖੇ

ਸਾਰੀ ਜਾਵਾਂਗੇ।

ਲੈ ਇਹ ਤਾਂ ਚੇਤਾ ਹੀ ਭੁੱਲ ਗਿਆ ਸੀ, ਐਤਕੀਂ ਬਰਸਾਤਾਂ 'ਚ ਮੀਂਹ ਬੜੇ ਪਏ, ਦਲਾਨ ਦੇ ਮਗਰਲੀ ਕੋਠੜੀ ਦੀ ਛੱਤ ਚੋ ਗਈ, ਗੁੜ ਤੇ ਸ਼ੱਕਰ ਵਾਲੀਆਂ ਮੱਟੀਆਂ 'ਚ ਚੋਏ ਦਾ ਪਾਣੀ ਪੈ ਕੇ ਗੁੜ ਸ਼ੱਕਰ ਖਰਾਬ ਹੋ ਗਿਆ। ਕਣਕ ਵਾਲੀ ਭੜੜੀ 'ਤੇ ਚੋਆ ਪੈ ਕੇ ਕਣਕ ਭੀ ਗਿੱਲੀ ਹੋ ਗਈ, ਜੋ ਬੀ ਲਈ ਰੱਖੀ ਸੀ। ਹੁਣ ਸ਼ਾਇਦ ਕਣਕ ਬੀਜਣ ਲਈ ਬੀ ਵੀ ਮੁੱਲ ਲੈਣਾ ਪਊ। ਕਾਕਾ ਅੱਗੇ ਤੈਨੂੰ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਤੂੰ ਫਿਕਰ ਕਰੇਗਾ। ਹੁਣ ਤੂੰ ਫਿਕਰ ਨਾ ਕਰੀ ਸਭ ਠੀਕ ਠਾਕ ਹੈ। ਦੱਸਣਾ ਭੁੱਲ ਗਏ ਹਾਂ ਸੱਚ, ਤੇਰੇ ਬਾਪੂ ਜੀ ਦੇ ਗੋਝੇ 'ਤੇ ਸੱਟ ਲੱਗ ਗਈ, ਹੁਣ ਅੱਗੇ ਨਾਲੇ ਰਾਮ ਐ, ਬੋੜਾ ਲੱਗ ਮਾਰ ਕੇ ਤੁਰਦੇ ਆ। ਡਾਕਟਰ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਰਾਮ ਆਉ।

ਪੁੱਤਰ ਔਖਿਆਈਆਂ ਸੌਖਿਆਈਆਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹੀ ਹਨ, ਅਸੀਂ ਕੱਟ ਲਵਾਂਗੇ ਤੂੰ ਸਾਡਾ ਫਿਕਰ ਨਾ ਕਰੀਂ, ਅਸੀਂ ਠੀਕ ਠਾਕ ਹਾਂ। ਜਦੋਂ ਬੱਦਲ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਦਿਲ ਪੁੜਕੂੰ ਪੁੜਕੂੰ ਕਰਨ ਲਗਦੇ ਕਿ ਕਿਤੇ ਮੁਹਰੇ ਦਲਾਨ ਦੀ ਛੱਤ ਚਾ ਚੋਣ ਲੱਗ ਜਾਏ; ਆਪਣੇ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਸੰਦੂਕ ਪੇਟੀਆਂ ਪਏ ਈ ਉਥੇ ਨੇ, ਸਾਰਾ ਕੱਪੜਾ ਲੱਤਾ ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਚ ਈ ਹੈ। ਕੱਪੜੇ ਕਿਹੜਾ ਰੋਜ ਰੋਜ ਬਣਦੇ ਆ; ਕਿਤੇ ਦਲਾਨ ਕੱਚਾ ਢਾਹ ਕੇ ਪੱਕਾ ਪਾ ਲਈਏ ਤਾਂ ਰੋਜ ਰੋਜ ਦਾ ਫਿਕਰ ਮੁੱਕ ਜੂ, ਤੂੰ ਤਾਂ ਅੱਗੇ ਹੀ ਸਾਡਾ ਬਥੇਰਾ ਖਿਆਲ ਰੱਖਦਾ; ਪੈਸੇ ਜਿਹੜੇ ਭੇਜਦਾ ਸਭ ਭੁੱਡੀ

ਬੜ ਜਾਂਦੇ ਆ, ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ ਕਿਧਰ ਗਏ? ਤੂੰ ਸਾਡਾ ਫਿਕਰ ਨਾ ਕਰੀਂ, ਅਸੀਂ ਰਾਜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹਾਂ; ਕੰਮ ਤਕੜਾ ਹੋ ਕੇ ਕਰੀਂ।

ਧੰਤੀ ਆਈ ਸੀ, ਦੱਸਦੀ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗੇਜੇ ਦਾ ਬੜਾ ਓਵਰ ਟੈਮ ਲਗਦਾ ਲੋਹੇ ਦੀ ਫੌਂਡਰੀ 'ਚ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਕੱਚੇ ਢਾਹ ਕੇ ਪੱਕੇ ਪਾ ਲਏ, ਤੈਥੋਂ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਗਿਆ ਸੀ ਬਲੈਤ

ਨੂੰ; ਓਹਨੇ ਤਾਂ ਘਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਧੋਣ ਧੋ ਦਿੱਤੇ। ਕਹਿੰਦੀ, ਉਹ ਤਾਂ ਸੱਤੇ ਦਿਨ ਬਾਰਾਂ ਬਾਰਾਂ ਘੰਟੇ ਕੰਮ ਕਰਦਾ, ਤਦੇ ਏਨੇ ਪੈਸੇ ਭੇਜੇ ਆ। ਕਾਕਾ ਪੈਸੇ ਤਾਂ ਤੂੰ ਵੀ ਬਥੇਰੇ ਭੇਜਦਾ ਪਰ ਖਰਚੇ ਈ ਨਹੀਂ ਪੇਸ਼ ਜਾਣ ਦਿੰਦੇ।

ਹਾਂ ਕਾਕਾ, ਇੱਕ ਗੱਲ ਹੋਰ ਦੱਸਣੀ ਭੁੱਲ ਗਏ, ਰੁੜਕੇ ਵਾਲੇ ਤੇਰੇ ਫੁੱਫੜ ਜੀ ਪੂਰੇ ਹੋ ਗਏ, ਪਿਛਲੇ ਹਫਤੇ ਉਸ ਦੇ ਦਾਗਾਂ 'ਤੇ ਗਏ ਸੀ, ਅਸੀਂ ਆਪਣਾ ਦੇਣ ਲੈਣ ਜੋ ਬਣਦਾ ਸੀ, ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਖਰਚਾ ਕਾਫੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਸ਼ਰੀਕਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਟਿਕਣ ਦਿੰਦਾ, ਭਾਈਚਾਰੇ 'ਚ ਮੂੰਹ ਰੱਖਣ ਲਈ ਸਭ ਕੁਝ ਕਰਨਾ ਪੈਦਾ ਹੈ। ਖੜੇ ਪੈਰ ਖਰਚਾ ਆ ਗਿਆ ਕਰਕੇ ਬਿੱਸੀ ਲਾਗਣ ਨੂੰ ਭੇਜ ਕੇ ਪਾਖਰ ਸ਼ਾਹ ਤੋਂ ਵਿਆਜ ਪੈਸੇ ਲੈ ਕੇ ਬੁੱਤਾ ਸਾਰਿਆ। ਸੌ 'ਤੇ ਤਿੰਨ ਵਿਆਜ ਦੇ ਲਗਦੇ ਐ ਮਹੀਨੇ ਦੇ। ਕੀ ਕਰੀਏ ਤੇਰੇ ਫੁੱਫੜ ਨੇ ਕਿਹੜਾ ਰੋਜ ਰੋਜ ਮਰਨਾ; ਇਹ ਤਾਂ ਖਰਚਾ ਕਰਨਾ ਈ ਪੈਦਾ ਸੀ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਨੌਕ ਦੇਣ ਜੋਗੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਹਿਣਾ ਸ਼ਰੀਕਾਂ 'ਚ।

ਤੇਰੇ ਫੁੱਫੜ ਦੇ 'ਕੱਠ' ਤੇ ਖਰਚਾ ਤੇਰੀ ਭੂਆ ਦਾ ਵੀ ਬਥੇਰਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਸਾਰੇ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਲੱਭੂ ਜਲੇਬੀਆਂ ਪਾਏ। ਰੋਟੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਗੁਰਾਇਆਂ ਦਾ ਮਸੂਰ ਹਲਵਾਈ ਚਾਨਣ ਕੀਤਾ ਸੀ; ਬੜਾ ਮਹਿੰਗਾ ਹਲਵਾਈ ਐ, ਪੈਸੇ ਠੋਕ ਕੇ ਲੈ ਕੇ ਗਿਆ, ਨਿੱਜ ਹੋਣਾ ਕਹਿੰਦਾ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਥੇਰੇ ਬਲੈਤੋਂ ਪੈਸੇ ਆਉਂਦੇ ਆ। ਪੁੱਤ ਤੂੰ ਹੋਰ ਫਿਕਰ ਨਾ ਕਰੀਂ, ਅਸੀਂ ਠੀਕ ਠਾਕ ਹਾਂ।

ਹੁਣ ਦੱਸੋ! ਮੁੰਡਾ ਬਲੈਤ ਬੈਠਾ ਫਿਕਰ ਕਿਉਂ ਨਾ ਕਰੂ? ਫੁੱਫੜ ਵੀ ਮਰ ਗਿਆ, ਉਹਦੇ ਮਰਨੇ 'ਤੇ ਖਰਚਾ ਵੀ ਹੋ ਗਿਆ, ਉਧਾਰ ਪੈਸੇ ਲੈਣੇ ਪਏ, ਮੱਝ ਵੀ ਤੋਕੜ ਹੋ ਗਈ, ਬਲਦ ਦਾ ਚੂਲਾ ਉਤਰ ਗਿਆ, ਛੱਤਾਂ ਵੀ ਚੌਦੀਆਂ, ਬਾਪੂ ਵੀ ਲੱਗਾ ਕੇ ਤੁਰਨ ਲੱਗਾ; ਸਭ ਠੀਕ ਕੀ ਹੈ? ਰਾਜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਕਾਹਦੇ ਹਨ? ਮੁੰਡਾ ਤਾਂ ਅਗਲੇ ਦੋ ਸਾਲ ਬਾਰਾਂ ਬਾਰਾਂ ਘੰਟੇ ਸੱਤੇ ਦਿਨ ਕੰਮ ਕਰੇ, ਉਸ ਨੇ ਤਾਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਟੁੱਟੇ ਲੜ ਪੂਰੇ ਕਰ ਸਕਣੇ।

ਅਜਿਹੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੀਆਂ, ਆਪਣੇ ਲਾਡਲੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੀਆਂ ਫੌਂਡਰੀਆਂ 'ਚ ਤੱਤੇ ਲੋਹੇ ਮੁਹਰੇ

ਲੋਹਾ ਹੋਏ, ਲੋਹਾ ਢਾਲਦਿਆਂ ਨੂੰ ਲਿਖੀਆਂ ਰਾਜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀਆਂ ਚਿੱਠੀਆਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਚਿੱਠੀਆਂ ਦੀਆਂ ਡੂੰਘੀਆਂ ਰਮਜ਼ਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ। ਇਕ ਆਮ ਕਿਸੇ ਪਾੜ੍ਹੇ ਤੋਂ ਲਿਖੀ ਚਿੱਠੀ ਅੱਗੇ ਪਿੱਛੇ ਸਾਰੇ ਟੱਬਰ ਦੇ ਜੀਵਨ ਬਿਰਤਾਂਤ 'ਤੇ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਬੜੀ ਬਾਰੀਕੀ ਨਾਲ ਝਲਕ ਪੁਆ ਦਿਆ ਕਰਦੀ ਸੀ।

ਜਮਾਨੇ ਬਦਲ ਗਏ, ਸਮੇਂ ਬਦਲ ਗਏ, ਹਾਲਾਤ ਬਦਲ ਗਏ, ਮੌਹ ਮੁਹੱਬਤਾਂ ਖੱਬ ਲਾ ਕੇ ਉਡ ਗਏ; ਚਿੱਠੀਆਂ ਲਿਖਣ ਲਿਖਾਉਣ ਦੀਆਂ ਝਾਕ ਮੁੱਕ ਗਈਆਂ: ਚਿੱਠੀਆਂ ਲਿਖਣ ਵਾਲੇ ਤੇ ਮੁਹਰੇ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲੇ ਅਲੋਪ ਹੋ ਗਏ। ਕਿਤੇ ਜੋ ਕਿਸੇ ਹਾਲੇ ਭੀ ਉਹ ਸੱਠ ਸੱਤ ਸਾਲ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਹੱਥ ਲਿਖਤ ਚਿੱਠੀਆਂ ਸਾਂਝੀਆਂ ਹੋਣ ਤਾਂ ਉਹ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ 'ਚ ਭਵਿੱਖ ਦੀਆਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਲਈ ਇਤਿਹਾਸਕ ਦੁਰਲੱਭ ਵਸਤੂ ਹੋਣਗੀਆਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਤਿਹਾਸਕ ਚਿੱਠੀਆਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸਾਡੀਆਂ ਪਿਛਲੀਆਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਦੇ ਰਹਿਣ ਸਹਿਣ ਦੇ ਜੀਵਨ 'ਤੇ ਇੱਕ ਵਡਮੁੱਲੀ ਚਾਤ ਪੁਆ, ਸਾਨੂੰ ਸਾਡੇ ਪੇਂਡੂ ਪਿਛੋਕੜ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਵਾਉਣਗੀਆਂ। ਸਾਡਾ ਅਮੀਰ ਵਿਰਸਾ, ਸਾਦਾ ਰਹਿਣ ਸਹਿਣ ਅਤੇ ਸਹਿਜ ਅੰਦਾਜ਼ 'ਚ ਕਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਡੂੰਘੇ ਤੇ ਗੂੜ੍ਹੇ ਮਤਲਬ ਸਨ, ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਬਣਦੀਆਂ; ਇਹ ਵਡਮੁੱਲੀਆਂ 'ਰਾਜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀਆਂ ਚਿੱਠੀਆਂ' ਯਾਦ ਕਰ ਤੇ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਅਦੁੱਤੀ ਸਕੂਨ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਪਿਛੋਕੜ ਦੇ ਅਹਿਮ ਵਿਰਸੇ 'ਤੇ ਵੀ ਝਾਤ ਪਵਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਕਾਵਿ ਜਗਤ

ਤੇਰੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ

ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਨਰ-ਸੰਘਾਰ ਤੇਰੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਸੜ ਰਹੇ ਨੇ ਘਰ, ਕਾਰੋਬਾਰ ਤੇਰੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ।

ਬੇਖਬਰ ਬਾਂਹ ਸਿਰਹਾਣੇ ਰੱਖ ਕੇ ਸੁੱਤਾ ਏਂ ਤੂੰ ਮੱਚੀ ਪਈ ਏ ਹਾਹਾਕਾਰ ਤੇਰੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ।

ਆਹਲਣਿਆਂ ਵਿਚ ਪੰਛੀ ਵੀ ਸਹਿਮੇ ਬੈਠੇ ਨੇ ਚੁਣ ਚੁਣ ਕਰ ਰਹੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਤੇਰੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ।

ਗਮਗੀਨ ਮਾਹੌਲ ਏ, ਧੁੰਧਾਂ-ਧਾਰ ਫਿਜ਼ਾਵਾਂ ਨੇ ਚੁਫੇਰੇ ਛਾਇਆ ਏ ਅੰਧਕਾਰ ਤੇਰੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ।

ਨਫਰਤ ਦੇ ਨਾਹਰੇ ਗੂੰਜ ਰਹੇ ਨੇ ਚਾਰੇ ਹੀ ਪਾਸੇ ਮੁਹੱਬਤ ਹੋ ਗਈ ਤਾਰ ਤਾਰ ਤੇਰੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ।

ਏਨਾ ਬੇ-ਯਕੀਨੀ ਦਾ ਆਲਮ ਉਸਰ ਗਿਆ ਹੈ ਸਾਹ ਲੈਣਾ ਹੋਇਆ ਦੁਸ਼ਵਾਰ ਤੇਰੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ।

ਤੇਰੇ ਹੀ ਪਿਆਦੇ, ਤੇਰੇ ਹੀ ਮੁਸ਼ੀਰ ਕਰ ਰਹੇ ਨੇ ਜ਼ਹਿਰ ਦਾ ਇਹ ਕਾਰੋਬਾਰ ਤੇਰੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ।

ਹਮਦਰਦੀ ਦੇ ਦੋ ਲਫਜ਼ ਵੀ ਨੂੰ ਸਰੇ ਤੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਅਸਮਤਾਂ ਖੁਆਰ ਤੇਰੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ।

ਜੇ ਵਾਤ ਹੀ ਖੇਤ ਨੂੰ ਖਾਣ ਲੱਗ ਪਵੇਗੀ ਤਾਂ ਕੌਣ ਰਾਖੇ ਦਾ ਕਰੇਗਾ ਇਤਬਾਰ ਤੇਰੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ।

ਅੱਜ ਦੇ ਨੀਰੇ ਮਸਤ ਬੈਠੇ ਬੰਸਰੀ ਵਜਾ ਰਹੇ ਨੇ ਮੁਲਕ ਦੀ ਬੇੜੀ ਫਸੀ ਮੰਝਧਾਰ ਤੇਰੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ।

ਯਾਦ ਰੱਖ ਡੁੱਬੇਗੀ ਬੇੜੀ ਤਾਂ ਡੁੱਬਣਗੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਛੁੱਟ ਜਾਣੈ ਤੈਥੋਂ ਵੀ ਪਤਵਾਰ ਤੇਰੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ।

ਨਾ ਕਰ ਤੂੰ ਇਤਨਾ ਵੀ ਮਜ਼ਬੂਰ ਬੇਵੱਸ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ

ਉਠਾ ਨਾ ਲੈਣ ਕਿਤੇ ਤਲਵਾਰ ਤੇਰੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ।
-ਚੰਨ
ਫੋਨ: 908-788-8427

ਚੰਦਰੀ ਸਿਉਂਕ

ਬੰਦਾ ਭੋਜਿਆ ਰੱਬ ਨੇ ਖੁਦ ਰੂਪ ਦੇ ਕੇ, ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਧਰਤ ਅਸਮਾਨ ਵੰਡ ਲਏ।

ਸਰਬ ਸਾਂਝਾ ਧਰਮ ਇੱਕ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦਾ, ਚਤੁਰ ਬੰਦਿਆਂ ਆ ਭਗਵਾਨ ਵੰਡ ਲਏ।

ਉਚ ਨੀਚ, ਜਾਤ-ਪਾਤ ਦੇ ਪਾ ਕੇ ਪੁਆੜੇ, ਫਿਰਕੇ ਧਰਮ ਵਿਚ ਇਨਸਾਨ ਵੰਡ ਲਏ।

ਧਰਤ ਮਾਂ ਜਾਏ ਇੱਕੋ ਕੁਦਰਤ ਦੇਵੇ ਲੋਰੀ, ਲਾਲ ਲਹੂ ਇੱਕੋ, ਪਰ ਅਰਮਾਨ ਵੰਡ ਲਏ।

ਰਿਸ਼ੀ ਮੁਨੀ ਗੁਰੂ ਪੀਰ ਫਕੀਰ ਹੈਨ ਸਾਂਝੇ, ਵੇਦ ਪੁਰਾਨ ਤੇ ਗੀਤਾ ਗਿਆਨ ਵੰਡ ਲਏ।

ਵੰਡਿਆ ਰਾਮ ਰਹਿਮ ਕਰੀਮ ਖੁਦਗਰਜ਼ਾਂ, ਰਮਾਇਣ, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਤੇ ਕੁਰਾਨ ਵੰਡ ਲਏ।

ਛੱਡਿਆ ਕੱਖ ਨਾ ਪੱਲੇ ਰਲ ਠੋਕੇਦਾਰਾਂ, ਅਮਨ ਸ਼ਾਂਤੀ ਗੁਰੂ-ਗਿਆਨ ਵੰਡ ਲਏ।

ਹੱਥ ਪਾ ਲਿਆ ਆਣ ਅੱਜ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਤਾਂਈ, ਹਿੰਦੂ, ਸਿੱਖ, ਇਸਾਈ, ਮੁਸਲਮਾਨ ਵੰਡ ਲਏ।

ਤਤਕਾ ਲੱਗਾ ਹੈ ਖੂਬ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤੀ ਵਾਲਾ, ਖਾਣਾ ਪੀਣਾ, ਪੁਸ਼ਾਕ ਤੇ ਈਮਾਨ ਵੰਡ ਲਏ।

ਬੈਠਾ 'ਨੂਰਪੁਰੀ' ਕਿਉਂ ਐਵੇਂ ਭਕਾਈ ਮਾਰੋਂ, ਦੇਖਦੇ ਦੇਖਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਮਸਾਨ ਵੰਡ ਲਏ।

-ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਨੂਰਪੁਰੀ

ਸ਼ਬਦਾਂ ਤਾਈਂ ਸੰਭਾਲ ਲੈ ਜਿੰਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਕਦੀ ਮਰਨ ਨਾ ਦੇਵੀਂ।

ਜ਼ਖਮਾਂ ਨੂੰ ਸਦਾ ਰਿਸਦੇ ਰੱਖੀਂ ਜ਼ਖਮਾਂ ਨੂੰ ਕਦੀ ਭਰਨ ਨਾ ਦੇਵੀਂ।

ਮਨ ਨੂੰ ਹੌਲਾ ਕਰਕੇ ਰੱਖੀਂ ਬੋਝ ਉਠਾ ਕੇ ਤਰਨ ਨਾ ਦੇਵੀਂ। ਆਪਣੇ ਆਪ 'ਚ ਬਣ ਜਰਵਾਈ ਆਪੇ ਨੂੰ ਕਦੀ ਡਰਨ ਨਾ ਦੇਵੀਂ।

ਕੰਮ ਤੇਰਾ ਹੈ ਜਿੱਤਦੇ ਰਹਿਣਾ ਮਨ ਨੂੰ ਕਦੀ ਹਰਨ ਨਾ ਦੇਵੀਂ। ਜਿੰਦਗੀ ਦੀ ਅਨਮੋਲ ਹੈ ਖੇਤੀ ਪਸੂਆਂ ਨੂੰ ਕਦੀ ਚਰਨ ਨਾ ਦੇਵੀਂ।

ਜਿਸ ਨਾਲ ਮੂੰਹ ਲੁਕੋਣਾ ਪੈ ਜਾਏ ਐਸਾ ਕੰਮ ਕੋਈ ਕਰਨ ਨਾ ਦੇਵੀਂ।

ਰੱਬ ਤੈਨੂੰ 'ਸੁਰਜੀਤ' ਹੈ ਕੀਤਾ ਝੂਠ ਜਮੀਰ ਨੂੰ ਜਰਨ ਨਾ ਦੇਵੀਂ।
-ਬੀਬੀ ਸੁਰਜੀਤ ਕੌਰ ਸੈਕਰਮੈਂਟੋ
ਫੋਨ: 916-687-3536

ਸੋਨੇ ਦੇ ਸਾਹ ਵਾਲਾ ਹਰੀ...

ਫਿਲਮ 'ਸਿਲਸਿਲਾ' (1981) ਦੇ ਗੀਤ ਅੱਜ ਵੀ ਓਨੇ ਹੀ ਮਕਬੂਲ ਹਨ ਜਿੰਨੇ ਇਸ ਦੇ ਰਿਲੀਜ਼ ਹੋਣ ਸਮੇਂ ਸਨ। ਅਮਿਤਾਭ ਬੱਚਨ, ਰੇਖਾ, ਜਯਾ ਬੱਚਨ ਤੇ ਸੰਜੀਵ ਕੁਮਾਰ ਦੀਆਂ ਮੁੱਖ ਭੂਮਿਕਾਵਾਂ ਵਾਲੀ ਇਸ ਫਿਲਮ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਾ ਵਸਤੂ ਪੱਖੋਂ ਤਾਜਗੀ ਸੀ। ਇਸ ਤਾਜਗੀ ਨੂੰ ਹੁਣ ਤਕ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣ ਵਿਚ ਫਿਲਮ ਦੇ ਸੰਗੀਤ ਨੇ ਮੁੱਖ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ। ਇਹ ਸੰਗੀਤ ਸੰਤੁਰਵਾਦਕ ਸ਼ਿਵਕੁਮਾਰ ਸ਼ਰਮਾ ਤੇ ਬੰਸਰੀਨਵਾਜ਼ ਹਰੀਪ੍ਰਸਾਦ ਚੌਰਸੀਆ ਦੀ ਜੋੜੀ ਨੇ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਦੋਵਾਂ ਦੀ ਦੋਸਤੀ 1960ਵਿਆਂ ਵਿਚ ਜਲੰਧਰ ਦੇ ਹਰਿਵੱਲਭ ਸੰਗੀਤ ਸੰਮੇਲਨ ਵਿਚ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਸੀ। ਦੋਵੇਂ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਚੰਗਾ ਨਾਮ ਕਮਾ ਚੁੱਕੇ ਸਨ, ਪਰ ਦੋਵਾਂ ਦੀ ਰੋਟੀ ਉਤੇ ਮੱਖਣ ਫਿਲਮ ਗੀਤਾਂ ਲਈ ਸਾਜ਼ਿਦਿਆਂ ਵਜੋਂ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਕਮਾਈ ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਹੀ ਲੱਗਦਾ ਸੀ। ਫਿਲਮ ਸੰਗੀਤਕਾਰ ਦੋਵਾਂ ਨੂੰ ਮਾਣ-ਤਾਣ ਦਿੰਦੇ ਸਨ, ਪਰ ਸਿਰਫ ਓਨਾ ਕੁ ਹੀ ਜਿੰਨਾ ਕਿਸੇ ਚੰਗੇ ਸਾਜ਼ਿਦੇ

ਅਜਿਹਾ ਬੰਸਰੀਵਾਦਕ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਮੁਰਲੀ/ਵੰਝਲੀ/ਬੰਸਰੀ ਨੂੰ ਰੂਹਾਨੀਅਤ ਪਰ ਮਾਇਕ ਗੁਰਬਤ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਤੇ ਆਲਮੀਅਤ ਦਾ ਸਾਜ਼ ਬਣਾਇਆ। ਇਸ ਕਾਰਜ ਵਿਚਲੀ ਉਸ ਦੀ ਪ੍ਰਗਤੀ ਦੀ ਹਮਕਦਮੀ

ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਮਾਂ ਗੁਜ਼ਰ ਗਈ। ਪਿਤਾ ਛੇਦੀ ਲਾਲ ਨੇ ਬੇਟੀ ਤੇ ਦੋ ਬੇਟਿਆਂ (ਹਰੀਪ੍ਰਸਾਦ ਵਿਚਕਾਰਲੀ ਔਲਾਦ ਸੀ) ਦੀ ਪਰਵਰਿਸ਼ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਆਪਣੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਲੈਂਦਿਆਂ ਦੁਬਾਰਾ ਵਿਆਹ ਨਹੀਂ ਕਰਾਇਆ। ਛੇਦੀ ਲਾਲ ਭਲਵਾਨ

ਭਜਨ ਗਾਉਣ ਲੱਗਾ। ਗੁਆਂਢਣ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਰੀਲੀ ਲੱਗੀ। ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਦੀ ਦੱਸ ਪਤੀ ਨੂੰ ਪਾਈ। ਰਾਜਾ ਰਾਮ ਨੇ ਹਰੀਪ੍ਰਸਾਦ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ। ਸੰਗੀਤ ਸਿਖਾਉਣ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਕੀਤੀ ਪਰ ਹਰੀਪ੍ਰਸਾਦ ਨੂੰ ਪਿਤਾ ਦੇ

ਨੌਕਰੀ ਦਿਵਾਈ। ਇਸ ਨੌਕਰੀ ਨੇ ਛੇਦੀ ਲਾਲ ਦਾ ਗੁੱਸਾ ਠੰਢਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਘਰ ਵਿਚ ਦਮਲਾ ਨਾਮ ਦੀ ਜੀਵਨ ਸਾਥਣ ਦੀ ਆਮਦ ਸੰਭਵ ਬਣਾਈ ਅਤੇ ਸੰਗੀਤਕਾਰੀ ਵਾਲਾ ਰਾਹ ਖੋਲ੍ਹਿਆ।

ਕਟਕ ਵਿਚਲਾ ਕਿਆਮ ਹਰੀਪ੍ਰਸਾਦ ਲਈ ਫਲਦਾਇਕ ਸਾਬਤ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਉੜੀਆ ਸੰਗੀਤ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਭੁਬਨੇਸ਼ਵਰ ਮਿਸ਼ਰਾ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਭੁਬਨੇ-ਹਰੀ ਦੀ ਜੋੜੀ ਬਣਾਈ। ਕਈ ਉੜੀਆ ਫਿਲਮਾਂ ਲਈ ਸੰਗੀਤ ਦਿੱਤਾ। ਬੰਸਰੀਵਾਦਕ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਉਸ ਦੀਆਂ ਆਜ਼ਾਦ ਐਲਬਮਾਂ ਆਉਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਸ਼ਿਵਕੁਮਾਰ ਸ਼ਰਮਾ ਨਾਲ ਦੋਸਤੀ ਹੋਈ। ਤਬਲਾਨਵਾਜ਼ ਉਸਤਾਦ ਅੱਲੂ ਰੱਖਾ ਤੇ ਜ਼ਾਕਿਰ ਹੁਸੈਨ ਨਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਤੁਆਰੁਫ ਤੇ ਫਿਰ ਜੁਗਲਬੰਦੀ ਹੋਈ। ਬੰਬਈ ਵੱਲ ਉਡਾਣ ਸੰਭਵ ਹੋਈ। ਹਰ ਨਾਮੀ ਫਿਲਮ ਸੰਗੀਤਕਾਰ ਨਾਲ ਸਾਜ਼ਿਦੇ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਮਾਇਕ ਤੋਟਾਂ ਦੂਰ ਹੋਈਆਂ, ਪਰ ਸੀਨੇ ਵਿਚ ਅਧੂਰੇ ਹੋਣ ਦੀ ਕਸਕ ਜ਼ੋਰ ਫੜਦੀ ਗਈ। ਇਹ ਭਾਵਨਾ ਤੀਬਰ ਹੁੰਦੀ ਗਈ ਕਿ ਮਾਇਕ ਹੋੜ ਵਿਚ ਸੰਗੀਤ ਕਿਤੇ ਪਿੱਛੇ ਛੱਟਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਹਿਲੀ ਪਤਨੀ ਦੇ ਬੇਟੇ-ਵਿਨੋ ਤੇ ਅਜੇ ਛੱਡ ਕੇ ਚੱਲ ਵਸੀ ਸੀ, ਦੂਜੀ ਪਤਨੀ ਅਨੁਰਾਧਾ ਨੇ ਪਤੀ ਦਾ ਦਰਦ ਪਛਾਣਿਆ। ਅਨੁਰਾਧਾ ਖੁਦ ਸੰਗੀਤ ਦੀ ਸ਼ੈਲੀ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਹਰੀਪ੍ਰਸਾਦ ਨੂੰ ਘਰ ਦੀਆਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਭੁੱਲ ਕੇ ਆਪਣੀ ਸੰਗੀਤਕ ਸੁੱਧ ਲੈਣ ਦੀ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ। ਇਹ ਸਲਾਹ ਹਰੀਪ੍ਰਸਾਦ ਨੂੰ ਅੰਨਪੂਰਨਾ ਦੇਵੀ ਦੇ ਫਲੈਟ ਦੇ ਦਰ 'ਤੇ ਲੈ ਗਈ। ਅੰਨਪੂਰਨਾ ਦੇਵੀ ਉਨ੍ਹੀ ਦਿਨੀਂ ਸੰਗੀਤਕ ਦੁਨੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਨਾਤਾ ਤੋੜ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਪੰਡਿਤ ਰਵੀਸ਼ੰਕਰ ਨਾਲ ਤਲਾਕ ਦੀ ਲੜਾਈ ਲੜ ਰਹੀ ਸੀ। ਸੁਰਬਹਾਰ ਨਾਲ ਉਸ ਦਾ ਅੰਤ ਦਾ ਮੋਹ ਸੀ, ਪਰ ਰਵੀਸ਼ੰਕਰ ਅੰਦਰ ਉਪਜੀ ਅਸੁਰੱਖਿਆ ਨੇ ਅੰਨਪੂਰਨਾ ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਸੰਗੀਤ ਸਭਾਵਾਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰਹਿਣ ਦੇ ਰਾਹ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਉਹ ਖੁਦ ਚੁਣੀ ਜਲਾਵਤਨੀ ਭੋਗ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਦੋ-ਤਿੰਨ ਸ਼ਿਸ਼ ਜ਼ਰੂਰ ਸਨ, ਪਰ ਨਵੇਂ ਸਾਗਿਰਦਾਂ ਲਈ ਉਸ ਦੇ ਦਰ ਬੰਦ ਸਨ। ਹਰੀਪ੍ਰਸਾਦ ਲਈ ਵੀ ਉਸ ਨੇ ਦਰ ਨਾ ਖੋਲ੍ਹਿਆ। ਉਹ ਹਰ ਹਫਤੇ ਉਸ ਦਰ 'ਤੇ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ। ਤਿੰਨ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਤਕ ਅੰਤ ਇਹ ਸਾਧਨਾ ਪੂਰੀ ਹੋਈ। ਅੰਨਪੂਰਨਾ ਨੇ ਹਰੀਪ੍ਰਸਾਦ ਤੋਂ ਕੁਝ ਧੁਨਾਂ ਸੁਣੀਆਂ। 'ਤੂੰ ਤਾਂ ਆਪ ਉਸਤਾਦ ਏਂ, ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਕੀ ਸਿਖਾਵਾਂ?' ਇਹ ਉਸ ਦੀ ਟਿੱਪਣੀ ਸੀ। ਹਰੀਪ੍ਰਸਾਦ ਨੇ ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਸਭ ਕੁਝ ਸਿਖਾਏ ਜਾਣ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ। ਫਿਰ ਅੱਠ ਵਰ੍ਹੇ ਤਾਲੀਮ ਚੱਲਦੀ ਰਹੀ। ਬਾਬਾ ਅਲਾਉਦੀਨ ਦੇ ਘਰਾਣੇ ਵਾਲਾ ਵਜਦ ਇਸੇ ਸਾਧਨਾ ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਹਰੀਪ੍ਰਸਾਦ ਦੀ ਬੰਸਰੀਨਵਾਜ਼ੀ ਦਾ ਅੰਗ ਬਣ ਗਿਆ।

ਬੜੇ ਕਿਸੇ ਹਨ ਕਿਤਾਬ ਵਿਚ। ਉਸ ਨੇ ਹਰੀਪ੍ਰਸਾਦ ਨੂੰ 'ਉਤਮ ਕਲਾਕਾਰ, ਮੱਧਮ ਇਨਸਾਨ' ਵਾਲੇ ਲਬਾਦੇ ਤਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਰੱਖਿਆ ਹੈ। ਇਹੋ ਮੂਲ ਤੱਤ ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨਯੋਗ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤੇਜ

ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਰਤਾਵੇ ਤੋਂ ਦੋਵੇਂ ਨਾਖੁਸ਼ ਸਨ।

ਇਸ ਨਾਖੁਸ਼ੀ ਨੂੰ ਫਿਲਮਸਾਜ਼ ਯਸ਼ ਚੋਪੜਾ ਨੇ ਪਛਾਣਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 'ਕਭੀ ਕਭੀ' (1976) ਜ਼ਰੀਏ ਸੰਗੀਤਕਾਰ ਖੱਯਾਮ ਨੂੰ ਫਿਲਮ ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵਾਪਸੀ ਲਈ ਮੰਚ ਮੁਹੱਈਆ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਖੱਯਾਮ, ਯਸ਼ਰਾਜ ਫਿਲਮਜ਼ ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗੀਆਂ ਲਈ ਛੇ ਫਿਲਮਾਂ ਦਾ ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਚੁੱਕੇ ਸਨ; ਪਰ 'ਸਵਾਲ' (1982) ਤੋਂ ਇਹ ਆਭਾਸ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਧੁਨਾਂ 'ਚ ਦੁਹਰਾਅ ਹਾਵੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। 'ਕਭੀ ਕਭੀ' ਵਾਲੀ ਤਾਜਗੀ ਗਾਇਬ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਤਾਜਗੀ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਨੇ ਯਸ਼ ਚੋਪੜਾ ਨੂੰ ਸ਼ਿਵ-ਹਰੀ ਦੀ ਸੰਗੀਤਕਾਰ ਜੋੜੀ ਖੜ੍ਹੀ ਕਰਨ ਦੇ ਰਾਹ ਪਾਇਆ। ਇਹ ਤਜਰਬਾ ਕਾਮਯਾਬ ਸਾਬਤ ਹੋਇਆ। ਯਸ਼ਰਾਜ ਫਿਲਮਜ਼ ਨੂੰ ਅਗਲੇ ਇਕ ਦਹਾਕੇ ਲਈ ਸਥਾਈ ਸੰਗੀਤਕਾਰ ਜੋੜੀ ਮਿਲ ਗਈ। ਦੋਵੇਂ ਪੰਡਿਤ-ਸ਼ਿਵ ਕੁਮਾਰ ਸ਼ਰਮਾ ਤੇ ਹਰੀਪ੍ਰਸਾਦ ਚੌਰਸੀਆ, ਫਿਲਮ ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਕੱਦਾਵਰ ਹਸਤੀਆਂ ਬਣ ਗਏ ਅਤੇ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਐਲਬਮਾਂ ਧਤਾਧਤ ਵਿਕਣ ਲੱਗੀਆਂ।

ਅਜਿਹੀਆਂ ਦਰਜਨਾਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਨਾਲ ਲੈਸ ਹੈ ਸੀਨੀਅਰ ਪੱਤਰਕਾਰ ਸਤਿਆ ਸਰਨ ਦੀ ਕਿਤਾਬ 'ਬ੍ਰੈਬ ਆਫ ਗੋਲਡ' (ਸੋਨੇ ਦਾ ਸਾਹ)। ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਹਰੀਪ੍ਰਸਾਦ ਚੌਰਸੀਆ ਦੀ ਜੀਵਨ ਕਹਾਣੀ ਹੈ। ਕਿਤਾਬ ਅੰਦਰਲੀ ਲੇਖਣੀ ਓਨੀ ਹੀ ਪੁਰਸੋਜ਼ ਤੇ ਲੈਅਦਾਰ ਹੈ ਜਿੰਨਾ ਹਰੀਪ੍ਰਸਾਦ ਦਾ ਬੰਸਰੀਵਾਦਨ। ਉਹ ਇਸ ਵੇਲੇ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਸਿਰਮੌਰ ਬੰਸਰੀਨਵਾਜ਼ ਹੈ। ਦਰਅਸਲ, ਪੰਡਿਤ ਪੰਨਾ ਲਾਲ ਘੋਸ਼ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹਰੀਪ੍ਰਸਾਦ ਚੌਰਸੀਆ ਦੂਜਾ

ਕੌਮੀ ਐਜੰਡਾ ਵੀ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਪਹਿਲਾਂ ਪਦਮਸ਼੍ਰੀ, ਫਿਰ ਪਦਮ ਭੂਸ਼ਨ, ਫਿਰ ਪਦਮ ਵਿਭੂਸ਼ਨ। ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਦੀਆਂ ਗੈਰ ਸਰਕਾਰੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਨਮਾਨਾਂ ਦੀ ਫਹਿਰਿਸਤ ਤਾਂ ਲੱਠੇ ਦੇ ਬਾਨ ਜਿੰਨੀ ਲੰਮੀ ਹੈ। ਇਹ ਮੁਕਾਮ ਹਾਸਿਲ ਕਰਨ ਲਈ ਚੌਰਸੀਆ ਨੂੰ ਜੋ ਜੱਦੋਜਹਿਦ, ਜੋ ਸਾਧਨਾ ਕਰਨੀ ਪਈ, ਉਸ ਨੂੰ ਜਾਨਦਾਰ ਤਰਤੀਬ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਸਤਿਆ ਸਰਨ ਦੀ ਕਿਤਾਬ।

ਚੌਰਸੀਆ ਬਾਰੇ ਇਹ ਚੌਥੀ ਕਿਤਾਬ ਹੈ। ਪਹਿਲੀਆਂ ਤਿੰਨ ਵੀ ਨਾਮਵਰਾਂ ਨੇ ਲਿਖੀਆਂ। ਪਹਿਲੀ ਕਲਾ ਪਾਰਖੂ ਪੱਤਰਕਾਰ ਉਮਾ ਵਾਸੂਦੇਵ ਨੇ, ਦੂਜੀ ਸੰਗੀਤ ਸਾਧਕ ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਅਤੇ ਤੀਜੀ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਸੰਗੀਤ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਜੌਹਨ ਮੈਕਲੋਲਿਨ ਨੇ। 'ਫੈਮਿਨਾ' ਰਸਾਲੇ ਦੀ ਸਾਬਕਾ ਸੰਪਾਦਕ ਤੇ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਸੰਗੀਤ ਦੀ ਗਿਆਨਵਾਨ ਸਤਿਆ ਸਰਨ ਨੂੰ ਕਿਤਾਬ ਲਿਖਣ ਲਈ ਹਰੀਪ੍ਰਸਾਦ ਦੇ ਬੇਟੇ ਰਾਜੀਵ ਚੌਰਸੀਆ ਨੇ ਮਨਾਇਆ ਤਾਂ ਜੋ "ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਤੇ ਯੋਗਦਾਨ ਨੂੰ ਸਰਲ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਤੇ ਰੌਚਿਕ ਲਹਿਜੇ 'ਚ ਸੰਗੀਤ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਤਕ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ।" ਸਤਿਆ ਨੇ ਇਹ ਕੰਮ ਬਾਖੂਬੀ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਪਹਿਲੀ ਜੁਲਾਈ 1938 ਨੂੰ ਅਲਾਹਾਬਾਦ (ਪ੍ਰਯਾਗਰਾਜ) ਵਿਚ ਜਨਮਿਆ ਹਰੀਪ੍ਰਸਾਦ ਛੇ

ਸੀ, ਅਖਾਤਾ ਚਲਾਉਂਦਾ ਸੀ, ਦੁੱਧ ਵੀ ਵੇਚਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਰੋਟੀ-ਟੁੱਕ ਆਪਣੇ ਹੱਥੀਂ ਬਣਾਉਂਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਸਨੇਹੀ ਪਿਤਾ ਸੀ, ਪਰ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਦਾ ਪੱਕਾ ਪਾਬੰਦ। ਹਰੀਪ੍ਰਸਾਦ ਦਾ ਜੀਵਨ ਟੀਚਾ ਉਸ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਜਨਮ ਵੇਲੇ ਤੋਂ ਹੀ ਮਿਥ ਰੱਖਿਆ ਸੀ: ਭਲਵਾਨੀ। ਅਖਾਤੋ ਵਿਚ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਛੇ ਘੰਟੇ ਬਿਤਾਉਣੇ ਹਰੀਪ੍ਰਸਾਦ ਲਈ ਲਾਜ਼ਮੀ ਸਨ। ਅਜਿਹੀ ਲਾਜ਼ਮੀਅਤ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਹਰੀਪ੍ਰਸਾਦ ਦਾ ਮਨ ਕਦੇ ਵੀ ਅਖਾਤੋ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲੱਗਿਆ। ਉਸ ਨੂੰ ਮੁਹੱਲੇ ਦੇ ਮੰਦਿਰ ਵਿਚ ਪਿਤਾ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਭਜਨ ਗਾਉਣੇ ਚੰਗੇ ਲੱਗਦੇ ਸਨ। ਪਿਤਾ ਬੇਸੁਰਾ ਹੁੰਦਾ, ਪੁੱਤਰ ਸੁਰ ਸਹੀ ਕਰ ਦਿੰਦਾ। ਇਸ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਨੂੰ ਮੁਹੱਲੇਦਾਰ ਤਾਂ ਸਮਝ ਗਏ, ਪਰ ਛੇਦੀ ਲਾਲ ਨੇ ਇਸ ਉਤੇ ਕਦੇ ਗੌਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਗੌਰ ਇਕ ਗੁਆਂਢਣ ਨੇ ਕੀਤਾ।

ਉਦੋਂ ਹਰੀਪ੍ਰਸਾਦ ਬਾਰਾਂ ਕੁ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਐਨ ਗੁਆਂਢ ਵਿਚ ਸੰਗੀਤ ਅਧਿਆਪਕ ਰਾਜਾ ਰਾਮ ਆ ਵਸਿਆ। ਉਸ ਦੀ ਕੋਈ ਔਲਾਦ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਪਤਨੀ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਦੇ ਸਾਗਿਰਦਾਂ 'ਤੇ ਹੀ ਮਾਂ ਵਾਲਾ ਸਨੇਹ ਨਿਛਾਵਰ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਹਰੀਪ੍ਰਸਾਦ ਨੇ ਉਸ ਦਾ ਧਿਆਨ ਖਿੱਚਣ ਲਈ ਅਸਰਦਾਰ ਢੰਗ ਚੁਣਿਆ। ਉਹ ਮੱਝਾਂ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਉਚੀ-ਉਚੀ

ਗੁੱਸੇ ਦਾ ਡਰ ਸਤਾਉਣ ਲੱਗਾ। ਅਖੀਰ ਉਸ ਨੇ ਚੋਰੀ ਸੰਗੀਤ ਸਿੱਖਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ। ਰਾਜਾ ਰਾਮ ਸੁਰ ਫੜਨ ਦੀ ਹਰੀਪ੍ਰਸਾਦ ਦੀ ਕਾਬਲੀਅਤ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਸੀ, ਪਰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਚੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਗਾਉਣੀਆਂ ਉਹ ਸੁਰੋਂ ਭਟਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਨੂੰ ਗਾਇਕੀ ਦੀ ਥਾਂ ਸਾਜ਼ਿਦਗੀ ਅਪਣਾਉਣ ਦਾ ਮਸ਼ਵਰਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਲਈ ਬੰਸਰੀ ਦੀ ਚੋਣ ਫਾਈਨਲ ਹੋ ਗਈ।

ਹਰੀਪ੍ਰਸਾਦ ਮੱਝਾਂ ਸਾਂਭਣ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਦਿਨੇ ਰਾਜਾ ਰਾਮ ਦੇ ਘਰ ਸੁਰ ਸੰਗੀਤ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਦਾ। ਫਿਰ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਅਖਾਤੋ ਵਿਚ ਅਭਿਆਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਧੂੜ ਮਿੱਟੀ ਤੇ ਪਸੀਨੇ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋਣ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਗੰਗਾ ਨਦੀ ਦਾ ਪੂਰਾ ਘਾਟ ਪਾਰ ਕਰਕੇ ਦੂਜੇ ਕਿਨਾਰੇ ਤਕ ਜਾਂਦਾ। ਉਥੇ ਤਰਬੂਜਾਂ ਤੇ ਖੀਰਿਆਂ ਦੇ ਖੇਤਾਂ ਵਿਚ ਬਹਿ ਕੇ ਉਹ ਬੰਸਰੀ ਵਜਾਉਣ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰਦਾ। ਡੇਢ ਸਾਲ ਦੇ ਅੰਦਰ ਉਹ ਬੰਸਰੀ 'ਤੇ ਖੁਦ ਧੁਨਾਂ ਰਚਣ ਲੱਗਾ। ਇਹ ਹੁਨਰ ਉਸ ਨੂੰ ਸੰਗੀਤ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਭੋਲਾ ਨਾਥ ਪ੍ਰਸੰਨ ਦੇ ਸੰਗੀਤਕ ਅਖਾਤੋ ਵਿਚ ਲੈ ਗਿਆ। ਸ਼ਿਸ਼ ਵਜੋਂ ਸੇਵਾ ਕਰ ਕੇ ਉਸ ਨੇ ਅੱਠ ਵਰ੍ਹੇ ਸੰਗੀਤ ਦੀ ਤਾਲੀਮ ਲਈ। ਇਸੇ ਤਾਲੀਮ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਕਾਸ਼ਬਾਣੀ ਦੇ ਕਟਕ ਕੇਂਦਰ ਵਿਚ

ਮਨੀਸ਼ਾ ਦਾ 'ਮਸਕਾ'

ਕੈਂਸਰ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀ ਕਾਰਨ ਕਾਫੀ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਅਦਾਕਾਰੀ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰਹੀ ਮਨੀਸ਼ਾ ਕੋਇਰਾਲਾ ਹੁਣ ਠੀਕ ਹੋ ਕੇ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਅਦਾਕਾਰੀ ਵਿਚ ਰੁਝ ਰਹੀ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਉਹ ਫਿਲਮ 'ਪ੍ਰਸਥਾਨਮ' ਵਿਚ ਨਜ਼ਰ ਆਈ ਸੀ ਅਤੇ ਹੁਣ ਮਨੀਸ਼ਾ ਨੂੰ ਵੈੱਬ ਸੀਰੀਜ਼ 'ਮਸਕਾ' ਵਿਚ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਬੋਲ-ਚਾਲ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਮੱਖਣ ਨੂੰ ਮਸਕਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੁੰਬਈ ਦੇ ਈਰਾਨੀ ਹੋਟਲਾਂ ਵਿਚ ਬਣੇ ਮਸਕਾ, ਬਰੂਨ ਮਸਕਾ ਆਦਿ ਦੀ ਬਦੌਲਤ ਮੁੰਬਈ ਵਿਚ ਮਸਕਾ ਸ਼ਬਦ ਬੜਾ ਹਰਮਨਪਿਆਰਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਵੈੱਬ ਸੀਰੀਜ਼ 'ਮਸਕਾ' ਵਿਚ ਮਨੀਸ਼ਾ ਨੂੰ ਪਾਰਸੀ ਔਰਤ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਸੌਂਪੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਇਥੇ ਉਸ ਦੇ ਕਿਰਦਾਰ ਦਾ ਨਾਂ ਡਾਇਨਾ ਰੁਸਤਮ ਈਰਾਨੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਈਰਾਨੀ ਹੋਟਲ ਦੀ ਮਾਲਕਣ ਵੀ ਦਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਵੈੱਬ ਸੀਰੀਜ਼ ਵਿਚ ਸਿਰਫ ਮਨੀਸ਼ਾ ਹੀ ਨਾਮੀ ਕਲਾਕਾਰ ਹੈ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਸਭ ਉਭਰਦੇ ਕਲਾਕਾਰ ਹਨ।

ਇਸ ਵੈੱਬ ਸੀਰੀਜ਼ ਵਿਚ ਪ੍ਰੀਤ ਕਮਾਨੀ ਅਤੇ ਸ਼ਰਲੀ ਸੇਤੀਆ ਵੀ ਅਦਾਕਾਰੀ ਦੇ ਜਲਵੇ ਦਿਖਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਪ੍ਰੀਤ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਇਸ ਵਿਚ ਮਨੀਸ਼ਾ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਣਾ ਆਇਆ ਹੈ; ਅਜਿਹਾ ਪੁੱਤਰ ਜੋ ਫਿਲਮ ਸਟਾਰ ਬਣਨ ਦੇ ਸੁਪਨੇ ਦੇਖਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਕੰਮਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ,

ਇਸ ਲਈ ਮਾਂ ਨੂੰ ਪੁਸ਼ਤੈਨੀ ਹੋਟਲ ਚਲਾ ਕੇ ਘਰ ਚਲਾਉਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸੀਰੀਜ਼ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਮਨੀਸ਼ਾ ਇਕ ਹੋਰ ਵੈੱਬ ਸੀਰੀਜ਼ 'ਫ੍ਰੀਡਮ' ਵਿਚ ਵੀ ਅਦਾਕਾਰੀ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ।

ਭੱਟ ਭੈਣਾਂ ਦੀ ਮੜਕ: ਸੜਕ-2

ਆਲੀਆ ਭੱਟ ਨੇ ਆਪਣਾ 27ਵਾਂ ਜਨਮ ਦਿਨ ਕੇਕ ਕੱਟ ਕੇ ਮਨਾਇਆ। 'ਬ੍ਰਹਮ ਸ਼ਾਸਤਰ' ਇਸ ਸਮੇਂ ਉਸ ਦੀ ਰਣਬੀਰ ਕਪੂਰ ਨਾਲ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਖਾਸ ਫਿਲਮ ਹੈ। ਇਹ ਫਿਲਮ ਇਸ ਸਾਲ ਦੇ ਅਖੀਰ ਵਿਚ 4 ਦਸੰਬਰ ਨੂੰ ਰਿਲੀਜ਼ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਉਸ ਦੀ ਹੋਰ ਫਿਲਮਾਂ (ਸੜਕ-2, ਗੰਗਾਬਾਈ ਕਾਠੀਆਵਾੜੀ ਅਤੇ ਆਰ.ਆਰ.ਆਰ.) ਬਣ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। 'ਸੜਕ-2' ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ, ਉਸ ਦਾ ਪਿਤਾ ਮਹੇਸ਼ ਭੱਟ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਤਕਰੀਬਨ ਵੀਰ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੇ ਵਕਫੇ ਬਾਅਦ ਫਿਲਮ ਨਿਰਦੇਸ਼ਨ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਫਿਲਮ ਤੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਆਸਾਂ ਹਨ।

ਫਿਲਮ 'ਸੜਕ-2' ਰਵੀ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਹੈ ਜੋ ਡਿਪਰੈਸ਼ਨ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀ ਤੋਂ ਪੀੜਤ ਹੈ। ਇਸ ਫਿਲਮ ਵਿਚ ਨਕਲੀ ਆਸ਼ਰਮਾਂ ਦੀ ਸਿਆਸਤ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਫਿਲਮ ਇਸੇ ਸਾਲ 10 ਜੁਲਾਈ ਨੂੰ ਰਿਲੀਜ਼ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਯਾਦ ਰਹੇ ਕਿ ਫਿਲਮ 'ਸੜਕ' 1991 ਵਿਚ ਰਿਲੀਜ਼ ਹੋਈ ਸੀ ਅਤੇ ਹੁਣ ਇਸ ਦਾ ਦੂਜਾ ਭਾਗ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸ ਫਿਲਮ ਵਿਚ ਸੰਜੇ ਦੱਤ ਅਤੇ ਪੂਜਾ ਭੱਟ ਦੀਆਂ ਮੁੱਖ ਭੂਮਿਕਾਵਾਂ ਸਨ। ਹੁਣ 'ਸੜਕ-2' ਵਿਚ ਸੰਜੇ ਦੱਤ ਅਤੇ ਪੂਜਾ ਭੱਟ ਤਾਂ ਹਨ ਹੀ, ਇਸ ਫਿਲਮ ਵਿਚ ਆਲੀਆ ਭੱਟ ਅਤੇ

ਅਦਿੱਤਿਆ ਰਾਏ ਕਪੂਰ ਨੂੰ ਵੀ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਦੀਦੀ ਪੂਜਾ ਭੱਟ ਨੂੰ ਉਹ ਆਪਣਾ

ਗੁਰੂ, ਉਸਤਾਦ, ਅਧਿਆਪਕ ਮੰਨਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਵਲ ਵਾਹਵਾ ਧਿਆਨ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

XPressCargo

Tel.: 317-426-5410

Ext 311 or 340

Cell : 317-701-4230

Fax : 317-308-6424

Pay Every Week

Single upto 42 Cent + Team Upto 50 Cent

100%
OWNER OPERATOR
COMPANY

**IN TO MI BACK TO IN OR IN TO OH TO LOUISVILLE
KY/BOWLING KY BACK TO IN (EVERYDAY HOME)**

**ਸਾਰਾ ਸਾਲ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਪੱਕੇ ਰੀਫਰ ਅਤੇ ਡਰਾਈ ਵੈਨ ਦੇ ਲੋਡ
ਹਨ ਅਤੇ ਲੋਡ Same Location ਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।**

- ਫਿਊਲ ਐਡਵਾਂਸ ਤੇ ਕੋਈ ਵਾਧੂ ਚਾਰਜ ਨਹੀਂ
- ਸਾਰੇ ਲੰਪਰ ਫੀਸ ਕੰਪਨੀ ਪੇ ਕਰੇਗੀ ।
- ਟਰੱਕ ਦੀ ਲਾਇਸੈਂਸ ਪਲੇਟ
- ਟਰੱਕ ਫਿਜ਼ੀਕਲ ਡੈਮੇਜ ਇੰਸੂਰੈਂਸ
- ਟਰੱਕ ਅਤੇ ਟਰੇਲਰ ਰੈਂਟਲ ਜਾਂ ਲੀਜ਼ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹੋ
- ਟਾਇਰਾਂ ਅਤੇ Oil Change ਤੇ ਸਪੈਸ਼ਲ ਡਿਸਕਾਊਂਟ

ਅਸੀਂ ਵੇਅਰ ਹਾਊਸ ਅਤੇ ਲੋਡ ਸਟੈਗ ਕਰਦੇ ਹਾਂ

CA >> IN, OH, KY, PA, MD, VA
IN >> KS, TN, WI, MI, KY, IL, GA

ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਸਾਰੀਆਂ ਲੋਕੇਸ਼ਨਾਂ ਤੋਂ ਵਾਪਸੀ ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ ਤੱਕ ਪੱਕੇ ਲੋਡ ਹਨ

ਅਸੀਂ 2016 ਅਤੇ 2017 ਦੇ USED ਟਰੱਕ ਵੀ ਸੇਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ

Hiring Owner Operators and Drivers

ਸਾਡੇ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਕਮਰਸ਼ੀਲ ਲਾਇਸੈਂਸ ਲਈ ਕਾਲ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ ।

2330 Enterprise Park Dr., Indianapolis, IN 46218

Online Application @ www.xpresscargoinc.com

**ਸਿੰਗਲ ਅਤੇ ਟੀਮ ਡਰਾਈਵਰਾਂ ਦੀ ਲੋਡ ਹੈ
ਵੀਕਲੀ ਹੋਮ**

ਵੇਅਰ ਹਾਊਸ ਅਤੇ 24/7 ਘੰਟੇ ਰਿਪੋਅਰ ਸ਼ਾਪ ਖੁੱਲੀ ਹੈ